

AKADEMIA
SZTABU GENERALNEGO
IM. GENERAŁA BRONI
KAROLA ŚWIERCZEWSKIEGO

JAWNE

Do użytku służbowego
[redacted]
Egz. Nr 5

BIBLIOTEKA NAUKOWA AiSG WP
01031

Ppłk dr Adolf STACHULA

ROZWÓJ WOJSK OBRONY POWIETRZNEJ KRAJU W LATACH 1950—1980

Rozprawa habilitacyjna

BIBLIOTEKA NAUKOWA AiSG WP
Archiwum [illegible]
Nr ewid. 43639

WARSZAWA 1982

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO

IM. GENERAŁA BRONI
KAROLA ŚWIERCZEWSKIEGO

JAWNE

Do użytku służbowego

Egz. Nr 5

BIBLIOTEKA NAUKOWA AON WP
01937

Ppłk dr Adolf STACHULA

ROZWÓJ WOJSK OBRONY POWIETRZNEJ KRAJU W LATACH 1950—1980

Rozprawa habilitacyjna

BIBLIOTEKA NAUKOWA AON WP
Archiwum Prac Habilitacyjnych
Nr ewid.
43639

WARSZAWA 1982

AKADEMIA
SZTABU GENERALNEGO
IM. GENERAŁA BRONI
KAROLA ŚWIERCZEWSKIEGO

JAWNE

PRZEKLASYFIKOWANO
Protokół Nr 12657
PODSTAWA
Ustawa z dnia 22 stycznia 1999 roku
art. 56 ust. 2
(Dz.U. RP Nr 11 poz. 95)
podpis

Do użytku służbowego
[redacted]
Egz. nr 5

BIBLIOTEKA NAUKOWA ASG WP
Nr [redacted]
(III)
Dział Zbiorów Specjalnych

Ppłk dr Adolf STACHULA

ROZWÓJ WOJSK OBRONY POWIETRZNEJ KRAJU W LATACH 1950-1980

Rozprawa habilitacyjna

BIBLIOTEKA NAUKOWA ASG WP
Archiwum Działu Zbiorów Specjalnych
Nr ewid. 043639

WARSZAWA 1982

[redacted]

[redacted]

S P I S T R E Ś C I

WSTĘP 1 - 3

1. CHARAKTERYSTYKA PODSTAWOWYCH KONCEPCJI I ZAŁOŻEŃ OBRONY PRZECIWLOTNICZEJ OBSZARU KRAJU W LATACH 1944 - 1950.

1.1. Podstawowe problemy obrony przeciwlotniczej kraju do roku 1939. 4 - 9

1.2. Podstawowe problemy obrony przeciwlotniczej kraju do roku 1944. 9 - 20

1.3. Ogólna charakterystyka podstawowych założeń orgamizacyjnych i funkcjonowania obrony przeciwlotniczej obszaru kraju w latach 1944-1950. 20 - 30

1.4. Wnioski. 30 - 32

2. POWSTANIE WOJSK OBRONY PRZECIWLOTNICZEJ OBSZARU KRAJU, PRZEMIANY ORGANIZACYJNO-STRUKTURALNE, KONCEPCJE I MIEJSCE W SYSTEMIE OBRONY POWIETRZNEJ KRAJU W LATACH 1950 - 1954.

2.1. Wzrost zagrożenia powietrznego kraju w wyniku wzmożonego napięcia w sytuacji międzynarodowej. 33 - 37

2.2. Utworzenie Wojsk Obrony Przeciwlotniczej, organizacja, funkcjonowanie i zadania w latach 1950 - 1952. 37 - 48

2.3. Zmiany organizacyjne i przemiany strukturalne Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju w latach 1952 - 1954. 48 - 57

2.4. Wnioski. 57 - 59

3. UTWORZENIE DOWÓDZTWA WOJSK LOTNICZYCH I OBRONY PRZECIWLOTNICZEJ OBSZARU KRAJU I JEGO FUNKCJONOWANIE W LATACH 1954 - 1962.

3.1. Rozwój systemu obrony przeciwlotniczej obszaru kraju w latach 1954 - 1958. 60 - 82

3.2. Funkcjonowanie i rozwój Dowództwa Wojsk OPL OK w latach 1958 - 1962. 83 - 93

3.3. Rozwój lotnictwa myśliwskiego OPL OK w latach 1958 - 1962. 94 - 98

3.4. Rozwój artylerii OPL OK w latach 1958 - 1962. 98 - 108

3.5. Rozwój wojsk radiotechnicznych OPL OK w latach 1958 - 1962. 109 - 119

3.6. Wnioski. 119 - 121

4. WOJSKA OBRONY POWIETRZNEJ KRAJU JAKO SAMODZIELNY RODZAJ SIŁ ZBROJNYCH PRL I JEGO FUNKCJONOWANIE W LATACH 1962 - 1980.

4.1. Ukształtowanie się nowoczesnej struktury Wojsk Obrony Powietrznej Kraju, koncepcje, miejsce i zadania w systemie obronnym PRL i UW w latach 1962 - 1965. 122 - 154

4.2. Funkcjonowanie Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w latach 1966 - 1970. 154 - 190

4.3. Rozwój i działanie Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w latach 1971 - 1975. 191 - 238

4.4. Wojska Obrony Powietrznej Kraju w latach 1976 - 1980. 238 - 255

4.5. Wnioski. 256 - 258

5. ZASADNICZE PROBLEMY DZIAŁALNOŚCI PARTYJNO-POLITYCZNEJ I IDEOWO-WYCHOWAWCZEJ W WOJSKACH OBRONY POWIETRZNEJ KRAJU W LATACH 1962 - 1980.

5.1. Działalność partyjno-polityczna i ideowo-wychowawcza Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w latach 1962 - 1970. 259 - 277

5.2. Podstawowe problemy działalności partyjno-politycznej w Wojskach Obrony Powietrznej Kraju w latach 1971 - 1980. 277 - 315

5.3. Wnioski. 315 - 316

6. PRZEZNACZENIE, WŁAŚCIWOŚCI BOJOWE I ZADANIA LOTNICTWA MYŚLIWSKIEGO OPK W LATACH 1962 - 1980.

6.1. Przeznaczenie, właściwości bojowe i zadania lotnictwa myśliwskiego OPK. 317 - 321

6.2. Organizacja systemu dowodzenia i naprowadzania lotnictwa myśliwskiego OPK. 321 - 328

6.3. Przemiany organizacyjne, strukturalne i techniczne w lotnictwie myśliwskim Wojsk OPK w latach 1962 - 1980. 328 - 335

6.4. Podstawowe problemy szkolenia lotniczego w Wojskach OPK w latach 1962 - 1980. 335 - 340

6.5. Wnioski. 341

7. PRZEZNACZENIE I ZADANIA WOJSK RAKIETOWYCH I ARTYLERII OBRONY POWIETRZNEJ KRAJU W LATACH 1962 - 1980.

7.1. Powstanie i rozwój artylerii lufowej i rakietowej Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w latach 1959 - 1972. 342 - 352

7.2. Zmiany strukturalne w wojskach rakietowych i artylerii OPK w latach 1972 - 1980. 352 - 356

7.3. Organizacja i realizacja procesu szkolenia artylerii rakietowej i lufowej OPK w latach 1962 - 1980. 356 - 365

7.4. Wnioski. 356 - 366

8. ROZWÓJ WOJSK RADIOTECHNICZNYCH OPK W LATACH 1962 - 1980.

8.1. Przemiany organizacyjne wojsk radiotechnicznych OPK w latach 1962 - 1980. 367 - 375

8.2. Wyposażenie wojsk radiotechnicznych OPK w sprzęt radiolokacyjny w latach 1952 - 1980. 375 - 379

8.3. Problematyka szkolenia specjalistycznego i taktyczno-operacyjnego w wojskach radiotechnicznych OPK. 379 - 383

8.4. Wnioski. 383 - 384

9. STRUKTURA, FUNKCJONOWANIE SŁUŻB TECHNICZNYCH I ZAOPATRZENIA, ROZPOZNANIA I PRZECIWDZIAŁANIA RADIOELEKTRONICZNEGO ORAZ SZKÓŁ I OŚRODKÓW SZKOLENIA WOJSK OPK W LATACH 1962 - 1980.

9.1. Struktura i funkcjonowanie służb technicznych i zaopatrzenia Wojsk OPK w latach 1962 - 1980. 385 - 397

9.2. Przeznaczenie i zadania rozpoznania radioelektronicznego OPK. 397 - 401

9.3. Przeznaczenie i zadania przeciwdziałania radioelektronicznego OPK. 401 - 404

9.4. Rola Wyższej Oficerskiej Szkoły Radiotechnicznej w kształceniu kadr dlą Wojsk OPK. 404 - 409

9.5. Rola Centrum Szkolenia Specjalistów Artylerii Wojsk OPK w kształceniu specjalistów artylerii OPK. 409 - 413

9.6. Wnioski. 413 - 414

ZAKOŃCZENIE. 415 - 418

T A J N E
Egz. pojedynczy

W S T Ę P

Obrona powietrzna kraju i tworzone w różnych okresach historycznych systemy stanowiły ważne ogniwo w działalności politycznej i wojskowej państwa. W warunkach stosowania i użycia broni masowego rażenia oraz różnych środków jej przenoszenia, problem ten nabierał szczególnej rangi w zabezpieczeniu funkcjonowania organizmu państwowego.
Potrzebę utworzenia specjalnego rodzaju wojska przeznaczonego wyłącznie do obrony powietrznej kraju dostrzegano z chwilą powstania Polski Ludowej i momentu zakończenia II wojny światowej w Europie. Formalnie wojska takie zostały dopiero powołane do życia 27 lutego 1950 roku. Od tej daty upłynęło już trzydzieści lat funkcjonowania systemu i Wojsk Obrony Powietrznej Kraju.

Powstanie Wojsk Obrony Przeciwlotniczej w 1950 roku, było wynikiem przeszło pięcioletnich prac koncepcyjnych zmierzających do utworzenia takiego rodzaju wojsk. Zanim doszło do ich utworzenia pewne elementy artylerii przeciwlotniczej i lotnictwa myśliwskiego funkcjonowały od czasu zakończenia wojny.
Ważność przemian społeczno-politycznych, demobilizacja, walka ze zbrojnym podziemiem, odbudowa i zagospodarowanie zniszczonego kraju, uniemożliwiły wydzielenie odpowiednich sił i środków do utworzenia nowego rodzaju sił zbrojnych.
Wzrost napięcia w sytuacji międzynarodowej i zagrożenie bezpieczeństwa kraju, spowodowały przyśpieszenie decyzji o powstaniu Wojsk Obrony Przeciwlotniczej. Początkowo wojska te miały ograniczony charakter działań, kompetencje i zadania, dysponowały one jedynie nielicznymi pułkami artylerii przeciwlotniczej oraz tworzącym się systemem obserwacyjno-meldunkowym.
Wojna Koreańska w latach 1950 - 1953 decydująco wpłynęła na gwałtowny rozwój artylerii przeciwlotniczej, przeznaczonej do osłony ważnych obiektów administracyjnych i przemysłowych na terenie kraju. Burzliwie rozwijają się wojska obserwacyjno-meldunkowe i radiotechniczne.

Lotnictwo myśliwskie przezbrojone zostało całkowicie w samoloty odrzutowe, które obok zadań o charakterze operacyjnym, wykonuje zadania związane przede wszystkim z osłoną obiektów na terenie kraju.
Rozszerzenie kompetencji i zadań znalazło wyraz w zmianie nazwy tego rodzaju wojsk, na Wojska Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju, których samodzielność trwała krótko,
Podporządkowane lotnictwu, stanowiły wspólny rodzaj wojsk; Wojska Lotnicze i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju, w podporządkowaniu przetrwały do 1962 roku.
Lata 1954 - 1962 były okresem ścierania się poglądów i różnych koncepcji dotyczących utworzenia jednolitego i silnego systemu obrony powietrznej kraju. W skład takiego systemu musiały wchodzić trzy podstawowe rodzaje wojsk; lotnictwo myśliwskie, artyleria lufowa i rakietowa oraz wojska radiotechniczne.
Lata 1962 - 1980 są okresem doskonalenia struktur organizacyjnych, ukształtowania nowoczesnego systemu w ramach funkcjonowania Wojsk Obrony Powietrznej Kraju, jako samodzielnego rodzaju Sił Zbrojnych PRL.
Etapy przemian Wojsk Obrony Powietrznej Kraju, nie tylko wyznaczały daty zmieniające ich nazwę czy podporządkowanie tych wojsk, przede wszystkim określały je kolejne Dyrektywy Ministra Obrony Narodowej w cyklach pięcioletnich. Dyrektywy z kolei określane były przez postęp naukowo-techniczny, stopień zagrożenia kraju w wyniku napięcia w sytuacji międzynarodowej oraz własne możliwości ekonomiczno-militarne.

Wojska Obrony Powietrznej Kraju powstały i ukształtowały się w okresie istnienia Polski Ludowej, toteż nie posiadają tradycji bojowych, za wyjątkiem paru jednostek lotniczych i artylerii kultywujących tradycje wojenne. Ze względu na ich charakter, współczesność i przeznaczenie, do wiadomości ogółu społeczeństwa podawane są wybrane fragmenty informacji.
Skąpe są również publikacje wojskowe o charakterze poufnym i tajnym. Dotychczasowe opracowania traktujące o etapach rozwoju Wojsk OPK mają charakter fragmentaryczny, w których występuje wyraźny brak bazy źródłowej i selekcji faktów oraz wydarzeń.

Próbę przedstawienia rozwoju Wojsk OPK w ujęciu historycznym stanowią trzy opracowania: Zdzisława Jaworskiego, "Zarys historii Wojsk Obrony Powietrznej Kraju za lata 1962 - 1972", "Rozwój Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w latach 1962 - 1972" i Adolfa Stachuli "Wojska Obrony Powietrznej Kraju w latach 1972 - 1977", oraz trzy opracowania o rozwoju rodzajów Wojsk OPK: Stanisława Kowyni i Konstantego Michniuka, "Zarys historii wojsk radiotechnicznych Obrony Powietrznej Kraju za lata 1950 - 1972", Kazimierza Pietza "Historia szefostwa wojsk rakietowych i artylerii Obrony Powietrznej Kraju i jednostek podległych 1959 - 1966" i Edwarda Tupalskiego "Rozwój lotnictwa myśliwskiego OPK oraz środków zabezpieczających jego użycie w latach 1962 - 1972" oraz "Rozwój lotnictwa myśliwskiego OPK w latach 1972 - 1977".
Odrębną problematykę stanowią prace powstałe w Akademii Sztabu Generalnego, prace te obejmują problemy operacyjno-taktyczne Wojsk OPK jako całości i poszczególnych rodzajów wojsk, w zasadzie obejmują one ostatnie dziesięć lat. Udostępnione prace naukowe i opracowania w ASG zostały wykorzystane i uwzględnione w treści powstałej pracy.

Podstawową bazę źródłową stanowiły materiały i zbiory dokumentów znajdujące się w Centralnym Archiwum Wojskowym, w Archiwum Wojsk Lotniczych i Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w Modlinie, w kancelariach rodzajów wojsk OPK i kancelarii Dowództwa Wojsk Obrony Powietrznej Kraju.
Ze względu na stopień aktualności i tajności nie zostały przebadane dokumenty; osiągania wyższych stanów gotowości bojowej, perspektyw rozwoju i problematyka obrony powietrznej państw Układu Warszawskiego.
Aktualność materiałów nie pozwoliła na ocenę i przedstawienie wniosków z treści zawartych w pracy i zmusiły do analitycznego ujęcia problemu. Czynniki obiektywne skłoniły do przedstawienia ciągów problemowych w układzie pionowym i poziomym. Praca stanowi całościowe ujęcie problematyki ukazania miejsca Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w systemie obronnym PRL na przestrzeni lat 1950 - 1980.

1. CHARAKTERYSTYKA PODSTAWOWYCH KONCEPCJI I ZAŁOŻEŃ OBRONY PRZECIWLOTNICZEJ OBSZARU KRAJU W LATACH 1944 - 1950.

1.1. PODSTAWOWE PROBLEMY OBRONY PRZECIWLOTNICZEJ KRAJU DO ROKU 1939.

Burzliwy rozwój różnego rodzaju statków powietrznych u progu XX wieku, w postaci balonów, samolotów i sterowców oraz użycie ich do celów wojskowych, spowodowały produkcję nowych rodzajów uzbrojenia i środków do walki z nimi a także konieczność organizowania obrony przeciwlotniczej.
Lotnictwo skuteczne próby zastosowania przeszło podczas wojny włosko-tureckiej w latach 1911 - 1912 i po raz drugi w wojnach bałkańskich w latach 1912 i 1913.
W wojnach tych użyte zostało do zadań rozpoznawczych, kierowania ogniem artylerii dalekosiężnej oraz bombardowania wojsk.
W wyniku wyniesionych doświadczeń z obu wojen, główne państwa przygotowujące się do nowej wojny zwróciły uwagę na konstrukcję i produkcję broni i środków obrony przeciwlotniczej.
Jeszcze przed wybuchem I wojny światowej państwa rozpoczynając wojnę dysponowały stosunkowo szerokim asortymentem broni i środków obrony przeciwlotniczej, do których należały; lotnictwo myśliwskie, artyleria przeciwlotnicza różnych kalibrów, przeciwlotniczych karabinków maszynowych, reflektorów, balonów zaporowych i już w trakcie wojny wykształtowane elementy służby obserwacyjno-meldunkowej.
I wojna światowa a zwłaszcza jej długotrwały przebieg wywarły istotny wpływ na szybki i masowy rozwój broni technicznych głównie czołgów i lotnictwa. Osiągnięto również znaczne postępy w ich użyciu, zastosowaniu oraz klasyfikacji na ówczesnym polu walki.

W wyniku szybkiego postępu technicznego i potrzeb pola walki rewolucji uległa specjalizacja lotnictwa, wyraźnie wyodrębnione zostały dwa priorytetowe typy lotnictwa; bombowe i myśliwskie, które odegrały znaczącą rolę w końcowej fazie wojny.[1/]

Szybki rozwój lotnictwa a zwłaszcza takich jego elementów jak: prędkość, pułap, udźwig i zasięg, powodowały, że lotnictwo mogło być użyte nie tylko bezpośrednio na polu walki, ale także na znacznych odległościach od linii frontu.

Już w trakcie I wojny światowej bombardowano stolice głównych potęg europejskich - Berlin, Londyn i Paryż, zarówno w dzień jak i nocą.

Fakty dalekich wypraw bombowych spowodowały konieczność zorganizowania specjalnego systemu obserwacji powietrznej i powiadamiania a także odrębnego systemu dowodzenia siłami i środkami obrony powietrznej jako pierwowzoru współczesnych systemów obrony powietrznej państw.

Podstawowymi środkami obrony powietrznej była: artyleria przeciwlotnicza różnych kalibrów i lotnictwo myśliwskie, które ze względu na doraźność i parametry techniczne nie mogły stanowić skutecznej zapory przed wyprawami bombowymi.[2/]

Okres międzywojenny a zwłaszcza lata 1920 - 1939 charakteryzowały się wypracowaniem i zaprezentowaniem społeczeństwu różnych teorii wojennych, które były rezultatem niezwykle aktywnej myśli wojskowej po doświadczeniach I wojny światowej i wojny domowej a także interwencji zbrojnej w Rosji.

Wraz z rozwojem lotnictwa, broni pancernej, artylerii, broni chemicznej i inżynierii wojskowej, rozwijała się równolegle myśl wojskowa zmierzająca do wypracowania nowych metod walki, przygotowania poszczególnych państw do wojny, ponadto wypracowywała oficjalne doktryny wojenne.

1/. T. Szostakowski, Obrona przeciwlotnicza obszaru kraju, Myśl Wojskowa 1956, nr 6 s. 37.

2/. W celu strącenia samolotu w 1916 r. trzeba było wystrzelić ok. 10 000 pocisków art., a w 1918 r. wystarczało już około 3000 sztuk. Zob. Z. Jaworski, Zarys historii Wojsk Obrony Powietrznej Kraju za lata 1962 - 1972, Warszawa 1973, s. 8.

Niewątpliwą zasługą ówczesnej myśli wojskowej było wypracowanie nowych teorii wojennych, które znalazły zastosowanie w kolejnej II wojnie światowej, do najważniejszych należały teorie: teoria wojny totalnej; teoria wojny powietrznej; teoria wojny pancernej i zmechanizowanej oraz teoria klasowego charakteru wojny i harmonijnego rozwoju sił zbrojnych.[3/]

Na rozwój systemów obrony powietrznej poszczególnych państw okresu międzywojennego znaczący wpływ wywarła teoria wojny powietrznej i jej zmodyfikowane wersje. G. Douhet w licznych opracowaniach i publikacjach dowodził, że w najbliższej wojnie decydującą rolę odegra lotnictwo, które nie tylko stanowić będzie samodzielny rodzaj wojsk, ale także będzie zdolne do rozstrzygnięcia losów wojny.[4/]

Teoria wojny powietrznej znalazła wielu zwolenników, przede wszystkim wywarła poważny wpływ na kierunki rozwoju lotnictwa wielu państw, przeznaczonego zarówno do ataku jak i do obrony.[5/]

Problematyka obrony powietrznej kraju, jako aktywnego systemu działań defensywnych rozwijała się jak gdyby w cieniu głównych doktryn wojennych, doktryn najbardziej efektywnych w działaniach zaczepnych planowanych wojen błyskawicznych.

Przed obroną powietrzną kraju już wówczas stanęło szereg istotnych problemów, jak: nalotów; osłona rozwinięcia sił zbrojnych, ciągłości dowodzenia i mobilizacji; zapewnienia funkcjonowania systemu polityczno-administracyjnego państwa; osłona ośrodków przemysłowych; systemu komunikacyjnego i innych ważnych obiektów na obszarze kraju niezbędnych do prowadzenia wojny.

Zapewnienie skutecznej osłony przeciwlotniczej dla wielu istotnych elementów funkcjonowania państwa i wojska wymagało ogromnej ilości różnego rodzaju sił i środków, stworzenia odrębnego systemu obrony kraju, który byłby podporządkowany tym celom na wypadek wojny.

3/. Ratajczyk Leonard, Historia wojskowości, Warszawa 1975, s. 244 - 245.

4/. Douhet G. Panowanie w powietrzu, Warszawa 1965, s. 42 - 45.

5/. Teorię wojny powietrznej propagowali: w Wielkiej Brytanii - Hugh Trenchard, w Niemczech - Halders, we Francji - Pierre Faure i W. Vanthier, w Stanach Zjednoczonych - Billy Mitchell i Seversky.

Każde z państw w zależności od posiadanego potencjału ekonomiczno-militarnego starało się stworzyć taki system, który zapewniałby maksimum bezpieczeństwa własnego kraju, osłabiłby siłę uderzeniową lotnictwa przeciwnika, poprzez zadanie strat i odzyskania panowania w powietrzu.
Cechą charakterystyczną tworzonych systemów obrony przeciwlotniczej poszczególnych państw, było brak doświadczenia i wypracowanych koncepcji, stanu ilości i rodzaju oraz zasad użycia sił i środków przeznaczonych do obrony.

Z zasady podstawowymi siłami i środkami wchodzącymi w skład systemu obrony przeciwlotniczej były środki tradycyjne: lotnictwo myśliwskie, artyleria przeciwlotnicza, przeciwlotnicze karabiny maszynowe, balony zaporowe, reflektory i sieć posterunków obserwacyjno-meldunkowych, razem tworzyły one obronę przeciwlotniczą czynną. Natomiast obrona bierna organizowana przez administrację cywilną przy współpracy władz wojskowych, obejmowała przygotowanie społeczeństwa pod względem psychicznym do przetrwania bombardowań. Szkolenie społeczeństwa w zakresie obrony biernej polegało na: udzielaniu pierwszej pomocy, posługiwaniu się środkami obrony przeciwgazowej i przeciwpożarowej, oraz czynności i zachowania się podczas bombardowań.[6/]

Niezależnie od funkcjonujących systemów obrony przeciwlotniczej, w wielu państwach o wysokim poziomie technicznym trwały prace nad udoskonaleniem tych systemów poprzez stopniowe wprowadzenie nowych elementów obserwacyjno-meldunkowych w postaci stacji radiolokacyjnych.
Okres międzywojenny sprzyjał także prowadzeniu prac naukowo-badawczych nad rozwojem urządzeń radiolokacyjnych, które na dobre weszły w zakres zainteresowań wojskowych.
Prowadzone prace naukowo-badawcze w latach 1930 - 1935 nad konstrukcją prototypów urządzeń radiolokacyjnych w USA, ZSRR, Wielkiej Brytanii, Francji i Niemczech, doprowadziły do skonstruowania stacji radiolokacyjnych.[7/]

6/. Marciniak Jerzy, System OPL w latach 1936-1939, "Wojskowy Przegląd Lotniczy", 1967, nr 7, s. 84.

7/. Kirchmayer Jerzy, Radar, Bellona 1945, nr 2, s. 715.

Pierwsze urządzenia radiolokacyjne wypróbowano podczas manewrów armii amerykańskiej w roku 1937, zastosowane tam stacje radiolokacyjne nie tylko wykrywały, ale i określały już wysokość i odległość nadlatujących bombowców.[8/]
W roku następnym w porcie Monroe demonstrowano stacje radiolokacyjne kierujące ogniem artylerii nadbrzeżnej.[9/]

W omawianych latach uczeni radzieccy także prowadzili intensywne prace naukowo-badawcze nad skonstruowaniem wielu urządzeń technicznych, które znalazły pełne zastosowanie w stacjach radiolokacyjnych.
Dla potrzeb Armii Radzieckiej opracowano konstrukcję impulsowych stacji radiolokacyjnych w tym również stacji wykrywających samoloty w odległości 120 km, weszły one na uzbrojenie wojska w 1939 roku.[10/]

. Prowadzone w okresie międzywojennym prace naukowo-badawcze i doświadczenia wykazały realność wykorzystania fal radiowych do wykrywania i określania współrzędnych celów powietrznych, naziemnych i morskich. Niebawem radiolokacja stała się nową potężną bronią, która znalazła zastosowanie w wojskach lądowych, lotnictwie, marynarce wojennej a przede wszystkim w wojskach obrony powietrznej kraju.

8/. Sacharewicz Henryk, Radar, jego taktyczne zastosowanie i rola w ubiegłej wojnie, Bellona 1947, nr 1, s. 148 - 150.

9/. Zarys historii Oficerskiej Szkoły Radiotechnicznej 1952 - 1967, opr. zbior. pod red. Kazimierskiego Wacława, Jelenia Góra 1967, s. 21 - 22. Były to stacje radiolokacyjne CSR 268 do kierowania reflektorami i art. plot. oraz stacje ostrzegawcze dalekiego zasięgu SCR 270 o zasięgu ok. 200 km.

10/. Isajew G., Radiolokacja i jej zastosowanie w wojsku, Myśl Wojskowa 1952, nr 11, s. 76-77. Do grona uczonych radzieckich tego okresu m.in. należeli: B. Wiedeński, M. Bonoz-Brujewicz, N. Aleksiejew, D. Malarow, M. Nejman, N. Gurewicz, N. Chochłow, E. Danilew, W. Nikolski, D.A. Różański, A. Arsieniew, W. Kowalenko i inni.

Już wówczas stacje radiolokacyjne spełniały wielorakie zadania: ostrzegały o zbliżających się samolotach, okrętach bez względu na porę dnia i warunki atmosferyczne; znalazły zastosowanie do naprowadzania własnych myśliwców na nieprzyjacielskie samoloty, kierowania reflektorów i dział artylerii przeciwlotniczej, ślepego bombardowania i nawigacji. Kierowania ogniem dział i karabinów maszynowych w lotnictwie i marynarce wojennej, odróżnianie własnych od obcych samolotów, okrętów, wykrywania peryskopów łodzi podwodnych, pozycji artylerii i moździerzy wojsk lądowych. Sterowania rakiet i torped oraz wielu innych działań bojowych.
Dopiero działania wojenne podczas II wojny światowej potwierdziły nie tylko ogromną ich przydatność, ale doprowadziły do burzliwego rozwoju radiolokacji.

Mimo spełniania wielorakiej roli urządzeń radiolokacyjnych nie wszystkie państwa zdołały je wprowadzić do systemów obrony przeciwlotniczej kraju przed wybuchem II wojny światowej. Zwłaszcza państwa małe i średniej wielkości o słabym poziomie naukowo-technicznym i małym potencjale ekonomiczno-militarnym. W gronie tych państw znalazła się także Polska w latach 1918 - 1939.

1.2. PODSTAWOWE PROBLEMY OBRONY PRZECIWLOTNICZEJ KRAJU DO ROKU 1944.

W Polsce w okresie międzywojennym przez długie lata nie zajmowano się problemem obrony przeciwlotniczej kraju w celu stworzenia jednolitego systemu obrony i ochrony przeciwlotniczej w skali państwa. Prawie przez 15 lat sprawy te traktowane były marginalnie przez centralne władze państwowe i wojskowe, zwłaszcza w latach dwudziestych problem obrony powietrznej państwa nie był rozwiązywany kompleksowo. Na powstałą sytuację zaważyło przynajmniej kilka istotnych czynników, prawie do końca lat dwudziestych Polska, która nie miała rozbudowanego własnego przemysłu lotniczego, po Francji była faktycznie potęgą lotniczą;

nie stanowiły wówczas żadnego zagrożenia lotniczego państwa sąsiednie, zwłaszcza Niemcy i Związek Radziecki; nie dostrzegano przyszłościowego niebezpieczeństwa zagrożenia z powietrza głębokiego zaplecza państwa, traktując jednocześnie lotnictwo jako pomocniczą broń techniczną stanowiącą dodatek do wojsk lądowych; brak odpowiedniej ilości i jakości sprzętu technicznego a także doświadczeń w organizacji systemu obrony przeciwlotniczej obszaru kraju.
Powyższe czynniki stawiały Polskę w gronie państw najsłabiej przygotowanych do odparcia zagrożenia lotniczego na wypadek wojny czy też konfliktu zbrojnego.[11/]

Wymienione tendencje wywarły ujemny wpływ na późniejszy rozwój organizacyjny i strukturalny obrony przeciwlotniczej państwa we wrześniu 1939 roku. Mimo istniejących niekorzystnych warunków jej rozwoju, to jednak w całokształcie rozwiązywania problemu obrony powietrznej państwa należy wyodrębnić dwa podstawowe etapy: pierwszy etap od uzyskania niepodległości do podjęcia ustawy Sejmowej o obronie przeciwlotniczej i przeciwgazowej w marcu 1934 roku; drugi etap do wybuchu wojny polsko-niemieckiej w 1939 roku.

Do roku 1934 organizacją systemu obrony przeciwlotniczej obszaru kraju zajmowano się sporadycznie, cechą charakterystyczną tego okresu było: brak ustaw sejmowych oraz centralnego organu koordynującego całością spraw obrony przeciwlotniczej.
Rolę organu kierującego całością spraw OPL spełniał referat OPL wchodzący w skład Oddziału III Sztabu Generalnego, posiadał on ograniczone kompetencje i uprawnienia. Ponadto funkcjonowała paramilitarna, masowa organizacja społeczna Liga Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej, która nie tylko zajmowała się popularyzacją i popieraniem rozwoju lotnictwa, ale przede wszystkim przygotowywała ludność cywilną do biernej obrony przeciwlotniczej i przeciwgazowej.[12/]

11/. Kozłowski Eugeniusz, Wojsko Polskie 1936-1939, Próby modernizacji i rozbudowy, Warszawa 1974, s. 256 i 273.

12/. Berbecki Leon, Pamiętniki, Katowice 1959, s. 219-224. Por.: Kozłowski Eugeniusz, Wojsko Polskie 1936-1939. Próby modernizacji i rozbudowy, Warszawa 1974, s. 273. Liga Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej działała w latach 1923-1939, zajmowała się jeszcze m.in. modelarstwem, szybownictwem, lotnictwem silnikowym, rozbudową sieci lotnisk i szkół lotniczych. Od 1929 roku na czele LOPP stał gen. broni Leon Berbecki.

Istniała jedynie słaba obrona przeciwlotnicza wojsk, której główne środki stanowiły wydzielone karabiny maszynowe przystosowane do strzelania powietrznego oraz artyleria przeciwlotnicza dysponująca kilkudziesięcioma przestarzałymi działami. Brak odpowiednich koncepcji organizacji i użycia lotnictwa polskiego jako samodzielnego rodzaju sił zbrojnych, jeszcze bardziej pogłębiał chaos w poglądach na organizację i funkcjonowanie systemu obrony przeciwlotniczej państwa.[13/]

Sprawy obrony przeciwlotniczej państwa w wyniku widocznie wzrastającego zagrożenia lotniczego ze strony Niemiec hitlerowskich stanowiły podstawę do szerszych rozważań nad doskonaleniem i kierunkach rozwoju tego systemu. Liczne artykuły i publikacje z dziedziny obrony przeciwlotniczej państwa, wskazywały nie tylko na kierunki rozwoju obrony przeciwlotniczej państwa, ale omawiały jego słabości i niedostatki, problemy te poruszali: płk dypl. pil. Sergiusz Abżołtowski, gen. Władysław Sikorski, mjr dypl. Marian Romeyko i ppłk dypl. Stefan Mossor.[14/] Z grona wymienionych autorów na uwagę zasługują artykuły płk S. Abżołtowskiego.[15/x]

Po roku 1933 poważnie wzrosło zagrożenie lotnicze Polski ze strony Niemiec hitlerowskich a także groźba wybuchu wojny, toteż w latach 1933 - 1934 podjęto próbę uporządkowania spraw obrony przeciwlotniczej kraju. Finalnym działaniem na rzecz uregulowania spraw obrony powietrznej, było uchwalenie 15 marca 1934 roku ustawy o obronie przeciwlotniczej i przeciwgazowej kraju. Ustawa sejmowa otwierała nowy etap w pracach nad utworzeniem scentralizowanego organu dowodzenia i jednolitego funkcjonowania systemu obrony przeciwlotniczej kraju.

13/. Kozłowski Eugeniusz, Wojsko Polskie 1936-1939. Próby modernizacji i rozbudowy, Warszawa 1974, s. 250-273.

14/. Problematyka obrony przeciwlotniczej poruszana była m.in. w następujących opracowaniach i artykułach: Abżołtowski S., Uwagi ogólne o niebezpieczeństwie lotniczym i obronie przeciwlotniczej kraju, "Bellona" 1933, t.42; Romeyko M., Rayskie czasy lotnictwa polskiego, Londyn 1949. Mossor S., Przypuszczalny charakter przyszłej wojny, "Bellona" 1936, t. 47; Sikorski Wł. Przyszła wojna - jej możliwości i charakter oraz związane z nim zagadnienia obrony kraju, Warszawa 1934.

15/. Kozłowski E., op.cit. s. 274. Por. Abżołtowski S., Uwagi ogólne o środkach i sposobach obrony przeciwlotniczej, "Bellona" 1934, t. 43, s. 57-92. Płk dypl.pil. Sergiusz Abżołtowski, pisarz wojskowy, w latach 1925-1929 dowódca 3 pułku lotniczego, przeniesiony w stan spoczynku w wieku 39 lat.

Określała jednocześnie uprawnienia naczelnych władz wojskowych do zarządzania pogotowia przeciwlotniczego i przeciwgazowego w państwie w wypadku zagrożenia lotniczego oraz zabezpieczenia wszelkich przedsięwzięć z tym związanych przez władze centralne i terenowe. Rada Ministrów zobowiązana została do wydania rozporządzenia określającego zakres i sposób przygotowania obrony przeciwlotniczej i przeciwgazowej w czasie pokoju oraz wynikające z tego obowiązki dla władz terenowych, instytucji i obywateli.
Wprowadzenie w życie ustawy sejmowej w formie rozporządzenia wykonawczego weszło z dużym opóźnieniem, bo dopiero w styczniu 1937 roku, niewątpliwie wywarło to ujemne skutki na późniejsze jej funkcjonowanie.[16/]

Najwcześniej ustawa sejmowa znalazła zastosowanie w wojsku i pociągnęła szereg przemian organizacyjnych, bo już w miesiąc później 15 kwietnia 1934 roku, rozkazem ministra spraw wojskowych w Biurze Ogólnoorganizacyjnym został utworzony Wydział Obrony Przeciwlotniczej, który przejął wszystkie sprawy byłego referatu OPL. W pierwszej kolejności zajął się przepracowaniem i unowocześniem instrukcji OPL, nad którą prace trwały do wiosny 1935 roku.
Dopiero w 1936 roku na mocy dekretu prezydenta RP został utworzony Inspektorat Obrony Powietrznej Państwa, jako organ kierownictwa i nadzoru nad organizacją i przygotowaniem obrony przeciwlotniczej i przeciwgazowej państwa, miał współpracować z ministrem spraw wojskowych i innymi resortami odpowiedzialnymi za sprawy OPL.

Pierwszym inspektorem obrony powietrznej państwa został mianowany gen. dyw. Gustaw Orlicz-Dreszer a po jego tragicznej śmierci gen. bryg. dr Józef Zając, który tę funkcję sprawował do końca wojny polsko-niemieckiej w 1939 roku.[17/]

16/. Marciniak Jerzy, System OPL w latach 1936-1939, "Wojskowy Przegląd Lotniczy", 1967, nr 7, s. 79.

17/. Gen.dyw. Orlicz-Dreszer w latach 1930-1936 był inspektorem armii, na krótko 9-16.VII.1936 r. i inspektorem obrony powietrznej państwa, 16 lipca 1936 r. zginął w wypadku lotniczym nad Zatoką Pucką.
Gen.bryg.dr Józef Zając, absolwent francuskiej Wyższej Szkoły Wojennej, szef Oddziału I Sztabu Generalnego w latach 1926-1935 dowódca 23 Śląskiej DP a następnie dowódca OK nr V.

Ostatecznie rozporządzenie wykonawcze Rady Ministrów o przygotowaniu w czasie pokoju obrony przeciwlotniczej i przeciwgazowej państwa ukazało się 29 stycznia 1937 roku, określało ono kompetencje inspektora OPP i obowiązki wszystkich zainteresowanych ministerstw, władz administracyjnych i samorządowych. Najpoważniejsze jednak zadania nałożono na Ligę Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej oraz na Polski Czerwony Krzyż.

Zaszły także zmiany organizacyjne na szczeblu Ministerstwa Spraw Wojskowych z dniem 15 stycznia 1937 roku, w miejsce dotychczas funkcjonującego Wydziału Obrony Przeciwlotniczej utworzono Dowództwo Obrony Przeciwlotniczej.
Dowódca Obrony Przeciwlotniczej Ministerstwa Spraw Wojskowych został uprawniony do inspekcji wszystkich jednostek wojska i Marynarki Wojennej w zakresie obrony przeciwlotniczej i przeciwgazowej, któremu podporządkowano również całą artylerię przeciwlotniczą.
Funkcję Dowódcy Obrony Przeciwlotniczej powierzono Inspektorowi Obrony Powietrznej Państwa, w ten sposób skupione zostały w jednej całości dwie podstawowe funkcje; państwowa i wojskowa. Natomiast na niższych szczeblach kierownictwo organizacją terenowej obrony przeciwlotniczej czynnej powierzono dowódcom okręgów korpusów. Dowódcy poszczególnych okręgów korpusów kierowali przez swych zastępców do spraw OPL organizacją i szkoleniem jednostek artylerii przeciwlotniczej stacjonujących na obszarze okręgu korpusu oraz pośrednio nadzorowali jednostki artylerii przeciwlotniczej wchodzące w skład dywizji piechoty i brygad kawalerii.[18/]

W połowie 1937 roku ostatecznie ukształtowały się główne i podstawowe organa kierownicze, zarówno wojskowe jak i cywilne odpowiedzialne za organizację, kierowanie i funkcjonowanie systemu obrony przeciwlotniczej kraju w czasie pokoju i na wypadek wojny.

18/. Marciniak Jerzy, System OPL w latach 1936-1939, "Wojskowy Przegląd Lotniczy", 1907, nr 7, s. 80.
Por. Kozłowski E. op.cit. s. 277-278.

Dodatkowym atutem Inspektora Obrony Przeciwlotniczej Państwa, była decyzja E. Rydza-Śmigłego z 23 marca 1939 roku mianowania gen. J. Zająca naczelnym dowódcą lotnictwa i Obrony Przeciwlotniczej Państwa na okres wojny. W ten sposób gen. J. Zając uzyskał możliwość nie tylko wydawania dowódcy lotnictwa wytycznych i przeprowadzania inspekcji, ale miał możliwość ingerencji we wszystkie sprawy lotnictwa oraz koordynacji jego rozwoju i użycia zgodnie z planem obrony przeciwlotniczej kraju.

Dopiero na kilka miesięcy przed wybuchem wojny podstawowe siły i środki niezbędne w systemie obrony przeciwlotniczej kraju znalazły się w dyspozycji jednego dowódcy.
Natomiast stan techniczny, organizacja, rozmieszczenie i stopień wyszkolenia aktywnych środków obrony przede wszystkim lotnictwa myśliwskiego i artylerii przeciwlotniczej był niewystarczający do zabezpieczenia całego terytorium kraju. Na słabość obu podstawowych rodzajów broni złożyło się wiele przyczyn obiektywnych i subiektywnych. Niewątpliwie do przyczyn obiektywnych należy zaliczyć słabość ekonomiczną i techniczną państwa, które nie posiadało odpowiednich możliwości technicznych do produkcji sprzętu lotniczego, przynajmniej w takim stopniu, aby mogło ono zabezpieczyć własne potrzeby obronne. Skromne możliwości produkcyjne nie szły w parze z rozwojem polskiej myśli technicznej w dziedzinie lotniczej, która zawsze je wyprzedzała.[19/]
Przyczyn subiektywnych narosło o wiele więcej, zbyt długo przeważała opinia kierownictwa wojskowego, że lotnictwo jest rodzajem broni bardziej kosztownej w stosunku do niskiej wartości użytkowej i winno ono w działaniach wojennych spełniać rolę pomocniczą.
Paradoksem było kierowanie lotnictwem przez ludzi nie znających się na metodach działań i nie mających wyobraźni o kierunkach jego rozwoju i lekceważenia spraw doktrynalnych.[20/]

19/. Do najnowocześniejszych wówczas polskich samolotów należały: rozpoznawcze; RWD-14 "Czapla", P-45 "Sum" i LWS-3 "Mewa"; bombowe P-37 "Łoś" i myśliwskie; P-30 "Jastrząb", P-38 "Wilk", później PZL-50 "Jastrząb" i PZL-45 "Sokół".

20/. Kozłowski E. op.cit. s. 248 Autor do grona nieudolnych dowódców z dziedziny lotniczej wymienia następujących generałów: Józefa Rybaka, Leona Berbeckiego, Gustawa Orlicz-Dreszera, czy też dowódcę lotnictwa po 1926 r. gen. Ludomira Rayskiego.

Z chwilą utworzenia Inspektoratu Obrony Powietrznej Państwa, a następnie Wyższej Szkoły Lotniczej i Sztabu Lotniczego w Sztabie Głównym stworzyło szersze możlwiości dla postawienia lotnictwa w rzędzie głównych rodzajów broni, takie tendencje zarysowały się już w 1929 roku i w latach następnych. Początkowo Inspektorat Obrony Powietrznej Państwa zupełnie nie zajmował się sprawami lotnictwa, dopiero kiedy rozważono problem rozwoju lotnictwa; bombowego czy myśliwskiego, gen. J. Zając opowiedział się zdecydowanie za rozwojem lotnictwa myśliwskiego. Podjęte w tej sprawie decyzje i posunięcia organizacyjne w marcu 1939 roku okazały się spóźnione.[21/]
Ideę rozwoju lotnictwa myśliwskiego uważano za najbardziej optymalną w warunkach położenia Polski, że rozbudowane lotnictwo myśliwskie z dobrą siecią łączności i dozorowania mogłoby stawiać Niemcom skuteczny opór. Ponadto stanowiłoby mocne ogniwo w systemie obrony przeciwlotniczej kraju.[22/]

Przed wybuchem wojny polsko-nimieckiej w 1939 roku całość lotnictwa organizacyjnie składało się z dwóch grup lotniczych. Dowództwu I Grupy Lotniczej podlegały następujące mieszane pułki lotnicze: 1 pułk lotniczy w Warszawie, 5 pułk lotniczy w Lidzie, 6 pułk lotniczy we Lwowie i 2 baon balonowy w Jabłonnie.
Dowództwu 3 Grupy Lotniczej podlegały: 2 pułk lotniczy w Krakowie, 3 pułk lotniczy w Poznaniu, 4 pułk lotniczy w Toruniu i 1 baon balonowy w Toruniu.[23/]
W rezultacie na dzień 1 września 1939 roku Polska mogła wystawić w pierwszej linii: 4 eskadry bombowe - 40 "Łosi"; 13 eskadr liniowych - 117 "Karasi"; 15 eskadr myśliwskich - 142 P-7 i P-11 i 11 eskadr towarzyszących - 89 RWD-14 i R-XIII, razem 388 samolotów różnych typów i przeznaczenia.[24/]

21/. Kozłowski E., op.cit. s. 249-251. M.in. zwolennikiem rozwoju lotnictwa bombowego był ppłk dypl. M. Romeyko, natomiast myśliwskiego płk Stefan Pawlikowski i mjr Eugeniusz Wyrwicki.

22/. Problem ten porusza płk pil. Olgierd Tuskiewicz, Obrona lotnicza, "Bellona" /Londyn/ 1941, nr 8, s. 13-23.

23/. Koliński Izydor, Polskie lotnictwo wojskowe, w.: Historia wojskowości polskiej. Wybrane zagadnienia, Warszawa 1972, s.480

24/. Kozłowski E., op.cit. s. 266. Por. Koliński I., op.cit. s. 479 podaje nieco inny skład: 4 eskadry bombowe-36 "Łosi", 12 eskadr liniowych-118 "Karasi", 15 eskadr samolotów myśliwskich-159 P-7 i P-11, oraz 12 eskadr samolotów towarzyszących R-XIII i RWD-14.

Opracowane jeszcze w kwietniu 1939 roku zadania dla lotnictwa na wypadek wojny z Niemcami, przewidywały podział sił lotniczych, na lotnictwo armijne i lotnictwo dyspozycyjne Naczelnego Wodza. Oficjalne wytyczne w tej sprawie przekazano gen. J. Zającowi 28 lipca 1939 roku, na mocy którego następowała decentralizacja dowodzenia i rozdrobnienia sił lotniczych.[25] Taka decyzja pozbawiała naczelnego dowódcę lotnictwa i obrony przeciwlotniczej możliwości scentralizowanego kierowania podległymi mu siłami w skali kraju na najbardziej zagrożonych kierunkach i obszarach.
Jedynie wycinkowym przykładem funkcjonującego systemu obrony przeciwlotniczej wraz ze wszystkimi jej elementami był obszar Warszawy w pierwszych dniach września 1939 roku.

Nie lepiej ukształtowała się sytuacja w ce[illegible] zabezpieczenia potrzeb nasycenia bronionych obiektów na obszarze kraju artylerią przeciwlotniczą. Sprzęt jakim dysponowano do 1936 roku był w większości przestarzały i w małych ilościach, nie wystarczał nawet na pokrycie doraźnych potrzeb. Z chwilą przekazania artylerii przeciwlotniczej i spraw OPL inspektorowi Obrony Powietrznej Państwa stan organizacyjny oraz jej rozmieszczenie przedstawiało się następująco: 1 pułk artylerii plot w Warszawie; 2 dyon artylerii plot w Grodnie; 3 dyon artylerii plot w Wilnie; 5 dyon artylerii plot w Krakowie; 6 dyon artylerii plot we Lwowie; 7 dyon artylerii plot w Poznaniu; 8 dyon artylerii plot w Toruniu; 1 morski dyon plot w Gdyni i 2 morski dyon plot na Helu. Wszystkie dywizjony wyposażone były we francuskie działa plot 75 mm różnych typów o bardzo niskiej wartości bojowej i wysokim stopniu zużycia o ogólnym stanie zaledwie 112 dział nie licząc karabinów maszynowych.[26]

25/. Kurowski Adam, Lotnictwo polskie w 1939 r., Warszawa 1962, s. 333-335.

26/. Kozłowski E. op.cit. s. 277-280. Do 1936 roku pułk artylerii i poszczególne dywizjony artylerii plot tworzyły 11 Grupę Artylerii pod dowództwem płk. dr. Romana Odzierzyńskiego i podlegały Departamentowii Artylerii.

W następnych latach podjęto próby unowocześnienia i rozbudowy artylerii przeciwlotniczej w oparciu o produkcję krajową i zakupy zagraniczne głównie francuskie.
Projekty rozbudowy artylerii przeciwlotniczej szły zasadniczo w dwóch kierunkach: zorganizowania odpowiedniej ilości oddziałów do osłony przeciwlotniczej wojsk oraz ustalenia minimalnej ilości środków czynnych do obrony przed atakami z powietrza głównych centrów administracyjnych, obiektów przemysłowych i węzłów komunikacyjnych na obszarze kraju.
Po 1936 roku podjęto prace nad organizacją artylerii przeciwlotniczej zarówno dla potrzeb wojsk jak i potrzeb obrony przeciwlotniczej poszczególnych rejonów obszaru kraju. Już wówczas jako minimum dla skutecznej obrony przeciwlotniczej obszaru kraju przewidywano utworzenie 38 dywizjonów artylerii plot 75 mm w liczbie 452 dział, około 200 plutonów dział plot 40 mm - 400 dział, oraz około 32 plutony reflektorów 150 mm i 111 plutonów balonów zaporowych. Siły te planowano rozmieścić na obszarze wszystkich 10-ciu DOK-ów z uwzględnieniem obrony następujących miejscowości: Warszawa, Pruszków, Palmiry, Dęblin, Pionki, Radom, Boryszew, Jabłonna, Lublin, Kowel, Grodno, Wilno, Wołkowysk, Białystok, Lida, Mosty, Łódź, Zgierz, Pabianice, Kutno, Regny, Częstochowa, Koluszki, Zagłębie Górnośląskie, Kraków, Tarnów, Mościce, Chrzanów, Dziedzice, Bielsko-Biała, Lwów, Stryj, Stanisławów, Poznań, Gdynia, Hel, Bydgoszcz, Toruń, Inowrocław, Brześć, Biała Podlaska, Przemyśl, Zagłębie Drohobycz-Borysław, Kielce, Skarżysko i Starachowice. Rzeczywiste potrzeby do obrony wymienionych obiektów były znacznie wyższe, które do wybuchu wojny nie zostały zrealizowane.[27/]
Na podstawie ustalonych potrzeb w latach 1937 - 1939 przystąpiono do reorganizacji artylerii przeciwlotniczej i formowania nowych pododdziałów przewidzianych planem rozbudowy obrony przeciwlotniczej na obszarze kraju. Stosunkowo szybko zakończono formowanie baterii dział plot dla związków taktycznych piechoty i kawalerii, wolniej natomiast postępowało formowanie plutonów dział plot dla zakładów przemysłowych.

27/. Kozłowski E. op.cit. s. 281-285.

W końcu sierpnia 1939 roku obrona przeciwlotnicza kraju dysponowała zaledwie 462 działami plot różnego kalibru na 1130 planowanych, stanowiło to zaledwie 31 procent.[28/]

Podobnie jak w lotnictwie tak i w orgnaizacji artylerii przeciwlotniczej napotykano bariery trudne do pokonania, które w poważnym stopniu zaważyły na skuteczności obrony przeciwlotniczej.

Trzecim nieodzownych elementem systemu obrony przeciwlotniczej kraju stanowił system dozorowania i meldowania, wcześniej sprawdzony w ćwiczeniach, którego organizacja oparta została na koncepcjach wypracowanych w 1937 roku. Organizacja systemu dozorowania optymalna w warunkach Polski, nie mogły spełnić wszystkich wymogów ze względu na szczupłość sił i środków technicznych jakimi dysponowała. Za całość odpowiedzialny był szef służby dozorowania OPL z podległą mu główną składnicą dozorowania, któremu z kolei podlegali komendanci oddziałów dozorowania ze zbiornicami dozorowania. Bezpośrednio w terenie na poszczególnych kierunkach operacyjnych znajdowały się plutony dozorowania w składzie 10-15 posterunków, posterunek miał około dziewięciu obserwatorów. Cała sieć obserwacyjno-meldunkowa była oparta na państwowej sieci telefonicznej, stacjonarny system był łatwo podatny na dezorganizację w wypadku zniszczenia napowietrznej łączności.

Ważniejsze miasta przemysłowe, jako ośrodki OPL, posiadały w zasadzie dwa łańcuchy posterunków obserwacyjno-meldunkowych; wewnętrzny i zewnętrzny. Pierwszy w odległości 60-70 km od ośrodka OPL i drugi w odległości 100-130 km, średnia odległość między posterunkami wynosiła około 10 km. Ogółem zdołano zorganizować 17 zbiornic dozorowania i około 800 posterunków obserwacyjno-meldunkowych.[29/]

Niejednolity skład posterunków obserwacyjno-meldunkowych i różnorodne przygotowanie fachowe oraz szczupłość środków powiadamiania, które łatwo mogły ulec zdezorganizowaniu już w pierwszych dniach wojny, czyniły cały system obserwacyjno-meldunkowy zbyt statecznym.

28/. Kozłowski E. op.cit. s. 286-287. Były to działa plot średniego i małego kalibru 20,40 i 75 mm, niektóre zakłady przemysłowe wystawiły plutony plot własnym kosztem.

29/. Marciniak Jerzy, System OPL w latach 1938-1939, "Wojskowy Przegląd Lotniczy" 1967, nr 7, s. 83.

Uzupełnieniem omawianych już trzech podstawowych elementów wchodzących w system obrony przeciwlotniczej kraju była obrona bierna, kompleksowo obejmowała ona przygotowanie społeczeństwa pod względem psychicznym na wypadek bombardowania. W ramach obrony biernej szkolono społeczeństwo w zakresie obrony przeciwgazowej, sanitarnej, przeciwpożarowej i udzielania pierwszej pomocy. W tej dziedzinie osiągnięto najpoważniejsze rezultaty.

Prawne i organizacyjne stworzenie systemu obrony przeciwlotniczej w Polsce pod koniec lat trzydziestych posiadało wiele niedociągnięć i braków, przede wszystkim powstało jako nowy rodzaj wojska w skład którego weszło kilka rodzajów broni i służb. Powstający nowy rodzaj wojsk nie posiadał także własnego korpusu dowódczego, ani początkowo własnych ośrodków szkolenia przygotowującego fachowe kadry. Oficerowie i podoficerowie kierowani na stanowiska w większości byli nie przygotowania do spełniania nowych funkcji. Problem ten częściowo został rozwiązany w 1938 roku, kiedy utworzono Centrum Wyszkolenia Obrony Przeciwlotniczej i Przeciwgazowej w Brześciu nad Bugiem. Rozrastające się wojska obrony przeciwlotniczej potrzebowały przygotowanych kadr specjalistycznych, sukcesywnie wzrastały też jego stany liczebne, latem 1939 roku osiągnęły ponad 8000 ludzi, w tym 250 oficerów i 700 podoficerów. Lata 1937 - 1939 były najbardziej dynamicznym okresem rozwoju wojsk obrony przeciwlotniczej, a zwłaszcza ostatni rok 1939.

Wojska te rozwijały i rozbudowywały się sukcesywnie, obok przyśpieszonego planu rozbudowy podstawowych rodzajów wojsk lądowych, lotniczych i Marynarki Wojennej zwłaszcza w okresie wzmożonego napięcia w stosunkach polsko-niemieckich.

Należy zaznaczyć, że nie były to wojska priorytetowe, z tej przyczyny borykały się z wieloma trudnościami materiałowymi i organizacyjnymi. Jednak pomimo występujących słabości i braków na odcinku rozbudowy obrony przeciwlotniczej kraju w ostatnim roku pokoju poczyniono największe postępy w porównaniu z innymi działami obrony państwa.

Przebieg wojny polsko-niemieckiej wykazał ogromną potrzebę posiadania silnie rozbudowanego systemu obrony przeciwlotniczej kraju.

1.3. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA PODSTAWOWYCH ZAŁOŻEŃ ORGANIZACYJNYCH I FUNKCJONOWANIA OBRONY PRZECIWLOTNICZEJ OBSZARU KRAJU W LATACH 1944 - 1950.

Okres okupacji hitlerowskiej na długie lata przerwał jakąkolwiek myśl o obronie przeciwlotniczej kraju, problem walki zbrojnej z okupantem we wszystkich możliwych formach stanowił pierwszoplanową działalność organizacyjną i wojskową.
W lipcu 1944 roku wyzwolenie części południowo-wschodniej kraju i ukształtowanie się zrębów ludowej państwowości zapoczątkował powstanie i rozbudowę ludowego Wojska Polskiego. W drugiej połowie 1944 roku trwają intensywne prace organizacyjne nad rozbudową wojska do skali Frontu Polskiego w składzie trzech armii ogólnowojskowych, jednostek wspierających oraz zabezpieczających ich działania bojowe. Do końca wojny w ramach rozbudowującego się ludowego Wojska Polskiego powstały jedynie aktywne środki obrony przeciwlotniczej do osłony wojsk operacyjnych.
Oprócz rozbudowy lotnictwa, w październiku 1944 roku utworzono Dowództwo Lotnictwa jako samodzielny rodzaj wojsk, niemal w całości działało ono na korzyść wojsk lądowych. W tym czasie rozkazem Naczelnego Dowódcy Wojska Polskiego sformowano także szereg jednostek artylerii przeciwlotniczej i kompanii obserwacyjno-meldunkowych głównie dla potrzeb osłony działań wojsk operacyjnych.
Tylko niektóre jednostki artylerii przeciwlotniczej pozostawiono do obrony ważnych obiektów kraju.

Rozkazem nr 50 Naczelnego Dowódcy Wojska Polskiego z 10 października 1944 roku przystąpiono do formowania nowych związków taktycznych piechoty, jednostek pancernych i jednostek artylerii WP, w tym artylerii przeciwlotniczej. Odnośnie jednostek artylerii przeciwlotniczej rozkaz przewidywał następujący podział: w dyspozycji Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego pozostawić: 32 pułk artylerii przeciwlotniczej małego kalibru /37 mm/, 11 dywizjon artylerii przeciwlotniczej średniego kalibru /85 mm/, 7 dywizjon balonów zaporowych i 10 kompanię obserwacyjno-meldunkową, wszystkie rozmieszczone w rejonie Lublina; w skład 1 armii WP włączyć 1 dywizję artylerii przeciwlotniczej i 11 kompanię obserwacyjno-meldunkową; 2 armii WP przydzielić 3 dywizję artylerii przeciwlotniczej i 12 kompanię obserwacyjno-meldunkową oraz do formującej się 3 armii WP włączyć 4 dywizję artylerii przeciwlotniczej i 13 kompanię obserwacyjno-meldunkową.[30/] Pozostawienie w rejonie Lublina pułku i dywizjonu artylerii przeciwlotniczej wraz z dywizjonem balonów zaporowych miało swoje uzasadnienie, gdyż Lublin jesienią 1944 roku był najważniejszym ośrodkiem administracyjno-politycznym kraju i znajdował się stosunkowo blisko linii frontu. Obrona jego nie tylko była celowa i konieczna, ale stanowisła jednocześnie pewien element przyszłego systemu obrony przeciwlotniczej kraju w warunkach odradzającego się młodego ludowego państwa.

W wyniku zaprzestania formowania 3 armii WP, nastąpiły zmiany organizacyjne w strukturze ludowego WP, które dotyczyły także artylerii przeciwlotniczej. 4 dywizję artylerii przeciwlotniczej przekazano czasowo do dyspozycji dowódcy artylerii WP a po wyzwoleniu Poznania, skierowano ją do obrony jego obiektów, natomiast całkowitemu rozformowaniu uległa 13 kompania obserwacyjno-meldunkowa.[31/]

30/. Mała kronika ludowego Wojska Polskiego 1943-1973, Warszawa 1975, s. 139 i 140. Dla nowo sformowanych związków, oddziałów i samodzielnych pododdziałów artylerii przeciwlotniczej ze Związku Radzieckiego otrzymano: armat przeciwlotniczych kalibru 37 i 85 mm 311 sztuk, przeciwlotniczych karabinów maszynowych DSZK o kalibrze 12,7 mm 236 sztuk.

31/. Mała Kronika ludowego Wojska Polskiego 1943-1973, Warszawa 1975 s. 148 i 149. Rozformowanie nastąpiło na mocy rozkazu nr 59/Org z dnia 15.11.1944 r. naczelnego dowódcy WP. 4 dywizja art. plot formowała się we wsi Grabinów koło Siedlec o stanie 2284 żołnierzy, w październiku 1944 r. formowanie jej zostało zakończone.

Do zakończenia wojny w organizacji artylerii przeciwlotniczej i kompanii obserwacyjno-meldunkowych nie zaszły żadne zmiany.[32/x]

Kompanie obserwacyjno-meldunkowe w zasadzie działały na korzyść wojsk operacyjnych, za wyjątkiem 10 kompanii obserwacyjno-meldunkowej, która podporządkowana Naczelnemu Dowództwu WP wykonywała zadania na terenie kraju, tworzyła jakoby zalążek przyszłego systemu obrony przeciwlotniczej kraju.
Krótkotrwały okres istnienia i specyfika wykonywanych zadań na korzyść wojsk operacyjnych, nie mogły wpłynąć na zdobycie większych doświadczeń w zakresie kompleksowego działania w skali obrony powietrznej kraju. Ogólna ich słabość wynikała nie tylko z ubogiego wyposażenia technicznego, z ograniczonego obszarowo działania, ale także zupełnego braku wszelkich urządzeń i stacji radiolokacyjnych.

Zakończenie działań wojennych, demobilizacja i przechodzenie wojska na strukturę pokojową nie sprzyjało rozwojowi tych wojsk, podobnie jak inne rodzaje wojsk uległy reorganizacji bądź całkowitemu rozwiązaniu. W ten sposób od zakończenia działań wojennych w maju 1945 roku do 1949 roku Polska Ludowa praktycznie nie posiadała prawie żadnego zorganizowanego kompleksowego systemu obrony powietrznej kraju. Problem stawał się poważnym, gdyż kraj pozostawał bez obrony przeciwlotniczej z momentem wycofania 5 korpusu OPL Armii Radzieckiej z obszaru Polski na terytorium Związku Radzieckiego.[33/]

Poważnej reorganizacji jeszcze do końca 1945 roku uległy jednostki Wojsk Lotniczych, jako pierwszego etapu dostosowania ich struktury organizacyjnej do potrzeb okresu pokojowego.
Po rozformowaniu dowództwa mieszanego korpusu lotniczego, przeszły na strukturę dywizyjną, od stycznia 1946 roku podjęto dalszą reorganizację jednostek lotnictwa. W wyniku której rozformowano dowództwa i sztaby dywizji lotniczych.

32/. Jaworski Zdzisław, Zarys historii Wojsk Obrony Powietrznej Kraju za lata 1962-1972, Warszawa 1973, s. 14.

33/. Łukaszewicz Waldemar, Koncepcja organizacji wojsk i systemu obrony przeciwlotniczej obszaru Polski z 1945 r., Wojskowy Przegląd Lotniczy, 1968 nr 11, s. 72. 5 korpus OPL OK Armii Radzieckiej osłaniał terytorium Polski w drugiej połowie 1944 r. i w pierwszej 1945 r.

W myśl nowej struktury organizacyjnej przyjęto system samodzielnych pułków lotniczych bezpośrednio podległych dowództwu wojsk lotniczych. W związku z przyjętą koncepcją organizacyjną wojsk lotniczych przez cały rok 1946 trwały prace nad rozformowaniem wielu jednostek pomocniczych i szkolnych z ogólną tendencją do zmniejszenia stanów osobowych. Po przeszło dwuletnich trwających pracach reorganizacyjnych w 1947 roku wojska lotnicze składały się z siedmiu pułków lotnictwa operacyjnego: trzech pułków lotnictwa myśliwskiego /1,2, i 3 plm/; z trzech pułków lotnictwa szturmowego /4, 5 i 6 plsz/ i jednego pułku bombowców nurkujących /7 plb/, oraz pułku lotnictwa specjalnego, dwu szkół lotniczych, batalionu łączności, trzech magazynów i składnic i trzech warsztatów remontu sprzętu lotniczego.[34]

Dopiero w drugiej połowie 1947 roku istniejące trzy pułki lotnictwa myśliwskiego podlegające Dowództwu Wojsk Lotniczych przeznaczone zostały do obrony powietrznej kraju i otrzymały miano pułków lotnictwa myśliwskiego obrony powietrznej.[35] Zmiana nazwy wydzielonych pułków nie oznaczała żadnych zmian organizacyjnych i podległości, oprócz wielu zadań szkoleniowych wykonywały dodatkowe zadania związane z obroną powietrzną kraju. Stanowiły one jedynie wówczas element obrony powietrznej kraju na wypadek naruszenia powietrznego granic Polski.

Podobnej reorganizacji w latach 1945 - 1947 uległy jednostki artylerii przeciwlotniczej. Całkowitemu rozformowaniu w drugiej połowie 1945 roku uległy: 26 i 32 pułk artylerii przeciwlotniczej i 11 samodzielny dywizjon artylerii przeciwlotniczej.[36]

34/. Frontczak Kazimierz, Siły Zbrojne Polski Ludowej. Przejście na stopę pokojową 1945-1947, Warszawa 1974, s. 173-177.

35/. Jaworski Zdzisław, Zarys historii Wojsk Obrony Powietrznej Kraju za lata 1962-1972, Warszawa 1973, s. 13. Znalazło to odbicie w rozkazie Dowództwa Wojsk Lotniczych i dalej DWL nr 0482 z dnia 16 sierpnia 1947 r.

36/. Mała kronika ludowego Wojska Polskiego 1943-1973, Warszawa 1975, s. 223 i 224. Rozformowanie nastąpiło na mocy rozkazu nr 0236/Org. Naczelnego Dowódcy WP z dnia 8 września 1945 r., które miało być zakończone do dnia 30 września 1945 r.

Natomiast reorganizacji uległy: 1, 3 i 4 dywizja artylerii przeciwlotniczej. Na bazie 1 dywizji artylerii przeciwlotniczej utworzono 84 pułk artylerii przeciwlotniczej, pułk skierowano do Brzegu n/Odrą z przeznaczeniem na jednostkę szkolną. Oddziały 3 dywizji artylerii przeciwlotniczej przeformowano na 86 pułk artylerii plot, początkowo został skierowany do Leszna a od 1948 roku przeniesiony do Poznania. Rozformowaniu uległa także 4 dywizja artylerii przeciwlotniczej, którą po zakończonych działaniach wojennych przeniesiono do Poznania a później na krótko do Gniezna. Na jej bazie powstał 88 pułk artylerii przeciwlotniczej w Orłowie koło Gdyni, przeniesiony następnie do Koszalina jako jednostka szkolna.[37/]

Nowopowstałe 84, 86 i 88 pułki artylerii przeciwlotniczej na początku 1946 roku przeszły ponowną reorganizację, polegającą na zmniejszeniu stanów etatowych i rozwiązaniu niektórych pododdziałów. Nadanie pułkom charakteru szkolnego eliminowało praktycznie ich użycie w osłonie powietrznej kraju, przynajmniej w pierwszych latach po zakończeniu wojny.

Jeden bojowy 86 pułk artylerii przeciwlotniczej nie mógł wystarczyć do zabezpieczenia potrzeb osłony ważnych obiektów na terenie kraju, w tym okresie spełniał raczej rolę symboliczną, a podstawowym zadaniem artylerii przeciwlotniczej było: zabezpieczenie normalnego procesu szkoleniowego i przygotowania rezerw mobilizacyjnych.

Całkowitemu rozformowaniu w drugiej połowie 1945 roku uległ również trzeci naturalny element w systemie obrony przeciwlotniczej kraju, kompanie obserwacyjno-meldunkowe. Dwie z trzech istniejących: 11 i 12 samodzielne kompanie obserwacyjno-meldunkowe, zostały rozformowane już na początku września 1945 roku. Próba pozostawienia na dłużej jednej, 10 kompanii z przeznaczeniem do rozwinięcia głównego punktu obserwacyjno-meldunkowego i systemu posterunków obserwacji powietrznej wokół rozmieszczonych naczelnych organów państwowych i wojskowych nie została zrealizowana z powodu rozformowania tej kompanii.[38/]

37/. Jaworski Zdzisław, Zarys historii Wojsk Obrony Powietrznej Kraju za lata 1962-1972, Warszawa 1973, s. 13.

38/. Łukaszewicz Waldemar, Koncepcja organizacji wojsk i systemu obrony przeciwlotniczej obszaru Polski z 1945 r. "Wojskowy Przegląd Lotniczy", 1968, nr 11 s. 72.

Niezależnie od opracowanych i przedstawionych wielu koncepcji budowy systemu obrony powietrznej kraju w latach 1945 - 1949, praktycznie taki system kompleksowo nie funkcjonował. Ponieważ rozmieszczone siły i środki miały charakter wyraźnie zdecentralizowany, bez głównego dyspozytora ich użycia.
Pułki lotnictwa myśliwskiego obrony powietrznej kraju stacjonowały w następujących miejscowościach: 1 plm w Nowym Dworze Mazowieckim; 2 plm w Krakowie i 3 plm na Oksywiu. Dopiero od 18 maja 1948 roku na wymienionych trzech lotniskach wprowadzono dyżury par samolotów bojowych, które na wypadek naruszenia obszaru powietrznego Polski mogły być natychmiast poderwane do walki.
Stacjonujący w Poznaniu 86 pułk artylerii przeciwlotniczej stanowił czwartą jednostkę bojową i mógł osłaniać jego obiekty przemysłowe, nie istniały natomiast wyspecjalizowane jednostki obserwacyjno-meldunkowe ani stacje radiolokacyjne.[39]
Rozproszone szczupłe siły i środki na terenie całego kraju bez scentralizowanego systemu dowodzenia nie mogły stanowić skutecznej zapory przeciw coraz intensywniejszym lotom zwiadowczym obcych samolotów. Ówczesna rzeczywistość i potrzeby w zakresie obrony przeciwlotniczej kraju znacznie przerastały istniejące możliwości, ale dopiero w następnych latach sytuacja ulegnie radykalnej zmianie.

Przedstawiona rzeczywista sytuacja w zakresie obrony powietrznej kraju, w latach 1945 - 1949 nie oznaczała, że problemem tym wogóle nie zajmowano się, lub też nie dostrzegano niebezpieczeństwa, które począwszy od jesieni 1946 roku sukcesywnie narastało w postaci napięcia w sytuacji międzynarodowej.
Głównie względy natury ekonomicznej i złożona sytuacja społeczno-polityczna kraju, powodowały, że wówczas zbyt wiele było pilnych i ważniejszych problemów do rozwiązania w skali życia narodu i państwa. Ze względu na charakter niniejszej pracy, trudno byłoby przynajmniej w skrócie je wymienić i scharakteryzować, a które z kolei miały decydujący wpływ na istnienie i rozwój wojsk obrony powietrznej kraju.

39/. Jaworski Zdzisław, op.cit. s. 15.

Ogólnoświatowe tendencje armii biorących udział w II wojnie światowej przechodzenia na strukturę pokojową, a także pewien regres w rozwoju myśli wojskowej i doktryn wojennych, wskazywały na odsunięcie groźby wybuchu nowego światowego konfliktu zbrojnego. W tej złożonej wielostopniowej sytuacji napewno ówczesne kierownictwo resortu obrony dostrzegało możliwość odłożenia na okres późniejszy rozbudowy systemu obrony powietrznej kraju. Wymagało ono przecież nakładu nie tylko dużych środków finansowych i materiałowych, ale także sił i środków w postaci sprzętu bojowego, który w pełni zabezpieczałby potrzeby obrony powietrznej kraju i był niezwykle kosztowny.

Dostrzegając brak tego rodzaju wojska i systemu oraz grożące niebezpeiczeństwo, tuż po zakończeniu działań wojennych, istniejący oddział obrony przeciwlotniczej dowództwa artylerii WP, na czele którego stał gen. bryg. Stanisław Grochoczyński, podjął szeroki zakres prac związanych z projektowaniem nowej struktury wojsk obrony przeciwlotniczej odpowiadającej wymaganiom okresu pokojowego. Już w czerwcu 1945 roku złożył on dowódcy artylerii WP gen. broni Bolesławowi Czerniawskiemu służbową notatkę o charakterze monitu wskazując na pilną potrzebę zorganizowania na terytorium Polski wojsk i systemu obrony przeciwlotniczej obszaru kraju.[40/]

Wspomnianą notatkę poprzedził projekt organizacji wojsk i systemu obrony przeciwlotniczej obszaru kraju opracowany przez oddział obrony przeciwlotniczej, złożony został Naczelnemu Dowódcy WP marszałkowi Polski Michałowi Roli-Żymierskiemu jeszcze 14 maja 1945 roku w sprawie podjęcia szybkiej i autorytatywnej decyzji, powołania dowództwa obrony przeciwlotniczej kraju oraz wydzielenia odpowiednich wojsk.[41/XX]

40/. Łukaszewicz Waldemar, op.cit. s. 72, Por.: Frontczak Kazimierz op.cit. s. 188. Wspomniany monit został przedłożony dowódcy artylerii WP w dniu 18 czerwca 1945 r.

41/. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 29 stycznia 1937 r. "O przygotowaniu w czasie pokoju obrony przeciwlotniczej i przeciwgazowej państwa", omówione zostało w 2 podrozdziale.

Pełna realizacja koncepcji gen. bryg. S. Grochoczyńskiego organizacji, ugrupowania sił i środków oraz podziału wojsk obrony przeciwlotniczej z rozwinięciem wojsk obserwacyjno-meldunkowych na terytorium kraju, z równoczesnym rozwinięciem własnej organizacji łączności, mogła zabezpieczyć w pełni potrzeby obszaru Polski.
Jedynie wątpliwości mogły w tym systemie budzić rozmieszczenie stacji radiolokacyjnych, których ani liczba, ani podział nie wystarczały na zabezpieczenie ciągłego pola radiolokacyjnego, nawet na najbardziej newralgicznych kierunkach obszaru powietrznego Polski.

Kraj nasz ogromnie zniszczony podczas wojny, o ograniczonych możliwościach ekonomicznych nie był w stanie rozbudować tak licznego i kosztownego rodzaju wojsk, toteż projekt nie doczekał się realizacji. Do czasu powołania tego rodzaju wojsk w latach pięćdziesiątych powstanie jeszcze kilka zmodyfikowanych koncepcji utworzenia systemu obrony powietrznej kraju. Na modyfikację poszczególnych koncepcji wpływały ogólnoświatowe tendencje rozwoju lotnictwa, postęp naukowo-techniczny i wzrost napięcia w sytuacji międzynarodowej. Wynikiem czego było opracowanie przez Inspektora Obrony Przeciwlotniczej gen. bryg. Stanisława Grochoczyńskiego i przedstawienia w dniu 3 maja 1947 roku szefowi Sztabu Generalnego, planu reorganizacji i rozwoju obrony powietrznej obszaru krajowego i wojsk na okres trzyletni 1947 - 1949. Plan ten był tylko częścią składową dziesięcioletniego planu szefa Sztabu Głównego Inspektoratu Artylerii WP gen. bryg. Szystowskiego, przesłanego w dniu 27.IX.1947 roku do Oddziału VIII Sztabu Generalnego WP, "Plan organizacji artylerii przeciwlotniczej na okres dziesięciu lat.[42/]
Plan ten przewidywał stworzenie jedynie podstawy do szybkiej rozbudowy obrony powietrznej czynnej państwa, jednak olbrzymie koszty na sprzęt i jego funkcjonowanie mogły stanowić pewne elementy rozbudowy systemu obrony powietrznej kraju dopiero w następnych latach.

42/. Frontczak Kazimierz, op.cit. s. 193.

Opracowywane koncepcje i plany rozwoju wojsk i systemu obrony powietrznej kraju nie miały tylko czysto teoretycznego charakteru, nie powstawały też w próżni i w oderwaniu zarówno od sytuacji wewnętrznej jak i międzynarodowej. Wynikały one przede wszystkim z potrzeb obrony granic powietrznych Polski, których wzrost zagrożenia od 1946 roku zaczęto odczuwać coraz bardziej realistycznie.

Początek napięcia w sytuacji międzynarodowej i zagrożenia dla pokoju zapoczątkowane zostało przemówieniem 5 marca 1946 roku Winstona Churchilla w Fulton, przemówienie to wielu historyków uważa za początek zimnej wojny, o wyraźnej treści antykomunistycznej i antyradzieckiej.

Niebawem zimnowojenne tendencje potwierdziły oficjalne czynniki rządowe Stanów Zjednoczonych w osobie sekretarza stanu Jamesa F. Byrnesa 6 września 1946 roku w Stuttgarcie. Stanowisko obu polityków poparł prezydent Harry Truman, dokonując zwrotu w polityce zagranicznej Stanów Zjednoczonych w stosunku do Związku Radzieckiego i krajów demokracji ludowej.[43/] Wynikiem takiego stanowiska na przełomie 1946 i 1947 roku zarysował się w sytuacji międzynarodowej wyraźny wzrost napięcia. Stany Zjednoczone proklamowały nową politykę, która znalazła swój wyraz w tzw. doktrynie Trumana. Jej założenia określił on w swym przemówieniu wygłoszonym 12 marca 1947 roku na wspólnym posiedzeniu obu izb Kongresu, a potwierdził w orędziu z 4 lipca tegoż roku.

Punktem wyjścia nowej polityki miało być niebezpieczeństwo zagrażające Stanom Zjednoczonym ze strony Związku Radzieckiego i ekspansji komunistycznej.

Uzupełnieniem tej doktryny była w polityce zagranicznej doktryna powstrzymywania, a jej głównym celem, zahamowanie rozwoju socjalizmu i umacnianie osłabionych w okresie II wojny światowej pozycji kapitalizmu.[44/]

43/. Turlejska Maria, Zapis pierwszej dekady 1945-1954, Warszawa 1972, s. 78-82.

44/. Góra Władysław, Polska Rzeczpospolita Ludowa 1944-1974, Warszawa 1976, s. 219.

Plan Marshalla i amerykańskie plany odbudowy gospodarczej i politycznej Niemiec jako sojusznika, wytworzyły szczególnie niebezpieczną sytuację dla Polski i innych krajów Europy środkowej. Poddawano wątpliwości przyznania Polsce całości Ziem Odzyskanych i kwestionowano jej granice zachodnie na Odrze i Nysie Łużyckiej.[45]

Wobec Polski w okresie tym nasiliły się prowokacyjne loty zwiadowcze, akcje balonów propagandowych i szpiegów, które spowodowały przyśpieszenie decyzji na rzecz wzmocnienia obronnOści kraju.

Podjęcie decyzji celem rozbudowy systemu obrony powietrznej kraju na początku 1948 roku w kraju zniszczonym i wyeksploatowanym wojną, nie mogło wejść w fazę natychmiastowej realizacji, głównie ze względu braku sił i środków potrzebnych do utworzenia jednolitego systemu obrony powietrznej kraju.

W tej sytuacji Ministerstwo Obrony Narodowej podjęło decyzję do czasu utworzenia własnego rodzaju wojsk, zorganizowania kombinowanego systemu obrony powietrznej kraju składającego się z własnych sił i środków oraz Północnej Grupy Wojsk Radzieckich.

Na specjalnej konferencji zorganizowanej 30 czerwca 1948 roku w Legnicy przedstawiciele Sztabu Generalnego WP i Sztabu Północnej Grupy Wojsk Radzieckich uzgodnili, że zachodnią granicę PRL od Świnoujścia do granicy czechosłowackiej ochraniać będą drogą wykrywania i przechwytywania celów powietrznych jednostki Armii Radzieckiej. Natomiast wybrzeże Morza Bałtyckiego od Świnoujścia do Ustki ochraniają wyłącznie jednostki Sił Powietrznych Radzieckiej Floty Morskiej drogą wykrywania i przechwytywania celów powietrznych, poprzez rozmieszczenie stacji radiolokacyjnych w Świnoujściu i Kołobrzegu. Wybrzeże Morza Bałtyckiego od Ustki do wschodniej granicy PRL w zakresie wykrywania, meldowania i przechwytywania wykonywały jednostki lotnicze Wojska Polskiego.

45/. Góra Władysław, op.cit. s. 221.

Uzgodnione zostały również podstawowe zasady współdziałania pomiędzy siecią wykrywania radzieckich posterunków radiolokacyjnych w polskimi jednostkami lotnictwa myśliwskiego poprzez dodatkowe środki łączności radiowej i przewodowej.[46/]
Podjęta decyzja i praktyczne jej funkcjonowanie przez najbliższe dwa lata, znacznie poprawiły sytuację ogólną obrony przeciwlotniczej kraju i znacznie przyśpieszyły pracę nad utworzeniem własnego narodowego systemu obrony powietrznej kraju.

1.4. W N I O S K I

Dokonana ogólna charakterystyka rozwoju środków napadu powietrznego i kształtowania się systemów obrony przeciwlotniczej w pierwszej połowie XX wieku, pozwala na sprecyzowanie następujących wniosków:

1. W pierwszym etapie do 1918 roku środki napadu powietrznego, środki obrony przeciwlotniczej i systemy obrony przeciwlotniczej kształtowały się w okresie utraty niepodległości bytu narodowego oraz braku państwowości polskiej i braku własnych doświadczeń;

2. Po 1918 roku przyjęto część sprzętu lotniczego i uzbrojenia przeciwlotniczego od zaborców, ale okres kształtowania nowych układów politycznych i militarnych, przechodzenia armii poszczególnych państw na stopę pokojową oraz stagnacja w rozwoju myśli wojskowej nie sprzyjały powstawaniu systemu obrony powietrznej kraju;

46/. Centralne Archiwum Wojskowe /i dalej CAW/, T-33/4/4553, Meldunek Dowództwa Wojsk Lotniczych do Ministerstwa Obrony Narodowej, s. 14.
Zgodnie z tym dokumentem dowódca WL gen. bryg. Aleksander Romeyko otrzymał rozkaz wystawienia dodatkowo klucza samolotów myśliwskich na lotnisku w Ustce.

3. Dopiero po 1926 roku, kiedy wzrosło napięcie w sytuacji międzynarodowej z powodu Niemiec, rozpoczęto prace nad koncepcją obrony przeciwlotniczej kraju na wypadek konfliktu zbrojnego;

4. W latach trzydziestych, a zwłaszcza po 1935 roku, kiedy wzrosło zagrożenie ze strony Niemiec rozpoczęto tworzenie własnego narodowego systemu obrony powietrznej kraju. Tworzony system wymagał odpowiedniego ustawodawstwa prawnego, środków i możliwości, uwzględniał także geopolityczne położenie i specyfikę kraju;

5. Dopiero w ostatnich miesiącach przed wybuchem wojny polsko-niemieckiej w 1939 roku z posiadanych sił i środków zdołano zorganizować przynajmniej na newralgicznych kierunkach system obrony przeciwlotniczej. Skromne środki obrony przeciwlotniczej umożliwiły organizację obrony przeciwlotniczej tylko niektórych ważnych miast i ośrodków przemysłowych na terenie kraju. Wówczas środki obrony czynnej spełniało lotnictwo myśliwskie, artyleria przeciwlotnicza, karabiny maszynowe, balony zaporowe, reflektory i system obserwacyjno-meldunkowy;

6. Podczas wojny polsko-niemieckiej zorganizowany system obrony w rejonie Warszawy, potwierdził słuszność przyjętych koncepcji i zdał egzamin w działaniach bojowych;

7. W latach 1944 - 1945 wraz z rozwojem ludowego Wojska Polskiego i powstawaniem ludowej państwowości, odradza się również system obrony powietrznej kraju. Ze względu na toczące się działania wojenne możliwości miał charakter szczątkowy, służył bardziej osłonie wojsk niż osłonie obiektów na terenie kraju. Taka sytuacja wynikała z przejęcia przez Armię Radziecką zadań związanych z obroną przeciwlotniczą przez jej siły i środki stacjonujące na terenie Polski;

8. Lata 1946 - 1949 należy uznać za okres poszukiwań i prób rozwiązań nowego systemu obrony powietrznej kraju w trudnych warunkach wewnętrznych, wzrostu napięcia w sytuacji międzynarodowej i burzliwego postępu naukowo-technicznego.

2. POWSTANIE WOJSK OBRONY PRZECIWLOTNICZEJ OBSZARU KRAJU, PRZEMIANY ORGANIZACYJNO-STRUKTURALNE, KONCEPCJE I MIEJSCE W SYSTEMIE OBRONY POWIETRZNEJ KRAJU W LATACH 1950 - 1954.

2.1. WZROST ZAGROŻENIA POWIETRZNEGO KRAJU W WYNIKU WZMOŻONEGO NAPIĘCIA W SYTUACJI MIĘDZYNARODOWEJ.

Lata 1949 - 1950 i następne charakteryzują się dalszym wzrostem napięcia w sytuacji międzynarodowej i wzrostem zagrożenia dla pokoju, ostatecznemu rozpadowi uległa koalicja antyfaszystowska, głównie w wyniku rozpoczęcia przez mocarstwa kapitalistyczne zimnej wojny.
Główną rolę w świecie kapitalistycznym ze względu na swój potencjał ekonomiczny, militarny i monopol na bombę atomową posiadały Stany Zjednoczone, były one jednocześnie inicjatorem i organizatorem wszystkich powojennych kapitalistycznych bloków militarnych. Dla zachowania swej potęgi militarnej nad przeciwnikami twórcą politycznej doktryny powstrzymywania, której odpowiednikiem w dziedzinie wojskowej była doktryna zmasowanego uderzenia. Doktryna ta zakładała wojnę totalną przeciwko Związkowi Radzieckiemu i krajom socjalistycznym z użyciem broni jądrowej.[1/]

Wzrost napięcia w sytuacji międzynarodowej narastał stopniowo, którego zapoczątkował nie rozwiązany w myśl postanowień konferencji poczdamskiej problem niemiecki. W połowie 1948 roku załamała się zasada utrzymania jedności Niemiec w zakresie ekonomicznym i administracyjnym, nastąpił jednocześnie kryzys we wzajemnych stosunkach między władzami okupacyjnymi państw zachodnich a Związkiem Radzieckim, wcześniej bo jeszcze w marcu nastąpiło zawieszenie działalności Sojuszniczej Komisji Kontroli w Berlinie.

1/. Ratajczyk Leonard, Historia wojskowości, Warszawa 1975, s. 535 - 536.

Dokonane fakty wpłynęły na podjęcie decyzji przez radzieckie władze okupacyjne blokady Berlina Zachodniego i wprowadzenia kontroli wojskowej na liniach komunikacyjnych, lądowych i wodnych z Trizonią.[2/]
Docelowym finałem polityki Stanów Zjednoczonych było dążenie do odbudowy potencjału gospodarczego, politycznego, a w przyszłości militarnego niemieckich zachodnich stref okupacyjnych i utworzenia odrębnego państwa niemieckiego.
Celowi temu sprzyjały daleko zaawansowane prace nad utworzeniem bloku militarnego paktu północnoatlantyckiego /North Atlantic Treaty Organization - NATO/, w rezultacie 4 kwietnia 1949 roku w Waszyngtonie został podpisany początkowo przez 12 państw. W roku 1952 przyjęta została Turcja i Grecja, natomiast w październiku 1954 roku w wyniku podpisania układów paryskich włączono też potencjał Republiki Federalnej Niemiec, która oficjalnie weszła w skład bloku w 1955 roku.[3/]

Utworzenie i funkcjonowanie paktu atlantyckiego oznaczało wzmożenie przygotowań wojennych [illegible] inspirowanych przez Stany Zjednoczone, które pod pretekstem groźby komunizmu systematycznie umacniały swoje wpływy ekonomiczne, polityczne, militarne i naukowe w różnych częściach świata.

Lata 1949 - 1950 były również bogate w wydarzenia zmieniające układ sił w poszczególnych częściach świata, do których należało: w październiku 1949 roku powstanie Niemieckiej Republiki Demokratycznej, a w grudniu Chińskiej Republiki Ludowej, w czerwcu tego roku zakończona została indonezyjska wojna wyzwoleńcza, natomiast w październiku w Grecji do władzy doszły siły reakcji. W roku 1950 trwała wojna o wyzwolenie Maroka, a 26 czerwca 1950 roku rozgorzała wojna w Korei, która spowodowała najwyższy stopień napięcia w sytuacji międzynarodowej w pierwszej połowie lat pięćdziesiątych.

2/. Turlejska Maria, Zapis pierwszej dekady 1945-1954, Warszawa 1972, s. 107 i 111. Blokada Berlina Zachodniego trwała od 1 lipca 1948 r. do 12 maja 1949 r. Wg. pamiętników H. Trumana była to walka o Berlin, walka o Niemcy i w szerszym znaczeniu walka o Europę. "Jeśli nie udałoby się nam utrzymać tej pozycji, komunizm uzyskałby poważne wpływy wśród Niemców". W tym czasie wszelkie zaopatrzenie dla Berlina Zachodniego dostarczane było drogą powietrzną poprzez zorganizowany "most powietrzny".

3/. Ratajczyk Leonard, op.cit. s. 530, były to państwa: Stany Zjednoczone, Wielka Brytania, Francja, Kanada, Belgia, Holandia, Dania, Luksemburg, Islandia, Włochy, Norwegia i Portugalia. Układy paryskie znosiły statut okupacyjny w Niemczech Zachodnich, w 1955 r. utworzono Bundeswherę.

Wojna w Korei na tle zaostrzającej się sytuacji polityczno-militarnej w świecie zmusiła państwa socjalistyczne do podjęcia działań w celu umocnienia własnego potencjału obronnego.[4/]

Polska Rzeczpospolita Ludowa podobnie jak i inne państwa socjalistyczne w pierwszej połowie lat pięćdziesiątych znacznie rozbudowała swój potencjał obronny i własne siły zbrojne, które spowodowały zwiększenie wydatków obronnych, świadczeń ludności, mobilizację sił materialnych i moralnych narodu.
Wzmożone przygotowania obronne odbiły się niekorzystnie na realizację planu szecioletniego i wywarły ujemny wpływ na jego ostateczne wyniki.
Przyśpieszone zostały prace nad wzmocnieniem możliwości obronnych w zakresie przygotowania ogniw administracji państwowej i gospodarki narodowej oraz rozbudowę przemysłu zbrojeniowego.
W tym okresie w sytuacji wewnętrznej kraju także narastały sprzeczności spowodowane zwrotem dokonanym przez partię w linii politycznej i gospodarczej kraju w latach 1948 - 1949.
Przejawem tego było narastanie w życiu partyjnym, państwowym i społecznym atmosfery nietolerancji i podejrzliwości.[5/]
Trudności wewnętrzne nie mogły generalnie wpłynąć na zahamowanie rozpoczętych i kontynuowanych prac w zakresie umacniania potencjału obronnego kraju, albowiem wynikały one z potrzeb czasu, układu sił, roli i miejsca Polski w systemie państw socjalistycznych.
Wobec narastającego zagrożenia, wyraźnie wzrosła funkcja zewnętrzna wojska. Kierownictwo Ministerstwa Obrony Narodowej i Sztab Generalny opracowały i w latach następnych zrealizowały napięty plan obrony Polskiej Rzeczpospolitej Ludowej.
Wśród wielu zmian organizacyjnych i technicznych zaszły zmiany na stanowisku ministra obrony narodowej. Marszałek Polski Michał Żymierski złożył Prezydentowi Rzeczpospolitej pismo w sprawie zwolnienia ze stanowiska ministra obrony narodowej,

---

4/. Mała Kronika ludowego Wojska Polskiego 1943-1973, Warszawa 1975 s. 273-274.

5/. Góra Władysław, Polska Rzeczpospolita Ludowa 1944-1974, Warszawa 1976, s. 305 i 306. Zasadniczego zwrotu dokonały uchwały III Plenum KC PZPR z listopada 1949 r. poświęcone było zadaniom partii, "w walce o czynność rewolucyjną". Odbyło się w klimacie umacniania się tendencji dogmatycznych i sekciarskich w międzynarodowym ruchu robotniczym.

na to stanowisko Prezydent Rzeczpospolitej Polskiej powołał Konstantego Rokossowskiego z nominacją na Marszałka Polski.[6/]

W ramach przemian strukturalno-orgnaizacyjnych opracowanego i realizowanego sześcioletniego planu obrony Polskiej Rzeczpospolitej Ludowej, następuje w siłach zbrojnych dynamiczny wzrost ilościowy i jakościowy wszystkich rodzajów wojsk.
Odtworzono wcześniej rozwiązane rodzaje wojsk i jednostki a także sformowano nowe. Modernizacja i reorganizacja objęła wszystkie rodzaje wojsk.

W wojskach lądowych rozbudowano związki pancerne i zmechanizowane, zorganizowano korpusy piechoty i dwa korpusy pancerne, utworzono dywizję artylerii przełamania oraz liczne pułki artylerii przeciwlotniczej.[7/]

Udoskonalono system obrony powietrznej kraju, tworząc nowy rodzaj sił zbrojnych - wojska obrony powietrznej kraju. Poważnej rozbudowie uległo w tym czasie lotnictwo, które od 1951 roku było systematycznie wyposażane w coraz bardziej nowoczesne samoloty odrzutowe. Intensywnie rozwinęła się i częściowo zmodernizowała marynarka wojenna; powstały zespoły kutrów torpedowych, ścigaczy, trałowców i dozorowców. Obronę granicy morskiej wzmocniono przez utworzenie specjalnych jednostek obrony wybrzeża.[8/] Wraz z techniczną rekonstrukcją i organizacyjnym rozwojem wojsk trwał jednocześnie proces umacniania ludowego charakteru wojska, kolejnym ważnym czynnikiem wpływającym także na umocnienie ludowego charakteru wojska był wypracowany wówczas system wychowania politycznego.

6/. Mała Kronika ludowego Wojska Polskiego 1943-1973, Warszawa 1975, s. 286. Marszałek Polski M. Żymierski złożył pismo 6 listopada 1949 r., 7 listopada rozkazem nr 82 przekazał obowiązki a rozkazem nr 83 Marszałek Polski K. Rokossowski objął stanowisko ministra obrony narodowej.

7/. Sobczak Kazimierz, Społeczno-polityczne aspekty obronności Polski Rzeczpospolitej Ludowej. Etapy rozwoju ludowego Wojska Polskiego 1943-1978, w: "Trzydzieści pięć lat ludowego Wojska Polskiego w służbie narodu i partii", Zeszyty Naukowe 1978, nr 96, s. 31-32. W wyniku reorganizacji w 1954 r. wojska lądowe stanowiły 63%, wojska lotnicze 30% i Marynarka Wojenna 7% stanu sił zbrojnych PR

8/. Siwicki Florian, Kształtowanie się i rozwój ludowego Wojska Polskiego jako nowoczesnej siły zbrojnej, w: Ludowe Wojsko Polskie 1943-1973, Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej z okazji 30-lecia ludowego Wojska Polskiego 5-6 września 1973 r., Warszawa 1974, s. 272. W 1951 r. wprowadzono odrzutowe samoloty myśliwskie: Jak-23, w 1952 r. Mig-15, Mig-15 bis i Mig-17.

W pierwszej połowie lat pięćdziesiątych rozbudowano i częściowo zmodyfikowano szkolnictwo wojskowe, dostosowane do potrzeb zwiększonych stanów liczebnych wojska. Powołano również dwie wyższe uczelnie wojskowe: Wojskową Akademię Techniczną im. gen. Jarosława Dąbrowskiego i Wojskową Akademię Polityczną im. Feliksa Dzierżyńskiego.[9/]
Z przedstawionych niektórych problemów typowych dla pierwszej połowy lat pięćdziesiątych wynika, że stanowiły one istotny przełom w powojennym rozwoju ludowego Wojska Polskiego, a rozpoczęte wówczas procesy rozwojowe mają trwałe wartości, zwłaszcza w odniesieniu do Wojsk Obrony Powietrznej Kraju.
Ustanowiony wówczas system obrony powietrznej kraju, do 1980 roku przeszedł ewolucje rozwojowe, jednak generalna zasada strukturalno-organizacyjna dla tych wojsk stała się trwałą wartością.

2.2. UTWORZENIE WOJSK OBRONY PRZECIWLOTNICZEJ, ORGANIZACJA, FUNKCJONOWANIE I ZADANIA W LATACH 1950 - 1952.

Potrzebę powołania do życia nowego rodzaju wojsk - Wojsk Obrony Przeciwlotniczej a później Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju, głównie zrodziły konieczności wynikłe z napiętej sytuacji międzynarodowej, oraz z pozycji, miejsca i roli Polskiej Rzeczpospolitej Ludowej w systemie wspólnoty państw socjalistycznych. Podwaliny pod powstanie przyszłego systemu obrony powietrznej kraju powstały jeszcze jesienią 1949 roku, po uzgodnieniu z Dowództwem Północej Grupy Wojsk Radzieckich sposobu obrony granic powietrznych i obszaru kraju przed lotami zwiadowczymi i prowokacyjnymi państw zachodnich. Początkowo funkcję koordynującą wszelkie działania nad obszarem powietrznym kraju spełniał Główny Posterunek Obserwacyjno-Meldunkowy oraz częściowo powołana rozkazem MON z dnia 21 kwietnia 1949 roku Grupa Organizacyjno-Przygotowawcza Obrony Przeciwlotniczej.[10/]

9/. Sobczak Kazimierz, op.cit. s. 32-33.

10/. Pietz Kazimierz, Historia Szefostwa Wojsk Rakietowych i Artylerii Obrony Powietrznej Kraju i jednostek podległych, Warszawa 1971, s. 5 Grupę Organizacyjno-Przygotowawczą powołano rozkazem MON nr 079/Org. z dnia 21.04.1949 r.

Funkcjonująca Grupa Organizacyjno-Przygotowawcza w ciągu dziesięciu miesięcy wypracowała podstawowe zasady organizacyjne systemu obrony powietrznej kraju, stworzyła niezbędne warunki do przekształcenia się w Dowództwo Wojsk Obrony Przeciwlotniczej. Od początku organizacyjnie w skład grupy wchodziły takie elementy jak: sztab, wydział obrony przeciwlotniczej czynnej, wydział obrony przeciwlotniczej biernej i wydział służby obserawcyjno-meldunkowej, ponadto grupie przydzielono 86 Łużycki Pułk Artylerii Przeciwlotniczej.[11/]

Wypracowane i przedstawione wnioski Ministrowi Obrony Narodowej pozwoliły na opracowanie rozkazu organizacyjnego powołującego do życia Wojska Obrony Przeciwlotniczej. Formalnie Grupę Organizacyjno-Przygotowawczą z dniem 27 lutego 1950 roku rozkazem Ministra Obrony Narodowej Marszałka Polski Konstantego Rokossowskiego przeformowano w Dowództwo Wojsk Obrony Przeciwlotniczej, obowiązki dowódcy objął gen. bryg. Mikołaj Trawin.[12/]

Jednocześnie rozpoczęto intensywne prace organizacyjne nad formowaniem nowych jednostek artylerii przeciwlotniczej i obserwacyjno-meldunkowych. Od początku dowództwu temu podlegał tylko system obserwacyjno-meldunkowy i artyleria przeciwlotnicza, natomiast lotnictwo myśliwskie podlegało dowódcy wojsk lotniczych, które wówczas stanowiło główny środek walki z lotnictwem przeciwnika. W ten sposób jeden z najważniejszych elementów systemu obrony powietrznej kraju został wyłączony spod kompetencji dowódcy wojsk OPL, nie miał też wpływu na jego użycie w decydujących momentach ewentualnej walki. Integracja wysiłku trzech podstawowych rodzajów wojsk w jednolitym systemie polegała na współdziałaniu, które stwarzało trudności w scentralizowanym dowodzeniu wszystkimi siłami i środkami. Wystąpiły one szczególnie ostro gdy nastąpiła pełna rozbudowa jednostek artylerii i oddziałów obserwacyjno-meldunkowych rozmieszczonych na terenie całego kraju.

11/. Pietz Kazimierz, op.cit. s. 5..Ogółem Grupa Organizacyjno-Przygotowawcza liczyła 30 etatów w tym 26 wojskowych i 4 pracowników cywilnych. Pracami grupy kierował radziecki oficer płk Samosudow. W księgach etatowych nie udało się ustalić imienia i dalszych losów tego oficera.

12/. Centralne Archiwum Wojskowe i dalej CAW. protm 74-54/497, teczka personalna. Por. Pietz Kazimierz, op.cit. s. 6. W sprawie organizacji Dowództwa OPL ukazał się rozkaz MON nr 011/Org. z dnia 27.02.1950 r. Dowództwo i Sztab OPL posiadały 52 etaty wojskowe i 9 etatów pracowników cywilnych.

Najbardziej dynamicznym okresem rozwoju Wojsk Obrony Przeciwlotniczej był rok 1950 i pierwsza połowa 1951 roku. Jeżeli pod koniec 1949 roku dysponowano zaledwie jednym 86 pułkiem artylerii przeciwlotniczej stacjonującym w Legionowie, to pod koniec 1951 roku było zorganizowanych już 10 pułków artylerii przeciwlotniczej, 3 bataliony obserwacyjno-meldunkowe, pułk reflektorów przeciwlotniczych i batalion łączności. Organizacja dowództwa OPL i jednostek przebiegała etapami z jednoczesną reorganizacją i zmianą lokalizacji niektórych związków taktycznych artylerii.

Plan rozbudowy Wojsk Obrony Przeciwlotniczej do końca 1951 roku zakładał zorganizowanie: Dowództwa Wojsk OPL, Głównego Posterunku Obserwacyjno-Meldunkowego; 9 dywizji artylerii przeciwlotniczej w składzie 86, 87 i 94 pułki artylerii przeciwlotniczej średniego kalibru oraz 64 pułku artylerii małego kalibru; 21 dywizji artylerii przeciwlotniczej w składzie 3, 14 i 60 pułk artylerii przeciwlotniczej średniego kalibru oraz 85 pułku artylerii małego kalibru; ponadto 90, 96, 97, 98 i 99 pułki artylerii przeciwlotniczej średniego kalibru oraz 89 pułk artylerii mieszanej, dwa pułki artylerii średniego i jeden pułk małego kalibru bez numeracji; 25, 31 i 49 bataliony obserwacyjno-meldunkowe; 55 samodzielny budowlano-eksploatacyjny batalion łączności i pułk reflektorów przeciwlotniczych. W lutym 1951 roku plan rozbudowy Wojsk Obrony Przeciwlotniczej został zatwierdzony z niewielkimi poprawkami przez Ministra Obrony Narodowej Marszałka Polski Konstantego Rokossowskiego.

Bez zmian pozostawał skład organizacyjny 9 dywizji artylerii przeciwlotniczej, natomiast w miejsce planowanej 21 dywizji artylerii przeciwlotniczej powstał 7 Korpus Artylerii Przeciwlotniczej w składzie: 89, 90, 96, 97, 98 i 99 pułki artylerii przeciwlotniczej średniego kalibru i 85 pułk artylerii małego kalibru.

Nowym elementem planu było utworzenie kilku samodzielnych pułków o numeracji: 3, 14, 60, 115, 129 i 136, samodzielnych pułków artylerii przeciwlotniczej. W pierwotnym składzie pozostały bataliony obserwacyjno-meldunkowe i 142 samodzielny pułk reflektorów przeciwlotniczych.
9 lutego 1951 roku Szef Sztabu Generalnego gen. broni Władysław Korczyc przedstawił plan dyslokacji pułków artylerii przeciwlotniczej, jednostek obserwacyjno-meldunkowych i zabezpieczających, który wszedł w fazę realizacji.
Zgodnie z przyjętym planem na obszarze kraju Wojska Obrony Przeciwlotniczej zostały rozmieszczone następująco: Dowództwo Wojsk Obrony Przeciwlotniczej w Warszawie; dowództwo 9 dywizji artylerii przeciwlotniczej w Warszawie na Cytadeli, 86 pułk artylerii średniego kalibru na Brudnie, 87 pułk artylerii średniego kalibru na Służewcu, 64 pułk artylerii małego kalibru na Czerniakowie i później zorganizowany 94 pułk artylerii średniego kalibru na Bielanach. Do osłony śląskiego okręgu przemysłowego przeznaczono pułki 7 Korpusu Artylerii Przeciwlotniczej; 85 pułk w Wełnowcu k/Katowic, 89 pułk w Chorzowie, 90.pułk w Węgrzcach k/Krakowa do osłony Nowej Huty, 96 pułk w Bytomiu, 97 pułk w Będzinie, 98 w Leśnicy do osłony obiektów przemysłowych Wrocławia i 99 pułk w Ząbkowicach Śląskich do osłony obiektów przemysłowych w Wałbrzychu. Natomiast samodzielne pułki artylerii przeciwlotniczej przeznaczono: 3 pułk w Zgierzu do osłony obiektów przemysłowych Łodzi, 14 pułk w Poznaniu do jego osłony i obiektów przemysłowych, 115 pułk w Nisku do osłony obiektów przemysłowych Stalowej Woli, 129 pułk w Szczecinie, 136 pułk w Bydgoszczy i 60 pułk w Gdyni. 49 batalion w Bydgoszczy, 55 samodzielny eksploatacyjno-budowlany batalion łączności w Łowiczu i 142 pułk reflektorów w Skierniewicach. x

Trzy dywizje lotnictwa myśliwskiego przeznaczone do obrony przeciwlotniczej zostały rozmieszczone: 5 dywizja lotnictwa myśliwskiego, dowództwo 1 i 13 pułku - Warszawa-Babice oraz 31 pułk w Łęczycy; 7 dywizja lotnictwa myśliwskiego, dowództwo i jej 2 pułk - Kraków-Rakowice a 39 i 40 pułk w Mierzęcicach; 10 dywizja lotnictwa myśliwskiego dowództwo i jej 23 oraz 25 pułki w Gdańsku-Wrzeszczu a 28 pułk na Oksywiu w Babich Dołach.[13/]

Mimo rozmieszczenia znacznej ilości pułków artylerii przeciwlotniczej, pułków lotnictwa myśliwskiego oraz systemu obserwacyjno-meldunkowego na obszarze całego kraju, nie udało się w pełni utworzyć ciągłych stref obrony. Przyjęty system wyraźnie cechował się obiektywnym charakterem obrony, plan uwzględniał jedynie obronę najważniejszych ośrodków administracyjnych i przemysłowych, do których zaliczono: obszar Warszawy, porty: Gdynia, Gdańsk i Szczecin; śląski okręg przemysłowy /Górny i Dolny Śląsk/; rejon Poznania, Krakowa i tylko częściowo Łodzi a także ważne dla produkcji zbrojeniowej Stalową Wolę i Mielec.

Zgodnie z przyjętym planem rozbudowy systemu i Wojsk Obrony Przeciwlotniczej od lutego 1950 roku rozpoczęło się formowanie dowództwa i sztabu oraz poszczególnych jednostek artylerii przeciwlotniczej i obserwacyjno-meldunkowych, do 15 grudnia 1951 roku zdołano zrealizować około 70% planu rozbudowy.

W meldunku Dowódcy Wojsk OPL gen. bryg. Mikołaja Trawina przesłanym do Marszałka Polski Konstantego Rokossowskiego i gen. broni Władysława Korczyca, informował, że do 15 grudnia 1951 roku zdołano zorganizować i postawić w stan gotowości bojowej następujące związki taktyczne, oddziały i pododdziały: 7 Korpus Artylerii Przeciwlotniczej w składzie trzech pułków artylerii, dwóch średniego i jednego małego kalibru; 9 dywizja artylerii przeciwlotniczej w składzie czterech pułków artylerii,

---

13/. CAW, prot. 981/580. Skład etatowy Wojsk Obrony Przeciwlotniczej w 1951 r. s. 11-13, plan dyslokacji Wojsk OPL z 9 lutego 1951 r., s. 45 i 46, wyciąg z planu dyslokacji Wojsk Lotniczych, s. 48.

trzech średniego i jednego małego kalibru; 3, 14 i 60 samodzielne pułki artylerii przeciwlotniczej; 25, 31 i 49 bataliony obserwacyjno-meldunkowe, 55 budowlano-eksploatacyjny batalion łączności i Główny Posterunek Obserwacyjno-Meldunkowy.[14/] Pozostałe jednostki zamierzano zorganizować w 1952 roku.

Na przestrzeni lat 1950 - 1951 zostały obsadzone stanowiska w dowództwie i sztabie Wojsk Obrony Przeciwlotniczej, do listopada 1952 roku obowiązki dowódcy pełnił gen. bryg. Mikołaj Trawin.[15/xx] Po 1952 roku a zwłaszcza w latach następnych zaszły dość istotne zmiany etatowe, które były wynikiem przemian organizacyjnych, w Wojskach Obrony Przeciwlotniczej.

Obok dwóch funkcjonujących i rozbudowujących się ogniew w systemie obrony powietrznej kraju; lotnictwa myśliwskiego i artylerii przeciwlotniczej, powstawało i organizowało się od nowa trzecie ważne ogniwo, system i wojska obserwacyjno-meldunkowe, od jego sprawnego funkcjonowania zależał stopień gotowości bojowej dwóch pierwszych systemów. Jeżeli formowanie pułków artylerii przeciwlotniczej i przezbrajanie lotnictwa myśliwskiego odbywało się w oparciu o wypracowane zasady i miało charakter stacjonarny, to organizacja pododdziałów i całego systemu obserwacyjno-meldunkowego przebiegała na dużych obszarach kraju przy słabym wyposażeniu technicznym.

Jednym z najwcześniej organizowanych pododdziałów obserwacyjno-meldunkowych był 49 batalion obserwacyjno-meldunkowy. Batalion ten zgodnie z rozkazem Ministra Obrony Narodowej utworzono na bazie 1 okręgowego batalionu łączności w składzie trzech kompanii obserwacyjno-meldunkowych i kompanii szkolnej. Początkowo formowanie batalionu odbywało się w Legionowie, w kilka miesięcy później przeniesiony do Wałcza by ostatecznie sztab i stanowisko dowodzenia w maju 1951 roku przenieść do Bydgoszczy.[16/xxx]

14/. CAW, Fotokopia meldunku Dowódcy Wojsk OPL do Ministra Obrony Narodowej Marszałka Polski Konstantego Rokossowskiego przez Szefa Sztabu Generalnego gen.broni Władysława Korczyca, Wiceministra Obrony Narodowej.

15/. CAW, prot. 961/580, prot. 962/580, Księgi etatowe Dowództwa i Sztabu Wojsk Obrony Przeciwlotniczej.

16/. Kowynia Stanisław, Michniuk Konstanty, Zarys historii wojsk radiotechnicznych Obrony Powietrznej Kraju za lata 1950-1972, Warszawa 1972, s. 7. Rozkaz Ministra Obrony Narodowej w sprawie formowania 49 batalionu ukazał się w dniu 29.03.1950 r.

W trzy miesiące od ukazania się rozkazu organizacyjnego, już w pierwszych dniach lipca 1950 roku, 49 batalion obserwacyjno-meldunkowy otrzymał zadanie zorganizowania obserwacji powietrznej wzdłuż północnej i zachodniej granicy państwa, sztab batalionu czasowo został rozmieszczony w Wałczu.
Natomiast kompaniom obserwacyjno-meldunkowym wyznaczono następujące miejsca postoju i sektory obserwacji: 1 kompania rozmieszczona w Pucku, wystawiła 15 posterunków obserwacyjno-meldunkowych, organizowała obserwację i meldowanie w sektorze Braniewo-Łeba;
2 kompania rozmieszczona w Koszalinie, wystawiła również 15 posterunków obserwacyjno-meldunkowych, organizowała obserwację i meldowanie w sektorze Jeziorno-Łebsko-Międzyzdroje;
3 kompania rozmieszczona w Szczecinie w składzie 15 posterunków obserwacyjno-meldunkowych, organizowała obserwację i meldowanie w sektorze Międzyzdroje - Helze /płd od Cedyni/[17]
W ten sposób powstała pierwsza linia posterunków obserwacji wzrokowej rozciągnięta na północy wzdłuż wybrzeża Morza Bałtyckiego od Braniewa do Międzyzdrojów i na zachodzie wzdłuż Odry od Międzyzdrojów do Cedyni. Od maja 1951 roku po przeniesieniu sztabu i stanowiska dowodzenia do Bydgoszczy, następuje rozbudowa organizacyjna batalionu, powstaje dalsze trzy nowe kompanie obserwacyjno-meldunkowe, które tworzą sieć posterunków drugiej linii w rejonie Olsztyna, Chojnic i Wałcza.

Podczas gdy 49 batalion wszedł w końcowy etap organizacji i osiągnął gotowość bojową, zgodnie z rozkazem Ministra Obrony Narodowej z 19 sierpnia 1950 roku przystąpiono do formowania kolejnego batalionu tego typu, 31 batalionu obserwacyjno-meldunkowego. Batalion formował się na bazie kompanii obserwacyjno-meldunkowej wydzielonej z 49 batalionu, które zakończone miało być do 1 grudnia 1950 roku, jego poszczególne kompanie powstawały na obszarze I, II i IV Okręgu Wojskowego.

17/. Kowynia Stanisław, Michniuk Konstanty, op.cit. s. 8. Ppor. Lucjan Apelt przybył na miejsce por. Stefana Tkaczyka, którego odwołano do formowania kolejnego batalionu obserwacyjno-meldunkowego.

Zalążek stanowiła 13 kompania z 49 batalionu o stanie 128 żołnierzy, na miejsce formowania batalionu przewidziano Leszno. W kwietniu 1951 roku z batalionu zostaje wydzielona 2 kompania obserwacyjno-meldunkowa i przebazowana do Bytomia jako zalążek organizacyjny kolejnego trzeciego 25 batalionu obserwacyjno-meldunkowego.

Od kwietnia 1951 roku oficerowie sztabu batalionu prowadzą rozpoznanie wzdłuż granicy zachodniej i południowo-zachodniej celem wyboru miejsca na zorganizowanie posterunków. Sieć posterunków batalionu rozciągała się od Wolina do Paczkowa. Z początkiem maja kompanie rozpoczęły pracę bojową w terenie: 1 kompania w Szczecinie, 2 kompania w Krośnie Odrzańskim i 3 kompania we Wrocławiu. Po przegrupowaniu poszczególnych kompanii w teren, sztab i stanowisko dowodzenia batalionu przeniesiona zostaje do Poznania, jednocześnie organizują się nowe kompanie, które zgodnie z planem tworzyć mają drugą linię posterunków na rubieży: Świebodzin, Legnica i Strzelce.[18/xxxx] W ten sposób łańcuch posterunków obserwacyjno-meldunkowych wydłużył się i sięgnął do Paczkowa, zachodnia i północna granica państwa do końca 1952 roku została zabezpieczona przez rozwinięcie posterunków w dwóch rzutach na najważniejszych kierunkach operacyjnych. xxxxx

Zorganizowanie 31 i 49 batalionu obserwacyjno-meldunkowego, które łańcuchem swych posterunków osłaniały północną i zachodnią granicę państwa, nie stanowiły jeszcze skutecznej zapory przed naruszeniem granicy państwa z kierunku południowego. Kierunek południowy stawał się niebezpieczny ze względu na częstotliwość naruszeń obszaru powietrznego w rejonie śląskiego okręgu przemysłowego. Istniała obawa łatwego zniszczenia znajdujących się tu obiektów przemysłowych w wypadku konfliktu zbrojnego z państwami zachodnimi.

18/. Kowynia Stanisław, Michniuk Konstanty, op.cit. s. 9-13. Od marca 1952 r. batalion przechodzi reorganizację w związku z formowaniem się nowych pododdziałów.

W celu skutecznej ochrony południowej granicy państwa w kwietniu 1951 roku rozpoczęto formowanie 25 batalionu obserwacyjno-meldunkowego z miejscem postoju sztabu i stanowiska dowodzenia batalionu w Chorzowie.
Zanim zdołano zorganizować niezbędne pododdziały i służby, najwcześniej zorganizowano posterunki obserwacji wzrokowej w Krynicy, Tarnowie i na Górze Klimczak, które pełniły służbę w korytarzach przelotowych.
Zadaniem batalionu było rozwinięcie posterunków obserwacji wzrokowej na rubieży południowej granicy państwa od Koźla do Ustrzyk Górnych.
Batalion rozwija sieć posterunków etapami, pod koniec listopada 1951 roku 1 kompania stacjonująca w Koźlu, rozwinęła posterunek od Głubczyc do Dębińska Wielkiego. Następne kompanie osiągają gotowość wiosną 1952 roku i zostają rozmieszczone: 2 kompania w Bielsku, 3 kompania w Nowym Targu i 4 kompania w Jaśle.
Dopiero pod koniec wiosny 1952 roku 25 batalion obserwacyjno-meldunkowy osiągnął nakazaną gotowość bojową, posiadał cztery kompanie i 60 rozwiniętych w terenie posterunków obserwacji wzrokowej.[19/]

Równolegle z powstaniem i rozwinięciem w terenie pierwszych pododdziałów obserwacyjno-meldunkowych, które integralnie weszły w system obrony przeciwlotniczej obszaru kraju, zaistniała konieczność zorganizowania także Głównego Posterunku Obserwacyjno-Meldunkowego. Posterunek taki został zorganizowany w Pyrach k/Warszawy, który przez całą dobę pełnił dyżury bojowe, utrzymując stałą łączność ze stanowiskami dowodzenia trzech batalionów obserwacyjno-meldunkowych.
Uzupełnienie zorganizowanego systemu obserwacji wzdłuż granicy północnej, zachodniej i południowej stanowiła 5 samodzielna kompania obserwacyjno-meldunkowa w składzie 15 posterunków rozmieszczonych wokół Warszawy.[20/]

19/. Kowynia Stanisław, Michniuk Konstanty, op.cit. s. 16-18.
20/. Kowynia Stanisław, Michniuk Konstamty, op.cit. s. 20-21.

W ten sposób do pierwszej połowy 1952 roku utworzony system obserwacji wzrokowej był podstawowym i jedynym środkiem wykrywania i powiadamiania o naruszycielach obszaru powietrznego kraju. System o słabym wyposażeniu w środki techniczne, przestarzały w stosunku do państw o wyższym rozwoju technicznym, wymagał zgrania wielu setek ludzi rozsianych w terenie na dużych odległościac Na etapie jego powstawania zdał w pełni egzamin, ale w dobie wprowadzenia na uzbrojenie samolotów odrzutowych, obieg informacji o szybko lecących celach stawał się długotrwały i nie mógł być wystarczający.
System ten stał się podstawą do rozbudowy w następnych latach systemu radiolokacyjnego, do którego rozbudowy wykorzystano doświadczenia i wypracowane zasady organizacyjne systemu obserwacyjno-meldunkowego.

Utworzone podstawy organizacyjne systemu obrony powietrznej kraju w latach 1950 - 1951 przez powołanie Wojsk Obrony Przeciwlotniczej i wydzielenie lotnictwa myśliwskiego dla potrzeb tego systemu nie stworzyło jeszcze jednolitego organu kierowania i dowodzenia siłami i środkami. Świeże doświadczenia toczącej się wojny w Korei budziły sporo kontrowersji co do doskonałości funkcjonującego systemu. Powstał problem skutecznej organizacji dowodzenia wszystkimi jednostkami bojowymi. Nie został także ostatecznie rozważony problem współdziałania lotnictwa myśliwskiego z artylerią przeciwlotniczą i wojskami obserwacyjno-meldunkowymi. Dowódca Wojsk Obrony Przeciwlotniczej nie posiadał pełnych kompetencji decydowania o użyciu lotnictwa myśliwskiego, ponieważ podlegały one organizacyjnie Dowódcy Wojsk Lotniczych.
Oprócz grupy problemów na tle organizacji współdziałania, wyłoniła się kolejna grupa związana z procesem szkolenia i wewnętrznej organizacji. Postępował szybko proces modernizacji technicznej sprzętu, zwłaszcza lotniczego, któremu towarzyszyło przezbrajanie lotnictwa w samoloty odrzutowe. Wraz z przezbrajaniem zmieniała się taktyka i sposoby użycia lotnictwa.

.Ogrom problemów Dowództwu Wojsk Obrony Przeciwlotniczej stwarzał sporo kłopotów w należytym kierowaniu dużą ilością różnego rodzaju oddziałów bojowych a dalsza ich rozbudowa wpłynęła na jego reorganizację. W lipcu 1951 roku rozkazem Ministra Obrony Narodowej zostało przemianowane w Dowództwo Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju.[21/]

Rozszerzenie kompetencji dowództwa i obarczenie go odpowiedzialnością za obronę powietrzną kraju znalazło odbicie nie tylko w zmianie nazwy, ale skłoniło kierownictwo Ministerstwa Obrony Narodowej do podjęcia prac nad uzasadnieniem wniosku wyłączenia lotnictwa myśliwskiego spod kompetencji Dowództwa Wojsk Lotniczych.

Już wówczas rozważano problem połączenia dowództwa OPL OK i dowództwa WL. W kwietniu 1952 roku zorganizowano specjalną konferencję pod przewodnictwem Zastępcy Szefa Sztabu Generalnego gen. dyw. B. Pigarewicza. Obaj dowódcy gen. broni Jan Turkiel i gen. bryg. Mikołaj Trawin byli zgodni, że odpowiedzialność za obronę Polski z powietrza należy skoncentrować w jednym ręku. Pomimo przekonania o słuszności skoncentrowania sił pod jednym dowództwem w 1952 roku problem ten rozwiązano połowicznie, lotnictwo myśliwskie podporządkowano dowódcy Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju, by w następnych latach podjąć decyzję o połączeniu tych wojsk.

Zanim doszło do ostatecznego rozwiązania problemu, dowodzenie lotnictwem myśliwskim przekazano w gestię dowódcy WOPL OK poprzez stałych przedstawicieli dowództwa Wojsk Lotniczych do spraw lotnictwa myśliwskiego.[22/]

W listopadzie 1952 roku zaszła zmiana na stanowisku dowódcy Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju, obowiązki objął gen. bryg. Sergiusz Sazanow.[23/]

21/. CAW, prot. 1545/36 s. 270. Rozkaz Ministra Obrony Narodowej nr 061/Org. ukazał się w dniu 12.07.1951 r. w/g etatu 1/280 o stanie 145 etatów wojskowych i 13 pracowników cywilnych.

22/. CAW, prot. 1885/462. Protokół z konferencji Sztabu Generalnego nr 002356 z dnia 26.04.1952 r. s. 19.

23/. CAW, prot. 961/580. Księga etatowa Dowództwa Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju. Por. prot. 969/580, s. 226. gen. Sazanow objął obowiązki na podstawie rozkazu personalnego MON nr 1763 z dnia 11.11.1952 r.

Rok 1952 otwierał nowy okres jakościowy i ilościowy w rozwijających się Wojskach Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju, ich struktura organizacyjna uległa zmianie pod wpływem doświadczeń wojny koreańskiej a także potrzeb obronnych kraju w wyniku wprowadzenia na uzbrojenie armii państw zachodnich nowoczesnego sprzętu lotniczego, zwłaszcza lotnictwa bombowego.
U progu lat pięćdziesiątych i na początku sześćdziesiątych główną siłę uderzeniową strategicznych środków napadu powietrznego paktu atlantyckiego stanowiły samoloty bombowe Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii.[24/].

Fakty dokonane nakazywały organizowanie obrony w celu wykorzystania wszystkich możliwości najskuteczniejszej obrony terytorium kraju.

2.3. ZMIANY ORGANIZACYJNE I PRZEMIANY STRUKTURALNE WOJSK OBRONY PRZECIWLOTNICZEJ OBSZARU KRAJU W LATACH 1952 - 1954.

Lata 1952 - 1954 charakteryzowały się dalszym dynamicznym rozwojem Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju w zakresie organizacji i reorganizacji związków taktycznych i oddziałów artylerii przeciwlotniczej, pododdziałów radiotechnicznych i lotnictwa myśliwskiego.

Najwcześniej zmiany organizacyjne i modernizacja sprzętu postępuje w dywizjach i pułkach lotnictwa myśliwskiego OPL OK. W miejsce samolotów tłokowych wprowadzane są samoloty odrzutowe produkcji radzieckiej typu: Jak-23, następnie Mig-15 i Mig-15 bis wówczas zaliczane były do najlepszych i najsilniej uzbrojonych samolotów myśliwskich świata. Przezbrajanie lotnictwa pociągnęło za sobą głównie zmiany natury eksploatacyjnej i szkoleniowej, przede wszystkim przeszkolenia pilotów.

24/. DWOPK, Tupalski Edward, Rozwój lotnictwa myśliwskiego OPK oraz środków zabezpieczających jego użycie w latach 1962-1972, Warszawa 1972, s. 9. W końcu lat pięćdziesiątych na uzbrojeniu było ponad 1800 samolotów, w tym około 1200 samolotów B-47, 550 samolotów B-52 i 80 samolotów B-58 Stanów Zjednoczonych. Natomiast Wielka Brytania miała około 200 samolotów strategicznych; Valiant, Victor, Vulcan. Por. Rozwój Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w latach 1962-1972, Warszawa 1972, s. 8.

Pierwsze grupy polskich pilotów przeszkalały się na specjalnie zorganizowanych kursach w Związku Radzieckim, a później w kraju. Szkolenie politów przebiegało w dwóch etapach: w pierwszym etapie szkolono na dwumiejscowych samolotach szkolno-bojowych; Jak-17, Mig-15 UT i w drugim etapie na samolotach bojowych; Jak-23, Mig-15 i Mig-15 bis.
Do obsługi i zabezpieczenia działań nowoczesnych samolotów zaistniała potrzeba przeszkolenia i przygotowania także wielu innych specjalistów; inżynierów, techników, nawigatorów naprowadzania; oficerów i żołnierzy ubezpieczenia lotów, personelu materiałowo-technicznego i wielu innych ludzi o wysokich kwalifikacjach oraz specjalnościach.[25/]

Mimo, że Dowództwo OPL OK w tym czasie nie miało bezpośredniego wpływu na zmiany organizacyjne lotnictwa myśliwskiego, to ze względu na jego funkcjonowanie w jednolitym systemie musiało uwzględniać zachodzące zmiany. Albowiem było ono wówczas zasadniczym środkiem zwalczania lotnictwa bombowego przeciwnika, natomiast artyleria przeciwlotnicza stanowiła jego uzupełnienie a system obserwacyjno-meldunkowy działał w zasadzie na korzyść lotnictwa myśliwskiego.

Sukcesywnie następowały przemiany organizacyjne w związkach taktycznych artylerii przeciwlotniczej. Ze względu na rozległy obszar najwięcej kłopotu sprawiało dowodzenie pułkami artylerii przeciwlotniczej 7 Korpusu Artylerii.
W październiku 1952 roku zapadła decyzja o reorganizacji 7 Korpusu Artylerii Przeciwlotniczej i utworzenia dwóch dywizji 13 i 15 dywizji artylerii przeciwlotniczej. Sztab 13 dywizji artylerii przeciwlotniczej stacjonował w Bytomiu, a dywizji podlegały pułki rozmieszczone; 85 pułk w Katowicach - Wełnowcu, 89 pułk w Chorzowie, 96 pułk w Zabrzu i 97 pułk w Będzinie.

25/. CAW, prot. 3608/1482. Rozkaz MON nr 075/Org. z dnia 16.10.1952 r. oraz rozkaz dowódcy Okręgu Wojskowego nr IV nr 070/Org. z dnia 10.11.1952 r. s. 27 w sprawie sformowania sztabu 15 DAOPL. 19.11.1952 r. rozpoczęto formowanie sztabu i dowództwa 13 DAOPL.

Na miejsce postoju sztabu 15 dywizji artylerii przeciwlotniczej przeznaczono Wrocław, w skład dywizji weszły: 3 pułk w Zgierzu, 14 pułk w Poznaniu, 98 pułk we Wrocławiu i 99 pułk w Ząbkowicach Śląskich. X
9 dywizja artylerii przeciwlotniczej i pozostałe samodzielne pułki artylerii przeciwlotniczej nie uległy reorganizacji, pozostały w niezmienionym składzie i miejscowościach.
W latach 1950 - 1953 zostało zorganizowanych 16 pułków artylerii przeciwlotniczej. Pułki te przeznaczone były do osłony ważnych obiektów na obszarze kraju i stanowiły one wspólnie z lotnictwem myśliwskim zasadniczą siłę do zwalczania przeciwnika powietrznego. XX

Po 1952 roku nie mniej dynamiczny rozwój przebyły wojska i system obserwacyjno-meldunkowy, które przeszły gruntowną modernizację techniczną i organizacyjną. Potrzeba modernizacji technicznej wynikała z dążenia do pełnego zabezpieczenia granic powietrznych kraju przed penetracją obcych samolotów w okresie szybkiego rozwoju środków napadu powietrznego, zwłaszcza lotnictwa. Fakty zmuszały kierownictwo Ministerstwa Obrony Narodowej do wprowadzenia bardziej doskonałego sprzętu i środków technicznego wykrywania, głównie stacji radiolokacyjnych.[26/]

Wprowadzenie na wyposażenie systemu obrony przeciwlotniczej obszaru kraju stacji radiolokacyjnych wywarło bezpośredni wpływ na obronność powietrznych granic Polski. Pociągnęło to za sobą konieczność kolejnej reorganizacji istniejących batalionów obserwacyjno-meldunkowych.
Przygotowania do mającej nastąpić reorganizacji rozpoczęto wczesną wiosną 1952 roku, planowano przeformowanie batalionów obserwacyjno-meldunkowych na pułki obserwacyjno-meldunkowe o mieszanym składzie kompanii obserwacji wzrokowej i kompanii radiotechnicznych.
Wprowadzenie nowych urządzeń do istniejącego systemu, zmuszało do zmiany dotychczasowego systemu szkolenia żołnierzy służby zasadniczej i kadry, a przede wszystkim przeszkolenia części personelu zdolnego do obsługi pierwszych stacji radiolokacyjnych.

26/. Pierwsze stacje radiolokacyjne w WP pracowały dla celów wykrywania i zabezpieczania naprowadzania własnego lotnictwa myśliwskiego już w 1949 r., w zorganizowanej kompanii radiowej przy batalionie łączności DWL. Pierwszym polskim dowódcą stacji radiolokacyjnej był ppor. Czesław Andrzejak. Por. Kowynia Stanisław, Michniuk Konstanty, op.cit. s. 30.

W celu szybkiego przeszkolenia oficerów w zakresie techniki radiolokacyjnej, na przełomie roku 1951/52 zostały zorganizowane przy Wojskowej Akademii Technicznej; roczny kurs inżynierów radiolokacji i pięciomiesięczny kurs techników radiotechniki specjalnej.[27/xxx]

Kolejnym krokiem na drodze do rozwoju własnego szkolnictwa w zakresie kształcenia specjalistów z dziedziny radiolokacji było powołanie do życia rozkazem Ministra Obrony Narodowej z dnia 14.05.1952 roku Oficerskiej Szkoły Radiotechnicznej Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju. Szkoła w początkowym okresie występowała pod nazwą jednostki wojskowej, formowanie jej odbyło się w Beniaminowie k/Warszawy. Proces szkolenia rozpoczął się w roku szkolnym 1952/53 i trwa nieprzerwanie do dnia dzisiejszego. W okresie lat 1952 - 1980 szkoła przeszła kilka reorganizacji w zakresie dostosowywania programów kształcenia dla potrzeb rozwijających się wojsk radiotechnicznych. W okresie tym mury szkoły opuściło tysiące specjalistów z dziedziny radiolokacji, bez których udziału nie mógłby funkcjonować system radiolokacyjny.[28/] Wprowadzenie całego systemu kształcenia kadr radiotechnicznych pozwoliło w szybkim czasie zabezpieczyć potrzeby rozwijających się wojsk radiotechnicznych i ciągle doskonalić jego strukturę organizacyjną.

Pierwszą jednostką bojową obserwacyjno-meldunkową, która otrzymała stacje radiolokacyjne i przeszła reorganizację był 49 batalion obserwacyjno-meldunkowy. W maju 1952 roku na bazie tego batalionu powstał 8 samodzielny pułk obserwacyjno-meldunkowy OPL OK z miejscem stacjonowania w Bydgoszczy.
W wyniku reorganizacji w skład pułku dodatkowo weszły: 16 i 19 kompanie obserwacyjno-meldunkowe z Gdyni i Świnoujścia podległe Dowództwu Marynarki Wojennej i 2 kompania 32 batalionu obserwacyjno-meldunkowego w Szczecinie. Po reorganizacji pułk ostatecznie składał się z 6 kompanii obserwacyjno-meldunkowych i 4 kompanii radiotechnicznych.

27/. Na pierwszym turnusie zostało przeszkolonych 20-tu inżynierów i 28 techników stacji radiolokacyjnych P-20 i P-3a. Por. Kowynia Stanisław, Michniuk Konstanty, op.cit. s. 29.

28/. Zarys historii Oficerskiej Szkoły Radiotechnicznej 1952-1967, oprac. zbior. pod red. Wacława Kazimierskiego, Jelenia Góra 1967, s. 30.

Kompanie obserwacyjno-meldunkowe pułku zostały rozmieszczone w następujących miejscowościach: 1 kompania w Tuszu k/Olsztyna, 2 kompania w Szczecinie, 3 kompania w Gdyni, 4 kompania w Wałczu, 5 kompania w Mrzeżynie i 6 kompania w Chojnicach.
W kwietniu 1952 roku do formowanego pułku nadeszły pierwsze stacje radiolokacyjne typu: P-20, P-3 i P-3a przydzielane do powstałych kompanii lub posterunków radiotechnicznych.
Kompanie radiotechniczne zostały rozmieszczone w następujących miejscowościach: 7 kompania w Babich Dołach, 8 kompania w Duninowie, 9 kompania w Chynowie, 10 kompania w Chojnicach, kompanii podlegały posterunki radiotechniczne w Grudziądzu i Wałczu.
Ponadto na terytorium Polski były w tym czasie rozwinięte stacje radiolokacyjne dla zabezpieczenia naprowadzania lotnictwa myśliwskiego; na lotniskach w Malborku, Krakowie i Słupsku.[29/xxxx]
Do końca 1954 roku w pułku nie zaszły większe zmiany organizacyjne, jesienią tego roku rozkazem dowódcy Wojsk OPL OK zostały zlikwidowane posterunki obserwacji wzrokowej rozmieszczone w drugiej linii pułku.

Do czasu połączenia Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju i Wojsk Lotniczych w systemie organizacyjnym wojsk obserwacyjno-meldunkowych nie zaszły większe zmiany. Została zapoczątkowana reorganizacja 25 i 31 batalionu obserwacyjno-meldunkowych, która zostanie zakończona dopiero w 1955 roku i później. Jedynie trwały zmiany reorganizacyjne w 6 i 9 samodzielnych kompaniach radiotechnicznych.
9 samodzielną kompanię radiotechniczną zorganizowano jesienią 1953 roku, dla prowadzenia obserwacji powietrznej na podejściach do Warszawy, rozmieszczając ją w miejscowości Radiowo k/Warszawy. Kompanię pod względem pracy bojowej, wyszkolenia bojowego i okresowej sprawozdawczości podporządkowano Dowództwu Wojsk OPL OK, wyposażono ją w stacje radiolokacyjne, która zastąpiła 5 samodzielną kompanię obserwacyjno-meldunkową oraz dotychczasowy system obserwacji wzrokowej wokół Warszawy.

29/. CAW, prot. 1313/1482. Zarządzenie nr 0041 szefa Sztabu DWOPLOK z dnia 14.05.1952 r. s. 5-12. Organizowanie 8 pułku obs.-meld. rozpoczęło się na podstawie rozkazu organizacyjnego dowódcy Wojsk OPL OK nr 0048/Org. z dnia 1.05.1952 r. o stanie bojowym 1784 wojskowych i 16 pracowników kontraktowych. Stacje radiolokacyjne nadeszły w dniu 14.04.1952 r. były to 2 stacje P-20 i 6 stacji P-3 i P-3a. Por. Kowynia Stanisław, Michniuk Konstanty, op.cit. s. 32-34.

W grudniu 1954 roku 9 kompanii został podporządkowany węzeł radiolokacyjny 5 dywizji lotnictwa myśliwskiego i dodatkowo rozwinięty posterunek radiolokacyjny w Łęczycy, celem efektywniejszego wykorzystania stacji radiolokacyjnych lotnictwa myśliwskiego dla obserwacji powietrznej i zabezpieczenia naprowadzania własnych samolotów.[30/]

Jeszcze w 1949 roku przy batalionie łączności Wojsk Lotniczych zorganizowano 6 kompanię radiotechniczną, która wraz z batalionem łączności rozmieszczona została Warszawa-Bemowo. Kompania od początku zabezpieczała naprowadzanie lotnictwa myśliwskiego na cele powietrzne, wiosną 1950 roku wraz z batalionem łączności przeniesiona została do Modlina i rozwinięta na lotnisku. Kompania wykorzystywana była do pracy bojowej a przede wszystkim do szkolenia specjalistów radiolokacji.
W lutym 1952 roku po przekazaniu sprzętu została przebazowana do Warszawy-Radiowo w dalszym ciągu zajmowała się szkoleniem specjalistów radiolokacji dla potrzeb Wojsk Lotniczych.
W drugiej połowie 1952 roku sformowano nową 11 samodzielną kompanię radiotechniczną w Malborku, której podlegały posterunki radiotechniczne na lotniskach w Malborku, Krakowie i Słupsku. Kompania zabezpieczała loty bojowe lotnictwa myśliwskiego, jesienią 1953 roku została rozwiązana w wyniku szybkiego rozwoju dużej liczby posterunków radiotechnicznych w wojskach lotniczych. Jesienią 1953 roku na bazie 6 i 11 samodzielnych kompanii radiotechnicznych utworzono 1 batalion radiotechniczny rozmieszczony na Warszawa - Okęcie, podległy bezpośrednio dowództwu Wojsk Lotniczych.
Cechą charakterystyczną batalionu było to, że wogóle nie posiadał na wyposażeniu sprzętu radiolokacyjnego, celem było szkolenie operatorów i planszecistów stacji radiolokacyjnych, których szkolono w oparciu o gabinetową bazę naukową.[31/]

30/. Rozkazem dowódcy WL i OPL OK nr 00502 z dnia 18.12.1952 r. 9 kompanii podporządkowano węzeł radiolokacyjny 5 DLM. Kompania posiadała na wyposażeniu stacje P-20 i P-3a.

31/. Kowynia Stanisław, Michniuk Konstanty, op.cit. s. 64-69.

Rozpoczęta reorganizacja pododdziałów i oddziałów wojsk obserwacyjno-meldunkowych oraz systemu w latach 1953-1954 pod wpływem masowego wprowadzania sprzętu i urządzeń radiotechnicznych nie została zakończona w ramach funkcjonującego do 1954 roku samodzielnego rodzaju wojsk - Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju. Natomiast ukształtowana była całkowicie organizacja oddziałów i związków taktycznych artylerii przeciwlotniczej oraz lotnictwa myśliwskiego. Dowództwo Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju planowało w dwóch następnych latach udoskonalić istniejący system obrony powietrznej kraju poprzez dalszą modernizację techniczną i wprowadzanie nowoczesnego sprzętu do oddziałów artylerii przeciwlotniczej i obserwacyjno-meldunkowych. W ten sposób utworzony system stałby się bardziej nowoczesny i funkcjonalny, dostosowany do ówczesnych wymogów w warunkach działań lotnictwa odrzutowego.

W czerwcu 1954 roku opracowana notatka służbowa przez szefa wydziału organizacyjnego WOPL OK płk. Edwarda Koniecznego, określała nie tylko stan gotowości bojowej Wojsk OPL OK, ale sugerowała podniesienie gotowości bojowej i skuteczności działania oddziałów artylerii przeciwlotniczej poprzez wyposażenie ich w nowoczesny sprzęt.
Zamierzano jeszcze w 1955 roku dla pułków artylerii przeciwlotniczej broniących obiektów Warszawy i obiektów przemysłowych Górnego Śląska zakupić 12 kompletów artyleryjskich stacji radiolokacyjnych.[32/] W latach 1955 - 1956 zakupić także w Związku Radzieckim dla 142 samodzielnego pułku reflektorów 12 kompletów radioreflektorów. Wprowadzić do etatów istniejących dowództw trzech dywizji i sześciu pułków artylerii przeciwlotniczej posterunki meteorologiczne. Zalecano również przyśpieszenie zakupienia taśm z folii i dwóch nadajników zakłóceń.
W trosce o właściwe funkcjonowanie całego systemu obrony powietrznej kraju oraz z braku własnych doświadczeń, proponowano wysłanie grupy oficerów dowództwa Wojsk OPL OK do Związku Radzieckiego lub

---

32/. Miały być zakupione artyleryjskie stacje radiolokacyjne typu: SON i SKO-MOST-2.

przysłanie konsultanta w celu zapoznania się z następującymi zagadnieniami:obrony przeciwlotniczej kraju jak: budowa i urządzenie stanowiska dowodzenia rejonu OPL, stanowiska dowodzenia dywizji i pułku artylerii przeciwlotniczej; organizacja pracy poligonu artylerii przeciwlotniczej oraz prowadzenie ognia sposobem odwróconym i przy wykorzystaniu artyleryjskich stacji radiolokacyjnych naprowadzania dział przeciwlotniczych; urządzenie i praca bojowa na Głównym Punkcie Obserwacyjno-Meldunkowym rejonu OPL i pułku obserwacyjno-meldunkowego; praca bojowa i urządzenie pod względem inżynieryjnym posterunku radiotechnicznego; walka z zakłóceniami stacji radiolokacyjnych, organizacja współdziałania artylerii przeciwlotniczej z lotnictwem myśliwskim oraz wykorzystanie radiotechnicznych środków obserwacyjno-meldunkowych do naprowadzania lotnictwa myśliwskiego.
W celu pełnego radiolokacyjnego zabezpieczenia całego obszaru kraju proponowano jeszcze w 1954 roku dokonać reorganizacji 8 samodzielnego pułku obserwacyjno-meldunkowego w 2 pułk obserwacyjno-meldunkowy, 25 i 31 bataliony obserwacyjno-meldunkowe przeformować w pułki i w 1955 roku 9 samodzielną kompanię radiotechniczną przeformować w pułk obserwacyjno-meldunkowy.
Sformowanie także Korpusu Lotnictwa Myśliwskiego w składzie: 5, 7 i 10 dywizji lotniczych, który pod względem operacyjnym winien być podporządkowany dowódcy Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju a w pozostałych sprawach dowódcy Wojsk Lotniczych.[33/]

Potwierdzeniem przedstawionej koncepcji rozwoju organizacyjnego w systemie obrony powietrznej kraju było opracowanie i przesłanie planu zamierzeń organizacyjnych oddziałów obserwacyjno-meldunkowych Wojsk OPL OK przez gen. bryg. Sergiusza Sazanowa do Szefa Sztabu Generalnego. W myśl planu pod koniec 1954 roku organizacja ich miała przedstawiać się następująco: 8 samodzielny pułk obserwacyjno-meldunkowy zamierzano przeformować w dwa pułki; jeden stacjonujący w Bydgoszczy w składzie pięciu kompanii radiotechnicznych i dwóch kompanii obserwacyjno-meldunkowych, drugi pułk w identycznym składzie stacjonujący w Świdwinie;

33/. CAW, prot. 580/60. Notatka służbowa w sprawie gotowości bojowej Wojsk OPL OK z dnia 29.06.1954 r. sporządzona przez szefa wydziału organizacyjnego Wojsk OPL OK płk. Edwarda Koniecznego s. 277.

31 batalion obserwacyjno-meldunkowy przeformować w pułk w składzie pięciu kompanii radiotechnicznych i trzech kompanii obserwacji wzrokowej, z miejscem stacjonowania we Wrocławiu; 25 batalion obserwacyjno-meldunkowy także przeformować w pułk w składzie pięciu kompanii radiotechnicznych i dwóch kompanii obserwacji wzrokowej i przenieść do Krakowa. Natomiast w 1955 roku 9 samodzielną kompanię radiotechniczną przeformować w pułk w składzie pięciu kompanii radiotechnicznych i pozostawić w Warszawie.[34]

Dowództwo Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju mimo przedstawienia wielu słusznych koncepcji rozwoju swych wojsk, których wcielenie w życie miało nie tylko usprawnienie istniejącego systemu, ale przede wszystkim wzmocnienie mocy obronnej państwa przed zagrożeniem z powietrza, nie utrzymało się jako samodzielny rodzaj wojska.

Równolegle prowadzone były prace nad opracowaniem koncepcji utworzenia jednolitego systemu obrony powietrznej kraju, do opracowania nowej koncepcji zaangażowane zostały sztaby Wojsk OPL OK i WL, które w ciągu 1954 roku opracowały dwie rozbieżne koncepcje. Pierwsza koncepcja opracowana przez oficerów sztabu Wojsk OPL OK sugerowała pozostawienie dotychczasowego dowództwa poszerzonego o wydział służby lotniczej, któremu podporządkowane zostałoby organizacyjnie lotnictwo myśliwskie OPL OK.

Druga koncepcja reprezentowana przez sztab i dowództwo WL jednoznacznie opowiadała się za utworzeniem jednolitego dowództwa Wojsk Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju.

W ten sposób zintegrowane dowództwo miało składać się z dwóch odrębnych sztabów i dwóch zarządów politycznych. Celem koordynacji działań lotnictwa myśliwskiego i artylerii przeciwlotniczej proponowano utworzyć stanowisko zastępcy dowdócy WL i OPL OK do spraw lotnictwa myśliwskiego OPL OK. W dalszej argumentacji dowództwo Wojsk Lotniczych uważało, że posiada większe doświadczenie operacyjne w dowodzeniu lotnictwem i lepiej wyszkoloną kadrę.[35]

34/. CAW, prot. 580/60. Pismo dowódcy Wojsk OPL OK gen.bryg. S. Sazanowa do szefa Sztabu Generalnego z dnia 21.06.1954 r. s. 294.

35/. Jaworski Zdzisław. Zarys historii Wojsk Obrony Powietrznej Kraju za lata 1962-1972, Warszawa 1973 r. s. 22 i 23.

W zasadzie przedstawiona koncepcja dowódcy Wojsk Lotniczych nie uwzględniała istotnych zmian w dotychczasowym systemie dowodzenia i kierowania, jedynie zmieniała samodzielność dowódcy i wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju podporządkowując ich dowódcy Wojsk Lotniczych.
Propozycja zmieniała jedynie układ personalny, nie wniosła natomiast nowych elementów w usprawnienie systemu dowodzenia i kierowania obroną powietrzną kraju.
Ta koncepcja uzyskała akceptację Marszałka Polski Konstantego Rokossowskiego i weszła w fazę realizacji rozkazem w październiku 1954 roku.
Z perspektywy lat trudno ustalić dodatkowe argumenty przemawiające za takim rozwiązaniem problemu. Jedno jest pewne, że tak poważnych decyzji nie podejmowano pochopnie, na podjęcie której wpłynęło wiele doświadczeń i wniosków z dotychczasowego funkcjonowania systemu obrony powietrznej kraju. Niewątpliwie na ostateczne zatwierdzenie miała wpływ osobowość i zapobiegliwość gen. broni Jana Turkiela nad gen. bryg. Sergiuszem Sazanowem. Praktyka i czas same zweryfikowały po kilku latach słuszność przewidywań i podjętych decyzji.

2.4. W N I O S K I

Lata 1950 - 1954 stanowią najtrudniejszy okres napięcia w sytuacji międzynarodowej, spowodowany głównie toczącą się wojną w Korei a także najcięższy okres w sytuacji wewnętrznej kraju. Okres ten pozwala sprecyzować następujące wnioski:

1. Wzrost zagrożenia zewnętrznego i możliwość wywołania nowego konfliktu zbrojnego w skali światowej, powoduje przyśpieszenie prac nad rozbudową własnych sił zbrojnych i własnego przemysłu zbrojeniowego;

2. Rozwój środków napadu powietrznego pod względem możliwości bojowych, pułapu i zasięgu oraz zwiększona penetracja kraju, przyśpieszyły prace nad utworzeniem systemu obrony powietrznej kraju i powstaniem Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju;

3. Na początku lat 50-tych w pracach organizacyjnych nad utworzeniem Wojsk Obrony Przeciwlotniczej wyraźnie występuje pośpiech, brak jednolitej i zwartej koncepcji oraz kompetencji tych wojsk. W pierwszej fazie mają one charakter szczątkowy, albowiem w ich skład organizacyjny weszły nieliczne oddziały artylerii przeciwlotniczej i pododdziały obserwacyjno-meldunkowe oraz na zasadzie współdziałania pułki lotnictwa myśliwskiego;

4. Lata 1950 - 1951 są w historii rozwoju Wojsk Obrony Przeciwlotniczej najbardziej dynamicznym okresem, w którym powstały centralne organa dowodzenia i kierowania oraz liczne pułki artylerii przeciwlotniczej i podstawy systemu obserwacyjno-meldunkowego.
Podstawę tych wojsk stanowisła artyleria przeciwlotnicza i system obserwacyjno-meldunkowy;

5. Lata 1952 - 1954 są okresem, w którym rozpoczął funkcjonowanie utworzony system obrony powietrznej kraju a także okresem pierwszych modyfikacji i reorganizacji tego systemu.
Wojska Obrony Przeciwlotniczej rozszerzyły zakres swoich kompetencji, które znalazły wyraz w zmianie nazwy na Wojska Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju;

6. W latach 1952 - 1954 następuje modernizacja techniczna pułków artylerii przeciwlotniczej, doskonalenie systemu szkolenia i kierowania ogniem.
   Gruntowną modernizację przechodzi lotnictwo, a zwłaszcza lotnictwo myśliwskie, które zostało wyposażone w samoloty odrzutowe.
   Częściową modernizację i reorganizację przeszły wojska obserwacyjno-meldunkowe, które otrzymały na swoje wyposażenie stacje radiolokacyjne;

7. W okresie tym zostały poddane egzaminowi wszystkie elementy i rodzaje wojsk, uzyskano pierwsze doświadczenia, które były podstawą do kolejnych reorganizacji Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju.

.3. UTWORZENIE DOWÒDZTWA WOJSK LOTNICZYCH I OBRONY PRZECIWLOTNICZEJ OBSZARU KRAJU I JEGO FUNKCJONOWANIE W LATACH 1954 - 1962.

3.1. ROZWÒJ SYSTEMU OBRONY PRZECIWLOTNICZEJ OBSZARU KRAJU W LATACH 1954 - 1958.

Okres funkcjonowania zintegrowanego systemu Wojsk Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju przypadał na czwarty etap rozwoju Sił Zbrojnych PRL w latach 1955 - 1960. Etap, któtego istotę była dalsza intensywna modernizacja i reorganizacja sił zbrojnych, a także przystosowanie ich do prowadzenia działań w wojnie termojądrowej.
Zasadniczo na kierunki rozwoju wojska wpłynęło pozorne odprężenie, będące wynikiem zakończenia wojny w Korei i zaprzestania przez Francję interwencji zbrojnej w Wietnamie.
Odprężenie nie spowodowało rezygnacji państw zachodnich z konfrontacji zbrojnej z państwami socjalistycznymi. W okresie tym ukształtowały się dalsze nowe agresywne bloki wojskowe, Pakt Południowo-Wschodniej Azji /SEATO/ i Pakt Centralny /CENTO/ oraz ukształtowanie się Paktu Północnoatlantyckiego /NATO/ poprzez przyjęcie w maju 1955 roku RFN. Sformowana została nowa teoria i doktryna globalnej, jądrowej wojny przeciwko państwom socjalistycznym.

W wyniku rozwoju wydarzeń w sferze polityczno-militarnej w Europie było zawarcie w maju 1955 roku Układu o Przyjaźni, Współpracy i Wzajemnej Pomocy, zwanego Układem Warszawskim. Podpisanie Układu Warszawskiego otwierało kolejny etap rozwoju obronności i sił zbrojnych PRL.

W 1954 roku Ministersto Obrony Narodowej ZSRR udostępniło dowództwom, sztabom, instytucjom naukowym i uczelniom materiały dotyczące broni niekonwencjonalnej, co stało się punktem wyjścia do analiz, rozważań, formułowania wniosków i sądów odnośnie reorganizacji,iszkolenia Sił Zbrojnych PRL.

Radziecka myśl wojskowa i teoria wojenna atomowego pola walki legły u podstaw nowych polskich rozwiązań organizacyjnych i technicznych.[1/]
Własny przemysł obronny rozpoczął produkcję nowoczesnego uzbrojenia i sprzętu na wyposażenie wojsk, zwłaszcza czołgów i samolotów myśliwskich typu Lim-1, Lim-2, Lim-5 i Lim-5p. Na uzbrojenie jednostek artylerii przeciwlotniczej wprowadzono armaty 57 i 100 mm, a jednostki radiotechniczne otrzymały nowy sprzęt radiolokacyjny, wprowadzono także rakiety.

W latach 1952 - 1956 rozpoczął się okres zmiany doktryny wojennej Stanów Zjednoczonych i Paktu Północnoatlantyckiego. Zaczepna strategia paktu została przekształcona w strategię "obronną", a doktrynę "zmasowanego uderzenia" zmieniono na doktrynę "zmasowanego odwetu".
Głównym jej założeniem było wykonanie strategicznymi siłami jądrowymi zmasowanego uderzenia odwetowego na Związek Radziecki, co nadałoby ewentualnej wojnie od początku charakter globalny i totalny. Przewaga Związku Radzieckiego w dziedzinie konwencjonalnych sił zbrojnych miała być zrównoważona zwiększoną siłą ognia broni nuklearnej.[2/]

Pod wpływem wydarzeń w sytuacji międzynarodowej i zmiany w sposobach walki na skutek masowego rozwoju środków broni masowego rażenia spowodowały zmiany w strukturze organizacyjnej Sił Zbrojnych PRL, zapoczątkowało je zgodne z dyrektywą Ministra Obrony Narodowej z października 1954 roku połączeniem dowództwa Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju i dowództwa Wojsk Lotniczych z dniem 1 grudnia 1954 roku w jedno dowództwo - Dowództwo Wojsk Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju. Dowódcy WL i OPL OK zostały podporządkowane: Wojska Lotnicze, i Wojska Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju, na stanowisko dowódcy został wyznaczony gen. broni Jan Turkiel.[3/x]

1/. Sobczak Kazimierz, op.cit. s. 36.

2/. Rozwój Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w latach 1962-1972, Warszawa 1972, s. 10.

3/. CAW, prot. 1307/1482, Rozkaz dowódcy WL i OPL OK nr 0032/Org. z dnia 1.12.1954. WL i OPL OK zostały powołane dyrektywą MON nr 0055/Org. z dnia 14.10.1954 r. Gen. broni J. Turkiel został wyznaczony na stanowisko dowódcy WL i OPL OK rozkazem Ministra Obrony Narodowej nr 068/Org. z dnia 25.11.1954 r. Rozkaz ten nakazywał do 1.01.1955 r. przenieść DWL i OPL OK na nowy etat nr 6/218.

Powstanie Dowództwa Wojsk Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju w praktyce działania niewiele zmieniło system dowodzenia obroną przeciwlotniczą. Ponieważ w WL i OPL OK rozpoczął się okres generalnego przezbrajania lotnictwa myśliwskiego, artylerii przeciwlotniczej i wojsk radiotechnicznych w bardziej nowoczesny sprzęt o wyższych parametrach technicznych i bogatszych formach zastosowania bojowego. Na wielu odcinkach wystąpiły trudności organizacyjno-dowódcze. W wyniku trudności już w połowie 1955 roku podjęto decyzje o zlikwidowaniu oddzialenie istniejących sztabu i zarządu politycznego OPL OK, ich funkcje przejęły sztab i zarząd polityczny Wojsk Lotniczych.
Kolejną reorganizacją było w 1957 roku powołanie Korpusów OPL OK.

Po utworzeniu Dowództwa Wojsk Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju najwcześniej rozpoczęto reorganizację w wojskach obserwacyjno-meldunkowych. Nowy plan przewidywał zmiany organizacyjne i nową dyslokację pułków obserwacyjno-meldunkowych w wyznaczonych sektorach na obszarze kraju oraz rozmieszczenie kompanii radiotechnicznych i posterunków obserwacji wzorkowej. W myśl nowej organizacji podstawę systemu obserwacyjno-meldunkowego stanowiły 8, 14, 18 i 22 pułki obserwacyjno-meldunkowe, które zostały rozwinięte następująco: 8 pułk obserwacyjno-meldunkowy stanowisko dowodzenia pułku w Bydgoszczy, cztery kompanie radiotechniczne zostały rozwinięte; 1 kompania w Babich Dołach, 2 kompania w Duninowie, 3 kompania w Grudziądzu, Chojnicach i Bydgoszczy oraz 4 kompania w Malborku, dwie kompanie obserwacyjno-meldunkowe każda wystawiała 15 posterunków obserwacji wzrokowej, 1 kompania 7 posterunków w pierwszej linii na rubieży Nowa Karczma - Babie Doły i 8 posterunków w drugiej linii na rubieży Frednowo - Jabłowo i kompanijny posterunek w Malborku; 2 kompania 8 posterunków w pierwszej linii na rubieży Jurata - Poddębie i 7 posterunków w drugiej linii Miardowo - Lipnica i kompanijny posterunek w Słupsku.

18 pułk obserwacyjno-meldunkowy, stanowisko dowodzenia początkowo w Mrzeżynie a później w Poznaniu, trzy kompanie radiotechniczne zostały rozmieszczone; 1 kompania w Chynowie, 2 kompania w Wałczu i 3 kompania w Stargardzie i Dębnie; trzy kompanie obserwacyjno-meldunkowe każda wystawiała 15 posterunków obserwacji wzrokowej; 1 kompania 15 posterunków w pierwszej linii na rubieży Ustka - Lubin i kompanijny posterunek w Mrzeżynie, 2 kompania 15 posterunków w pierwszej linii na rubieży Sułomino - Drzewice i kompanijny posterunek w Szczecinie, 3 kompania 15 posterunków w drugiej linii na rubieży Stara Brda - Starzyce. 22 pułk obserwacyjno-meldunkowy, stanowisko dowodzenia pułku we Wrocławiu w składzie dwóch kompanii radiotechnicznych i trzech kompanii obserwacyjno-meldunkowych został rozwinięty; kompanie radiotechniczne, 1 kompania w Poznaniu, Żarach i Ostrowie Wielkopolskim, 2 kompania we Wrocławiu, kompanie obserwacyjno-meldunkowe, 1 kompania w Krośnie Odrzańskim rozwinęła 15 posterunków na linii Żabice - Bielawa Dolna, 2 kompania w Jaworze rozwinęła 15 posterunków na linii Dłużyna Dolna - Laskówka i 3 kompania w Koźlu rozwinęła także 15 posterunków na linii Paczków - Skoczów.
14 pułk obserwacyjno-meldunkowy, stanowisko dowodzenia pułku w Zabrzu w składzie dwóch kompanii radiotechnicznych i dwóch kompanii obserwacyjno-meldunkowych został rozwinięty; kompanie radiotechniczne, 1 kompania Jędrzejów, Racibórz i 2 kompania Mierzęcice, 1 kompania rozwinęła 15 posterunków na linii Ustroń - Wierchomla Wielka, 2 kompania w Jaśle rozwinęła również 15 posterunków na linii Muszyna - Czarne.

W organizacji systemu obserwacyjno-meldunkowego oraz w organizacji oddziałów i pododdziałów na 1955 rok przewidywano organizację mieszaną, w miarę napływu sprzętu radiotechnicznego w następnych latach stopniowej likwidacji uległy kompanie obserwacyjno-meldunkowe na korzyść radiotechnicznych.

Napływ sprzętu radiotechnicznego powodował dalsze zmiany organizacyjne, które będą trwały ciągle do pierwszej połowy lat siedemdziesiątych.

Na podstawie zarządzenia ze stycznia 1955 roku 8 pułk obserwacyjno-meldunkowy ulegał dalszej reorganizacji, już w sierpniu 1955 roku w skład pułku weszła nowozorganizowana kompania radiotechniczna rozmieszczona w Witkowie a w 1956 roku ponownie w skład pułku weszła kompania radiotechniczna w Chynowie i kompania obserwacyjno-meldunkowa w Mrzeżynie. Natomiast podobną kompanię obserwacyjno-meldunkową rozwiązano w Słupsku a jej posterunki obserwacji wzrokowej przekazano kompanii w Malborku.

Na przełomie czerwca i sierpnia 1956 roku zostały zorganizowane dalsze dwie kompanie radiotechniczne.

Pod koniec 1956 roku 8 pułk staje się pułkiem radiotechnicznym, ponieważ w swoim składzie organizacyjnym posiadał dziewięć kompanii radiotechnicznych i tylko dwie kompanie obserwacyjno-meldunkowe.

Ugrupowanie pododdziałów pułku przedstawiało się następująco: kompania radiotechniczna w Chynowie; kompania radiotechniczna w Przećminie; kompania radiotechniczna w Darsewie; kompania radiotechniczna w Duninowie; kompania radiotechniczna w Lisewie Kaszubskim; kompania radiotechniczna w Babich Dołach; kompania radiotechniczna w Pruszczu Gdańskim; kompania radiotechniczna w Chojnicach; kompania radiotechniczna w Łękinii; kompania obserwacyjno-meldunkowa w Słupsku; kompania obserwacyjno-meldunkowa w Malborku.[4/xx]

W ramach planu rozbudowy organizacyjnej wojsk obserwacyjno-meldunkowych w grudniu 1954 roku na bazie 8 samodzielnego batalionu obserwacyjno-meldunkowego został zorganizowany 18 samodzielny pułk obserwacyjno-meldunkowy początkowo stacjonujący w Mrzeżynie Gryfickim a w połowie 1955 roku przeniesiony do Poznania.

4/. Kowynia Stanisław, Michniuk Konstanty, op.cit. s. 35 - 37.

Początkowo posterunki obserwacji wzrokowej tego pułku rozmieszczone były wzdłuż wybrzeża morskiego od Ustki do Świnoujścia i wzdłuż zachodniej granicy od Świnoujścia do Kostrzynia. Ponadto w skład pułku wchodziły dwie kompanie radiotechniczne rozwinięte w Wałczu i Chynowie przejęte od 8 pułku.
W sierpniu 1955 roku przystąpiono do organizacji dalszych posterunków radiotechnicznych w Minkowie k/Poznania, Powidzu, Szczawnie, Boleszkowicach i Osielsku k/Bydgoszczy.
Na początku 1956 roku ugrupowanie pułku i obsada personalna dowódców pododdziałów przedstawiała się następująco: 1 kompania radiotechniczna w Minkowie k/Poznania; 2 kompania radiotechniczna w Osielsku; 3 kompania radiotechniczna w Chwiramie; 4 kompania radiotechniczna w Boleszkowicach; 5 kompania radiotechniczna w Powidzu; 6 kompania radiotechniczna w Mechnaczu nie rozwinięta; 7 kompania radiotechniczna w Szczawnie; 1 kompania obserwacyjno-meldunkowa i 2 kompania obserwacyjno-meldunkowa.
W maju 1956 roku 18 pułk obserwacyjno-meldunkowy został przemianowany na 18 samodzielny pułk radiotechniczny, a w 1957 roku kompanie obserwacyjno-meldunkowe w Szczecinie i Krośnie Odrzańskim zostały rozwiązane.
Kolejna reorganizacja pułku nastąpiła jesienią 1957 roku.5/xxx

W latach 1954 - 1955 uległy reorganizacji bataliony obserwacyjno-meldunkowe pracujące w systemie w południowej części kraju, na wyposażenie których zaczęły napływać stacje radiolokacyjne. Istniejący 25 batalion obserwacyjno-meldunkowy został przeformowany na 14 samodzielny pułk obserwacyjno-meldunkowy, który rozwinął posterunki obserwacji wzrokowej na rubieży: Opole, Krapkowice, Mikołów, Oświęcim, Skawina i Kraków.
Początkowo organizacyjnie składał się z dwóch kompanii radiotechnicznych i dwóch obserwacyjno-meldunkowych. Stanowisko dowodzenia i sztab pułku początkowo stacjonowały w Zabrzu, następnie przeniesione zostały do Krakowa - Rakowice.

5/. Kowynia Stanisław, Michniuk Konstanty, op.cit. s. 38 i 39.

Najwięcej kłopotu sprawiało rozwinięcie posterunków radiotechnicznych w rejonie Jasła i Nowego Targu, ponieważ teren górski dla pracy na sprzęcie radiotechnicznym wymagał specjalnych kwalifikacji kadry, aby utrzymać ciągłe pole radiolokacyjne.
Przeniesienie stanowiska dowodzenia i sztabu do Krakowa - Rakowice miało na celu włączenie w jednolity system stanowiska dowodzenia 7 dywizji lotnictwa myśliwskiego i pułków artylerii przeciwlotniczej. W ten sposób utworzony jednolity system obserwacji i powiadamiania w południowym rejonie kraju stwarzał możliwość podejmowania natychmiastowych decyzji dowódcom pułków lotnictwa myśliwskiego i artylerii przeciwlotniczej.
W grudniu 1955 roku zarządzeniem Szefa Sztabu Generalnego 14 pułk zostaje przemianowany na 14 samodzielny pułk radiotechniczny. XXXX
Kompanie radiotechniczne pułku zostały rozwinięte: 1 kompania w Brzoskwini k/Krakowa, 2 kompania w Ożarowicach k/Mierzęcic, 3 kompania w Ożarowie k/Sandomierza a cztery dalsze kompanie formowano w tym czasie przy sztabie pułku.
Pod koniec 1957 roku 14 pułk przechodzi kolejną reorganizację, na bazie którego powstał 14 samodzielny batalion radiotechniczny w Krakowie - Rakowicach i 3 samodzielny batalion radiotechniczny w Sandomierzu.[7/]

Jednym z ostatnich pododdziałów obserwacyjno-meldunkowych, który uległ reorganizacji był 31 batalion obserwacyjno-meldunkowy na początku grudnia 1954 roku przeformowany został w 22 samodzielny pułk obserwacyjno-meldunkowy, pozostał na dotychczasowym miejscu postoju we Wrocławiu.[8/]
Początkowo stacjonował na ul. Obornickiej a później przeniesiony do dzielnicy Wrocław - Strachowice w celu wspólnego współdziałania z lotnictwem myśliwskim. W drugiej połowie 1955 roku po otrzymaniu stacji radiolokacyjnych rozwija swoje posterunki radiotechniczne w: Pszczynie, Izbicku, Raszkowie k/Ostrowa Wielkopolskiego i Zgorzelcu.

6/. Przemianowanie 14 samodzielnego pułku obserwacyjno-meldunkowego w 14 samodzielny pułk radiotechniczny nastąpiło na mocy zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 0340/Org. z dnia 28.12.1955 r.

7/. Kowynia Stanisław, Michniuk Konstanty, op.cit. s. 40-50.

8/. 31 samodzielny batalion obserwacyjno-meldunkowy został przemianowany w 22 pułk na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 0245/Org. z dnia 20.10.1954 r. a rozkazem dowódcy WL i OPL OK z dnia 1.12.1954 r. został przeformowany.

Podobnie jak poprzednie pułki w grudniu 1955 roku został przemianowany na 22 samodzielny pułk radiotechniczny.[9/]
W tym roku podlegają całkowitemu rozwiązaniu posterunki obserwacji wzrokowej.
Po reorganizacji ugrupowanie bojowe 22 pułku przedstawiało się następująco: stanowisko dowodzenia pułku we Wrocławiu - Strachowicach, sztab pułku we Wrocławiu przy ul. Obornickiej; posterunek radiolokacyjny we Wrocławiu - Strachowicach; posterunek radiolokacyjny w Ostrowie Wielkopolskim; posterunek radiolokacyjny w Zgorzelcu; posterunek radiolokacyjny w Izbicku; posterunek radiolokacyjny w Pszczynie.
Wiosną 1957 roku zostają oddane do użytku obiekty koszarowe dla niektórych pododdziałów radiotechnicznych co powoduje zmianę w dyslokacji i ugrupowaniu bojowym pułku.
W nowym ugrupowaniu bojowym pododdziału pułku były rozmieszczone: w Rybnicy k/Wrocławia, Radłowie k/Ostrowa Wielkopolskiego, Dłużynie k/Zgorzelca, Pszczynie, Strzelcach Opolskich i Osinie k/Ziębic.[10/]

W pierwszej połowie 1957 roku został zakończony kolejny etap reorganizacji i modernizacji technicznej oddziałów radiotechnicznych. W okresie tym uległy rozwiązaniu posterunki obserwacji wzrokowej, cały dotychczasowy system obserwacyjno-meldunkowy został zastąpiony przez system radiolokacyjny, którego istota i zasady pracy trwają do dnia dzisiejszego. Przejście systemu obserwacji wzrokowej na system radiolokacyjny, wymagał posiadania specjalistów różnych dziedzin do obsługi skomplikowanego sprzętu radiotechnicznego, których nie można było wyszkolić w warunkach kompanii czy posterunku radiotechnicznego.

9/. 22 pułk obserwacyjno-meldunkowy został przemianowany w 22 samodzielny pułk radiotechniczny zarządzeniem Szefa Sztabu Generalnego nr 0304 z dnia 28.12.1955 r.

10/. Kowynia Stanisław, Michniuk Konstanty, op. cit. s. 51 - 56.

Szkoleniem młodszych specjalistów do obsługi sprzętu w zakresie znajomości podstaw elektrotechniki i zasad pracy bojowej na sprzęcie oraz łączności szkolono w Ośrodkach Szkolenia Specjalistów Łączności w Nowym Dworze i Mrągowie.
Natomiast szkolenie z zakresu radiotechniki odbywało się w 14 Ośrodku Szkolenia Specjalistów Radiotechnicznych w Przasnyszu. Ośrodek ten w początkowym okresie istnienia wojsk radiotechnicznych odegrał ogromne znaczenie, ponieważ do 1958 roku szkolił specjalistów dla potrzeb wojsk całego kraju. W każdym turnusie szkolono około 650 - 700 specjalistów, głównie operatorów stacji radiolokacyjnych wszystkich typów.[11/]

Natomiast szkolenie kadr technicznych dla potrzeb wojsk radiotechnicznych odbywało się w Oficerskiej Szkole Radiotechnicznej Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju do 1955 roku w Beniaminowie k/Warszawy. Wzrastające zapotrzebowanie na oficerów specjalistów z dziedziny radiolokacji i ciągły rpzwój tych wojsk powodowały, że napływ nowej kadry był mniejszy niż faktyczne potrzeby. Funkcjonująca szkoła w skromnych warunkach lokalowych nie mogła sprostać wymogom i rozwinąć działalności dydaktyczno-wychowawczej na szerszą skalę. W drugiej połowie 1955 roku zdecydowano przenieść szkołę do Jeleniej Góry w miejsce rozformowanej Oficerskiej Szkoły Piechoty nr 2.
W nowym miejscu dyslokacji szkoła zyskała dogodne warunki lokalowe, znacznie rozszerzając profile kształcenia i liczbę podchorążych. Od października 1955 roku szkoła rozpoczęła proces kształcenia, który trwa nieprzerwanie od przeszło trzydziestu lat.[12/]

11/. W skład 14 OSSR wchodziła komenda, cykle szkoleniowe, poligon szkolny i pięć kompanii szkolnych. Komendant szkoły mjr Stefan Tkaczyk, zastępca d/s polit. kpt. Zbigniew Kazimierczak, zastępca d/s szkolenia kpt. Piotr Gryzło, kierownik cyklu pracy bojowej por. Bolesław Górecki, kierownik cyklu elektro-radiotechniki i sprzętu - por. Wojciech Maciński. Dowódcami kompanii byli: kpt. Jan Sienkiel, por. Roman Rutkowski, kpt. Komorowski, por. Tadeusz Sawicki i por. Czesław Prazma. W 1958 r. Ośrodek rozformowano.

12/. Archiwum Wojsk Lotniczych i Wojsk Obrony Powietrznej Kraju i dalej AWL i WOPK, prot. 4486/4 Rozkaz Ministra Obrony Narodowej nr 0044/Org. z dnia 24.08.1955 r. Rozkaz nakazywał dowódcy WL i OPL OK przenieść OSR OPL OK w terminie do dnia 30.09.1955 r. z całym stanem osobowym a dowódcy SOW przyjąć i przenieść etat nr 20/351 o stanie osobowym stałym 433 wojskowych i 125 kontraktowych oraz zmiennym 860 pchor. 100 oficerów słuchaczy i 25 oficerów rezerwy.

Rozwój Oficerskiej Szkoły Radiotechnicznej był możliwy w wyniku przeprowadzonej reorganizacji szkolnictwa wojskowego w latach 1954 - 1955 i ukształtowania podstaw współczesnego Wyższego Szkolnictwa Wojskowego. Szkoła przez kilkanaście lat była jedynym ośrodkiem kształcenia kadr technicznych z dziedziny radiolokacji, kształciła głównie dowódców - techników, w latach sześćdziesiątych rozpoczęła kształcenie technicznego korpusu chorążych wojsk radiotechnicznych, na przestrzeni lat 1952 - 1980 przeszła kilka reorganizacji.

Połączenie Dowództwa Wojsk Lotniczych i Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju nie wpłynęły w istotny sposób na zmiany organizacyjne w związkach taktycznych i oddziałach artylerii przeciwlotniczej, w zasadzie do 1957 roku artyleria przeciwlotnicza pozostała w pierwotnym składzie i przeznaczeniu. Jedynie zaszły niewielkie zmiany jakościowe poprzez wprowadzenie nowych typów armat przeciwlotniczych i artyleryjskich stacji radiolokacyjnych.

Zgodnie z dyrektywą Ministra Obrony Narodowej z lutego 1955 roku związki taktyczne i oddziały artylerii przeciwlotniczej OPL OK miały nadal osłaniać przed atakami środków napadu powietrznego przeciwnika następujące obiekty na obszarze kraju: Warszawę wraz z rejonem przemysłowym, górnośląski rejon przemysłowy, Łódź z rejonem przemysłowym, Poznań z rejonem przemysłowym, Szczecin z rejonem przemysłowym, Bydgoszcz z rejonem przemysłowym, Wrocław z rejonem przemysłowym oraz rejon przemysłowy Stalowej Woli i Nowej Huty.

Wyszczególnione rejony i obiekty przemysłowe osłaniane były przez pułki średniego i małego kalibru.

Warszawy wraz z rejonem przemysłowym i górnośląskiego rejonu przemysłowego osłaniały po cztery pułki średniego kalibru i po jednym pułku małego kalibru, pozostałe rejony przemysłowe wymienione w dyrektywie osłaniane były po jednym pułku artylerii średniego kalibru.[13/xxxxx]

13/. Dowództwo Wojsk Obrony Powietrznej Kraju - Szefostwo Artylerii OPK, teczka nr 79, Materiały problemowe dotyczące spraw ogólnych artylerii lufowej OPK, Notatka służbowa w sprawie perspektywicznego rozwoju artylerii OPL OK w latach 1958-1965, s. 12 i 13. Dyrektywa MON nr 0021 z dnia 25.02.1955 r.

Aktualny stan sił i środków artylerii przeciwlotniczej OPL OK nie był w stanie osłonić innych ważniejszych obiektów gospodarczych i przemysłowych a także ważnych obiektów o znaczeniu militarnym. Nie posiadały osłony przeciwlotniczej mosty na Wiśle w rejonie Tczewa, Torunia, Modlina, Góry Kalwarii i Dęblina, bez osłony pozostawały lotniska i dalsze inne obiekty, jak: Częstochowa, Lublin, Radom, Toruń, Olsztyn i Białystok nie wliczając obiektów o mniejszym znaczeniu.
Posiadana ilość artylerii na poszczególnych bronionych obiektach także była niewystarczająca a nasycenie jej wahało się w granicach zaledwie 33%.
Przyczyna małego nasycenia artylerią tkwiła w dysproporcjach między etatami czasu pokojowego i wojennego, istniejący stan na wypadek konfliktu zbrojnego mógł w poważnym stopniu uniemożliwić jednoczesne przeprowadzenie mobilizacji i osłony obiektów.
Założenia dyrektywne z 1955 roku znacznie przerastały możliwości techniczne posiadanego sprzętu artyleryjskiego, które nie pozwalały zwalczać samolotów o dużych prędkościach i środków bezpilotowych.
W tej sytuacji jedynym środkiem zwalczania środków napadu powietrznego przeciwnika było lotnictwo myśliwskie.

Istniejące dysproporcje w skutecznym zwalczaniu środków napadu powietrznego przeciwnika zamierzano zniwelować w następnych latach, część w latach 1958 - 1960 i drugą część w perspektywie lat 1960 - 1965.
Najpilniejszą potrzebą lat 1958-1960, było zwiększenie skuteczności artyleryjskiej obrony przeciwlotniczej osłanianych obiektów, przede wszystkim przez dokonanie zmian jakościowych w sprzęcie artyleryjskim. Zamierzano generalnie pułki artylerii przeciwlotniczej średniego i małego kalibru przezbroić w nowoczesne i bardziej skuteczne armaty przeciwlotnicze.[14]/xxxxxx

---

14/. Dowództwo Wojsk Obrony Powietrznej Kraju i dalek DW OPK - Szefostwo Artylerii OPK, teczka nr 79, Materiały problemowe dotyczące spraw ogólnych artylerii lufowej OPK. Notatka służbowa w sprawie perspektywicznego rozwoju artylerii OPL OK w latach 1958 - 1965, s. 14.

Szefostwo Artylerii OPL OK jednocześnie stwierdzało, że planowane zmiany w oddziałach artylerii przeciwlotniczej w latach 1958 - 1960 nie będą pozwalały na prowadzenie skutecznej walki przez artylerię z celami bezpilotowymi i samolotami lecącymi na dużych wysokościach ponad 10 tysięcy m. Aktualny stan w artylerii przeciwlotniczej zmuszał do szukania dalszych bardziej skutecznych rozwiązań i dokonanie istotnych zmian w uzbrojeniu i organizacji oddziałów artylerii w latach 1960 - 1965.

Na uwagę zasługuje perspektywiczny plan rozwoju i organizacji oddziałów artylerii przeciwlotniczej, Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju w latach 1960 - 1965, opracowanego przez oficerów Szefostwa Artylerii OPL OK.
W planie uwzględniono obronę jedynie tych obiektów, które uwzględniała dyrektywa Ministra Obrony Narodowej z 1955 roku. Stanowiła ona podstawę do naliczeń wszelkich kalkulacji i planowania zmian organizacyjnych w systemie obrony przeciwlotniczej.
Obiekty Warszawy zamierzano osłaniać następującymi środkami: dwoma pułkami artylerii przeciwlotniczej dużego kalibru wyposażonych w armaty 130 mm, każdy pułk o stanie organizacyjnym dziewięciu baterii po 8 dział w każdej, łącznie oba pułki dysponowałyby 144 działami kalibru 130 mm; jeden pułk artylerii przeciwlotniczej średniego kalibru wyposażonego w armaty 100 mm także w składzie dziewięciu baterii po 8 dział; jeden pułk artylerii przeciwlotniczej małego kalibru z armatami 57 mm, o identycznym składzie jak poprzednie pułki oraz jeden dywizjon pocisków kierowanych "ziemia - powietrze" w składzie czterech baterii po 4 wyrzutnie.
W ten sposób uzyskano by duże nasycenie artylerią przeciwlotniczą łącznie 288 dział, w tym 144 dział kalibru 130 mm, 72 działa kalibru 100 mm i 72 działa kalibru 57 mm oraz 16 wyrzutni pocisków kierowanych. Przy uwzględnieniu jeszcze działań lotnictwa myśliwskiego na korzyść artylerii lufowej i rakietowej wydaje się, że przewidywane siły i środki miały mocne podstawy do utworzenia skutecznej osłony obiektów Warszawy.

Drugim pod względem ważności był górnośląski rejon przemysłowy, którego osłonę miał stanowić jeden pułk artylerii przeciwlotniczej dużego kalibru wyposażony w armaty 130 mm, dwa pułki artylerii przeciwlotniczej średniego kalibru 100 mm i jeden pułk artylerii przeciwlotniczej małego kalibru 57 mm oraz jeden dywizjon pocisków kierowanych. Odpowiednie rozmieszczenie planowanych sił i środków mogło skutecznie osłaniać obiekty przemysłowe Śląska, które prawie równały się siłom rozmieszczonym w rejonie Warszawy.
Obiekty przemysłowe Łodzi, Poznania, Szczecina, Bydgoszczy, Wrocławia, Stalowej Woli i Nowej Huty zamierzano osłaniać po jednym pułku artylerii przeciwlotniczej średniego kalibru 100 mm.
W celu realizacji zamierzonego planu obrony przeciwlotniczej ważniejszych rejonów przemysłowych w latach 1960 - 1965 przewidywano przezbroić trzy pułki średniego kalibru 100 mm, na trzy pułki dużego kalibru 130 mm i sformować nowe dwa dywizjony pocisków kierowanych klasy "ziemia - powietrze" w każdym dywizjonie po 16 wyrzutni.[15]

Przedstawiony perspektywiczny plan rozwoju artylerii przeciwlotniczej OPL OK i plan osłony ważniejszych obiektów i rejonów przemysłowych kraju, był planem długofalowym rozłożonym w czasie siedmioletnim. Pełna jego realizacja zmieniałaby gruntownie stan artylerii przeciwlotniczej OPL OK, jednak w końcowej fazie byłby przestarzały w stosunku do jakości środków napadu powietrznego przeciwnika i zbyt kosztowny.

Tymczasem przezbrajanie oddziałów artylerii przeciwlotniczej OPL OK następowało wolniej niż planowano. Dopiero w latach 1952 - 1953 zdołano dokonać wymiany częściowej sprzętu i niektóre oddziały ujednoliciły sprzęt, zwłaszcza w armaty 85 mm.
Na początku stycznia 1956 roku oddziały artylerii OPL OK posiadały na uzbrojeniu następujące ilości armat: 37 mm armaty 84 na użytku bieżącym i 60 w zapasie nienaruszalnym; 57 mm armaty, 2 na użytku bieżącym; 85 mm armaty, 412 na użytku bieżącym i 573 w zapasie nienaruszalnym; 100 mm armaty 36 na użytku bieżącym.[16]

15/. DWOPK - Szefostwo Artylerii OPL, teczka nr 79, Materiały problemowe dotyczące spraw ogólnych artylerii lufowej OPK Notatka służbowa w sprawie perspektywicznego rozwoju artylerii OPL OK w latach 1958-1965. Armaty 130 mm nie weszły na uzbrojenie artylerii plot. OPL OK.

16/. DWOPK - Szefostwo Artylerii OPK, Notatka służbowa dotycząca stanu sprzętu artyleryjskiego opracowana przez kpt. Mrozsińskiego z dnia 30.01.1958 r. s. 35 i 36.

Faktyczny stan sprzętu artyleryjskiego był daleki od planowanego, toteż pełna realizacja planu perspektywicznego rozwoju artylerii przeciwlotniczej OPL OK, była również wątpliwa.

Wraz ze stopniowym przezbrajaniem artylerii w bardziej nowoczesne armaty na wyposażenie pułków, napływały artyleryjskie stacje radiolokacyjne typu: SON - 4, SON - 9, P - 8 i P - 10. Do 1956 roku produkcji radzieckiej a od 1956 roku produkcji krakowej i po 1954 roku jednostki artylerii OPL OK były całkowicie zaopatrywane w sprzęt radiolokacyjny produkcji krajowej.[17/]

Już u progu reorganizacji dowództw w artylerii przeciwlotniczej OPL OK narosło zbyt dużo problemów natury techniczno-organizacyjnej, by można było szybko je rozwiązać.

Tymczasem Dowództwo Wojsk Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju bardziej zajmowało się problemami lotnictwa niż artylerią przeciwlotniczą i wojskami radiotechnicznymi.

Brak konsekwencji w kierowaniu tymi rodzajami wojsk, musiał doprowadzić do regresu w ich rozwoju i unowocześnianiu.

W latach 1950 - 1955 najdynamiczniej ze wszystkich rodzajów wojsk wchodzących w system obrony powietrznej kraju rozwijało się lotnictwo w tym lotnictwo myśliwskie, którego rozwój szedł w pięciu zasadniczych kierunkach: w kierunku zwiększania ilości pułków bojowych, szczególnie pułków lotnictwa myśliwskiego; rozbudowy istniejących starych i budowy nowych lotnisk oraz garnizonów; wzrostu stanu osobowego Wojsk Lotniczych; rozwoju szkolnictwa wojskowego o specjalnościach lotniczych oraz wzrostu ilościowego i jakościowego lotniczego sprzętu bojowego.

Wzrost ilościowy pułków lotniczych w latach 1950 - 1955 obrazują dane porównawcze; jeżeli w 1949 roku lotnictwo dysponowało trzema pułkami lotnictwa myśliwskiego, to w 1955 roku było już 14 pułków lotnictwa myśliwskiego; jednym pułkiem lotnictwa bombowego w 1955 roku było 3 pułki lotnictwa bombowego, w lotnictwie szturmowym z trzech pułków wzrosło do 6 pułków lotnictwa szturmowego w 1955 roku.

17/. DWOPK - Szefostwo Artylerii OPK, Notatka służbowa dotycząca stanu sprzętu radiolokacyjnego, s. 38.

Wzrost ilościowy lotnictwa powodował rozbudowę miejsc stacjonowania i lotnisk, tym bardziej koniecznych ze względu na samoloty odrzutowe, w latach 1949 - 1955 zbudowano 19 nowych lotnisk i 18 nowych garnizonów oraz rozbudowano 30 lotnisk i 14 garnizonów.
Uległy znacznemu wzrostowi również stany osobowe, wojska lotnicze w omawianych latach osiągnęły 30% stanu sił zbrojnych. Taki układ sił był prawidłowością wszystkich nowoczesnych armii świata. Rozwijające się lotnictwo potrzebowało znaczne ilości kadr lotniczych różnych specjalności, przede wszystkim personelu latającego i technicznego, nastąpił rozwój Oficerskich Szkół Lotniczych, Technicznej Oficerskiej Szkoły Lotniczej, Ośrodków Szkolenia Młodszych Specjalistów i Ośrodka Specjalistów Łączności, oraz szeregu innych ośrodków szkolenia specjalistycznego.
W latach 1949 - 1955 wzrosła liczba samolotów odrzutowych i niektórych typów tłokowych, jeżeli w 1949 roku na uzbrojeniu nie było ani jednego samolotu myśliwskiego i bombowego o napędzie odrzutowym, to w 1955 roku było 955 samolotów odrzutowych myśliwskich i bombowych. Samolotów myśliwskich i bombowych o napędzie tłokowym w 1949 roku było 112, w roku 1955 już tylko 7. Znacznie wzrosła liczba samolotów szturmowych o napędzie tłokowym ze 120 w 1949 roku do 309 w 1955 roku oraz samolotów transportowych odpowiednio z 28 do 39 w 1955 roku.
Obok wymienionych głównych kierunków rozwoju Wojsk Lotniczych, główny nacisk położono na ilościowy rozwój lotniczych jednostek bojowych i ich pełnego ukompletowania personelem latającym i sprzętem lotniczym.[18/]

Dynamiczny rozwój lotnictwa w latach 1950 - 1955 powodował zwiększone wydatki materiałowe i finansowe, których nie starczało na inwestowanie w rozwój artylerii przeciwlotniczej i wojsk radiotechnicznych.

18/. AWL i WOPK, prot. 4411/48, Ocena sytuacji w lotnictwie i artylerii oraz wnioski zmierzające do poprawy istniejącego stanu rzeczy z dnia 22.01.1958 r., s. 38 - 40.

Dowództwo Wojsk Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju kierujące całością lotnictwa frontowego oraz istniejącymi szkołami i ośrodkami lotniczymi, z racji swych zainteresowań i posiadanych kwalifikacji, szczególną uwagę skupiało na rozwoju lotnictwa. Pozostałe elementy Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju traktowane w drugiej kolejności wyraźnie hamowało ich dynamiczny rozwój artylerii przeciwlotniczej i jednostek radiotechnicznych.
Po 1956 roku zarysowujący się regres w rozwoju wojsk jeszcze bardziej się pogłębił. Zmiany personalne na szczeblu ministerstwa i rodzaju wojsk przedłużyły trwający regres, zwłaszcza zmiana na stanowisku dowódcy WL i OPL OK.

W listopadzie 1956 roku odszedł ze stanowiska Ministra Obrony Narodowej Marszałek Polski Konstanty Rokossowski, Sejm Ustawodawczy PRL powołał na to stanowisko gen. dyw. Mariana Spychalskiego.[19/]

Na początku listopada 1956 roku zgodnie z decyzją Rządu PRL gen. broni Jan Turkiel obowiązki dowódcy Wojsk Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju przekazał dotychczasowemu zastępcy dowódcy WL i OPL OK do spraw Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju i Lotnictwa Myśliwskiego gen. bryg. Janowi Frey-Bieleckiemu.[20/]

Zmiana na stanowisku dowódcy WL i OPL OK nie zmieniła sytuacji w dowodzeniu i kierowaniu ciągle rozrastającymi się wojskami, coraz więcej narastało trudności organizacyjno-dowódczych. Wzrastały wymogi stawiane Wojskom Lotniczym i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa kraju przed uderzeniami z powietrza. Albowiem wzrosło niebezpoeczeństwo spowodowane zmianą poglądów na charakter i sposób wykonywania nalotów zmasowanych .

19/. Mała kronika ludowego Wojska Polskiego 1943 - 1973, Warszawa 1975, s. 323.

20/. AWL i WOPK, prot. 4287/21, Rozkaz dowódcy WL i OPL OK nr 37 z dnia 2.11.1956 r., Rozkazem dowódcy WL i OPL OK nr 32 z dnia 2.11.1956 r. gen.bryg. Jan Frey-Bielecki potwierdza objęcie obowiązków dowódcy WL i OPL OK.

Wzrosły możliwości rażenia obiektów przez pojedynczy samolot z bombą atomową na pokładzie.
Państwa NATO zmieniły koncepcję walki i przeszły od sposobu wykonywania zmasowanych nalotów w zwartych ugrupowaniach bojowych do nalotów zmasowanych małymi grupami i pojedynczymi samolotami na szerokim froncie.
Przy takich sposobach wykonywania nalotów, scentralizowane dowodzenie wojskami i kierowanie obroną przeciwlotniczą stało się trudniejsze i nie gwarantowało wykonania zadań.[21/]

W związku z rozwojem wojsk obrony przeciwlotniczej kraju, lotnictwa myśliwskiego i systemu wykrywania, wynikało wiele nowych problemów w zakresie dowodzenia i szkolenia wojsk. Celem rozładowania powstałych napięć i kłopotów w lipcu 1957 roku podjęto decyzję o organizacji Korpusów OPL OK, jako związki operacyjno-taktyczne przeznaczone głównie do realizacji kompleksowych zadań obrony określonych rejonów kraju przed rozpoznaniem, uderzeniami i dywersją nieprzyjaciela z powietrza.
Korpusy OPL OK o numeracji 1, 2, 3 powstały na bazie dowództw dywizji lotnictwa myśliwskiego, dowództwa Korpusów przyjęły dowodzenie jednostkami artylerii przeciwlotniczej, pułkami lotnictwa myśliwskiego i oddziałami radiotechnicznymi.
Utworzenie pośredniego ogniwa dowodzenia ułatwiło kierowanie systemem obrony powietrznej kraju poprzez rozłożenie wielu kompetencji na dowództwa Korpusów, ale powstał nowy problem utworzenia organu kierowania tymi korpusami i przeprowadzenia reorganizacji kierowania oddziałami artylerii przeciwlotniczej i oddziałami radiotechnicznymi oraz pułkami lotnictwa myśliwskiego.

Od 1958 roku zrodziły się ponownie dwie koncepcje rozwiązania problemu dowodzenia i kierowania. Pierwsza obejmowała poglądy dośrodkowe, według której w ramach DWL i OPL OK należało wydzielić niewielką grupę do kierowania trzema podstawowymi rodzajami wojsk: lotnictwem myśliwskim, artylerią i wojskami radiotechnicznymi, dowodziłaby ona w oparciu o decyzje dowódcy WL i OPL OK.

21/. Rozwój Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w latach 1962 - 1972, Warszawa 1972, s. 10. Stosowane naloty małymi grupami samolotów nie przekraczały liczby 4-8 samolotów.

Druga koncepcja odśrodkowa zmierzała do całkowitego usamodzielnienia się lotnictwa myśliwskiego, artylerii i wojsk radiotechnicznych w odrębny rodzaj Sił Zbrojnych PRL.[22/]

W wyniku przedstawionych koncepcji oraz dążności do optymalnego usprawnienia kierowania systemem obrony powietrznej kraju, w marcu 1958 roku wydzielono ze składu Sztabu Wojsk Lotniczych i OPL OK specjalną grupę obrony przeciwlotniczej obszaru kraju, na czele której stanął ówczesny Szef Sztabu WL i OPL OK płk Władysław Jagiełło. Najbliższym i najpilniejszym zadaniem wydzielonej grupy było zorganizowanie oddzielnego sztabu Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju, który działałby w ramach dowództwa WL i OPL OK. Utworzenie odrębnego Sztabu Wojsk OPL OK było krokiem do ponownego usamodzielnienia się rodzaju sił zbrojnych.

Lata 1958 - 1959 dla rozwoju i usamodzielnienia się Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju, były okresem decydującym, które stały się podstawą do nadania im współczesnego kształtu strukturalnego. Okres ten był jednocześnie decydującym o generalnej przebudowie organizacyjnej i modernizacji technicznej tych wojsk. Wynikało to z troski kierownictwa Ministerstwa Obrony Narodowej o losy i bezpieczeństwo kraju i nadania odpowiedniej rangi tym wojskom w ogólnonarodowym systemie obrony a także w systemie obronnym Układu Warszawskiego.
Już na początku 1959 roku zarysowała się możliwość wprowadzenia na wyposażenie wojsk OPL OK rakiet przeciwlotniczych klasy "ziemia - powietrze" i dokonania prac organizacyjnych zmierzających do usamodzielnienia Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju w latach następnych.

Istotnym przedsięwzięciem do przeprowadzenia modernizacji technicznej i częściowej reorganizacji Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju miała wpływ konferencja marcowa 1958 roku w Moskwie.

xxxxxxx

22/. Jaworski Zdzisław, op.cit. s. 24.

Na tej podstawie już w 1960 roku przewidywano dostawę sprzętu rakietowego na wyposażenie dalszych trzech dywizjonów artylerii rakietowej, pocisków kierowanych "ziemia - powietrze", które dałyby podstawę do organizacji jednego pułku artylerii rakietowej. W początkowych planach rozwojowych dla jednostek artylerii rakietowej przewidywano strukturę pułkową.
W planach rozwojowych Sztabu Generalnego WP, dla Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju do końca 1965 roku, przewidywano zakupienie sprzętu rakietowego na wyposażenie dalszych pięciu pułków artylerii rakietowej "ziemia - powietrze" oraz pocisków kierowanych "powietrze - powietrze" na wyposażenie dwunastu eskadr samolotów Mig - 19.
Zorganizowane pułki artylerii rakietowej planowano przeznaczyć do osłony następujących obiektów z jednoczesnym terminem ich sformowania: Warszawę i rejon przemysłowy zamierzano osłonić dwoma pułkami artylerii rakietowej, które miały zostać zorganizowane w 1960 i 1963 roku; rejon Śląska także dwoma pułkami artylerii rakietowej, zorganizowanymi w 1961 i 1962 roku; Łódź jednym pułkiem artylerii rakietowej zorganizowanym w 1964 roku i Poznań również jednym pułkiem artylerii rakietowej zorganizowanym dopiero w 1965 roku.[23/]

Planowana struktura pułkowa w artylerii rakietowej nie została zrealizowana, już w drugiej połowie 1959 roku zdecydowano przejść na system brygadowy, który także nie doczekał się pełnej realizacji.
Opracowany nowy plan osłony obiektów na terenie kraju przez Inspektorat Artylerii OPL OK zakładał inną strukturę organizacyjną i sposób osłony na lata 1959 - 1965. Nowa decyzja Ministra Obrony Narodowej w czerwcu 1959 roku, zakładała, że z dziewięciu głównych obiektów na obszarze kraju osłanianych przez artylerię OPL OK w 1965 roku, pięć obiektów będzie osłanianych przez pułki artylerii przeciwlotniczej lufowej o składzie mieszanym, a cztery obiekty przez pułki artylerii rakietowej.

23/. CAW, prot. 9788/1482. Informacja o przezbrojeniu Wojsk Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju w przeciwlotnicze pociski kierowane z dnia 18.07.1959 r. podpisana przez MON gen. dyw. Mariana Spychalskiego, s. 10.

Mieszanymi pułkami artylerii przeciwlotniczej lufowej miały być osłaniane nadal: Szczecin, Bydgoszcz, Wrocław, Nowa Huta i Stalowa Wola, natomiast Warszawa, Łódź, Poznań i rejon Śląska, przez artylerię rakietową o strukturze brygadowej.
Z posiadanego sprzętu rakietowego planowano zorganizować brygady artylerii rakietowej każda w składzie czterech dywizjonów artylerii rakietowej i jednego dywizjonu technicznego po sześć wyrzutni w każdym dywizjonie. Struktura organizacyjna brygad miała być niezmienną okresu pokojowego i wojennego, do osłony stanowisk ogniowych każdej przewidywano pułk artylerii przeciwlotniczej małego kalibru.[24/]

Niezależnie od planowanej reorganizacji w artylerii wynikającej z prowadzenia na uzbrojenie sprzętu rakietowego, który zmieniał w zasadniczy sposób system obrony niektórych ważnych obiektów przemysłowych i rejonów kraju w latach 1957 - 1960 zamierzano również dokonać reorganizacji i częściowej modernizacji technicznej pułków artylerii przeciwlotniczej lufowej, oddziałów i pododdziałów radiotechnicznych oraz dokonać częściowej reorganizacji w Oficerskiej Szkole Radiotechnicznej i ośrodkach szkolenia specjalistycznego.

Projekt planu zamierzeń organizacyjnych w Wojskach Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju na lata 1957 - 1960 zakładał: w 1957 roku przeformowanie 6 batalionu radiotechnicznego w pułk, reorganizację wszystkich istniejących pułków radiotechnicznych; całkowite rozformowanie 15 dywizji artylerii przeciwlotniczej i baterii dowodzenia, rozformowanie jednego pułku artylerii przeciwlotniczej, 4 batalionu reflektorów oraz kursu doskonalenia oficerów rezerwy; zmniejszenie pułkow artylerii przeciwlotniczej ponadto przeformowanie Oficerskiej Szkoły Radiotechnicznej, 9 Ośrodka Szkolenia Specjalistów Łączności i 14 Ośrodka Szkolenia Specjalistów Radiotechnicznych.

24/. CAW, prot. 9788/1482, Notatka służbowa w sprawie planowanych zmian organizacyjnych w artylerii OPL OK w latach 1959-1965, opracowana przez Szefa Inspektoratu Artylerii OPL OK płk. Władysława Szczepuchę, s. 52 i 53.

W 1958 roku; przeformowanie dwóch baterii artylerii przeciwlotniczej na działa kalibru 130 mm dwóch pułków 9 dywizji artylerii przeciwlotniczej i jednego pułku 13 dywizji artylerii przeciwlotniczej na działa kalibru 100 mm.
W 1959 roku; przeformowanie dwóch baterii artylerii przeciwlotniczej na działa kalibru 130 mm dwóch pułków 13 dywizji artylerii przeciwlotniczej i dwóch samodzielnych pułków artylerii przeciwlotniczej na działa kalibru 100 mm.
W 1960 rokuę przeformowanie dalszych trzech baterii artylerii przeciwlotniczej na działa kalibru 130 mm i pięciu samodzielnych pułków artylerii przeciwlotniczej na działa kalibru 100 mm.[25/]

Na tle najbliższych i perspektywicznych zamierzeń organizacyjnych i modernizacyjnych Wojsk Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju, które miały stać się jednym z najnowocześniejszych rodzajów wojsk w Siłach Zbrojnych PRL, pewien pesymizm musi wzbudzać stan i możliwości rzeczywiste tych wojsk w 1958 roku.

Według oceny sytuacji w lotnictwie i artylerii przeciwlotniczej ze stycznia 1958 roku, w obu rodzajach wojsk występowały poważne braki i niedociągnięcia, wynikłe z wielu wcześniejszych zaniedbań, które niebawem dały znać o sobie w postaci faktów dokonanych, zwłaszcza w lotnictwie. xxxxxxxx

Trudna sytuacja wytworzyła się także w możliwościach bojowych w pułkach artylerii przeciwlotniczej OPL OK, która zgodnie z dyrektywą Ministra Obrony Narodowej z lutego 1955 roku osłaniała dziewięć najważniejszych obiektów przemysłowych na terenie kraju. Ze względu na wyposażenie techniczne, armaty 85 mm i przyrządy kierowania ogniem PAUZO-3, przy pomocy posiadanego sprzętu mogła prowadzić skuteczny ogień do samolotów lecących na wysokości 8 tysięcy metrów i z szybkością 640 km na godzinę. Możliwości techniczne sprzętu nie pozwalały skutecznie zwalczać samolotów latających na dużych wysokościach i prędkościach, prawie nie miały żadnych możliwości zwalczania pocisków rakietowych.

25/. CAW, prot. 4411/48, Projekt planu zamierzeń organizacyjnych Wojsk Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju w latach 1957 - 1960, s. 9 - 14.

W celu zwiększenia skuteczności artylerii przeciwlotniczej OPL OK osłanianych obiektów, stało się pilną koniecznością przeprowadzenia w latach 1958 - 1960 zmian organizacyjnych i modernizacji technicznej sprzętu; przez przezbrojenie pułków artylerii przeciwlotniczej z armat 85 mm na armaty 100 mm i armaty 37 mm na armaty 57 mm oraz zwiększenie w bateriach dział do 8 w baterii. Przeprowadzona modernizacja techniczna sprzętu artyleryjskiego znacznie zwiększyłaby skuteczność ognia artylerii przeciwlotniczej OPL OK do 10 tysięcy metrów i prędkościach 1400 km/godz.
Planowane zmiany oragnizacyjne w latach 1958 - 1960 nie uczyniłyby z artylerii rodzaju broni zdolnego do skutecznego zwalczania bezpilotowych środków napadu oraz samolotów lecących na dużych wysokościach.[26/]

W maju 1958 roku dokonano ponownie oceny skuteczności działania Wojsk Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju w dobie ciągle postępującego postępu technicznego i rewolucji naukowo-technicznej. Przeprowadzona analiza skuteczności działania i kosztów produkcji sprzętu wojennego w skali ogólnoświatowej, wykazawyła, że w okresie najbliższych 5 - 7 lat samolot myśliwski będzie posiadał nadal przewagę nad pociskiem rakietowym, klasy "ziemia - powietrze".
Lotnictwo myśliwskie OPL w ówczesnym stanie mogło skutecznie zwalczać większość tych samolotów tylko w zwykłych warunkach meteorologicznych w dzień. Natomiast działanie lotnictwa myśliwskiego OPL w dzień w chmurach oraz w nocy, obniżało jego możliwości bojowe do 5% skuteczności.
Skład organizacyjny i techniczny lotnictwa myśliwskiego posiadał poważne braki techniczne i luki organizacyjne, do których należały: brak odpowiedniego silnego drugiego rzutu, na kierunku północno-zachodnim; brak silnej osłony w rejonie przemysłowym Śląska i Zagłębia oraz Nowej Huty; w możliwie najkrótszym czasie należało przezbroić lotnictwo myśliwskie OPL w myśliwce naddźwiękowe przechwytujące wyposażone w celowniki radiolokacyjne.

26/. CAW, prot. 4411/48, Ocena sytuacji w lotnictwie i artylerii oraz wnioski zmierzające do poprawy istniejącego stanu rzeczy z dnia 22.01.1958 r., s. 41 - 55.

Artyleria lufowa obrony przeciwlotniczej w okresie nie posiadania przez wojska OPL OK rakietowych pocisków przeciwlotniczych, winna stanowić istotny element uzupełniający obronę przeciwlotniczną obiektów obszaru kraju.
Natomiast system radiolokacyjny wykrywania i naprowadzania, a także służba ruchu powietrznego identyfikowania obiektów powietrznych wymagała dalszego energicznego doskonalenia. Doprowadzenia tego systemu do najwyższej doskonałości i utrzymywania w stanie stałej gotowości bojowej.
W wytworzonej sytuacji w Wojskach Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju w latach 1958 - 1960, należało główny wysiłek skierować na; doprowadzenie do właściwych proporcji między bazą naziemną i obsługą a ilością pilotów i samolotów; unowocześnienie sprzętu lotniczego, a także dążenie do wyposażenia w rakiety klasy "ziemia - powietrze" i "powietrze - powietrze".[27/]

Z analizy sytuacji w Wojskach Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju w 1958 roku wykazuje, że na niezadowalający poziom wyszkolenia bojowego pilotów, których było zaledwie 25% zdolnych do wykonywania zadań bojowych w trudnych warunkach meteorologicznych, wpłynął przede wszystkim fakt tworzenia dużej ilości nowych jednostek lotniczych. W ciągu 8 lat, od 1949 do 1957 roku ilość pułków lotniczych wzrosła z ośmiu do dwudziestu ośmiu pułków lotnictwa myśliwskiego, szturmowego, bombowego i transportowego. Gwałtowny wzrost pułków lotniczych spowodował powstanie dysproporcji między stanem etatowym i wyposażeniem pułków bojowych a jednostkami obsługi. Podjęte decyzje i działania w zakresie szkolenia personelu latającego, usprawnienia istniejącego systemu organizacyjnego i zwiększonego zabezpieczenia technicznego winny radykalnie wpłynąć w najbliższym czasie na poprawę sytuacji w siłach i środkach WL i OPL OK.

27/. CAW, prot. 4411/48, Perspektywy Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju z 10.05.1958 r. s. 121 - 124.

3.2. FUNKCJONOWANIE I ROZWÒJ DOWÒDZTWA WOJSK OPL OK W LATACH 1958 - 1962.

Jednym z istotnych przedsięwzięć kierownictwa Ministerstwa Obrony Narodowej zmierzających do poprawy sytuacji w Wojskach Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju było dokonanie reorganizacji dowództwa WL i OPL OK i zmiana kompetencji podległości niektórych związków taktycznych i oddziałów lotnictwa myśliwskiego, artylerii przeciwlotniczej i radiotechnicznych, poszczególnym dowództwom oraz dokonanie podziału obszaru kraju pod względem obrony przeciwlotniczej i podporządkowanie ich dowództwom utworzonych Korpusów OPL OK.

W lutym 1959 roku ukazał się rozkaz organizacyjny Ministra Obrony Narodowej, na podstawie którego dowódca WL i OPL OK gen. dyw. Jan Frey-Bielecki wydał szereg rozkazów organizacyjnych sankcjonujących usamodzielnienie się Dowództwa Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju. Faktycznie takie dowództwo w zmniejszonym składzie funkcjonowało już od marca 1958 roku do pierwszej połowy kwietnia 1959 roku na czele którego czasowo stał płk Władysław Jagiełło.

Dopiero rozkaz organizacyjny dowódcy WL i OPL OK z dnia 13 kwietnia 1959 roku, szefowi sztabu WL i OPL OK polecał do 1 maja tego roku przeformować dowództwo WL i OPL OK a dowódcy Wojsk OPL OK sformować na bazie szefostwa artylerii OPL OK oraz z części kadry wydzielonej z etatów dowództwa WL i OPL OK, Dowództwo Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju.

Dowództwu Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju podporządkowano pod każdym względem: 1, 2 i 3 Korpusy OPL OK; Centralne Stanòwisko Dowodzenia WL i OPL OK i 15 poligon artylerii OPL OK.[28/]

28/. DWOPK, Teczka nr 2. Rozkazy i zarządzenia dowódcy WOPL OK 9.01.-31.12.1959 r. Rozkaz organizacyjny dowódcy WL i OPL OK nr 04/Org. z dnia 13.04.1959 r. na podstawie rozkazu MON nr 05/Org. z dnia 20.02.1959 r. Dowództwo OPL OK powstało w/g etatu nr 6/288, s. 108.

Kolejnym rozkazem organizacyjnym z czerwca 1959 roku dowódca WL i OPL OK czasowe pełnienie obowiązków dowódcy Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju powierzył płk. Romanowi Paszkowskiemu.
Jednocześnie rozkazem tym ustalił ramowy zakres uprawnień i działania dowódcy Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju w zakres jego kompetencji wchodziło: kierowanie pracą bojową, szkoleniem operacyjno-taktycznym podległych związków operacyjno-taktycznych i oddziałów oraz odpowiedzialność za stan moralno-polityczny, gotowość bojową, mobilizacyjną i dyscyplinę; opracowywanie dokumentacji, planu osłony kraju oraz planu współdziałania z sąsiadami na podstawie wytycznych dowódcy WL i OPL OK; organizowanie i stałe kierowanie pracą bojową systemu OPL OK; organizowanie i prowadzenie szkolenia operacyjno-taktycznego i taktycznego podległych dowództw i sztabów; organizowanie i kierowanie wyszkoleniem taktyczno-bojowym podległych jednostek według wytycznych dowództwa WL i OPL OK; ustalanie potrzeb i składanie zapotrzebowań na wyposażenie wojsk OPL OK; nadzór nad eksploatacją i zapotrzebowaniem w sprzęt podległych jednostek i przeprowadzanie kontroli podległych wojsk.[29/]

W ten sposób dowódca Wojsk Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju, wewnętrznie usamodzielnił wojska OPL OK przekazując dowództwu uprawnienia i bezpośrednie kompetencje oraz odpowiedzialność za organizację i stan systemu obrony powietrznej kraju. W najbliższych latach wojska te nieuchronnie będą zmierzały do usamodzielnienia się i przejęcią wielu funkcji z zakresu obrony powietrznej kraju w ramach tworzenia nowoczesnej struktury obronnej państwa.

W wyniku trwającej reorganizacji dowództwa WL i OPL OK, które coraz bardziej stawało się dowództwem Wojsk Lotniczych stanowiącym zalążek przyszłej Armii Lotniczej działającej w strukturze i systemie wojsk operacyjnych.

29/. DWOPK, Teczka nr 2. Rozkazy i zarządzenia dowódcy Wojsk OPL OK za okres 9.01-31.12.1959 r. Rozkaz organizacyjny dowódcy WL i OPL OK nr 09/Org. z dnia 4.06.1959 r. s. 717 i 718. Rozkazem tym dowódca WL i OPL OK gen.dyw. J. Frey-Bielecki nakazał wszelką korespondencję związkom operacyjno-taktycznym i oddziałom podległym dowództwu OPL OK kierować do odpowiednich komórek organizacyjnych dowództwa OPL OK.

Kolejnym przedsięwzięciem organizacyjnym, było utworzenie w marcu 1959 roku Zarządu Szkół Wojsk Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju, jako organu dowodzenia i kierowania całokształtem szkolenia w szkołach oficerskich i ośrodkach szkolenia. Powstałemu Zarządowi Szkół WL i OPL OK podporządkowano pod każdym względem: Oficerską Szkołę Lotniczą im. Jana Krasickiego w Dęblinie; Oficerską Szkołę Lotniczą im. Żwirki i Wigury w Radomiu; Techniczną Oficerską Szkołę Wojsk Lotniczych im. gen. Walerego Wróblewskiego w Oleśnicy; Techniczną Szkołę Wojsk Lotniczych w Zamościu; Oficerską Szkołę Radiotechniczną w Jeleniej Górze; 6 i 9 Ośrodki Szkolenia Specjalistów Łączności w Nowym Dworze i Mrągowie oraz 1 batalion ziemnego zabezpieczenia lotów.[30/]

Ukształtowanie Zarządu Szkół WL i OPL OK, było kolejnym krokiem do ograniczenia kompetencji Dowództwa WL i OPK OK w sprawy szkolnictwa wojskowego i stopniowej izolacji. Wprawdzie organ ten długo nie przetrwał, ale przyczynił się do dalszych reorganizacji w ramach WL i OPL OK.

Jesienią 1959 roku nastąpiły ponownie zmiany personalne na stanowisku dowódcy Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju, na dowódcę został wyznaczony gen. bryg. Czesław Mankiewicz.[31/*] Powstanie Korpusów OPL OK wpłynęło na częściową reorganizację systemu dowodzenia artylerią OPL OK. Wcześniej, bo jeszcze w 1957 roku uległo rozformowaniu dowództwo i sztab 15 dywizji artylerii przeciwlotniczej, a podległe jej pułki przemianowano na samodzielne pułki artylerii przeciwlotniczej, oprócz 99 pułku, który uległ całkowitemu rozformowaniu.
Na szczeblu Kurpusu OPL OK utworzono stanowiska szefów artylerii Korpusu, Dowództwo 1 Korpusu OPL OK stacjonowało w Warszawie, któremu podporządkowano 9 i 13 dywizję artylerii przeciwlotniczej oraz 3, 90 i 115 samodzielne pułki artylerii przeciwlotniczej.

30/. DWOPK, Teczka nr 2. Rozkazy i zarządzenia dowódcy OPL OK za okres 9.01-31.12.1959 r. Rozkaz organizacyjny dowódcy WL i OPL OK nr 03/Org. z dnia 19.03.1959 r. s. 40.

31/. CAW, prot. 1333/1482, Meldunek gen. Cz. Mankiewicza do gen. dyw. J. Frey-Bieleckiego o objęciu obowiązków dowódcy WOPL OK z dnia 23.10.1959 r., s. 365 i 375. Płk R. Paszkowski na podstawie rozkazu MON nr 0516 z dnia 25.11.1959 r. objął obowiązki dowódcy 1 Korpusu OPL OK.

Dowództwo 2 Korpusu OPL OK stacjonowało w Bydgoszczy, któremu podlegały tylko 129 i 136 samodzielne pułki artylerii przeciwlotniczej. Natomiast dowództwo 3 Korpusu OPL OK stacjonowało we Wrocławiu, któremu podporządkowano 14 i 98 samodzielne pułki artylerii przeciwlotniczej.[32]
Ponadto dowództwom Korpusów OPL OK podporządkowano pododdziały radiotechniczne, które w latach 1957 - 1962 przeszły ponowną reorganizację i dostosowały swoją strukturę organizacyjną do działań w ramach Korpusów i Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju.

Ukształtowanie się Dowództwa Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju i organów kierowniczych oraz komórek organizacyjnych poszczególnych rodzajów wojsk OPL a także dowództw Korpusów OPL OK i ich struktury terenowej, zamknęło wstępny etap organizacyjny. W zasadzie etap organizacyjny ukształtowania się Wojsk OPL OK nastąpił w ciągu 1959 roku, następne trzy lata funkcjonowania tych wojsk dały odpowiedź na słuszność podjętych wcześniej decyzji. Wypracowane doświadczenia i wnioski, pozwoliły kierownictwu Ministerstwa Obrony Narodowej w kwietniu 1962 roku, przekształcić je w Wojska Obrony Powietrznej Kraju.
Stan i możliwości bojowe Wojsk OPL OK oraz poszczególnych rodzajów wojsk z punktu startu nie napawały optymizmem. Według oceny kwietniowej 1959 roku organizacyjnie stan i możliwości bojowe poszczególnych rodzajów Wojsk OPL OK, dowódca wojsk OPL OK przedstawił następująco:
Organizacyjnie w skład Wojsk OPL OK wchodziły: 1 Korpus OPL OK w Warszawie, któremu podlegały 1, 2, 13 i 39 pułki lotnictwa myśliwskiego; 2 Korpus OPL OK w Bydgoszczy w składzie 11, 25, 26 i 28 pułki lotnictwa myśliwskiego; 3 Korpus OPL OK we Wrocławiu z podległymi 3, 45 i 62 pułkami lotnictwa myśliwskiego. Ogółem w skład wojsk OPL OK wchodziło jedenaście pułków lotnictwa myśliwskiego, ponadto operacyjnie podporządkowane były 29, 40 i 41 pułki lotnictwa myśliwskiego z Dowództwa Lotnictwa Operacyjnego oraz 34 pułk lotnictwa myśliwskiego Marynarki Wojennej.

32/. Pietz Kazimierz, op.cit. s. 11.

Ukompletowanie lotnictwa myśliwskiego OPL OK w personel latający winno wynosić 602 pilotów, tymczasem było ich 333 co stanowiło 55% stanu etatowego, z tej liczby do działań bojowych przygotowywanych było 304 pilotów, zaledwie 50% stanu etatowego. Istniejący ówcześnie stan ukompletowania w przewidywaniu działań bojowych mógł stworzyć poważne trudności, tym bardziej, że występował całkowity brak załóg zapasowych we wszystkich pułkach lotnictwa myśliwskiego.
Podobne braki w ukompletowaniu odczuwano w lotnictwie myśliwskim na odcinku służby inżynieryjno-lotniczej, w której było 60% oficerów, 48% podoficerów zawodowych i 104% żołnierzy służby zasadniczej. Występujące braki w personelu technicznym wpływały hamująco na sprawność przebiegu procesu szkoleniowego.
Wyposażenie lotnictwa myśliwskiego OPL OK w sprzęt lotniczy wynosiło ogółem 84% stanu etatowego samolotów. Na bieżącym stanie winno być 430 samolotów różnych typów, głównie Mig-19, Lim-5 pf i Lim-5, faktycznie było 360 samolotów Mig-19, Lim-5 i Lim-2. Aktualne etaty nie przewidywały już samolotów Lim-2, to jednak stanowiły one około 65% wyposażenia pułków lotnictwa myśliwskiego. Służby ubezepieczania lotów w całości z trudem zapewniały wykonywanie zadań szkoleniowych, cechowały się niejednolitym charakterem, wyposażone w przestarzały sprzęt. Na stan 304 pilotów, przygotowanych do działań bojowych w zwykłych warunkach atmosferycznych w dzień było 304 pilotów, natomiast w trudnych warunkach atmosferycznych w dzień 272 pilotów, w zwykłych warunkach atmosferycznych w nocy 210 pilotów i w trudnych warunkach atmosferycznych w nocy tylko 111 pilotów. W stosunku do przedstawionych liczbowo pilotów, wynosiło to w kolejności: 100% - 89% - 68% i 36% ogółu pilotów. Przedstawione dane wskazują, że poziom wyszkolenia personelu latającego lotnictwa myśliwskiego OPL OK zapewniało wykonanie działań bojowych w dzień we wszystkich warunkach atmosferycznych, gwałtownie spadały możliwości wykonywania zadań bojowych w nocy.

Stan w lotnictwie myśliwskim OPL OK zmuszał do wyciągnięcia wniosków i przewidywań perspektywicznego jego rozwoju. Zdaniem dowódcy wojsk OPL OK gen. bryg. Czesława Mankiewicza perspektywy rozwojowe lotnictwa myśliwskiego OPL OK w znacznym stopniu uzależnione były od wprowadzenia na wyposażenie nowoczesnego sprzętu, informował, że w myśl bieżącego i perspektywicznego planu dostaw, jeszcze do końca 1959 roku przewidywano dostarczenie 18 samolotów Mig-19 i 48 samolotów Lim-5p, a do 1965 roku przewidywano stopniowe uzupełnienie pułków lotnictwa myśliwskiego do stanu 38 samolotów w każdym pułku, które pozwoliłyby osiągnąć etatową liczbę 430 samolotów.[33/]

W przedstawionej ocenie, lotnictwo myśliwskie OPL OK w zasadzie posiadało możliwości przeciwdziałania większości środkom napadu powietrznego w zwykłych warunkach atmosferycznych w dzień, natomiast w trudnych warunkach atmosferycznych i w nocy możliwości te były niedostateczne.

W artylerii przeciwlotniczej wchodzącej w system OPL OK ocena stanu bojowego i możliwości przedstawiała się następująco: W kwietniu 1959 roku w systemie OPL OK znajdowało się: dwie dywizje artylerii przeciwlotniczej OPL OK a składzie trzech pułków średniego kalibru armat 85 mm i jednego pułku małego kalibru armat w każdej dywizji. Siedem samodzielnych pułków artylerii przeciwlotniczej średniego kalibru.
W składzie etatowym pułku według stanu wojennego winno znajdować się 9 baterii przeciwlotniczych po 8 dział, faktycznie znajdowało się 6 baterii po 4 działa w pułkach artylerii średniego kalibru i 6 baterii po 6 dział w pułkach artylerii małego kalibru. Razem artyleria przeciwlotnicza systemu OPL OK dysponowała 13 pułkami artylerii średniego kalibru o stanie 117 baterii czasu wojennego i 78 czasu pokojowego; dwoma pułkami artylerii małego kalibru o stanie 18 baterii czasu wojennego i 12 baterii czasu pokojowego.

33/. CAW, prot. 1332/1482, Stan i możliwości bojowe lotnictwa myśliwskiego OPL OK, przedstawione w referacie dowódcy wojsk OPL OK na Radzie Wojennej MON w dniu 20.04.1959 r., s. 1-4.

Pułki artylerii przeciwlotniczej były ukompletowane w 100% w sprzęt artyleryjski i tylko w 35% w artyleryjskie stacje radiolokacyjne oraz posiadały 83% stanów osobowych.
Aktualne możliwości bojowe artylerii przeciwlotniczej OPL OK zabezpieczały zestrzelenie 0,5 samolotów nad obiektami Warszawy.
Po planowanym przezbrojeniu artylerii w nowszy sprzęt konwencjonalny możliwości wzrastały minimalnie, przez zwiększenie pułapu działania z 8 tysięcy metrów do 10 tysięcy metrów.
Stan wyszkolenia pułków artylerii przeciwlotniczej OPL OK był na dobrym poziomie, około 75% było przygotowanych do działań bojowych.[34/]
Artyleria przeciwlotnicza OPL OK wyposażona w działa konwencjonalne, dobrze przygotowana pod względem wyszkolenia i technicznego wyposażenia w dobie rozwoju samolotów ponaddźwiękowych i środków bezpilotowych stanowiła jedynie element uzupełniający w systemie OPL OK. Rola artylerii lufowej wyraźnie spadała jeśli chodzi o zwalczanie samolotów na dużych wysokościach i prędkościach, z tej przyczyny zachodziła konieczność wzmocnienia artylerii lufowej pociskami rakietowymi klasy "ziemia - powietrze".

W roku 1959 w skład wojsk radiotechnicznych OPL OK wchodziło 9 samodzielnych batalionów radiotechnicznych, z planowanych do rozwinięcia na ten rok 45 posterunków radiotechnicznych czynnych było 40 w tym; 25 potrójnych i 15 pojedynczych.
Na wyposażeniu wojsk radiotechnicznych znajdowało się około 65% sprzętu radiolokacyjnego, 90% oficerów i tylko 60% oficerów w pionie technicznym.
Możliwości bojowe wojsk radiotechnicznych OPL OK były wystarczające, wojska te były dobrze przygotowane do wykrywania i powiadamiania nawet w warunkach zastosowania radiolokacyjnych zakłóceń aktywnych i pasywnych o małej intensywności i jednoczesnego działania.
Wykrywanie celów przez dyżurne środki radiolokacyjne na granicy północnej kraju wynosiły od wysokości około 600 m i granicy zachodniej 1000 m. Ciągłość wykrywania celów nad całym obszarem kraju było możliwe od wysokości około 1500 m do 20000 m.

34/. CAW, prot. 1332/1482, Stan i możliwości bojowe artylerii przeciwlotniczej OPL OK, przedstawione w referacie dowódcy wojsk OPL OK na Radzie Wojennej MON w dniu 20.04.1959 r. s. 5 i 6.

W ten sposób system radiolokacyjny aktualnie zabezpieczał działanie wojsk OPL OK w warunkach nieskomplikowanej sytuacji powietrznej, nie był natomiast przygotowany do działań w warunkach skomplikowanych. Ogólnie techniczne wyposażenie tych wojsk było przestarzałe a stacje radiolokacyjne produkcji krajowej nie zabezpieczały stabilnej pracy ze względu na bardzo niski współczynnik sprawności technicznej.[35/]

Dokonana ocena trzech rodzajów wojsk OPL OK; lotnictwa myśliwskiego, artylerii przeciwlotniczej i wojsk radiotechnicznych przez dowódcę gen. bryg. Czesława Mankiewicza, wskazywała ogólnie na braki i niedoskonałości techniczne tych wojsk tworzących system obrony powietrznej kraju. Wskazywała również na dystans techniczny dzielący te wojska od środków napadu powietrznego potencjalnego przeciwnika. Przedstawiona sytuacja w wojskach OPL OK sugerowała przyśpieszenie prac i wysiłków nad modernizacją techniczną i organizację dowodzenia w celu sprostania zadaniom obrony kraju. Wydaje się, że tą oceną chciał wykazać niedociągnięcia spowodowane przez swoich poprzedników odpowiedzialnych za dotychczasowy rozwój Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju.

W warunkach stosowania przez potencjalnego przeciwnika szerokiego asortymentu i o wysokich parametrach technicznych środków napadu powietrznego pilotowanych i bezpilotowych wzrastało znaczenie Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju oraz warunków jakie ona musiała spełniać.

Wyodrębnienie sił i środków Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju w samodzielny rodzaj wojsk, od skuteczności działań którego w dużej mierze zależała sprawność przeprowadzenia mobilizacji wojskowej i gospodarczej w początkowym okresie wojny, prowadzenie działań bojowych wszystkich rodzajów sił zbrojnych oraz prężność zaplecza w toku wojny.

35/. CAW, prot. 1332/1482, Stan i możliwości bojowe wojsk radiotechnicznych OPL OK, przedstawione w referacie dowódcy wojsk OPL OK na Radzie Wojennej MON w dniu 20.04.1959 r. s. 7-11. w sprawozdaniu chodziło o stacje produkcji krajowej "Nysa".

Tymbardziej zadania dla wojsk OPL OK stawały się trudne, ponieważ lotnictwo bombowe i myśliwsko-bombowe krajów NATO, zdolne było do przewożenia zwykłych oraz jądrowych ładunków wybuchowych na znaczne odległości a poważniejsza część znanych typów samolotów osiągała pułap lotu około 13000 - 15000 m, niektóre samoloty posiadały osiągi 20000 - 22000 m. Drugą grupę środków napadu powietrznego stanowiły kierowane pociski i pociski balistyczne. Lotnictwo bombowe i myśliwsko-bombowe przeciwnika mogło działać zarówno na obiekty w kraju jak i w strefie działań bojowych, zadania mogło wykonywać grupami w składzie 8 - 12 samolotów do 20 - 30 samolotów przy bombardowaniu zwykłymi bombami, natomiast przy bombardowaniu środkami jądrowymi - pojedynczy lub grupami po 4 - 6 samolotów. Działanie samolotów - pocisków mogło być bardziej intensywne.[36/]

Przedstawiona ogólna charakterystyka środków napadu powietrznego na przełomie na 1959 - 1960 w latach następnych wymagała od obrony OPL OK zapewnienia skutecznego przeciwdziałania wszelkich akcji powietrznych przeciwnika i niedopuszczenia do wykonania uderzeń na obiekty bronionego obszaru.
Przed wojskami OPL OK działających w systemie obrony kraju stawiano wysokie wymagania: utrzymywanie rodzajów wojsk OPL OK w stałej gotowości bojowej w okresie pokojowym; ponadto możliwość skupienia wysiłków w obronie ważniejszych rejonów przemysłowo-ekonomicznych, komunikacyjnych i wojskowych; utrzymanie żywotności i jednolitości systemu OPL OK.[37/]

W latach 1961 - 1962 zaczyna kształtować się bardziej zwarta nowa doktryna amerykańska, podstawą wyjściową nowej doktryny "elastycznego reagowania", było uznanie równowagi atomowo-militarnej obydwu obozów.

36/. Jarkowski Władysław, Niektóre zagadnienia organizacji i prowadzenia operacji przeciwlotniczej przez Wojsk OPL OK, Myśl Wojskowa 1960, nr 1, s. 230-233. Do znanego typu samolotów bombowych należały: B-52, B-58, B-47, Vulcan, Voliont, Vietor, Canberra; samoloty myśliwskie i myśliwsko-bombowe "Sabre" F-86D, "Thunderjet" F-84G, "Thunderstreak"-F-84F, "Voodoo"-F-101A, "Areo"-CF-100, "Hunter"-F6, "Starfighter"-F-104. Pociski-samoloty pociski kierowane: "Matador", "Mace" i "Snark". Samoloty B-52 i B-58 mogły przewozić niepilotowany samolot odrzutowy "Quil", wykonany z włókna szklanego z urządzeniami zakłócającymi.

37/. Jarkowski Władysław, op.cit. s. 235 i 236.

Jej istotę stanowiło założenie, że w razie konfliktu zbrojnego zostaną użyte takie siły i środki, jakich będzie wymagała sytuacja w danym momencie. Myślą przewodnią doktryny było stworzenie warunków do prowadzenia wojny z państwami obozu socjalistycznego w taki sposób, aby nie objęła ona swoim zasięgiem terytorium Stanów Zjednoczonych.
Przyjęto pogląd stopniowania użycia broni termojądrowej, oraz możliwość prowadzenia wojny przy użyciu broni konwencjonalnej, z użyciem lotnictwa na obiekty obrony powietrznej.[38/]

Założenia doktrynalne Stanów Zjednoczonych i państw NATO zmuszały do doskonalenia systemu obrony powietrznej kraju i wojsk przeznaczonych do obrony pod względem organizacyjnym i technicznym. W miarę doskonalenia wojsk OPL OK wzrastały zadania stawiane w zakresie wzmocnienia obrony własnego kraju, współdziałania z systemami OPL państw sąsiednich i w ramach państw Układu Warszawskiego.

Dopiero w 1961 roku dowódca WL i OPL OK gen. dyw. Jan Frey-Bielecki, dowództwu i wojskom OPL OK postawił zadania i określił cele powołania wojsk OPL OK. W piśmie do Szefa Sztabu Generalnego gen. broni Jerzego Bordziłowskiego, w zadaniach dowództwa wojsk OPL OK wyraźnie podkreślił, że Dowództwo Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju podlega Dowódzwu Wojsk Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju i powołane zostało do realizacji zadań w zakresie obrony przeciwlotniczej obszaru kraju PRL.
Dowództwo Wojsk OPL OK za główne zadanie otrzymało w okresie pokoju osłanianie obszaru kraju Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej od rozpoznania i niespodziewanego uderzenia z powietrza. Ponadto dowództwo wojsk OPL OK winno być przygotowane do natychmiastowego wyjścia w nakazany rejon rozmieszczenia na okres wojny i przyjąć na siebie dowodzenie działaniami bojowymi wojsk OPL OK, i ich zabezpieczenia w celu osłony obiektów i komunikacji na obszarze kraju od niespodziewanych uderzeń z powietrza i osłony mobilizacji, ześrodkowań i rozwinięcia na obszarze kraju Wojsk Lądowych i Marynarki Wojennej.

38/. Rozwój Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w latach 1962-1972, Warszawa 1972, s. 12.

Określił także zadania w zakresie planowania i prowadzenia działań bojowych przez Wojska OPL OK, do których należały: opracowywanie na podstawie Dyrektyw Ministra Obrony Narodowej planów osłony obszaru kraju i ich aktualizacja; opracowywanie planów na podstawie Dyrektyw Zjednoczonego Dowództwa OPL OK państw Układu Warszawskiego; dowodzenie korpusami OPL OK i nawiązanie współdziałania z państwami sąsiadującymi; planowanie i organizowanie szkolenia bojowego, politycznego i specjalistycznego wojsk OPL OK oraz lotnictwa myśliwskiego, artylerii przeciwlotniczej i wojsk radiotechnicznych.
W dalszych pracach organizacyjnych nakazywał utworzenie: Sztabu OPL OK, Wydziału Politycznego, Komitetu Partyjnego, Inspektoratu Wojsk Radiotechnicznych, Inspektoratu Lotnictwa Myśliwskiego, Wydziału Kadr, Oddziału Zaopatrzenia i Wydziału Służby Lotniczo-Lekarskiej OPL OK.[39/]

Określenie zadań przez dowódcę WL i OPL OK dla wojsk OPL OK oraz nakazanie tworzenia wyspecjalizowanych organów dowodzenia i kierowania stawało się dalszym krokiem na drodze do usamodzielnienia Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju, był to jednocześnie ostatni etap organizacyjnej podległości.

Pod koniec maja 1961 roku rozpoczęła działanie Komisja ze Sztabu Generalnego.[40/xx] Wyniki prac Komisji Sztabu Generalnego pozwoliły ostatecznie na podjęcie decyzji przez kierownictwo Ministerstwa Obrony Narodowej w następnym roku na usankcjonowanie nowego rodzaju w Siłach Zbrojnych PRL, Wojsk Obrony Powietrznej Kraju.

39/. AWL i WOPK, prot. 3661/3, Zadania Dowództwa Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju z 1961 r., s. 7 - 20.

40/. AWL i OPL OK, prot. 3661/3, Pismo Szefa Sztabu Generalnego do dowódcy WL i OPL OK z dnia 27.05.1961 r., s. 1 i 2.

3.3. ROZWÓJ LOTNICTWA MYŚLIWSKIEGO OPL OK W LATACH 1958 - 1962.

W latach 1958 - 1962 w skład lotnictwa myśliwskiego OPL OK wchodziło jedenaście pułków lotniczych, bazujących i organicznie wchodzących do Korpusów OPL OK. W skład 1 Korpusu OPL OK wchodziły: 1, 2, 13 i 39 pułki lotnictwa myśliwskiego; w skład 2 Korpusu OPL OK wchodziły: 11, 25, 26 i 28 pułki lotnictwa myśliwskiego i w składzie 3 Korpusu OPL OK znajdowały się: 3, 45 i 62 pułki lotnictwa myśliwskiego.

W ramach Korpusów pułki lotnictwa myśliwskiego wykonywały następujące zadania: 1 pułk lotnictwa myśliwskiego "Warszawa", wyposażony w samoloty "Lim", bazował na lotnisku w Mińsku Mazowieckim z zadaniem obrony obiektów stolicy; 2 pułk lotnictwa myśliwskiego im. Ludowych Partyzantów Ziemi Krakowskiej, wyposażony w samoloty "Lim", bazował na lotnisku w Krakowie, zadaniem pułku była obrona obiektów Nowej Huty i rejonów przemysłowych w krakowskim okręgu przemysłowym; 13 pułk lotnictwa myśliwskiego, wyposażony w samoloty "Lim", bazował na lotnisku w Łęczycy, zadaniem którego była obrona Łodzi i łódzkiego okręgu przemysłowego; 39 pułk lotnictwa myśliwskiego, wyposażony w samoloty "Lim" i naddźwiękowe samoloty Mig-19 pm, bazował na lotnisku w Mierzęcicach, z zadaniem obrony górnośląskiego okręgu przemysłowego; 11 pułk lotnictwa myśliwskiego, wyposażony w samoloty "Lim", bazował na lotnisku w Debrznie, z zadaniem obrony bydgosko-toruńskiego okręgu przemysłowego; 25 pułk lotnictwa myśliwskiego wyposażony w samoloty "Lim", bazował na lotnisku w Pruszczu Gdańskim, zadaniem którego była obrona gdańskiego okręgu przemysłowego; 26 pułk lotnictwa myśliwskiego, wyposażony w samoloty "Lim", bazował na lotnisku w Żegrzu Pomorskim, z zadaniem obrony szczecińskiego okręgu przemysłowego; 28 pułk lotnictwa myśliwskiego wyposażony w samoloty "Lim" i naddźwiękowe samoloty Mig-19 pm, bazował na lotnisku w Słupsku, z zadaniem obrony słupskiego okręgu przemysłowego i środkowego wybrzeża Morza Bałtyckiego;

3 pułk lotnictwa myśliwskiego wyposażony w samoloty "Lim", bazował na lotnisku we Wrocławiu, osłaniał wrocławski okręg przemysłowy; 45 pułk lotnictwa myśliwskiego wyposażony w samoloty "Lim", bazował na lotnisku w Babimoście, osłaniał zielonogórski okręg przemysłowy i 62 pułk lotnictwa myśliwskiego im. Powstańców Wielkopolskich wyposażony w samoloty "Lim" i naddźwiękowe Mig-19 p, bazował na lotnisku w Poznaniu, osłaniał poznański okręg przemysłowy.[41/]

Ponadto wszystkie pułki lotnictwa myśliwskiego OPL OK oprócz zasadniczych zadań miały bronić pozostałych ośrodków przemysłowych, administracyjno-politycznych i gospodarczych, portów, węzłów komunikacyjnych, przepraw oraz bazujących wojsk znajdujących się w rejonie ich działania.

Zadania te wynikały z geograficznego rozmieszczenia obiektów, mogły ulegać zmianom w zależności od aktualnie panującej sytuacji polityczno-militarnej w świecie oraz innych czynników.

Dodatkowo w skład lotnictwa OPL OK wchodziła 19 lotnicza eskadra holownicza przeznaczona do zadań pomocniczych i eskadry łącznikowe przy dowództwach poszczególnych Korpusów OPL OK.

Lotnictwu myśliwskiemu OPL OK operacyjnie podporządkowano: 29, 40 i 41 pułki lotnictwa myśliwskiego z Dowództwa Lotnictwa Operacyjnego oraz 34 pułk lotnictwa myśliwskiego z Marynarki Wojennej.

Od września 1960 roku zarządzeniem dowódcy WL i OPL OK wprowadzono dyżury bojowe na samolotach pościgowych, celem podniesienia stanu gotowości bojowej dyżurnych pododdziałów lotnictwa myśliwskiego na obszarze PRL. Obowiązek pełnienia dyżurów bojowych na samolotach pościgowych, otrzymały pułki lotnictwa myśliwskiego: 29 pułk lotnictwa myśliwskiego w Ornecie, 2 samoloty Lim-5 p; 41 pułk lotnictwa myśliwskiego w Malborku, 2 samoloty Lim-5 p; 13 pułk lotnictwa myśliwskiego w Łęczycy, 2 samoloty Lim-5 p; 28 pułk lotnictwa myśliwskiego w Słupsku, 2 samoloty Mig-19 p; 39 pułk lotnictwa myśliwskiego w Mierzęcicach, 2 samoloty Mig-19 p i 62 pułk lotnictwa myśliwskiego w Krzesinach k/Poznania, 2 samoloty Mig-19 p.[42/x]

41/. Tupalski Edward, Rozwój lotnictwa myśliwskiego OPK oraz środków zabezpieczających jego użycie w latach 1962-1972, Warszawa 1972, s. 11 i 12.

42/. AWL i WOPK, prot. 3615/14, Zarządzenie dowódcy WL i OPL OK nr 0163/Sztab. z dnia 28.08.1960 r. w sprawie pełnienia dyżurów bojowych lotnictwa myśliwskiego na samolotach pościgowych, s.217. Pełnienie dyżurów bojowych obowiązywało z dniem 1.09.1960 r.

Zapoczątkowane dyżury bojowe na samolotach pościgowych w 1960 roku stopniowo objęły wszystkie pułki lotnictwa myśliwskiego OPL OK i były ciągle udoskonalane poprzez wprowadzenie kolejnych stopni gotowości bojowej. Przyjęty system dyżurowania przetrwał do czasów teraźniejszych.

W związku z wprowadzeniem na uzbrojenie pułków lotnictwa myśliwskiego OPL OK nowych typów samolotów odrzutowych, zwłaszcza samolotów Mig-19 p, wszystkie pułki lotnictwa myśliwskiego OPL OK przeszły w połowie 1960 roku reorganizację wewnętrzną bez zmiany miejsca dyslokacji i numeracji oraz nazwy pułków. Reorganizacji podlegały także wszystkie bataliony lotniczo-techniczne, istniejące przy poszczególnych pułkach lotnictwa myśliwskiego.
Reorganizacją objęto: 1 plm OPL "Warszawa" i 56 batalion lotniczo-techniczny w Mińsku Mazowieckim; 2 plm OPL im. Ludowych Partyzantów Ziemi Krakowskiej i 47 batalion lotniczo-techniczny w Balicach k/Krakowa; 13 plm OPL i 48 batalion lotniczo-techniczny w Łęczycy; 39 plm OPL i 34 batalion lotniczo-techniczny w Mierzęcicach; 11 plm OPL i 55 batalion lotniczo-techniczny w Debrznie; 25 plm OPL i 11 batalion lotniczo-techniczny w Pruszczu Gdańskim; 26 plm OPL i 10 batalion lotniczo-techniczny w Zegrzu Pomorskim; 28 plm OPL i 37 batalion lotniczo-techniczny w Słupsku; 3 plm OPL i 43 batalion lotniczo-techniczny we Wrocławiu; 45 plm OPL i 21 batalion lotniczo-techniczny w Babimoście i 62 plm OPL im. Powstańców Wielkopolskich oraz 53 batalion lotniczo-techniczny w Krzesinach k/Poznania.[43/]
Zmiana organizacji pułków lotnictwa myśliwskiego i batalionów lotniczo-technicznych była konieczna, nowe samoloty Mig-19 p wymagały wyższej jakościowo obsługi technicznej, lepszej znajomości sprzętu i wykorzystania walorów techniczno-bojowych.

43/. DWOPK, teczka nr 4/II 1960, Rozkazy i zarządzenia dowódcy WL i OPL OK 2.01 - 31.12.1960 r. Rozkaz organizacyjny dowódcy WL i OPL OK nr 05/Org. z dnia 22.04.1960 r. s. 131 - 132. Wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 026/Org. z dnia 29.03.1960 r.

Uzupełnieniem przedsięwzięć organizacyjno-technicznych w zakresie obsługi i eksplotacji było przeszkolenie kierowniczego personelu latającego pułków lotniczych i komórek nadrzędnych na samolotach Mig-19 p.[44/xx]

Kolejnym przedsięwzięciem zmierzającym do usprawnienia kierowania eksploatacją nowoczesnego sprzętu lotniczego, zwłaszcza samolotów Mig-19 p, było sformowanie nowych pododdziałów zabezpieczających.

Na podstawie rozkazu dowódcy WL i OPL OK, dowódcy Korpusów OPL OK winni od sierpnia 1961 roku przystąpić do organizowania warsztatów sprzętu łączności i zabezpieczenia lotów.

Dowódca 1 Korpusu OPL OK przystąpił do organizowania 10 warsztatów sprzętu łączności i zabezpieczenia lotów w Izabelinie k/Warszawy, które po zorganizowaniu zostały podporządkowane pod każdym względem dowódcy 1 Korpusu OPL OK.

Dowódca 2 Korpusu OPL OK organizował podobne 11 warsztaty sprzętu łączności i ubezpieczenia lotów w Toruniu, pod koniec roku przeniesione do Bydgoszczy, także podporządkowane pod każdym względem dowódcy 2 Korpusu OPL OK.

Dowódca 3 Korpusu OPL OK organizował we Wrocławiu 12 warsztaty sprzętu łączności i ubezpieczenia lotów.[45/]

Przeprowadzona reorganizacja i organizacja nowych specjalistycznych pododdziałów stworzyła niezbędne podstawy do modernizacji technicznej pułków lotnictwa myśliwskiego OPL OK w 1962 roku i w latach następnych. Pułki lotnictwa myśliwskiego OPL OK sukcesywnie wyposażano w nowsze samoloty Mig-19 p, ktore zastępowały powolniejsze samoloty produkcji polskiej Lim-5 p.[46/]

44/. DWOPK, teczka nr 4/1960, Rozkazy i zarządzenia dowódcy WL i OPL OK. Rozkaz dowódcy WL i OPL OK nr pf 33/DWL z dnia 24.03.1960 r. w sprawie przeszkolenia kierowniczego personelu latającego jednostek WL i OPL OK na samolotach Mig-19 p, s. 249.

45/. DWOPK, teczka nr 9/1961, Rozkazy dowództwa WL i OPL OK z 1961 r. Rozkaz organizacyjny dowódcy WL i OPL OK nr 011/Org. z dnia 2.08.1961 r. s. 249. Rozkaz organizacyjny został opracowany na podstawie Szefa Sztabu Generalnego nr 051/Org. z dnia 30.06.1961 r., wszystkie warsztaty winny być zorganizowane do 30.10.1961 r.

46/. Samoloty Lim-5 p uzyskiwały prędkość około 1150 km/godz., samoloty Mig-19 p prędkość 1445 km/godz. w 92% pułków wyposażonych było w samoloty Lim-5 p a tylko 8% w Mig-19 p.

Proces organizacyjny związany był z intensywnym szkoleniem nie tylko personelu latającego, ale także technicznego i służb specjalistycznych niezbędnych do obsługi i eksploatacji stosunkowo szybko zmieniającego się sprzętu lotniczego.
Oprócz wykonywanych zadań bojowych przypadających na lotnictwo myśliwskie, lotnictwo brało czynny udział w organizowanych ćwiczeniach w ramach Korpusów na terenie kraju, celem udoskonalenia wewnętrznego współdziałania i zewnętrznego z systemami OPL NRD, CSSR i ZSRR.
Zapoczątkowane prace organizacyjne, modernizacji technicznej i ćwiczeń będą kontynuowane w latach następnych po 1962 roku.

3.4. ROZWÓJ ARTYLERII OPL OK W LATACH 1958 - 1962.

Wraz z przezbrajaniem i modernizacją techniczną lotnictwa myśliwskiego OPL dokonywała się reorganizacja i modernizacja techniczna artylerii przeciwlotniczej OPL OK jako drugiego ważnego elementu w systemie obrony powietrznej PRL.
W artylerii przeciwlotniczej OPL prace nad przezbrajaniem artylerii w nowocześniejszy sprzęt rozpoczęto już od 1957 roku.
Zaczęto wprowadzać bardziej nowoczesne armaty przeciwlotnicze 57 i 100 mm.
Szybki rozwój środków napadu powietrznego w państwach NATO stwarzał konieczność podnoszenia obrony przeciwlotniczej na coraz wyższy poziom.
Planowane wprowadzenia armat przeciwlotniczych 130 mm, traktowano przejściowo ze względu na mały zasięg i mniejsze możliwości w stosunku do wprowadzonych rakiet przeciwlotniczych "ziemia - powietrze".

W zasadzie pułki lufowej artylerii przeciwlotniczej przetrwały w nienaruszonym składzie organizacyjnym do 1959 roku. W marcu 1959 roku Minister Obrony Narodowej informuje odnośne czynniki wojskowe, że w celu wzmocnienia obrony przeciwlotniczej obszaru kraju zostanie wprowadzone uzbrojenie rakietowe.
Jednocześnie nakazuje dowódcy WL i OPL OK opracowanie i przedstawienie planu zamierzeń i przedsięwzięć w celu zabezpieczenia wykonania niezbędnych prac na przyjęcie przewidzianego sprzętu z dostaw w 1959 roku; w porozumieniu z Komitetem Obrony Kraju opracowanie planu rozmieszczenia dywizjonów rakietowych z dostaw sprzętu rakietowego w latach 1959 - 1960.
Dowództwo WL i OPL OK w czerwcu 1959 roku opracowało plan zamierzeń prac związanych z przyjęciem i rozmieszczeniem sprzętu rakietowego. W planie przewidziano rekonesans ugrupowania bojowego dla sprzętu otrzymanego w latach 1959 - 1960.[47]

Niezbędnym przedsięwzięciem przewidzianym do zrealizowania jeszcze w 1959 roku było zorganizowanie Ośrodka Szkolenia Specjalistów Artylerii w Giżycku, w którym z końcem sierpnia 1959 roku zamierzano rozpocząć proces szkolenia specjalistów artylerii rakietowej. Jednak ze względu nie odpowiednich warunków maskowania i szkolenia, zdecydowano pośpiesznie ośrodek przenieść do Gołdapu z jednoczesnym przesunięciem terminu rozpoczęcia szkolenia od 10 września 1959 roku.

Podstawą do przezbrojenia artylerii w sprzęt rakietowy była Dyrektywa Ministra Obrony Narodowej z grudnia 1959 roku. Dyrektywa określała terminy formowania i szkolenia jednostek artylerii rakietowej OPL OK w latach 1960 - 1965.
Jednostki przeciwlotniczych rakiet kierowanych formowano na bazie dotychczasowych pułków artylerii lufowej OPL OK.[48]

47/. Pietz Kazimierz, op.cit. s. 13 i 14.

48/. DWOPK, Historia organizacji i szkolenia jednostek artylerii rakietowej OPK w latach 1959 - 1966; opracowana przez mjr. Wrzesińskiego Józefa, s. 9. Podstawą do reorganizacji artylerii lufowej i wprowadzenia artylerii rakietowej była Dyrektywa Ministra Obrony Narodowej nr 0049/Oper. z dnia 9.12.1959 r.

Podjęcie decyzji o wprowadzeniu rakiet na wyposażenie jednostek artylerii OPL OK wiązało się z wyszkoleniem i przygotowaniem własnych kadr różnych specjalności oraz przygotowanie i uruchomienie własnego ośrodka szkolenia specjalistów niezbędnych do formowania pododdziałów bojowych.
Już w marcu 1958 roku w Sztabie Generalnym zapadły decyzje, wysłania na przeszkolenie do Związku Radzieckiego grupy oficerów, którzy po przeszkoleniu w kraju stanowiliby trzon kadry ośrodka szkoleniowego artylerii rakietowej OPL OK.
Natomiast dopiero w styczniu 1959 roku Rada Wojskowa WL i OPL OK zatwierdziła skład dwudziestopięcio osobowej grupy oficerów na wyjazd do Związku Radzieckiego w celu przeszkolenia na sprzęcie rakietowym.[49/x]

Przeszkoleni oficerowie stanowili głównie kadrę wykładowczą organizowanego Ośrodka Szkolenia Specjalistów Artylerii. Formowanie ośrodka stanowiło kolejny etap prac organizacyjnych, etap niezbędny w zakresie przygotowania specjalistów do obsługi sprzętu rakietowego.

Do formowania Ośrodka Szkolenia Specjalistów Artylerii OPL OK przystąpiono w czerwcu 1959 roku, wszelkie prace organizacyjne miały być zakończone z dniem 1 września 1959 roku, początkowo w Giżycku. Ze względu na trudności w zabezpieczeniu tajemnicy w czerwcu tegoż roku zdecydowano ośrodek przenieść do Gołdapu. Na uwagę zasługuje osobiste zainteresowanie lokalizacją ośrodka Szefa Sztabu Generalnego gen. broni Jerzego Bordziłowskiego, który dokonał rekonesansu i zdecydował o jego przeniesieniu.[50/xx]

W nowym miejscu dyslokacji w Gołdapie, ponownie nie znaleziono warunków do pełnego zabezpieczenia tajemnicy wojskowej i miejsca na rozwinięcie sprzętu. Nie rozwiązało problemu wybudowanie tymczasowego poligonu.

49/. DWOPK, Historia organizacji i szkolenia artylerii rakietowej OPK w latach 1959-1966, s. 1 i 2.

50/. Do formowania OSSA OPL OK przystąpiono na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 055/Org. z dnia 3.06.1959 r., które określało termin sformowania do dnia 1.09.1959 r.wg.st.nr 6/343 o stanie stałym 374 wojskowych, 27 pracowników kontraktowych, 70 oficerów słuchaczy i 20 podoficerów zawodowych. Zarządzeniem Szefa Sztabu Generalnego nr 026/Oper. z dnia 26.06.1959 r. przeniesiony do Gołdapu.

Ze względu na trudności maskowania wizualnego i elektronicznego, w październiku 1959 roku zdecydowano się na kolejną dyslokację ośrodka do Bemowa Piskiego.
Ostatecznie Ośrodek Szkolenia Specjalistów Artylerii z Gołdapu do Bemowa Piskiego przebazowano w dniach 14 - 21 września 1960 roku, jednocześnie zmieniono nazwę z Ośrodka Szkolenia Specjalistów Artylerii na Centrum Szkolenia Specjalistów Artylerii i Radiotechniki.[51/]

Szybki rozwój jednostek bojowych artylerii rakietowej OPL OK powodował zwiększone zapotrzebowanie na kadrę specjalistyczną i zmuszał do reorganizacji procesu szkolenia oraz do zmian etatowych i personalnych. Wśród wielu zmian etatowych dążono do zwiększenia stanów szkolonych, ponieważ wciąż rosnąca liczba dywizjonów rakietowych pochłaniała duże ilości specjalistów. Dodatkowo przy Centrum Szkolenia Specjalistów Artylerii i Radiotechniki utworzono Podoficerską Szkołę Zawodową Wojsk Rakietowych OPK.
Od lipca 1963 roku Centrum Szkolenia Specjalistów Artylerii i Radiotechniki włączono do wykonywania zadań bojowych w ramach systemu OPK, początkowo w składzie jednego a od 1965 roku dwóch dywizjonów artylerii rakietowej.[52/]

Centrum Szkolenia Specjalistów Artylerii i Radiotechniki z częściowo zmienionej nazwie funkcjonuje w Bemowie Piskim nadal, w którym przeszło szkolenie specjalistyczne kilkanaście tysięcy różnego rodzaju specjalistów, inżynierów, techników i młodszych specjalistów.

Zgodnie z grudniową Dyrektywą Ministra Obrony Narodowej w drugiej kolejności formowano nowe jednostki artylerii rakietowej na bazie pułków artylerii lufowej OPL OK.

51/. Zmiana nazwy Ośrodka Szkolenia Specjalistów Artylerii na Centrum Szkolenia Specjalistów Artylerii i Radiotechniki nastąpiła na mocy rozkazu dowódcy WL i OPL OK nr 0013/Org. z dnia 16.10.1960 r.

52/. Centrum Szkolenia Specjalistów Artylerii i Radiotechniki do systemu OPK zostało włączone rozkazem dowódcy WOPK nr 0015/art. z dnia 31.07.1963 r. Podoficerską Szkołę Zawodową Wojsk Rakietowych w CSSAiR utworzono na bazie Szkoły Artylerii nr 17 przy 64 pułku artylerii przeciwlotniczej OPL OK.

Dyrektywa na najbliższe lata przewidywała; w celu osłony Warszawy w latach 1960 - 1963 przezbrojenie 9 dywizji artylerii przeciwlotniczej OPL OK w składzie ośmiu dywizjonów artylerii rakietowej i dwóch dywizjonów technicznych; w latach 1961 - 1962 przezbrojenie 13 dywizji artylerii przeciwlotniczej na Śląsku w składzie ośmiu dywizjonów artylerii rakietowej i dwóch dywizjonów technicznych; zamierzano także sformować dwa pułki w Łodzi i Poznaniu, każdy w składzie czterech dywizjonów artylerii rakietowych i jednego dywizjonu technicznego. Pierwsze dywizjony artylerii rakietowej zdecydowano wykorzystać do osłony Warszawy. W tym celu rozformowano 87 i 94 pułki artylerii przeciwlotniczej lufowej OPL OK w rejonie Warszawy. XXX

Pierwsze cztery dywizjony artylerii rakietowej wyposażonych w zestawy DWINA i jeden dywizjon techniczny formowano na bazie 94 pułku artylerii OPL OK, którego kadrę wykorzystano do obsadzenia stanowisk oficerskich. Ponadto kadrę formujących się dywizjonów stanowili słuchacze pierwszego turnusu szkolenia w CSSAiR, absolwenci Oficerskiej Szkoły Radiotechnicznej oraz elewi 17 i 18 Podoficerskiej Szkoły Artylerii OPL OK.

Rozkazem dowódcy formalnie od lutego 1960 roku przystąpiono do formowania 2, 3, 4 i 5 dywizjonu artylerii rakietowej i 1 dywizjonu technicznego oraz dowództwa 9 dywizji artylerii OPL OK, który jednocześnie nakazywał rozformowanie 87 i 94 pułków artylerii OPL OK oraz baterii dowodzenia.[53/]

Dywizjon techniczny został rozmieszczony w Książenicy, natomiast dywizjony rakietowe na przełomie 1960/61 roku zostały rozmieszczone w nowych obiektach koszarowych w Palmirach, Nadarzynie, Baniosze i Radzyminie, do końca marca 1961 roku zostały postawione na dyżurowanie bojowe.[54/]

53/. DWOPK - Inspektorat Artylerii OPL OK, teczka nr 1 i 2 z 1960 r. Rozkaz organizacyjny dowódcy WL i OPL OK nr 003/Org. z dnia 25.02.1960 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 0016/Org. z dnia 11.02.1960 r. s. 10.

54/. Pietz Kazimierz, op.cit. s. 20.

Formowanie dalszych dywizjonów artylerii rakietowej w kolejności 6, 7, 8 i 9 dywizjonu oraz 10 dywizjonu technicznego dla 9 dywizji artylerii OPL OK rozpoczęto od lutego 1962 roku, których organizowano głównie na bazie rozformowanego 86 Łużyckiego Pułku Artylerii OPL OK. Przyszłą kadrę dla formujących się dywizjonów szkolono na kolejnych turnusach w CSSAiR oraz grupę 25 podchorążych III rocznika z Oficerskiej Szkoły Artylerii Przeciwlotniczej w Koszalinie. Jesienią 1962 roku w zasadzie przyszła kadra przeszkolona została do obsługi zestawów DWINA. W 1963 roku w wyniku napływu sprzętu rakietowego nowszej generacji zestawów WOŁCHOW /S-75M/ zaistniała konieczność przeszkolenia kadry dywizjonów; 6, 7, 8 i 9 i 10 dywizjonu technicznego na nowszych zestawach. W grudniu 1963 roku dywizjony rakietowe i techniczny przekazały zestawy DWINA /S-75M/ formującym się dywizjonom 14 pułku artylerii OPL OK i przejęły nowe zestawy WOŁCHOW.[55]

Równolegle z przygotowywaniem kadr dla dywizjonów artylerii rakietowej 9 dywizji artylerii OPL OK, trwało w Centrum Szkolenia Specjalistów Artylerii i Radiotechniki przygotowywanie kadr dla przeformowania 13 dywizji artylerii OPL OK. Trzon kadry dywizjonów artylerii rakietowej dla 13 dywizji stanowiła kadra z rozformowanych pułków artylerii lufowej oraz 36 podchorążych III rocznika Oficerskiej Szkoły Radiotechnicznej.
W marcu 1962 roku przystąpiono do rozformowania 96, 97 i 89 pułków artylerii lufowej OPL OK. Na bazie których rozpoczęto formowanie pierwszych czterech dywizjonów artylerii rakietowej; 11, 12, 13 i 14 oraz 19 dywizjonu technicznego.
Dalsze cztery dywizjony artylerii rakietowej; 15, 16, 17 i 18 oraz 20 dywizjon techniczny dla 13 dywizji artylerii OPL OK formowano w drugiej połowie 1962 roku. Wszystkie obsługi dywizjonów rakietowych i technicznych dywizji były przystosowywane i otrzymały zestawy DWINA.[56]

55/. DWOPK, Historia organizacji i szkolenia jednostek artylerii rakietowej OPK w latach 1959 - 1966, s. 12.

56/. DWOPK, Historia organizacji i szkolenia jednostek artylerii rakietowej OPK w latach 1965 - 1966, 14.
Rozkaz dowódcy WL i OPL OK nr 001/Org. z dnia 5.03.1962 r.

W marcu 1962 roku rozstrzygnięto również lokalizację dla dalszych czterech dywizjonów ogniowych i jednego technicznego 9 dywizji artylerii OPL OK oraz dla wszystkich dywizjonów 13 dywizji artylerii OPL OK.
W myśl rozkazu gen. bryg. Czesława Mankiewicza wydanego na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego dywizjony zostały rozmieszczone: dywizjony artylerii rakietowej 9 dywizji; 6 dywizjon w Nasielsku, 7 dywizjon w Pustelniku, 8 dywizjon w Lesznowoli, 9 dywizjon w Szymanowie i 10 dywizjon techniczny w Strudze; dywizjony artylerii rakietowej 13 dywizji, 11 dywizjon w Kuźni Raciborskiej, 12 dywizjon w Olszowej, 13 dywizjon w Lublińcu, 14 dywizjon w Woźnikach, 15 dywizjon w Zawierciu, 16 dywizjon w Olkuszu, 17 dywizjon w Libiążu Wielkim, 18 dywizjon w Kobiorze, 19 dywizjon techniczny w Gliwicach i 20 dywizjon techniczny w Olkuszu.[57/]

Sformowaniem szesnastu dywizjonów artylerii rakietowej, czterech dywizjonów technicznych i Centrum Szkolenia Specjalistów Artylerii i Radiotechniki został zakończony pierwszy etap reorganizacji dwóch dywizji artylerii lufowej OPL OK.
Wszelkie prace reorganizacyjne i lokalizacyjne oraz kadrowe zostały zakończone w zasadzie do końca 1962 roku.
W ten sposób została zmodernizowana obrona punktowa dwóch ważnych obiektów; centrum życia politycznego i administracyjnego kraju - Warszawy, oraz centrum przemysłowego - Śląska. Reorganizacja nastąpiła jeszcze w ramach funkcjonowania Dowództwa Wojsk Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju, dalsza po[illegible] 1962 roku po usamodzielnieniu się Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju, które formalnie nastąpiło w kwietniu tegoż roku.

57/. DWOPK, teczka nr 1 i 2/1962 r. Rozkaz dowódcy Wojsk OPL OK nr 001/Org. z dnia 5.03.1962 r. wydany na podstawie rozkazu organizacyjnego dowódcy WL i OPL OK nr 004/Org. z dnia 27.02.1962 r. s. 65.

W obliczu szybkiej modernizacji technicznej artylerii OPL OK i powstawania nowego systemu obrony OPL OK kraju, spowodowanego wprowadzeniem rakiet na uzbrojenie wielu jednostek artylerii lufowej OPL OK. W roku 1961 zapadło parę dość istotnych decyzji na szczeblu kierownictwa Ministerstwa Obrony Narodowej, które wpłynęły generalnie na przyśpieszenie realizacji planu przezbrajania jednostek artylerii OPL OK o prawie dwa lata. Zamiast wykonania niektórych przedsięwzięć organizacyjnych dopiero w 1965 roku, wykonane miały być do 1963 roku.
Tempo prac organizacyjnych i przemian technicznych opartych na najnowocześniejszych urządzeniach elektronicznych zmierzało do zapewnienia skutecznego i aktywnego oddziaływania na wszelkie środki napadu powietrznego, które mogły zagrozić najżywotniejszym obiektom kraju i wojskom operacyjnym.
Prace te zostały zintensyfikowane w wyniku gwałtownego zaostrzenia się sytuacji międzynarodowej na tle sierpniowych wydarzeń w Berlinie 1961 roku i spowodowanego kryzysu w strefie Morza Karaibskiego w 1962 roku.

Wydany w styczniu 1961 roku rozkaz Ministra Obrony Narodowej przyśpieszał znacznie wcześniej wydanych zaleceń dyrektywnych. Przyśpieszał realizację planu przezbrajania jednostek artylerii OPL OK w nowy sprzęt o dwa lata, poprzez organizację w pierwszej kolejności osłony obiektów Warszawy, rejonu przemysłowego Śląska, Gdyni i Poznania. Siłami sześciu pułków artylerii pocisków kierowanych.
Nakazywał Szefowi Sztabu Generalnego, Dowódcy Wojsk Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju, Głównemu Kwatermistrzowi WP, Szefowi Wojsk Inżynieryjnych WP, Szefowi Departamentu Kadr i Finansów MON dokonania korekty planu dostaw sprzętu oraz planu budownictwa obiektów specjalnych, również do 20 czerwca 1961 roku dokonanie korekty planu budżetowego i inwenstycyjnego.
Nakazywał także zaplanowania dodatkowo na 1961 rok dostawę jednego zestawu baterii radiotechnicznej z przezmaczeniem dla Centrum Szkolenia Specjalistów Artylerii i Radiotechniki.

Do 30 stycznia 1961 roku w Zarządzie Lotniskowym WL i OPL OK utworzenie w ramach własnych limitów WL i OPL OK Oddziału Inwestycji Specjalnych.
Jednocześnie Minister Obrony Narodowej wprowadzał szereg istotnych zmian w zakresie kierowania jednostkami artylerii przeciwlotniczej OPL OK, zmianami w systemie kształcenia specjalistów, budownictwa specjalnego i reorganizacji systemu kierowania jednostek artylerii OPL OK.
Nakazywał w ramach własnych limitów WL i OPL OK powiększyć w roku 1961 stan etatowy Centrum Szkolenia Specjalistów Artylerii i Radiotechniki z takim wyliczeniem, aby zabezpieczyć proces szkolenia specjalistów dla zdwojonej ilości dywizjonów artylerii rakietowej formowanych w latach 1961 - 1963.
Dotychczasowa nazwa Inspektorat Artylerii OPL OK została zmieniona na Szefostwo Artylerii OPL OK, w którego zakres kompetencji i zadań wchodziło: planowanie operacyjnego wykorzystania i dowodzenia jednostkami artylerii OPL OK; planowanie organizacji szkolenia jednostek artylerii OPL OK; organizacji eksploatacji sprzętu rakietowego artylerii OPL OK i planowanie potrzeb w zakresie sprzętu rakietowego oraz trybu zaopatrywania jednostek rakietowych OPL OK.
Odpowiedzialnym za całokształt przezbrajania i koordynację budownictwa specjalnego na rzecz broni rakietowej Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju uczynił dowódcę WL i OPL OK, któremu wszyscy wykonawcy winni składać okresowe meldunki i sprawozdania o stanie wykonywanych prac.
Realizacja planów przezbrajania w sprzęt rakietowy w wojskach OPL OK w latach 1961 - 1963, wymagało także uprzedniego przygotowania i uzupełnienia kadr specjalistycznych, szczególnie z dziedziny elektroniki. W wyniku pilnych zapotrzebowań zachodziła konieczność zmiany kierunków i zasad szkolenia w Wojskowej Akademii Technicznej i Oficerskiej Szkole Radiotechnicznej.

Naczelnym zadaniem tych uczelni było zapewnienie wyszkolenia i przygotowania kadr dla jednostek rakietowych i radiotechnicznych. Wymagało to jednocześnie zmiany programu, przekwalifikowanie i szkolenie kądr specjalistycznych w Wojskowej Akademii Technicznej. Zwiększenie w latach 1961 - 1963 liczby szkolonych w Oficerskiej Szkole Radiotechnicznej z takim wyliczeniem, aby pokryć całkowicie zapotrzebowanie Sił Zbrojnych PRL na te specjalności.[58/××××]

Ukierunkowanie prac z zakresu reorganizacji artylerii OPL OK przez wprowadzenie zestawów rakietowych do obrony poszczególnych obiektów na obszarze kraju w latach 1959 - 1962, było podstawą do przeprowadzenia kolejnych reorganizacji i doskonalenia systemu obrony przeciwlotniczej kraju. Wprowadzenie na uzbrojenie artylerii OPL OK zestawów rakietowych znacznie zwiększyło moc obronną kraju a artyleria OPL OK wspólnie z lotnictwem myśliwskim stała się groźną bronią w zwalczaniu środków napadu powietrznego. Rozpoczęty proces modernizacji i reorganizacji będzie rozwijany i udoskonalany w następnych latach.

W dynamice zmian lotnictwa myśliwskiego i artylerii rakietowej OPL OK nie zaniedbywano problemów reorganizacji, doskonalenia i szkolenia pułków artylerii lufowej OPL OK. W lipcu 1960 roku dokonano reorganizacji 90 i 115 samodzielnych pułków artylerii przeciwlotniczej podległych 1 Korpusowi OPL OK; 129 i 136 samodzielnych pułków artylerii przeciwlotniczej podległych 2 Korpusowi OPL OK i 98 samodzielnego pułku z 3 Korpusu OPL OK.[59/]

Jednocześnie z trwającymi pracami budownictwa specjalnego prowadzono szkolenie specjalne i ogólnowojskowe, które spowodowało przeciążenie żołnierzy i niekorzystnie wpłynęło na poziom szkolenia i jakości prac.

58/. DWOPK - Wojska Rakietowe i Artylerii, teczka nr 59/1974 r. Rozkaz Ministra Obrony Narodowej nr 005/Oper. z dnia 28.01.1961 r. w sprawie zabezpieczenia procesu przezbrajania jednostek artylerii WP w sprzęt rakietowy, s. 7 - 12.

59/. DWOPK, teczka nr 4/60, Rozkazy i zarządzenia dowódcy WL i OPL OK. Rozkaz organizacyjny dowódcy WL i OPL OK nr 09/Org. z dnia 19.07.1960 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 046/Org. z dnia 21.07.1960 r. s. 152.

Po częściowej reorganizacji przystąpiono do rozwiązywania trudnego problemu szkolenia bojowego w jednostkach. W szkoleniu pododdziałów artylerii rakietowej, dotychczasowe doświadczenia z pododdziałów artylerii klasycznej nie nadawały się z uwagi na różnorodność specjalistyczną w ramach jednej jednostki wojskowej.
W ramach jednego pododdziału występowały specjalności: elektronicy niskiej i wysokiej częstotliwości, elektrycy, mechanicy, operatorzy obsługi silników wysokoprężnych, kierowcy samochodów różnych typów, chemicy, montażyści, dźwigowi i inni, dla których program szkolenia musiał uwzględniać odrębność ich specjalności i zgrania całości w jeden organizm. W dywizjonach rakietowych najważniejszym elementem szkolenia było i jest nadal praca bojowa na sprzęcie, polegająca na zgrywaniu całych obsług pododdziałów i oddziałów w najkrótszym czasie i precyzyjnym wykonaniu zadań.
Różnorodność specjalności wymagała opracowania nowego programu szkolenia bojowego i ciągła ich modernizacja, zmierzająca do wyszkolenia i przygotowania dywizjonów rakietowych celem wykonywania strzelań bojowych.
Strzelania bojowe stanowiły najistotniejszy element gotowości bojowej dywizjonów rakietowych, które począwszy od 1960 roku, systematycznie wykonywały je na poligonie w Związku Radzieckim.

Równolegle z realizacją programów w dywizjonach artylerii rakietowej, nie zaniedbywano szkolenia w pułkach artylerii lufowej OPL OK. Nadal istniejące pułki artylerii lufowej doskonaliły umiejętności praktyczne na 15 poligonie artylerii OPL OK.
Do 1962 roku liczba pułków artylerii lufowej OPL OK zmniejszyła się do siedmiu pułków, które organizacyjnie podlegały: 1 Korpusowi OPL OK, 64 pułk i 3 samodzielny pułk artylerii; 2 Korpusowi OPL OK 129 i 136 samodzielne pułki artylerii i 3 Korpusowi OPL OK 85 pułk oraz 90 i 98 samodzielne pułki artylerii. Ponadto istniała jeszcze Podoficerska Szkoła Artylerii OPL OK nr 18 i 15 Poligon Artylerii OPL OK.
Oprócz strzelań bojowych na poligonie, pułki artylerii OPL OK uczestniczyły systematycznie w zawodach artyleryjskich, realizowały całościowo program szkolenia politycznego, taktycznego i specjalistycznego.[60/]

60/. DWOPK - Szefostwo Artylerii OPK teczka nr 79, Materiały problemowe dotyczące spraw ogólnych artylerii lufowej OPK 3.01.1965 - 31.12.1973 r. s. 78 - 90.

3.5. ROZWÓJ WOJSK RADIOTECHNICZNYCH OPL OK W LATACH 1958 - 1962.

Konieczność radiolokacyjnego zabezpieczenia działań lotnictwa myśliwskiego a później artylerii rakietowej OPL OK opartą na terytorialnym systemie stanowisk dowodzenia oddziałów radiotechnicznych, pozwoliło na stworzenie jednolitego systemu radiolokacyjnego wykrywania celów i naprowadzania na nie lotnictwa myśliwskiego. Pociągnęło to za sobą konieczność ponownej reorganizacji wojsk radiotechnicznych. Początkiem radykalnych zmian struktury organizacyjnej wojsk radiotechnicznych był rok 1957, w którym rozformowano istniejące dotychczas pięć samodzielnych pułków radiotechnicznych, organizacyjnie podległych bezpośrednio Dowództwu Wojsk Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju. Na bazie rozformowanych pułków radiotechnicznych utworzono dziewięć samodzielnych batalionów radiotechnicznych, każdy w składzie pięciu kompanii radiotechnicznych. Bataliony radiotechniczne weszły organizacyjnie w skład Korpusów OPL OK. Reorganizacja i podział organizacyjny usprawmiło obieg informacji o sytuacji powietrznej i radiolokacyjnie zabezpieczyło działania lotnictwa myśliwskiego i artylerii OPL OK.[61/]

Po dokonanych zmianach organizacyjnych w latach 1957 - 1962, poszczególnym Korpusom OPL OK podlegały następujące samodzielne bataliony radiotechniczne: 1 Korpusowi OPL OK, 3 batalion w Sandomierzu, 6 batalion w Warszawa-Bemowo, 7 batalion w Lublinku k/Łodzi i 14 batalion w Kraków-Rakowice; 2 Korpusowi OPL OK, 2 batalion w Grudziądzu, 8 batalion w Słupsku i 9 batalion w Choszcznie; 3 Korpusowi OPL OK, 18 batalion w Poznań-Ławica i 22 batalion we Wrocławiu-Strachowicach.
Prowadzona reorganizacja przebiegała stopniowo przez kilka lat, zasadnicze zmiany organizacyjne przeprowadzono w latach 1958 - 1961.

61/. Rozwój Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w latach 1962 - 1972, Warszawa 1972, s. 111.

3 samodzielny batalion radiotechniczny w Sandomierzu, został utworzony z części 6 i 14 samodzielnych pułków radiotechnicznych, początkowo w Krakowie a od listopada 1959 roku przeniesiony do Sandomierza. Od 14 pułku przejął kompanie radiotechniczne; w Dąbrówce k/Ożarowa i w Wysokiej Głogowskiej, od 6 pułku kompanie w Rokoszu k/Białej Podlaski i sformowaną nową w Niemce k/Lublina oraz w Przęsławiu k/Jędrzejowa.
6 samodzielny batalion radiotechniczny w Warszawie-Bemowo przejął pododdziały po 6 samodzielnym pułku radiotechnicznym; kompanie w Druchowie, Lipowcu k/Szczytna, Kruklankach k/Giżycka i Brykach k/Wysokiej Mazowieckiej.
7 samodzielny batalion radiotechniczny w Lublinku k/Łodzi powstał na części pododdziałów 6 i 22 pułków radiotechnicznych. Od 6 pułku przejął kompanie radiotechniczne w Wiewiórczynie k/Łasku i w Różycy Żmijowej k/Łęczycy, a od 22 pułku kompanie w Radłowie k/Ostrowa Wielkopolskiego, w Sławnie k/Opoczna i w Turowie k/Wielunia. Ostatecznie organizacyjnie ukształtował się w listopadzie 1961 roku.
14 samodzielny batalion radiotechniczny w Krakowie-Rakowice powstał głównie na bazie 14 pułku i przejął kompanie radiotechniczne: w Brzoskwini k/Krakowa, Miłkowie k/Nowego Sącza, Radoczy k/Wadowic, Kobyle k/Raciborza i Ożarowicach k/Mierzęcic.
2 samodzielny batalion radiotechniczny w Grudziądzu utworzono na bazie części 6, 8 i 18 pułku radiotechnicznego, z 8 pułku przejęto kompanie radiotechniczne w Angowicach k/Chojnic, Pruszczu Gdańskim, z 6 pułku kompanię w Nowej Wsi k/Grudziądza a z 18 pułku kompanię w Czarnowczynie k/Bydgoszczy i w Chruścielu k/Braniewa, batalion pełny skład organizacyjny osiągnął w grudniu 1961 roku.
8 samodzielny batalion radiotechniczny w Słupsku, głównie zorganizowany został na bazie 8 pułku radiotechnicznego i przejął jego kompanie radiotechniczne w Duninowie k/Ustki, Lisewie Kaszubskim k/Lęborka, Babie Doły, Darsewie k/Zegrza Pomorskiego i utworzoną później w Pieniężnicy.

9 samodzielny batalion radiotechniczny w Choszcznie utworzono na bazie części 8 i 18 pułku radiotechnicznego,z 8 pułku przejęto kompanie radiotechniczne w Witkowie k/Stargardu Szczecińskiego, Chynowie i Przećminie k/Kołobrzega, natomiast z 18 pułku przejęto kompanie radiotechniczne w Chwiramie k/Wałcza i Boleszkowicach k/Dębna Lubuskiego.
18 samodzielny batalion radiotechniczny w Poznaniu-Ławica, przejęto głównie pododdziały radiotechniczne z 18 pułku w Poznań-Babki, Mechnaczu k/Międzychodu, Kruchocinku k/Powidza, Koźli k/Głogowa i Szczawnie k/Krosna Odrzańskiego.
22 samodzielny batalion radiotechniczny we Wrocławiu-Strachowicach zorganizowany został na bazie 22 pułku radiotechnicznego, od którego przejął kompanie radiotechniczne w Pietrzykowicach k/Wrocławia, Dolnej k/Strzelec Opolskich, Osinie Wielkiej k/Ziębic, Dłużynie Dolnej k/Zgorzelca i zorganizowaną kompanię w okresie późniejszym w Porębie Górskiej k/Jeleniej Góry.[62/]

Zmianom organizacyjnym towarzyszyła modernizacja sprzętu radiotechnicznego, a latach 1958 - 1962 wprowadzono na wyposażenie wojsk radiotechnicznych nowy typ stacji radiolokacyjnych produkcji radzieckiej; P-25 i P-30, wysokościomierze radiolokacyjne PRW-10, radiolinie RL-30 do przekazywania obrazu radiolokacyjnego oraz pierwszą stację radiolokacyjną produkcji krajowej "NYSA".
Nowy sprzęt radiolokacyjny miał znacznie większy zasięg wykrywania, dokładniej określał współrzędne obiektów powietrznych, był wyposażony we wskaźniki panoramiczne, proste układy przeciw-zakłóceniowe oraz urządzenia rozpoznawcze.
Przyjęta przez wojska radiotechniczne w latach pięćdziesiątych koncepcja systemu radiolokacyjnego obrony kraju zdała praktyczny egzamin, kiedy państwa NATO usiłowały penetrować nasz kraj z powietrza i próbowały przerzucać tą drogą materiały propagandowe.

62/. Kowynia Stanisław, Michniuk Konstanty, op.cit. s. 70 i 71.

Przeprowadzone zmiany organizacyjne i modernizacja techniczna w latach 1957 - 1962 wymagały ogromnego wysiłku i pracy stanów osobowych wojsk radiotechnicznych, szczególnie 2, 3, 7 i 9 samodzielnych batalionów radiotechnicznych, których dowództwa tworzono w nowych miejscach dyslokacji. Oprócz przejmowania kompanii radiotechnicznych, formowano nowe, budowano nowe stanowiska dowodzenia, przebudowywano łączność, przygotowywano pomieszczenia koszarowe i sztabowe. Mimo formalnego zorganizowania samodzielnych batalionów radiotechnicznych jeszcze w 1957 roku, to przez kilka lat praca bojowa wojsk radiotechnicznych odbywała się w sposób kombinowany i poszczególne bataliony radiotechniczne w system radiolokacyjny były włączane stopniowo. ×

Dokonana reorganizacja wojsk radiotechnicznych i obsada personalna poszczególnych stanowisk w samodzielnych batalionach radiotechnicznych w zasadzie zakończyła proces reorganizacji i modernizacji technicznej w lotnictwie myśliwskim, artylerii rakietowej i lufowej OPL OK oraz w wojskach radiotechnicznych w ramach funkcjonowania Wojsk Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju.

Równolegle z prowadzoną reorganizacją i modernizacją techniczną, troską kierownictwa Ministerstwa Obrony Narodowej i Dowództwa Wojsk Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju było prowadzenie ćwiczeń i treningów, celem zgrania współdziałania w ramach Korpusów OPL OK i poszczególnych rodzajów wojsk wewnątrz kraju i z sąsiednimi systemami obrony przeciwlotniczej Związku Radzieckiego, Czechosłowacji i NRD.
Już w marcu 1960 roku odbył się trening systemu OPL OK zorganizowany wspólnie z Dowództwem Wojsk Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju Czechosłowackiej AL i Południową Grupą Wojsk Radzieckich.
Trening przeprowadzono w trzech etapach: w pierwszym etapie cele pozorowało lotnictwo Czechosłowackiej AL, w którym udział brał 3 Korpus OPL OK; w drugim etapie cele pozorowało lotnictwo bombowe Czechosłowackiej AL oraz lotnictwo operacyjne Wojska Polskiego, w działaniach tego etapu brały udział 1 i 2 Korpus OPL OK

w trzecim etapie celé pozorowało lotnictwo strategiczne Armii Radzieckiej, w działaniach brało udział lotnictwo pościgowe 1, 2 i 3 Korpusów OPL OK i Południowej Grupy Wojsk Radzieckich.[63] Kolejny trening przeprowadzono w dniach 13 i 14 kwietnia 1960 roku zorganizowany wspólnie z dowództwem WL i OPL OK, z Czechosłowacką AL i Południową Grupą Wojsk Radzieckich. Sprawdzeniu podlegał cały system obrony przeciwlotniczej kraju i jednocześnie uczestniczył w treningu.[64]

W następnym roku problemy współdziałania systemu OPL OK z systemami OPL państw sąsiednich Związku Radzieckiego, Czechosłowacji i NRD weszły w fazę realizacji, ze względu na wzrost zagrożenia i gwałtownego napięcia w sytuacji międzynarodowej. Zarządzenie dowódcy WL i OPL z kwietnia 1961 roku w sprawie realizacji współdziałania systemu i wojsk OPL OK z sąsiednimi systemami OPL nakazywało dowódcom Korpusów OPL zrealizowanie konkretnych przedsięwzięć organizacyjnych.
Dowódcom 1, 2 i 3 Korpusów OPL OK oraz dowódcy Centralnego Stanowiska Dowodzenia WL i OPL OK nakazywał zorganizowanie współdziałania własnych sił i środków OPL OK z następującymi sąsiadami: Dowódcy 1 Korpusu OPL OK nawiązanie współdziałania ze związkami taktyczno-operacyjnymi OPL; w Rydze na terenie Przybałtyckiego Okręgu Wojskowego, w Baranowiczach na terenie Białoruskiego Okręgu Wojskowego, we Lwowie na terenie Przykarpackiego Okręgu Wojskowego oraz w Zwolei i Brno na terenie Czechosłowacji. Dowódcy 2 Korpusu OPL OK nawiązanie współdziałania z Grupą Wojsk Radzieckich w NRD i stanowiskiem dowodzenia w Wittsztok, ze stanowiskiem dowodzenia w Kluczewie Północnej Grupy Wojsk Radzieckich, oraz ze stanowiskami dowodzenia w Rydze i Bałtyjsku na terenie Przybałtyckiego Okręgu Wojskowego.

63/. DWOPK, teczka nr 4/60, Rozkazy i zarządzenia dowódcy WL i OPL OK. Zarządzenie Szefa Sztabu Wojsk Lotniczych i OPL OK nr 042 z dnia 3.03.1960 r. w sprawie zabezpieczenia treningu systemu OPL OK w dniu 15.03.1960 r. s. 305.

64/. DWOPK, teczka nr 4/60, Zarządzenie Szefa Sztabu WL i OPL OK nr 067 z dnia 6.04.1960 r. s. 320.

Dowódcy 3 Korpusu OPL OK nawiązanie współdziałania ze stanowiskiem dowodzenia w Merzeburgu Grupy Wojsk Radzieckich w NRD, ze stanowiskiem dowodzenia w Szprotawie Północnej Grupy Wojsk Radzieckich oraz stanowiskami dowodzenia w Bechynie i Brnie Czechosłowackiej AL.[65/]

W ten sposób zanim doszło do formalnego podpisania porozumienia w sprawie utworzenia wspólnego systemu OPL w ramach państw Układu Warszawskiego, system ten funkcjonował praktycznie już od 1961 roku w wyniku nawiązania współdziałania przez poszczególne Korpusy OPL OK z sąsiednimi siłami i środkami OPL Armii Radzieckiej i Czechosłowackiej Armii Ludowej.

Kolejnym przedsięwzięciem realizowanym w ramach szkolenia i współdziałania rodzajów Sił Zbrojnych PRL, w którym uczestniczyły Wojska Lotnicze i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju były ćwiczenia prowadzone na terenach północnej części PRL w dniach 24 - 30 czerwca 1961 roku pod nazwą "Wybrzeże", ćwiczenia jednostronne, wieloszczeblowe "Front - armia" miały charakter szkieletowy. Tematem ćwiczenia była organizacja i prowadzenie frontowej operacji zaczepnej na nadmorskim kierunku operacyjnym w początkowym okresie wojny w warunkach obustronnego użycia broni masowego rażenia.[66/xx]

Problemy współdziałania wewnątrz Sił Zbrojnych PRL i współdziałania zewnętrznego w ramach systemu OPL państw Układu Warszawskiego w roku 1961 pod wpływem napięcia w sytuacji międzynarodowej, nabierały ogromnego znaczenia. Zaistniała konieczność zwołania konferencji Ministrów Obrony Narodowej państw Układu Warszawskiego, celem określenia stanowiska poszczególnych państw członkowskich.

65/. CAW, prot. 1491/1482, Zarządzenie dowódcy Wojsk OPL OK nr 039/OPL z dnia 6.04.1961 r. w sprawie realizacji współdziałania wojsk OPL OK z sąsiednimi systemami OPL państw Układu Warszawskiego, s. 29.

66/. DWOPK, teczka nr 9/61. Rozkazy dowództwa WL i OPL OK. Rozkaz dowódcy WL i OPL OK nr 075/DWL z dnia 17.06.1961 r. s. 182.

Konferencję państw Układu Warszawskiego poświęconą problemom utworzenia wspólnego systemu OPL w ramach Układu Warszawskiego i powołania wspólnego dowództwa zwołano w Pradze pod koniec stycznia 1962 roku.
Delegacji WP na konferencję przewodniczył Minister Obrony Narodowej gen. broni Marian Spychalski, w swoim wystąpieniu określił stanowisko delegacji WP w sprawie konieczności utworzenia jednolitego systemu OPL i uzasadnił potrzebę powołania takiego systemu. Stwierdził, że ludowe WP jako ogniwo Układu Warszawskiego wnosiło i wnosić będzie w miarę swych możliwości wkład w umacnianie siły obronnej tego układu. Zapewnił o gotowości działania z Armią Radziecką oraz wszystkimi armiami układu, ludowe WP w pełni solidaryzowało się z wszelkimi poczynaniami Naczelnego Dowództwa Układu Warszawskiego prowadzącymi do osiągnięcia celu. W tym czasie zaistniała konieczność zaostrzenia czujności, podnoszenia gotowości bojowej wojska oraz usprawnienia współdziałania w ramach Układu Warszawskiego.
Wnioski z działania naszego systemu OPL OK w ciągu ostatnich lat a szczególnie wnioski z ćwiczeń "WOŁNA" i "BURZA" przeprowadzonych przez Zjednoczone Dowództwo UW z całą wyrazistością wykazały potrzebę zorganizowania jednolitego systemu OPL OK w ramach państw Układu Warszawskiego.
Główną przyczyną, która nakazywała przyśpieszenie tych poczynań był rozwój lotnictwa i broni rakietowej państw NATO jako środków napadu powietrznego na nasze obiekty.
W obecnych warunkach, mając na uwadze aktualne możliwości prawdopodobnego przeciwnika, należy uważać, że najskuteczniejszą osłoną naszych krajów może zapewnić połączony system obrony przeciwlotniczej, w skład ktorego będą wchodziły pod jednolitym ogólnym kierownictwem całości sił i środków OPL wszystkich państw Układu Warszawskiego.

Potrzebie zorganizowania jednolitego systemu dowodzenia obroną przeciwlotniczą, opracowanie wspólnych planów użycia wojsk OPL OK oraz zagadnienia spraw związanych z organizacją i wyposażeniem tych wojsk zajęte zostało stanowisko na konferencji w Zjednoczonym Dowództwie UW w styczniu 1957 roku a następnie w czasie wszystkich późniejszych spotkań kierownictwa, na których omawiano sprawy obrony przeciwlotniczej.
Gen. broni Marian Spychalski wyraził gotowość przyjęcia propozycji Zjednoczonego Dowództwa UW, podzielając jednocześnie zdanie, że wojska OPL będą w podwójnym podporządkowaniu; będą podległy Dowódcy Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Układu Warszawskiego i Ministrowi Obrony Narodowej.
Przewidywane zadania dla wojsk OPL OK poszczególnych krajów winny być wcześniej uzgodnione z właściwym kierownictwem krajowym i uwzględniać ich realne możliwości.
W planach współdziałania wojsk OPL OK poszczególnych krajów działających w jednolitym systemie zdaniem delegacji WP, może zaistnieć możliwość użycia wojsk OPL OK poszczególnych krajów poza granicami swego kraju w interesach obrony przeciwlotniczej sąsiedniego kraju.
Utworzenie jednolitego systemu obrony przeciwlotniczej państw Układu Warszawskiego oraz powołanie Dowództwa Wojsk Obrony Przeciwlotniczej UW, niewątpliwie w bardzo istotny sposób przyczyni się do wzrostu ogólnych możliwości obrony przeciwlotniczej naszych krajów.[67/]
Niewątpliwie stanowisko delegacji WP miało zasadniczy wpływ na wyniki konferencji w Pradze, która obradowała w dniach 30 stycznia do 1 lutego 1962 roku. Na praskiej konferencji podjęto wiążące decyzje mające znaczenie dla ukształtowania się jednolitego systemu obrony przeciwlotniczej państw Układu Warszawskiego i decyzje w sprawie ukształtowania się nowego rodzaju Sił Zbrojnych PRL.

67/. CAW, prot. 1430/1482, Projekt referatu Ministra Obrony Narodowej na konferencję w Pradze z 25.01.1962 r. s. 19 - 25.

Obradująca konferencja w Pradze w dniach 30 stycznia do 1 lutego 1962 roku rozpatrywała głównie problemy obrony przeciwlotniczej państw Układu Warszawskiego i utworzenie jednolitego systemu kierowania tymi siłami i środkami podjęła problemy:

1. Utworzenia jednolitego systemu obrony przeciwlotniczej oraz utworzenia Dowództwa Wojsk Obrony Przeciwlotniczej państw Układu Warszawskiego.
2. Stanowisko Naczelnego Dowództwa OPL oraz utworzenia Dowództwa Wojsk OPL państw Układu Warszawskiego znalazło wyraz w przedstawionym projekcie zatytułowanym "Pragmatyki Dowódcy Wojsk OPL krajów Układu Warszawskiego.

W trakcie konferencji uzgodniono, że jednolity system OPL OK obejmuje wszystkie siły i środki OPL; Bułgarii, Węgier, NRD, Polski, Rumunii i Czechosłowacji oraz wojska OPL Związku Radzieckiego, dyslokowane na terytorium Związkowych Republik Nadbałtyckich, Białoruskiej i Ukraińskiej, celem wspólnego wykonywania zadań bojowych w interesie wszystkich państw Układu Warszawskiego. Ponadto włączenie sił i środków OPL każdego kraju członkowskiego w jednolity system OPL nie naruszało zasad podporządkowania ich narodowym dowództwom i nie zdejmowało odpowiedzialności tego dowództwa za stan wojsk OPL danego kraju. Na czele jednolitego systemu OPL stał Dowódca Wojsk OPL państwa Układu Warszawskiego, który jednocześnie stawał się zastępcą Naczelnego Dowodcy Zjednoczonych Sił Zbrojnych państw Układu Warszawskiego.

W wygłoszonym na konferencji referacie Marszałek Wasyl Biruzow poruszył aktualny stan obrony przeciwlotniczej, stwierdzając że głównymi niedostatkami istniejącego wówczas systemu OPL państw Układu Warszawskiego były: w znacznej części przestarzałe uzbrojenie ; zróżnicowany poziom wyszkolenia, braki jednolitego planu OPL.

W takiej sytuacji uznawało się za niezbędny udział sił i środków OPL sojuszniczych wojsk operacyjnych w jednolitym systemie OPL. Niezbędnym także w nyjbliższym czasie była korekta planów przezbrajania poszczególnych krajów idących w kierunkach: rozszerzenia programu przezbrajania artylerij OPL w broń rakietową; przyśpieszenie przezbrojenia lotnictwa myśliwskiego w samoloty Mig-21; ilość wzrostu i modernizacji sprzętu wojsk radiotechnicznych; zaistniała możliwość ujednolicenia wyposażenia wojsk OPL poszczególnych krajów.
Ministrowie wszystkich państw Układu Warszawskiego odnieśli się pozytywnie do przedstawionych problemów i kierunków rozwoju Wojsk OPL, poparli także propozycję powołania Naczelnego Dowódcy Wojsk OPL ZSRR marszałka Wasyla Biruzowa na stanowisko Dowódcy Wojsk Obrony Przeciwlotniczej państw Układu Warszawskiego.[68/]

Konferencja Praska przyśpieszyła decyzje o wyodrębnieniu Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju z Wojsk Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju w samodzielny rodzaj Sił Zbrojnych PRL. Takiego rozwiązania wymagał wspólny interes utworzonego jedmolitego systemu OPL państw UW i poszczególnych państw socjalistycznych. Po wielu latach doświadczeń i prób zdecydowano się na ponowne usamodzielnienie Wojsk OPL OK. Kwietniowe decyzje kierownictwa Ministerstwa Obrony Narodowej nieodwracalnie zapoczątkowały proces nowych przeobrażeń strukturalnych i unowocześniania funkcjonowania systemu obrony powietrznej kraju.
Dowództwo Wojsk Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju w kwietniu 1962 roku definitywnie zakończyło swoją działalność jako rodzaj Sił Zbrojnych PRL.
W maju 1962 roku Minister Obrony Narodowej gen. broni Marian Spychalski wydał rozkaz w sprawie zakończenia działalności dowództwa WL u OPL OK, w którym uzasadnił, że dalszy rozwój i umacnianie obronności PRL wymagają stałego usprawniania systemu dowodzenia rodzajami sił zbrojnych oraz rodzajami wojsk i służb.

68/. CAW, prot. 1430/1482, Sprawozdanie z konferencji w Pradze odbytej w dniach 30.01 - 1.02.1962r. s. 483 - 486.

Powyższe wymogi spowodowały konieczność wprowadzenia zmian również w dotychczasowym systemie dowodzenia wojskami lotniczymi i obrony przeciwlotniczej. W związku z tym przeprowadzono reorganizację, w wyniku której rozformowano Dowództwo Wojsk Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju i utworzono Inspektorat Lotnictwa oraz dwa dowództwa operacyjne: Dowództwo Obrony Powietrznej Kraju i Dowództwo Lotnictwa Operacyjnego.[69/]

Próba utworzenia nadrzędnego organu Inspektoratu Lotnictwa do kierowania działalnością obu dowództw; Lotnictwa Operacyjnego i Obrony Powietrznej Kraju, nie zdała praktycznego egzaminu, jego działalność ulegała stopniowemu ograniczeniu, utraty prestiżu i w konsekwencji doprowadzi do całkowitego rozwiązania.

3.6. W N I O S K I

Lata 1954 - 1962 w rozwoju Wojsk Obrony Powietrznej Kraju są okresem pierwszej modernizacji technicznej tych wojsk i reorganizacji, które stały się podstawą do ich nowoczesnego rozwoju w następnych latach. Zachodzące intensywne procesy pozwalają na sprecyzowanie następujących wniosków:

1. W drugiej połowie lat 50-tych przemiany strukturalne i techniczne Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju następowały głównie na skutek ponownego napięcia w sytuacji międzynarodowej i tworzenia nowych bloków militarnych. W istniejących warunkach Polski szukano optymalnych rozwiązań organizacyjnych i strukturalnych, celem skutecznego przeciwstawienia się ewentualnym środkom napadu powietrznego. Rezultatem tych rozważań u progu drugiej połowy lat 50-tych utworzono jednolity system, który znalazł odzwierciedlenie w nazewnictwie - Wojska Lotnicze i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju.

69/. AWL i WOPK, prot. 4411/85, Rozkaz Ministra Obrony Narodowej pf nr 22/MON z dnia 25.05.1962 r. w sprawie zakończenia działalności dowództwa WL i OPL OK. s. 57.

2. W tym okresie na uzbrojenie lotnictwa wchodziły nowsze wersje samolotów odrzutowych, na uzbrojenie artylerii przeciwlotniczej działa o większym kalibrze, artyleryjskie stacje radiolokacyjne i pierwsze rakiety "ziemia - powietrze" oraz na wyposażenie wojsk radiotechnicznych stacje radiolokacyjne nowszej generacji.

3. Zwiększone dostawy sprzętu bojowego i urządzeń technicznych pozwalały na utworzenie bardziej doskonalszych systemów obrony powietrznej kraju, przede wszystkim sformować wiele nowych pułków lotnictwa myśliwskiego, które pochłaniały w tym czasie gros budżetu przeznaczonego na rozwój WL i OPL OK. Mało skuteczny system obserwacyjno-meldunkowy zastąpiono stacjami radiolokacyjnymi, artyleria zaczęła występować pod nazwą artylerii lufowej i rakietowej.

4. Różnorodność wielu rodzajów wojsk i ich liczebność spowodowały udoskonalenie struktur dowodzenia i kierowania na wszystkich szczeblach WL i OPL OK.

5. W latach 1958 - 1962 na skutek postępujących modernizacji w Siłach Zbrojnych PRL, rozpoczęto również prace w WL i OPL OK nad nową strukturą organizacyjną tych wojsk. Albowiem jedno dowództwo nie miało możliwości jednakowego oddziaływania na kierowanie wieloma rodzajami wojsk w obliczu zwiększonych wymogów związanych z obroną powietrzną kraju.

6. Powyższy okres związany jest także z intensywnym rozwojem szkolnictwa wojskowego i szkoleniem różnych specjalistów dla potrzeb WL i OPL OK, zwłaszcza dla potrzeb intensywnie rozwijających się dywizjonów artylerii rakietowej i wojsk radiotechnicznych.

7. Rozwiązywanie wielu problemów i zagadnień związanych z funkcjonowaniem systemu obrony powietrznej kraju, pozwoliło na uczestnictwo i prace koncepcyjne nad utworzeniem jednolitego systemu obrony powietrznej państw Układu Warszawskiego.

4. WOJSKA OBRONY POWIETRZNEJ KRAJU JAKO SAMODZIELNY RODZAJ SIŁ ZBROJNYCH PRL I JEGO FUNKCJONOWANIE W LATACH 1962 - 1980.

4.1. UKSZTAŁTOWANIE SIĘ NOWOCZESNEJ STRUKTURY WOJSK OBRONY POWIETRZNEJ KRAJU, KONCEPCJE, MIEJSCE I ZADANIA W SYSTEMIE OBRONNYM PRL I UW W LATACH 1962 - 1965.

Rozkaz Ministra Obrony Narodowej z 14 kwietnia 1962 roku, nakazujący przeprowadzenie reorganizacji dowodzenia Wojsk Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju i wyodrębnienie Wojsk Obrony Powietrznej Kraju jako samodzielnego rodzaju Sił Zbrojnych PRL, stanowił początek ukształtowania się nowoczesnej struktury obrony powietrznej kraju. Powstanie jednolitego rodzaju Sił Zbrojnych, w którego strukturze organizacyjnej wystąpiło lotnictwo myśliwskie, artyleria przeciwlotnicza lufowa i rakietowa, wojska radiotechniczne. Ponadto Dowództwu Wojsk Obrony Powietrznej Kraju podporządkowane zostały istniejące Korpusy OPL OK, Centralne Stanowisko Dowodzenia oraz jednostki rozpoznania, przeciwdziałania radioelektronicznego, łączności i tyłowe. Dowództwo wraz z podległymi mu wojskami przeszło w bezpośrednią podległość Ministrowi Obrony Narodowej.
W ten sposób został przerwany długotrwały okres dyskusji i ścierania się różnych poglądów dotyczących organizacji wojsk, sposobów dowodzenia i ich użycia w okresie zagrożenia i wojny.
Wojska Obrony Powietrznej Kraju nie tylko zostały obarczone odpowiedzialnością za obronę rejonów poszczególnych Korpusów, ale również całego terytorium kraju, ponadto w swoich założeniach obronnych uwzględniały interesy sąsiadów i państw Układu Warszawskiego, które w 1962 roku stały się koniecznością wobec wzrastającej groźby zagrożenia ze strony paktu NATO.

W nowej strukturze organizacyjnej funkcjonowania Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w systemie obrony kraju, należało zastosować odpowiedni system kierowania i dowodzenia celem wykorzystania istniejących możliwości bojowych rodzajów Wojsk OPK, dla odparcia środków napadu powietrznego na planowanych rubieżach, utrzymania inicjatywy przez cały okres działań bojowych.
Wojskom Obrony Powietrznej Kraju określono zadanie, aby posiadanymi siłami i środkami doprowadziły do zniszczenia środków napadu powietrznego przeciwnika przed ich dolotem do bronionych obiektów i rubieży, zapewnienie rozwinięcia sił zbrojnych i funkcjonowania państwa, osłanianie ośrodków administracyjno-politycznych, przemysłowych, komunikacyjnych, baz morskich i innych ważnych obiektów na obszarze kraju.
Zmuszało to do utrzymywania systemu obrony powietrznej kraju w ciągłej gotowości do natychmiastowych działań, poprzez: utrzymywanie związków i oddziałów wojsk rakietowych oraz oddziałów lotnictwa myśliwskiego w rozwiniętym ugrupowaniu bojowym uwzględniającym prawdopodobne kierunki uderzeń i charakter działań środków napadu powietrznego przeciwnika; rozwinięcie systemu radiolokacyjnego wykrywania celów, powiadamiania o sytuacji powietrznej oraz zabezpieczenia działań aktywnych środków walki; rozwinięcie i pracy systemu stanowisk dowodzenia, przewidzianych do ciągłego śledzenia sytuacji powietrznej, alarmowania związków i oddziałów Wojsk OPK, kierowanie osiąganiem pełnej gotowości bojowej i kierowanie odpieraniem zaskakującego zmasowanego nalotu nieprzyjaciela, ciągłe utrzymywanie współdziałania między poszczególnymi rodzajami Wojsk OPK, a także z innymi rodzajami sił zbrojnych oraz związkami obrony powietrznej sąsiednich państw; zaopatrywanie wojsk w nowoczesne uzbrojenie umożliwiające skuteczne przeciwdziałanie i niszczenie środków napadu powietrznego;stałe doskonalenie pracy systemu OPK, studiowanie i wprowadzanie najnowszych zasad organizacji obrony powietrznej kraju, użycie sił i środków oraz szkolenie wojsk.[1/]

1/. Rozwój Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w latach 1962 - 1972, Warszawa 1972, s. 20 i 21.

Od czasu usamodzielnienia Wojsk Obrony Powietrznej Kraju pod względem składu i zadań tworzyły związek operacyjny, w skład którego weszły Korpusy OPK, Centralne Stanowisko Dowodzenia oraz oddziały i pododdziały specjalne, podległe bezpośrednio Dowództwu Wojsk OPK. Natomiast organizacyjnie w skład Korpusów OPK, których zadaniem była i aktualnie jest osłona poszczególnych rejonów terytorium kraju, wchodziły związki taktyczne i oddziały wojsk rakietowych, pułki lotnictwa myśliwskiego, wojsk radiotechnicznych i artylerii lufowej oraz stanowiska dowodzenia, punkty naprowadzania lotnictwa i jednostki zabezpieczające.[2/]

W momencie usamodzielnienia Wojsk Obrony Powietrznej Kraju istniał określony system dowodzenia, poprzez rozbudowany i rozwinięty system stanowisk dowodzenia, w skład którego wchodziły: wspomniane już Centralne Stanowisko Dowodzenia Wojsk OPK; stanowiska dowodzenia Korpusów OPK; pomocnicze i połączone stanowiska dowodzenia Korpusów OPK; stanowiska dowodzenia oddziałów lotnictwa myśliwskiego, artylerii, wojsk radiotechnicznych i rozpoznania radioelektronicznego; stanowiska dowodzenia pododdziałów artylerii oraz radiotechnicznego i radioelektronicznego przeciwdziałania.
Utworzono również sieć zapasowych stanowisk dowodzenia, uzupełnieniem istniejącego systemu było zorganizowanie przy połączonych stanowiskach dowodzenia, węzłów naprowadzania lotnictwa myśliwskiego.[3/]

W zasadzie przejęta struktura organizacyjna Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w latach 1962 - 1970 nie uległa istotnej zmianie. Dokonywane zmiany organizacyjne w poszczególnych rodzajach wojsk oraz systemie dowodzenia następowały przede wszystkim pod wpływem wprowadzenia nowego sprzętu i uzbrojenia, celem polepszenia warunków prowadzenia i zabezpieczenia działań bojowych.

2/. Rozwój Wojsk Obrony Powietrznej Kraju, op.cit. s. 21
3/. Jaworski Zdzisław, op.cit. s. 42 - 44.

Nie uległa także zasadniczej zmianie struktura organizacyjna i personalna Dowództwa Wojsk Obrony Powietrznej Kraju, jedynie niektóre wydziały na wskutek rozszerzenia kompetencji zreorganizowano. Decyzją Ministra Obrony Narodowej na dowódcę Wojsk Obrony Powietrznej Kraju wyznaczony został dotychczasowy dowódca Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju gen. bryg. Czesław Mankiewicz.[4/x]

Natomiast zasadniczej reorganizacji uległ Wydział Polityczny Wojsk OPL OK, zarządzeniem Szefa Głównego Zarządu Politycznego WP gen. dyw. Wojciecha Jaruzelskiego, rozwiązany został Zarząd Polityczny WL i OPL OK. Z dniem 20 maja 1962 roku powołane zostały: Zarząd Polityczny Wojsk OPK i Zarząd Polityczny Lotnictwa Operacyjnego, obaj szefowie Zarządów politycznych zostali zobowiązani do przejęcia wszelkich spraw związanych z samodzielnym kierowaniem pracą partyjno-polityczną. Ponadto zostali zobowiązani do: złożenia sprawozdania z dotychczasowej działalności z udziałem Komitetu Partyjnego, szefów wydziałów politycznych WL i OPL OK; przeprowadzenia do 20 maja 1962 roku konferencji sprawozdawczej Szefostwa Zaopatrzenia WL i OPL OK oraz przedstawienia projektu obsady personalnej.
Polecił Szefowi Zarządu Organizacyjnego GZP WP w porozumieniu z szefami zarządów politycznych Inspektoratu Lotnictwa, Wojsk Obrony Powietrznej Kraju i Lotnictwa Operacyjnego opracowanie także w terminie do 20 maja 1962 roku wytycznych określających zasady kierowania przez Główny Zarząd Polityczny WP Zarządami Politycznymi Inspektoratu Lotnictwa, Wojsk Obrony Powietrznej Kraju i Lotnictwa Operacyjnego.[5/]

4/. AWL i WOPK, prot. 3617/122, Biuletyn Departamentu Kadr MON nr 5 z dnia 29.05.1962 r. s. 221.

5/. AWL i WOPK, prot. 3617/122, Zarządzenie Szefa GZP WP nr 08/Polit. z dnia 9.05.1962 r. w sprawie reorganizacji kierowania pracą partyjno-polityczną w WL i OPL OK, s. 312 i 313. Zarządzenie Szefa GZP WP zostało wydane na podstawie rozkazu MON nr 0039/Org. z dnia 14.04.1962 r. w sprawie reorganizacji dowodzenia WL i OPL OK.

Formalnie Dowództwo Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju z dniem 14 lipca 1962 roku zostało przemianowane na Dowództwo Wojsk Obrony Powietrznej Kraju, dokonano także częściowej reorganizacji wydziałów i oddziałów celem umożliwienia im samodzielnego funkcjonowania.[6/]

Dążąc do usprawnienia kierowania podległymi rodzajami wojsk w ramach systemu obrony kraju, w lipcu 1962 roku dokonano zmiany granic odpowiedzialności na obszarze kraju między 1 a 3 Korpusami OPK i zmiany podległości niektórych oddziałów i pod-oddziałów.

Zasadniczej zmianie uległy linie rozgraniczenia między 1 a 3 Korpusami OPK na południowych obszarach kraju. W wyniku zmian dowódcy 3 Korpusu OPK zostały podporządkowane: 14 węzeł naprowadzania w Krakowie wraz z podległymi siłami i środkami; 2 pułk. lotnictwa myśliwskiego OPK im. Ludowych Partyzantów Ziemi Krakowskiej; 39 pułk lotnictwa myśliwskiego w Mirzęcicach; 14 samodzielny batalion radiotechniczny w Krakowie, który wraz z 14 węzłem naprowadzania jesienią 1962 roku zostały przeniesione do Chorzowa i 90 samodzielny pułk artylerii przeciwlotniczej osłaniający Nową Hutę.

Ponadto podporządkowano dowództwo 13 dywizji artylerii OPK im. Powstańców Śląskich w Bytomiu wraz z podległymi jednostkami, jej dywizjony artylerii rakietowej; 11 dywizjon w Kuźni Raciborskiej, 12 dywizjon w Olszowej, 13 dywizjon w Lublińcu, 14 dywizjon w Woźnikach, 15 dywizjon w Zawierciu, 16 dywizjon w Olkuszu, 17 dywizjon w Libiążu Wielkim, 18 dywizjon w Kobiorze k/Pszczyny oraz dywizjony techniczne oraz 19 dywizjon w Gliwicach i 20 dywizjon w Olkuszu.

Podporządkowano także 85 pułk artylerii OPK w Wełnowcu i Podoficerską Szkołę Artylerii OPK nr 18 w Chorzowie.[7/]

6/. DWOPK, teczka nr 12/62, Rozkaz organizacyjny dowódcy Wojsk OPK nr 045/Org. z dnia 14.07.1962 r. w sprawie przeformowania dowództwa Wojsk OPK wydanego na podstawie rozkazu MON nr 0039/Org. z dnia 14.04.1962 r. i zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 060/Org. z dnia 2.06.1962 r. s. 176. Z etatu nr 6/340 na etat nr 394 o stanie osobowym 397 wojskowych i 90 pracowników cywilnych.

7/. DWOPK, Szefostwo Artylerii OPK, teczka nr 1/1962, Zarządzenie organizacyjne Szefa Sztabu WOPK nr 0065/Org. z dnia 6.10.1962 r. s. 65 i 66.

Przeprowadzone zmiany organizacyjne w 1962 roku miały na celu ujednolicenie funkcjonowania Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w systemie obronnym PRL i w systemie obrony powietrznej państw Układu Warszawskiego. Kierownictwu Ministerstwa Obrony Narodowej i dowództwu Wojsk OPK chodziło o możliwie szybkie zakończenie wszelkich prac reorganizacyjnych, celem ukształtowania zwartego Rodzaju Sił Zbrojnych PRL o określonych walorach bojowych, ukształtowanym systemie dowodzenia i kierowania, które miało stanowić ważne i liczące się ogniwo w jednolitym systemie obrony powietrznej państw Układu Warszawskiego.
W 1962 roku zostały w zasadzie także zakończone prace nad ukształtowaniem się jednolitego systemu obrony powietrznej państw Układu Warszawskiego. W wyniku dotychczasowych konferencji, spotkań i konsultacji na różnych szczeblach, które w większości odbyły się w 1962 roku nie tylko wyrażano pogląd o konieczności powołania takiego systemu, ale utworzono odpowiednie koalicyjne organa dowodzenia i kierowania w postaci Dowództwa Wojsk Obrony Powietrznej państw Układu Warszawskiego. W trybie roboczym uzgodniono wiele szczegółów dotyczących wydzielenia określonych sił i środków, kompetencji i perspketyw rozwojowych Wojsk Obrony Powietrznej Kraju.

W rozwiązaniu wielu problemów z zakresu obrony powietrznej państw Układu Warszawskiego istotne znaczenie miała konferencja Dowódców Wojsk Obrony Powietrznej Krajów wchodzących w skład jednolitego systemu obrony powietrznej tych państw, odbyta w lipcu 1962 roku. Na konferencji delegacja polska zajęła określone stanowisko i przedstawiła trzy główne problemy dotyczące: kompetencji zmian organizacyjnych, składu wydzielonych sił i środków do jednolitego systemu obrony powietrznej państw Układu Warszawskiego i perspektyw rozwojowych Wojsk Obrony Powietrznej Kraju.
Na konferencji uzgodniono, że wszelkie zmiany dotyczące organizacji i dyslokacji w Wojskach Obrony Powietrznej Kraju PRL mogą mieć miejsce ze strony Dowództwa Obrony Powietrznej państw Układu Warszawskiego tylko w przypadkach szczególnych i istotnych potrzeb dla jednolitego systemu, ostateczna decyzja winna należeć do Ministra Obrony Narodowej PRL.

Do jednolitego systemu obrony powietrznej państw Układu Warszawskiego wydzielono następujące siły i środki funkcjonujące w systemie obrony powietrznej kraju PRL: Dowództwo Wojsk Obrony Powietrznej Kraju wraz z podległymi mu oddziałami i pododdziałami zabezpieczenia dowództwa trzech Korpusów OPK z systemem dowodzenia i kierowania; jedenaście pułków lotnictwa myśliwskiego OPK; dwie dywizje artylerii OPK w składzie ośmiu dywizjonów artylerii rakietowej i dwóch dywizjonów technicznych oraz dwóch pułków artylerii OPK małego kalibru; pięć samodzielnych pułków artylerii OPK i dziewięć samodzielnych batalionów radiotechnicznych.
Dowództwo Wojsk Obrony Powietrznej państw Układu Warszawskiego poinformowano o perspektywach rozwoju Wojsk Obrony Powietrznej Kraju i planowanych przedsięwzięciach mających na celu wzmocnienie potencjału obronnego do końca 1963 roku.
Do tego czasu planowano wzmocnienie 13 dywizji artylerii OPK i organizację dalszych dywizjonów, doprowadzenie do stanu ośmiu dywizjonów artylerii rakietowej i dwóch dywizjonów technicznych, które winny osiągnąć pełną gotowość bojową jeszcze we wrześniu 1962 roku. Identyczny zakres prac organizacyjnych zamierzano przeprowadzić w 9 dywizji artylerii OPK z osiągnięciem gotowości bojowej do grudnia 1962 roku.
W następnym roku planowano przystąpić do zorganizowania osłony dalszych obiektów na terenie kraju; rejon Gdańska i Gdyni osłonić siłami brygady artylerii rakietowej w składzie pięciu dywizjonów ogniowych i jednego dywizjonu technicznego z osiągnięciem gotowości bojowej w lipcu 1963 roku; rejon Poznania osłonić siłami pułku artylerii rakietowej w składzie czterech dywizjonów ogniowych i jednego dywizjonu technicznego z osiągnięciem gotowości bojowej w grudniu 1963 roku.
Ponadto na okres zagrożenia i początkowego okresu wojny przewidywano podporządkowanie decyzją Ministra Obrony Narodowej, Dowódcy Wojsk OPK dla działań w jednolitym systemie obrony powietrznej następujące siły i środki, które w tym czasie będą znajdowały się na obszarze PRL: frontowe i morskie lotnictwo myśliwskie i lotnictwo myśliwsko-szturmowe z uwzględnieniem wykonywania przez nich zadań wsparcia

Wojsk Lądowych i Marynarki Wojennej oraz zabezpieczenie działań lotnictwa bombowego; siły i środki obrony przeciwlotniczej Wojsk Lądowych oraz pułki szkolno-bojowe szkół lotniczych.[8/]

W zasadzie do wspólnego potencjału obrony powietrznej państw Układu Warszawskiego zostały wydzielone wszystkie siły i środki jakimi dysponowano wówczas na obszarze kraju. Liczącą się rolę spełniały siły i środki podległe Dowództwu Wojsk Obrony Powietrznej Kraju, które w przyszłym roku i w latach następnych zamierzano znacznie rozbudować i zmodernizować. Dalszej rozbudowie podlegała artyleria rakietowa, w miejsce rozformowanych pułków artylerii lufowej OPK powstawały dywizjony artylerii rakietowej, modernizowano pułki lotnictwa myśliwskiego i pododdziałów radiotechnicznych oraz innych elementów technicznego zabezpieczenia działań. Zachodzące ciągłe zmiany w technicznym wyposażeniu wpływały coraz bardziej na przemiany strukturalne tych wojsk poprzez ciągłe dostosowywanie do wymogów obrony powietrznej kraju oraz do nowych warunków i zadań wynikających ze zobowiązań i potrzeb będących rezultatem ustanowionej i rozwijającej się współpracy państw Układu Warszawskiego.

Niezwykle istotnym czynnikiem usamodzielnienia się Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w wyodrębniony i samodzielny Rodzaj Wojsk, było powierzenie temu Rodzajowi Wojsk PRL obrony powietrznej kraju w okresie pokoju i na wypadek działań wojennych.[9/xx]

Usamodzielnienie się Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w wyodrębniony rodzaj Sił Zbrojnych PRL jeszcze w drugiej połowie 1962 roku i pierwszej połowie 1963 roku budziło nadal sporo kontrowersji i wątpliwości dotyczącej celowości powołania takich właśnie sił zbrojnych.

8/. CAW, prot. 9811/1482, Propozycje i stanowisko strony polskiej do rozpatrzenia na konferencji Dowódców Wojsk Obrony Powietrznej krajów wchodzących w skład jednolitego systemu obrony powietrznej uczestników Układu Warszawskiego z dnia 2.07.1962 r. s. 447 i 448.

9/. AWL i WOPK, prot. 6563/12, Plan obrony powietrznej PRL, opracowany przez Dowództwo Wojsk OPK i zatwierdzony przez Ministra Obrony Narodowej gen. broni Mariana Spychalskiego pod koniec grudnia 1962 r. oraz podpisany przez Dowódcę Wojsk OPK gen. dyw. Czesława Mankiewicza 18.12.1962 r. s. 8 - 17.

Samodzielnego rodzaju Sił Zbrojnych, któremu w początkowym okresie wojny podlegały wszystkie niemal siły i środki a zwłaszcza operacyjne lotnictwo myśliwskie i myśliwsko-szturmowe oraz lotnictwo myśliwskie Marynarki Wojennej i środki obrony przeciwlotniczej Wojsk Lądowych. Tocząca się wielomiesięczna dyskusja na łamach miesięcznika "Myśl Wojskowa" wyraźnie przedstawiła poglądy dwóch przeciwstawnych grup: przeciwników i zwolenników takiego rozwiązania, a zwłaszcza w zakresie organizacji i zabezpieczenia obrony powietrznej wojsk operacyjnych.[10/xxx]

Z dotychczasowych rozważań i faktów wynika, że 1962 rok dla Wojsk Obrony Powietrznej Kraju nie był rokiem wyznaczającym cenzurę czasową powstania tych wojsk, gdyż wojska te ukształtowały swoją strukturę znacznie wcześniej i faktycznie wcześniej już funkcjonowały. Rozkaz Ministra Obrony Narodowej usankcjonował prawnie potwierdzenie faktów dokonanych i potwierdził ważność tego ogniwa w systemie obrony kraju i w systemie obrony powietrznej państw Układu Warszawskiego. Bezprzecznie należy uznać go za przełomowy dla dalszego rozwoju Wojsk Obrony Powietrznej Kraju, gdyż następne lata przyniosły widoczny postęp w dziedzinie ich modernizacji i postępu technicznego.

Rok 1962 tym bardziej należy uznać za przejściowy, ponieważ nadal obowiązywał rozkaz Ministra Obrony Narodowej ze stycznia 1961 roku nakazujący przyśpieszenie realizacji przezbrajania jednostek artyleryjskich na sprzęt rakietowy o dwa lata w stosunku do dyrektywy ze stycznia 1960 roku.

Na lata 1962 - 1965 przypada dalsze doskonalenie struktur organizacyjnych, wzmocnienie potencjału obronnego i skuteczności oraz modernizacji technicznej Wojsk Obrony Powietrznej Kraju. Najbardziej dynamicznie rozwijającym się rodzajem wojsk pozostaje nadal artyleria rakietowa, ponieważ potrzeby obronne w tym zakresie do roku 1962 nie zostały całkowicie rozwiązane. Do tego czasu jedynie rejon Warszawy i Śląska osłaniane były przez dywizjony artylerii rakietowej, pozostałe natomiast osłaniane były przez pułk artylerij lufowej, pilną potrzebą stała się modernizacja osłony rejonu Poznania i Gdyni.

10/. M. Szpakowski i J. Fijałkowski, System obrony powietrznej wojsk, Myśl Wojskowa 1962, nr 7, s. 36 - 41.

W zasadzie już od jesieni 1962 roku rozpoczęto przygotowania do przeformowania na sprzęt rakietowy 60 samodzielnego pułku artylerii OPK osłaniającego rejon Gdyni i Gdańska.
Kadra tego pułku od jesieni 1962 roku podlegała przeszkoleniu na kursie przygotowawczym zorganizowanym w Centrum Szkolenia Specjalistów Artylerii i Radiotechniki, od listopada 1962 roku do końca marca 1963 roku w ośrodku tym przygotowywano kadrę dla dowództwa brygady, pięciu dywizjonów ogniowych i jednego technicznego.
W lutym 1963 roku na podstawie rozkazu dowódcy Wojsk OPK, przystąpiono do organizowania 60 Brygady Artylerii Rakietowej OPK, wszelkie prace organizacyjne zamierzano zakończyć z dniem 1 listopada, za całokształt prac organizacyjnych i lokalizacji odpowiedzialny został dowódca 2 Korpusu OPK, któremu brygadę podporządkowano w całości.
60 brygadę artylerii rakietowej OPK organizowano w następującym składzie i miejscach: dowództwo brygady rozmieszczono w Gdyni; pięć dywizjonów artylerii rakietowej; 21 dywizjon w Pucku, 22 dywizjon na Helu, 23 dywizjon w Sobieszewie, 24 dywizjon w Żukowie i 25 dywizjon w Dąbrówce oraz 26 dywizjon techniczny w Nowym Dworze.[11/]
W związku z napływem nowszych zestawów rakietowych "WOŁCHOW", istniejące dywizjony artylerii rakietowej i dywizjony techniczne 9 i 13 dywizji artylerii OPK, od marca 1963 roku przeniesiono na nowe etaty bez zmiany miejsc dotychczasowego postoju.[12/]
Podobnej częściowej reorganizacji uległy niektóre pułki lotnictwa myśliwskiego OPK; 34 pułk bez zmiany miejsca postoju i 2 pułk lotnictwa myśliwskiego im. Ludowych Partyzantów Ziemi Krakowskiej w Krakowie-Balicach przedyslokowany do Łasku.[13/]

11/. DWOPK, teczka nr 10/63, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0017/Org. z dnia 27.02. 1963 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 0015/Org. z dnia 16.01.1963 r. s. 28. Na dowódcę brygady wyznaczono płk. Czesława Drabenta.

12/. DWOPK, teczka nr 10/63, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0021/Org. z dnia 15.03.1963 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 0027/Org. z dnia 15.02.1963 r. nakazujący przeformowanie do 1 maja 1963 r. s. 91.

13/. DWOPK, teczka nr 10/63, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 022/Org. z dnia 18.03.1963 r. na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 031/Org. z dnia 21.02.1963 r. s. 93 i rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 040/Org. z dnia 20.04.1963 r. na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 062/Org. z dnia 18.04. 1963 r. s. 141.

W celu usprawnienia organizacji dowodzenia sformowanej 60 brygady artylerii OPK, dowódca Wojsk OPK gen. bryg. Czesław Mankiewicz nakazał zmianę dyslokacji 2 samodzielnego batalionu radiotechnicznego i 2 węzła naprowadzania z Grudziądza do Gdyni - Grabówek.[14/]

Wraz z postępującą modernizacją techniczną Wojska Obrony Powietrznej Kraju coraz bardziej stawały się wojskami stacjonarnymi przywiązanymi do bronionych rejonów na terenie kraju, wzrastała także rola Korpusów OPK, które uzyskiwały większą samodzielność. Korpusy OPK jako związki taktyczno-operacyjne stawały się samowystarczalnymi; ze względu na posiadanie w swoim składzie organizacyjnym wszystkich rodzajów wojsk niezbędnych do podjęcia walki ze środkami napadu powietrznego przeciwnika.
Toteż ich struktura organizacyjna ulegała ciągłej modyfikacji w zależności od potrzeb i zmian w systemie dowodzenia, bądź też pod wpływem formowania nowych jednostek specjalistycznych.
W sierpniu 1963 roku przeformowano dowództwa 1, 2 i 3 Korpusów OPK, na nowe etaty przeszły: 3, 6 i 7 samodzielne bataliony radiotechniczne 1 Korpusu OPK; 2, 8 i 9 samodzielne bataliony radiotechniczne 2 Korpusu OPK oraz 14, 18 i 22 samodzielne bataliony radiotechniczne 3 Korpusu OPK.
We wszystkich Korpusach OPK równolegle na bazie istniejących stanowisk dowodzenia, kluczy lotniczych i pododdziałów obsługi, sformowano; stanowiska dowodzenia Korpusów OPK, wydziały administracyjno-gospodarcze dowództw Korpusów OPK i eskadry lotnicze dowództw Korpusów OPK.[15/]

Jednym z ostatnich przedsięwzięć organizacyjnych 1963 roku było przezbrojenie 14 samodzielnego pułku artylerii lufowej OPK na zestawy rakietowe w rejonie Poznania. Kadra tego pułku w pierwszej połowie marca przechodziła przeszkolenie na kursie przygotowawczym, a później od maja do września 1963 roku przeszkolona została na kursie specjalistycznym w Centrum Szkolenia Specjalistów Artylerii

---

14/. DWOPK, teczka nr 10/63, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 069 z dnia 8.06.1963 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 035/Oper. z dnia 29.04.1963 r., dyslokacja winna być zakończona do 31.10.1963 r., s. 247.

15/. DWOPK, teczka nr 10/63, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 091/Org. z dnia 2.08.1963 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 0101/Org. z dnia 4.07.1963 r. i nr 0102/Org. z dnia 4.07.1963 r. Zgodnie z rozkazem przeformowanie miało zostać ukończone do dnia 28.08.1963 r. s. 322 i 323.

i Radiotechniki, natomiast krótkoterminową praktykę przechodziła w 9 dywizji artylerii OPK na zestawach rakietowych "DŹWINA", od której przejmowano zestawy na wyposażenie pułku.
Zgodnie z rozkazem organizacyjnym 14 samodzielny pułk artylerii rakietowej OPK, podporządkowany został dowódcy 3 Korpusu OPK i nakazywał do 20 grudnia 1963 roku zakończenie wszelkich prac oragnizacyjnych. 14 pułk organizowano w składzie czterech dywizjonów artylerii rakietowej i jednego dywizjonu technicznego, w następującym ugrupowaniu bojowym: dowództwo 14 pułku rozmieszczono w Poznaniu; 28 dywizjon ogniowy w Dopiewie; 29 dywizjon w Pamiątkowie; 30 dywizjon w Murowanej Goślinie; 31 dywizjon w Kórniku i 32 dywizjon techniczny w Biedrusku.[16/]
W ten sposób nie tylko zakończono prace organizacyjne przewidziane na rok 1963, ale na lata 1963 - 1965, jednocześnie zakończony został pierwszy etap modernizacji jednostek artylerii rakietowej w Wojskach Obrony Powietrznej Kraju. xxxx

Zgodnie z przyjętym planem działania na rok 1964, prowadzono głównie prace mające ma celu udoskonalenie istniejącego systemu obrony powietrznej kraju i wzmocnienie potencjału obronnego poprzez włączenie do systemu nowych dywizjonów artylerii rakietowej zorganizowanych jeszcze w 1963 roku.
Z dniem 24 lipca 1964 roku w system obrony powietrznej kraju zostały włączone wszystkie dywizjony 60 brygady artylerii rakietowej OPK osłaniające obiekty Gdyni i Gdańska.[17/]
We wrześniu zostały włączone w system obrony powietrznej kraju mieszane dywizjony artylerii rakietowej z 9 dywizji artylerii OPK, poprzez wprowadzenie zestawów "WOŁCHOW" na stanowiska ogniowe 6 dywizjonu w Nasielsku, 7 dywizjonu w Pustelniku, 8 dywizjonu w Grójcu i 9 dywizjonu w Szymanowie, w ten sposób osłaniane obiekty Warszawy uzyskały znaczne wzmocnienie i większą elastyczność na wypadek zwalczania środków napadu powietrznego przeciwnika.[18/]

16/. DWOPK, teczka nr 10/63, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 00203/Org. z dnia 26.08.1963 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 00122/Org. z dnia 9.08.1963 r. Na dowódcę pułku wyznaczony został płk Jerzy Szmyrgało, a później ppłk Zenon Motyja. s. 382.
17/. DWOPK, teczka nr 1,2/1964, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0015/Oper. z dnia 24.07.1964 r. w sprawie włączenia 60 BA OPK do systemu obrony powietrznej kraju, s. 15.
18/. DWOPK, teczka nr 1,2/1964, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0021/Oper. z dnia 1.09.1964 w sprawie włączenia 6,7,8 i 9 dywizjonów do systemu obrony powietrznej kraju, s. 17.

Ważnym problemem okazała się sprawa szybkiego włączenia w system gotowości bojowej dywizjonów ogniowych 14 pułku artylerii OPK osłaniających obiekty Poznania. Terminem osiągnięcia gotowości bojowej przez ten pułk interesował się Minister Obrony Narodowej gen. broni Marian Spychalski. 14 pułk po przezbrojeniu go w zestawy rakietowe "DWINA" z dniem 15 lutego 1964 roku osiągnął wymaganą gotowość bojową i został włączony do systemu obrony powietrznej kraju, przeszedł do pełnienia ciągłych dyżurów bojowych okresowo siłami jednego dywizjonu ogniowego.[19/] Włączenie w system obrony powietrznej kraju kolejnego pułku artylerii rakietowej oznaczało wzmocnienie kierunku zachodniego, który za wyjątkiem lotnictwa myśliwskiego nie posiadał poważniejszych sił zdolnych do przeciwstawienia się zagrożeniu z tego kierunku.

Istotnego znaczenia nabierały prace z nawiązaniem i uściśleniem współdziałania z najbliższymi sąsiadami oraz perspektywicznym rozwojem obrony powietrznej kraju, zwłaszcza na kierunku północno-zachodnim kraju. Najsłabszym ogniwem pozostawał jeszcze Szczecin i rejon Zalewu Szczecińskiego.
Plany perspektywiczne na lata 1966 - 1967 przewidywały organizowanie obrony powietrznej Zalewu Szczecińskiego wraz z obiektami przemysłowymi i portowymi Szczecina i Świnoujścia środkami artylerii rakietowej. Jednak ze względu na bliskie położenie w pobliżu granicy państwowej nie można było uzyskać obrony okrężnej tych obiektów bez udziału pododdziałów artylerii rakietowej rozmieszczonych na terytorium NRD. Taka sytuacja stwarzała konieczność powiązania wysiłków organizowanej w tym rejonie obrony powietrznej ze strony polskiej i NRD. Wymagała także spotkania na szczeblu Szefów Sztabów Generalnych obu armii, a później roboczego spotkania dowódców Wojsk Obrony Powietrznej Kraju PRL i NRD. Spotkanie takie przewidywano jesienią 1964 roku.[20/]

19/. AWL i WOPK, prot. 5260/2, Pismo do Ministra Obrony Narodowej gen.broni Mariana Spychalskiego dotyczące włączenia do systemu OPK 14 samodzielnego pułku artylerii OPK, Poznań z dnia 15.02. 1964 r. było odpowiedzią na pismo nr 002210 z dnia 18.10.1963 r. Pułk przeszedł do pełnienia ciągłych dyżurów bojowych z dniem 15.02.1964 r. o godz. 8.00, s. 13.

20/. AWL i WOPK, prot. 5260/2, Notatka służbowa w sprawie organizacji współdziałania artylerii rakietowej OPK PRL i NRD w rejonie Zalewu Szczecińskiego z dnia 3.06.1964 r. s. 237.

W ciągu 1964 roku zrealizowano szereg poważnych przedsięwzięć organizacyjnych w zakresie usprawnienia współdziałania z państwami sąsiednimi na szczeblu operacyjnym i taktyczno-operacyjnym.
30 lipca 1964 roku w Warszawie odbyło się spotkanie przedstawicieli dowództwa Wojsk Obrony Powietrznej Kraju PRL z przedstawicielami dowództwa Północnej Grupy Wojsk Radzieckich w celu wniesienia poprawek i uzupełnień do planu współdziałania Wojsk OPK PRL i PGWR.
Natomiast w dniach 11 i 12 listopada 1964 roku w dowództwie Wojsk Obrony Powietrznej Kraju PRL odbyło się spotkanie z przedstawicielami 7 Armii OPK CSRS, w celu opracowania planu przedsięwzięcić doskonalących współdziałanie między wojskami na 1965 rok.
Kolejne spotkanie odbyło się w dniach 17 - 19 grudnia 1964 roku w dowództwie Wojsk Obrony Powietrznej Kraju, w spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele dowództwa 2 Samodzielnej Armii OPK Armii Radzieckiej i dowództwa 28 Korpusu z 8 Samodzielnej Armii OPK Armii Radzieckiej, w celu opracowania planów współdziałania na szczeblu taktycznym, oraz opracowaniu planów współdziałania na rok 1965.
Uzgodniono współdziałanie Wojsk Obrony Powietrznej Kraju PRL z Grupą Wojsk Radzieckich w NRD, Wojsk Lotniczych i Obrony Powietrznej Kraju NRD, 7 Armią OPK CSRS, 2 Armią OPK AR i 8 Armią OPK AR.
Poszczególne Korpusy OPK nawiązały szczegółowe współdziałanie: 1 Korpus OPK nawiązał współdziałanie z 11 Korpusem OPK i 28 Korpusem OPK Armii Radzieckiej; 2 Korpus OPK nawiązał współdziałanie z 71 Korpusem Lotnictwa Myśliwskiego Grupy Wojsk Radzieckich w NRD, 3 Dywizją OPK NRD z 39 dywizją lotnictwa myśliwskiego Północnej Grupy Wojsk Radzieckich oraz 27 Korpusem OPK AR; 3 Korpus OPK nawiązał współdziałanie z 61 Korpusem Lotnictwa Myśliwskiego Grupy Wojsk Radzieckich w NRD i 1 Dywizją OPK NRD oraz 2 i 3 Korpusem OPK CSRS.[21/].

21/. CAW, prot. 1521/1482, Sprawozdanie z realizacji przedsięwzięć współdziałania Wojsk OPK ze związkami obrony powietrznej sąsiednich państw Układu Warszawskiego za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 1964 r. s. 9 i 10.

Niezależnie od odbytych spotkań mających na celu szczegółowe uzgodnienie planów współdziałania pomiędzy sąsiadującymi związkami taktyczno-operacyjnymi, które uzgadniały nie tylko współdziałanie na rok 1965, ale dały one podstawę współdziałania w latach następnych. Prowadzono także konsultacje, które wyznaczały perspektywy rozwoju Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w następnych latach.

W lipcu 1964 roku odbyła się konsultacja na terenie Związku Radzieckiego z udziałem przedstawicieli dowództwa Wojsk Obrony Powietrznej Kraju i przedstawicieli Dowództwa Zjednoczonych Sił Zbrojnych państw Układu Warszawskiego. Tematem konsultacji była organizacja i perspektywy rozwojowe systemu i naprowadzania Wojsk OPK w latach 1966 - 1970. Konsultacja prowadzona była w dwóch etapach; w dniach 2 - 7 lipca w Dowództwie Zjednoczonych Sił Zbrojnych państw Układu Warszawskiego i dniach 8 - 9 lipca w Ośrodku Szkolenia Młodszych Specjalistów systemu "WOZDUCH" w Kazaniu.

Konsultacja obejmowała trzy główne problemy: czynniki określające budowę radioelektronicznego systemu OPK PRL w latach 1966 - 1970; strukturę oragnizacyjną radiolokacyjnego systemu i wojsk radiotechnicznych OPK PRL w latach 1966 - 1970 oraz organizację szkolenia specjalistów wojsk radiotechnicznych OPK PRL w latach 1966 - 1970.[22/]

Liczne spotkania, konsultacje i narady w ramach obrony powietrznej państw Układu Warszawskiego, zrodziły wiele wątpliwości o doskonałości systemu obrony powietrznej kraju a zwłaszcza jego aktualnej organizacji, którego podstawę stanowiło ogniwo korpuśne. Korpus OPK w zasadzie obejmuje swoimi granicami odpowiedzialności 1/3 obszaru kraju, zdaniem kierownictwa Ministerstwa Obrony Narodowej nie był w stanie skupić równomiernego wysiłku w bronionym rejonie. W tej sytuacji zdecydowano przejść na system obrony punktowej i obrony ważniejszych obiektów na terenie kraju, tym bardziej, że struktura organizacyjna wojsk obrony powietrznej kraju w Państwach Układu Warszawskiego nie jest jednolita.

22/. CAW, prot. 1526/1482, Wyciąg ze sprawozdania z konsultacji w ZSRR w 1964 r. s. 105.

Struktura ta jest uzależniona od warunków terenowych danego państwa, zasięgu brionionego obszaru oraz posiadanych sił i środków jakimi ono dysponuje.
Wychodząc z wielu przesłanek, zamierzano w najbliższych pięciu latach gruntownie zmodernizować istniejący system organizacyjny Wojsk Obrony Powietrznej Kraju.
Wyrazem dążeń przemian organizacyjnych była Dyrektywa Ministra Obrony Narodowej w sprawie organizacji i dyslokacji Wojsk Lotniczych i Obrony Powietrznej Kraju na lata 1966 - 1970.[23/xxxxx]

Wydana Dyrektywa wywołała wiele dyskusji i sprzecznych kontrowersyjnych poglądów, wprowadzenie jej w życie radykalnie zmieniało dotychczasowy system organizacyjny Wojsk Obrony Powietrznej Kraju, czyniło go mała elastycznym w wypadku konieczności ingerencji na pozostałym nie bronionym obszarze kraju. Zamierzane zmiany pociągały za sobą ogromne straty materialne . i wymagały nowych nakładów finansowych oraz całkowitą zmianę w systemie dowodzenia.

Przyjęcie do realizacji Dyrektywy Ministra Obrony Narodowej, stawało Dowództwo Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w trudnej sytuacji. Toteż podjęte działania spowodowały rychłe jej wycofanie, przede wszystkim zaważyło na tym stanowisko ówczesnego Szefa Sztabu Generalnego gen. dyw. Wojciecha Jaruzelskiego i dowódcy Wojsk Obrony Powietrznej Kraju gen. dyw. Czesława Mankiewicza.
Gen. dyw. Wojciech Jaruzelski złożył w tej sprawie notatkę służbową, w której uzasadnił niemożliwość wprowadzenia w życie takiego projektu w najbliższych latach.[24/]
Natomiast pismo gen. dyw. Czesława Mankiewicza ustosunkowujące się do Dyrektywy, zawierało szereg propozycji w organizacji Wojsk OPK w latach 1966 - 1970.
Proponował w organizacji Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w latach 1966 - 1970 pozostawienie trzech Korpusów OPK, pozostawienie na okres przyszłej pięciolatki dziewięciu pułków lotnictwa myśliwskiego. Proponował przyjęcie mieszanego składu organizacyjnego wszystkich pułków lotnictwa myśliwskiego; w ośmiu pułkach wprowadzić po dwie eskadry samolotów Mig-21 i po jednej eskadrze Mig-17 oraz jeden pułk w składzie dwóch eskadr samolotów Mig-19 i jedna eskadra Mig-17.

23/. AWL i WOPK, prot. 4846/8, Dyrektywa Ministra Obrony Narodowej w sprawie organizacji i dyslokacji WL i OPK na lata 1966-1970 podpisana przez gen.broni M. Spychalskiego w dniu 26.05.1956r. s. 71.
24/. AWL i WOPK, prot. 4846/8, Notatka służbowa gen.dyw. Wojciecha Jaruzelskiego, s. 80.

W celu poprawienia sytuacji w organizacji dowodzenia proponował przeniesienie 1 pułku lotnictwa myśliwskiego z Modlina do Mińska Mazowieckiego oraz przekazanie 11 pułku lotnictwa myśliwskiego w skład Lotnictwa Operacyjnego po zorganizowaniu obrony rakietowej na wybrzeżu i rozformowanie 25 pułku lotnictwa myśliwskiego w latach 1967 - 1968.[25/]

Nowa Dyrektywa Ministra Obrony Narodowej w sprawie organizacji i dyslokacji Wojsk Lotniczych i Wojsk Obrony Powietrznej Kraju na lata 1966 - 1970, oparta została na bardziej realnych przesłankach i możliwościach. Uwzględniała założenia operacyjne, możliwości ekonomiczne i limitowe, ustalała osiągnięcie do 1970 roku następującego składu bojowego i dyslokację Wojsk Obrony Powietrznej Kraju.

W organicznej strukturze Wojsk Obrony Powietrznej Kraju winno pozostać osiem pułków lotnictwa myśliwskiego. W składzie 1 Korpusu OPK; 1 pułk lotnictwa myśliwskiego w Modlinie w 1967 roku przebazowany do Mińska Mazowieckiego i 2 pułk lotnictwa myśliwskiego w Łasku. W składzie 2 Korpusu OPK zamierzano pozostawienie 34 pułku lotnictwa myśliwskiego w Babich Dołach, 28 pułku lotnictwa myśliwskiego w Słupsku i 26 pułku lotnictwa myśliwskiego w Zegrzu Pomorskim. Natomiast w skład 3 Korpusu OPK miały wchodzić: 3 pułk lotnictwa myśliwskiego we Wrocławiu-Strachowicach, 39 pułk lotnictwa myśliwskiego w Mierzęcicach i 62 pułk lotnictwa myśliwskiego w Poznaniu - Krzesinach.

W składzie bojowym pułków lotnictwa myśliwskiego OPK winno znajdować się 46 pilotów i 36 samolotów bojowych, 26 samolotów Mig - 21 i 10 samolotów Lim - 5.

Pozostałe pułki lotnictwa myśliwskiego OPK: 25 pułk OPK w Pruszczu Gdańskim zamierzano rozformować w 1965 roku; 45 pułk OPK w Babimoście w 1966 roku przekazać w skład Lotnictwa Operacyjnego; na podobnych zasadach zamierzano przekazać 11 pułk OPK w Debrznie, oraz 13 pułk OPK w Łęczycy do 1968 roku miał ulec rozformowaniu.

25/. AWL i WOPK, prot. 4846/8, Pismo gen.dyw. Czesława Mankiewicza ustosunkowujące się do Dyrektywy Ministra Obrony Narodowej, s. 181 i 202.

W latach 1966 - 1970 artyleria rakietowa i lufowa OPK podlegała dalszej reorganizacji i modernizacji technicznej i do końca 1970 roku winna osiągnąć następujący skład bojowy i podległość organizacyjną:
1 Korpusowi OPK podlegać miały: 9 dywizja artylerii OPK w Warszawie w składzie ośmiu dywizjonów artylerii rakietowej i dwóch dywizjonów technicznych oraz 64 samodzielny pułk artylerii OPK także w Warszawie.
2 Korpusowi OPK zamierzano podporządkować: 60 brygadę artylerii OPK w Gdyni, w składzie 6 dywizjonów artylerii rakietowej i jednego dywizjonu technicznego; 129 brygadę artylerii OPK w Szczecinie także w składzie 6 dywizjonów artylerii rakietowej i jednego dywizjonu technicznego oraz 136 samodzielny pułk OPK w Słupsku, w składzie 4 dywizjonów artylerii rakietowej i jednego dywizjonu technjcznego.
3 Korpusowi OPK miały podlegać: 13 dywizja artylerii OPK w Bytomiu, w składzie ośmiu dywizjonów artylerii rakietowej i dwóch dywizjonów technicznych; 14 pułk artylerii OPK w Poznaniu w składzie czterech dywizjonów artylerii rakietowej i jednego dywizjonu technicznego; podobny skład miał posiadać 85 pułk artylerii w Bytomiu; 98 pułk artylerii lufowej OPK we Wrocławiu.
3 pułk artylerii OPK w Zgierzu i 90 pułk artylerii OPK w Nowej Hucie zamierzano rozformować w latach 1968 - 1969.
Wojska radiotechniczne ponownie planowano zreorganizować w miejsce istniejących samodzielnych batalionów radiotechnicznych, zorganizować trzy brygady radiotechniczne w składzie do 60 punktów radiotechnicznych i 16 zautomatyzowanych węzłów radiotechnicznych wykrywania i naprowadzania.[26/]

Ostatecznie Dyrektywa ta została przyjęta do realizacji i stanowiła podstawę kierunków rozwoju i przemian organizacyjnych Wojsk Obrony Powietrznej Kraju nie tylko do 1970 roku, ale także po roku 1970, niektóre jej elementy są nadal aktualne. Najbardziej aktualnymi elementami Dyrektywy stanowi organizacja wojsk radiotechnicznych, które generalnie zachowały swoją strukturę brygadową.

26/. AWL i WOPK, prot. 4846/8, Dyrektywa Ministra Obrony Narodowej w sprawie organizacji i dyslokacji Wojsk Lotniczych i Wojsk Obrony Powietrznej Kraju na lata 1966 - 1970, podpisana 19.06.1964 r. s. 17 i 18.

Natomiast artyleria OPK organizacyjnie i technicznie wyraźnie występowała zróżnicowana, znaczna jej część do 1964 roku została przezbrojona w zestawy rakietowe głównie "DWINA" i "WOŁCHOW" i w osłonie poszczególnych obiektów pozostawało jeszcze siedem pułków artylerii lufowej o mieszanym składzie organizacyjnym baterii małego i średniego kalibru.
W grudniu 1964 roku organizacja i skład bojowy jednostek artyleryjskich OPK przedstawiały się następująco:
Aktualny stan artylerii rakietowej wynosił: dwie dywizje artylerii 9 i 13 dywizje, 60 brygada artylerii, 14 samodzielny pułk artylerii i Centrum Szkolenia Specjalistów Artylerii i Radiotechniki.
Stan bojowy i możliwości oraz aktualne rozmieszczenie: 9 dywizja osłaniała Warszawę na wewnętrznym kręgu siłami czterech dywizjonów artylerii rakietowej z zestawami "DWINA" i dwóch dywizjonów technicznych, ponadto dywizja posiadała przeszkolone obsługi dalszych czterech dywizjonów rakietowych i dwóch potoków technologicznych dla zestawów "WOŁCHOW", które weszły do ugrupowania bojowego dywizji w listopadzie na zewnętrznym kręgu osłony Warszawy; 13 dywizja nadal osłaniała rejon przemysłowy Śląska w składzie ośmiu dywizjonów artylerii rakietowej wyposażonych w zestawy "DWINA" i dwóch dywizjonów technicznych; 14 pułk osłaniał rejon Poznania w składzie czterech dywizjonów artylerii rakietowej wyposażonych w zestawy "DWINA" i jednego dywizjonu technicznego; 60 brygada osłaniała rejon Gdyni i Gdańska w składzie pięciu dywizjonów artylerii rakietowej wyposażonych w zestawy "WOŁCHOW" i jednego dywizjonu technicznego.
Centrum Szkolenia Specjalistów Artylerii i Radiotechniki stanowiło odwód dowódcy Wojsk Obrony Powietrznej Kraju, mogło wystawić dwa dywizjony artylerii rakietowej, jeden wyposażony w zestaw "DWINA" i drugi w zestaw "WOŁCHOW" oraz jeden dywizjon techniczny.
Natomiast pułki artylerii lufowej OPK przeważnie występowały o mieszanej strukturze organizacyjnej, na osiem istniejących pułków, sześć miało organizację mieszaną, w każdym pułku występowały dwie bateria małego i cztery średniego kalibru, wyposażone w armaty 57 i 100 mm. Dwa pułki małego kalibru, po sześć baterii każdy, wyposążonych w armaty 57 mm.

Wszystkie osiem pułków artylerii występowały jako pułki samodzielne, osłaniały następujące obiekty: 3 pułk osłaniał rejon Łodzi; 64 pułk rejon Warszawy, 85 pułk obiekty przemysłowe Śląska, 90 pułk rejon Nowej Huty, 98 pułk rejon Wrocławia, 129 pułk rejon Szczecina i 136 pułk w osłonie Bydgoszczy.
Optymizmem napawał stan techniczny posiadanego sprzętu, zwłaszcza sprzętu rakietowego, którego uznano za dobry. Poziom wyszkolenia bojowego obsług dywizjonów rakietowych, także był wysoki.
Na bazie ćwiczeń jakie prowadzono w styczniu i lutym, została przeprowadzona inspekcja 9 dywizji artylerii i kontrola w 13 dywizji artylerii. W prowadzonych ćwiczeniach brały udział wszystkie dywizjony ogniowe i techniczne 13 dywizji oraz dywizjony pierwszego rzutu 9 dywizji. Na piętnaście inspekcjonowanych dywizjonów, trzynaście otrzymało ogólną ocenę bardzo dobrą i dwie oceny dobre.[27/]
Wysiłek organizacyjny i szkoleniowy przynosił wymierne rezultaty, nie tylko w postaci wysokich ocen wystawionych przez komisję inspekcyjną. Wojska Obrony Powietrznej Kraju zyskiwały coraz wyższą ocenę przełożonych i powszechną aprobatę społeczną, jako wojska nowoczesne i skuteczne.[28/xxxxxx]

W następnym roku podjęte prace w zakresie udoskonalenia organizacji współdziałania z sąsiadami były kontynuowane. Kontynuowano także prace dotyczące usprawnienia funkcjonowania systemu obrony powietrznej kraju, dalszej modernizacji technicznej, usprawmienia struktury organizacyjnej Wojsk OPK i perspektyw rozwojowych. Wzorem lat poprzednich w tej dziedzinie odbyto szereg konsultacji i spotkań z przedstawicielami Armii Radzieckiej.

Konsultacje miały ogromne znaczenie dla kierunków technicznego rozwoju Wojsk Obrony Powietrznej Kraju, ponieważ były one i są wyposażone w podstawowy sprzęt bojowy pochodzący z importu ze Związku Radzieckiego. Prawie cały sprzęt lotniczy artylerii rakietowej i lufowej i podstawowe urządzenia radiolokacyjne były produkcji radzieckiej, za wyjątkiem części sprzętu radiolokacyjnego pochodzenia krajowego.

27/. AWL i WOPK, prot. 5260/2, Informacja o stanie artylerii OPK w 1964 r., opracowana na dzień 7.12.1964 r. s. 197-211.

28/. DWOPK, teczka nr 9/64, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0102/OPK z dnia 26.10.1964 r. w sprawie wizytacji Wojsk OPK przez Komisję Obrony Narodowej Sejmu PRL, wizytacja przebiegała w dniach 15-16.10.1964 r. s. 416.

Sprzęt importowany i produkcji krajowej wymagał wielu usprawnień technicznych, w celu maksymalnego wykorzystania parametrów technicznych i taktyczno-bojowych. Nasycenie wojsk dużą ilością skomplikowanego sprzętu i urządzeń technicznych, wymagało w Wojskach OPK prowadzenia licznych prac nowatorskich i racjonalizatorskich w zakresie utrzymania ciągłego postępu technicznego. W Wojskach Obrony Powietrznej Kraju realizowany postęp techniczny w stosunku do sprzętu importowanego przejawiał się w udoskonalenich, bez naruszania zasadniczej konstrukcji i parametrów technicznych sprzętu. Opracowywane wnioski racjonalizatorskie miały na celu usprawnienie i potanienie eksploatacji i szkolenia oraz lepsze wykorzystanie właściwości bojowych sprzętu.
Tą drogą postępu technicznego objęto całościowo sprzęt techniczny znajdujący się na wyposażeniu Wojsk OPK. Ogółem w 1965 roku zastosowano w praktycznym działaniu 328 pomysłów racjonalizatorskich W 1965 roku wykonano następujące główne przedsięwzięcia: uzgodniono projekty wstępne stacji radiolokacyjnych "JAWOR 2M" i "HAWANA"; ustalono szczegóły wymogów na współpracę stacji radiolokacyjnej "HAWANA" w systemie "WOZDUCH"; zakończono prace nad projektem organizacyjno-technicznym systemu stanowisk dowodzenia Wojsk OPK wyposażonych w system "WOZDUCH"; ustalono wstępną koncepcję zautomatyzowanego systemu dowodzenia Wojskami Obrony Powietrznej Kraju.
Generalny kierunek prac rozwojowych i modernizacyjnych w Wojskach OPK był nakierowany na zapewnienie współpracy urządzeń i systemów importowanych ze Związku Radzieckiego z urządzeniami krajowymi a szczególnie z krajową techniką obliczeniową.[29/]

Problemy modernizacji i usprawnien technicznych oraz organizacji systemu rakietowego były przedmiotem dwóch kolejnych konsultacji przeprowadzonych w Moskwie pod koniec 1965 roku.

29/. AWL i WOPK, prot. 4489/6130, Wstawka do sprawozdania z działalności Wojsk OPK w 1965 r. dla Ministerstwa Obrony Narodowej, na temat: "Charakterystyka i rozwój techniki wojskowej", s. 2 i 3.

Konsultacja w Sztabie Generalnym Armii Radzieckiej w Moskwie uwzględniła kilka zasadniczych spraw, które dotyczyły: urzutowania i przechowywania rakiet w poszczególnych ugrupowaniach bojowych oraz sposobu ich przygotowania i dostarczenia do dywizjonów ogniowych; wykorzystanie zestawów rakietowych "NEWA" do osłony obiektów kraju; perspektywy rozwoju automatycznego systemu kierowania zestawami rakietowymi "ASURK"; rozpatrzono sprawy etatowe brygady artylerii rakietowej OPK.[30/xxxxxxx]
Druga konsultacja miała istotne znaczenie dla rozwoju ugrupowania artylerii rakietowej i pododdziałów wojsk radiotechnicznych na wybrzeżu Morza Bałtyckiego, albowiem kierunek ten zdaniem specjalistów stanowi największe zagrożenie do wykonania uderzenia środkami napadu powietrznego przeciwnika na całe terytorium kraju, względnia na obiekty o znaczeniu strategicznym.[31/]

Kolejną grupą przedsięwzięć z zakresu usprawnienia funkcjonowania współdziałania było odbycie szeregu spotkań na szczeblach operacyjno-taktycznych mających na celu w trybie roboczym uzgodnienia wielu elementów współdziałania na przestrzeni całego 1965 roku.
Jednym z pierwszych było odbyte spotkanie w dniach 11-13 stycznia w sztabie Grupy Wojsk Radzieckich w NRD w Winsdorf. W spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele wojsk obrony powietrznej Grupy Wojsk Radzieckich w NRD, Narodowej Armii Ludowej NRD, Wojska Polskiego, Północnej Grupy Wojsk Radzieckich i Czechosłowackiej Armii Ludowej, zorganizowane zostało z inicjatywy Dowództwa Zjednoczonych Sił Zbrojnych państw Układu Warszawskiego.
Na konferencji opracowano szczegółowy plan współdziałania między wojskami obrony powietrznej Grupy Wojsk Radzieckich w NRD i Narodową Armią Ludową NRD z jednej strony a Wojskami Obrony Powietrznej Kraju WP i Północną Grupą Wojsk Radzieckich z drugiej strony oraz uzgodniono plan przedsięwzięć doskonalenia współdziałania na 1965 rok.[32/]

30/. AWL i WOPK, prot. 5260/20, Notatka służbowa z konsultacji przeprowadzonej w Sztabie Generalnym Armii Radzieckiej w Moskwie w dniach 26-29.10.1965 r., s. 17.

31/. AWL i WOPK, prot. 5260/16, Notatka służbowa z konsultacji przeprowadzonej w Dowództwie Wojsk OPK Armii Radzieckiej w Moskwie w dniach 21-22.12.1965 r., s. 27.

32/. CAW, prot. 1521/1482, Sprawozdanie z realizacji przedsięwzięć współdziałania Wojsk OPK ze Związkami Obrony powietrznej sąsiednich państw Układu Warszawskiego za okres od 1.01.-31.06. 1965 r., s. 27.

Uzupełnieniem pierwszego spotkania było drugie spotkanie 22 marca w Sztabie Północnej Grupy Wojsk Radzieckich w Legnicy, w trakcie którego opracowano i uzgodniono uzupełnienie do planu współdziałania Wojsk Obrony Powietrznej Kraju i Północnej Grupy Wojsk Radzieckich, odnośnie przekazywania danych z radiolokacyjnego posterunku dalekiego wykrywania PG WR na stanowisko dowodzenia Wojsk OPK.[33/]

Trzecie spotkanie odbyło się w dniach 17 i 18 marca w sztabie 71 Korpusu Lotnictwa Myśliwskiego ze składu Grupy Wojsk Radzieckich w NRD, w którym uczestniczyli przedstawiciele: 71 Korpusu Lotnictwa Myśliwskiego, 3 Dywizji OPK NRD, 2 Korpusu OPK WP i 239 Dywizji Lotnictwa Myśliwskiego Północnej Grupy Wojsk Radzieckich w celu opracowania planu współdziałania na szczeblu taktycznym i doskonaleniu elementów współdziałania na 1965 rok.[34/]

Wcześniej w dniach 8 - 9 marca odbyło się w sztabie 3 Korpusu OPK we Wrocławiu, w którym uczestniczyli gospodarze i przedstawiciele 149 dywizji lotnictwa myśliwsko-bombowego Północnej Grupy Wojsk Radzieckich, 61 Korpusu Lotnictwa Myśliwskiego Grupy Wojsk Radzieckich w NRD i 1 Dywizji OPK NRD, głównym problemem spotkania było opracowanie planu współdziałania na 1965 rok.[35/]

Jako pierwsze spotkanie 1965 roku miało miejsce w dniach 8-9 stycznia na terenie Czechosłowacji w Žatec. Spotkanie odbyło się w sztabie 3 Korpusu OPK Czechosłowackiej Armii Ludowej, w którym uczestniczyli przedstawiciele 2 i 3 Korpusu OPK CzAL oraz przedstawiciele 3 Korpusu OPK Wojska Polskiego, miało ono na celu opracowanie planu przedsięwzięć doskonalenia współdziałania w 1965 roku.[36/]

33/. CAW, prot. 1521/1482, op.cit. s. 27.
34/. CAW, prot. 1521/1482, op.cit. s. 27.
35/. CAW, prot. 1521/1482, op.cit. s. 27.
36/. CAW, prot. 1521/1482, op.cit. s. 28.

Odbyte konferencje i spotkania miały na celu wzmocnienie obrony powietrznej państw Układu Warszawskiego na najbardziej newralgicznych kierunkach prawdopodobnego napadu powietrznego sił i środków przeciwnika. Poprzez wspólne uzgodnienie planów współdziałania, znacznie wzrastały możliwości obronne, które realizowane były w ramach wspólnych ćwiczeń i treningów oraz utrzymywanie stałej łączności i obiegu informacji.

Prowadzone prace były nieodzowne ze względu na zaostrzenie się sytuacji międzynarodowej, spowodowanej rozpoczęciem przez Stany Zjednoczone niszczycielskiej wojny przeciwko Demokratycznej Republice Wietnamu. Początek agresji amerykańskiej rozpoczął się z dniem 4 sierpnia 1964 roku i z każdym miesiącem postępowała eskalacja działań wojennych. Amerykanie realizując doktrynę elastycznego reagowania, zastosowali zasadę rezerwacji celów dla uderzeń lotnictwa.

Lotnictwo amerykańskie stopniowo rozszerzało strefy oddziaływania poprzez bombardowanie coraz ważniejszych obiektów przemysłowych, gospodarczych i administracyjnych.[37]

Tocząca się wojna nasuwała wiele refleksji, stosowane działania były analizowane i często przenoszone na grunt konkretnych polskich warunków. Zdawano sobie sprawę z geopolitycznego położenia Polski, która znajduje się zaledwie w odległości 200 - 300 km od rubieży styczności z potencjalnym przeciwnikiem, odgrywa ważną rolę w systemie obronnym państw Układu Warszawskiego.

Polska już w pierwszych dniach wojny może stać się obiektem silnego i różnorodnego oddziaływania, toteż pilnie śledzono za rozwojem i aktualnymi możliwościami potencjalnego przeciwnika.

Na tej podstawie powstało studium dotyczące aktualnego zagrożenia napadem powietrznym PRL oraz rozwojem i możliwościami Wojsk Obrony Powietrznej Kraju na lata 1961 - 1970. To gruntowne i rzetelne koncepcyjne rozpracowanie pozwalało planowo i perspektywicznie dostosowywać rozwój wojsk OPK do systemu obronnego PRL na przestrzeni kilkunastu lat.

37/. Sienkiewicz Marian, Wojna wyzwoleńcza narodów Indochin 1945 - 1975. Warszawa 1979 r., s. 71 - 73.

Według ówczesnej oceny na środkowym i północnoeuropejskim teatrze działań wojennych państwa NATO posiadały około 2340 pilotowanych środków napadu powietrznego, lotnictwa strategicznego, taktycznego i morskiego i około 296 bezpilotowych środków napadu powietrznego. Z tej ilości do działań na obiekty położone na obszarze PRL przewidywano: w wypadku działań z użyciem broni jądrowej około 30% stanu pilotowanych i około 15% bezpilotowych środków napadu powietrznego; a w wypadku działań bez użycia broni jądrowej około 20% stanu pilotowanych środków napadu powietrznego. Przewidywano, że działanie przeciwnika na obszarze powietrznym PRL możliwy jest z trzech zasadniczych kierunków operacyjno-powietrznych:

a/ północno-zachodniego: Islandia - Wielka Brytania - Kopenhaga - Warszawa, kierunek ten umożliwiał lotnictwu przeciwnika na wykonanie nalotów w najmniejszej głębokości strefy radiolokacyjnego wykrywania i przeciwdziałania systemu obrony powietrznej państw Układu Warszawskiego;

b/ zachodniego; Londyn - Berlin - Warszawa i Frankfurt - Lipsk - Warszawa, kierunek ten jest dogodny dla przeciwnika ze względu na mniejszą odległość od rejonów bazowania sił lotniczych NATO do głównych ośrodków przemysłowych i administracyjnych oraz ześrodkowań, przepraw i dróg przemarszu wojsk na kierunku wschód - zachód;

c/ południowo-zachodniego; Wiedeń - Praga - Katowice - Warszawa, kierunek ten umożliwia wykonanie nalotów na rejony przemysłowe Śląska i obiekty w południowo-wschodniej części PRL.[38/]

38/. AWL i WOPK, prot. 4846/22, Notatka służbowa w sprawie aktualnego zagrożenia napadem powietrznym PRL, charakterystyka rozwoju i możliwości Wojsk OPK w latach 1961 - 1970 oraz wniosków natury koncepcyjnej systemu OPK, s. 265 - 268.

Z przeprowadzonej analizy możliwości środków napadu powietrznego pod względem ich promieni działania i obecnego bazowania, wynikało, że możliwości na obiekty PRL z małych wysokości posiadał: kierunek północno-zachodni przez lotnictwo strategiczne typu "V" na całą głębokość naszego kraju, natomiast lotnictwo taktyczne i morskie do rubieży: Katowice - Radom - Białystok, wszystkimi typami samolotów. Kierunek zachodni przez lotnictwo taktyczne do rubieży; Kraków - Płock - Gdynia wszystkimi typami samolotów.
Pociski rakietowe "Polaris" i "Mace" miały nieograniczony zasięg w stosunku do Polski. Prowadzenie działań bojowych przez przeciwnika mogło przebiegać z zastosowaniem intensywnych zakłóceń radioelektronicznych obejmujących radiolokacyjny system wykrywania, powiadamiania i naprowadzania oraz środki łączności radiowej OPK.[39/]

Na wypadek zagrożenia powietrznego PRL, do wykonywania zadań zgodnie z wytycznymi Ministra Obrony Narodowej z dnia 30 listopada 1962 roku w granicach obszaru PRL na okres zagrożenia i początkowego okresu wojny tworzyło się jednolity system obrony powietrznej w oparciu o siły i środki i system dowodzenia Wojsk OPK oraz siły i środki obrony powietrznej pozostałych rodzajów Sił Zbrojnych PRL włączone były do systemu obrony powietrznej kraju. System obrony powietrznej PRL powiązany został ściśle z systemem obrony powietrznej słsiednich państw Układu Warszawskiego, zgodnie z porozumieniem zawartym na szczeblu rządów w czerwcu 1962 roku, wchodził on w skład jednolitego systemu obrony powietrznej państw Układu Warszawskiego. Zgodnie z przyjętym planem współdziałania państw Układu Warszawskiego; Narodowa Armia Ludowa, Wojsko Polskie, Armia Radziecka i Czechosłowacka Armia Ludowa, wojska obrony powietrznej kraju tych państw miały zadanie wspólnego działania na wypadek zagrożenia powietrznego.[40/]

39/. AWL i WOPK, prot. 4846/22, op.cit. s. 269 - 270.

40/. AWL i WOPK, prot. 4846/22, op.cit. s. 271. Protokół w sprawie porozumienia został podpisany dnia 17.06.1962 r. a plan współdziałania w dniu 1.05.1963 r.

Na wypadek zagrożenia powietrznego PRL, do wykonywania zadań Wojska Obrony Powietrznej Kraju na początkowy okres wojny dysponowały następującymi siłami własnymi: trzema Korpusami OPK o łącznym stanie dwunastu pułków lotnictwa myśliwskiego; w składzie 442 samolotów, w tym: 178 samolotów pościgowych i 264 samolotów myśliwskich; dwoma dywizjami, jedną brygadą i jednym pułkiem artylerii rakietowej o łącznym stanie 25 dywizjonów ogniowych i 6 dywizjonów technicznych; siedmioma pułkami artylerii lufowej w składzie 42 baterii, w tym 18 baterii średniego i 24 baterie małego kalibru; dziewięcioma batalionami radiotechnicznymi w składzie 44 posterunków radiotechnicznych, które dysponowały 94 stacjami radiolokacyjnymi; dwoma kompaniami zakłóceń radiolokacyjnych celowników bombowych i jedną kompanią zakłóceń łączności dowodzenia.

Ponadto na czas zagrożenia Dowództwu Wojsk Obrony Powietrznej Kraju operacyjnie podporządkowano: osiem pułków lotnictwa myśliwskiego i lotnictwa myśliwsko-szturmowego z Dowództwa Lotnictwa Operacyjnego w składzie 301 samolotów, w tym 59 samolotów pościgowych i 242 samoloty myśliwskie; jeden pułk lotnictwa myśliwsko-szturmowego w składzie 36 samolotów; trzy lotnicze pułki szkolno-bojowe; cztery pułki lotnictwa myśliwskiego Północnej Grupy Wojsk Radzieckich i jeden pułk artylerii rakietowej.

Łącznie do prowadzenia działań bojowych mogło być użyte dwadzieścia osiem pułków lotnictwa myśliwskiego i lotnictwa myśliwsko-szturmowego o łącznej liczbie 1043 samoloty bojowe, w tym 350 samolotów pościgowych i 693 myśliwskich oraz 30 dywizjonów artylerii rakietowej i 42 baterie artylerii lufowej.[41/]

W zasadzie siły i środki obrony przeciwlotniczej Lotnictwa Operacyjnego, Marynarki Wojennej i Północnej Grupy Wojsk Radzieckich planowane były w systemie Obrony Powietrznej Kraju PRL do odparcia pierwszego zmasowanego uderzenia środków napadu powietrznego przeciwnika, a później miały działać zgodnie z planami operacyjnymi.

41/. AWL i WOPK, prot. 4846/22, op.cit. s. 271 i 272.

Zadania wynikające dla Wojsk OPK wykonywano organicznymi siłami i środkami, a celem wzmocnienia potencjału obrony powietrznej PRL, okresowo wykorzystywano podporządkowane siły Lotnictwa Operacyjnego, Marynarki Wojennej, lotniczych pułków szkolno-bojowych oraz sił i środków obrony powietrznej Północnej Grupy Wojsk Radzieckich, a także środki obrony przeciwlotniczej własnych wojsk operacyjnych i sojuszniczych przebazowujących się przez terytorium PRL w jednolitym systemie obrony powietrznej państw Układu Warszawskiego. W myśl założeń w pierwszym rzucie operacyjnym zadania wykonywały organiczne siły i środki 2 i 3 Korpusów OPK z podporządkowanymi im jednostkami Lotnictwa Operacyjnego, Marynarki Wojennej i Północnej Grupy Wojsk Radzieckich i w drugim rzucie organiczne siły i środki 1 Korpusu OPK.[42/]

Celem właściwego zabezpieczenia działań bojowych wyszczególnionych sił i środków, istotne znaczenie miało działanie wojsk radiotechnicznych i utworzonego systemu radiolokacyjnego nad obszarem PRL.

Pole radiolokacyjne nad obszarem kraju utworzone było przez sieć posterunków stałych oraz doraźnie wysuwanych stacji radiolokacyjnych celem poprawy pola na małych wysokościach.

Posiadane środki radiolokacyjne pod koniec 1967 roku zabezpieczały ciągłe pole radiolokacyjne od wysokości 500 metrów w rejonach 2 i 3 Korpusów OPK z wyjątkiem południowej części rejonu 3 Korpusu OPK. W rejonie 1 Korpusu OPK pole radiolokacyjne od wysokości 500 metrów posiadało przerwy. Nad całym obszarem kraju uzyskiwano ciągłe pole radiolokacyjne od 2000 metrów wzwyż z wyjątkiem południowej części rejonu 1 i 3 Korpusów OPK.

Zabezpieczenie naprowadzania lotnictwa myśliwskiego środkami radiolokacyjnymi uzyskiwano przez: sieć ośmiu zautomatyzowanych punktów naprowadzania opartych na posterunkach "WOZDUCH" z możliwością naprowadzania 24 samolotów i sieć dwudziestu siedmiu niezautomatyzowanych punktów naprowadzania z możliwością naprowadzania 90 samolotów równocześnie na cele powietrzne.[43/]

42/. AWL i WOPK, prot. 4846/22, op.cit. s. 273 i 274.

43/. AWL i WOPK, prot. 4846/22, op.cit. s. 275.

Łącznie posiadanymi środkami można było zabezpieczyć działanie 114 samolotów jednocześnie, liczba których nie dawała pełnej gwarancji bezpieczeństwa wszystkich obiektów na terenie kraju.

Pod koniec 1965 roku na wyposażeniu pułków lotnictwa myśliwskiego Wojsk Lotniczych i Wojsk Obrony Powietrznej Kraju znajdowały się samoloty myśliwskie i pościgowe różnych typów: samoloty o prędkościach dodźwiękowych typu Lim2, Lim-5, Lim-5p oraz samoloty myśliwskie pościgowe o prędkościach naddźwiękowych typu Mig-19, Mig-pf-13 i Mig-21pf.

Przy ówcześnie wyposażonych samolotach pościgowych w pokładowe celowniki radiolokacyjne istniała możliwość zwalaczania celów powietrznych w trudnych warunkach atmosferycznych i w nocy od 1900 metrów wzwyż.

Natomiast zestawy artylerii rakietowej OPK umożliwiały i umożliwiają pod względem technicznym zwalczanie celów powietrznych od wysokości 300 metrów przy pomocy zestawów rakietowych "WOZDUCH" i 500 metrów zestawami rakietowymi "DWINA" i do wysokości 30000 metrów zestawami "WOŁCHOW" oraz 27000 metrów zestawami "DWINA".

Faktycznie zaś możliwości dla małych wysokości były mniejsze ze względu na występujące kąty zakrycia, jednak zwalczanie celów powietrznych dywizjony ogniowe mogły rozpoczynać z odległości około 32 km zestawami "DWINA" i 40 km zestawami "WOŁCHOW" od stanowiska ogniowego każdego z zestawów.[44/]

W przewidywaniu wspólnych działań na wypadek zagrożenia powietrznego istotnego znaczenia nabierały prace w zakresie koordynacji współdziałania Wojsk Obrony Powietrznej Kraju z siłami i środkami obrony powietrznej sojuszniczych sił zbrojnych. Prace te były realizowane zgodnie z obowiązującymi wytycznymi Zjednoczonego Dowództwa Sił Zbrojnych państw Układu Warszawskiego. W wyniku kontynuowanych prac powstały wielostronne i dwustronne plany współdziałania, na podstawie których z Wojskami Obrony Powietrznej Kraju współdziałały: z zachodu:

44/. AWL i WOPK, prot. 4846/22, op.cit. s. 276.

z systemem obrony powietrznej Północnej Grupy Wojsk Radzieckich działającym w granicach rejonu 2 i 3 Korpusów OPK oraz z siłami i środkami obrony powietrznej Narodowej Armii Ludowej NRD i Grupy Wojsk Radzieckich w NRD; z południa, z siłami i środkami obrony powietrznej 7 Armii OPK Czechosłowackiej Armii Ludowej i ze wschodu, z siłami i środkami obrony powietrznej 2 i 8 Armii OPK Armii Radzieckiej.[45/]

Charakterystyka przedstawionych sił i środków własnych i sojuszniczych, pozwalała porównać możliwości własne i potencjalnego przeciwnika. Ocena możliwości była konieczna, gdyż pozwalała na wypracowanie odpowiednich optymalnych koncepcji obronnych, dostrzegania własnych słabości i sposobów szybkiego ich eliminowania. Pozwalała także spojrzeć perspektywicznie na potrzeby przeprowadzenia zmian organizacyjnych i technicznych w Wojskach Obrony Powietrznej Kraju.

Dokonana charakterystyka rozwoju i możliwości operacyjnych systemu obrony powietrznej kraju w latach 1961 - 1970, pozwalała prześledzić zachodzące nieodwracalnie przemiany w technicznym wyposażeniu Wojsk OPK.

Podstawowe zmiany w technicznym wyposażeniu i strukturze organizacyjnej Wojsk OPK nastąpiło zasadniczo w latach 1961 - 1966. W tych latach rozpoczęo się generalne przezbrajanie Wojsk OPK we wszystkich jednostkach operacyjnie podporządkowanych w bardziej doskonały sprzęt, w lotnictwie w samoloty Mig-21, w artylerii przezbrajanie artylerii lufowej na artylerię rakietową wyposażoną w zestawy rakietowe "DWINA" i "WOŁCHOW".

Natomiast ilość pułków lotniczych działających w systemie obrony powietrznej kraju uległa zmniejszeniu z dwudziestu siedmiu do dwudziestu czterech pułków, bez uwzględnienia pułków lotnictwa myśliwskiego Północnej Grupy Wojsk Radzieckich.

Uległa także zmniejszeniu liczba pułków artylerii lufowej z trzynastu do siedmiu samodzielnych pułków artylerii OPK.

45/. AWL i WOPK, prot. 4846/22, op.cit. s. 277 i 278.

Nie uległa zmianie ilość pododdziałów wojsk radiotechnicznych, w których rozpoczął się etap przezbrajania w nowy sprzęt radiotechniczny. Nastąpił wzrost w lotnictwie myśliwskim z jedenastu do dwunastu pułków, w artylerii rakietowej z dwóch dywizji artylerii rakietowej do dwóch dywizji, jednej brygady i jednego samodzielnego pułku artylerii rakietowej, ponadto sformowano ośrodek rozpoznania radioelektronicznego i 3 ośrodek zakłóceń radioelektronicznych.
W systemie dowodzenia zorganizowano na bazie stanowisk dowodzenia batalionów radiotechnicznych, węzłów naprowadzania lotnictwa i jednostek artylerii rakietowej; cztery połączone pomocnicze stanowiska dowodzenia Korpusów oraz na bazie stanowisk dowodzenia batalionów radiotechnicznych i węzłów naprowadzania - pięć pomocniczych stanowisk dowodzenia.
Znacznie wzrosły możliwości operacyjne Wojsk OPK na dużych i średnich wysokościach a także częściowo na wysokościach stratosferycznych, natomiast możliwości na małych wysokościach utrzymały się na poziomie 1961 roku, a nawet uległy pewnemu obniżeniu. Zaobserwowano małą ilość aktywnych środków obrony powietrznej kraju działających poniżej 500 metrów, zwłaszcza artylerii lufowej i lotnictwa myśliwskiego. Pewnej poprawie uległo pole radiolokacyjne na dużych i stratosferycznych wysokościach poprzez wzrost ilości stacji radiolokacyjnych zakresu centymetrowego i metrowego.[46/]

Wobec istnienia wielu niedociągnięć w funkcjonującym systemie Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w latach 1961 - 1966, w następnym pięcioletnim działaniu wojsk w latach 1966 - 1970, zamierzano ten system częściowo zmodyfikować. Lotnictwo myśliwskie działające w systemie obrony powietrznej kraju miało podlegać dalszemu przezbrajaniu w samoloty Mig-21, a ilość pułków lotnictwa myśliwskiego w myśl przyjętego planu zmniejszyć się z dwunastu do dziewięciu pułków. W ten sposób uległa by również zmniejszeniu liczba pułków będących operacyjnie podporządkowanych z dwudziestu czterech do dwudziestu pułków.

46/. AWL i WOPK, prot. 4846/22, op.cit. s. 279 i 280.

Wzdłuż wybrzeża Morza Bałtyckiego planowano rozwinąć dalszych jedenaście dywizjonów artylerii rakietowej "WOŁCHOW", poprzez sformowanie nowej brygady artylerii rakietowej oraz powiększenie brygady broniącej Gdyni - Gdańska o nowe dywizjony ogniowe. Istniejący system radiolokacyjnego powiadamiania i naprowadzania zamierzano wyposażyć w aparaturę "WOZDUCH 1p", a bataliony radiotechniczne przeformować na pięć pułków radiotechnicznych i dwa samodzielne bataliony radiotechniczne.
W związku z planowanymi zmianami miała polepszyć się ciągłość pola radiolokacyjnego na dużych i małych wysokościach poprzez rozwinięcie stacji radiolokacyjnych dalekiego wykrywania P-14 oraz "JAWOR" i "JAWOR M".
Po wprowadzeniu nowszego sprzętu możliwości operacyjne Wojsk Obrony Powietrznej Kraju ulegną poprawie szczególnie na dużych i stratosferycznych wysokościach, natomiast możliwości oddziaływania na małych wysokościach poniżej 300 metrów ulegną obniżeniu.
Wobec powyższego problem zwalczania celów na małych wysokościach zamierzano rozwiązać częściowo poprzez rozwinięcie lufowej artylerii przeciwlotniczej i wielkokalibrowych karabinów maszynowych.[47/]

Opracowane studium o stanie organizacyjnym, możliwościach bojowych, perspektywach rozwojowych i zasadach współdziałania Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w systemie obronnym PRL w formie notatki, wykraczało poza ramy tytułowe dokumentu. Z analizy treści dokumentu wynikało, że przeprowadzona ocena porównawcza możliwości bojowych i sił przeciwnika zdecydowanie wypadała na korzyść systemu obronnego PRL, ale była ona wiarygodna do końca 1965 roku. W wyniku postępującej eskalacji wojny w Wietnamie i zdobywania doświadczeń, ocena traciła na wartości i stawała się zdezaktualizowaną. Autorzy dokumentu przedstawili rzetelną informację o rozwoju systemu i Wojsk Obrony Powietrznej Kraju za lata 1961 - 1965, która pod koniec 1965 i na początku 1966 roku nie odpowiadała wymogom czasów oraz stosowanym metodom prowadzenia działań bojowych z użyciem środków napadu powietrznego.

47/. AWL i WOPK, prot. 4846/22, op.cit. s. 281. Studium zostało opracowane przez zespół oficerów różnych specjalności pod kierownictwem ówczesnego szefa Sztabu OPK gen. bryg. Jana Stamieszkina.

Na tym tle jeszcze mgliściej rysowała się perspektywa rozwoju Wojsk Obrony Powietrznej Kraju, zarówno pod względem rozwoju organizacyjnego, technicznego , jak również pod względem zasad ich użycia, świadczyło to o braku wyobraźni lub o słabym przygotowaniu fachowym osób odpowiedzialnych za stan obrony powietrznej kraju.

4.2. FUNKCJONOWANIE WOJSK OBRONY POWIETRZNEJ KRAJU W LATACH 1966 - 1970.

Lata 1966 - 1970 cechują się dalszymi przemianami strukturalnymi i technicznymi oraz personalnymi w Wojskach Obrony Powietrznej Kraju, chociaż początek 1966 roku nie wskazywał na dokonanie radykalnych przemian.
Wojna w Wietnamie dostarczała nowych doświadczeń, wskazywała na walory i słabości sprzętu radiolokacyjnego, artylerii rakietowej i lotniczego będącego na wyposażeniu systemu obrony powietrznej PRL. Już pod koniec 1965 roku przewidywano w latach 1966 - 1970 dalszy rozwój mechanizacji i automatyzacji procesów dowodzenia oraz zarządzania w Siłach Zbrojnych PRL a w tym szczególnie Wojsk Obrony Powietrznej Kraju. Problemy procesów automatyzacji rozpatrywała Rada Naukowo-Techniczna MON w listopadzie 1965 roku z udziałem Ministra Obrony Narodowej Marszałka Polski Mariana Spychalskiego. Na posiedzeniu rady rozpatrywano następujące główne problemy: rozpatrzono projekt rozwoju mechanizacji i automatyzacji procesów dowodzenia i zarządzania w Siłach Zbrojnych PRL na lata 1966 - 1970 z orientacyjnym uwzględnieniem perspektywicznego rozwoju lat 1971 - 1975; rozważono przedłożony projekt planu badań operacyjnych w zakresie optymalizacji dowodzenia wojskami na lata 1966 - 1970; projekt planu badań operacyjnych w zakresie planowania i zarządzania w dziedzinie zabezpieczenia materiałowo-technicznego Sił Zbrojnych na lata 1966 - 1970 oraz rozpatrzono projekty struktury organizacyjnego rozwoju mechanizacji i automatyzacji procesów dowodzenia i zarządzania w Siłach Zbrojnych PRL.[48/]

48/. AWL i WOPK, prot. 4489/131. Protokół z posiedzenia Rady Naukowo-Technicznej MON z dnia 13.XI.1965 r. w sprawie rozpatrzenia planu rozwoju mechanizacji i automatyzacji procesów dowodzenia i zarządzania oraz badań operacyjnych w Siłach Zbrojnych PRL na lata 1966-1970, s. 85 i 86.

Przedstawione projekty planów rozwoju mechanizacji i automatyzacji procesów dowodzenia oraz przemian strukturalnych w Siłach Zbrojnych PRL nie uwzględniały tematów prac rozwojowych w zakresie technicznych urządzeń sprzęgających maszyny cyfrowe z systemem "WOZDUCH" stosowanych w Wojskach Obrony Powietrznej Kraju. Toteż ówczesny dowódca Wojsk OPK gen. dyw. Czesław Mankiewicz, sugerował podjęcie tej problematyki już w latach 1966 - 1967 a także konieczność wykonania szeregu prac z zakresu automatyzacji.

Problemy automatyzacji nabierały coraz większego znaczenia w kierowaniu technicznymi urządzeniami będącymi na wyposażeniu Wojsk OPK, głównie rakiet, lotnictwa i urządzeń radiolokacyjnych. Tymczasem brak tych urządzeń obniżał faktyczną wartość bojową pododdziałów artylerii rakietowej i lotnictwa myśliwskiego, szczególnie dawało to odczucie podczas wspólnych ćwiczeń w ramach systemu obrony powietrznej państw Układu Warszawskiego. Na tym odcinku oddziały i związki taktyczne lotnictwa myśliwskiego i artylerii rakietowej Wojsk OPK wyraźnie pozostawały w tyle w stosunku do systemu obrony powietrznej Armii Radzieckiej. Toteż strona radziecka proponowała i zalecała do wykorzystania na szczeblu taktycznym w Wojskach OPK urządzenie dowodzenia ugrupowaniem artylerii rakietowej typu "ASURK" oraz sygnalizowała konieczność podjęcia prac nad urządzeniem typu "WEKTOR-2", służącym do zautomatyzowanego dowodzenia ugrupowaniem artylerii rakietowej i lotnictwa myśliwskiego na szczeblu taktycznym. W oparciu o uzyskane dane oraz po analizie niezbędnych potrzeb, dowództwo Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w planie rozwoju Wojsk OPK na lata 1966 - 1970 postulowało zakupienie w Związku Radzieckim i rozmieszczenie na stanowiskach dowodzenia w rejonie wybrzeża Morza Bałtyckiego urządzenia typu "ASURK". Wcześniej przewidywano potrzebę przeprowadzenia konsultacji w Związku Radzieckim.[49/]

49/. AWL i WOPK, prot. 4489/131. Pismo do Głównego Inspektora Techniki i Planowania WP nr 002875/OPK z dnia 26.07.1966 r. s. 61.

Niezależnie od planowanych zmian w zakresie automatyzacji na lata 1966 - 1970 podejmowano zamierzenia organizacyjne i rozwojowe dwóch efektywnych rodzajów wojsk OPK: artylerii rakietowej i lotnictwa myśliwskiego.

W zamierzonych pracach organizacyjnych najwięcej uwagi poświęcano jednak nadal rozwojowi organizacyjnemu artylerii rakietowej. Jeżeli do 1963 roku zdołano zorganizować osłonę rakietową najważniejszych obiektów na obszarze kraju; Warszawy, Śląska, Gdyni - Gdańska i Poznania, zestawami rakietowymi typu "DWINA" i "WOŁCHOW", która zapewniała skuteczne zwalczanie pojedynczych celów powietrznych lub małych grup na wysokościach od 2 - 27 km lecących z prędkością do 2000 km/godz., to w następnych latach parametry te były niewystarczające.
W celu dalszego wzmocnienia systemu obrony powietrznej kraju i zapewnienia skutecznej osłony pozostałym ważnym obiektom na obszarze kraju, celowe stawało się przezbrojenie pozostałych pułków artylerii lufowej OPK w zestawy rakietowe "DWINA" i "WOŁCHOW", zmodyfikowane ich wersje. W 1966 roku rejon Szczecina zamierzano osłaniać już siłami artylerii rakietowej a w następnych latach 1967 - 1968 w oparciu o okrężną osłonę obiektów Gdynia - Gdańsk i Szczecin wypełnić lukę między tymi obiektami, poprzez jednolitą organizację obrony wybrzeża Morza Bałtyckiego, szczególnie kierunku północno-zachodniego przy wykorzystaniu dwóch pułków artylerii rakietowej. Do tego zamiaru planowano istniejące 3 i 136 samodzielne pułki artylerii lufowej przezbroić w zestawy rakietowe.
W 1970 roku rejon Nowej Huty i Krakowa osłaniać siłami jednego nowozorganizowanego pułku artylerii rakietowej i włączenie go w jednolity istniejący system osłony rejonów przemysłowych Górnego Śląska.
Ponadto dla stworzenia warunków zwalczania celów niskolecących i wzmocnienia osłony obiektów Warszwy i Górnego Śląska, zorganizowanie w 1969 roku na bazie 64 i 85 pułków artylerii lufowej OPK, dwóch brygad artylerii rakietowej w specjalnie wyposażone zestawy do zwalczania celów niskolecących.

Zakładano, że realizacja powyższych zamierzeń spowoduje zwiększenie limitów wojskowych tylko na samą rozbudowę nowych jednostek artylerii rakietowej.
Prace organizacyjne na lata 1966 - 1970 generalnie zmierzały do: organizacji już w 1966 roku brygady artylerii rakietowej w składzie pięciu dywizjonów ogniowych i jednego dywizjonu technicznego, przeznaczonych do osłony obiektów Szczecin - Świnoujście organizowanej na bazie 129 pułku artylerii lufowej; w 1967 roku zorganizowanie pułku artylerii rakietowej przeznaczonego do obrony pasa wybrzeża morskiego z kierunku północno-zachodniego na bazie 136 pułku artylerii lufowej; w 1968 roku zorganizowanie kolejnego pułku artylerii rakietowej przeznaczonego do wzmocnienia obrony wzdłuż wybrzeża morskiego na kierunku północno-zachodnim i wzmocnienia brygady artylerii rakietowej osłaniającej obiekty Szczecina i Świnoujścia na bazie 3 pułku artylerii lufowej; w 1969 roku zorganizowanie brygady artylerii rakietowej w składzie pięciu dywizjonów ogniowych i jednego dywizjonu technicznego, wyposażonej w zestawy rakietowe do zwalczania celów niskolecących na bazie 64 i 85 pułków artylerii lufowej i w 1970 roku zorganizowanie pułku artylerii rakietowej przeznaczonego do osłony obiektów Nowej Huty i Krakowa na bazie 90 pułku artylerii lufowej.[50/]
Planowane zamierzania organizacyjne nie weszły w fazę realizacji w planowanej początkowo wersji, już w parę miesięcy później przedłożono nowe materiały bardziej zmodyfikowane.
Nowe materiały uwzględniały potrzebę wzmocnienia obrony wybrzeża Morza Bałtyckiego i były bardziej oszczędne w limitach finansowych.

Materiały przesłane do rozpatrzenia na zespole Ministra Obrony Narodowej dotyczące rozwoju Wojsk Obrony Powietrznej Kraju na lata 1966 - 1970, uwzględniały bardziej realniejszą organizację.

50/. CAW, prot. 4811/1482, Notatka służbowa w sprawie zamierzeń organizacyjnych w jednostkach artylerii OPK w latach 1966-1970, opracowana przez ówczesnego Szefa Artylerii OPK gen. bryg. Władysława Szczepuchę, s. 295 - 297.

Zgodnie z założeniami artylerię OPK wykorzystywano w systemie obrony powietrznej PRL we współdziałaniu z lotnictwem myśliwskim i innymi środkami obrony powietrznej, do osłony na terytorium kraju ważnych obiektów o znaczeniu administracyjno-politycznym, gospodarczym i wojskowym przed rozpoznaniem i wykonaniem uderzeń przez środki napadu powietrznego przeciwnika.
Sugerowano pozostawienie dwóch pułków artylerii lufowej małego kalibru; 64 pułku w osłonie Warszawy i 85 pułku w osłonie obiektów przemysłowych Górnego Śląska. Natomiast istniejące pułki artylerii lufowej; 3, 90, 98, 129 i 136 planowano rozformować na korzyść organizowanych dywizjonów artylerii rakietowej z przeznaczeniem do osłony strefy wybrzeża Morza Bałtyckiego.
Oddziały i związki taktyczne artylerii rakietowej; 9 i 13 dywizję artylerii, 60 brygadę artylerii, 14 pułk artylerii i Centrum Szkolenia Specjalistów Artylerii i Radiotechniki zamierzano utrzymać w niezmienionym składzie organizacyjnym i przeznaczeniu operacyjno-taktycznym.
Tylko na lata 1966 - 1970 planowano zorganizowanie wzdłuż wybrzeża Morza Bałtyckiego od Szczecina - Świnoujścia do Gdyni - Gdańska strefy obrony w powiązaniu z obroną rakietową Narodowej Armii Ludowej NRD i Armii Radzieckiej. Dla utworzenia strefy obrony wzdłuż wybrzeża morskiego, przewidywano utworzenie brygady artylerii rakietowej w składzie ośmiu dywizjonów ogniowych z zestawami "WOŁCHOW", z zadaniem osłony okręźnej rejonu Szczecina i Świnoujścia i strefy wzdłuż wybrzeża morskiego o szerokości 330 km. Brygada ta winna zostać zorganizowana w najbliższych latach 1966 - 1967. 60 brygada artylerii rakietowej, wzmocniona trzema nowozorganizowanymi dywizjonami ogniowymi przeznaczona do obrony okręźnej rejonu Gdyni - Gdańska i strefy wzdłuż wybrzeża morskiego o szerokości 300 km, zreorganizowana w następnych latach 1968 - 69.[51/]

51/. DWOPK, teczka 59/1974, Szefostwo Wojsk Rakietowych i Artylerii. Materiały dotyczące rozwoju artylerii rakietowej OPK w latach 1966 - 1970, przedstawione do rozpatrzenia na zespole MON 19.09.1965 r., s. 23 - 25.

Przedstawione materiały na Radę Ministra Obrony Narodowej uzyskały akceptację i weszły w fazę realizacji w następnych latach, pięcioletniego planu rozwoju Wojsk Obrony Powietrznej Kraju.
Na początku 1966 roku przeszły reorganizację wszystkie dwanaście pułków lotnictwa myśliwskiego OPK, przy każdym pułku utworzone zostały dywizjony dowodzenia lotami i bataliony zaopatrzenia, które zostały podporządkowane dowódcom pułków lotnictwa myśliwskiego OPK. Fakt reorganizacji i podporządkowania pododdziałów zabezpieczenia pułkom lotniczym, czyniło te pułki samowystarczalnymi w miejscach ich bazowania.[52/]

Dalsze prace reorganizacyjne w Wojskach Obrony Powietrznej Kraju przerwała w czerwcu 1967 roku agresja Izraela na kraje arabskie, w której główną rolę odegrało lotnictwo izraelskie wykonujące loty bojowe na niskich wysokościach 200 - 300 metrów. Lotnictwo izraelskie wykonując loty na małych wysokościach, zaskoczyło działający system radiolokacyjny, system rakietowy i lotnictwo myśliwskie państw arabskich. W wyniku izraelskich operacji lotniczych w ciągu krótkiego czasu, wyeliminowane zostało lotnictwo egipskie, jordańskie i irackie, co zapewniło Izraelowi panowanie w powietrzu i pozwoliło skoncentrować siły lotnicze na niszczeniu arabskich wojsk lądowych.
Wojna izraelsko-arabska ujawniła wiele niedociągnięć i słabości systemu obrony powietrznej kraju a także słabości organizacyjno-techniczne Wojsk Obrony Powietrznej Kraju.
Przykre doświadczenia z wojny izraelsko-arabskiej w niekorzystnym świetle przedstawiły działający system i możliwości obronne Wojsk Obrony Powietrznej Kraju, które należało usunąć w możliwie najkrótszym czasie.
Jednym z pierwszych przedsięwzięć organizacyjno-personalnych była decyzja kierownictwa Ministerstwa Obrony Narodowej o zmianach personalnych na kilku kierowniczych stanowiskach w Dowództwie Wojsk Obrony Powietrznej Kraju.[53/ x]

52/. DWOPK, teczka nr 7/66, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 030/Org. z dnia 11.02.1966 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 0133/Org. z dnia 22.12.1965 r. s. 134.

53/. Jaworski Zdzisław, op.cit. s. 109 i 110. Gen.bryg. Roman Paszkowski wyznaczony został rozkazem MON nr 0314 z dnia 28.07.1967 r.

Zmiany personalne spowodowały istotne zmiany organizacyjne zwłaszcza w organizacji artylerii lufowej, która miała stanowić nie tylko uzupełnienie dywizjonów artylerii rakietowej, ale przede wszystkim przeznaczona do osłony stanowisk ogniowych, lotnisk, stanowisk dowodzenia i posterunków radiolokacyjnych.

Już na początku lipca 1967 roku Minister Obrony Narodowej wydał rozakz ogólny w sprawie wzmocnienia obrony przeciwlotniczej kraju i wojsk operacyjnych. W tym celu polecał wykorzystać posiadane obecnie oraz przewidywane do wycofania z uzbrojenia wojsk klasyczne środki obrony przeciwlotniczej dla zorganizowania osłony stanowisk ogniowych artylerii rakietowej, lotnisk, stanowisk dowodzenia wojsk OPK, posterunków radiolokacyjnych, składnic i innych obiektów na terenie kraju.
Osłonę przeciwlotniczą obiektów organizować przez utworzenie skadrowanych do wielkości związków mobilizacyjnych pododdziałów przy wytypowanych jednostkach, zapewniając równocześnie przygotowanie osługi środków przeciwlotniczych przez żołnierzy ze stanu etatowego danej jednostki, szkolonych w drugiej specjalności.
Na okres wojny przewidywać rozwinięcie omawianych pododdziałów żołnierzami rezerwy odpowiednio przygotowanymi w okresie pokoju.
Pełną gotowość bojową pierwsze pododdziały winny osiągnąć już w grudniu 1967 roku a pozostałe do końca 1968 roku.[54/]

Na tej podstawie we wrześniu 1967 roku ukazało się zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego gen. dyw. Wojciecha Jaruzelskiego które przedsięwzięcia z zakresu obrony przeciwlotniczej kraju i wojsk nakazywało realizować w trzech etapach: w pierwszym etapie realizowanym jeszcze w 1967 roku zamierzano: utrzymać przewidziane uprzednio do rozformowania cztery pułki artylerii lufowej OPK; sformować dywizjon artylerii przeciwlotniczej 100 mm armat, szesnaście baterii przeciwlotniczych 57 mm armat, dziesięć baterii przeciwlotniczych 37 mm armat oraz sto cztery drużyny wielkokalibrowych karabinów maszynowych.

54/. AWL i WOPK, prot. 4417/5, Rozkaz Ministra Obrony Narodowej nr 094/Org. z dnia 6.07.1967 r. w sprawie wzmocnienia obrony przeciwlotniczej, s. 8.

W drugim etapie realizowanym w 1968 roku przewidywano sformowanie dalszych czternastu baterii przeciwlotniczych 37 mm armat i stu dwóch drużyn wielkokalibrowych karabinów maszynowych.
W trzecim etapie w 1969 roku przewidywano perspektywicznie sformowanie dwudziestu siedmiu baterii przeciwlotniczych 85 mm armat.
Dowódcy Wojsk Obrony Powietrznej Kraja nakazywał w miarę osiągania gotowości bojowej przez poszczególne oddziały i pododdziały artylerii przeciwlotniczej stopniowego włączania ich do ogólnego systemu obrony powietrznej kraju a także prawa wprowadzenia uzupełnienia do planu osłony powietrznej PRL wykorzystania i przewidzenia odpowiednich zadań zarówno na okres wojny, jak i pokoju dla oddziałów i pododdziałów artylerii przeciwlotniczej podległych dowódcom Okręgów Wojskowych.[55/]

Oba dokumenty stanowiły podstawę do wydania szczegółowego rozkazu dowódcy Wojsk OPK gen. bryg. Romana Paszkowskiego, w którym nakazywał dowódcy 1 Korpusu OPK siłami 16 samodzielnego pułku artylerii OPK osłaniać mosty na Wiśle w rejonie Warszawy, ponadto Hutę Warszawa i elektrociepłownię Żerań; siłami 77 samodzielnego pułku artylerii OPK osłaniać Łódź ze szczególnym uwzględnieniem stacji kolejowej Łódź Kaliska, a od 1 stycznia 1968 roku osłaniać jedną baterią przeciwlotniczą 57 mm armat 7 połączone stanowisko dowodzenia, jedną baterią lotniska 10 pułku i jedną baterią lotnisko 13 pułku lotnictwa myśliwskiego.
Dowódcy 2 Korpusu OPK siłami 32 samodzielnego pułku artylerii OPK od 1 stycznia 1968 roku trzema bateriami 100 mm armat osłaniać Bydgoszcz ze szczególnym uwzględnieniem stacji kolejowej Bydgoszcz Główna i Zakładów Naprawczych Taboru Kolejowego; trzema bateriami 100 mm armat osłaniać Toruń ze szczególnym uwzględnieniem mostów na Wiśle, ponadto jedną baterią 57 mm armat osłaniać stanowisko dowodzenia 2 Korpusu OPK i jedną baterią 57 mm aramt lotnisko 3 pułku lotnictwa myśliwsko-szturmowego Lotnictwa Operacyjnego w Bydgoszczy.

55/. AWL i WOPK, prot. 4417/5, Zarządzenie Szefa Sztabu Generalnego nr 0132/Sztab. z dnia 12.09.1967 r. w sprawie realizacji zadań w zakresie wzmocnienia osłony przeciwlotniczej kraju i wojsk, s. 196 i 197.

Dowódcy 3 Korpusu OPK siłami 18 samodzielnego pułku artylerii OPK osłonić Hutę i Walcownię Łabędy, elektrociepłownię Jaworzno i elektrownię Jaworzno II. 81 samodzielnego pułku artylerii OPK osłonić Nową Hutę i od 1 stycznia 1968 roku jedną baterią 57 mm armat osłonić lotnisko 55 pułku lotnictwa transportowego i siłami 17 samodzielnego pułku artylerii OPK osłonić Wrocław ze szczególnym uwzględnieniem mostów na Odrze oraz węzła kolejowego i mostu kolejowego Osobowice, od 1 stycznia 1968 roku jedną baterią 57 mm armat lotnisko 11 pułku lotnictwa myśliwskiego Wrocław-Strachowice i jedną baterią 57 mm armat stanowisko dowodzenia 3 Korpusu OPK we Wrocławiu.[56/]

Oprócz zorganizowania przez Dowództwo Obrony Powietrznej Kraju osłony ważnych obiektów przemysłowych, mostów na Wiśle i Odrze oraz osłony lotnisk Lotnictwa Operacyjnego i innych obiektów na terenie kraju. Wcześniej jeszcze w październiku 1967 roku dowódca Wojsk OPK nakazał dowódcom Korpusów OPK do połowy grudnia 1967 roku zorganizowania osłony podległych stanowisk ogniowych dywizjonów artylerii rakietowej i lotnisk przez sformowanie baterii artylerii przeciwlotniczej armat 37 mm i 57 mm. W zasadzie baterie armat przeciwlotniczych 37 mm były używane do osłony lotnisk pułk lotnictwa myśliwskiego OPK a baterie 57 mm do osłony stanowisk ogniowych dywizjonów artylerii rakietowej.
Baterie armat 37 mm oznaczone zostały numeracją od 1 i wzwyż, natomiast baterie 57 mm armat numeracją od 75 i wyżej.
Na tej podstawie przyjęte zostało do realizacji poważne przedsięwzięcie organizacyjne przez poszczególne Korpusy OPK. Dowódca 1 Korpusu OPK otrzymał zadanie zorganizowania 1 baterii przy 1 pułku lotnictwa myśliwskiego i przeformowanie 3 samodzielnego pułku artylerii OPK. Dowódcy 2 Korpusu OPK sformowanie: 2 baterii przy 9 pułku, 3 baterii przy 25 pułku, 4 baterii przy 26 pułku, 5 baterii przy 28 pułku i 6 baterii przy 34 pułku lotnictwa myśliwskiego; 75 baterii przy 21 dywizjonie, 76 baterii przy 22 dywizjonie, 77 baterii przy 23 dywizjonie, 78 baterii przy 24 dywizjonie,

---

56/. DWOPK, teczka nr 1,2/1969 r. Zarządzenie dowódcy Wojsk OPK nr 0255/Oper. z dnia 27.12.1967 r. w sprawie włączenia do system OPK nowoformowanych pododdziałów i przeformowanych oddziałów artylerii lufowej OPK oraz nowofrmowanych przez dowództwa Okręgó Wojskowych, Wojsk Lotniczych, Marynarki Wojennej i Inspektoratu Obrony Terytorium Kraju samodzielnych pododdziałów i oddziałów osłonowych przecuwlotniczej artylerii lufowej i wkm, s. 57 i 58.

79 baterii przy 25 dywizjonie, 80 baterii przy 26 dywizjonie z 4 brygady artylerii rakietowej i 86 baterii przy 36 dywizjonie, 87 baterii przy 37 baterii, 88 baterii przy 38 dywizjonie oraz 89 baterii przy 39 dywizjonie z 26 brygady artylerii rakietowej, baterie te formowane były przy 129 pułku artylerii OPK; przeformowanie 136 samodzielnego pułku artylerii OPK.
Dowódcy 3 Korpusu OPK sformowanie: 7 baterii przy 39 pułku, 8 baterii przy 45 pułku i 9 baterii przy 62 pułku lotnictwa myśliwskiego; 81 baterii przy 28 dywizjonie; 82 baterii przy 29 dywizjonie, 83 baterii przy 30 dywizjonie, 84 baterii przy 31 dywizjonie i 85 baterii przy 32 dywizjonie artylerii rakietowej; przeformowanie 90 i 98 samodzielnego pułku artylerii OPK oraz rozformowanie Podoficerskiej Szkoły Specjalistów Artylerii OPK nr 18.[57/]

Na przestrzeni kilku miesięcy 1967 roku dokonano ogromnej pracy organizacyjnej, która była niezbędna do wzmocnienia osłony obiektów przemysłowych a zwłaszcza stanowisk dowodzenia, stanowisk ogniowych i lotnisk w systemie obrony powietrznej kraju.
Pracy organizacyjnej towarzyszł pośpiech, starano się możliwie w krótkim czasie nadrobić zaległości i wyeliminować słabości systemu obrony powietrznej PRL na wypadek konfliktu zbrojnego. Niewątpliwie na szybkie tempo prac organizacyjnych, miały bezpośredni wpływ wyniki wojny izraelsko-arabskiej i wynikające z niej wszelkie konsekwencje w odniesieniu do aktualnego stanu sił i środków obrony powietrznej będących w dyspozycji Wojsk Obrony Powietrznej Kraju.

Ocenę sytuacji politycznej i militarnej 1967 roku oraz atmosferę niepewności uwzględniał referat wrześniowy przedstawiony na Radzie Ministra Obrony Narodowej, "aktualne problemy i zadania dotyczące gotowości bojowej jednostek w świetle rozwoju polityczno-militarnej sytuacji międzynarodowej oraz dywersyjno-psychologicznej działalności nieprzyjaciela".

57/. DWOPK, teczka nr 1,2/1967, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0122/Org. z dnia 10.10.1967 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 0133/Org. z dnia 12.09.1967 r. Wszystkie baterie miały zostać zorganizowane do 15.12.1967 r. s. 82 - 84.

W pierwszej części dokonano oceny międzynarodowej sytuacji politycznej, stale postępującego napięcia spowodowanego ogniskami zapalnymi konfliktów zbrojnych i wojen lokalnych. Taka sytuacja mogła przeistoczyć się w ogólnoświatowy konflikt wojenny, stanowiący zagrożenie dla świata socjalistycznego, w tym także dla Polski.
W drugiej części dokonano aktualnych możliwości bojowych poszczególnych rodzajów wojsk obrony powietrznej kraju.
Oceniano, że jednym z głównych wówczas rodzajów Wojsk Obrony Powietrznej Kraju było lotnictwo myśliwskie, które na podstawie przeprowadzonych ćwiczeń i treningów potwierdziło wysoką skuteczność działania i duże możliwości bojowe. Osiągnięte rezultaty działań lotnictwa myśliwskiego OPK, dowodziły że w warunkach PRL, lotnictwo myśliwskie stanowiło podstawową siłę w systemie obrony powietrznej kraju.
Wprowadzony na uzbrojenie lotnictwa myśliwskiego OPK samolot Mig-21 sps naddźwiękowy mógł działać w każdych warunkach atmosferycznych. Do czasu całkowitego wyposażenia pułków lotnictwa myśliwskiego w nowy sprzęt, przewidywano pozostawienie na uzbrojeniu jeszcze samoloty poddźwiękowe typu Lim-2 i Lim-5 myśliwskie i pościgowe, których parametry były zbliżone do samolotów typu F-5.
Jak wykazywały doświadczenia wojny w Wietnamie, większość lotów lotnictwo przeciwnika mogło wykonywać na małych wysokościach, dużą ilością małych grup z jednoczesnym stosowaniem zakłóceń radioelektronicznych i nowych środków rażenia.
Na tle działań przeciwnika umiejętności pilotażowe i działania lotnictwa myśliwskiego OPK oceniane były przez wyższych przełożonych oraz oficerów Dowództwa i Sztabu Zjednoczonych Sił Zbrojnych państw Układu Warszawskiego bardzo wysoko.
Aktualne uzbrojenie jednostek artylerii rakietowej OPK, było nowoczesne i w pełni odpowiadało stawianym wymogom taktyczno-technicznym.
Uwzględniając współczesną taktykę działania środków napadu powietrznego przeciwnika, istniejące zestawy rakietowe we współdziałaniu z lotnictwem myśliwskim były w stanie skutecznie zwalczać również cele lecące na małych wysokościach do dolnej granicy 150 - 300 m.

Obok artylerii rakietowej nie straciła na znaczeniu artyleria lufowa, jak wykazywały doświadczenia wojny wietnamskiej była ona nadal groźną i skuteczną bronią dla wszystkich współczesnych samolotów potencjalnego przeciwnika. W takiej ocenie przewidywano dalszy intensywny rozwój artylerii lufowej, zwłaszcza artylerii przeciwlotniczej małego kalibru, jako najbardziej skutecznego środka do zwalczania celów niskolecących.
W wojskach radiotechnicznych, które decydowały w zasadniczym stopniu o skuteczności obrony powietrznej, według analizy istniejącego stanu radiolokacyjnego systemu obrony powietrznej PRL, wykazywały także wyraźny postęp.[58/]
Przedstawiona ocena, przede wszystkim możliwości bojowych rodzajów Wojsk Obrony Powietrznej Kraju we współczesnych działaniach bojowych wpłynęła pozytywnie na stabilizację rozwoju systemu obrony powietrznej PRL.

Nie oznaczała ona zastoju w dalszych nowatorskich poszukiwaniach usprawnienia istniejącego systemu, nadal dążono do poprawienia ugrupowania dywizjonów artylerii rakietowej na wybrzeżu Morza Bałtyckiego i innych bronionych obiektów.

Nadal także pozostawała w centrum uwagi organizacja i reorganizacja artylerii lufowej OPK w celu wzmocnienia osłony przeciwlotniczej kraju i wojsk. Zamierzano wstrzymać przewidywane do rozformowania cztery pułki artylerii OPK i utrzymać je jako skadrowane 77, 32, 81 i 17 pułki artylerii lufowej OPK oraz zorganizowanie w latach 1967 - 1968 nowych 43 baterii artylerii skadrowanych, przeznaczonych głównie do osłony pułków lotnictwa myśliwskiego, stanowisk ogniowych dywizjonów artylerii rakietowej, stanowisk dowodzenia i składnic.
Skadrowane pułki 77, 32 i 17 artylerii przeciwlotniczej organizowano w składzie sześciu baterii z tym cztery baterie wyposażone w armaty 100 mm i dwie baterie w armaty 57 mm, natomiast przewidziane do sformowania 43 baterii artylerii przeciwlotniczych zamierzano wyposażyć w armaty 57 i 37 mm.

58/. AWL i WOPK, prot. 4846/62, Aktualne problemy i zadania dotyczące gotowości bojowej jednostek w świetle rozwoju polityczno-militarnej sytuacji międzynarodowej oraz dywersyjno-psychologicznej działalności nieprzyjaciela, referat przedstawiony dnia 20.09. 1967 r., s. 186 - 203.

Nie przewidywano zmian organizacyjnych w 16 i 18 pułku artylerii OPK, każdy w swoim składzie posiadał sześć baterii 57 mm armat.[59]

Równolegle z dokonywaniem zmian organizacyjnych w artylerii lufowej, realizowano drugie ważne przedsięwzięcie z zakresu usprawnienia dowodzenia i kierowania naprowadzania lotnictwa myśliwskiego oraz artylerią rakietową, reorganizowano istniejący system wojsk radiotechnicznych.

W 1 Korpusie OPK przeformowano 7 węzeł naprowadzania na nowy etat.

W 2 Korpusie OPK przeformowaniu podlegał 2 węzeł naprowadzania na 12 węzeł naprowadzania, 2 samodzielny batalion ulegał przeformowaniu na 22 pułk radiotechniczny, a całkowitemu zaś rozformowaniu podlegał 8 samodzielny batalion radiotechniczny i 8 węzeł naprowadzania.

W 3 Korpusie OPK przeformowano: 14, 17, 18 i 19 węzły naprowadzania, natomiast 14 samodzielny batalion radiotechniczny przekształcono w 19 pułk radiotechniczny, 22 samodzielny batalion radiotechniczny i 22 węzeł naprowadzania ulegał rozformowaniu.

Prowadzone prace modyfikacyjne nad nową organizacją działania systemu wojsk radiotechnicznych, dokonywano przy ciągłym zabezpieczeniu działań lotnictwa myśliwskiego i utrzymywaniu łączności, celem zabezpieczenia działania i pracy bojowej lotnictwa i oddziałom operacyjnym.[60]

Przeprowadzona częściowa reorganizacja wojsk radiotechnicznych, na obszarze działania 2 i 3 Korpusów OPK, wymagała uzgodnienia rejonów działania i wyznaczenia nowych terytoriów działań połączonych stanowisk dowodzenia Korpusów, uzgodnienia współdziałania i szybkiego osiągnięcia gotowości bojowej.

59/. AWL i WOPK, prot. 5260/26, Informacja o reorganizacji artylerii lufowej OPK na Radę Wojskową DWOPK w dniu 27.10.1967 r. Uległa zmianie numeracja pułków artylerii lufowej OPK. Nowa numeracja odpowiadała następującym pułkom: 77 pułk dawny 3, 32 pułk dawny 136, 81 pułk dawny 90, 17 pułk dawny 98, 16 pułk dawny 64 i 18 pułk dawny 85. s, 10.

60/. DWOPK, teczka nr 7/1967, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 08/Org. z dnia 9.02.1967 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 0173/Org. z dnia 23.12.1966 r., wszystkie przedsięwzięcia organizacyjne miały zostać zakończone do dnia 30.08.1967 r., s. 122 i 123.

Jednym z ostatnich przedsięwzięć bogatego w wydarzenia 1967 roku dla Wojsk Obrony Powietrznej Kraju, było sformowanie 26 brygady artylerii rakietowej. Brygadę tworzono na bazie 129 samodzielnego pułku artylerii lufowej OPK, na miejsce postoju dowództwa brygady przeznaczono Gryfice. Początkowo formowano brygadę w składzie czterech dywizjonów artylerii rakietowej: 36 dywizjon w Szczecinie - Pogodno; 37 dywizjon w Glicku k/Nowogardu; 38 dywizjon w Stargardzie Szczecińskim i 39 dywizjon w Gryfinie - Pachołęta, później sformowano piąty 40 dywizjon artylerii rakietowej.[61]
Jednak przez pierwsze dwa lata sztab brygady stacjonował w Szczecinie, dopiero później przeniesiony został do Gryfic. Brygada nie posiadała dywizjonu technicznego, natomiast każdy dywizjon posiadał baterię techniczną wykonującą pełną elaborację rakiet.
Sformowanie 26 brygady artylerii rakietowej pod koniec 1967 roku w zasadzie zakończyło prawie dziesięcioletni okres rozwoju artylerii rakietowej OPK, w którym zostały wykształtowane jej podstawowe elementy i struktura organizacyjna. W latach następnych będzie ulepszana poprzez wymianę starych zestawów i modernizację istniejących, ale gruntowniejsze zmiany organizacyjne nie nastąpią. W artylerii rakietowej OPK czynione będą jeszcze przygotowania do wprowadzenia na uzbrojenie nowych zestawów rakietowych do zwalczania celów na małych wysokościach typu "NEWA", które będą wprowadzane na uzbrojenie w latach następnych 1968 - 1970.

Systematycznie prowadzone były ćwiczenia mające na celu doskonalenie systemu obrony powietrznej zarówno w skali krajowej, jak również w skali państw Układu Warszawskiego. Jednym z większych ćwiczeń Wojsk Obrony Powietrznej Kraju był udział tych wojsk w ćwiczeniach wojsk obrony powietrznej państw Układu Warszawskiego.[62]

61/. DWOPK, teczka nr 7/1967, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0135/Org. z dnia 16.11.1967 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 0146/Org. z dnia 13.10.1967 r. Dowódca 2 Korpusu OPK otrzymał zadanie sformowania brygady do dnia 1.09.1968 r., s. 551.

62/. DWOPK, teczka nr 7/1967, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 087/OPK z dnia 9.08.1967 r. w sprawie udziału Wojsk OPK w ćwiczeniu Wojsk OPK państw Układu Warszawskiego, wydany na podstawie rozkazu Ministra Obrony Narodowej nr 036/Oper. z dnia 31.07.1967 s. 363.

Oprócz Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w ćwiczeniach brały udział: Lotnictwo Operacyjne, Inspektorat Lotnictwa, Centrum Szkolenia Lotniczego, Marynarka Wojenna i Wojska Obrony Przeciwlotniczej.

Rok 1967 był dla Wojsk Obrony Powietrznej Kraju przełomowy, nastąpiły w nim istotne usprawnienia systemu obrony powietrznej PRL, które dały podstawy do ukształtowania się współczesnego systemu. W okresie tym nastąpił wzrost roli organów dowodzenia związków taktycznych i oddziałów w zakresie podejmowania decyzji i organizowania walki przez dowódcę odpowiedniego szczebla. Poważne zmiany wprowadzono do organizacji dowodzenia poszczególnymi rodzajami wojsk.

Wojska radiotechniczne otrzymały stacje radiolokacyjne, które umożliwiały wykrywanie i śledzenie celów na małych wysokościach, nastąpiło dalsze nasycenie aparaturą typu "WOZDUCH" oraz automatyzacji obiegu informacji o sytuacji powietrznej na szczeblu pododdziału radiotechnicznego.

Lotnictwo myśliwskie OPK zostało przystosowane do warunków walki ze współczesnymi środkami napadu powietrznego, w zasadzie każdy pułk lotnictwa myśliwskiego przygotowano do prowadzenia działań bojowych z dwóch lotnisk.

W podsumowaniu całokształtu działalności Wojsk Obrony Powietrznej Kraju za 1967 rok, podkreślono że podstawowe zadania szkoleniowe zawarte w Dyrektywie Ministra Obrony Narodowej i wytycznych zostały przez Wojska OPK wykonane a główny cel szkoleniowy osiągnięty.

Poziom gotowości bojowej Wojsk OPK doskonalono poprzez przeprowadzanie kontroli dokonywanej z pełnego zaskoczenia, lotów kontrolnych z udziałem samolotów celów, kontroli aktualności dokumentacji operacyjnej i alarmowej. W działalności organizacyjnej na odcinku wzmocnienia bezpośredniej osłony jednostek Wojsk OPK, sformowano: osiem baterii artylerii przeciwlotniczej 37 mm armat dla osłony pułków lotnictwa myśliwskiego OPK i piętnaście baterii artylerii 57 mm armat dla osłony dywizjonów ogniowych i technicznych artylerii rakietowej OPK.[63/]

63/. AWL i WOPK, prot. 4846/87, Sprawozdanie z działalności Dowództwa Wojsk OPK za 1967 r. opracowane przez Szefa Sztabu Wojsk OPK gen.bryg. Zdzisława Żarskiego, s. 9 - 13.

Wydarzenia 1967 roku nie tylko spowodowały wzmożone tempo prac organizacyjnych, szkoleniowych i gotowości bojowej Wojsk OPK, ale także zmuszały do prowadzenia prac koncepcyjnych nad rozwojem tych wojsk w następnych latach. Nadal w centrum uwagi dowództwa Wojsk OPK i kierownictwa Ministerstwa Obrony Narodowej pozostawała artyleria rakietowa i jej przyszłościowy rozwój.
Jeszcze do 1970 roku planowano zakończenie organizacji 26 brygady artylerii rakietowej i włączenie jej do systemu obrony powietrznej PRL oraz dodatkowe włączenie do 4 Brygady artylerii rakietowej dalszych trzech dywizjonów ogniowych.[64/]
Zorganizowanie pułku artylerii rakietowej w składzie pięciu dywizjonów artylerii rakietowej "KUB" przeznaczonych do obrony powietrznej na małych i średnich wysokościach na wybrzeżu Morza Bałtyckiego, na odcinku od Kołobrzegu do Łeby i stanowiska dowodzenia tego pułku w Słupsku, oraz wyposażenia Centrum Szkolenia Specjalistów Artylerii i Radiotechniki w zestaw rakietowy "KUB". Natomiast do końca 1975 roku, wzmocnienie ugrupowania bojowego artylerii rakietowej na wybrzeżu poprzez zakupienie, organizację i rozwinięcie następnych pięciu dywizjonów artylerii rakietowej typu "KUB" oraz zorganizowanie dowództwa, sztabu i stanowiska dowodzenia pułku artylerii rakietowej OPK.
Po zorganizowaniu przewidywanych pięciu dywizjonów artylerii rakietowej, łącznie z dywizjonami organizowanymi do 1970 roku, ugrupowanie bojowe artylerii rakietowej OPK na rubieży wzdłuż wybrzeża Morza Bałtyckiego miało składać się z 16 dywizjonów typu "WOŁCHOW" i 10 dywizjonów typu "KUB" i jednego dywizjonu technicznego.
Orientacyjny podział wymienionych sił winien odpowiadać określonym normom zabezpieczającym wymagania z zakresu dowodzenia i kierowania ogniem, zabezpieczenia materiałowo-technicznego, szkolenia oraz utrzymania i kontroli gotowości bojowej.

64/. 4 brygada artylerii rakietowej przejęła numerację po 60 brygadzie, zachowując wszystkie jej elementy i strukturę organizacyjną.

Według doświadczeń radzieckich w pełni potwierdzonych w dotychczasowej praktyce w Wojskach OPK, warunki prawidłowego zabezpieczenia działań osiągano najlepsze przy istnieniu następujących struktur organizacyjnych: jeżeli stan pułku nie przekraczał czterech dywizjonów ogniowych z pododdziałami zabezpieczenia technicznego; jeżeli stan brygady nie przekraczał sześciu dywizjonów ogniowych i stan dywizji nie przekraczał ośmiu dywizjonów ogniowych. Przekroczenie tych norm w specyficznych wypadkach powinno być rekompensowane dodatkowymi rozwiązaniami w celu zachowania prawidłowych warunków dowodzenia.

Zgodnie z przedstawionymi normami struktura organizacyjna całego ugrupowania artylerii rakietowej na wybrzeżu była w zasadzie określona dwoma Dyrektywami Ministra Obrony Narodowej z 1963 i 1965 roku; w myśl których skład dywizji nie przekraczał ośmiu dywizjonów, brygady sześciu dywizjonów i pułku czterech dywizjonów. Późniejsza zmiana struktury organizacyjnej dywizyjnej na brygadową nie wynikała ze zmniejszenia składu, lecz w przewidywanej koncepcji likwidacji szczebla Korpusu OPK i utworzenia w ich miejsce dywizji OPK.

W uwzględnieniu poprzedniej koncepcji i palnowaną zwiększoną liczbę dywizjonów ogniowych na wybrzeżu do 26 dywizjonów, przewidywano przyjąć następujący podział organizacyjny: dwie dywizje i dwa pułki artylerii rakietowej.

Jedną dywizję w składzie sześciu dywizjonów ogniowych "WOŁCHOW" i trzech dywizjonów "KUB", przewidzieć do osłony obiektów Szczecina i Świnoujścia oraz wybrzeża na odcinku Świnoujście - Kołobrzeg z rozwiniętym stanowiskiem dowodzenia w Gryficach.

Jeden pułk w składzie dwóch dywizjonów "WOŁCHOW" i dwóch "KUB" przeznaczyć do osłony rubieży na odcinku od Kołobrzegu do Rusinowa z orientacyjnym rozwinięciem stanowiska dowodzenia w rejonie Koszalina.

Drugi pułk także w składzie dwóch dywizjonów "WOŁCHOW" i dwóch "KUB" z przeznaczeniem osłony rubieży Ustka - Łeba ze stanowiskiem dowodzenia w Słupsku.

Drugą dywizję w składzie sześciu dywizjonów, "WOŁCHOW", trzech dywizjonów "KUB" i jednego dywizjonu technicznego z zadaniem osłony obiektów Gdańska, Gdyni, Helu i rubieży na odcinku od Łeby do Helu z rozwiniętym stanowiskiem dowodzenia w Gdyni. Ponadto zorganizowania w drugiej kolejności strefowego ugrupowania artylerii rakietowej OPK na rubieży Świdnica - Szamotuły, poprzez: sformowanie na bazie 79 pułku artylerii rakietowej OPK dywizji artylerii, w skład której miały wejść istniejące cztery dywizjony "DWINA" i jednego dywizjonu technicznego, organizację dalszych dwóch dywizjonów "WOŁCHOW" i trzech dywizjonów "KUB" z przeznaczeniem osłony Poznania i rubieży na odcinku Rawicz - Rogoźno ze stanowiskiem dowodzenia w Poznaniu. Zorganizowanie na bazie skadrowanego 17 samodzielnego pułku artylerii OPK, pułku artylerii rakietowej w składzie dwóch dywizjonów "WOŁCHOW" i dwóch dywizjonów "KUB" z przeznaczeniem osłony Wrocławia i rubieży na odcinku Strzelin - Rawicz ze stanowiskiem dowodzenia we Wrocławiu. Planowano także wzmocnienie osłony Warszawy przez włączenie do 3 dywizji artylerii dodatkowo zorganizowanych pięciu dywizjonów "KUB" z jednoczesnym rozformowaniem 16 samodzielnego pułku artylerii lufowej OPK.
Wzmocnienie osłony rejonów Górnego Śląska przez włączenie do ugrupowania 1 dywizji artylerii dodatkowo pięciu dywizjonów typu "KUB" z jednoczesnym rozformowaniem 18 samodzielnego pułku artylerii lufowej OPK.
Ogółem w latach 1970 - 1975 planowano zorganizowanie: dwudziestu dywizjonów artylerii rakietowej typu "KUB", czterech dywizjonów artylerii rakietowej typu "WOŁCHOW" i jednego dowództwa pułku artylerii rakietowej; przeformowanie jednego pułku artylerii rakietowej i dwóch brygad artylerii na dywizje artylerii rakietowej, oraz jednego skadrowanego pułku artylerii lufowej na pułk artylerii rakietowej i rozformowanie dwóch samodzielnych pułków artylerii lufowej.[65/]

65/. AWL i WOPK, prot. 5834/1, Notatka służbowa w sprawie rozwoju artylerii WOPK do 1975 roku opracowana przez Szefa artylerii OPK gen. bryg. Władysława Szczepuchę z dnia 30.12.1967 r. s. 96 - 99.

Zamiary organizacyjne przerastały możliwości finansowe, plan od początku wątpliwy do zrealizowania, wyniał z braku dostatecznego rozpoznania w sytuacji ekonomicznej państwa a także nie uwzględnienia możliwości dostaw planowanego sprzętu i zestawów rakietowych. Pewnego rodzaju skrajność w planowaniu, wynikała z obawy przed zarzutami o niedoskonałości zorganizowanego systemu obrony powietrznej, a przede wszystkim niedoskołaności wykorzystania istniejących dywizjonów artylerii rakietowej.

Na początku 1968 roku w związku z prowadzeniem szeregu prac związanych z podniesieniem gotowości bojowej i zwiększeniem skuteczności artylerii rakietowej OPK oraz planowanym rozwojem Szefostwo Artylerii systematycznie analizowało aktualne możliwości istniejących ugrupowań, stanu bojowego i materiałowo-technicznego zabezpieczenia, dalszy rozwój artylerii rakietowej planowano głównie przez wprowadzenie na uzbrojenie nowych zestawów, zwłaszcza dywizjonów przeznaczonych do zwalaczania celów na małych wysokościach. Jednak w planowanej pracy organizacyjnej wyłoniło się szereg problemów, które z wielu względów nie mogły być rozwiązane przez Dowództwo Wojsk Obrony Powietrznej Kraju, problemy nurtujące wymagały przekonsultowania i wyjaśnienia w Dowództwie OPK Armii Radzieckiej.

Konsultacji wymagał problem żywotności zestawu "DWINA" i sprawa zapasu rakiet dla tego zestawu. Ponieważ na uzbrojeniu jednostek artylerii rakietowej znajdowało się szesnaście zestawów "DWINA" zakupionych jeszcze w latach 1960 - 1963, dlatego możliwości bojowe jednostek wyposażonych w te zestawy uległy zmianie, stały się już częściowo przestarzałe. Tymczasem nastąpił dalszy rozwój środków napadu powietrznego, który stawiał nowe, wyższe wymagania przed środkami przeznaczonymi do ich zwalczania, takie jak: obniżenie dolnej granicy strefy ognia, odporności na zakłócenia, możliwości jednoczesnego śledzenia i zwalczania większej ilości celów.

Istniały wątpliwości, że posiadana ilość tych rakiet, których produkcja miała być zakończona w 1968 roku, ulegała ciągłemu zmniejszaniu na skutek strzelań na poligonie oraz ograniczonych okresów eksploatacji.

Wyłonił się także kolejny problem wykorzystania nowszych zestawów rakietowych "NEWA" w systemie obrony powietrznej kraju, ich zasady organizacji i możliwości bojowych.[66/]

Oprócz rozwiązania wielu istotnych problemów z zakresu modernizacji sprzętu artylerii rakietowej i jej organizacji, wyłoniło się szereg innych problemów dotyczących całościowego usprawnienia struktury organizacyjnej systemu obrony powietrznej PRL.

W pierwszej dekadzie lutego 1968 roku udała się delegacja dowództwa Wojsk Obrony Powietrznej Kraju na rozmowy konsultacyjne do Dowództwa Wojsk Obrony Powietrznej państw Układu Warszawskiego.xxx Przedmiotem konsultacji przedtawicieli Dowództwa Wojsk Obrony Powietrznej Kraju PRL były następujące zagadnienia: optymalna struktura organizacyjna oraz organizacja dowodzenia Wojskami OPK PRL; przedstawiono koncepcje rozwojowe Wojsk OPK PRL w latach 1971 - 1975; przekonsultowano i dokonano oceny aktualnych i przewidywanych środków napadu powietrznego przeciwnika; szkolenie i wyposażenie jednostek lotniczych; eksploatacja posiadanych zestawów artylerii rakietowej oraz wykorzystanie w systemie OPK zestawów rakietowych "NEWA"; budowa i wyposażenie połączonych stanowisk dowodzenia batalionu radiotechnicznego, pułku lotnictwa myśliwskiego i pułku artylerii rakietowej względnie brygady oraz zasady organizacji skrytego pola radiolokacyjnego i możliwości zwiększenia ilości radiowych kanałów współdziałania lotnictwa myśliwskiego w systemie obrony powietrznej oraz wprowadzenie na uzbrojenie i wykorzystanie nowego sprzętu dla łączności radiowej dowodzenia i naprowadzania lotnictwa myśliwskiego. Poglądy strony radzieckiej w zasadzie były zgodne, że w warunkach Polski można przyjąć system korpuśno-dywizyjny, przy niewielkich zmianach w liniach rozgraniczenia, należało zachować 1 i 2 Korpusy OPK, natomiast dokonać reorganizacji 3 Korpusu OPK na bazie którego sugerowano zorganizowanie dwóch dywizji OPK - dywizji: Śląska i Poznańska lub Wrocławska.

66/. AWL i WOPK, prot. 5834/1, Zagadnienia do konsultacji na temat artylerii rakietowej OPK, opracowane przez zastępcę Szefa Artylerii OPK płk. Aleksandra Grabowskiego 29.01.1968 r. s. 3 - 5.

Korpusy i samodzielne dywizje OPK mogły posiadać w swoich składach organizacyjnych: brygady względnie pułki artylerii rakietowej, pułki lotnictwa myśliwskiego, brygadę radiotechniczną lub pułk albo samodzielne bataliony radiotechniczne.
Wyrażono także pogląd, że dowodzenie wojskami obrony powietrznej kraju powinno być oparte o jak najmniejszą ilość szczebli dowodzenia. Aktualne ugrupowanie artylerii rakietowej na terenie PRL odpowiadało intencjom strony radzieckiej, sugerowano jedynie, aby w pierwszej kolejności po zorganizowaniu obrony Warszawy, wybrzeża Morza Bałtyckiego i Śląska, przejść do zorganizowania obrony na rubieży Gdynia,-Bydgoszcz i Poznań, zamiast na rubieży Poznań - Wrocław - Śląsk.
Proponowano lotnictwo myśliwskie działające w systemie obrony powietrznej kraju utrzymanie w ilości nie mniejszej niż dziewięciu pułków lotnictwa myśliwskiego, a także możliwości zakupu w Związku Radzieckim po 1975 roku nowszych typów samolotów.
W odniesieniu do wojsk radiotechnicznych nie przewidywano samodzielnego działania tych wojsk, lecz włączenie w skład stanowisk dowodzenia Korpusów OPK i Dowództwa Wojsk Obrony Powietrznej Kraju.[67/]

Z przedstawionych dotychczas analiz wynika, że problem obrony powietrznej PRL w drugiej połowie 1967 roku i pierwszej połowie 1968 roku stanął w centrum uwagi nie tylko Dowództwa Wojsk Obrony Powietrznej i kierownictwa Ministerstwa Obrony Narodowej, ale Dowództwa Zjednoczonych Sił Zbrojnych państw Układu Warszawskiego oraz najwyższych czynników partyjnych i państwowych. Wyciągnięto słuszne wnioski, że od doskonałości organizacyjnej i sprawności bojowej Wojsk Obrony Powietrznej Kraju zależy trwałość systemu obrony powietrznej PRL. Toteż po agresji izraelskiej na kraje arabskie wzrosło nie tylko zainteresowanie tą problematyką, ale istniała obawa na ile system obrony powietrznej kraju był zdolny do odpoarcia ataku środków napadu powietrznego przeciwnika w wypadku rozpoczęcie konfliktu zbrojnego lub starcia zbrojnego na styku paktu NATO i Układu Warszawskiego.

67/. AWL i WOPK, prot. 5113/8, Notatka służbowa z zagadnień omawianych podczas konsultacji przeprowadzonej w dniach 6-9.02.1968 r. w Dowództwie Wojsk Obrony Powietrznej państw Układu Warszawskiego s. 82 - 84.

Największe obawy budziła skuteczność systemu artylerii rakietowej i lufowej, problem ten przedstawiony nawet był na Komisji Sejmowej na początku lutego 1968 roku.
W referacie dotyczącym problemów artylerii OPK, stwierdzono, że artyleria rakietowa OPK jest podstawowym i najbardziej perspektywicznym rodzajem wojsk OPK. Przeznaczona do osłony najważniejszych obiektów, rejonów gospodarczych, administracyjno-politycznych, komunikacyjnych i wojskowych, jak również do osłony kierunków wyprowadzających na obiekty położone w głębi kraju.
Pułap artylerii rakietowej OPK przewyższała wysokość lotu, osiąganlne przez ówczesne samoloty będące na uzbrojeniu potencjalnego przeciwnika, wynosił 25 - 30 i więcej kilometrów a dzięki znacznemu osiągowi była zdolna zwalczać cele powietrzne na dalszych podejściach.
Artylerię rakietową cechuje duża dokładność trafienia celu, dodatnimi cechami była możliwość zwalczania celów na dużych i stratosferycznych wysokościach, ponaddźwiękowych prędkościach, zwalczania celów manewrujących oraz działania o każdej porze roku, doby i bez względu na warunki atmosferyczne.
Do ujemnych cech artylerii rakietowej zaliczano: ograniczony promień działania, stosunkowo mała manewrowość oraz ograniczone możliwośdi zwalczania celów działających na małych wysokościach poniżej 300 metrów i celów lecących potokiem z małymi odstępami czasowymi.
W świetle wystąpienia, pozytywnie oceniono artylerię lufową, chociaż od dawna istniały tendencje planowego zastąpienia artylerii lufowej - rakietową, to jednak doświadczenia wojny wietnamskiej i agresji izraelskiej wykazały, że tendencje te były nieuzasadnione. Zmienna taktyka działania lotnictwa przeciwnika w poważnym stopniu wpłynęła na wzrost znaczenia artylerii lufowej.[68/]

Obok wielokrotnie podnoszonych problemów artylerii a zwłaszcza artylerii rakietowej, istotnego znaczenia nabierały zagadnienia organizacji i rozwoju wojsk radiotechnicznych w systemie obrony powietrznej kraju.

68/. AWL i WOPK, prot. 5834/2, Wstawka do referatu dla Komisji Sejmowej PRL przedłożona 10.02.1968 r., s. 45 i 46.

Ze względu na ciągłą reorganizację innych rodzajów wojsk, dotychczasowy system wojsk radiotechnicznych i organizacja nie zdawała egzaminu, toteż na najbliższe lata przewidywano kolejną reorganizację, celem poprawy parametrów pola radiolokacyjnego. Po 1970 roku planowano dalsze doskonalenie pola radiolokacyjnego dla zabezpieczenia wykrywania i ciągłego prowadzenia celów na wysokościach poniżej 500 metrów, wymagało to zwiększonej ilości posterunków radiolokacyjnych, do liczby 120 posterunków radiolokacyjnych: z tej liczby 74 stałych i 46 posterunków radiolokacyjnych tworzonych dodatkowo.
Posiadaną siecią posterunków radiolokacyjnych w 1975 roku zakładano utworzenie nad terytorium PRL pola radiolokacyjnego o następujących parametrach: dolną granicę pola radiolokacyjnego na głównych kierunkach operacyjno-powietrznych, zwłaszcza północno-zachodnim do wysokości nie niżej niż 300 metrów; dolną granicę dla pozostałego obszaru kraju, południowego i wschodniego do wysokości rzędu 500 metrów; górny ciągły pułap nad obszarem całego kraju 30000 - 40000 metrów.
Do końca 1975 roku planowano także posiadanie zorganizowanie skrytego pola radiolokacyjnego tworzone przez 25 posterunków radiolokacyjnych rozwijanych na zapasowych pozycjach liniowych batalionów radiotechnicznych.
Z przeprowadzonego studium, uwzględniono przeciwdziałanie lotnictwa myśliwskiego na około 70% celów z ogólnej ilości środków napadu powietrznego spodziewanych nad terytorium PRL, planowano zorganizowanie 27 zautomatyzowanych punktów naprowadzania. Uwzględniono również dodatkowe zabezpieczenie radiolokacyjnego naprowadzania lotnictwa myśliwskiego sposobem foniczno-ręcznym z wykorzystaniem wynośnych wskaźników stacji radiolokacyjnych na stanowiska dowodzenia zautomatyzowanych 27 punktów naprowadzania oraz wykorzystanie 18 posterunków radiolokacyjnych rozwiniętych w pobliżu lotnisk lotnictwa myśliwskiego.

Ponadto bezpośrednie radiolokacyjne zabezpieczenie dywizjonów artylerii rakietowej w informację o celach niskolecących. Przewidywane potrzeby zrodziły konieczność dokonania zmian organizacyjnych w wojskach radiotechnicznych na lata 1971 - 1975. Po zakończonej reorganizacji planowano posiadanie czterech brygad radiotechnicznych, jednego pułku i jednego batalionu radiotechnicznego. Istniejące pod koniec 1970 roku pięć pułków radiotechnicznych i dwa samodzielne bataliony radiotechniczne miały ulec rozformowaniu. W nowym układzie organizacyjnym: w 1 Korpusie OPK zamierzano zorganizować jedną brygadę radiotechniczną w Warszawie i jeden samodzielny batalion radiotechniczny w Sandomierzu o ogólnej liczbie 21 stałych posterunków radiotechnicznych; w 2 Korpusie OPK, dwie brygady radiotechniczne w Gdyni i Gryficach, każda w składzie pięciu batalionów radiotechnicznych i 27 stałych posterunków radiotechnicznych i w 3 Korpusie OPK jedną brygadę radiotechniczną w Poznaniu i jeden pułk radiotechniczny w Chorzowie o łącznej liczbie dziewięciu batalionów radiotechnicznych w składzie 26 posterunków radiotechnicznych.[69/]

Zakładany rozwój wojsk radiotechnicznych na lata 1971 - 1975 nie został zrealizowany, zmiany organizacyjne artylerii rakietowej i lotnictwa myśliwskiego, wpłynęły na zmiany organizacyjne w wojskach radiotechnicznych, które swoją strukturę musiały dostosować do działań artylerii rakietowej i lotnictwa myśliwskiego.

W toku prac koncepcyjnych i rozwojowych wszystkich rodzajów wojsk w Wojskach Obrony Powietrznej Kraju na najbliższe pięciolecie, realizowano i doskonalono strukturę organizacyjną dla bieżących potrzeb systemu obrony powietrznej PRL.
Przeformowaniu uległy: 10, 13 i 34 pułki lotnictwa myśliwskiego OPK, warsztaty sprzętu łączności i ubezpieczenia lotów poszczególnych Korpusów OPK, przeformowano na warsztaty sprzętu łączności.
W drugiej połowie 1968 roku celem wzmocnienie osłony lotnisk lotnictwa myśliwskiego i innych obiektów Wojsk OPK sformowano dalsze nowe baterie artylerii przeciwlotniczej głównie małego kalibru 37 mm armat.

69/. AWL i WOPK, prot. 5840/2, Plan rozwoju wojsk radiotechnicznych OPK na lata 1971 - 1975 opracowany przez szefa wojsk radiotechnicznych płk. Zdzisława Malinę z dnia 17.01.1968 r. s. 2 - 4.

W 1 Korpusie OPK sformowano: 11 baterię przy 10 pułku; 12 baterię przy 13 pułku, 14 baterię przy 1 pułku lotnictwa myśliwskiego i 42 baterię przy WAG 1 Korpusu.
W 2 Korpusie OPK sformowano: 16 baterię przy 26 pułku, 17 baterię przy 28 pułku, 18 baterię przy 34 pułku lotnictwa myśliwskiego i 43 baterię przy 12 pułku radiotechnicznym.
W 3 Korpusie OPK sformowano: 13 baterię przy 11 pułku, 19 baterię przy 39 pułku, 20 baterię przy 45 pułku i 21 baterię przy 62 pułku lotnictwa myśliwskiego. Ponadto do osłony Centralnego Stanowiska Dowodzenia OPK sformowano 41 baterię, do osłony Centrum Szkolenia Specjalistów Artylerii i Radiotechniki 44 i 45 baterię oraz do osłony 15 składnicy MPS 15 baterię artylerii przeciwlotniczej.[70/] Natomiast jesienią 1968 roku przekazano Wojskom Lotniczym 9 pułk lotnictwa myśliwskiego stacjonujący w Debrznie, 28 dywizjon dowodzenia lotami, 55 batalion zaopatrzenia, 2 baterię artylerii przeciwlotniczej oraz garnizonowy klub oficerski.[71/]

Do końca 1968 roku dokonano jeszcze częściowej reorganizacji samodzielnych batalionów radiotechnicznych i węzłów naprowadzania, traktując to przedsięwzięcie jako przejściowe do czasu wprowadzenia nowego systemu organizacyjnego i formowanie brygad radiotechnicznych, które miały stanowić podstawową strukturę organizacyjną w systemie radiolokacyjnym.
Na tej podstawie przeformowano 3, 6, 7 i 9 samodzielne bataliony radiotechniczne oraz 3, 6 i 9 węzły naprowadzania. Częściowa reorganizacja była wstępem nowego planu reorganizacji wojsk radiotechnicznych w latach siedemdziesiątych.[72/]

70/. DWOPK, teczka nr 9/68, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0114/Org. z dnia 13.08.1968 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 0105/Org. z dnia 8.08.1968 r., zakończenie formowania baterii nakazano w terminie do dnia 15.12.1968 r., s. 389 i 390.

71/. DWOPK, teczka nr 9/68, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0117/Org. z dnia 16.08.1968 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 0107/Org. z dnia 12.07.1968 r. przekazanie miało nastąpić do dnia 1.11.1968 r., s. 409.

72/. DWOPK, teczka nr 9/68, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0136/Org. z dnia 5.10.1968 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 0126/Org. z dnia 30.08.1968 r., dowódca 1 i 2 Korpusów OPK winni dokonać reorganizacji do dnia 30.04.1969 r., s. 461 i 462.

Czynione wysiłki nad usprawnieniem funkcjonowania systemu obrony powietrznej PRL w latach 1967 - 1968, jednocześnie miały na celu przygotowanie niezbędnych przesłanek do reorganizacji wojsk OPK po 1970 roku. Ciągłe śledzenie za rozwojem środków napadu powietrznego przeciwnika i utrzymujący się wzrost napięcia w sytuacji międzynarodowej, zmuszał do oceny realnych własnych możliwości i kierunków rozwoju Wojsk Obrony Powietrznej Kraju. Aktualna sytuacja wojskowo-polityczna połowy 1969 roku, kształtowała się niepomyślnie na niekorzyść systemu obrony powietrznej PRL oraz sił i środków będących w dyspozycji Dowództwa Wojsk OPK.

Z oceny sił przeciwnika wynikało, że na Północno-Środkowo Europejskim TDW znajdowało się około 2190 środków napadu powietrznego będący w dyspozycji krajów NATO, z ogólnej liczby sił przeciwnika nad obszarem PRL mogło działać około 30%, wliczając także przeloty w kierunku terytorium Związku Radzieckiego. Analizując perspektywy rozwoju środków napadu powietrznego przeciwnika do 1975 roku i w oparciu o dostępne materiały, przewidywano, że ilość tych środków zdolnych do działań na obszarze PRL nie ulegnie zmianie, lecz zasadniczej zmianie ulegnie jakość techniczna sprzętu jakim dysponował będzie potencjalny przeciwnik.
Natomiast realne możliwości Wojsk Obrony Powietrznej Kraju kształtowały się następująco: nadal w systemie obronnym PRL zasadniczą rolę odgrywało lotnictwo myśliwskie, bazujące na obszarze kraju i całościowo podporządkowane Dowództwu Wojsk OPK w pierwszym okresie wojny. W skład lotnictwa myśliwskiego wchodziło: dziesięć pułków lotnictwa myśliwskiego OPK w liczbie 380 samolotów; dziewięć pułków lotnictwa myśliwskiego Wojsk Lotniczych w liczbie 320 samolotów; jeden pułk Marynarki Wojennej o stanie 22 samolotów i cztery pułki lotnictwa myśliwskiego Północnej Grupy Wojsk Radzieckich w liczbie 144 samolotów.
W sumie Dowództwo Wojsk OPK dysponowało dwudziestoma pięcioma pułkami lotnictwa myśliwskiego o łącznej liczbie 868 samolotów myśliwskich różnych typów na przewidywanych 600 - 1000 samolotów przeciwnika. Przyjmując dolną granicę stosunek kształtował się jak 1,4 : 1 na korzyść lotnictwa OPK, a jeśli górną granicę to stosunek kształtował się jak 1 : 1,15 na korzyść przeciwnika.

W wypadku rozpoczęcia działań lotnictwo myśliwskie będące w dyspozycji Dowódcy Wojsk OPK mogło zniszczyć 15 - 20% ogółu środków napadu powietrznego przeciwnika.
Artyleria rakietowa rozmieszczona na obszarze kraju mogła strącić około 53 samoloty, stanowiło to 5 - 9%, z tego artyleria rakietowa OPK - 38 samolotów /4 - 6%/.
Artyleria lufowa, uwzględniając doświadczenia wietnamskie mogła strącić około 10 samolotów /1,1 - 1,5%/, której na terytorium PRL znajdowało się około 200 baterii artylerii przeciwlotniczych OPK, OTK i Wojsk Operacyjnych.[73/]
W sumie wszystkie siły i środki będące w systemie obrony powietrznej PRL mogły zniszczyć od 20,1% do 36,5% środków napadu powietrznego przeciwnika w przybliżeniu około 200 samolotów, bez uwzględnienia własnych. Prowadzone obliczenia nasuwały określone wnioski, których w warunkach realnego zagrożenia nie można było lekceważyć, ponieważ nie wszystkie posiadane siły i środki własne mogły być użyte jednocześnie w pełnych stanach etatowych.
Najwięcej wątpliwości mogła budzić sytuacja kadrowa w lotnictwie myśliwskim OPK. Aktualna i przyszłościowa analiza naliczeń potrzeb kadrowych pilotów samolotów odrzutowych pułków lotnictwa myśliwskiego OPK na lata 1970 - 1975, przy uwzględnieniu ilościowego zmniejszania lotnictwa, wykruszeń i dopływu pilotów, wykazywała że średnie ukompletowanie pułków lotniczych utrzymywało się w granicach 85 - 86%.
Uwzględniając także średnią absencję chorobową wynoszącą około 6 - 7% stanu pilotów oraz przewidywany stan ukompletowania pułków lotnictwa myśliwskiego OPK, do działań bojowych pozostawało średnio około 78,3% stanu personelu latającego, procent ten wprawdzie pozwalał na obsadzenie 100% stanu samolotów bojowych, lecz pozbawiał jakichkolwiek rezerw personelu latającego.
W warunkach lotnictwa myśliwskiego OPK taki procent ukompletowania był niedopuszczalny, gdyż nie zabezpieczał możliwości prowadzenia intensywnych działań w ciągu całej doby i w znacznym stopniu obniżał możliwości bojowe Wojsk OPK.

73/. AWL i WOPK, prot. 5022/43, Notatka służbowa przedstawiona na Radzie Wojennej Ministerstwa Obrony Narodowej w dniu 3.07.1969 r. opracowana przez zespół oficerów DWOPK w dniu 1.07.1969 r. s. 321 - 323.

Według przyjętych zaś zasad lotnictwo myśliwskie OPK powinno być ukompletowane przynajmniej w 95%, uwzględniając odpowiedni dopływ pilotów zakładano, że dopiero w 1975 roku lotnictwo myśliwskie OPK osiągnie wymagane ukompletowanie 98,6%. Powyższy stan personelu latającego przy zmniejszonej ilości pułków i stale ulepszanym systemie dowodzenia i naprowadzania lotnictwa myśliwskiego w systemie obrony powietrznej PRL pozwalał na osiągnięcie dużej zdolności bojowej.[74/]

W sytuacji realnego zagrożenia i możliwości oddziaływania dużej ilości środków napadu powietrznego przeciwnika, sprawa lotnictwa myśliwskiego OPK wymagała istotnych zmian nie tylko organizacyjnych, ale także kadrowych, szkoleniowych i technicznych oraz ciągłego udoskonalania systemu dowodzenia wojskami obrony powietrznej kraju.

W warunkach wielu niedomagań i braków w ciągu krótkiego okresu czasu nowe Dowództwo Wojsk Obrony Powietrznej Kraju włożyło dużo wysiłku w celu doskonalenia funkcjonującego systemu obrony powietrznej PRL. Przede wszystkim wszystkie przedsięwzięcia szkoleniowe wynikające z Dyrektywy Ministra Obrony Narodowej na rok 1969 zostały wykonane pomyślnie. Przeprowadzone przedsięwzięcia szkolenia operacyjno-taktycznego Wojsk OPK potwierdziły, że dowództwa i sztaby zostały dobrze przygotowane do dowodzenia wojskami w różnych warunkach sytuacji powietrznej i naziemnej.
W zakresie inżynieryjnej rozbudowy lotnisk i stanowisk ogniowych artylerii rakietowej, prowadzono je intensywnie własnymi siłami we wszystkich jednostkach, wartość wykonanych prac szacowano na 10 milionów złotych.
W wyniku intensywnych prac organizacyjnych w ciągu całego 1969 roku zdołano usprawnić radiolokacyjne zabezpieczenie działań bojowych lotnictwa myśliwskiego OPK, szczególnie samolotów Mig-21.

74/. AWL i WOPK, prot. 5022/42, Notatka służbowa Szefa Lotnictwa Wojsk OPK płk. Władysława Hermaszewskiego do Dowódcy Wojsk OPK gen. bryg. Romana Paszkowskiego, dotycząca przewidywanego przez Dowództwo Wojsk Lotniczych ukompletowania personelu latającego pułków lotnictwa myśliwskiego OPK z dnia 20.06.1969 r. s. 232.

Ponadto Wojska Obrony Powietrznej Kraju w 1969 roku przystąpiły do stopniowej reorganizacji dowodzenia w ramach której wykonano trzy tymczasowe połączone stanowiska dowodzenia pododdziałów radiotechnicznych, pułków lotnictwa myśliwskiego i artylerii rakietowej OPK. Zrealizowano także szereg wytycznych w sprawie obrony powietrznej kraju i współdziałania; opracowano nowy plan obrony powietrznej PRL, w którym uwzględniono użycie całości sił Obrony Powietrznej Kraju do działań bojowych; opracowano nowy plan współdziałania sił i środków Wojsk OPK z siłami i środkami Obrony Terytorialnej Kraju, Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Wojsk Lotniczych i Marynarki Wojennej w systemie obrony powietrznej PRL; opracowano plany współdziałania Okręgów Wojskowych i Korpusów OPK; opracowano plan wykorzystania posterunków obserwacji wzrokowo-technicznej Wojsk Obrony Pogranicza i Marynarki Wojennej w jednolitym systemie obrony powietrznej kraju do wykrywania celów na małych wysokościach oraz opracowano nowe plany współdziałania z Północną Grupą Wojsk Radzieckich, 2 i 8 Armią OPK Armii Radzieckiej; Narodową Armią Ludową NRD, Grupą Wojsk Radzieckich w NRD, 7 Armią OPK CSRS i Centralną Grupą Wojsk Radzieckich w CSRS.[75/]

Rozszerzenie meldunku stanowiła ocena szkolenia Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w 1969 roku, w której bardziej szczegółowo oceniono poszczególne rodzaje wojsk i realizowane przedsięwzięcia. Głównym celem szkolenia 1969 roku było dalsze doskonalenie dowództw wszystkich szczebli w sprawnym kierowaniu działaniami wojsk w okresie zagrożenia i wojny oraz praktyczne umacnianie gotowości bojowej. Uległ znacznej poprawie stan dyscypliny. W zakresie szkolenia operacyjno-taktycznego Wojska OPK, dowództwa i sztaby zostały dobrze przygotowane do dowodzenia wojskami w różnych sytuacjach, potwierdziły to ćwiczenia wojsk OPK "ZENIT-69", które było kolejnym etapem podwyższania gotowości bojowej i sprawności Wojsk OPK w jednolitym systemie obrony powietrznej państw Układu Warszawskiego.

75/. AWL i WOPK, prot. 5113/3, Meldunek Dowódcy Wojsk OPK gen.bryg. Romana Paszkowskiego do Ministra Obrony Narodowej gen.broni Wojciecha Jaruzelskiego z realizacji Dyrektywy MON oraz problemów stawianych na Radach Wojskowych i Zespole MON w 1969 r. dotyczących Wojsk OPK, s. 312 - 315.

Osiągnięto sygnalizowany już znaczny postęp w organizacji i realizacji współdziałania ze związkami operacyjnymi i taktycznymi obrony powietrznej sąsiednich państw Układu Warszawskiego, Wojsk Lotniczych, Obrony Przeciwlotniczej i Marynarki Wojennej. Zmodernizowano szereg stanowisk dowodzenia pod kątem nowej struktury dowodzenia i wykorzystania systemu "WOZDUCH" na stanowisku dowodzenia szczebla taktycznego. Wiele pracy i wysiłku włożono w doskonalenie powietrznej obrony rakietowej wybrzeża morskiego na kierunku północno-zachodnim włączając w system OPK nowo zorganizowane trzy pododdziały 26 brygady artylerii rakietowej. Przystąpiono do przygotowania bazy szkoleniowej rakiet przeciwlotniczych do zwalczania celów na małych i średnich wysokościach w osłonie Warszawy. Dostosowano i bardziej udoskonalono do warunków zagrożenia PRL system dyżurowania wojsk rakietowych OPK, wprowadzając w pogotowie dyżurne po dwa dywizjony ogniowe w dywizji artylerii i brygadzie oraz po jednym dywizjonie w 26 brygadzie i samodzielnym pułku artylerii rakietowej.
W lotnictwie myśliwskim także osiągnięto znaczne postępy, szkoląc stany osobowe pułków lotniczych do zwalczania środków napadu powietrznego na jego lotniskach bazowania.
Przygotowano personel latający do prowadzenia rozpoznania na obiekty przeciwnika, działanie samolotów Mig-21 pojedynczo i grupowo na wszystkich wysokościach w świetle doświadczeń wojny w Wietnamie i na Bliskim Wschodzie.
W artylerii rakietowej i lufowej uczyniono dalszy krok na drodze podwyższenia gotowości bojowej przez skrócenie czasu osiągania gotowości bojowej. Nastąpił dalszy rozwój wojsk rakietowych, już na początku roku została włączona do systemu obrony powietrznej PRL 26 brygada artylerii rakietowej w składzie trzech usamodzielnionych dywizjonów rakietowych, dalsze cztery planowano wprowadzić w pierwszym kwartale 1970 roku. Przystąpiono do organizacji szkolenia kolejnych trzech dywizjonów ogniowych dla 4 brygady artylerii, poważnie były także zaawansowane prace nad organizacją czterech dywizjonów rakietowych "NEWA" dla 3 dywizji artylerii. W ciągu roku zorganizowano 17 baterii artylerii osłonowej, natomiast wojska radiotechniczne zadania wykonywały na poziomie dobrym, poprawiając znacznie warunki wykrywania,[76/]

76/. AWL i WOPK, prot. 5113/28, Ocena szkolenia Wojsk OPK w 1969 r. oraz główne zadania na rok 1970, s. 145 - 163.

Nowym elementem w systemie Wojsk Obrony Powietrznej Kraju, było rozwinięcie pracy 1 Ośrodka Rozpoznania Radioelektronicznego wzdłuż wybrzeża Morza Bałtyckiego. Do października 1969 roku zdołano zorganizować rozpoznanie radiowe na falach ultrakrótkich wzdłuż wybrzeża rozwijając trzy kompanie rozpoznania radiowego: 1 kompania w Mrzeżynie, Chynowie, Rogowie i Uniestach; 2 kompania w Duninowie, Darłówku, Ustce i Człopinie i 3 kompania w Rozewiu, Łebie i Helu.[77]

Oprócz wymienionych ważnych przedsięwzięć realizowanych w 1969 roku na uwagę zasługuje jeszcze dwa ważne przedsięwzięcia organizacyjno-szkoleniowe, formowanie trzech dywizjonów ogniowych dla 26 brygady artylerii; 40 dywizjonu w Kłoczewie, 41 dywizjonu w Mrzeżynie i 42 dawizjonu w Ustroniu Morskim.[78]/xxxx

Zamierzenia organizacyjne kontynuowano także w następnym roku 1970, główny nacisk położono na doskonalenie i umocnienie artylerii rakietowej i lufowej, nieco mniej uwagi poświęcono wojskom radiotechnicznym i lotnictwu myśliwskiemu.

Na początku 1970 roku włączono w system obrony powietrznej kraju cztery wcześniej zorganizowane dywizjony artylerii rakietowej: 39 dywizjon w Gryfinie - Pachlenta, 40 dywizjon w Kołczewie, 41 dywizjon w Mrzeżynie i 42 dywizjon w Ustroniu Morskim, będące w składzie organizacyjnym 26 brygady artylerii.
Dywizjony zgodnie z pierwotnym przeznaczeniem osłaniały północno-zachodni rejon obrony 2 Korpusu OPK z dniem 15 marca 1970 roku.
Na początku kwietnia włączono także do pracy bojowej rozwinięty system "WOZDUCH 1p", w zakresie naprowadzania na podstawie pierwotnej informacji radiolokacyjnej: w 13 pułku radiotechnicznym otrzymał 4 baterie w Witkowie i 5 batalion w Chynowie; 6 batalion w Lipowcu z 2 pułku radiotechnicznego i posterunek radiolokacyjny w Ożarowie z 3 samodzielnego batalionu radiotechnicznego.

77/. DWOPK, teczka nr 9/69, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 12/OPK z dnia 3.02.1969 r. w sprawie zorganizowania rozpoznania radioelektronicznego na falach ultrakrótkich wzdłuż wybrzeża, s. 40 i 41.

78/. DWOPK, teczka nr 9/69, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 013/Org. z dnia 6.02.1969 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 0162/Org. z dnia 21.12.1968 r. s. 44.

W zakresie zbioru informacji aparaturę "WOZDUCH" zainstalowano na stanowisku dowodzenia 13 pułku radiotechnicznego i na stanowisku dowodzenia 1 Korpusu OPK.[79]

Od marca 1970 roku przystąpiono do organizowania dalszych nowych dywizjonów artylerii rakietowej i baterii artylerii lufowej, których zakończenie formowania przewidywano na koniec roku kalendarzowego. Zgodnie z zarządzeniem Szefa Sztabu Genralnego, formowano osiem dywizjonów artylerii rakietowej i dwanaście baterii artylerii przeciwlotniczej 37 mm armat oraz przeformowanie 22 dywizjonu ogniowego i rozformowanie 16 samodzielnego pułku artylerii lufowej OPK.

Na tej podstawie dowódca 1 Korpusu OPK w składzie 3 Łużyckiej Dywizji Artylerii OPK formował: 60 dywizjon w Olszewicach, 61 dywizjon w Małocicach, 62 dywizjon w Bożęcinie i 63 dywizjon w Rusiecu, wszystkie miejscowości położone w pobliżu Warszawy. Ponadto 49 baterię przy 2 dywizjonie, 50 baterię przy 3 dywizjonie, 51 baterię przy 6 dywizjonie, 52 baterię przy 8 dywizjonie i 53 baterię przy 9 dywizjonie artylerii rakietowej. W tym czasie otrzymał polecenie rozformowania 16 samodzielnego pułku artylerii lufowej.

Dowódca 2 Korpusu OPK formował w składzie 26 brygady artylerii OPK jeden dywizjon 43 w Darłowie, 54 baterię przy 40 dywizjonie, 55 baterię przy 41 dywizjoniw, 56 baterię przy 42 dywizjonie i 57 baterię przy 43 dywizjonie artylerii rakietowej.

Natomiast w składzie 4 brygady artylerii OPK formował 44 dywizjon w Ustce i 58 baterię, 45 dywizjon w Smłodzinie i 59 baterię oraz 46 dywizjon w Lubiatowie i 60 baterię artylerii przeciwlotniczej.[80]

W drugiej połowie 1970 roku przeformowaniu uległa znaczna część pułków lotnictwa myśliwskiego OPK. W 1 Korpusie OPK: 1, 10 i 13 pułki lotnictwa myśliwskiego. W 2 Korpusie OPK; 26 i 34 pułki i w 3 Korpusie OPK; 11 i 62 pułki lotnictwa myśliwskiego.[81]

79/. DWOPK, teczka nr 9/70. Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 006/Oper. z dnia 27.01.1970 r. w sprawie włączenia w system obrony powietrznej kraju kolejnych dywizjonów 26 brygady artylerii oraz zestawów aparatury "WOZDUCH", wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 0147/Org. z dnia 13.10.1967 r. i nr 0162/Org. z dnia 21.12.1968 r. oraz rozkazów dowódcy Wojsk OPK nr 0135/Org. z dnia 16.11.1967 r. i nr 013/Orgw z dnia 6.02.1969 r. s. 34 i 35.

80/. AWL i WOPK, prot. 5406/27, Zarządzenie Szefa Sztabu Generalnego nr 06/Org. z dnia 26.01.1970 r. s. 27-30. Por. DWOPK, teczka nr 9/70, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 028/Org. z dn. 6.03.1970 r. Dywizjony i baterie 3 DA OPK miały być sformowane do 30.12.1970 r. ten sam termin otrzymały 4 i 26 BA OPK. s. 101.

81/. DWOPK, teczka nr 9/70, Rozkaz organizacyjny dowódcy WOPK nr 005/Org z dn. 8.07.1970 r. wydany na podst. zarz. Szefa Sztab. Gen. nr 0507/Org z dnia 28.01.1970

Reorganizacja pułków lotnictwa myśliwskiego przyczyniła się do kolejnej reorganizacji istniejących węzłów naprowadzania i 18 samodzielnego batalionu radiotechnicznego. Przeformowaniu uległy: 2, 3 i 7 węzły naprowadzania 1 Korpusu OPK, 12 i 13 węzły naprowadzania 2 Korpusu OPK, 17 i 19 węzły naprowadzania 3 Korpusu OPK oraz 18 batalion radiotechniczny przemianowano na 17 pułk radiotechniczny. Ponadto Szef Oddziału Automatyzacji i Mechanizacji Sztabu Wojsk OPK otrzymał polecenie sformowania Ośrodka Automatyzacji Dowodzenia Wojsk OPK przy Centralnym Stanowisku Dowodzenia w Pyrach k/Warszawy.[82/]

Najszybciej postępowała reorganizacja 17 pułku radiotechnicznego w Poznaniu, który już z dniem 30 września 1970 roku rozpoczynał pracę bojową w zakresie odbioru, opracowania i analizy informacji o sytuacji powietrznej oraz dowodzenia podległymi pododdziałami. Zreorganizowany pułk posiadał w swoim składzie dwa bataliony po trzy kompanie radiotechniczne w każdym batalionie. 1 batalion w Babkach posiadał kompanie: 11 w Mechaczu, 12 w Ruchocinku i 13 w Radłowie. 2 batalion w Krośnie Odrzańskim, kompanie radiotechniczne, 21 w Drzeńsku, 22 w Kotli i 23 w Dłużynie Górnej.[83/]

Począwszy od drugiej połowy 1968 roku system obrony powietrznej kraju stopniowo umacniał się, stawał się coraz bardziej nowoczesny i skuteczny. Osiągnięcie wysokiego stanu gotowości bojowej wymagało szeregu rozwiązań organizacyjnych i technicznych wykonywanych w przyśpieszonym tempie i ograniczonym czasie. Na wysoki poziom organizacyjny i gotowość bojową Wojsk Obrony Powietrznej Kraju złożył się wysiłek wielu zespołów ludzkich, dowództw i sztabów różnych szczebli.

82/. DWOPK, teczka nr 9/70, Rozkaz organizacyjny dowódcy Wojsk OPK nr 094/Org. z dnia 8.07.1970 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 043/Org. z dnia 14.05.1970 r. przeformowanie miało nastąpić do dnia 1.10.1970 r. s. 284.

83/. DWOPK, teczka nr 9/70, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0119/Oper. z dnia 14.08.1970 r. w sprawie pracy w systemie 3 Korpusu OPK nowo formowanego 17 pułku radiotechnicznego, s. 354 i 355.

Już na początku 1970 roku Wojska Obrony Powietrznej Kraju w zakresie doskonalenia gotowości bojowej, uzyskanych wyników szkolenia bojowego, ćwiczeń operacyjno-taktycznych i innych przedsięwzięć szkoleniowo-wychowawczych, osiągnęły wiele liczących się efektów. Zyskały wysokie uznanie kierownictwa Ministerstwa Obrony Narodowej i najwyższych władz partyjnych i państwowych.
Minister Obrony Narodowej gen. broni Wojciech Jaruzelski, mówiąc o problemach polityczno-militarnych lat 1968 - 1969 PRL i Układu Warszawskiego, pozytywnie ocenił dotychczasowy wysiłek Wojsk Obrony Powietrznej Kraju, wśród wielu cech pozytywnych liczące się były osiągnięte efekty w doskonaleniu gotowości bojowej w systemie obrony powietrznej, które w konkretnych warunkach Polski rozstrzygały głównie o odparciu pierwszego zaskakującego uderzenia. Rozszerzono wydatnie system stałego dyżurowania artylerii rakietowej.
Dzięki wysiłkowi części kadry zdobywającej w tym celu drugą specjalność wojskową, ilość dyżurujących stale rakietowych środków powietrznej osłony będzie można wkrótce poważnie zwiększyć.
Udoskonalono proces alarmowego podrywania w powietrze jednocześnie całych jednostek lotnictwa bojowego.
Wielką, wysiłkiem społecznym wykonywaną pracą uzyskano w inżynieryjnym zabezpieczeniu lotnisk, stanowisk artylerii rakietowej oraz posterunków radiolokacyjnych. W Wojskach Obrony Powietrznej Kraju zamierzano wprowadzić nowe zestawy rakietowe, przede wszystkim do zwalczania celów na niskich wysokościach. Będzie się nadal wyposażać wojska w doskonałe, poczwórnie sprzężone małokalibrowe działa "SZYŁKA".
Mówiąc o lotnictwie stwierdził, że lotnictwo jako takie, pozostaje nadal jednym z podstawowych ogniw współczesnych sił zbrojnych. Tendencje jego technicznego rozwoju charakteryzują się między innymi zwiększaniem prędkości i zasięgu oraz zmniejszaniem przestrzeni startu i lądowania.
Stwierdził także, że rola naszego kraju w sprawach wielkiej strategii jest z natury rzeczy ograniczona. Jednocześnie w konflikcie konwencjonalnym, jego znaczenie mierzone potencjałem ekonomiczno-demograficznym, miejscem na teatrze, poziomem infrastruktury i wreszcie siłą zbrojną, liczy się w sposób wielce konkretny.

Odpowiednio też, o ile sprawa środków najpotężniejszych spoczywa wyłącznie w rękach naszego wielkiego sojusznika, o tyle na polu środków konwencjonalnych wkład naszego kraju do wspólnej obrony państw socjalistycznych spełnia funkcję istotną.[84/]

Wiele problemów natury polityczno-militarnej tego okresu omówił na konferencji szkoleniowej przedstawicieli ZSZ państw Układu Warszawskiego, Zastępca dowódcy Wojsk OPK państw Układu Warszawskiego gen. płk S.D. Podgorny w grudniu 1970 roku.
W wystąpieniu dokonał krótkiej charakterystyki środków napadu powietrznego na europejskim teatrze działań wojennych, których podstawową siłę uderzeniową roku 1970 NATO stanowiły: lotnictwo taktyczne; taktyczne pociski rakietowe "SERGEANT"; operacyjne pociski "PERSHING" i strategiczne pociski "POLARIS".
W mniejszym stopniu poważniejszą siłę stanowiło brytyjskie i francuskie lotnictwo strategiczne.
W przewidywanych działaniach mogły być wykorzystane pociski strategiczne "POLARIS", 150 wyrzutni pocisków "SERGEANT" i "PERSHING", 100 strategicznych bombowców i ponad 2600 samolotów lotnictwa taktycznego.
W szkoleniu bojowym i operacyjnym lotnictwa NATO zwracano dużą uwagę na działania na małych wysokościach w różnych warunkach atmosferycznych, przy czym do 40 - 50% czasu szkolenia przeznaczano na działania w nocy. Loty na małych wysokościach rzędu 100 - 150 metrów w dzień i do 300 metrów w nocy wykonywano przez samoloty myśliwsko-bombowe na prędkościach dodźwiękowych.
Przeprowadzona analiza działań bojowych lotnictwa Izraela do sierpnia 1970 roku wykazała, że podstawowym sposobem działania lotnictwa były uderzenia z małych i bardzo małych wysokości oraz z wysokości średnich pod osłoną silnych zakłóceń radiolokacyjnych, z szerokim zastosowaniem manewru przeciwrakietowego.

84/. Jaruzelski Wojciech, Aktualne elementy zagrożenia militarnego oraz kierunki umacniania obronności PRL, Myśl Wojskowa 1970, nr 2, s. 5 - 23.

Przy wykonywaniu uderzeń na faktyczne i pozorme stanowiska dowodzenia dywizjonów artylerii rakietowej, lotnictwo Izraela działało z małych, skrajnie małych i średnich wysokości, wykonując lot do celu kilkoma grupami na wysokości od 30-50 metrów do 4000 - 6000 metrów ze stosowaniem grup pozorujących.
Walki powietrzne, które miały miejsce, prowadzone były w dzień w zwykłych warunkach atmosferycznych na wysokości 2000 - 8000 metrów i miały charakter grupowy oraz wchodziło ono do walki mając przewagę sił.
Na tle sposobów działań ewentualnego przeciwnika, przygotowywane były siły i środki Wojsk Obrony Powietrznej Kraju państw Układu Warszawskiego.
Z oceny gen. płk. J.D. Podgornego wynikało, że Wojska Obrony Powietrznej Kraju państw Układu Warszawskiego postawione zadania na 1970 roku wykonały. Wzrósł poziom wyszkolenia i zgrania wszystkich rodzajów wojsk w prowadzeniu działań bojowych, rozszerzono również możliwości bojowe techniki oraz zwiększono zapasy rakiet. Dokonano pewnego skrócenia czasów doprowadzania wojsk do wyższych stanów gotowości bojowej. W lotnictwie myśliwskim szerzej stosowano działania na pełny zasięg z przekazaniem dowodzenia na stanowiska dowodzenia sąsiadów. W wojskach radiotechnicznych kontynuowano wprowadzenie automatycznego systemu dowodzenia "WOZDUCH-1", a w wojskach rakietowych PRL prowadzono szkolenie dla opanowania automatycznego systemu "ASURK-1M".
Znacznie wzrosła gotowość bojowa środków dyżurnych w jednolitym systemie obrony powietrznej państw Układu Warszawskiego.
W wojskach rakietowych prowadzono modernizację zestawów rakietowych "WOŁCHOW" i "DWINA", modernizacja miała na celu uzyskanie możliwości prowadzenia ognia do celów manewrujących i określaniu przynależności samolotu.
Natomiast szkolenie Wojsk Obrony Powietrznej Kraju państw Układu Warszawskiego całościowo nakierowane było w 1970 roku na przygotowanie do odparcia zaskakujących uderzeń środków napadu powietrznego z jednego lub kilku kierunków powietrznych.

Ponadto w państwach Układu Warszawskiego przeprowadzono poważne prace w celu dalszego doskonalenia wyposażenia stanowisk dowodzenia i szerokiego wykorzystania telewizji przemysłowej. W dziedzinie stosowania telewizji wyróżniono Wojska Obrony Powietrznej Kraju PRL w których na uwagę zasługiwało także wykorzystanie ośrodka obliczeniowego na Centralnym Stanowisku Dowodzenia.
Sprawdzianem gotowości bojowej i sprawności działania były koalicyjne ćwiczenia "ZENIT-70" przeprowadzone w lipcu 1970 roku, które wypadły pomyślnie.[85]

Wysoka ocena gotowości bojowej i działania Wojsk Obrony Powietrznej Kraju pod koniec 1970 roku, dokonana przez Ministra Obrony Narodowej gen. broni Wojciecha Jaruzelskiego i gen. płk. J.D. Podgornego, utwierdziła nowe dowództwo Wojsk OPK w przekonaniu o podjętych prawidłowych kierunkach działania i perspektywach rozwoju tych wojsk.

Toteż działalność organizacyjna, bojowo-szkoleniowa i techniczna nie została zakończona na 1970 roku, lecz była kontynuowana w następnych latach, w nowym klimacie społeczno-politycznym kraju.
Minione pięciolecie dla rozwoju Wojsk Obrony Powietrznej Kraju miało burzliwy przebieg zarówno w rozwoju organizacyjnym jak i przemianach technicznych, modernizacyjnych oraz personalnych. Niewątpliwie na przyśpieszone tempo przemian organizacyjnych wojsk w ostatnich dwóch latach miała wpływ napięta sytuacja międzynarodowa i wojna izraelsko-arabska.

85/ AWL i WOPK, prot. 5406/18, Referat zastępcy dowódcy Wojsk OPK państw UW gen. płk. J.D. Podgornego na konferencji szkoleniowej państw Układu Warszawskiego odbytej w dniu 2.12.1970 r., s. 14 - 21.

4.3. ROZWÓJ I DZIAŁANIE WOJSK OBRONY POWIETRZNEJ KRAJU W LATACH 1971 - 1975.

Rozwój i działanie Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w latach 1971 ÷ 1975, otwiera szósty etap rozwoju ludowego Wojska Polskiego. przypadający na początek 1971 roku. W ogólnym rozwoju systemu obronnego PRL, treścią tego etapu był dalszy postęp w zakresie wprowadzania rakiet, urządzeń elektronicznych i automatycznych. Na początku lat siedemdziesiątych nastąpiła dalsze umocnienie świata socjalistycznego. Natomiast na rozwój ludowego Wojska Polskiego wywarła wpływ polityka partii i rządu, która występuje na posiedzeniach plenarnych Komitetu Centralnego PZPR, na forum Sejmu PRL oraz na VI i VII Zjeździe PZPR.

Nadal istotną rolę w systemie obronnym PRL odgrywają Wojska Obrony Powietrznej Kraju wraz z całą strukturą organizacyjną, siłami i środkami, które pozostają w najwyższym stanie gotowości bojowej.
Realizują zadania bojowe wynikające z Dyrektywy Ministra Obrony Narodowej nr 0057 z 1968 roku, w myśl której podstawowymi zadaniami było: wykrywanie i zwalczanie obiektów powietrznych przeciwnika naruszejącego grnice obszaru powietrznego PRL oraz przekazywanie sygnałów ostrzegania o zagrożeniu dla dowództw i sztabów wszystkich rodzajów Sił Zbrojnych oraz stanowisk kierowania komitetu obrony kraju i Wojewódzkich Komitetów Obrony; odpieranie i zwalczanie zaskakującego uderzenia środków napadu powietrznego na małych, średnich, dużych i stratosferycznych wysokościach, zapewniając przeprowadzenie mobilizacji, rozwinięcia i przegrupowania wojsk operacyjnych na kierunkach ich działania; prowadzenie operacyjnego radioelektronicznego rozpoznania środków napadu powietrznego przeciwnika oraz rozpoznanie systemów radiolokacyjnych i radiowych; nadzorowanie i kierowanie ruchem lotniczym w obszarze powietrznym PRL.

Wzorem lat ubiegłych do wykonywania wymienionych zadań obrony powietrznej kraju w okresie pokojowym wykorzystywane były oprócz sił i środków Wojsk Obrony Powietrznej Kraju dyżurne siły Wojsk Lotniczych; lotnictwo myśliwskie, lotnictwo myśliwsko-szturmowe i szkolno-bojowe oraz lotnictwo myśliwsko-szturmowe Marynarki Wojennej.[86/]

Natomiast same Wojska Obrony Powietrznej Kraju do wykonywania zadań w zakresie obrony powietrznej PRL dysponowały następującymi siłami i środkami: dziewięć pułków lotnictwa myśliwskiego, w tym 13 pułk lotnictwa myśliwskiego w najbliższym czasie przewidziany do rozformowania; dwie dywizje, dwie brygady i jeden pułk artylerii rakietowej o łącznym składzie czterdziestu dywizjonów artylerii rakietowej i sześciu dywizjonów technicznych; cztery skadrowane pułki artylerii lufowej i pięćdziesiąt pięć baterii osłonowych, dalszych piętnaście baterii znajdowało się w trakcie formowania, które miały wejść do osłony od 1 września 1972 roku; pięć pułków i dwa samodzielne bataliony radiotechniczne; ponadto w skład Wojsk Obrony Powietrznej Kraju wchodziły: Ośrodek Rozpoznania Radioelektronicznego i Ośrodek Przeciwdziałania Radioelektronicznego, w dążeniu do dostosowania czasów osiągania gotowości bojowej przez siły i środki Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w stosunku do realnych czasów zagrożenia przez środki napadu powietrznego przeciwnika prowadzono badania nad możliwością skracania czasów osiągania gotowości bojowej.
Wówczas w Wojskach Obrony Powietrznej Kraju pełniły stałe dyżury bojowe: zmiany dyżurne stanowisk dowodzenia wszystkich szczebli w gotowości do natychmiastowego zabezpieczenia procesu osiągania wyższych stanów gotowości bojowej oraz działanie sił dyżurnych; po dwie załogi dyżurne w gotowości bojowej nr 2 w 50% pułków lotnictwa myśliwskiego pełniących dyżury według planu opracowanego na szczeblu Dowództwa Wojsk OPK; 50% wszystkich dywizjonów artylerii rakietowej, w tym 25% w gotowości bojowej nr 2 z czasem 6-10 minut; siły i środki wojsk radiotechnicznych pracujące według grafiku, w przybliżeniu około 20% wszystkich stacji radiolokacyjnych.

86/. AWL i WOPK, prot. 5706/28, Informacja o Wojskach Obrony Powietrznej Kraju z 1971 roku, s. 18 i 19.

Dyżurne pole radiolokacyjne zabezpieczało wykrycie i prowadzenie celów powietrznych od wysokości 4000 metrów nad obszarem kraju oraz od 500 metrów na wybrzeżu i 2000 metrów nad zachodnią granicą państwa.
W ten sposób system obrony powietrznej kraju został przygotowany do działania całością sił w ścisłym współdziałaniu z sąsiadami.
Głównymi problemami rzutującymi na stan gotowości bojowej i możliwości bojowej wojsk wchodziły: zagadnienia małych wysokości, system dowodzenia wojskami, zabezpieczenia żywotności i współdziałania lotnictwa myśliwskiego z wojskami rakietowymi.
Mimo wielu osiągnięć w organizacji i wyposażeniu wojsk nie w pełni rozwiązana została sprawa wykrywania i zwalczania celów na małych wysokościach, trudności wynikały głównie z możliwości w tym zakresie wojsk radiotechnicznych i parametrów techniczno-taktycznych ich sprzętu, wyeliminowanie ich widziano poprzez wprowadzenie na uzbrojenie nowych typów doskonalszych stacji radiolokacyjnych.
Istniejący system dowodzenia Wojskami Obrony Powietrznej Kraju nie zabezpieczał w pełni właściwego wykorzystania możliwości bojowych nowoczesnych środków walki takich jak samoloty Mig-21 i zestawy rakietowe.
W systemie dowodzenia wystąpiły braki środków pełnej automatyzacji, jak również nie w pełni odpowiadający ówczesnym wymogom struktury organizacyjnej, ponieważ organizacja lat sześćdziesiątych nie zabezpieczała wdrożenia automatyki.
Na początku lat siedemdziesiątych prace nad reorganizacją systemu dowodzenia były poważnie zaawansowane, które szły w kierunku stworzenia warunków lepszego zabezpieczenia działań bojowych lotnictwa myśliwskiego i wojsk rakietowych przez wojska radiotechniczne poprzez połączone stanowiska dowodzenia.
W wyniku intensywnych działań poprawiono wyniki osiągania gotowości bojowej i szkolenia operacyjno-taktycznego; polepszono działanie systemu alarmowego Wojsk OPK, drogą ustawicznych treningów; w ćwiczeniach i treningach stosowano zasadę zmienności funkcji w dowództwach i sztabach; doskonalono system mobilizacyjny,

włączono w system obrony powietrznej kraju cztery dywizjony "WOŁCHOW", zamykając ostatecznie ciągłą rubież rakietową w rejonie wybrzeża Morza Bałtyckiego oraz wzmocniono obronę Warszawy na małych wysokościach przez włączenie w system obrony dywizjonów "NEWA" i doskonalono współdziałanie.
W lotnictwie myśliwskim OPK przygotowano personel latający do zwalczania pojedynczych samolotów i małych grup przeciwnika wykonujących nalót na różnych wysokościach i stosujących manewr obronno-zaczepny. Przygotowano również wydzielone siły lotnictwa myśliwskiego OPK, 10, 26 i 62 pułki lotnictwa myśliwskiego do osłony i wsparcia wojsk lądowych w składzie dywizji frontowego lotnictwa myśliwskiego. Część sił lotnictwa myśliwskiego przygotowano do wykonywania działań rozpoznawczych w składzie 1, 11, 13 i 39 pułków lotnictwa myśliwskiego OPK.
W wojskach rakietowych i artylerii lufowej, doskonalono zwalczanie środków napadu powietrznego w skomplikowanej sytuacji powietrznej przy wchodzeniu celów w strefę ognia z różnych kierunków, wykorzystano w tym zakresie doświadczenia z Wietnamu i Egiptu.
Na początku lat siedemdziesiątych Wojska Obrony Powietrznej Kraju dysponowały następującym stanem uzbrojenia i wyposażenia technicznego. Lotnictwo myśliwskie OPK posiadało: 153 samoloty Mig-21, 23 samoloty Mig-19 oraz 167 samoloty Lim-5, łącznie 323 samoloty bojowe, które stanowiły 100% ukompletowania pułków lotnictwa myśliwskiego. Ponadto Wojska OPK posiadały: 26 samolotów Lim-5 w samodzielnych eskadrach i 53 samoloty szkolno-bojowe.
Wojska rakietowe i artyleria lufowa OPK posiadały: 21 zestawów rakietowych "WOŁCHOW", 15 zestawów rakietowych "DWINA" i 4 zestawy rakietowe "NEWA". Artyleria lufowa w samodzielnych pułkach dysponowała 24 bateriami armat 100 mm i 8 bateriami armat 57 mm. Dodatkowo dywizjony artylerii rakietowej, pułki lotnictwa myśliwskiego, stanowiska dowodzenia i składnice bronione były przez 55 baterii osłonowych armat 57 i 37 mm.

Wojska radiotechniczne posiadały na wyposażeniu 149 stacji radiolokacyjnych, które zabezpieczały pole radiolokacyjne od wysokości 300 - 35 000 metrów.
Na najbliższe lata przewidywano dalsze perspektywy rozwojowe Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w zakresie poprawy pola radiolokacyjnego na małych wysokościach i wzmocnienie obrony rakietowej w rejonie wybrzeża przez utworzenie ugrupowania mieszanego ośmiu dywizjonów rakietowych "NEWA". Przewidywano rozformowanie istniejących jeszcze samodzielnych pułków artylerii lufowej, budowę pięciu połączonych stanowisk dowodzenia, rozformowanie 13 pułku lotnictwa myśliwskiego, znaczne nasycenie sprzętem radiotechnicznym i prowadzenie prac w celu utworzenia skrytego pola radiolokacyjnego.[87]
Będące w dyspozycji Wojsk Obrony Powietrznej Kraju siły i środki wspólnie z sojusznikami wystarczały do odparcia pierwszego uderzenia środków napadu powietrznego przeciwnika. Ciągłe śledzenie za rozwojem środków przeciwnika, zwłaszcza od strony ich działań bojowych, zmuszało Dowództwo Wojsk OPK do ciągłego doskonalenia istniejącego systemu i ciągłych przemian organizacyjnych, dyktowanych przez wprowadzane nowe uzbrojenie i sprzęt techniczny.
Przemiany strukturalne i organizacyjne towarzyszyły Wojskom Obrony Powietrznej Kraju od chwili ich powstania, jednak zakres i dynamika przemian uzależnione były od wielu czynników wewnętrznych i zewnętrznych.

Niezależnie od przedstawionego stanu sił i środków oraz możliwości wojsk, Dowództwo Wojsk Obrony Powietrznej Kraju kontynuowało proces doskonalenia organizacji i systemu dowodzenia, wprowadzając szereg usprawnień bez naruszania podstawowej ich struktury. Jednym z pilniejszych przedsięwzięć na początku 1971 roku było zsynchronizowanie współpracy stanowisk dowodzenia i pułkowych punktów naprowadzania, w celu zbliżenia systemu dowodzenia do potrzeb nowo wprowadzonej organizacji dowodzenia Wojskami OPK, zwłaszcza w zakresie polepszenia jego operatywności i jakości naprowadzania lotnictwa myśliwskiego przy optymalnie ekonomicznym użyciu sił i środków obrony powietrznej oraz wykorzystania istniejących warunków i możliwości, rozpoczęto budowę połączonych stanowisk dowodzenia.

87/. AWL i WOPK, prot. 5706/28, Informacja o Wojskach Obrony Powietrznej Kraju z 1971 roku, s. 21 - 33.

Znaczna część istniejących stanowisk dowodzenia i pułkowych punktów naprowadzania uległa przeniesieniu do wybudowanych połączonych stanowisk dowodzenia lub zamierzano je przenieść w najbliższym czasie: 10 pułku lotnictwa myśliwskiego do czasu wybudowania połączonego stanowiska dowodzenia w Wiewiórczynie pozostawiono czasowo na lotnisku w Łasku; 26 pułku przeniesiono z lotniska w Zegrzu Pomorskim do Darsewa; 28 pułku ze Słupska przeniesiono do Duniewa; 11 pułku do Pietrzykowic; 39 pułku z lotniska Mierzęcice przeniesiono do Ożarowic i 62 pułku z Krzesin do miejscowości Babki.[88/]

Kolejnym przedsięwzięciem organizacyjnym było rozformowanie 18 samodzielnego pułku artylerii lufowej OPK im. Powstańców Śląskich w Katowicach - Wełnowcu i sformowanie dziesięciu baterii osłonowych armat 37 mm.

Rozformowanie pułku zakończone zostało z dniem 1 października 1971 roku. Sformowane natomiast zostały baterie osłonowe przy dywizjonach artylerii rakietowej 1 dywizji artylerii OPK: 66 bateria przy 11 dywizjonow w Kuźni Raciborskiej; 67 bateria przy 12 dywizjonie w Olszowej, 68 bateria przy 13 dywizjonie w Lublińcu, 69 bateria przy 14 dywizjonie w Woźnikach, 70 bateria przy 15 dywizjonie w Zawierciu, 71 bateria przy 16 dywizjonie w Olkuszu, 72 bateria przy 17 dywizjonie w Libiążu Wielkim, 73 bateria przy 18 dywizjonie w Kobiorze, 74 bateria przy 19 dywizjonie w Gliwicach i 100 bateria przy 20 dywizjonie technicznym w Hutkach k/Olkusza.[89/]

Pod koniec grudnia 1971 roku uległ ostatecznemu rozformowaniu 13 pułk lotnictwa myśliwskiego OPK, 29 dywizjon dowodzenia lotami i 48 batalion zaopatrzenia w Łęczycy, którego kadrę wykorzystano do ukompletowania 37 pułku śmigłowców transportowych.[90/]

88/. DWOPK, teczka nr 9/71, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 026/OPK z dnia 8.03.1971 r. w sprawie podniesienia operatywności i jakości systemu dowodzenia oraz naprowadzania lotnictwa myśliwskiego OPK, s. 74 - 77.

89/. DWOPK, teczka nr 9/71, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 00102/Org. z dnia 8.07.1971 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 0030/Org. z dnia 18.06.1971 r. Baterie osłonowe miały zostać sformowane do 1.04.1972 r., natomiast obiekty koszarowe po 18 pułku zostały wykorzystane do rozmieszczenia Szkoły Specjalistów Wojsk Radiotechnicznych, s. 276 - 279.

90/. DWOPK, teczka nr 9/71, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0138/Org. z dnia 7.10.1971 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 050/Org. z dnia 13.09.1971 r., s. 362.

Jednym z ostatnich przedsięwzięć organizacyjnych w 1971 roku było przeformowanie dwóch ośrodków podległych Dowództwu Wojsk Obrony Powietrznej Kraju: 1 Ośrodka Rozpoznania Radioelektronicznego i 3 Ośrodka Przeciwdziałania Radioelektronicznego. Funkcjonujący 1 Ośrodek Rozpoznania Radioelektronicznego w Grójcu został przeformowany na etat wojenno-pokojowy, z którego wydzielono część sił i środków na sformowanie 14 batalionu rozpoznania radioelektronicznego w składzie trzech kompanii. Batalion ten przeniesiono do Słupska, a jego poszczególne kompanie rozmieszczono: 1 kompanię w Słupsku, 2 kompanię w Mrzeżynie i 3 kompanię w Rozewiu, batalion na okres pokojowy został pod każdym względem podporządkowany dowódcy 1 Ośrodka Rozpoznania Radioelektronicznego.

Na podobnych zasadach przeformowano funkcjonujący także 3 Ośrodek Przeciwdziałania Radioelektronicznego w Lidzbarku Warmińskim, na 3 pułk zakłóceń radioelektronicznych bez zmiany miejsca postoju, natomiast trzy kompanie zakłóceń radioelektronicznych zostały rozmieszczone: 1 kompania w Gryficach, 2 kompania w Słupsku i 3 kompania w Gdyni.[91/]

Przeformowanie ośrodka zbiegło się w 10 rocznicę jego powstania, początkowo zorganizowano pluton zakłóceń radioelektronicznych, który podlegał dowódcy 1 Korpusu OPK, dopiero w lutym 1961 roku przemianowany na 3 Ośrodek Przeciwdziałania Radioelektronicznego. Przeciwdziałanie radioelektroniczne w systemie Wojsk Obrony Powietrznej Kraju spełniało i nadal spełnia dość istotne znaczenie, jest jednym z aktywnych sposobów działania na środki napadu powietrznego. Zmniejsza ono efektywność wykorzystania środków rażenia i obejmuje całokształt przedsięwzięć organizacyjno-technicznych, zapewniających pozbawienie swobody pracy środków radioelektronicznych przeciwnika, uniemożliwia jemu swobodne dowodzenie wojskami i kierowanie środkami rażenia poprzez obezwładnienie jego systemów radioelektronicznych.

91/. DWOPK, teczka nr 9/71, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0153/Org. z dnia 27.12.1971 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 048/Org. z dnia 13.09.1971 r., całkowite przeformowanie obu ośrodków miało nastąpić z dniem 31.01.1972 r. s. 422.

Ponadto zadaniem ośrodka było szkolenie specjalistów przeciwdziałan radioelektronicznego dla potrzeb Wojsk Obrony Powietrznej Kraju oraz przygotowania sił i środków do wykonania zadań w zakresie osłony obiektów w ramach systemu obrony powietrznej PRL. Zorganizowany ośrodek był pierwszą tego typu jednostką w Wojskach OPK i jedną z pierwszych w Siłach Zbrojnych PRL.[92/x]

Dokonane zmiany organizacyjne na przestrzeni 1971 roku w Wojskach Obrony Powietrznej Kraju nie miały na celu radykalnych przemian naruszania ich struktury organizacyjnej, jedynie usprawniały jej funkcjonowanie, aby sprostać wymogom dyktowanym przez potencjalnego przeciwnika. Modernizacja wynikała także z postępu technicznego i napływu nowego sprzętu na wyposażenie wojsk oraz unifikacji w ramach funkcjonowania jednolitego systemu obrony powietrznej państw Układu Warszawskiego.
Stanem wyposażenia, organizacji i wyszkolenia jednostek Wojsk Obrony Powietrznej Kraju interesowały się również najwyższe osobistości Zjednoczonego Dowództwa państw Układu Warszawskiego.[93/xx]

Związki operacyjno-taktyczne, taktyczne i oddziały Wojsk Obrony Powietrznej Kraju pomyślnie realizowały zadania szkoleniowe zawarte w Dyrektywie Ministra Obrony Narodowej oraz innych dokumentach i planu szkolenia Wojsk OPK na 1971 rok.
Szkoleniu coraz więcej poświęcano uwagi, wprowadzając szereg nowych form, które miały na celu zwiększenie efektywności i osiągania wyższych wyników. Mobilizacja, zaangażowanie, ofiarny wysiłek kadry zawodowej i żołnierzy służby zasadniczej przyczyniły się do osiągnięcia pozytywnych wyników w wyszkoleniu bojowym i politycznym. Rok ten był kolejnym etapem doskonalenia systemu obrony powietrznej kraju, przeprowadzone inspekcje i kontrole w jednostkach różnych specjalności Wojsk OPK wykazały dalszy wzrost umiejętności dowództw i sztabów wszystkich szczebli w Wojskach OPK w zakresie organizacji i zabezpieczenia działań bojowych.[94/xxx]

92/. DWOPK, teczka nr 9/71, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr pf 86/OPK z dnia 7.06.1971 r. z okazji 10 rocznicy powstania 3 Ośrodka Przeciwdziałania Radioelektronicznego, s. 237.

93/. DWOPK, teczka nr 9/71, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 069/OPK z dnia 7.05.1971 r. w sprawie wizytacji 3 DA OPK przez Naczelnego Dowódcę Zjednoczonych Sił Zbrojnych państw Układu Warszawskiego w dniu 23.04.1971 r. Dowódca Wojsk OPK wyraził podziękowanie zastępcy dowódcy 1 Korpusu OPK ds. politycznych płk. Alojzemu Napierajowi, dowódcy 3 DA OPK płk. Henrykowi Kłodzie, szefowi wojsk rakietowych i artylerii 1 Korpusu OPK płk. Janowi Styranowi i zastępcy ds. politycznych 3 DA płk. Karolowi Majowi.

94/. DWOPK, teczka nr 9/71, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0165/OPK z dn. 20.11.1971 r. w sprawie wyróżnienia najlepszych jednostek Wojsk OPK za całok[illegible] k[illegible]eni[illegible] w 1971 r., k. 479.

Kolejno formą osiągania wysokich wyników było zorganizowane i przeprowadzone po raz pierwszy ćwiczenie "ARAGON-71" w dniach 23.08 - 19.09.1971 roku. W tym kompleksowym ćwiczeniu taktycznym przeprowadzonym z wojskami 2 Korpusu OPK na terytorium Polski i Związku Radzieckiego elementy ruchu połączone ze strzelaniem bojowym wojsk rakietowych i lotnictwa myśliwskiego na poligonie w ZSRR. Ćwiczenie zostało przeprowadzone z dużym rozmachem i stopniu trudności, zyskało duże uznanie kierownictwa Ministerstwa Obrony Narodowej. Ponadto Minister Obrony Narodowej w swoim rozkazie dobrze ocenił wykonanie rocznych zadań przez Wojska Obrony Powietrznej Kraju.[95/]
Realizowano również planowe strzelania dywizjonów artylerii rakietowej na poligonie w Związku Radzieckim oraz po raz pierwszy na przełomie czerwca i lipca 1971 roku przeprowadzono pierwsze zawody lotnictwa myśliwskiego OPK o tytuł "mistrza walki" na samolotach Mig-21 na lotnisku w Mińsju Mazowieckim.[96/]

W następnym roku 1972 w systemie obrony powietrznej PRL nie zaszły poważniejsze zmiany organizacyjne, nie zaszły także zmiany w systemie organizacyjnym Wojsk Obrony Powietrznej Kraju. Doskonaleniu podlegały ukształtowane jednostki w przyjętych ramach organizacyjnych oraz cały system obrony powietrznej kraju. Przede wszystkim na początku tego roku zakończono formowanie i reorganizację tych jednostek, które zostały objęte planem reorganizacji w drugiej połowie 1971 roku.

W pierwszej połowie 1972 roku zakończono prace nad rozformowywaniem 13 pułku lotnictwa myśliwskiego, 29 dywizjonu dowodzenia lotami i 48 batalionu zaopatrzenia i przekazaniem 12 baterii artylerii armat 37 mm Dowództwu Wojsk Lotniczych.

95/. DWOPK, teczka nr 9/71, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0172/OPK z dnia 2.12.1971 r. w sprawie wyróżnienia oficerów dowództwa Wojsk OPK za organizację i przeprowadzenie ćwiczeń "ARAGON-71", s. 506.

96/. DWOPK, teczka nr 9/71, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 093/OPK z dnia 17.06.1971 r. w sprawie pierwszych zawodów lotnictwa myśliwskiego OPK o tytuł "mistrza walki", s. 252.

Do lutego zakończono także prace nad przeformowaniem 1 Ośrodka Rozpoznania Radioelektronicznego w Grójcu i 3 Ośrodka Przeciwdziałania Radioelektronicznego w Lidzbarku Warmińskim.
W kwietniu całkowicie sformowano: 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74 i 100 baterie artylerii przeciwlotniczej armat 37 mm.
Przejęto i podporządkowano Dowództwu Wojsk Obrony Powietrznej Kraju: Wyższą Oficerską Szkołę Radiotechniczną w Jeleniej Górze; 6 Ośrodek Szkolenia Specjalistów Łączności w Nowym Dworze.[97/]
Przeformowaniu uległy dowództwa 1, 2 i 3 Korpusów OPK i Dowództwo Wojsk Obrony Powietrznej Kraju. Według nowego etatu uległy zmianom kompetencje i podporządkowanie poszczególnych oddziałów i wydziałów zastępcom dowódcy i szefom rodzajów wojsk i służb. Zastępcy dowódcy Wojsk OPK do spraw liniowych podlegały: Oddział Szkolenia Bojowego, Oddział Ogólnowojskowy i WF. Szefowi Sztabu podlegały: Oddział Operacyjny i Rozpoznawczy, Wydziały: Organizacji Dowodzenia, Walki Radioelektronicznej i Służb Ruchu Lotniczego, ponadto oddziały: organizacyjny, służb hydrometeorologicznych, systemów kierowania, administracji ogólnej i mobilizacji oraz Szefostwo Wojsk Łączności i Ubezpieczenia Lotów i Szefostwo Wojsk Chemicznych.
Poszczególnym szefom podlegały: Zarząd Polityczny, Szefostwo Wojsk Lotniczych, Szefostwo Wojsk Rakietowych i Artylerii, Szefostwo Wojsk Radiotechnicznych. Szefowi Służby Technicznej i Zaopatrzenia podlegały: Szefostwo Służby Uzbrojenia i Elektroniki, Szefostwo Służby Samochodowej, Kwatermistrzostwo i Oddział Służby Zdrowia.[98/]
Przejęcie Wyższej Oficerskiej Szkoły Radiotechnicznej i 6 Ośrodka Szkolenia Specjalistów Łączności oznaczało większe usamodzielnienie się jako Rodzaju Sił Zbrojnych PRL i czyniło samowystarczalnym pod każdym względem. Do 1972 roku był to jedyny Rodzaj Sił Zbrojnych, który nie posiadał własnych ośrodków kształcenia specjalistów, oficerów, chorążych i podoficerów. W zasadzie Wyższa Oficerska Szkoła Radiotechniczna w 80% kształciła absolwentów dla potrzeb Wojsk Obrony Powietrznej Kraju i pozostawianie tej uczelni poza Wojskami OPK, stawało się anachronizmem.

97/. AWL i WOPK, prot. 5941/9, Meldunki Szefa Sztabu Wojsk OPK gen. bryg. Longina Łozowickiego do Szefa Sztabu Generalnego o wykonaniu zarządzeń nr 050/Org. z dnia 13.09.1971 r. nr 048/Org. z dnia 13.03.1971 r. nr 0030/Org. z dnia 18.06.1971 r. i nr 017/Org. z dnia 25.03.1971 r. s. 2 - 44.

98/. DWOPK, teczka nr 9/72, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 061 i nr 062/Or z dn.4.05.1972 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 015/Org. z dn. 25.03.1972 r. nakazywał przeformowanie je do 1.04.1972 s. 185 i 187

W dążeniu do całkowitego usamodzielnienia się w drugiej połowie 1972 roku, Dowództwu Wojsk Obrony Powietrznej Kraju, Dowództwo Wojsk Lotniczych przekazało: 4 bazę lotniczą w Warszawie-Babicach, lotnisko Babice i urządzenia lotniskowe oraz drukarnię, którą poprzez Oddział Administracji Ogólnej Sztabu podporządkowano Szefowi Sztabu Wojsk OPK.[99/]

Nastąpiły pewne zmiany organizacyjne w jednostkach podległych dowódcom poszczególnych Korpusów OPK. We wrześniu przekazano Dowództwu Pomorskiego Okręgu Wojskowego 77 samodzielny pułk artylerii OPK w Zgierzu i sformowano jedynie dwie baterie armat 37 mm; 102 baterię przy 10 pułku lotnictwa myśliwskiego w Łasku i 103 baterię przy 7 samodzielnym batalionie radiotechnicznym w Łodzi, podległe dowódcy 1 Korpusu OPK.
Dowódca 2 Korpusu OPK w tym czasie otrzymał polecenie sformowania jedynie 101 baterii artylerii armat 37mm przy Wojskowej Administracji Garnizonowej w Bydgoszczy.
Natomiast dowódca 3 Korpusu OPK w tym czasie formował: 104 baterię przy Wojskowej Administracji Garnizonowej we Wrocławiu, 105 baterię przy 11 pułku lotnictwa myśliwskiego we Wrocławiu-Strachowicach i 106 baterię przy batalionie radiotechnicznym w Radzionkowie.
Niebawem w Radzionkowie na bazie pododdziałów 19 pułku radiotechnicznego w Chorzowie rozpoczęto formowanie 33 batalionu radiotechnicznego, na specyficznych zasadach.
Batalion ten początkowo pod względem operwcyjnym i szkoleniowym podporządkowano dowódcy 19 pułku radiotechnicznego; zaopatrzenia w sprzęt radiolokacyjny, Szefostwu Uzbrojenia i Elektroniki Wojsk OPK; zaopatrzenia służb kwatermistrzowskich i finansowej Śląskiemu Okręgowi Wojskowemu a w pozostałych działach 3 Korpusowi OPK.[100/]
33 batalion radiotechniczny był jednym z pierwszych i najstarszych batalionów w nowej strukturze organizacyjnej wojsk radiotechnicznych w następnych latach, przy przechodzeniu na strukturę brygadową.

99/. DWOPK, teczka nr 9/72, Rozkazy dowódcy Wojsk OPK nr 0116/Org. z dnia 14.08.1972 r. i nr 0122/Org. z dnia 23.08.1972 r. wydane na podstawie zarządzeń Szefa Sztabu Generalnego nr 044/Org. z dnia 11.07.1972 r. i nr 047/Org. z dnia 25.07.1972 r. s.333 i 346.

100./ DWOPK, teczka nr 9/72, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0123/Org. z dnia 23.08.1972 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generlanego nr 033/Org. z dnia 13.06.1972 r. s. 348 i 349.

Trwające wszystkie zmiany organizacyjne w strukturze Wojsk Obrony Powietrznej Kraju, miały na celu dalsze udoskonalenie i usprawnienie systemu obrony powietrznej PRL w obliczu groźby i możliwości wykonania w każdej chwili, bez specjalnego przygotowania zaskakującego uderzenia środkami napadu powietrznego NATO na państwa Układu Warszawskiego, w tym i na Polskę, zarówno w dzień jak i w nocy w zwykłych i trudnych warunkach atmosferycznych, z zastosowaniem broni jądrowej lub konwencjonalnej.
Tym bardziej, że w siłach zbrojnych NATO na przełomie 1971/1972 roku dokonywały się procesy zmierzające do rozbudowy, modernizacji i poprawienia jakości potencjału środków napadu powietrznego na europejskim teatrze działań wojennych. Personel latający lotnictwa taktycznego Stanów Zjednoczonych bazujący w Europie prawie w około 80% przeszedł praktyczne przeszkolenie w wojnie wietnamskiej i innych wojnach lokalnych w wykonywaniu nalotów na małych wysokościach i pod przykryciem intensywnych zakłóceń.
Mając na uwadze przedstawione realia Dowódca Wojsk Obrony Powietrznej Kraju gen. dyw. Roman Paszkowski na wykładzie w lutym 1972 roku, w Akademii Sztabu Generalnego stwierdził, że pierwszy zmasowany nalot z uwagi na konieczność przełamania obrony powietrznej będzie wykonywany w przeważającej większości na małych wysokościach i pod przykryciem intensywnych zakłóceń radioelektronicznych. Ponadto mały czas dolotu, szczególnie z kierunku morza, rzędu kilku minut stawiał wysokie wymagania przed sprawnością i niezawodnością system dowodzenia obrony powietrznej kraju i powoduje konieczność utrzymania dyżurnych sił i środków obrony powietrznej w najwyższym stopniu gotowości.
Stała, wysoka gotowość bojowa wszystkich sił i środków biorących udział w obronie powietrznej oraz kompleksowe, sprawne i umiejętne ich wykorzystanie przez należycie zorganizowany i funkcjonujący system obrony powietrznej PRL stanowić powinien gwarancję nienaruszalności granic powietrznych.[101/]

101/. DWOPK, Wystąpienie dowódcy Wojsk OPK gen. dyw. Romana Paszkowskiego w ASG na temat: "Stan i doskonalenie systemu obrony powietrznej PRL", referat wygłoszony w lutym 1972 r. s. 4 i 5.

Mając na uwadze istniejącą sytuację kierownictwo partii i rządu oraz Ministerstwa Obrony Narodowej, udzielały Wojskom Obrony Powietrznej Kraju szczególnego priorytowego znaczenia. Polegało ono na przyznaniu maksymalnie wysokich środków finansowych, kierowaniu do Wojsk OPK najlepiej przygotowanych specjalistów, stwarzania warunków do pełnienia dyżurów i życia wojska.
W wyniku takiej pomocy w ciągu kilku lat Wojska OPK uczyniły duży postęp w organizacji i modernizacji systemu obrony powietrznej PRL, w przystosowaniu tego systemu do przewidywanych, realnych warunków działań bojowych na wypadek wojny.
Dużą pomoc w tym zakresie Wojska OPK otrzymały również od kierownictwa Związku Radzieckiego, Dowództwa Zjednoczonych Sił Zbrojnych i Dowództwa Obrony Powietrznej państw Układu Warszawskiego, dużą rolę odegrało także osobiste zainteresowanie Marszałka Związku Radzieckiego Pawła Batickiego.
W ówczesnych warunkach efektywne wykorzystanie możliwości bojowych najbardziej w tym czasie współczesnego uzbrojenia i sprzętu Wojsk OPK było głównie uzależnione od sprawnego dowodzenia. System dowodzenia Wojsk OPK, stanowił i stanowi współcześnie główny warunek decydujący o przewadze i zwycięstwie nad przeciwnikiem powietrznym w określonym czasie i przestrzeni.[102/]

Oprócz posiadanego stanu sił i środków własnych, ukształtowanego systemu istotne znaczenie nadal spełniała współpraca i współdziałanie z armiami sojuszniczymi państw Układu Warszawskiego, która wyrażała się w organizacji i prowadzeniu treningów systemu obrony powietrznej kraju z udziałem samolotów na szczeblu taktycznym w każdym Korpusie OPK, w treningach i ćwiczeniach prowadzonych na szczeblu Dowództwa Wojsk Obrony Powietrznej Kraju, Sztabu Generalnego i Dowództwa Zjednoczonych Sił Zbrojnych państw Układu Warszawskiego, w organizacji i realizacji oblotów lotnisk współdziałania, w wymianie oficerów współdziałania na stanowiskach dowodzenia szczebla taktycznego oraz kierowników lotów na lotniskach w okresie ćwiczeń i treningów, w organizacji strzelań rakietowych i lotniczych na

---

102/. AWL i WOPK, prot. 5941/3. Informacja o stanie i doskonaleniu systemu obrony powietrznej PRL z dnia 2.02.1972 r. s. 48-50.

poligonie w Związku Radzieckim, w wymianie pułków lotnictwa myśliwskiego z obroną powietrzną NRD, w wymianie eskadr lotnictwa myśliwskiego w okresie ćwiczeń z obroną powietrzną CSRS, we wzajemnej organizacji i realizacji lotów kontrolnych, w zakresie wzajemnych świadczeń pozoracji celów powietrznych, współpracy stanowisk dowodzenia różnych szczebli, w ramach jednolitego systemu obrony powietrznej państw Układu Warszawskiego, oraz w szeregu spotkań przedstawicieli dowództw i sztabów związków operacyjno-taktycznych, taktycznych i oddziałów.[103/]
Wzorem lat ubiegłych kontynuowano szkolenie i ćwiczenia oraz inne formy przedsięwzięć organizacyjno-szkoleniowych, które miały na celu wzmocnienie istniejącego systemu obrony powietrznej, a przede wszystkim usprawnienia dowodzenia i podniesienia stanu gotowości bojowej.

Na początku 1972 roku na terenie Polski w dniach 25.02. - 4.03. została przeprowadzona operacyjno-taktyczna gra na mapach "SOJUZ-72" kierowana przez Dowództwo Zjednoczonych Sił Zbrojnych państw Układu Warszawskiego. Ćwiczenia prowadzone były w Poznaniu, uczestnicząca grupa operacyjna Dowództwa Wojsk Obrony Powietrznej Kraju została pozytywnie oceniona a niektórzy oficerowie wyróżnieni przez Dowódcę ZSZ państw Układu Warszawskiego.[104/]
W dniach 12-17 czerwca 1972 roku, przeprowadzone zostały po raz drugi finały zawodów lotnictwa myśliwskiego OPK o tytuł "Mistrza Walki" na lotnisku w Mińsku Mazowieckim.[105/]

103/. AWL i WOPK, prot. nr 5941/21, Meldunek Szefa Sztabu Wojsk OPK, gen. bryg. Longina Łozowickiego z dnia 15.06.1972 r. w związku z szyfrogramem Sztabu Generalnego nr 00810/365/1 z dnia 8.06.1972 r., s. 19 i 20.

104/. DWOPK, teczka nr 9/72, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 036/OPK z dnia 28.03.1972 r. w sprawie wyróżnienia za udział w operacyjno-taktycznej grze na mapach "SOJUZ-72", przeprowadzonych w dniach 25.02 - 4.03.1972 r. s. 104.

105/. DWOPK, teczka nr 9/72, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 095/OPK z dnia 17.06.1972 r. w sprawie nadania tytułów "Mistrza Walki" drugich zawodów lotnictwa myśliwskiego OPK, s. 271.

Oprócz odbywanych corocznie strzelań rakietowych na poligonie w Związku Radzieckim, Dowództwo Wojsk Obrony Powietrznej Kraju zachęcone uzyskiwanymi wynikami zawodów lotnictwa myśliwskiego OPK o tytuł "Mistrza Walki" w 1972 roku znacznie rozszerzyło zakres i udział w zawodach pododdziałów innych specjalności. Przeprowadzono zawody rakietowo-strzeleckie na szczeblu Wojsk OPK o tytuł mistrzowskiego dywizjonu ogniowego, o tytuł najlepszego dywizjonu technicznego, o tytuł najlepszego zastępcy dowódcy dywizjonu do spraw technicznych, o tytuł najlepszego oficera naprowadzania wojsk rakietowych OPK i tytuł najlepszej obsługi operatorów ręcznego śledzenia.[106/]
Przeprowadzono również zawody o tytuł mistrzowski baterii osłonowej artylerii OPK w 1972 roku, zawody odbyły się w okresie lipiec - sierpień, brały w nich udział baterie armat 37 i 57 mm.[107/]

Jesienią 1972 roku jednostki 2 Korpusu OPK były wizytowane przez Komisję Sejmową Obrony Narodowej, Ministra Obrony Narodowej PRL i Ministra Obrony Narodowej CSRS. Wizytowano 39 i 44 dywizjony artylerii rakietowej oraz 52 kompanię radiotechniczną, żołnierze tych jednostek wykazali wzorową postawę i zademonstrowali doskonałe wyszkolenie i dyscyplinę wojskową, czym zyskali sobie uznanie obu Ministrów Obrony Narodowej.[108/]

Jednym z ważniejszych wydarzeń pierwszej połowy 1972 roku, były obchody dziesiątej rocznicy powstania Wojsk Obrony Powietrznej Kraju. Wydany rozkaz specjalny z tej okazji podkreślał wyodrębnienie jako samodzielnego rodzaju Sił Zbrojnych PRL. W ciągu dziesięciu lat Wojska OPK przeszły niełatwy proces umacniania gotowości bojowej i nowej struktury organizacyjnej. Wyodrębnienie się Wojsk OPK jako samodzielnego rodzaju Sił Zbrojnych podykotwane zostało potrzebą jak najbardziej skutecznego zabezpieczenia powietrznych granic PRL.

106/. DWOPK, teczka nr 9/72, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0153/OPK z dnia 6.10.1972 r. w sprawie zakończenia zawodów rakietowo-strzeleckich wojsk rakietowych OPK w 1972 r., s. 423.

107/. DWOPK, teczka nr 9/72, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr pf 154/OPK z dnia 6.10.1972 r. w sprawie zakończenia zawodów o tytuł mistrzowski baterii osłonowej artylerii OPK w 1972 r., s. 428.

108/. DWOPK, teczka nr 9/72, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0187/OPK z dnia 18.11.1972 r. w sprawie wyróżnienia żołnierzy 2 Korpusu OPK. Rozkazem wyróżnieni zostali: Szef Wojsk Rakietowych i Artylerii 2 Korpusu płk Stanisław Diduszko, dowódca 4 brygady artylerii OPK płk Feliks Jachnicki, dowódca 26 brygady artylerii OPK płk Mieczysław Waság i dowódca 13 pułku radiotechnicznego ppłk Eugeniusz Przybła, s. 523.

Umożliwiło to szeroki rozwój trzem podstawowym rodzajom wojsk wchodzącym w skład obrony powietrznej kraju; lotnictwu myśliwskiemu, artylerii rakietowej i lufowej oraz wojskom radiotechnicznym.[109/]

Rok 1972 był pomyślny dla Wojsk Obrony Powietrznej Kraju, osiągnięto wiele wartościowych wyników w wyszkoleniu bojowym, działalności partyjno-politycznej i innych dziedzinach życia. Pomyślnie zrealizowano zadania szkoleniowe zawarte w Dyrektywie Ministra Obrony Narodowej. Rok ten był kolejnym etapem doskonalenia systemu obrony powietrznej kraju, w którym realizowano złożony proces szkolenia i konieczność utrzymywania wojsk w ciągłej gotowości bojowej.[110/xxxx]

Pomyślna realizacja zadań szkoleniowych i organizacyjnych w 1972 roku, przed Wojskami Obrony Powietrznej Kraju stały nowe zadania na rok 1973, określone Dyrektywą i planem szkolenia operacyjnego i bojowego Zjednoczonych Sił Zbrojnych państw Układu Warszawskiego.

W myśl Dyrektywy w Wojskach Obrony Powietrznej Kraju należało nadal umacniać obronę powietrzną państw Układu Warszawskiego przez doskonalenie współdziałania w jednolitym systemie obrony powietrznej, tworzenie mieszanych zgrupowań wojsk rakietowych OPK, zwiększanie głębokości pola radiolokacyjnego na małych wysokościach szczególnie na kierunkach nadmorskich oraz poprzez wdrożenie do dowodzenia współczesnych zautomatyzowanych systemów.

Należało również prowadzić systematyczne treningi z podległymi rodzajami wojsk w celu odparcia zaskakującego napadu powietrznego przeciwnika z małych, średnich i maksymalnych wysokości w warunkach zakłóceń radioelektronicznych i stosowania przez środki napadu różnych sposobów taktycznych. Ponadto doskonalenie szkolenia ogniowego, zgrania i trwałości ugrupowania bojowego oddziałów, związków taktycznych i organów dowodzenia.[111/]

109/. DWOPK, teczka nr 9/72, Rozkaz specjalny dowódcy Wojsk OPK nr 41 z dnia 10.04.1972 r. z okazji dziesiątej rocznicy powstania Wojsk Obrony Powietrznej Kraju, s. 112 i 113.

110/. DWOPK, teczka nr 9/72, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0191/OPK z dnia 24.11.1972 r. w sprawie wyróżnienia najlepszych jednostek Wojsk OPK za całokształt szkolenia w 1972 r., s. 541.

111/. AWL, WOPK, prot. 5941/21, Dyrektywa i plan szkolenia operacyjnego i bojowego ZSZ państw UW na rok 1973. Przedstawiony został tylko fragment dyrektywy dotyczący Wojsk OPK, s. 44 - 53.

Pomimo obchodów dziesiątej rocznicy powstania Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w 1972 roku, rok ten nie zamykał rozpoczętych w drugiej połowie 1968 roku procesów modernizacyjnych, reorganizacyjnych, doskonalenia struktury systemu obrony powietrznej, dowodzenia i szkolenia wojsk. Nadal kontynuowano prace nad nową organizacją systemu obrony powietrznej PRL, które w ówczesnej sytuacji polityczno-militarnej były konieczne.

Dowódca Wojsk Obrony Powietrznej Kraju gen. dyw. Roman Paszkowski w wystąpieniu uzasadnił konieczność przejścia Wojsk OPK na nową strukturę organizacyjną i modernizację systemu obrony powietrznej PRL. Przede wszystkim wnikliwie skonfrontowano i porównano siły i środki obrony powietrznej kraju z możliwościami środków napadu powietrznego realnego przeciwnika oraz wyciągnięto wnioski z doświadczeń w Wietnamie, a szczególnie z wojny w Egipcie. W wyniku porównań, stwierdzono braki i dysproporcje w organizacji systemu dowodzenia, szkolenia i rozwoju Wojsk Obrony Powietrznej Kraju.

Do pierwszej połowy 1968 roku istniała stara czteroszczeblowa struktura dowodzenia Wojskami OPK, w której występował szczebel pośredni, między stanowiskami dowodzenia Korpusów OPK a stanowiskami dowodzenia jednostek, pomocnicze stanowisko dowodzenia Korpusu OPK, wydłużało to obieg informacji i przekazywanie decyzji.

W wyniku takiego stanu, stanowiska dowodzenia brygad, dywizji i pułków artylerii rakietowej OPK oraz pułki lotnictwa myśliwskiego OPK, były oderwane od stanowisk dowodzenia wojsk radiotechnicznych, co komplikowało analizę sytuacji powietrznej i realizację współdziałania w jednej strefie lotnictwa myśliwskiego z wojskami rakietowymi oraz utrudniało rozdział celów i zabezpieczenie naprowadzania lotnictwa myśliwskiego.

Dowódcy pułków lotniczych nie mogli dowodzić bezpośrednio pilotami w powietrzu a czyniły to punkty naprowadzania, podporządkowane pomocniczemu stanowisku dowodzenia Korpusu OPK. W związku z czym dowódcy pułków lotnictwa myśliwskiego nie mogli ponosić odpowiedzialności za przebieg walki powietrznej.

Utrudnione także było wprowadzenie automatyzacji dowodzenia ogniowego i taktycznego, ponieważ sprzęt typu "WOZDUCH" dostosowany jest do trzyszczeblowej struktury dowodzenia istniejącej w Związku Radzieckim i innych państwach Układu Warszawskiego.
Dotychczas nie doceniano problemu, żywotności systemu obrony powietrznej kraju i wojsk, brak było ukryć i umocnień inżynieryjnych dla ludzi, sprzętu i stanowisk dowodzenia.
Istniały dysproporcje między wysokimi walorami i możliwościami użycia nowoczesnego sprzętu i uzbrojenia, samolotów naddźwiękowych i zestawów rakietowych a realnym stanem zabezpieczenia ich działań.
Wystąpiły duże braki rakiet i amunicji, posiadano małe zapasy paliwa na lotniskach stałych i zapasowych, istniały duże kąty zakrycia na stanowiskach ogniowych dywizjonów artylerii rakietowej.
Wystąpiły również poważne braki sprzętu specjalnego; dystrybutorów paliwowych i tlenowych oraz rozruszników, brak których przedłużał a niekiedy uniemożliwiał dokonywanie w określonym czasie powtórnych wylotów lotnictwa myśliwskiego.
Istniały poważne luki w polu radiolokacyjnym, szczególnie poniżej 1000 metrów, dolna granica wykrywania wojsk radiotechnicznych daleko odbiegała od praktycznych możliwości działania aktywnych środków obrony powietrznej.
Do 1968 roku nie prowadzono poszukiwań w zakresie rozwiązania problemów zwalczania celów powietrznych na małych wysokościach, walki z zakłóceniami radioelektronicznymi, organizacji dalekiego rozpoznania radiowego oraz w zakresie mechanizacji i automatyzacji procesów dowodzenia. Występowały poważne zaniedbania w jakości szkolenia wojsk radiotechnicznych, wojsk rakietowych i składów stanowisk dowodzenia oraz w samej organizacji szkolenia, która była bardzo pracochłonna i mało ekpnomiczna.[112/]
Na nową strukturę dowodzenia Wojska Obrony Powietrznej Kraju przechodziły stopniowo, zakończenie prac przewidywano pod koniec 1973 roku. Natomiast nowa organizacja Wojsk OPK i ujednolicenie systemu obrony powietrznej kraju, została zbliżona do organizacji systemu obrony powietrznej państw Układu Warszawskiego i Związku Radzieckiego.

112/. DWOPK, Wystąpienie dowódcy Wojsk OPK gen. dyw. Romana Paszkowskiego w ASG na temat: "Stan i doskonalenie systemu obrony powietrznej PRL", referat wygłoszony w lutym 1972 r. s. 6 i 7 .

Zabezpieczała na szczeblu taktycznym możliwość szybkiej i prawidłowej reakcji systemu obrony powietrznej na działalność przeciwnika powietrznego oraz skrócono przyśpieszenie obiegu informacji i przekazywania decyzji. xxxxx

Rok 1973 nie przyniósł zasadniczych zmian w systemie obrony powietrznej PRL, ani w strukturze organizacyjnej Wojsk Obrony Powietrznej Kraju, nadal konsekwentnie realizowano prace modernizacyjne i czyniono przygotowania do gruntownej reorganizacji wojsk radiotechnicznych. Mniej uwagi poświęcono wojskom rakietowym, które osiągnęły wówczas wymagany stan organizacji i gotowości bojowej, więcej lotnictwu myśliwskiemu i wojskom radiotechnicznym. Niezależnie od prowadzonych prac w zakresie reorganizacji i szkolenia wojsk, prowadzono intensywne prace koncepcyjne nad perspektywicznym rozwojem Wojsk Obrony Powietrznej Kraju na lata 1976 - 1980, 1981 - 1985 i 1986 - 1990.

Na początku 1973 roku całkowitemu rozformowaniu uległ 17 samodzielny pułk artylerii lufowej OPK. Sformowano nową 108 baterię armat 57 mm przy 26 brygadzie artylerii OPK, która została przeznaczona do osłony połączonego stanowiska dowodzenia w Gryficach, natomiast baterie: 54, 55, 56 i 57 armat 37 mm przeformowano i przezbrojono w armaty 57 mm.[113/] Uzupełnieniem spraw organizacyjnych Szefostwa Wojsk Rakietowych i Artylerii OPK, było sformowanie pod koniec roku czterech dywizjonów artylerii rakietowej. Sformowano: 64 dywizjon w Juracie i 65 dywizjon w Jastrzębiej Górze, które zostały włączone w skład 4 brygady artylerii OPK oraz 66 dywizjon w Naćmierzu i 67 dywizjon w Unieściu, oba dywizjony zostały włączone w skład 26 brygady artylerii OPK.[114/]

113/. DWOPK, teczka nr 9/73, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 05/Org. z dnia 10.01.1973 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 087/Org. z dnia 23.12.1972 r. s. 17 i rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 019/Org. z dnia 29.01.1973 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 086/Org. z dnia 12.12.1972 r. s. 46.

114/. DWOPK, teczka nr 9/73, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0127/Org. z dnia 11.08.1973 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 057/Org. z dnia 2.08.1973 r. s. 364.

W drugiej połowie 1973 roku istotne zmiany organizacyjne nastąpiły w pułkach lotnictwa myśliwskiego OPK, pułki uległy gruntownemu przeformowaniu, przede wszystkim zlikwidowano odrębność istniejących przy pułkach lotniczych jako samodzielnych jednostek; dywizjonów dowodzenia lotami i batalionów zaopatrzenia. W ten sposób uległy rozformowaniu: 22, 23, 24, 31, 32, 35, 37 i 43 dywizjony dowodzenia lotami oraz 10, 26, 34, 37, 43, 47, 53 i 55 bataliony zaopatrzenia przy wszystkich ośmiu pułkach lotnictwa myśliwskiego OPK. Ponadto rozformowane zostały: 17 węzeł naprowadzan[illegible] w Poznaniu i 19 węzeł naprowadzania w Chorzowie.[115/]

Znacznie gruntowniejszą reorganizację przeszły wojska radiotechniczne, zapoczątkowane zostały prace nad nową strukturą organizacyjną wojsk radiotechnicznych. W zasadzie do końca 1972 roku obowiązywała organizacja pułkowa, istniała ona w składzie pięciu pułków radiotechnicznych i dwóch samodzielnych batalionów radiotechnicznych, które podlegały bezpośrednio dowództwom Korpusów OPK. Organizacja pułkowa nie miała szans przetrwania, ani możliwości rozwoju ponieważ uniemożliwiała ona wprowadzenie na wyposażenie elementów automatyzacji.

Przewidywana nowa struktura organizacyjna wojsk radiotechnicznych polegała na zlikwidowaniu istniejących pułków radiotechnicznych i na bazie ich zorganizowania trzech dowództw brygad radiotechnicznych o strukturze batalionowej. Nowa struktura organizacyjna została zaakceptowana przez Sztab Generalny, której początek reorganizacji zapoczątkowany został przez sformowanie 33 batalionu radiotechnicznego w Radzionkowie.

Dopiero w latach następnych przystąpiono do formowania kolejnych brygad radiotechnicznych, by ostatecznie w 1975 roku zakończyć planowaną reorganizację wojsk radiotechnicznych.

115/. DWOPK, teczka nr 9/73, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0149/Org. z dnia 18.09.1973 r., wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 058/Org. z dnia 16.08.1973 r.

Wstępne prace reorganizacyjne rozpoczęto w drugiej połowie 1973 roku, na podstawie rozkazu dowódcy Wojsk OPK przeformowano 7 samodzielny batalion radiotechniczny na 7 batalion radiotechniczny z jednoczesnym przedyslokowaniem go wraz z 103 baterią artylerii armat 37 mm z Łodzi do Łasku.
Podobne zadanie otrzymał dowódca 2 Korpusu OPK, aby na bazie pododdziałów 12 pułku radiotechnicznego stacjonujące w Gdyni, sformował 22 batalion radiotechniczny w Chojnicach.
Batalion ten od czasu zorganizowania brygady radiotechnicznej pod względem operacyjnym i szkoleniowym podporządkowano dowódcy 12 pułku radiotechnicznego wraz ze 111 baterią artylerii przeciwlotniczej armat 37 mm.
Najpoważniejsze prace organizacyjne rozpoczęto na terenie 3 Korpusu OPK, przy dowództwie którego sformowano dowództwo 3 brygady radiotechnicznej we Wrocławiu oraz 31 batalion radiotechniczny w Babkach, 31 batalion radiotechniczny w Szczawnie i 35 batalion radiotechniczny w Pietrzykowicach. Nowo utworzone bataliony wraz z 33 batalionem radiotechnicznym włączono w skład 3 brygady radiotechnicznej. Fakt utworzenia brygady radiotechnicznej spowodował przeformowanie stanowiska dowodzenia dowództwa 3 Korpusu OPK, równocześnie rozformowano 17 pułk radiotechniczny w Poznaniu i 19 pułk radiotechniczny w Chorzowie bez Szkoły Specjalistów Wojsk Radiotechnicznych.
Szkołę Specjalistów Wojsk Radiotechnicznych przy 19 pułku radiotechnicznym na Szkołę Specjalistów Wojsk Radiotechnicznych w Chorzowie - Wełnowcu, podporządkowano ją bezpośrednio Dowództwu Wojsk Obrony Powietrznej Kraju z jednoczesnym powierzeniem nadzoru nad całokształtem szkolenia specjalistów Szefowi Wojsk Radiotechnicznych OPK.[116/]

Dużo miejsca w działalności Dowództwa Wojsk Obrony Powietrznej Kraju i szefostw poszczególnych rodzajów wojsk, zajęły prace koncepcyjne rozwoju Wojsk OPK w latach 1976 - 1990. Opracowywano równolegle dwa warianty rozwoju; wariant "B" i wariant "A".

116/. DWOPK, teczka nr 9/73, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0190/Org. z dnia 13.11.1973 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 061/Org. z dnia 11.09.1973 r. Zakończenie reorganizacji przewidywano do dnia 31.05.1974 r. s. 591 i 592.

Przy założeniu rozwoju Wojsk OPK w oparciu o wariant "B" na lata 1976 - 1990 przewidywano realizację głównych przedsięwzięć tego wariantu.

Utworzenie systemu zautomatyzowanego dowodzenia i obiegu informacji przez wprowadzenie: "WOZDUCH" - 1M do 2 Korpusu OPK; "DUNAJEC" i "CYBER" do 1 i 3 Korpusów OPK; "WEKTOR" do 1 i 3 dywizji artylerii oraz do 4 i 26 brygady artylerii OPK, również "AŁMAZ" na Centralnym Stanowisku Dowodzenia.

Uzyskanie poprawy pola radiolokacyjnego od wysokości 50 - 100 metrów na zasadniczych kierunkach przez sformowanie dwóch batalionów i trzech kompanii radiotechnicznych oraz utworzenie czterech batalionowych posterunków skrytego pola radiolokacyjnego.

Sformowanie dalszych sześciu dywizjonów artylerii rakietowej "NEWA", w celu utworzenia ugrupowań mieszanych w 1 dywizji i 79 pułku artylerii OPK oraz wymiany dwóch wyeksploatowanych zestawów "DWINA".

Zapoczątkowanie przezbrajania lotnictwa myśliwskiego OPK w nowy naddźwiękowy samolot myśliwski o umownym oznaczeniu "Mig-XLM" początkowo w ilości 18 samolotów.[117/]

Sformowanie klucza śmigłowców dla potrzeb rozpoznania radioelektronicznego i batalionu zakłóceń radioelektronicznych do osłony Warszawy oraz budowę umocnionego stanowiska dowodzenia dla 2 Korpusu OPK.

Natomiast w latach 1981 - 1985 przewidywano realizację przedsięwzięć.

Wyposażenie stanowiska dowodzenia 3 Korpusu OPK i trzech połączonych stanowisk dowodzenia w urządzenia systemu "WOZDUCH-1M".

Poprawę parametrów pola radiolokacyjnego i ujednolicenie obiegu informacji przez sformowanie jednego batalionu i dwóch kompanii radiotechnicznych oraz ośmiu posterunków skrytego pola radiolokacyjnego.

Wymianę siedemnastu wyeksploatowanych zestawów rakietowych w tym: dwunastu zestawów "NEWA" i pięciu zestawów "WOŁCHOW", na nowe zestawy rakietowe średniego zasięgu.

117/. Samolot myśliwski "Mig-XLM" w roku 1973 nosił jeszcze w pełni zaszyfrowaną nazwę, chodziło o samolot myśliwski Mig-23.

Zwiększenie możliwości bojowych lotnictwa myśliwskiego przez wymianę wyeksploatowanych samolotów; w trzech eskadrach samolotów naddźwiękowych "Mig-XLM" w ilości 54 samolotów i samolotów produkcji krajowej w liczbie 80 samolotów.
W latach 1986 - 1990 za najpilniejsze potrzeby przyjętó: zakończenie organizacji skrytego pola radiolokacyjnego przez zorganizowanie pięciu kompanijnych posterunków; wymianę dalszych dwudziestu jeden wyeksploatowanych zestawów rakietowych "WOŁCHOW" i przezbrojenie kolejnych trzech eskadr lotnictwa myśliwskiego w samoloty "Mig-XLM".

Perspektywy rozwojowe Wojsk Obrony Powietrznej Kraju według wariantu "A", obejmowały głównie przedsięwzięcia rozwoju poszczególnych rodzajów wojsk w cyklach pięcioletnich; pierwszy 1976 - 1980, drugi 1981 - 1985 i trzeci 1986 -1990.
Wariant ten został przedstawiony Ministrowi Obrony Narodowej gen. broni Wojciechowi Jaruzelskiemu przez Dowódcę Wojsk OPK gen. dyw. Romana Paszkowskiego w czerwcu 1973 roku na Zespole Ministra Obrony Narodowej.
Przedstawione główne kierunki rozwoju przewidywały: rezygnację z formowania planowanej brygady manewrowej i zespołów rakietowych dalekiego zasięgu oraz wzmocnienie obrony bezpośredniej, wzamian, w wojskach rakietowych zamierzano sformowanie jedynie sześciu dywizjonów rakietowych "NEWA" w latach 1976 - 1980 oraz wymianę 40 wyeksploatowanych zestawów rakietowych "DWINA" i "WOŁCHOW" jednocześnie przewidywano, że w latach 1976 - 1990 zaistnieje konieczność pełnej wymiany parku rakietowego; w lotnictwie myśliwskim OPK przewidywano utrzymywanie istniejącej ilości eskadr, podlegających jedynie przezbrajaniu w nowe samoloty; w organizacji przeciwdziałania radioelektronicznego ograniczono się do formowania jednego batalionu przeznaczonego do osłony Warszawy.[118/]
Według przedstawionego warinatu przedstawiony został rozwój trzech podstawowych rodzajów Wojsk OPK; wojsk radiotechnicznych, lotnictwa myśliwskiego i wojsk rakietowych.

118/. AWL i WOPK, prot. 6295/13, Wystąpienie dowódcy Wojsk OPK u Ministra Obrony Narodowej w dniu 15.06.1973 r., ss 44 - 55.

W świetle informacji dotyczącej stanu i perspektyw rozwoju wojsk radiotechnicznych, wojska te do końca 1975 roku miały być zorganizowane w trzy brygady radiotechniczne o ogólnym składzie: trzynastu batalionowych posterunków radiolokacyjnych, 42 kompanijnych i 10 wysuniętych posterunków radiolokacyjnych do poprawy pola na małych wysokościach. Ponadto przewidywano posiadanie dziewięciu posterunków skrytego pola radiolokacyjnego szczebla batalionowego. Aktualne możliwości bojowe wojsk radiotechnicznych, przez rozwinięcie posiadanych sił i środków zapewniały organizację ciągłego pola radiolokacyjnego o następujących parametrach: osiągnięcie dolnej granicy pola na kierunku północnym, nad morzem i wzdłuż granicy z NRD do 300 metrów; na kierunku południowo-zachodnim i wzdłuż granicy państwowej w terenie górzystym od wysokości 1500 - 2000 metrów; wysokość górnej granicy na podejściach do granic państwowych i nad terytorium kraju wynosiła 35000 metrów. Sprzęt na wyposażeniu wojsk radiotechnicznych w 60% pochodził z importu ze Związku Radzieckiego i w 40% z produkcji krajowej, którego żywotność obliczona została na 10 - 12 lat.

W planowanym rozwoju perspektywicznym wojsk radiotechnicznych, było zwiększenie ich możliwości bojowych do poziomu odpowiadającego przewidywanym potrzebom.

W latach 1976 - 1980; przewidywano sformowanie jednego batalionu radiotechnicznego i trzech zautomatyzowanych kompanii radiotechnicznych; wprowadzenie sprzętu automatyzacji i nowego sprzętu radiotechnicznego oraz zorganizowanie batalionowych posterunków skrytego pola radiolokacyjnego.

W latach 1981 - 1985; sformowanie jednego batalionu radiotechnicznego, dwóch zautomatyzowanych kompanii radiotechnicznych, doskonalenie automatyzacji w 3 Korpusie OPK, przeformowanie pięciu wysuniętych posterunków radiolokacyjnych w kompanijne posterunki skrytego pola radiolokacyjnego.

W latach 1986 - 1990; planowano dalsze doskonalenie systemu automatyzacji, zakończenie organizacji skrytego pola radiolokacyjnego.

Przewidywano osiągnięcie efektów; w wyniku planowanego rozwoju wojsk radiotechnicznych, powinny zabezpieczyć one zorganizowanie pola radiolokacyjnego z dolnym pułapem wykrywania, na podejściach do granic państwowych i do Warszawy od wysokości 50 - 100 metrów, nad pozostałym obszarem od wysokości 500 metrów i górnym pułapem wykrywania rzędu 54000 metrów.[119/]

W lotnictwie myśliwskim OPK, zamierzano utrzymanie stanu ośmiu pułków lotnictwa myśliwskiego, każdy w składzie dwóch eskadr, w tym pięć pułków jednolicie wyposażonych w samoloty Mig-21 oraz trzy pułki mieszane z jedną eskadrą samolotów Lim-5.
Utrzymanie trzynastu punktów naprowadzania o łącznej możliwości 144 jednoczesnych naprowadzeń, z czego około 30% za pomocą aparatury "WOZDUCH".
Nadal za główne zadania lotnictwa myśliwskiego uznawano osłonę terytorium kraju przed rozpozaniem i uderzeniami środków napadu powietrznego, osłonę mobilizacji i przegrupowania wojsk operacyjnych, wsparcie działań wojsk lądowych oraz zwalczanie desantów i osłonę działań bojowych innych rodzajów lotnictwa.
W latach 1976 - 1980 proponowano wyposażenie jednej eskadry w nowy samolot naddźwiękowy o lepszych parametrach taktyczno-technicznych od samolotu Mig-21, w miejsce wycofanych z eksploatacji samolotów Mig-19; zorganizowanie dwóch nowych zautomatyzowanych punktów naprowadzania; wprowadzenie nowych typów samolotów łącznikowych i śmigłowców w miejsce samolotu Jak-12 i Wilga dla zabezpieczenia retranslacji łączności, rozpoznania radioelektronicznego, ratownictwa załóg oraz transportu łącznikowego.
W latach 1981 - 1985 przewidywano; wyposażenie trzech eskadr w nowy typ samolotu naddźwiękowego oraz zastąpienie samolotów typu Lim-5 nowym sprzętem produkcji krajowej; wprowadzenie czterech kompletów nowej aparatury do automatycznego naprowadzania typu "WEKTOR" oraz w latach 1986 - 1990 wyposażenie trzech kolejnych eskadr w nowy typ samolotu naddźwiękowego z równoczesnym wycofaniem części wyeksploatowanych samolotów Mig-21.[120/]

119/. AWL i WOPK, prot. 6295/13, Tezy do informacji Szefa Wojsk Radiotechnicznych OPK na temat stanu i perspektyw rozwoju wojsk radiotechnicznych, s. 101 - 104.

120/. AWL i WOPK, prot. 6295/13, Tezy do informacji Szefa Wojsk Lotniczych OPK na temat stanu i perspektyw rozwoju wojsk lotniczych OPK, s. 108 i 109.

Wojska rakietowe i artylerii OPK do końca 1975 roku w swoim składzie miały posiadać 48 dywizjonów artylerii rakietowej, w tym 22 dywizjony z zestawami "WOŁCHOW", 14 dywizjonów z zestawami "DWINA" i 12 dywizjonów z zestawami "NEWA", ponadto 6 dywizjonów technicznych, 480 armat przeciwlotniczych małego kalibru i 48 armat przeciwlotniczych średniego kalibru.
Podstawowymi zadaniami wojsk rakietowych i artylerii OPK była obrona przed pilotowymi i bezpilotowymi środkami napadu powietrznego, ważnych obiektów administracyjno-przemysłowych i wojskowych, przy szczególnym uwzględnieniu północno-zachodniego kierunku operacyjno-powietrznego.
Posiadane zestawy rakietowe były poddawane systematycznej modernizacji opartej na wnioskach z pracy bojowej i eksploatacji.
Ówcześnie aktualny stan techniczny środków wojsk rakietowych i artylerii pozwalał niszczyć przeciwnika powietrznego na wysokości od 50 - 100 metrów do 35000 metrów lecących z prędkością do 1100 m/sek.
W perspektywicznym rozwoju wojsk rakietowych i artylerii OPK, nie przewidywano gruntownych zmian, zamierzano utrzymać istniejącą liczbę związków taktycznych i oddziałów, natomiast w nyjbliższych latach utworzyć wszystkie ugrupowania mieszane i zabezpieczyć je automatycznymi systemami dowodzenia oraz sukcesywnie odnawiać wysłużony i przestarzały sprzęt rakietowy.
W latach 1976 - 1980, przewidywano sformowanie dalszych dywizjonów rakietowych typu "NEWA" w ugrupowaniach bojowych 1 dywizji artylerii i 79 samodzielnego pułku artylerii OPK; wprowadzenie zautomatyzowanych systemów dowodzenia w ugrupowaniach bojowych na wybrzeżu i Warszawy oraz dokonanie wymiany dwóch wyeksploatowanych zestawów rakietowych.
W latach 1981 - 1985 zamierzano wprowadzenie zautomatyzowanych systemów dowodzenia w ugrupowaniu bojowym 1 dywizji artylerii OPK, wymianę dwudziestu wyeksploatowanych zestawów rakietowych a w latach 1986 - 1990 wymianę dalszych dwudziestu jeden zestawów rakietowych.

Finalnym efektem realizacji planowanych przedsięwzięć rozwoju wojsk rakietowych, miało być ich ogólne przejście na ugrupowanie nowoczesne typu mieszanego i całkowite wprowadzenie zautomatyzowanych systemów dowodzenia środkami rakietowymi.[121/]

Rozwój Wojsk Obrony Powietrznej Kraju był uwarunkowany wieloma czynnikami wewnętrznymi i zewnętrznymi, przede wszystkim czynniki wewnętrzne zdeterminowane zostały przez zewnętrzne. Istniejące napięcie w sytuacji międzynarodowej wynikało częściowo z niedawno zakończonych wojen na Bliskim Wschodzie i w Wietnamie. Wyniesione doświadczenia długo dominowały w poglądach na charakter przyszłych konfliktów zbrojnych i na zmianę organizacji wojsk obrony powietrznej PRL i państw Układu Warszawskiego.
Pod wpływem doświadczeń nastąpiła zmiana rubieży obrony rakietowej i zmiana w ugrupowaniu dywizjonów rakietowych, polegające na zmniejszeniu odległości między dywizjonami wzdłuż linii ugrupowania, zaczęto także stosować ugrupowania mieszane.
Zmiany polegały również na zorganizowaniu bezpośredniej łączności między dywizjonami a posterunkami radiolokacyjnymi, skróciło to obieg informacji.
Dążono do utworzenia stałych dyżurów dywijonów i skrócenia norm osiągania gotowości bojowej oraz zorganizowania silnej bezpośredniej osłony przeciwlotniczej stanowisk ogniowych dywizjonów rakietowych.[122/]

Niezależnie od zmian w organizacji ugrupowań bojowych dywizjonów rakietowych wzdłuż wybrzeża Morza Bałtyckiego, wokół Warszawy i na Śląsku, dokonanych pod wpływem doświadczeń działań w Egipcie. Na zmiany w organizacji, wpłynęły także tendencje rozwojowe środków napadu powietrznego.

W pierwszej połowie lat siedemdziesiątych, głównymi czynnikami wpływającymi na doskonalenie systemu obrony powietrznej PRL miały: wspomniany już stan i perspektywy rozwoju środków napadu powietrznego oraz wynikające stąd zagrożenie obszaru powietrznego PRL;

121/. AWL i WOPK, prot. 6295/13, Tezy do informacji Szefa Wojsk Rakietowych i Artylerii OPK na temat stanu i perspektyw rozwoju wojsk rakietowych i artylerii OPK, s. 117 i 118.

122/. Hruszwicki A. Doskonalenie obrony rakietowej w świetle doświadczeń z działań w Egipcie, Myśl Wojskowa, 1973, nr 2, s. 165 i 166.

aktualny stan systemu obrony powietrznej kraju oraz jego możliwości bojowe; wymogi wynikające z działania w jednolitym systemie obrony powietrznej państw Układu Warszawskiego, oraz możliwości nowych rozwiązań konstrukcyjnych i technicznych w dziedzinie sprzętu uzbrojenia i automatyzacji.
W Dowództwie Wojsk Obrony Powietrznej Kraju pilnie śledzono tendencje rozwojowe środków napadu powietrznego w NATO, które zgodnie z przyjętymi planami szły w kierunku zmian jakościowych, przy stopniowym zmniejszaniu stanu ilościowego.
Pociski strategiczne zamierzano wyposażyć w wieloczłonowe głowice jądrowe, z których każdy człon mógł zostać skierowany na oddzielny uprzednio zaprogramowany cel.
Pociski strategiczne zamierzano również wyposażyć w trójczłonowe głowice typu MIRV z pociskami Polaris a na atomowych okrętach podwodnych zastępowane miały być pociskami Posejdon. W połowie lat siedemdziesiątych atomowe okręty podwodne wyposażono w pociski Trident.
W lotnictwie strategicznym samoloty wyposażono w pociski klasy powietrze - ziemia typu SRAM i SKAD po 24 - 30 pocisków w samolocie.
W lotnictwie taktycznym i szturmowym morskim rozwój szedł głównie w kierunku zmian jakościowych poprzez stopniowe wprowadzanie na uzbrojenie nowych typów samolotów; F - 111, F - 14, F - 15, Panavia i Mirage F - 1.
Po latach osiemdziesiątych planuje się wprowadzenie do uzbrojenia samolotów bezpilotowych przystosowanych do wykonywania różnych zadań. Pod wpływem przedstawionych przemian u potencjalnego przeciwnika, Dowództwo Wojsk Obrony Powietrznej Kraju przewidywało główne kierunki doskonalenia systemu obrony powietrznej PRL w następujących dziedzinach: dalszy rozwój wojsk radiotechnicznych o strukturze brygadowej i unowocześnienie sprzętu radiolokacyjnego, mających na celu poprawienie parametrów pola radiolokacyjnego oraz organizację skrytego pola; pełną automatyzację obiegu informacji i dowodzenia na wszystkich szczeblach; tworzenie mieszanych ugrupowań wojsk rakietowych; doskonalenie systemu rozpoznania i przeciwdziałania

radioelektronicznego przez organizację nowych jednostek; zwiększenie żywotności systemu dowodzenia przez budowę umocnionych stanowisk dowodzenia i doskonalenie maskowania, oraz dalszą reorganizację pułków lotnictwa myśliwskiego i jednostek radiotechnicznych.[123/]

Informacja Szefa Sztabu Wojsk OPK gen. bryg. Tadeusza Gembickiego w zasadzie generalnie pokrywała się z wcześniejszą informacją Dowódcy Wojsk OPK gen. dyw. Romana Paszkowskiego, przedstawioną rok wcześniej kadrze Akademii Sztabu Generalnego w dziedzinie kierunków i perspektyw rozwoju Wojsk OPK.
Już wówczas Dowódca Wojsk OPK mówił o potrzebie budowy silnych i nowoczesnych wojsk radiotechnicznych, stanowiących podstawę funkcjonowania systemu obrony powietrznej PRL, poprzez ich pełne doinwestowanie techniczne i etatowe.
Mówił także o konieczności przejścia w wojskach rakietowych z obrony obiektowej na obronę rubieży i obiektów, tworząc ugrupowania strefowo-obiektowe i ugrupowania mieszane do walki z celami powietrznymi na małych i średnich wysokościach.

Stworzenie wyraźnego priorytetu wojskom radiotechnicznym i rakietowym OPK, wynikało nie tylko z aktualnych potrzeb i sytuacji, ale wynikały one przede wszystkim w dążeniu do utworzenia jednolitego możliwie zunifikowanego systemu obrony powietrznej w ramach państw Układu Warszawskiego.

Istotny wpływ na dalszy ich rozwój niewątpliwie miała wizyta Szefa Wojsk Radiotechnicznych OPK Armii Radzieckiej gen. lejtn. M.T. Bieregowoja, odbyta w ostatnich dniach sierpnia 1973 roku.
W wyniku wizyty Dowódcy Wojsk OPK gen. dyw. Romanowi Paszkowskiemu przekazał następujące główne spostrzeżenia i uwagi:

1. Nowy system dowodzenia Wojskami OPK determinuje nową brygadową organizację wojsk radiotechnicznych OPK;
2. Pomocnicze stanowiska dowodzenia stały się zasadniczymi ogniwami dowodzenia szczebla taktycznego.

123/. AWL i WOPK, prot. 6295/13, Informacja Szefa Sztabu Wojsk OPK gen.bryg. Tadeusza Gembickiego dla kadry Akademii Sztabu Generalnego na temat: "Zasadnicze kierunki doskonalenia i rozwoju systemu OPK", przeprowadzona w dniu 17.10.1973 r. s. 160 - 165.

W Armii Radzieckiej generalnie przechodziło się na organizowanie połączonych stanowisk dowodzenia, dla wszystkich trzech rodzajów wojsk; stanowisk dowodzenia pułków lotnictwa myśliwskiego, brygad artylerii i batalionów radiotechnicznych, lub dla dwóch z nich, niezależnie od istniejącego ugrupowania aktywnych środków obrony powietrznej.

3. Pole radiolokacyjne wojsk radiotechnicznych OPK w zasadzie było dostatecznie gęste, a odległości między posterunkami istniejącymi i planowanymi do wybudowania były optymalne. Należało poprawić jeszcze pole radiolokacyjne na bardzo małych wysokościach w rejonie Zatoki Gdańskiej, tak aby uzyskać styk z polem radzieckiego batalionu radiotechnicznego w Bałtyjsku. Taka poprawa pola radiolokacyjnego z równoczesnym wzmocnieniem posterunku radiolokacyjnego w Chruścielu k/Braniewa i podłączenie go do batalionu radiotechnicznego w Lipowcu wyraźnie poprawiłoby obserwację.

4. W każdym Korpusie OPK winna być tylko jedna brygada radiotechniczna w składzie od 4 - 6 batalionów radiotechnicznych o ogólnej liczbie około 20 posterunków radiolokacyjnych, do utworzenia takiej wzorcowej brygady dążono wówczas w Armii Radzieckiej.
Szefem wojsk radiotechnicznych w Korpusie OPK przy takiej organizacji zostawał dowódca Brygady radiotechnicznej, w sztabie Korpusu nie tworzono oddzielnej komórki wojsk radiotechnicznych.

5. Rozbudowa inżynieryjna posterunków radiolokacyjnych i połączonych stanowisk dowodzenia była zasadniczym kierunkiem zachowania żywotności systemu wykrywania i naprowadzania w Wojskach OPK.

6. Generalne przechodzenie na automatyzację w systemie dowodzenia.[124/]

Przekazane na roboczo spostrzeżenia i uwagi w większości zostały uwzględnione w planach rozwojowych Wojsk Obrony Powietrznej Kraju i zrealizowane w następnych latach w odniesieniu do reorganizacji wojsk radiotechnicznych i wojsk rakietowych.

Wojska Obrony Powietrznej Kraju realizowały plany szkoleniowe przewidziane na rok 1973. W pierwszej połowie roku zostało przeprowadzone kompleksowe dwuetapowe ćwiczenie taktyczne z wojskami 1 Korpusu OPK pod nazwą "KRYPTON-73". Ćwiczenie prowadzone było w kraju i na poligonie w Związku Radzieckim połączone ze strzelaniami bojowymi wojsk rakietowych i lotnictwa, wykazało dobre przygotowanie sprzętu i ludzi do wykonywania zadań bojowych w skomplikowanych warunkach przestrzennych i terenowych. Osiągnięto wiele cennych rezultatów szkoleniowych i wychowawczych.[125/] xxxxxx

Rok ten był rokiem obchodów 30-lecia ludowego Wojska Polskiego, charakteryzował się wzmożoną aktywnością stanów osobowych Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w doskonaleniu procesu szkolenia i wychowania, organizacji pracy, osiąganiu wysokiego stanu gotowości bojowej, mobilizacyjnej, dyscypliny i porządku wojskowego. Oprócz ćwiczeń taktycznych "KRYPTON-73", przeprowadzono z wojskami dalsze ćwiczenia pod nazwą "KRAJ-73" i "JESIEŃ-73", wszystkie ćwiczenia potwierdziły wysoką sprawność bojową sztabów i wojsk.

Wojska Obrony Powietrznej Kraju działając w jednolitym systemie obrony powietrznej państw Układu Warszawskiego, przyczyniły się do dalszego umocnienia ideowej zwartości oraz siły obronnej państw socjalistycznych.

Wykonane zostały także zadania określone przez dowódcę Wojsk OPK w rozkazie szkoleniowym na rok 1973 przez wszystkie ogniwa Wojsk OPK.[126/] xxxxxxx

---

124/. DWOPK, teczka nr 40/1973 Szefostwa Wojsk Radiotechnicznych OPK, Meldunek dowódcy Wojsk OPK gen.dyw. Romana Paszkowskiego do Szefa Sztabu Generalnego WP gen.dyw. Floriana Siwickiego. Wizyta przebiegała w dniach 27-31.08.1973 r., s. 103 i 104.

125/. DWOPK, teczka nr 9/73, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 089/OPK z dnia 9.06.1973 r. w sprawie wyróżnień za przeprowadzone ćwiczenia z wojskami 1 Korpusu OPK "KRYPTON-73", s. 261.

126/. DWOPK, teczka nr 9/73, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0198/OPK z dnia 21.11.1973 r. do szkolenia Wojsk OPK w 1974 r., s. 625 i 626.

W 1974 roku kontynuowano rozpoczęte prace reorganizacyjne w wojskach radiotechnicznych i lotnictwie myśliwskim OPK, do stycznia zakończono przeformowywanie pułków lotnictwa myśliwskiego a do czerwca zakończone zostały prace nad sformowaniem dowództwa 3 brygady radiotechnicznej i pododdziałów wchodzących w skład brygady.

Zakończenie prac reorganizacyjnych w 3 brygadzie radiotechnicznej, rozpoczęto prace organizacyjne nad sformowaniem 1 i 2 brygady radiotechnicznej. Najbardziej zaawansowane były prace nad sformowaniem dowództwa 2 brygady radiotechnicznej w Bydgoszczy oraz batalionów radiotechnicznych. W składzie brygady formowano następujące bataliony radiotechniczne: 21 batalion we Władysławowie, 23 batalion w Słupsku, 27 batalion w Witkowie, 28 batalion w Gryficach i 11 kompanię radiotechniczną w Chruścielu, ponadto w skład brygady wszedł wcześniej sformowany 22 batalion i 42 kompania radiotechniczna. Jednocześnie sformowano kolejne baterie osłonowe armat 37 mm; 116 baterię przy 23 batalionie, 117 baterię przy 27 batalionie i 118 baterię przy 21 batalionie radiotechnicznym. Natomiast rozformowaniu uległ 12 pułk radiotechniczny w Gdyni i 13 pułk radiotechniczny w Choszcznie oraz 12 i 13 węzły naprowadzania, na tej podstawie przeformowano stanowisko dowodzenia 2 Korpusu OPK. We wszystkich etatach batalionów radiotechnicznych struktury brygadowej w plutonie planszecistów, sześciu przeszkolonych zostało do obsługi planszetów naprowadzania lotnictwa myśliwskiego OPK. Rozpoczęto wstępne prace organizacyjne nad sformowaniem kolejnej 1 brygady radiotechnicznej, w ramach przygotowania sformowano jedynie 4 batalion radiotechniczny w Warszawie - Radiowo na bazie pododdziałów 2 pułku radiotechnicznego, który do czasu zorganizowania brygady, podporządkowany został pod względem operacyjnym i szkoleniowym dowódcy 2 pułku radiotechnicznego.[127/]

W drugiej połowie 1974 roku rozpoczęto formowanie dalszych czterech dywizjonów artylerii rakietowej: 68 dywizjonu w Łebie i 69 dywizjonu w Rowach, oba dywizjony włączono w skład 4 brygady artylerii OPK;

127/. DWOPK, teczka nr 9/74, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0160/Org. z dnia 9.08.1974 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 050/Org. z dnia 29.06.1974 r. s. 408 - 410.

70 dywizjonu w Świnoujściu i 71 dywizjonu w Pobierowie włączone zostały w skład 26 brygady artylerii OPK.[128/]
Na początku roku dokonano podsumowania wysiłku organizacyjnego w zakresie formowania baterii osłonowych w Wojskach Obrony Powietrznej Kraju, które zaczęto formować już w drugiej połowie 1967 roku. Do organizowania baterii osłonowych, wykorzystano sprawny technicznie sprzęt z rozformowanych pułków artylerii przeciwlotniczych OPK, których limity etatowe wykorzystano do formowania nowych jednostek rakietowych.
Na dzień 31 stycznia 1974 roku stan baterii osłonowych w Wojskach OPK wynosił 20 baterii armat 57 mm i 53 baterie armat 37 mm.
W planach rozwojowych Wojsk OPK jeszcze w bieżącej pięciolatce przewidywano sformowanie dalszych czterech baterii osłonowych armat 37 mm dla osłony nowosformowanych połączonych stanowisk dowodzenia w Słupsku, Witkowie, Władysławowie i Lipowcu.
W latach 1976 - 1990 planowano sformowanie kolejnych 14 baterii osłonowych wyposażonych w armaty 23 mm produkcji krajowej.[129/]
W zasadzie na zorganizowaniu czterech dywizjonów artylerii rakietowej i czterech baterii osłonowych zostały zakończone prace organizacyjne przewidywane w planach rozwojowych Wojsk Obrony Powietrznej Kraju na 1974 rok. Ostatecznemu rozformowaniu jedynie uległ 32 samodzielny pułk artylerii lufowej OPK, którego kadra i sprzęt przeznaczone zostały do sformowania wymienionych dywizjonów rakietowych i baterii osłonowych.

Rok 1974 okazał się niezwykle bogaty w różnego rodzaju ćwiczenia organizowane na różnych szczeblach, w których uczestniczyły częściowo lub całościowo Wojska Obrony Powietrznej Kraju.
Jednym z pierwszych ćwiczeń zorganizowanych z rozmachem, był kwietniowy trening na współdziałanie pomiędzy związkami operacyjno-taktycznymi Wojsk OPK PRL, Wojsk OPK WRL, Wojsk Lotniczych i OPK NRD, Wojsk OPK CSRS, Grupy Wojsk Radzieckich w NRD, Północnej Grupy Wojsk Radzieckich i Wojsk Lotniczych PRL.

128/. DWOPK, teczka nr 9/74, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0188/Org. z dnia 19.09.1974 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 062/Org. z dnia 2.08.1974 r. s. 4.

129/. AWL i WOPK, prot. 6296/6, Notatka służbowa w sprawie wykorzystania baterii osłonowych artylerii przeciwlotniczej w Wojskach OPK z dnia 31.01.1974 r., s. 23.

Tematem treningu była "Organizacja i prowadzenie działań bojowych we współdziałaniu związków operacyjno-taktycznych państw Układu Warszawskiego podczas zwalczania przeciwnika powietrznego w warunkach stosowania konwencjonalnych i jądrowych środków rażenia". Założone cele szkoleniowe treningu były następujące: doskonalenie dowództw i sztabów związków OPK w organizacji i przygotowaniu do prowadzenia działań bojowych; uzgodnienie współdziałania w oparciu o podjęte decyzje i plan działań bojowych na szczeblu związków operacyjno-taktycznych; doskonalenie prowadzenia działań bojowych z uwzględnieniem realizacji bojowego współdziałania; doskonalenie personelu latającego w działaniach na pełny zasięg z przekazaniem dowodzenia i lądowania na lotniskach współdziałania; doskonalenie terminowego przekazania i przyjęcia celów powietrznych przez wojska radiotechniczne; doskonalenie wzajemnego powiadamiania i wymiany informacji pomiędzy stanowiskami dowodzenia stron współdziałających o sytuacji powietrznej i naziemnej oraz skażeniach, a także o działaniach wojsk własnych; doskonalenie współdziałania lotnictwa myśliwskiego i wojsk rakietowych oraz współdziałania ogniowego pomiędzy jednostkami wojsk rakietowych rozmieszczonych w rejonach przygranicznych.[130/xxxxxxxx]

W czerwcu zostało przeprowadzone kilkudniowe szkolenie kierowniczej kadry wojsk radiotechnicznych państw Układu Warszawskiego. Zorganizowane szkolenie w Polsce było wyróżnieniem dla wojsk radiotechnicznych OPK, jednocześnie było ono przeglądem, zaprezentowaniem dorobku i osiągnięć. Wojska radiotechniczne reprezentował 33 batalion radiotechniczny w Radzionkowie i Szkoła Specjalistów Wojsk Radiotechnicznych w Chorzowie. Uczestnicy szkolenia poszczególni szefowie wojsk radiotechnicznych państw socjalistycznych i kierownik szkolenia wysoko ocenili osiągnięcia wojsk radiotechnicznych OPK PRL oraz zabezpieczenie szkolenia.[131/]

130/. DWOPK, teczka nr 9/74, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 037/OPK z dnia 6.03.1974 r. w sprawie przeprowadzenia treningu na współdziałanie pomiędzy związkami operacyjno-taktycznymi, s. 96 i 97.

131/. DWOPK, teczka nr 9/74, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr pf 122 z dnia 26.06.1974 r. w sprawie przeprowadzonego szkolenia kierowniczej kadry wojsk radiotechnicznych państw UW odbytego w dniach 10-14.06.1974 r. s. 302 i 303.

W drugiej połowie czerwca na podstawie rozkazu Ministra Obrony Narodowej i zgodnie z planem szkolenia Wojsk OPK na 1974 rok, zostały przeprowadzone frontowe dwuszczeblowe ćwiczenia szkieletowe ze środkami łączności w terenie pod nazwą "LATO-74" z udziałem grupy operacyjnej 3 Korpusu OPK i ćwiczenia Wojsk Obrony Powietrznej Kraju z realnymi lotami celów pod kryptonimem "GRANIT-74". Ćwiczenie "LATO-74" było jednym z głównych zadań Wojska Polskiego w 1974 roku, a ćwiczenia "GRANIT-74" stanowiło kolejny sprawdzian gotowości bojowej i poziom wyszkolenia Wojsk OPK w zakresie prowadzenia intendywnych działań bojowych. Udział w ćwiczeniach Wojsk OPK został wysoko oceniony przez Ministra Obrony Narodowej gen. armii Wojciecha Jaruzelskiego i przez Dowódcę Wojsk Obrony Powietrznej państw Układu Warszawskiego gen. armii Pawła Batickiego.[132]

Wartościowe wyniki w strzelaniach bojowych uzyskały dywizjony rakietowe na poligonie w Związku Radzieckim. Dywizjony rakietowe wykonywały po raz pierwszy strzelania bojowe do manewrujących tarcz powietrznych lecących na dużych wysokościach z dużymi prędkościami oraz tarcz powietrznych lecących na małych wysokościach pod przykryciem zakłóceń i przy ręcznym śledzeniu.[133]

Najlepsze wyniki w szkoleniu bojowym i politycznym w 1974 roku osiągnęły: 3 Korpus OPK, 11 pułk lotnictwa myśliwskiego OPK, 1 dywizja artylerii OPK, 3 brygada radiotechniczna, Centralne Stanowisko Dowodzenia i 15 Składnica Materiałów pędnych i smarów.[134] Rok 1974 był kolejnym pomyślnym rokiem, w którym zrealizowano szereg zadań organizacyjnych, szkoleniowych i modernizacyjnych, przede wszystkim Wojska Obrony Powietrznej Kraju wykazały wysoką gotowość bojową we wszystkich ćwiczeniach taktyczno-operacyjnych i strzelaniach bojowych na poligonie w Związku Radzieckim.

132/. DWOPK, teczka nr 9/74, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0136/OPK z dnia 15.07.1974 r. w sprawie wyróżnień za przeprowadzenie ćwiczeń "LATO-74" i "GRANIT-74", s. 338.

133/. DWOPK, teczka nr 9/74, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0165/OPK z dnia 19.08.1974 r. w sprawie wyróżnień za osiągnięcie bardzo dobrych wyników w strzelaniach bojowych wojsk rakietowych OPK na poligonie w ZSRR, s. 424.

134/. DWOPK, teczka nr 9/74, Załącznik do rozkazu dowódcy Wojsk OPK nr 0222/OPK z dnia 9.11.1974 r. za najlepsze osiąganie wyników w szkoleniu bojowym i politycznym w 1974 r., s. 105.

Od początku 1974 roku troską Dowództwa Wojsk Obrony Powietrznej Kraju i Szefostwa Wojsk Lotniczych OPK, był problem aktualnego stanu i perspektyw rozwojowych lotnictwa myśliwskiego OPK. Według opracowanych danych o stanie lotnictwa myśliwskiego OPK z początku roku i po uwzględnieniu dostaw samolotów Mig-21 MF do końca kwietnia 1974 roku, łącznie na stanie winno znajdować się 239 samolotów Mig-21. Za podstawę wszelkich kalkulacji przyjęto utrzymanie nadal ośmiu pułków lotnictwa myśliwskiego OPK o ogólnym składzie; dwunastu eskadr samolotów naddźwiękowych Mig-21, jednej eskadry samolotów naddźwiękowych Mig-19 i trzech eskadr samolotów dodźwiękowych Lim-5. W takim układzie organizacyjnym, średnio na eskadrę naddźwiękową przypadało około 20 samolotów Mig-21.
W 1976 roku przewidywano wycofanie z eksploatacji samoloty Mig-19 i przezbrojenie eskadry 28 pułku lotnictwa myśliwskiego na samoloty Mig-21, kosztem zmniejszenia ilości samolotów Mig-21 w pozostałych pułkach lotnictwa myśliwskiego OPK. Uwzględniając planowane zmiany organizacyjne i straty bezpowrotne, stan samolotów Mig-21 na 1 stycznia 1977 roku miał wynosić 226 samolotów.
W przewidywaniu ciągłej eksploatacji i uwzględnieniu strat bezpowrotnych, stan samolotów Mig-21 na dzień 1 stycznia 1980 roku miał ulec dalszemu zmniejszeniu do liczby 211 samolotów, średnio 16,2 samolotu na eskadrę.
Z dokonanej analizy stanu posiadania samolotów wynikało, że do 1980 roku nie zachodziła konieczność uzupełnienia drogą zakupu bojowych samolotów naddźwiękowych. Posiadana ilość samolotów w pełni zabezpieczała proces szkolenia lotniczego.
Dopiero w 1980 roku zgodnie z planem rozwoju Wojsk Obrony Powietrznej Kraju planowano zakupić 18 sztuk samolotów nowszej wersji Mig-21, którego wówczas oznaczono umownym symbolem Mig-XLM.[135/]
Wówczas stan samolotów Mig-21 na dzień 1 stycznia 1981 roku z uwzględnieniem strat bezpowrotnych w 1980 roku winien wynosić 225 samolotów, dawało to około 17,3 samolotu na eskadrę.

135/. Symbolem Mig-XLM w korespondencji i wszelkiej dokumentacji oznaczano nowszą wersję Mig-21, chodziło o nowoczesne samoloty myśliwskie Mig-23.

W następnych dwóch pięciolatkach rozwoju Wojsk OPK w latach 1981 - 1985 i w latach 1986 - 1990 planowano zakupić po 54 samolotów Mig-XLM, w miejsce wycofywanych stopniowo z eksploatacji samolotów Mig-21 pfm. Według obliczeń w 1985 roku stan samolotów Mig-21 winien wynosić 229, średnio 17,6 samolotu na eskadrę i w 1991 roku 221 samolotów, ze średnią 17 samolotu na eskadrę.[136]

Dokonanie planowanych zmian organizacyjnych i technicznych w lotnictwie myśliwskim OPK w latach 1976 - 1980, 1981 - 1985 i 1986 - 1990, wymagały dużych nakładów finansowych, szeregu przedsięwzięć modernizacyjno-organizacyjnych i technicznych. Wymagały przede wszystkim wycofania z eksploatacji starszych wersji samolotów, których przydatność w użyciu wyraźnie malała.

Już pod koniec 1974 roku zaistniała konieczność wycofania z uzbrojenia w Wojskach OPK samolotów Mig-19, Dowódca Wojsk OPK gen. dyw. Roman Paszkowski przesłał do Szefa Sztabu Generalnego w tej sprawie specjalne pismo, w którym informował gen. broni Floriana Siwickiego o stanie technicznym i wartości bojowej tych samolotów. We wrześniu 1974 roku w lotnictwie myśliwskim OPK znajdowało się jeszcze 21 samolotów Mig-19, których utrzymywanie stawało się niecelowe z następujących względów: cechowała je ograniczona wartość bojowa z powodu przestarzałych i zawodnych pokładowych celowników radiolokacyjnych, niska niezawodność wynikająca z niezależnych od personelu obsługi awarii silników i instalacji samolotów, w stosunku do osiąganego nalotu ilość ciężkich wypadków lotniczych w latach 1963 - 1973 na samolotach Mig-19 było o 275% wyższa niż na samolotach Mig-21; dalsze eksploatowanie samolotów Mig-19 wymagało w 1975 roku przeszkolenia na ten typ 13 pilotów, przy braku pilotów na Mig-21. Przytoczone względy taktyczno-techniczne samolotów Mig-19, spowodowały ich wycofanie z uzbrojenia w NRD, CSSR i WRL. Samoloty te po wycofaniu ich mogły być utrzymywane przez następne 2 - 3 lata na konserwacji i w razie konieczności użyte do działań bojowych.[137]

136/. DWOPK, teczka nr 40/74, Notatka służbowa Szefa Wojsk Lotniczych OPK płk. Mirosława Kapciucha z dnia 4.04.1974 r., s. 25.

137/. DWOPK, teczka nr 40/74, Pismo dowódcy Wojsk OPK gen.dyw. Romana Paszkowskiego do Szefa Sztabu Generalnego WP gen. broni Floriana Siwickiego z dnia 7.09.1974 r. w sprawie wycofania z eksploatacji samolotów Mig-19, s. 22 i 23.

Sugestie gen. dyw. Romana Paszkowskiego, znalazły zrozumienie w Sztabie Generalnym WP. Samoloty Mig-19 wszystkich wersji z punktu widzenia technicznego uznano za przestarzałe i wyeksploatowane, które od 17 lat były w ciągłym użyciu.
W latach 1957 - 1959 zakupiono ich łącznie 36 sztuk, z których do końca 1974 roku znajdowało się w użytkowaniu zaledwie 19 sztuk, prawie połowa uległa całkowitemu wyeksploatowaniu. Wycofanie z uzbrojenia samolotów Mig-19 nie wpłynęło odczuwalnie na osłabienie obrony powietrznej, w rejonie 2 Korpusu OPK, toteż wyrażono zgodę na kasację.[138/]

Analogicznie jak w 1974 roku główna działalność Wojsk Obrony Powietrznej Kraju szła w dwóch kierunkach; doskonalenia organizacyjnego i prowadzenia intensywnych ćwiczeń oraz szkolenia specjalistycznego różnych rodzajów wojsk.
Sukcesywnie wzmacniano system obrony powietrznej kraju, zwłaszcza na wybrzeżu, poprzez włączanie w ten system zorganizowanych w latach ubiegłych kolejnych dywizjonów wojsk rakietowych. Wzmocniona została obrona rakietowa na wybrzeżu, zwłaszcza przed celami powietrznymi działającymi na małych wysokościach, poprzez włączenie w system OPK ośmiu dywizjonów rakietowych, wyposażonych w zestawy "NEWA". W ramach organizacyjnych 4 i 26 brygad radiotechnicznych OPK włączone zostały następujące dywizjony rakietowe; 64 dywizjon w Juracie, 65 dywizjon w Jastrzębiej Górze, 66 dywizjon w Naćmierzu, 67 dywiz on w Unieściu, 68 dywizjon w Łebie, 69 dywizjon w Rowach, 70 dywizjon w Świnoujściu i 71 dywizjon w Pobierowie.
Przy czym pierwsze cztery dywizjony winny gotowość bojową osiągnąć do pierwszych dni lipca a następne cztery do 1 października 1975 r.[139/]
W ten sposób system rakietowy OPK na wybrzeżu został poważnie wzmocniony, stał się bardziej żywotny i odporny na działanie przeciwnika, zwłaszcza wzrosła możliwość zwalczania celów powietrznych działających na małych wysokościach.

138/. DWOPK, teczka nr 40/74, Notatka służbowa w sprawie wycofania z eksploatacji samolotów Mig-19, Zastępca Szefa Sztabu Generalnego WP ds. operacyjnych gen.bryg. Jerzego Skalskiego z dnia 28.10.1974 r., s. 46 i 47.

139/. DWOPK, teczka nr 9/75, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 00135/Oper. z dnia 3.06.1975 r. w sprawie włączenia w system OPK nowo sformowanych dywizjonów ogniowych wojsk rakietowych OPK, s. 303 i 304.

Wojska Radiotechniczne OPK również do końca pierwszej połowy 1975 roku zakończyły formowanie dowództwa 2 brygady radiotechnicznej w Bydgoszczy oraz batalionów radiotechnicznych; 21 batalionu we Władysławowie, 23 batalionu w Słupsku, 27 batalionu w Witkowie, 28 batalionu w Gryficach i 4 batalionu w Warszawie-Radiowo oraz 11 kompanii radiotechnicznej w Chruścielu i 116, 117 i 118 baterii artylerii przeciwlotniczej armat 37 mm. Jednocześnie przeformowano stanowisko dowodzenia dowództwa 2 Korousu OPK i wydział administracyjno-gospodarczy dowództwa Korpusu.
Rozformowano natomiast 12 pułk radiotechniczny w Gdyni i 13 pułk radiotechniczny w Choszcznie oraz 12 i 13 węzły naprowadzania.[140/]

W drugiej połowie 1975 roku przystąpiono do formowania ostatniej w kolejności 1 brygady radiotechnicznej, dowództwo tej brygady rozmieszczone zostało w Warszawie, 8 batalionu radiotechnicznego w Lipowcu i 119 baterii artylerii przeciwlotniczej armat 37 mm. W tym czasie uległ rozformowaniu 2 pułk radiotechniczny w Warszawie oraz 2, 3 i 7 węzły naprowadzania, częściowo przeformowano stanowisko dowodzenia 1 Korpusu OPK i 3 batalion radiotechniczny. Dowództwu 1 brygady radiotechnicznej podporządkowano organizacyjnie następujące bataliony radiotechniczne: 3 batalion w Sandomierzu, 4 batalion w Warszawie, 7 batalion w Łasku i 8 batalion w Lipowcu oraz 103 i 119 baterie artylerii przeciwlotniczej armat 37 mm.[141/]
Wraz z dokonującą się reorganizacją poszczególnych rodzajów Wojsk Obrony Powietrznej Kraju i częściową zmianą ich struktury organizacyjnej, zgodnie z zarządzeniem Szefa Sztabu Generalnego, przeformowaniu uległo również Dowództwo Wojsk Obrony Powietrznej Kraju. Przeformowanie miało na celu usprawnienie kierowania poszczególnymi wydziałami i oddziałami i prawidłowego ich funkcjonowania w kontakcie z terenem, wzrosła odpowiedzialność zastępców i szefów służb za podległe im piony organizacyjne i rodzaje wojsk OPK.[142/]

140/. AWL i WOPK, prot. 6563/4, Meldunek Szefa Sztabu Wojsk OPK gen.bryg. Longina Łozowickiego do Szefa Sztabu Generalnego z dnia 3.03.1975 r., s. 18.

141/. DWOPK, teczka nr 9/75, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0200/Org. z dnia 4.08.1975 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 042/Org. z dnia 25.06.1975 r. s. 418.

142/. DWOPK, teczka nr 9/75, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 031/Org. z dnia 10.02.1975 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 094/Org. z dnia 7.12.1974 r. s. 74.

Mimo realizowania wielu przedsięwzięć z dziedziny zmian organizacyjnych i strukturalnych, realizowanych w latach 1971 - 1975 przez Wojska Obrony Powietrznej Kraju, w trakcie ich realizacji wynikła konieczność przeprowadzenia w niektórych dziedzinach korekt przyjętego planu modernizacji, zwłaszcza pod koniec 1975 roku. Jednym z trudnych problemów okazała się sprawa prawidłowej struktury organizacyjnej wojsk rakietowych na wybrzeżu w stosunku do potrzeb i prawidłowego jej funkcjonowania.

Do końca 1975 roku w ugrupowanie bojowe wojsk rakietowych na wybrzeżu zostało włączonych kolejnych osiem dywizjonów rakietowych typu "NEWA" przez co stan organizacyjny 4 i 26 brygad artylerii zwiększył się do dwunastu dywizjonów w każdej brygadzie.
W ten sposób ugrupowanie bojowe każdej z brygad rozciągnięte zostało w strefie o długości 200 km, w toku ewentualnych działań bojowych należało się spodziewać zróżnicowanej sytuacji powietrznej oraz wynikającej z tego skomplikowanych warunków dowodzenia, kierowania ogniem i współdziałania z innymi rodzajami wojsk.
W tym czasie szczególnie trudne warunki występowały na kierunku nadmorskim ze względu na późne wykrywanie celów powietrznych na małych wysokościach, wymagało to podejmowania natychmiastowych decyzji często w oparciu o dane informacyjne uzyskane bezpośrednio z batalionu radiotechnicznego w rejonie danego połączonego stanowiska dowodzenia.
Dotychczasowa struktura organizacyjna wojsk rakietowych na wybrzeżu nie sprzyjała wykonywaniu tych zadań, ponieważ dostosowana była do dowodzenia dywizjonami rakietowymi z dwóch połączonych stanowisk dowodzenia we Władysławowie i Gryficach i nie odpowiadała przyjętemu systemowi dowodzenia w tym rejonie, który opierał się na trzech połączonych stanowiskach dowodzenia we Władysławowie, Słupsku i Gryficach.
Dowódca Wojsk OPK gen. dyw. Roman Paszkowski, w przesłanym piśmie do Szefa Sztabu Generalnego gen. broni Floriana Siwickiego, uzasadniał, że struktura organizacyjna wojsk rakietowych 2 Korpusu OPK została ustalona jeszcze w 1967 roku, uwzględniała wówczas utworzenie dwóch brygad rakietowych do osłony obiektów Trójmiasta i Szczecina z pozostawieniem środkowej części wybrzeża dla działań lotnictwa myśliwskiego.

Pod koniec 1975 roku po dwukrotnym zwiększeniu dywizjonów rakietowych w brygadzie, obroną rakietową objęto całe wybrzeże.
W wytworzonej sytuacji jedynym rozwiązaniem było zorganizowanie nowej brygady wojsk rakietowych w rejonie Słupska, która przejęłaby z 4 i 26 brygady artylerii część dywizjonów rozwiniętych w środkowej części wybrzeża.[143/]

Mimo przekonywujących argumentów i potrzeb propozycja nie została uwzględniona ani w 1975 roku, ani też w następnej pięciolatce 1976 - 1980. Ugrupowanie bojowe wojsk rakietowych na wybrzeżu pozostało organizacyjnie w dwóch podstawowych związkach taktycznych; 4 i 26 brygad artylerii rakietowej OPK.

Drugim kierunkiem działalności Wojsk Obrony Powietrznej Kraju było przeprowadzenie i uczestnictwo w ćwiczeniach organizowanych przez Dowództwo Wojsk OPK, Kierownictwo Ministerstwa Obrony Narodowej i Dowództwo Zjednoczonych Sił Zbrojnych.
Już w pierwszej połowie 1975 roku uczestniczyły one w trzech poważnych ćwiczeniach. Pierwsze ćwiczenie odbyło się w dniach 23 - 26 luty 1975 roku, zostało przeprowadzone przez Sztab Generalny pod kryptonimem "ZIMA-75". Całokształt działalności i zaangażowania Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w ćwiczeniu zostały wysoko ocenione przez Szefa Sztabu Generalnego. Uczestniczące w ćwiczeniach jednostki i sztaby Wojsk OPK wykazały wysoki stopień umiejętnosci wojskowych oraz pełne poświęcenie i ofiarność w sprawnym wykonywaniu postawionych zadań.[144/] xxxxxxxxx

Drugie ćwiczenie zostało przeprowadzone w dniach 18 - 26 marca 1975 roku pod kryptonimem "SOJUZ-75" i miało charakter ćwiczeń dowódczo-sztabowych, w którym uczestniczyli przedstawiciele Dowództwa Zjednoczonych Sił Zbrojnych na czele z dowódcą Marszałkiem Związku Radzieckiego Iwanem Jakubowskim. W ćwiczeniu uczestniczyła grupa oficerów Dowództwa Wojsk OPK i grupa operacyjna Sztabu Wojsk OPK, obie grupy wykazały wysoki poziom umiejętności w rozwiązywaniu szeregu skomplikowanych zagadnień operacyjno-taktycznych.

143/. DWOPK, teczka nr 74/77 Wojsk Rakietowych i Artylerii OPK, Pismo dowódcy Wojsk OPK gen. dyw. Romana Paszkowskiego do Szefa Sztabu Generalnego WP gen.broni Floriana Siwickiego w sprawie struktury organizacyjnej na wybrzeżu z dnia 24.11.1975 r. s.53.

144/. DWOPK, teczka nr 9/75, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 067/OPK z dnia 21.03.1975 r. w sprawie wyróżnienia kadry zawodowej Wojsk OPK, s. 157.

Grupy te zostały wysoko ocenione przez Marszałka I. Jakubowskiego.[145]

Trzecie ćwiczenie miało charakter szkoleniowy i przeprowadzone zostało głównie na bazie wojsk 2 Korpusu OPK w dniach 13 - 16 maja 1975 roku. Ćwiczenia taktyczne 2 Korpusu OPK pod kryptonimem "ARAGON-75", których tematem była "Organizacja i prowadzenie działań bojowych Korpusu OPK, przy rozpoczęciu wojny przez nieprzyjaciela z użyciem konwencjonalnych środków rażenia i przejściem do stosowania broni masowego rażenia w toku dalszych działań bojowych.[146]

Niezależnie od przeprowadzonych ćwiczeń, trwały intensywne przygotowania i szkolenie celem odbycia strzelań dywizjonów rakietowych na poligonie w Związku Radzieckim, w których uczestniczyło dziesięć dywizjonów rakietowych z 3 dywizji oraz 4 i 26 brygad artylerii rakietowej OPK. W 1975 roku strzelania odbywały się w pierwszej połowie tego roku i były uzupełnieniem przeprowadzonych ćwiczeń Wojsk Obrony Powietrznej Kraju, składały się one na całokształt oceny wojsk przez Kierownictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, która dla Wojsk OPK była pomyślna i nadal wysoka.[147]

Podsumowaniem działalności organizacyjnej i strukturalnej Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w latach 1971 - 1975 oraz perspektyw rozwojowych na lata 1976 - 1980 była narada robocza przeprowadzona przez Szefa Sztabu Generalnego pod koniec 1975 roku. Na naradzie dokonano bilansu zamierzeń organizacyjnych w bieżącej pięciolatce, zadań realizowanych w 1975 roku i zamierzeń perspektywicznych rozwoju Wojsk Obrony Powietrznej Kraju na lata 1976 - 1980.

Omówiona pięciolatka 1971 - 1975 realizowana była w oparciu o postanowienia dyrektywy Ministra Obrony Narodowej nr 007/Oper. i plan poprawy dyslokacji Sił Zbrojnych PRL na lata 1971 - 1975.

145/. DWOPK, teczka nr 9/75, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 073/OPK z dnia 27.03.1975 r. w sprawie wyróżnienia oficerów Dowództwa Wojsk OPK za udział w ćwiczeniach DZSZ państw Układu Warszawskiego, "SOJUZ-75", s. 165.

146/. DWOPK, teczka nr 9/75, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 088/OPK z dnia 14.04.1975 r. w sprawie przeprowadzenia ćwiczenia z wojskami 2 Korpusu OPK, s. 206.

147/. DWOPK, teczka nr 9/75, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 045/OPK z dnia 7.03.1975 r. w sprawie strzelań jednostek OPK na poligonie w ZSRR, s. 101.

Na tej podstawie w Wojskach Obrony Powietrznej Kraju w latach 1971 - 1974 zrealizowano następujące zamierzenia organizacyjne. Najwięcej przedsięwzięć organizacyjnych zrealizowano na korzyść wojsk radiotechnicznych; sformowano dwie brygady radiotechniczne przy 2 i 3 Korpusie OPK; sztab 2 brygady radiotechnicznej, pięć batalionów radiotechnicznych i jedną kompanię radiotechniczną; sztab 3 brygady radiotechnicznej, cztery bataliony i jedną kompanię radiotechniczną.
Przeformowano 7 samodzielny batalion radiotechniczny w Łodzi na 7 batalion radiotechniczny ze zmianą miejsca dyslokacji z Łasku do Wiewiórczyna. Sformowano na bazie 2 pułku radiotechnicznego przy 1 Korpusie OPK, 4 batalion radiotechniczny w Warszawie-Radiowo dostosowując jego strukturę organizacyjną do systemu brygadowego. Przyjęta nowa struktura organizacyjna wojsk radiotechnicznych OPK, wymagała rezygnacji ze starych elementów organizacyjnych i wprowadzeniu nowych, rozformowaniu uległy cztery węzły naprowadzania w Gdyni, Choszcznie, Poznaniu i Chorzowie.
Modernizujące i rizbudowujące się wojska radiotechniczne wymagały większej liczby specjalistów różnych klas. Dotychczasowy system szkolenia utrudniał przygotowanie kadr o określonych kwalifikacjach, ponieważ Wojska Obrony Powietrznej Kraju nie dysponowały odpowiednio zorganizowanym ośrodkiem szkolenia ani szkołą oficerską.
Toteż ten problem w latach 1971 - 1974 został ostatecznie rozwiązany, poprzez sformowanie Szkoły Specjalistów Wojsk Radiotechnicznych w Chorzowie i Wełnowcu oraz przyjęcie od Wojsk Lotniczych, Wyższej Oficerskiej Szkoły Radiotechnicznej w Jeleniej Górze.
Na tle dynamicznego rozwoju wojsk radiotechnicznych, skromniej przedstawiały się prace organizacyjne w wojskach rakietowych i artylerii OPK. W tym czasie sformowano jedynie osiem dywizjonów artylerii rakietowej typu "NEWA" celem wzmocnienia ugrupowania rakietowego na wybrzeżu, po cztery dywizjony dla 4 i 26 brygad artylerii OPK.

Sformowano 28 baterii artylerii osłonowej armat 37 i 57 mm dla osłony połączonych stanowisk dowodzenia, pułków lotnictwa myśliwskiego i dywizjonów artylerii rakietowej. Całkowitemu rozformowaniu uległ 18 samodzielny pułk artylerii w Wełnowcu, 32 pułk w Bydgoszczy i 17 pułk we Wrocławiu, natomiast 77 samodzielny pułk artylerii w Zgierzu przekazano dla wojsk obrony przeciwlotniczej Pomorskiego Okręgu Wojskowego.

Gruntowniejszym zmianom organizacyjnym poddane zostało lotnictwo myśliwskie OPK, w którym przeformowaniu uległy wszystkie osiem pułków lotnictwa myśliwskiego z organizacji trzyeskadrowej na dwueskadrową z jednoczesnym dostosowaniem sześciu: 26, 28, 34, 11, 39 i 62 pułkowych stanowisk dowodzenia i systemu naprowadzania do brygadowej struktury wojsk radiotechnicznych.
Rozformowano 13 pułk lotnictwa myśliwskiego OPK w Łęczycy i całość garnizonu przekazano do dyspozycji Wojskom Lotniczym.
Reorganizacji uległy również oddziały rozpoznania i walki radioelektronicznej; przeformowano 1 Ośrodek Rozpoznania Radioelektronicznego w Grójcu na 1 pułk rozpoznania radioelektronicznego oraz 3 Ośrodek Przeciwdziałania Radioelektronicznego w Lidzbarku Warmińskim na 3 pułk zakłóceń radioelektronicznych; dodatkowo sformowano 14 batalion rozpoznania radioelektronicznego w Słupsku.
W latach 1971 - 1974 Wojska Obrony Powietrznej Kraju znacznie usamodzielniły się pod względem materiałowo-technicznego zaopatrzenia poprzez przyjęcie od Wojsk Lotniczych 4 bazy lotniczej w Warszawie-Bemowo, 6 Ośrodka Szkolenia Specjalistów Łączności w Nowym Dworze Mazowieckim oraz drukarni wojskowej.
Natomiast z Wojsk Inżynieryjno-Budowlanych przyjęto zespół estradowy i sformowano Ośrodek Przetwarzania Informacji Wojsk OPK w Warszawie - Pyry.

W 1975 roku jako główne zadania organizacyjne traktowano prace związane z zakończeniem reorganizacji struktury organizacyjnej wojsk radiotechnicznych. Prowadzono intensywne prace nad sformowaniem 1 brygady radiotechnicznej przy 1 Korpusie OPK w Warszawie-Bemowo;

rozformowaniem 2 pułku radiotechnicznego i na jego bazie sformowania 8 batalionu radiotechnicznego w Lipowcu oraz przeformowanie 3 samodzielnego batalionu radiotechnicznego w Sandomierzu na 3 batalion radiotechniczny i włączenie go w system brygadowy.
Rozformowano trzy węzły naprowadzania w Łasku, Sandomierzu i Warszawie - Bemowo, oraz włączenia do stanowisk dowodzenia 1 i 10 pułków lotnictwa myśliwskiego OPK, punktów naprowadzania lotnictwa w brygadowej strukturze organizacyjnej.
W dyslokacji jednostek OPK zmian nie przewidywano.

W latach 1976 - 1980 nie przewidywano przeprowadzenia większych zmian w strukturze organizacyjnej Wojsk Obrony Powietrznej Kraju. Wszystkie zamierzenia miały na celu jedynie poprawę funkcjonującego systemu i wprowadzenia w poszczególnych rodzajach wojsk OPK drobnych korekt organizacyjnych.
W wojskach radiotechnicznych zamierzano sformowanie batalionu radiotechnicznego w Krakowie - Brzoskwini na bazie istniejącej kompanii radiotechnicznej; sformowanie dwóch zautomatyzowanych kompanii radiotechnicznych na Helu i w Łebie oraz dopiero w 1981 roku, sformowanie zautomatyzowanej kompanii radiotechnicznej w Izbicy.
W wojskach rakietowych i artylerii przewidywano sformowanie sześciu dywizjonów rakietowych typu "NEWA"; czterech dla 1 dywizji artylerii OPK na Śląsku i dwóch dla 79 samodzielnego pułku artylerii OPK w Poznaniu.
Sformowanie czterech baterii osłonowych armat 23 mm dla dywizjonów rakietowych "NEWA" w 26 brygadzie artylerii, rozformowanie 81 samodzielnego pułku artylerii w Krakowie - Węgrzcach oraz rozformowanie 1 dywizjonu technicznego w Księżnicy i na jego miejsce wprowadzenie baterii technicznych do pięciu dywizjonów rakietowych; 2, 3, 4, 8 i 9 dywizjonów z 3 dywizji artylerii rakietowej OPK.
Znacznym zmianom organizacyjnym podlegać miały pododdziały rozpoznania i zakłóceń radioelektronicznych. Przewidywano sformowanie dwóch batalionów zakłóceń radioelektronicznych w Książenicy przy 1 Korpusie OPK i w Poznaniu - Krzesinach przy 3 Korpusie OPK

oraz sformowanie trzech kompanii rozpoznania radioelektronicznego w 14 batalionie rozpoznania radioelektronicznego w Słupsku.[148]

Ukształtowany system obrony powietrznej kraju w latach 1971 - 1975, zgodnie z oczekiwaniami kierownictwa Ministerstwa Obrony Narodowej powinien zapewnić, przede wszystkim celowość i skuteczność użycia wojsk obrony powietrznej kraju we wszystkich warunkach sytuacji bojowej, zwłaszcza w warunkach zmasowanych nalotów lotnictwa nieprzyjaciela pod osłoną silnych zakłóceń radioelektronicznych.

Powinien zapewnić wystarczającą pojemność systemu wykrywania i powiadamiania w zakresie przekazywanych informacji o działaniach środków napadu powietrznego i własnego lotnictwa.

Zapewnić także wystarczającą pojemność radiolokacyjnego systemu w zakresie ilości jednoczesnych naprowadzeń samolotów myśliwskich na cele powietrzne. Umożliwienie niszczenia celów powietrznych na dalekich podejściach do osłanianych obiektów oraz duży stopień skuteczności niszczenia celów powietrznych przez aktywne środki obrony przeciwlotniczej.

Ścisłe współdziałanie lotnictwa myśliwskiego z naziemnymi środkami obrony powietrznej a szczególnie z artylerią rakietową obrony przeciwlotniczej i ścisłe współdziałanie z sąsiednimi systemami obrony przeciwlotniczej; frontu, Marynarki Wojennej i sąsiednich państw.[149]

Natomiast rozpatrując Wojska Obrony Powietrznej Kraju jako rodzaj sił zbrojnych z uwzględnieniem ich przeznaczenia należy zaznaczyć, że ich wypracowana i doskonalona struktura organizacyjna powinna zapewnić przede wszystkim ciągłe utrzymywanie Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w wysokim stanie gotowości bojowej. Odpowiednie użycie Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w czasie ich działań bojowych według jednolitego zamiaru i planu oraz stosowanie szerokiego manewru nimi w celu stworzenia dogodnego stosunku sił na głównych powietrznych kierunkach operacyjnych.

148/. AWL i WOPK, prot. 6563/8, Notatka służbowa na naradę roboczą przeprowadzoną przez Szefa Sztabu Generalnego w sprawie kompleksowego rozpatrzenia spraw dyslokacji wojsk w świetle zamierzeń projektu planu rozwoju Sił Zbrojnych na lata 1976-1980 s. 3- 12.

149/. Uchański Jan, Wojska Obrony Powietrznej Kraju jako rodzaj Sił Zbrojnych, Warszawa 1972, s. 15.

Struktura organizacyjna powinna także zapewnić możliwość realizacji kontroli ustalonych reżimów lotów lotnictwa na obszarze kraju i stworzenia jednolitego systemu radiolokacyjnego. Angażowanie sił i środków obrony przeciwlotniczej wojsk frontu, marynarki wojennej i sąsiednich państw Układu Warszawskiego do walki z nieprzyjacielem w powietrzu, ścisłe współdziałanie z wojskami rakietowymi i lotnictwa wsparcia.[150/]

W wyniku tak przyjętego i obowiązującego poglądu na temat miejsca Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w systemie obronnym PRL, wojskom tym stawiano następujące wymagania:

1. Siły i środki obrony powietrznej kraju powinny znajdować się w stałej gotowości bojowej do natychmiastowych działań wojennych. Ugrupowanie sił i środków oraz organizacja systemu dowodzenia Wojskami OPK nie powinny ulegać istotnym zmianom w warunkach wojny.
   Zapewnić normalną działalność i funkcjonowanie państwa;
2. W celu odparcia niespodziewanych uderzeń nieprzyjaciela z powietrza obrona przeciwlotnicza powinna obejmować całość obszaru krajów państw socjalistycznych, winna być zorganizowana i działać według jednolitego planu;
3. Główny wysiłek Wojsk OPK powinien być skoncentrowany na osłonie ważnych obiektów, rejonów przemysłowo-ekonomicznych, ośrodków administracyjno-politycznych posiadających decydujące znaczenie w osiągnięciu sukcesów prowadzonej wojny;
4. Współczesne Wojska OPK powinny zapewnić prowadzenie walki z pilotowanymi i bezpilotowanymi środkami napadu powietrznego;
5. Wojska OPK powinny być dla środków napadu powietrznego trudne do pokonania;

150/. Uchański Jan, op.cit. s. 18.

6. Wojska OPK powinny być trwałe o wysokiej skuteczności, posiadać wysoki stan moralno-polityczny, wysokie wyszkolenie bojowe, bardzo dobry stan uzbrojenia i sprzętu oraz odpowiednie ugrupowanie;

7. Wojska OPK powinny być aktywne i posiadać wysoką zdolność manewrową.[151/]

Ukształtowana struktura organizacyjna Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w minionym pięcioleciu oraz jej funkcjonowanie, były wynikiem wieloletnich wysiłków wielu zespołów ludzkich. Wojska te, aby skutecznie przeciwdziałać ewentualnym środkom napadu powietrznego, musiały dokonywać ciągłej modernizacji technicznej i śledzić sposoby oraz rodzaje stosowanych działań przeciwnika. Toteż następna pięciolatka była przedłużeniem trwającego procesu przemian.

4.4. WOJSKA OBRONY POWIETRZNEJ KRAJU W LATACH 1976 - 1980.

Minione pięciolecie było dla Wojsk Obrony Powietrznej Kraju okresem trudnym lecz jednocześnie efektywnym w dziedzinie doskonalenia systemu obrony powietrznej kraju. Wojska te odnotowały istotny postęp we wszystkich dziedzinach działalności bojowej, politycznej i szkoleniowej, osiągnęły wysokie wskaźniki, które zostały podkreślone w rozkazie Ministra Obrony Narodowej nr 04/MON z dnia 5 maja 1976 roku. W minionym pięcioleciu Wojska Obrony Powietrznej Kraju osiągnęły najlepsze wyniki w całokształcie działalności wśród rodzajów Sił Zbrojnych PRL, zdecydowanie wysunęły się na czołowe miejsce i dzierżyły ten prymat przez wiele następnych lat. Dowódca Wojsk OPK gen. dyw. Roman Paszkowski uważał, że źródłem takiego sukcesu było pełne patriotyczne zaangażowanie oraz wysoki poziom dyscypliny, stanu moralno-politycznego składów osobowych i dowództw jednostek wszystkich szczebli Wojsk Obrony Powietrznej Kraju.

151/. Uchański Jan, op.cit. s. 19 i 20.

W dążeniu do uzyskiwania wysokich wyników zawsze towarzyszyła atmosfera partyjnego działania i wysokie poczucie odpowiedzialności kadry, żołnierzy służby zasadniczej i pracowników cywilnych, która przyczyniła się do wzorowego wykonywania zadań służbowych i stanowiła zapowiedź pomyślnej realizacji zadań nowego pięciolecia.[152]

Ukształtowany system organizacyjny Wojsk Obrony Powietrznej Kraju do 1975 roku, w latach 1976 - 1980 nie uległ zmianie. Wprowadzone w tych latach niewielkie zmiany nie miały większego znaczenia na sposób funkcjonowania systemu i Wojsk OPK. W wymienionych latach główny nacisk położono na szkolenie wojsk, modernizację techniczną i automatyzację systemów dowodzenia oraz współdziałania wszystkich rodzajów Wojsk OPK.

Serię poważnych ćwiczeń, rozpoczęto ćwiczeniami szkieletowymi dowódczo-sztabowymi w dniach 24 - 27.05.1976 roku pod kryptonimem "WIOSNA-76", uczestniczyły w nich wyznaczone jednostki Wojsk OPK i Marynarki Wojennej. Ćwiczeniami kierował Szef Sztabu Generalnego WP gen. broni Florian Siwicki, a na zastępcę kierownika ćwiczenia został powołany Szef Sztabu Wojsk OPK gen. bryg. Longin Łozowicki.[153]

Kolejnym ćwiczeniem przeprowadzonym w pierwszym półroczu 1976 roku na bazie wojsk 2 Korpusu OPK, były ćwiczenia pod kryptonimem "ARAGON-76". Ćwiczenia były podsumowaniem szeregu przedsięwzięć organizacyjnych i szkoleniowych, które miały na celu dalsze doskonalenie systemu obrony powietrznej kraju. Miały one charakter kompleksowy i składały się z dwóch etapów; w kraju i na poligonie w Związku Radzieckim połączone ze strzelaniami bojowymi wojsk rakietowych i lotniczych. Ćwiczenie to stanowiło jedno z głównych zadań Wojsk OPK realizowanych w 1976 roku, wykazało bardzo dobre wyszkolenie bojowe i polityczne stanów osobowych i mistrzowskie przygotowanie sprzętu do prowadzenia działań bojowych.
Uzyskane bardzo dobre wyniki przez 2 Korpus OPK w tym ćwiczeniu świadczyły, że Korpus aktywnie włączył się do realizacji zadań dalszego doskonalenia wojsk w systemie obrony powietrznej kraju.[154/x]

152/. DWOPK, teczka nr 9/76, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr pf 77/OPK z dnia 10.05.1976 r. w sprawie wyróżnień za wyniki osiągnięte w umacnianiu Wojsk OPK w latach 1971-1975, s. 196.

153/. DWOPK, teczka nr 10/76, Zarządzenie dowódcy Wojsk OPK nr 080/OPK z dnia 18.05.1976 r. w sprawie przygotowania i udziału w ćwiczeniach "WIOSNA-76", prowadzonych zgodnie z rozkazem Ministra Obrony Narodowej do szkolenia Sił Zbrojnych w 1976 r., s. 184.

154/. DWOPK, teczka nr 9/76, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 096/OPK z dnia 9.06.1976 r. w sprawie wyróżnień za przeprowadzone ćwiczenia z wojskami 2 Korpusu OPK "ARAGON-76" oraz dobre rezultaty w organizacji szkolenia pierwszego półrocza, s. 236.

Oba ćwiczenia stanowiły etap przygotowań do ćwiczeń na szczeblu państw Układu Warszawskiego pod nazwą "GRANIT-76", które zostało przygotowane i przeprowadzone pod kierownictwem Marszałka Związku Radzieckiego Pawła Batickiego.
W ćwiczeniu uczestniczyły przede wszystkim siły i środki Wojsk OPK wraz z Centralnym Stanowiskiem Dowodzenia DW OPK, oddziały i związki taktyczne 1, 2 i 3 Korpusów OPK, 3 pułk zakłóceń radioelektronicznych i 1 pułk rozpoznania radioelektronicznego. Ponadto ćwiczenia zabezpieczały wydzielone siły i środki Wojsk Lotniczych, poszczególnych Okręgów Wojskowych i Marynarki Wojennej.[155]
Ćwiczenie to było jednym z głównych zadań Wojsk OPK w 1976 roku. Dobre przygotowanie Wojsk OPK do ćwiczeń oraz zaangażowanie żołnierzy i pracowników cywilnych, pozwoliło na osiągnięcie założonych celów szkoleniowych. Udział Wojsk OPK w ćwiczeniach "GRANIT-76" został wysoko oceniony przez Sztab Generalny WP i Dowództwo Obrony Powietrznej państw Układu Warszawskiego. Po zakończonym ćwiczeniu zostały zorganizowane przez Dowództwo Wojsk OPK i 3 Korpus OPK zajęcia i pokazy dla kierowniczej kadry sztabów generalnych armii państw Układu Warszawskiego również wysoko ocenione przez uczestników zajęć.[156]

Natomiast już na początku drugiej połowy 1976 roku trwały intensywne przygotowania do ćwiczeń operacyjno-taktycznych z wydzielonymi sztabami i wojskami Północnej Grupy Wojsk Radzieckich, Czechosłowackiej Armii Ludowej, Niemieckiej Armii Ludowej i ludowego Wojska Polskiego pod kryptonimem "TARCZA-76". Głównym celem ćwiczenia było doskonalenie przygotowania operacyjno-taktycznego oraz współdziałania sztabów i wojsk biorących udział w ćwiczeniach a także pogłębienie przyjaźni i braterstwa broni między armiami sojuszniczymi państw Układu Warszawskiego.

155/. DWOPK, teczka nr 10/76, Zarządzenie dowódcy Wojsk OPK nr 099/OPK z dnia 10.06.1976 r. w sprawie udziału Wojsk OPK w ćwiczeniach "GRANIT-76", wydane na podstawie rozkazu Ministra Obrony Narodowej nr 023/Oper. z dnia 31.10.1975 r. do szkolenia Sił Zbrojnych PRL w 1976 r., s. 220.

156/. DWOPK, teczka nr 9/76, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0126/OPK z dnia 20.07.1976 r. w sprawie wyróżnienia żołnierzy i pracowników cywilnych Wojsk OPK za udział w ćwiczeniu z wojskami pod kryptonimem "GRANIT-76" oraz za zabezpieczenie narady kierowniczej kadry sztabów generalnych armii państw UW s. 293.

W ćwiczeniu uczestniczyły niektóre siły i środki Wojsk OPK: grupa operacyjna dowództwa i sztabu 3 Korpusu OPK w roli 12 Korpusu OPK oraz 79 samodzielny pułk artylerii OPK, 62 pułk lotnictwa myśliwskiego OPK, 31 batalion radiotechniczny z 3 brygady radiotechnicznej i z 2 Korpusu OPK jedynie 67 dywizjon z 26 brygady artylerii OPK.[157/]

Już w grudniu rozpoczęły się intensywne przygotowania do przeprowadzenia ćwiczeń z wojskami 3 Korpusu OPK pod kryptonimem "NEON-77". Tematem kompleksowych ćwiczeń taktycznych była "organizacja i prowadzenie działań bojowych przez Korpus OPK, pierwszego rzutu w warunkach stosowania broni konwencjonalnych a następnie użycia broni jądrowej". Ćwiczenie to miało dwuetapowy przebieg: pierwsza część przygotowawcza odbywała się na terenie kraju i druga połączona ze strzelaniem na poligonie w Związku Radzieckim.[158/]

Zgodnie z planem szkolenia Wojsk OPK na rok 1976, w lutym rozpoczęły się przygotowania do przeprowadzenia strzelań dywizjonów rakietowych na poligonie w Związku Radzieckim. W przygotowaniach do strzelań i w strzelaniach uczestniczyły: 14, 17 i 68 dywizjony z 1 dywizji artylerii OPK; 4 i 6 dywizjony z 3 dywizji artylerii OPK oraz 70 i 71 dywizjony z 26 brygady artylerii OPK.[159/]

Na początku 1977 roku zostały przeprowadzone ćwiczenia z wojskami 3 Korpusu OPK pod kryptonimem "NEON-77", do którego przygotowania trwały przez kilka miesięcy.[160/××]

157/. DWOPK, teczka nr 10/76, Zarządzenie dowódcy Wojsk OPK nr 0113/OPK z dnia 27.07.1976 r. w sprawie przygotowania i przeprowadzenia operacyjno-taktycznych ćwiczeń z wydzielonymi sztabami i wojskami PGW AR, CzAL, NAL NRD i WP "TARCZA-76", na podstawie dyrektywy Naczelnego DZSZ państw UW na rok 1976 i rozkazu Ministra Obrony Narodowej nr 011/Oper. z dnia 10.07.1976 r., s. 254 - 256.

158/. DWOPK, teczka nr 9/76, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0209/OPK z dnia 15.12.1976 r. w sprawie przygotowania i przeprowadzenia ćwiczenia z wojskami 3 Korpusu OPK pk. "NEON-77", s. 555.

159/. DWOPK, teczka nr 9/76, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 025/OPK z dnia 10.02.1976 r. w sprawie przygotowania i przeprowadzenia strzelań jednostek rakietowych na poligonie w ZSRR, s. 71.

160/. DWOPK, teczka nr 9/77, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 045/OPK z dnia 31.03.1977 r. w sprawie przeprowadzenia ćwiczeń z wojskami 3 Korpusu OPK pk. "NEON-77", s. 141.

Dla Wojsk Obrony Powietrznej Kraju kolejny rok 1977, był podobnie jak ubiegły, rokiem intensywnych ćwiczeń poszczególnych Korpusów OPK, Wojsk OPK z wojskami lądowymi i ćwiczeń w ramach obrony powietrznej państw Układu Warszawskiego.
Oprócz wykonywanych zadań ogólnospołecznych, polityczno-wychowawczych i organizacyjnych w zasadzie ćwiczeniom taktycznym na różnych szczeblach poświęcono najwięcej uwagi. Albowiem w toku prowadzonych ćwiczeń doskonalono ustawicznie istniejący system obrony powietrznej kraju, nie tylko pod względem niezawodnego funkcjonowania jego poszczególnych ogniw, ale także dalszej modernizacji technicznej i automatyzacji systemów dowodzenia.
Począwszy od 1972 roku stabilizował się systematycznie skład osobowy aktualnego Dowództwa Wojsk Obrony Powietrznej Kraju.[161/xxx] Stabilizacja kierowniczej kadry Dowództwa Wojsk Obrony Powietrznej Kraju korzystnie wpłynęła na ukształtowanie się poszczególnych elementów i sprawnego funkcjonowania tych wojsk w systemie obrony powietrznej kraju i państw Układu Warszawskiego.

Nadal główną działalnością w 1977 roku Dowództwa Wojsk OPK i jego poszczególnych rodzajów wojsk było organizowanie ćwiczeń. Już w dniach 20 - 22 czerwca przeprowadzono ćwiczenie specjalistyczne na temat: "Prowadzenie rozpoznania i osłona radioelektroniczna rejonu wybrzeża i obiektów 2 Korpusu OPK", pod kryptonimem "SAMAR-77". W ćwiczeniu uczestniczyły tylko wydzielone siły i środki Wojsk OPK.[162/xxxx]
Ćwiczenie "SAMAR-77" w rejonie wybrzeża było wstępem do przeprowadzonego w dniach od 27 czerwca do 7 lipca, operacyjno-taktycznego ćwiczenia "FALA-77" pod kierownictwem Naczelnego Dowódcy Zjednoczonych Sił Zbrojnych państw Układu Warszawskiego z udziałem dowództwa i sztabu 2 Korpusu OPK.
W odróżnieniu od poprzedniego ćwiczenia "FALA-77" obejmowało szeroką i złożoną problematykę szkoleniową, związaną z prowadzeniem operacji wzdłuż wybrzeża marskiego w połączeniu z wysadzaniem desantu powietrzno-morskiego.

161/. DWOPK, Księga etatowa Dowództwa Wojsk OPK.

162/. DWOPK, teczka nr 9/77, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 066/OPK z dnia 25.04.1977 r. w sprawie przygotowania i przeprowadzenia ćwiczenia pk. "SAMAR-77", s. 196.

Ćwiczenie to przyczyniło się do pogłębienia znajomości oraz ujednolicenia poglądów doktrynalnych w zakresie wspólnych działań na kierunku nadmorskim, a także stworzyło okazję do szerokiego praktycznego współdziałania wszystkich rodzajów wojsk państw Układu Warszawskiego, dostarczyło również wielu wartościowych wniosków wiodących do doskonalenia zasad szkolenia operacyjnego i bojowego.
Dowódca Wojsk OPK gen. bryg. Longin Łozowicki wysoko ocenił dowództwo, sztab i wojska 2 Korpusu OPK uczestniczące w ćwiczeniach, które dały przykład dobrej organizacji pracy, głębokiej znajomości problemów operacyjnych i sprawnego działania.[163]
Niezależnie od przeprowadzonych kilku ćwiczeń w 1977 roku, już w grudniu tego roku rozpoczęły się intensywne przygotowania do ćwiczeń w następnym roku. Tym razem zamierzano je przeprowadzić z wojskami 1 Korpusu OPK pod kryptonimem "KRYPTON-78", połączone ze strzelaniem bojowym na poligonie w Związku Radzieckim.
Tematem kompleksowego ćwiczenia taktycznego 1 Korpusu OPK było "organizacja i prowadzenie działań bojowych przez Korpus OPK w warunkach stosowania środków konwencjonalnych a następnie użycia broni jądrowej".[164]
W marcu 1978 roku została powołana grupa kierownicza ćwiczeń "KRYPTON-78".[165]
Uzupełnieniem prowadzonych ćwiczeń z poszczególnymi Korpusami OPK, były ćwiczenia taktyczne jednostek rakietowych Wojsk OPK połączone ze strzelaniami bojowymi na poligonie w Związku Radzieckim.
W ćwiczeniach połączonych ze strzelaniami bojowymi uczestniczyło dziewięć dywizjonów rakietowych, w tym: siedem dywizjonów z zestawami "WOŁCHOW" i tylko dwa dywizjony z zestawami "DWINA". Dywizjony rakietowe reprezentowały wszystkie związki taktyczne artylerii rakietowej OPK; 1 i 3 dywizję artylerii oraz 4 i 26 brygady artylerii OPK.[166]

163/. DWOPK, teczka nr 9/77, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0126/OPK z dnia 7.07.1977 r. w sprawie wyróżnienia za ćwiczenia "FALA-77", s. 330.
164/. DWOPK, teczka nr 9/77, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0212/OPK z dnia 15.12.1977 r. w sprawie przygotowania i przeprowadzenia ćwiczenia z wojskami 1 Korpusu OPK pod kryptonimem "KRYPTON-78" s. 554.
165/. DWOPK, teczka nr 9/78, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 034/OPK z dnia 14.03.1978 r. w sprawie przeprowadzenia ćwiczenia z wojskami 1 Korpusu OPK pod kryptonimem "KRYPTON-78", uzupełnienie do rozkazu dowódcy Wojsk OPK nr 0212/OPK z dnia 15.12.1977 r.s. 103
166/. DWOPK, teczka nr 9/77, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 020/OPK z dnia 4.02.1977 r. w sprawie przygotowania i przeprowadzenia strzelań jednostek rakietowych OPK na poligonie w ZSRR, s. 54.

Nie tylko ćwiczenia taktyczno-operacyjne były w centrum uwagi dowództwa Wojsk OPK przez cały rok 1977, Wojska Obrony Powietrznej Kraju uczestniczyły także w koalicyjnych szkieletowych ćwiczeniach dowódczo-sztabowych służb tyłów.
Ćwiczenia takie zostały przeprowadzone w dniach 7 - 13 września 1977 roku pod kierownictwem Naczelnego Dowódcy Zjednoczonych Sił Zbrojnych państw Układu Warszawskiego pod kryptonimem "TRANZYT-77". Uczestniczyły w nich służby tyłów Armii Radzieckiej, Narodowej Armii Ludowej i Ludowego Wojska Polskiego.
Głównym celem szkolenia było dalsze doskonalenie i zgrywanie systemu tyłowego zabezpieczenia Wojsk Frontu w składzie koalicyjnym podczas przygotowania i prowadzenia operacji zaczepnej na zachodnim teatrze działań wojennych.[167/]

W sytuacji prowadzenia licznych ćwiczeń, zwłaszcza w ostatnich dwóch latach, które miały na celu doskonalenie funkcjonowania istniejącego systemu obrony powietrznej kraju i doskonalenia go w systemie koalicyjnym, nie wiele miejsca i czasu poświęcano sprawom organizacyjnym.
Takie działanie wynikało przede wszystkim ze stabilności technicznej sprzętu i uzbrojenia będącego na wyposażeniu Wojsk Obrony Powietrznej Kraju. Przynajmniej do 1979 roku nie przewidywano wprowadzenia na uzbrojenie nowych zestawów rakietowych, nowszych wersji stacji radiolokacyjnych i samolotów myśliwskich w takim stopniu, aby wpłynęło to radykalnie na zmiany organizacyjne.
Jedynym przedsięwzięciem organizacyjnym było rozformowanie ostatniego pułku artylerii lufowej, na podstawie rozkazu dowódcy Wojsk OPK uległ rozformowaniu 81 samodzielny pułk artylerii OPK w Nowej Hucie z dniem 31 marca 1978 roku przestał istnieć jako samodzielna jednostka.[168/]

167/. DWOPK, teczka nr 10/77, Zarządzenie dowódcy Wojsk OPK nr 085/OPK z dnia 22.08.1977 r. w sprawie udziału Wojsk OPK w ćwiczeniach "TRANZYT-77", wydany na podstawie rozkazu Ministra Obrony Narodowej nr 0131 z dnia 12.08.1977 r. oraz zarządzenia Głównego Kwatermistrza WP nr 018 z dnia 12.08.1977 s. 301.

168/. DWOPK, teczka nr 9/77, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0154/Org. z dnia 19.09.1977 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 048/Org. z dnia 8.09.1977 r. Na podstawie których dowódca 3 Korpusu OPK do dnia 31.03.1978 r. miał rozformować 81 pułk, s. 381.

W miejsce rozformowanego 81 pułku artylerii OPK, rozpoczęto formowanie kolejnych czterech dywizjonów artylerii rakietowej i ostatnich jakie zostały sformowane do końca 1980 roku. Wstępnie przewidywano sformowanie 72 dywizjonu w Oświęcimiu i 73 dywizjonu w Oświęcimiu oraz 74 i 75 dywizjonu w Gliwicach, wszystkie dywizjony zostały wyposażone w zestawy rakietowe "NEWA" i włączone w skład 1 dywizji artylerii OPK. Zgodnie z rozkazem dowódcy Wojsk OPK formowanie ich miało być zakończone do dnia 31 października 1978 roku.[169/]
W późniejszym terminie lokalizacja dywizjonów artylerii rakietowej uległa zmianie, ostatecznie 72 dywizjon rozmieszczony został w Lędzinach, 73 dywizjon w Sośni Górnej, 74 dywizjon w Ostropie i 75 dywizjon w Przezchlebiu. Zgodnie z założeniami dywizjony te przeznaczone zostały do wzmocnienia obrony powietrznej Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego przed środkami napadu powietrznego działającymi na małych wysokościach i włączone w system obrony powietrznej kraju. Gotowość bojową do działań uzyskały w drugiej połowie 1979 roku.[170/]

Po sformowaniu i osiągnięciu gotowości bojowej przez dywizjony rakietowe 1 dywizji artylerii OPK w zasadzie do końca 1980 roku zakończone zostały prace organizacyjne w wojskach rakietowych, lotnictwie myśliwskim i wojskach radiotechnicznych OPK. Natomiast rozpoczął się okres automatyzacji systemów dowodzenia i tzw. super techniki, którym zaczęto poświęcać coraz więcej uwagi i opracowań naukowych. Obok trwających prac przygotowawczych do ćwiczeń w 1979 i 1980 roku, przygotowywano równolegle personel latający i techniczny pułków lotnictwa myśliwskiego do przyjęcia i przeszkolenia na nowych typach samolotów.

Zgodnie z przyjętym i realizowanym planem rozwoju lotnictwa myśliwskiego OPK na lata 1976 - 1980 a także zgodnie z przewidywaniami wprowadzenia na uzbrojenie nowszych wersji samolotów myśliwskich, zachodziła konieczność zmiany systemu szkolenia pilotów myśliwskich.

169/. DWOPK, teczka nr 9/78, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 056/Org. z dnia 25.04.1978 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 021/Org. z dnia 30.03.1978 r. s. 178.

170/. DWOPK, teczka nr 9/79, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0034 z dnia 13.03.1979 r. w sprawie włączenia w system OPK nowo sformowanych dywizjonów ogniowych wojsk rakietowych OPK, s. 134.

Przyjęty i obowiązujący system szkolenia pilotów myśliwskich powodował, że wyszkolenie pilota na samolotach typu Mig-21 do poziomu I klasy trwało stosunkowo długo i według założonego planu wynosiło średnio 4 - 5 lata a praktycznie ten cykl wydłużał się do 5 - 6 lat. Wydłużenie cyklu szkolenia wynikało z przyjętego systemu szkolenia w Wyższej Oficerskiej Szkole Lotniczej, gdzie pilot myśliwski przez pierwsze dwa lata szkolony był na samolotach Lim-5 a następnie Mig-21.

W takiej sytuacji Dowództwo Wojsk OPK widziało konieczność skrócenia czasu szkolenia poprzez wyeliminowanie szkolenia na samolotach Lim-5 i prowadzenia od początku szkolenia na samolotach Mig-21, w ten sposób cały system szkolenia dla pilota trwałby tylko 3 lata.

Było to konieczne ponieważ w 1979 roku spodziewano się planowanych dostaw czterdziestu samolotów Mig-21 bis i dwunastu nowych samolotów Mig-23 MS.

W zaistniałej sytuacji Dowództwo Wojsk OPK widziało następujące możliwości ustawienia organizacyjnego i wyposażenia pułków lotnictwa myśliwskiego OPK.

Nowe samoloty Mig-23 wprowadzić na uzbrojenie 28 pułku lotnictwa myśliwskiego stacjonującego w środkowej części wybrzeża morskiego na głównym kierunku operacyjnym. Po otrzymaniu nowych samolotów, samoloty Mig-21 MF znajdujące się na uzbrojeniu tego pułku przekazać na wyposażenie innych pułków lotnictwa myśliwskiego OPK. Natomiast cały skład osobowy pułku szkolić na nowych samolotach i sukcesywnie w miarę dostaw uzupełnić pułk do pełnego stanu etatowego.

Celowość wyposażenia 28 plm OPK w samoloty Mig-23 podyktowana była tym, że samoloty te są nowoczesnym bardziej skomplikowanym sprzętem lotniczym i w sposób zasadniczy różnią się pod względem wyposażenia od samolotów Mig-21.

Planowane w 1979 roku dostawy czterdziestu samolotów Mig-21 bis o większej zdolności bojowej od samolotów Mig-21 MF, przewidywano ich wykorzystanie i wprowadzenie na uzbrojenie 34 plm OPK, działającego także na głównym kierunku operacyjnym.

W przewidywaniu uwzględnienia proponowanych zmian w zakresie szkolenia lotniczego do 3 lat i wycofaniu z lotnictwa myśliwskiego OPK przestarzałych samolotów Lim-5 oraz wprowadzenie na ich miejsce samolotów Mig-21, uzbrojenie pułków lotnictwa myśliwskiego OPK pod koniec 1980 roku przedstawiałoby się następująco: dwa pułki lotnictwa myśliwskiego OPK drugorzutowego 1 Korpusu OPK, 1 i 10 plm OPK wyposażone w samoloty Mig-21 pfm, trzy pułki lotnictwa myśliwskiego OPK, pierwszorzutowego 2 Korpusu OPK wyposażone; 26 plm OPK w samoloty Mig-21 MF, 28 plm OPK w samoloty Mig-23 i 34 plm OPK w samoloty Mig-21 bis. Trzy pułki lotnictwa myśliwskiego OPK pierwszorzutowego 3 Korpusu OPK wyposażone, 11 plm OPK w Mig-21 MF oraz 39 i 62 plm OPK w samoloty Mig-21 sps.[171/]

Konsekwencją realizacji planu przezbrajania i modernizacji pułków lotnictwa myśliwskiego OPK, było wysłanie w 1979 roku grupy pilotów i specjalistów służby inżynieryjno-lotniczej na przeszkolenie do Związku Radzieckiego.
Rozpoczęcie szkolenia w dniu 11 czerwca 1979 roku na nowym typie samolotu myśliwskiego Mig-23 stało się okazją do wydania specjalnego rozkazu Dowódcy Wojsk Obrony Powietrznej Kraju.Gen. dyw. Longin Łozowicki w rozkazie tym nawiązał do historycznych wydarzeń okresu II wojny światowej a zwłaszcza do 35 letnich tradycji ludowego Lotnictwa Polskiego. Dzień 11 czerwca 1979 roku został uznany za wydarzenie przełomowe, który otworzył nowy etap rozwoju ludowego Lotnictwa Polskiego, rozpoczął go szkoleniem skład osobowy 28 plm OPK na nowym samolocie myśliwskim Mig-23.[172/xxxxx]

W zasadzie struktura organizacyjna lotnictwa myśliwskiego OPK w latach 1976 - 1980 nie uległa zasadniczej zmianie i odpowiadała strukturze z 1975 roku za wyjątkiem ujednolicenia sprzętu lotniczego w poszczególnych pułkach. W połowie 1976 roku zostały wycofane z eksploatacji w pułkach lotniczych samoloty TS-8, na ich miejsce, już od połowy 1975 roku zaczęto wprowadzać samoloty szkolno-bojowe TS-11, "ISKRA".

171/. DWOPK, teczka nr 40/77, Szefostwa Wojsk Lotniczych OPK, Materiały dowódcy Wojsk OPK przesłane do Szefa Planowania Materiałowego Sztabu Generalnego WP dotyczące wyposażenia jednostek lotnictwa OPK w samoloty bojowe z dnia 5.07.1977 r. s. 6 - 8 .

172/. DWOPK, teczka nr 9/79, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 093 z dnia 9.06.1979 r. w sprawie szkolenia składu osobowego 28 plm OPK na nowym samolocie myśliwskim produkcji radzieckiej Mig-23, s. 307 i 308.

Szerzej zamierzano eksploatować śmigłowce Mi-2, w celu zabezpieczenia wykonywania następujących zadań: ratowania załóg na lądzie i morzu, retranslacji łączności, przewozu grup operacyjnych na połączone stanowiska dowodzenia.
Mimo wprowadzenia nowszych wersji samolotów myśliwskich, nie rezygnowano z prac nad udoskonaleniem parametrów technicznych i podwyższeniem możliwości taktyczno-technicznych samolotów Mig-21. Prace modernizacyjne na tych samolotach prowadzono w zakresie: wyposażenia w odpowiedni celownik do prowadzenia ognia z broni strzeleckiej i do bombardowań; przystosowania samolotu do podwieszania zasobników GP-9 z uzbrojeniem strzeleckim; uodpornienie celownika radiolokacyjnego na zakłócenia i doskonalenie systemów nawigacyjnych.
W świetle istniejących i przewidywanych perspektyw rozwojowych lotnictwa myśliwskiego OPK, mimo wprowadzenia nowych wersji samolotów myśliwskich na lata 1981 - 1985 nie przewidywano zasadniczych zmian w strukturze organizacyjnej tego rodzaju wojsk OPK. W zasadniczych kwestiach struktura organizacyjna winna odpowiadać strukturze z 1975 roku, jedynie przewidywano wprowadzenie na uzbrojenie nowych samolotów typu: Mig-21 MF, Mig-23 B, Mig-23 M i SU-20.[173/]

Plany perspektywiczne rozwoju lotnictwa myśliwskiego OPK opracowywane jeszcze w pierwszej połowie lat 70-tych i późniejsza ich częściowa modyfikacja nie zmieniły wcześniejszych założeń. Jedynie niektóre przedsięwzięcia realizowano z rocznym wyprzedzeniem, dotyczące dostaw nowych typów samolotów myśliwskich, pozostałe zamierzania realizowano zgodnie z założeniami perspektywicznego rozwoju lotnictwa myśliwskiego OPK na lata 1976 - 1980.

Podobnej modernizacji uległ drugi ważny rodzaj wojsk, artyleria rakietowa OPK, w zasadzie do końca 1975 roku we wszystkich jej związkach taktycznych utworzono ugrupowania bojowe artylerii rakietowej typu mieszanego.

173/. DWOPK, teczka nr 40/73 Szefostwa Wojsk Lotniczych OPK, Plan rozwoju wojsk lotniczych OPK na lata 1975 - 1990 opracowanego w 1973 r., s. 6 i 7.

Posiadane na uzbrojeniu zestawy rakietowe drogą permamentnych modernizacji dostosowywane były do zwalczania środków napadu powietrznego w granicach wysokości od 50 m do 35 km lecących z prędkością do 11000 m/sek, stosujących szeroki manewr przeciwrakietowy oraz działających w warunkach zakłóceń radioelektronicznych. Planowany rozwój wojsk rakietowych i artylerii OPK w latach 1976 - 1990, oparty został przede wszystkim o określone limity finansowe i osobowe przy uwzględnianiu podstawowych wniosków z doświadczeń wojennych na Bliskim Wschodzie i w Wietnamie oraz zaleceń Zjednoczonego Dowództwa Sił Zbrojnych państw Układu Warszawskiego.

Plan rozwoju zakładał ogólnie utrzymanie dotychczasowej ilości związków taktycznych i oddziałów wojsk rakietowych oraz doprowadzenie wszystkich ugrupowań bojowych do organizacji mieszanej i wyposażenie czterech z nich w zestawy automatyzacji dowodzenia typu "WEKTOR-2". Równocześnie przewidywano zmodyfikowanie rakietowego rejonu Górnego Śląska przez objęcie jego strefą rejonu Krakowa.

Perspektywiczny plan rozwoju wojsk rakietowych i artylerii OPK na lata 1976 - 1980 przewidywał: wprowadzenie do ugrupowania bojowego 1 dywizji artylerii i 79 samodzielnego pułku artylerii OPK, odpowiednio cztery i dwa dywizjony rakietowe typu "NEWA" i przeobrażenie tych ugrupowań w mieszane; wymianę w 3 dywizji artylerii OPK dwóch wyeksploatowanych zestawów rakietowych typu "DWINA" na zestawy "WOŁCHOW"; wprowadzenie do jedenastu dywizjonów rakietowych, baterie techniczne i pełne usamodzielnienie ich; wyposażenie 3 dywizji, 4 i 26 brygad artylerii OPK w zestawy automatyzacji dowodzenia typu "WEKTOR-2"; wyposażenie połączonych stanowisk dowodzenia w półautomatyczną aparaturę podziału celów według własnego rozpoznania; wyposażenie jednostek rakietowych w dalsze dziewięć urządzeń kontrolno-treningowych typu "AKORD"; wprowadzenie do obrony bezpośredniej w ośmiu dywizjonach rakietowych typu "NEWA" na wybrzeżu baterii 23 mm podwójnie sprzężonych armat przeciwlotniczych; budowa osiemnastu pozorowanych stanowisk ogniowych w ugrupowaniach rakietowych i rozformowanie 81 samodzielnego pułku artylerii lufowej OPK.

Zamierzenia organizacyjne lat 1976 - 1980 zamknęły proces przeobrażania jednorodnych ugrupowań rakietowych OPK w ugrupowania mieszane, tym samym sfinalizowano organizację systemu rakietowego OPK całej rubieży nadmorskiej i rejonu Warszawy.
Przez wprowadzenie do ugrupowania bojowego nowych sił i środków rakietowych oraz artylerii przeciwlotniczej, a także poprzez zautomatyzowanie systemów dowodzenia w trzech związkach taktycznych wojsk rakietowych poprawiła się wydatnie ich efektywność bojowa.
W konsekwencji realizacji planu rozwoju artylerii rakietowej w latach 1976 - 1980, na najważniejszym kierunku operacyjnym północno-zachodnim zostało rozwiniętych: 24 dywizjonów rakietowych i 48 baterii artylerii przeciwlotniczej; na kierunku operacyjnym zachodnim 13 dywizjonów rakietowych i 19 baterii artylerii przeciwlotniczej i na kierunku południowo-zachodnim 17 dywizjonów rakietowych oraz 18 baterii artylerii przeciwlotniczej.
Cały system rakietowy OPK na wszystkich trzech głównych kierunkach operacyjnych składał się z 54 dywizjonów rakietowych i 85 baterii artylerii przeciwlotniczej.[174/]

Dalszą modernizację techniczną przechodziły wojska radiotechniczne OPK poprzez wyposażenie ich w nowszy sprzęt radiolokacyjny i automatyzację stanowisk dowodzenia, głównie aparaturę systemu "WOZDUCH-1p i 1 M", "WEKTOR-2", "DUNAJEC" i "CYBER" oraz "AŁMAZ".
Do końca 1980 roku planowano w 1 i 2 Korpusach OPK wprowadzić trzy komplety systemu "WEKTOR-2" i w 2 Korpusie OPK system "WOZDUCH-1M". W 1 i 3 Korpusach OPK zmodernizowanie istniejących systemów "WOZDUCH-1p", zestawami "DUNAJEC" i "CYBER".
Na Centralnym Stanowisku Dowodzenia OPK i stanowiskach dowodzenia Korpusów OPK, zainstalowanie systemu "AŁMAZ".
Wszystkie przedsięwzięcia zmierzały do poprawienia systemu dowodzenia, obiegu informacji i poprawy wykrywania celów środków napadu powietrznego.

174/. DWOPK, teczka nr 59 Szefostwa Artylerii Rakietowej OPK, Meldunek Szefa wojsk rakietowych i artylerii OPK o planowanym rozwoju wojsk rakietowych i artylerii OPK w latach 1976-1980, opracowany 3.11.1973 r., s. 16 - 18.

Nadal w centrum uwagi pozostawały takie zagadnienia jak: zagadnienie organizacji i pracy bojowej wojsk radiotechnicznych, głównie w zakresie określania realnych stref wykrywania dla małych wysokości lotów nad całym obszarem PRL; zagadnienie żywotności systemu wykrywania poprzez budowę umocnionych połączonych stanowisk dowodzenia i zagadnienie wyposażenia technicznego.[175/]

Przedsięwzięcia nakreślone planami perspektywicznymi na lata 1976 - 1980 rozwoju wszystkich rodzajów wojsk OPK zostały zrealizowane, przede wszystkim w zakresie organizacji, modernizacji technicznej i szkolenia.

W wyniku zaostrzenia i wzrostu napięcia w sytuacji międzynarodowej nastąpiła intensyfikacja szkolenia i ćwiczeń operacyjno-taktycznych na szczeblu Sił Zbrojnych PRL i Zjednoczonych Sił Zbrojnych państw Układu Warszawskiego, w których uczestniczyły w różnym zakresie Wojska Obrony Powietrznej Kraju.

W 1978 roku Wojska Obrony Powietrznej Kraju uczestniczyły w dniach od 25 maja do 10 czerwca w ćwiczeniu wieloszczeblowym "LATO-78". Ćwiczenie stanowiło najważniejsze przedsięwzięcie szkoleniowe w jubileuszowym roku 35 lecia ludowego Wojska Polskiego. Zawierało ono wyjątkowo rozległą i złożoną problematykę dotyczącą wojennego funkcjonowania sztabów operacyjnych wszystkich rodzajów sił zbrojnych oraz prowadzenia współczesnych działań bojowych przez wydzielone siły i środki wojsk rakietowych, lotniczych, rozpoznania i walki elektronicznej.

Przygotowanie oraz działalność dowództw i sztabów Wojsk OPK biorących udział w ćwiczeniu wysoko zostało ocenione przez kierownictwo ćwiczenia i przez Ministra Obrony Narodowej.[176/]

175/. DWOPK, teczka nr 6/74 szefostwa wojsk radiotechnicznych OPK, Notatka o stanie wojsk radiotechnicznych OPK, s. 138 i 139.

176/. DWOPK, teczka nr 9/78, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0102/OPK z dnia 17.07.1978 r. w sprawie wyróżnień za ćwiczenia "LATO-78", s. 306.

Drugim przedsięwzięciem szkoleniowym było ćwiczenie "GRANIT-78" organizowane przez Dowództwo Zjednoczonych Sił Zbrojnych państw Układu Warszawskiego. Ćwiczenie prowadzone w koalicyjnym składzie Wojsk Obrony Powietrznej państw Układu Warszawskiego, przebiegało w dniach 20 - 22 czerwca. Wykazało dobre przygotowanie Wojsk OPK, biorących udział cechowało zdyscyplinowanie, ofiarność i zaangażowanie ćwiczących żołnierzy i pracowników cywilnych. Wymienione czynniki przyczyniły się do osiągnięcia złożonych celów szkoleniowych i wysokiej oceny Dowództwa Obrony Powietrznej państw Układu Warszawskiego.[177]

Od stycznia 1979 roku rozpoczęto prace przygotowawcze do kolejnego ćwiczenia "Ogólnokrajowego, strategicznego ćwiczenia obronnego "KRAJ-79", prowadzonego przez Prezesa Rady Ministrów PRL.[178]/xxxxxx

Również w maju tego roku w dniach 16 - 17.05. zostało przeprowadzone ćwiczenie dowódczo-sztabowe "BIZMUT-79" z wyznaczonymi wojskami, połączone treningiem systemu dowodzenia Wojsk OPK na temat "Organizacja i prowadzenie działań bojowych z udziałem części Armii Lotniczej i Wojsk OPK w jednolitym systemie obrony powietrznej państw Układu Warszawskiego w warunkach natarcia radioelektronicznego ze szczególnym uwzględnieniem północno-zachodniego kierunku". Przebiegało ono w dwóch etapach: w pierwszym etapie trwającym jedną dobę na temat "osiąganie wyższych stanów gotowości bojowej i organizacji działań bojowych" i w drugim etapie połączonym z treningiem systemu dowodzenia, trwającym także jedną dobę na temat "prowadzenie działań bojowych przez Wojska OPK na współdziałanie z Armią Lotniczą i Wojskami OPK w warunkach wojny konwencjonalnej i jądrowej oraz stosowania walki radioelektronicznej.[179]

177/. DWOPK, teczka nr 9/78, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0131/OPK z dnia 17.08.1978 r. Ćwiczenia zorganizowano na podstawie planu szkolenia Dowództwa Zjednoczonych Sił Zbrojnych państw UW i rozkazu Ministra Obrony Narodowej nr 017/Oper. z dnia 22.10.1977 r. s. 369.

178/. DWOPK, teczka nr 9/79, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr pf 6 z dnia 23.01.1979 r. w sprawie wyznaczenia grup do przygotowania ćwiczeń "KRAJ-79", s. 29 i 30.

179/. DWOPK, teczka nr 9/79, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 042 z dnia 16.03.1979 r. w sprawie ćwiczenia z Wojskami OPK p.k. "BIZMUT-79", s. 158 - 160.

Kolejne trzecie ćwiczenie przeprowadzone także w maju 1979 roku "KOBALT-79" przebiegało w ramach prowadzonej w dniach 18 - 30.05. inspekcji jednostek 3 Korpusu OPK i 10 plm OPK. Tematem ćwiczenia było "prowadzenie działań bojowych przez pierwszorzutowy Korpus OPK w początkowym okresie wojny w warunkach natarcia radioelektronicznego nieprzyjaciela i stosowania broni masowego rażenia.[180/]

W pierwszej połowie 1980 roku ponownie zorganizowano i przeprowadzono ćwiczenia "BIZMUT-80" i "GRANIT-80" na Centralnym Stanowisku Dowodzenia i z poszczególnymi jednostkami Wojsk Obrony Powietrznej Kraju.

W związku z prowadzeniem na uzbrojenie przez państwa NATO pocisków "CRUISE", w dniach 6 - 9.03.1979 roku przeprowadzono szkolenie zbiorowe kierowniczej kadry Wojsk Obrony Powietrznej Kraju. Szkolenie obejmowało szereg nowych elementów i problemów, m.in.: Zagadnienia wprowadzenia na uzbrojenie Wojsk OPK super-techniki; współdziałania z wojskami obrony przeciwlotniczej; zagadnienia wykrywania i prowadzenia celów nisko lecących w tym pocisków "CRUISE" oraz pokazowe metodyczne ćwiczenie taktyczno-bojowe. Na szkoleniu tym wygłoszono szereg wartościowych, dobrze przygotowanych i na wysokim poziomie referatów.[181/]

Uzupełnieniem szkolenia kierowniczej kadry Wojsk OPK, były przeprowadzone w pierwszej dekadzie września 1979 roku V Centralne Taktyczno-Bojowe Zawody Rozpoznania Powietrznego Sił Zbrojnych PRL w oparciu o tło operacyjno-taktycznego ćwiczenia p.k. "WRZESIEŃ-'79". Celem zawodów było praktyczne sprawdzenie zdolności organizacyjnej i umiejętności dowodzenia sztabów Korpusów OPK, poziomu wyszkolenia nieetatowych załóg rozpoznawczych w wykonywaniu zadań rozpoznania powietrznego w dzień na korzyść wojsk lądowych z natychmiastowym zwalczaniem ważnych obiektów pola walki.

180/. DWOPK, teczka nr 9/79, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 076 z dnia 23.05.1979 r. w sprawie przeprowadzenia ćwiczenia inspekcyjnego z wojskami 3 Korpusu OPK i 10 plm OPK p.k. "KOBALT-79", s.237-241.

181/. DWOPK, teczka nr 9/79, Rozkaz nr pf 44 dowódcy Wojsk OPK z dnia 19.09.1979 r. w sprawie wyróżnienia za przygotowanie i przeprowadzenie szkolenia zbiorowego kierowniczej kadry Wojsk OPK, s. 165.

Z Wojsk OPK w zawodach wzięły udział Korpuśne zespoły dowodzenia i po dwie załogi rozpoznawcze z każdego pułku lotnictwa myśliwskiego za wyjątkiem załóg z 28 plm OPK.[182/]
Tradycyjnie dywizjony artylerii rakietowej z poszczególnych brygad i dywizji OPK uczestniczyły w strzelaniach na poligonie w Związku Radzieckim; z 1 dywizji artylerii OPK w strzelaniach brały udział 11 i 15 dywizjony, z 3 dywizji artylerii OPK 2, 7, 60 i 63 dywizjony, 4 brygady artylerii OPK 46 i 65 dywizjony i 26 brygady artylerii OPK 40, 42 i 43 dywizjony artylerii rakietowej.[183/]
Strzelania dywizjonów artylerii rakietowej na poligonie w Związku Radzieckim kontynuowano co rok nieprzerwanie na przestrzeni lat 1962 - 1980, mimo wzrastających wymogów i utrudnień poprzez stosowanie nowych celów pozorujących wykonywane je na oceny dobre i bardzo dobre.

Podobnie jak w latach poprzednich Wojska Obrony Powietrznej Kraju również w 1979 roku realizowały i wykonały pomyślnie zadania szkoleniowe i ideowo-wychowawcze. Rok 1979 był szczególnym ponieważ przypadał na jubileusz 35 lecia Polski Ludowej, który wykorzystano do umocnienia zwartości ideowo-moralnej, pogłębienia świadomości politycznej oraz kształtowania patriotycznych i internacjonalistycznych postaw żołnierzy.
Ogromne zaangażowanie i wysiłek szkoleniowy zostały potwierdzone w ćwiczeniach "BIZMUT-79" i "KOBALT-79" oraz tradycyjnie bardzo dobrymi rezultatami strzelań na poligonie w Związku Radzieckim.
W tym roku zanotowano wzrost poziomu dyscypliny, zwiększono zaangażowanie kadry zawodowej w pracy profilaktycznej, poważnie zmniejszyła się ilość przestępstw i ciężkich wypadków nadzwyczajnych. W całych Wojskach OPK podniesiono poziom działalności metodycznej, zmodernizowano bazę szkoleniową i inne obiekty szkoleniowe.

182/. DWOPK, teczka nr 9/79, Rozkaz nr pf 9 dowódcy Wojsk OPK z dnia 25.01.1979 r. w sprawie przygotowania Wojsk OPK do V Centralnych Taktyczno-Bojowych Zawodów Rozpoznania Powietrznego Sił Zbrojnych PRL, s. 35.

183/. DWOPK, teczka nr 9/79, Rozkaz nr 015 dowódcy Wojsk OPK z dnia 6.02.1979 r. w sprawie przygotowania i przeprowadzenia strzelań jednostek rakietowych OPK na poligonie w ZSRR, s. 59.

Za całokształt wyników szkoleniowych i pomyślnie zrealizowanych zadań Minister Obrony Narodowej wyróżnił następujące jednostki OPK: 26 brygadę artylerii OPK; 3 brygadę radiotechniczną z 3 Korpusu OPK; 62 pułk lotnictwa myśliwskiego OPK im. Powstańców Wielkopolskich; 1 pułk rozpoznania radioelektronicznego im. kpt. Władysława Pietrusiaka i 6 składnicę sprzętu Lotniczo-Technicznego z 3 Korpusu OPK.[184/xxxxxxx]

Kompleksowa działalność organizacyjna Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w latach 1962 - 1980 miała na celu usprawnienia organizacyjnego funkcjonowania tych wojsk w systemie obronnym kraju, stosownie do postępu naukowo-technicznego, zmieniającej się sytuacji międzynarodowej i potrzeb obronnych kraju. Natomiast problematyka szkoleniowa podejmowana najintensywniej na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat nie tylko miała na celu zgranie wojsk i systemów dowodzenia w jednolitym systemie obrony powietrznej państw Układu Warszawskiego, ale również osiągania najwyższego stopnia gotowości bojowej i wykorzystania maksymalnego parametrów technicznych posiadanego sprzętu.
Na wysokie wyniki wyszkolenia, na uznanie wyższych przełożonych, na najwyższe oceny składał się wysiłek ludzi różnych specjalności, a przede wszystkim trzech rodzajów wojsk; lotnictwa myśliwskiego, artylerii rakietowej i wojsk radiotechnicznych, pionu partyjno-politycznego oraz techniki i zaopatrzenia bez których funkcjonowanie Wojsk OPK w takim składzie organizacyjnym byłoby niemożliwe.
Po regresie lat 1974 - 1975, od 1976 roku w Wojskach Obrony Powietrznej Kraju, zarysował się systematyczny wzrost wyników szkolenia i dyscypliny, które utrzymywały się w czołówce wśród Okręgów Wojskowych i Rodzajów Sił Zbrojnych PRL.
W rozkazach Ministra Obrony Narodowej coraz częściej i więcej wymieniano i wyróżniano przodujących oddziałów z Wojsk OPK, również wiele jednostek zyskało wysokie uznanie Dowódcy Zjednoczonych Sił Zbrojnych państw Układu Warszawskiego.

184/. DWOPK, teczka nr 9/79, Rozkaz nr 0214 dowódcy Wojsk OPK z dnia 19.11.1979 r. w sprawie wyróżnienia najlepszych jednostek za całokształt działalności i szkolenia w 1979 r., s. 602 i 603.

4.5. W N I O S K I

Z okresu samodzielnego funkcjonowania Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w latach 1962 - 1980, wynikają następujące wnioski:

1. Wojska Obrony Powietrznej Kraju rozwijały się, doskonaliły swoją strukturę organizacyjną w oparciu o cyklicznie ukazujące się Dyrektywy Ministra Obrony Narodowej i Dowództwa Zjednoczonych Sił Zbrojnych państw Układu Warszawskiego. Dyrektywy z zasady realizowane były w pięcioletnich przedziałach czasowych, uzupełniane doświadczeniami wyniesionymi z konfliktów zbrojnych i wojen lokalnych oraz z napięć w sytuacji międzynarodowej.

2. Lata 1962 - 1965 były okresem złożonym, albowiem realizowano wiele przedsięwzięć organizacyjno-technicznych związanych z usamodzielnieniem się Wojsk OPK jako nowego Rodzaju Sił Zbrojnych PRL i kończono program rakietyzacji zapoczątkowany jeszcze w latach pięćdziesiątych. Tworzono nowy system rakietowy obrony powietrznej kraju na kierunku nadmorskim i niektórych obiektów w głębi kraju; Śląsk, Warszawa i Poznań.

3. W okresie tym ukształtował się jednolity system obrony powietrznej państw Układu Warszawskiego, który wymagał nawiązania szeregu uzgodnień i współdziałania z państwami sąsiadującymi.
   Toteż w tym czasie nawiązano współdziałanie ze związkami operacyjnymi i operacyjno-taktycznymi; Armii Radzieckiej, NAL NRD i Czechosłowackiej Armii Ludowej.

4. W latach 1966 - 1970 nastąpiła dalsza modyfikacja i unowocześnienie struktur organizacyjnych Wojsk OPK, zwłaszcza w artylerii rakietowej i wojskach radiotechnicznych. Modyfikacja nastąpiła głównie pod wpływem wojny wietnamskiej i wojny izraelsko-arabskiej.

5. Doświadczenia wojny izraelsko-arabskiej wykazały daleką niedoskonałość istniejącego systemu obrony powietrznej kraju. Ujawnione braki i niedociągnięcia spowodowały zmianę całego dowództwa Wojsk OPK i niektórych szefów rodzajów wojsk.

6. Rozpoczęto etap i pośpiesznie tworzono osłonowe baterie artylerii przeciwlotniczej, przeznaczone do osłony stanowisk dowodzenia, stanowisk ogniowych dywizjonów artylerii rakietowej, lotnisk lotnictwa myśliwskiego OPK, posterunków radiolokacyjnych, składnic i innych ważnych obiektów nie tylko w Wojskach OPK, ale także na terenie całego kraju.

7. Tworzono w tym czasie strukturę strefową i obiektową o mieszanym składzie dywizjonów artylerii rakietowej. Czyniono modyfikację w zakresie poprawy i ciągłości pola radiolokacyjnego, zwłaszcza na małych wysokościach.

8. Lata 1971 - 1975 cechują się dalszym postępem w dziedzinie wprowadzania nowoczesnych urządzeń elektronicznych i automatyzacji oraz maksymalne skrócenie czasu obiegu informacji.
   Największy nacisk położono na podniesienie poziomu gotowości bojowej wszystkich rodzajów Wojsk OPK i całego systemu.

9. W celu ujednolicenia całego systemu obrony powietrznej kraju, dokonano reorganizacji wojsk radiotechnicznych OPK, utworzono system brygadowy o jednolitej strukturze organizacyjnej.

10. Prowadzona w tym czasie reorganizacja objęła także pułki lotnictwa myśliwskiego OPK, zlikwidowano przede wszystkim odrębność dywizjonów dowodzenia lotami i batalionów zaopatrzenia.

11. W pierwszej połowie lat siedemdziesiątych zapoczątkowano serię ćwiczeń z Wojskami OPK, które z reguły miały charakter wieloetapowy i koalicyjny. Prowadzone ćwiczenia miały na celu zgranie systemów obrony powietrznej kraju państw sąsiadujących, podniesienia poziomu gotowości bojowej i sprawności na wypadek zagrożenia.

12. Lata 1976 - 1980 charakteryzują się stabilnością struktury organizacyjnej i odpowiednim stopniem ukształtowanego systemu obrony powietrznej kraju, w którym zaszły nieznaczne zmiany w organizacji artylerii rakietowej i lotnictwie myśliwskim. Zmiany dotyczyły zorganizowania kilku nowych dywizjonów artylerii rakietowej i wprowadzenia na uzbrojenie nowych typów samolotów myśliwskich.

5. ZASADNICZE PROBLEMY DZIAŁALNOŚCI PARTYJNO-POLITYCZNEJ, I IDEOWO-WYCHOWAWCZEJ W WOJSKACH OBRONY POWIETRZNEJ KRAJU W LATACH 1962 - 1980.

5.1. DZIAŁALNOŚĆ PARTYJNO-POLITYCZNA I IDEOWO-WYCHOWAWCZA WOJSK OBRONY POWIETRZNEJ KRAJU W LATACH 1962 - 1970.

Całokształt działalności partyjno-politycznej i ideowo-wychowawczej charakteryzował się swoistą specyfiką i nie miał jednolitego charakteru ani wypracowanej koncepcji stosownej do funkcjonowania Wojsk Obrony Powietrznej Kraju.
W zasadzie do 1962 roku nie funkcjonował odrębny Zarząd Polityczny, w gestii którego znalazłyby się wszystkie problemy życia partyjno-politycznego Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju. Funkcjonowanie natomiast Zarządu Politycznego Wojsk OPL OK, miało ograniczone możliwości i kompetencje samodzielnego działania, podległy Zarządowi Politycznemu WL i OPL OK, był jedynie wykonawcą. Oddziaływanie Zarządu Politycznego Wojsk OPL OK, ograniczało się w zasadzie do dwóch rodzajów wojsk; wojsk obserwacyjno-meldunkowych a później radiotechnicznych i pułków artylerii przeciwlotniczych OPL OK.
W obu rodzajach Wojsk OPL OK zarysowała się również odrębność i specyfika działania partyjno-politycznego. Specyfika działania partyjno-politycznego w wojskach obserwacyjno-meldunkowych i radiotechnicznych polegała na pracy z ludźmi w małych grupach, często nie przekraczających pięciu osób i rozrzuconych na dużych odległościach w terenie. Toteż obok realizowanych ogólnospołecznych problemów politycznych i problemów wynikających z funkcji wojska, działalność ta uwzględnia specyfikę terenową i wojska.
Z konieczności pracę prowadzono w oparciu o ścisłą współpracę z terenowymi ogniwami partyjnymi i administracyjnymi a także miejscową ludnością.
Mniej kłopotu nastręczało prowadzenie działalności partyjno-politycznej w pułkach artylerii przeciwlotniczej, które stacjonowały w zwartych kompleksach koszarowych i dużych aglomeracjach przemysłowych.

Oprócz realizowanych zadań ogólnopolitycznych, partyjnych wynikających z instrukcji i zarządzeń, aparat partyjno-polityczny Wojsk OPL OK realizował przedsięwzięcia związane ze stanem moralno-politycznym, dyscypliną, szkoleniem, pracą bojową i zakwaterowaniem, ponadto prowadził pracę ideowo-wychowawczą wśród kadry i żołnierzy służby zasadniczej.
Wnikał w rozwiązywanie trudnych warunków socjalno-bytowych, zwłaszcza małych grup w terenie oderwanych od swoich macierzystych jednostek.

Ukierunkowanie działalności partyjno-politycznej i ideowo-wychowawczej w Wojskach OPL, później w Wojskach OPL OK a następnie w Wojskach Lotniczych i OPL OK nastręczało dużo trudności. Albowiem częste zmiany struktury organizacyjnej wymienionych dowództw, nie sprzyjały systematycznej pracy i wypracowania określonych kierunków, adekwatnych do potrzeb i specyfiki tych wojsk. Płynna koncepcja struktury organizacyjnej i całego systemu obrony powietrznej kraju w pierwszej połowie lat pięćdziesiątych wpłynęła destruktywnie na wyniki pracy partyjno-politycznej.
Po niespełna czterech latach samodzielnego funkcjonowania Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju nastąpiło organizacyjne włączenie ich do Wojsk Lotniczych.
W myśl pierwotnie przyjętej koncepcji, integracyjną rolę miało spełniać jedynie Dowództwo Wojsk Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju, natomiast sztab i Zarząd Polityczny Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju zachowywały odrębność. Utworzono dwa Zarządy Polityczne.[1/x]
W kilka miesięcy po decyzji Ministra Obrony Narodowej Marszałka Polski Konstantego Rokossowskiego o samodzielnym działaniu obu Zarządów Politycznych, w połowie 1955 roku, podjęto kolejną decyzję o likwidacji odrębności sztabów i Zarządu Politycznego OPL OK.

1/. Jaworski Zdzisław, Zarys historii Wojsk Obrony Powietrznej Kraju za lata 1962 - 1972, Warszawa 1973, s. 23.
Połączenie nastąpiło na mocy rozkazu Ministra Obrony Narodowej nr 0053/Org. z dnia 14.10.1954 r. a od 1.12.1954 r. Dowództwo WL i OPL rozpoczęło funkcjonowanie w nowym składzie organizacyjnym.

W takim układzie organizacyjnym funkcje Zarządu Politycznego OPL OK, przejął Zarząd Polityczny WL, ograniczając nie tylko jego działanie i kompetencje, ale również zakres oddziaływania i decyzji na podległe mu wojska. W zasadzie jego zakres działania i kompetencje zostały sprowadzone do roli Wydziału Politycznego, który tracił możliwość ukierunkowania pracy ideowo-wychowawczej stosowanych do zadań bojowych wykonywanych przez Wojska OPL OK. Proces integracji organów dowodzenia i wydziałów Wojsk Lotniczych i OPL OK, wbrew oczekiwaniom, zamiast ułatwiać, utrudniał kierowanie systemem obrony powietrznej kraju. Zarysowały się trudności w dziale modernizacji technicznej sprzętu i uzbrojenia oraz w sprawnym dowodzeniu taktyczno-operacyjnym różnymi rodzajami wojsk.

W 1957 roku podjęta kolejna decyzja o organizacji pośredniego ogniwa Korpusów OPL OK, jeszcze bardziej skomplikowała kierowanie całokształtem działalności partyjno-politycznej. Ze względu na charakter i specyfikę tych związków taktyczno-operacyjnych, skupiających oddziały i związki taktyczne; artylerii rakietowej i lufowej, lotnictwa myśliwskiego oraz wojsk radiotechnicznych, wymagało odpowiedniego ukierunkowania pracy ideowo-wychowawczej. Do kierowania działalnością partyjno-polityczną w Korpusach OPL OK powołane zostały wydziały polityczne Korpusów, które przejęły szereg kompetencji byłego Zarządu Politycznego Wojsk OPL OK. Nastąpiło nie tylko ożywienie działalności ideowo-wychowawczej, ale także działalności organizacji partyjnych, organizacji młodzieżowych i różnych czynników społecznych.
W latach 1957 - 1962 główne kierunki działalności partyjno-politycznej wydziałów politycznych Korpusów OPL OK skupiały się na problematyce wewnętrznej i ogólnokrajowej.
W problematyce wewnętrznej podjęto szereg przedsięwzięć o charakterze organizacyjnym, szkoleniowym i ideowo-wychowawczym.

Już od 1958 roku w problematyce partyjnej podjęto szereg działań związanych z przygotowaniami do mającego odbyć się w marcu 1959 roku III Zjazdu PZPR.
Ponadto w problematyce organizacji partyjnych dominowały takie zagadnienia jak: realizacja uchwał XII Plenum KC PZPR; zwiększenie dyscypliny członków i kandydatów partii; zwiększenie udziału członków i kandydatów partii w ruchu przodownictwa i współzawodnictwa oraz szkoleniu bojowym; podejmowano działalność ideowo-wychowawczą połączoną z kierowaną dyskusją i wyjaśnieniami dotyczącymi kultu jednostki oraz jego następstwami.
W działalności ideowo-wychowawczej istotnego znaczenia nabierała współpraca ze środowiskami cywilnymi w zakresie przedsięwzięć propagandowych, sportowych, kulturalno-oświatowych i innych.
Od 1959 roku zarysowała się możliwość ponownego wyodrębnienia w samodzielny rodzaj wojska, Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju, nowego znaczenia nabierała działalność partyjno-polityczna na szczeblu wojsk i poszczególnych Korpusów OPL OK.
W okresie tym zebrano sporo doświadczeń w zakresie najbardziej efektywnych form pracy partyjno-politycznej w warunkach funkcjonowania systemu obrony powietrznej kraju.
Więcej uwagi poświęcono działalności szkoleniowo-propagandowej, instruktorsko-metodycznej i szkoleniu teoretyczno-metodycznemu aparatu partyjno-politycznego.

Rozkazem Ministra Obrony Narodowej z dnia 14 kwietnia 1962 roku, został wyodrębniony samodzielny rodzaj Sił Zbrojnych PRL, Wojska Obrony Powietrznej Kraju, który spowodował reorganizację i usamodzielnienie sztabu, zespołów rodzajów wojsk a przede wszystkim Zarządu Politycznego Wojsk OPK.
Na podstawie zarządzenia Szefa Głównego Zarządu Politycznego WP gen. dyw. Wojciecha Jaruzelskiego, z dniem 20 maja 1962 roku rozpoczął samodzielne funkcjonowanie Zarząd Polityczny Wojsk Obrony Powietrznej Kraju.[2/ xx]

2/. AWL i WOPK, teczka nr 3617/122, Zarządzenie Szefa GZP WP nr 08/Polit. z dnia 9.05.1962 r. w sprawie reorganizacji kierowania pracą partyjno-polityczną w Wojskach Lotniczych i OPL OK, s. 312 i 313.

W pierwszym roku kadencji Komitetu Partyjnego Wojsk OPK zajmował się następującymi zasadniczymi problemami: analizą procesu szkolenia ogólnowojskowego i partyjnego; przodownictwem i współzawodnictwem członków i kandydatów partii w wyszkoleniu oraz dyscyplinie; oceną realizacji uchwał podejmowanych przez Komitet Partyjny Wojsk OPK; oceną pracy nieetatowych zespołów lektorskich i sprawami bieżącymi; analizą pracy niższych instancji i organizacji partyjnych nad kształtowaniem oblicza moralno-politycznego członków i kandydatów partii oraz prowadzono pracę nad wzrostem szeregów partyjnych.

Opracowane wytyczne Zarządu Politycznego Wojsk OPK do pracy partyjno-politycznej, uwzględniały wytyczne Głównego Zarządu Politycznego WP, ponadto wskazywały na konieczność utrzymywania wysokiej gotowości bojowej we wszystkich ogniwach systemu obrony powietrznej kraju. Nakazywały ścisłego powiązania działalności partyjno-politycznej z wyszkoleniem i pracą bojową, niezależnie od charakteru jednostek i rodzaju wojsk.

Cały aparat partyjno-polityczny Wojsk OPK został zobowiązany do przejawiania troski o mobilizowanie stanów osobowych do wzorowego wykonywania zadań szkoleniowych, pełnienia dyżurów bojowych i wpajania poczucia odpowiedzialności za realizację obowiązujących rozkazów.

Uwzględniono w nich kształtowania wśród stanów osobowych poczucia o sprzęt bojowy, gotowość bojową i sprawność techniczną, wzrostu zaufania do posiadanej broni i sprzętu oraz popularyzowanie ruchu nowatorskiego i racjonalizatorskiego. Odrębne zagadnienie stanowiły doświadczenia aparatu partyjno-politycznego podczas organizacji ćwiczeń, alarmów, treningów i dyżurów bojowych.

W codziennej działalności poczesne miejsce zajmowały problemy kształtowania stanu moralno-politycznego, dyscypliny, stosunków międzyludzkich i porządku wojskowego oraz kształtowania właściwych nastrojów. Obowiązek taki przypadał nie tylko aparatowi partyjno-politycznemu, ale kształtowali je dowódcy wszystkich szczebli organizacji partyjnych i młodzieżowych.

Do typowych negatywnych zjawisk wówczas najczęściej występujących wśród stanów osobowych a które należało usuwać należały:

a/ likwidowanie źródeł i przyczyn powstawania typowych i powtarzających się wykroczeń dyscyplinarnych; samowolne oddalenia, opieszałe wykonywanie rozkazów i zarządzeń;

b/ przeciwstawianie się i zdecydowane zwalczanie pijaństwa i chuligaństwa;

c/ prowadzenie pracy z żołnierzami trudnymi, szczególną opieką otaczano żołnierzy skłonnych do załamań psychicznych i trudno przystosowujących się do warunków życia i służby wojskowej;

d/ w jednostkach, które otrzymywały nowy sprzęt, prowadzono pracę nakierowaną na pełne zabezpieczenie tajemnicy wojskowej oraz bezawaryjne przyjęcie bojowego sprzętu.[3/]

Pracę szkoleniową i propagandową nakierowano głównie na najbardziej efektywną działalność dydaktyczno-wychowawczą, obejmującą szkoleniem politycznym wszystkie grupy kadry zawodowej i żołnierzy służby zasadniczej, objęto także szkoleniem teoretyczno-metodycznym aparat partyjno-polityczny wszystkich szczebli oraz kierowników grup szkolenia politycznego.
Już na początku 1963 roku rozpoczęto pracę szkoleniową, propagandową i agitacyjną celem mobilizacji stanów osobowych na rzecz przygotowań i obchodów XX rocznicy ludowego Wojska Polskiego, oraz zadań wynikających z uchwał XIII i XIV Plenum KC PZPR.
XX rocznica ludowego Wojska Polskiego stworzyła okazję nawiązania do tradycji bojowych wielu jednostek, do aktywizacji rozwoju przodownictwa i współzawodnictwa, działalności lektorskiej i podejmowania zobowiązań. Z tej okazji przeprowadzono wiele spotkań okolicznościowych ze społeczeństwem i młodzieżą szkolną, na których dominowała problematyka rodowodu ludowego Wojska Polskiego i aktualnych zagadnień sytuacji międzynarodowej.

3/. Jaworski Zdzisław, op.cit. s. 89 i 90. W sprawie zwalczania pijaństwa i chuligaństwa kierowano się rozkazem Ministra Obrony Narodowej nr 019/MON z dnia 23.04.1958 r., natomiast w sprawie wypadków samobójczych lub usiłowań samobójstw regulowało Zarządzenie Dowódcy Wojsk OPL OK z dnia 27.09.1960 r.

W działalności lektorskiej i propagandzie wizualnej eksponowano nie tylko elementy tradycji bojowych ludowego Wojska Polskiego, ale także podejmowano problematykę braterstwa broni armii państw Układu Warszawskiego i osiągnięć ekonomiczno-społecznych Polski Ludowej. Działalność tę prowadzono w powiązaniu z konkretnymi zadaniami oddziałów i pododdziałów, z uwzględnieniem problematyki wychowania wojskowego, dodatkowo przeprowadzono zajęcia z zakresu popularyzacji prawa wojskowego, administracyjnego i karnego oraz z międzynarodowego prawa wojskowego.[4/]

Równolegle z działalnością partyjno-polityczną rozpoczęto i realizowano działalność kulturalno-oświatową, która charakteryzowała się dużą dynamiką i rozproszonym wysiłkiem działań pracowników pionu kulturalno-oświatowego wszystkich szczebli.

Kolejny 1964 rok pracy Zarządu Politycznego i Komitetu Partyjnego Wojsk Obrony Powietrznej Kraju rozpoczął się od intensywnych przygotowań do realizacji ważnych kilku problemów politycznych i rocznicowych.

Najważniejszym przedsięwzięciem politycznym były przygotowania do IV Zjazdu PZPR i praca nad uchwałami zjazdowymi, które doprowadzono do wszystkich ogniw organizacyjnych Wojsk OPK. XXX

Na ten rok przypadły również uroczyste obchody XX lecia powstania Polski Ludowej i XX rocznicy ludowego Lotnictwa Polskiego, którym nadawano wysoką rangę polityczną.

Rocznice te stworzyły okazję do refleksji historycznych i ukazania polityczno-społecznego tła teraźniejszości.

Jesienią 1964 roku dokonano przeglądu działalności Kół Stowarzyszenia Ateistów i Wolnomyślicieli, za całokształt pracy Kół SW i W wyróżnione zostały koła w: 7 samodzielnym batalionie radiotechnicznym 45 pułku lotnictwa myśliwskiego, 19 pułku radiotechnicznego i Centrum Szkolenia Specjalistów Artylerii i Radiotechniki.

Za upowszechnianie laickiego światopoglądu i świeckiej obrzędowości w wojskach OPK wyróżniono 21 osób, żołnierzy kadry zawodowej i służby zasadniczej.

4/. Dodatkowe zajęcia z prawa wojskowego, administracyjnego, karnego i międzynarodowego prawa wojskowego prowadzono na podstawie Zarządzenia zastępcy dowódcy Wojsk OPK ds. politycznych nr 5 z dnia 12.02.1963 r.

Kadrę zawodową Wojsk OPK objęto różnymi formami kształcenia i dokształcania, przede wszystkim po raz pierwszy w tym roku uruchomiono studia na Wieczorowym Uniwersytecie Marksizmu-Leninizmu. W latach 1962 - 1967 zakończono dokształcanie z zakresu szkoły średniej kadrę oficerską, która pod koniec 1967 roku legitymowała się w 100% ukończoną szkołą średnią, chorążowie w 50% i podoficerowie zawodowi w 25%.
Ponadto żołnierzy służby zasadniczej objęto kursami wykształcenia podstawowego, chemizacji rolnictwa i oświaty rolniczej, dając im odpowiednie przygotowanie rolnicze. Poważnie wzrosła liczba książek w bibliotekach i nastąpił wzrost czytelnictwa, które charakteryzowało się wzrostem zainteresowań i udziału żołnierzy w ogólnowojskowych konkursach czytelniczych.
Efektem tego był udział w finałach konkursu czytelniczego na szczeblu centralnym organizowanym przez Główny Zarząd Polityczny WP. W latach 1963 - 1965 zespoły czytelnicze Wojsk Obrony Powietrznej Kraju systematycznie zajmowały I miejsca w Wojsku Polskim.

W działalności kulturalno-oświatowej stosowano różne formy i kierunki oddziaływania na różne środowiska Wojsk OPK, rozwijano różnorodne formy amatorskiej twórczości artystycznej, wzbogacano wiedzę o sztuce, rozwijano uzdolnienia i talenty artystyczne oraz masowo upowszechniano kulturę muzyczną, plastykę, film i fotografikę.
Dużo miejsca zajmowała amatorska twórczość zespołów artystycznych. Organizacja wszelkiego rodzaju konkursów z dziedziny plastyki, fotografiki, śpiewu marszowego i przeglądu amatorskich zespołów artystycznych weszła na stałe do programu działalności kulturalno-oświatowej.
Istotną rolę w działalności kulturalno-oświatowej pierwszej połowy lat sześćdziesiątych odgrywały sejmiki kultury organizowane we wszystkich jednostkach Wojsk OPK.
Poczesne miejsce zajmowała twórczość amatorskich zespołów artystycznych, muzycznych, wokalnych i wokalno-muzycznych.
Na przełomie lat 1965/66 rozpoczęły działalność teatry poezji.

W wychowaniu patriotycznym i internacjonalistycznym odwoływano się do treści tekstu przysięgi wojskowej, ścisłego przestrzegania rozkazów i regulaminów wojskowych.
W latach sześćdziesiątych większość oddziałów Wojsk OPK otrzymała sztandary, najczęściej ufundowane przez miejscowe społeczeństwo, zakłady pracy lub władze administracyjne i polityczne.
Znaczna liczba jednostek otrzymała imiona lub nazwy historycznych wydarzeń. Oprócz historycznego imienia jakie nosił 1 pułk lotnictwa myśliwskiego "Warszawa", nazwy otrzymały: 10 pułk lotnictwa myśliwskiego im. "Ludowych Partyzantów Ziemi Krakowskiej", 62 pułk lotnictwa myśliwskiego im. "Powstańców Wielkopolskich", 11 pułk lotnictwa myśliwskiego im. "Osadników Ziemi Dolnośląskiej", 1 dywizja artylerii im. "Powstańców Śląskich", 4 brygada artylerii przejęła po 18 samodzielnym pułku artylerii imię "Obrońców Wybrzeża", Centrum Szkolenia Specjalistów Artylerii i Radiotechniki im. Wojciecha Kętrzyńskiego oraz nazwę z lat wojny kultywuje 3 dywizja artylerii miano "Łużyckiej".[5/]
Nawiązywanie do tradycji historycznych poprzez nazwy jednostek, świadczyły nie tylko o przywiązaniu do własnej broni, ale o przywiązaniu do rejonów i środowisk, które zasłużyły się w przeszłości narodowi polskiemu. Nawiązywanie do tradycji zawierało także bogaty ładunek treści patriotycznych i internacjonalistycznych.

W pracy propagandowej i wychowawczej starano się rozwijać wsród stanów osobowych jednostek wszystkich rodzajów wojsk poczucie dumy z przynależności do Wojsk Obrony Powietrznej Kraju, z możliwością służenia Ojczyźnie na niezwykle ważnych posterunkach obrony powietrznej kraju, jako jedynego rodzaju Sił Zbrojnych PRL pełniącego ciągły i autentyczny dyżur bojowy nawet w czasie pokoju. Nawet w 1965 roku podjęto próbę wypracowania podstawowych wzorców żołnierza Wojsk OPK i rozpoczęto badania na temat wzoru osobowego oficera Wojsk OPK, którymi kierował płk Zdzisław Mokrzyszczak.

5/. Jaworski Zdzisław, op.cit. s. 97. Do czasu reorganizacji artylerii OPK, znaczna liczba pułków artylerii przeciwlotniczej nosiła nazwy i imiona, wraz z ich likwidacją; przekazano sztandar i zlikwidowano nazwy.

Pod koniec 1965 roku dokonano pierwszej pełnej oceny pracy instruktorsko-metodycznej i szkolenia politycznego jednostek. Najwyższą ocenę uzyskały kursy dla kierowników grup szkolenia politycznego w 2 i 3 Korpusach OPK. Ocena szkolenia politycznego wykazała, że osiągnięto znaczny postęp w przyswajaniu i opanowaniu obowiązującej wiedzy politycznej. Stwierdzono właściwą interpretację przerabianego materiału, właściwe i prawidłowe wnioskowanie oraz umiejętne wiązanie teorii z praktyczną działalnością. Średnia ocena wszystkich kontrolowanych grup szkolenia politycznego wyniosła 4,27.
Najwyższą ocenę uzyskał Wydział Polityczny 2 Korpusu OPK, z wyszkolenia politycznego poszczególne grupy uzyskały następujące oceny: oficerowie - 4,46, podoficerowie zawodowi - 3,95 i żołnierze zasadniczej służby wojskowej - 4,14.
Pozytywne rezultaty odnotowano również w mobilizowaniu stanów osobowych do podejmowania czynów społecznych z okazji XX rocznicy zwycięstwa nad faszyzmem oraz wyborów do Sejmu, pracy społecznej na rzecz gospodarki narodowej i wojska. Rozwinięto aktywną współpracę ze środowiskiem cywilnym, przede wszystkim przykładem współpracy było ścisłe współdziałanie dowództwa 2 Korpusu OPK z Komitetem Wojewódzkim PZPR w Bydgoszczy. Jednostki Korpusu objęły opiekę nad 37 szkołami i patronowały nad 24 szkołami, szczycono się także dobrą działalnością radnych wojskowych. Osiągnięto dobre rezultaty w pracy nad kształtowaniem właściwej dyscypliny, właściwych nastrojów i wysokiego stanu moralno-politycznego.[6/]

Ciągle doskonalono i rozwijano w Wojskach Obrony Powietrznej Kraju studia na Wieczorowym Uniwersytecie Marksizmu-Leninizmu, których absolwenci wykorzystywani byli do pracy propagandowej, metodycznej i dydaktyczno-wychowawczej, znacznie powiększyli grono nieetatowych zespołów lektorskich.

6/. Zarys historii 2 Korpusu Obrony Powietrznej Kraju za okres pierwszego dwudziestolecia /1957 - 1978/, pod red. Ryszarda Pacholec, Bydgoszcz 1979, s. 93 i 94.

Nieetatowe zespoły lektorskie prowadziły na szeroką skalę działalność odczytową i spotkaniową w różnych środowiskach, tylko w ciągu 1965 roku prelegenci wygłosili 1656 referatów dla około 104 tysięcy osób o tematyce międzynarodowej, krajowej i wojskowej.

Poza nieetatowymi zespołami lektorskimi aktywnie działały również nieetatowe grupy lektorskie grupujące 491 prelegentów, którzy wygłosili łącznie 3065 referatów i pogadanek dla 169 tysięcy słuchaczy. Natomiast lektoraty młodzieżowe wygłosiły 5826 prelekcji i pogadanek dla ponad 366 tysięcy słuchaczy; młodzieży wojskowej i cywilnej we wsiach, miasteczkach i zakładach pracy.7/xxxx

Na konferencji sprawozdawczo-wyborczej nie tylko dokonano krytycznej oceny dotychczasowej działalności instancji i organizacji partyjnych, ale nakreślono główne zadania na okres kolejnej kadencji. Działalność partyjna koncentrowała się głównie wokół problemów kształtowania właściwych nastrojów, dyscypliny i stanu moralno-politycznego, wiązane je z trwającą dyskusją nad zasadami etyki kadry ludowego WP.

W tym też roku włożono sporo wysiłku organizacyjnego i propagandowego w kampanii wyborczej do Sejmu i rad narodowych oraz obchodów 1000 lecia istnienia Państwa Polskiego.8/

Tylko w jednostkach 2 Korpusu celem spopularyzowania 1000-lecia postępowych tradycji państwa i oręża polskiego zorganizowano w okresie od 16 kwietnia do 10 maja akcję odczytowo-propagandową, w której wzięło udział 257 oficerów w środowiskach małomiasteczkowych i wiejskich. W akcji brały udział doraźnie zorganizowane ekipy techniczno-remontowe, lekarskie i zespoły artystyczne, docierające do odległych miejscowości.

Kulminacyjnym punktem uroczystych obchodów 1000-lecia w Korpusie, było zorganizowanie odsłonięcia pomnika "Czerwonych Kosynierów" w Gdyni, oraz złożenie urny z ziemią pobraną w miejscach walk z 1939 roku na Helu, Westerplatte, Kępie Oksywskiej, Piaśnicy i Poczcie Gdańskiej.9/

7/. Jaworski Zdzisław, op.cit. s. 99.

8/. Jaworski Zdzisław, op.cit. s. 99 i 100. Komitet partyjny Wojsk OPK został wybrany 12 stycznia 1965 r.. Jedną z pilnych akcji propagandowych była praca nad wyjaśnieniem motywów orendzia biskupów polskich do biskupów niemieckich.

9/. Zarys historii 2 Korpusu, op.cit. s. 95 i 96, W uroczystościach odsłonięcia pomnika uczestniczył m.in. dowódca Korpsu gen.bryg. T.Krepski, delegacje ZBOWiD, młodzież i społeczeństwo.

Od 1965 roku dużo uwagi zaczęto poświęcać ruchowi przodownictwa i współzawodnictwa, problemowi zdobywania klas i drugich specjalności oraz stosowania funkcji zamiennych. Jeżeli do 1964 roku ruch przodownictwa i współzawodnictwa w Wojskach OPK kształtował się poniżej średniej ogólnej w Wojsku Polskim, to po 1965 roku wskaźnik przodownictwa wzrastał powyżej niektórych średnich Okręgów Wojskowych i Rodzajów Sił Zbrojnych PRL. Wzrosła liczba nadawanych odznak "Wzorowy żołnierz" i "Wzorowy kierowca", które posiadało prawie 1/3 stanu osobowego żołnierzy służby zasadniczej Wojsk OPK.
Na czoło ruchu przodownictwa i współzawodnictwa wysunęli się członkowie i kandydaci partii oraz organizacji młodzieżowych. Pod koniec 1967 roku udział członków i kandydatów partii wynosił ponad 39%, a członków organizacji młodzieżowych 36% tylko w ruchu przodownictwa.
Popularyzowano także ruch współzawodnictwa na szczeblu drużyny, plutonu i kompanii w Wojskach OPK oraz współzawodnictwa specjalistyczne służb zaopatrzenia, uzbrojenia i stacji radiolokacyjnych. W ruchu przodownictwa i współzawodnictwa wykorzystywano inicjatywy żołnierskie, przede wszystkim aktyw partyjny i młodzieżowy, pod tym względem przodowały jednostki 1 Korpusu OPK.
Dużym powodzeniem cieszyła się walka o miano "Drużyny służby socjalistycznej" a od września 1964 roku w jednostkach lotniczych Klucze Służby Socjalistycznej.
Walka o miano DSS i KSS stanowiła wyższą formę współzawodnictwa i objęła swym zasięgiem setki różnych drużyn i zespołów.
Jeżeli w Wojskach OPK w 1962 roku miano "Drużyny Służby Socjalistycznej", uzyskało 141 drużyn, to w 1967 roku już 578 drużyn i 32 Klucze Służby Socjalistycznej.

Niezależnie od rozwoju przodownictwa i współzawodnictwa, dowódcy, aparat partyjno-polityczny, oragnizacje partyjne i młodzieżowe wiele uwagi poświęciły rozwojowi ruchu zdobywania zamiennych funkcji i drugich specjalności, niezbędnych do zabezpieczenia ciągłej gotowości bojowej.

Najpilniejsze potrzeby zabezpieczenia dyżurów bojowych wymagały dywizjony rakietowe i baterie osłonowe tych dywizjonów obsługiwane przez etatowe stany w ramach drugich specjalności.
W warunkach wysokiego stopnia utechnicznienia Wojsk OPK, dużego znaczenia nabierały sprawy zdobywania tytułu specjalisty klasowego różnych specjalności.
Lata 1966 - 1967 były niezwykle bogate w wydarzenia wewnętrzne i międzynarodowe. Przypadały na nie kulminacyjne uroczystości obchodów 1000-lecia Państwa Polskiego, wśród nich: defilada wojskowa; kolejna rocznica ludowego Wojska Polskiego i ludowego Lotnictwa Polskiego oraz 50 rocznica Wielkiej Socjalistycznej Rewolucji Październikowej i obchody 25 lecia Polskiej Partii Robotniczej.
Większość rodzajów Sił Zbrojnych PRL a w tym i Wojsk Obrony Powietrznej Kraju zaangażowanych było w ćwiczenia "ODRA-NYSA-67", największe jak dotąd manewry wojskowe armii państw Układu Warszawskiego.
Wymienione wydarzenia rocznicowe przesłoniły wybuch kolejnej wojny izraelsko-arabskiej z czerwca i wypadki marcowe 1968 roku. Agresja Izraela w 1967 roku, wystąpienia marcowe studentów w Warszawie w 1968 roku a później wydarzenia w Czechosłowacji, wycisnęły odpowiednie piętno na kierunkach i klimacie pracy partyjno-politycznej, propagandowej i agitacyjnej realizowanych w Wojskach Obrony Powietrznej Kraju.
W działalności partyjno-politycznej wiele czasu poświęcono sprawom agresji Izraela na państwa arabskie oraz reperkusjom jakie ona wywołała w polskim społeczeństwie.
Czerwcowa agresja Izraela na kraje arabskie oraz przebieg wojny izraelsko-arabskiej nie tylko wywołały niepokoje polskiego społeczeństwa, wojna ta stała się przedmiotem wnikliwych badań, analiz i porównań w stosunku do możliwości obronnej polskiej obrony powietrznej kraju.

Wiele wątpliwości zrodziło się wśród kadry Wojsk OPK, kadry kierowniczej dowództwa i sztabu, którzy porównując fakty dokonane ze stanem własnych sił i środków, mieli wiele zastrzeżeń do stanu faktycznego naszej obrony. Wyłoniło się sporo istotnych zaniedbań organizacyjnych, technicznych i materiałowych, które należało jak najszybciej usunąć.
W znacznym stopniu za taki stan rzeczy ponosiły osoby zajmujące kluczowe stanowiska w dowództwie i sztabie Wojsk OPK.
Kierownictwo Ministerstwa Obrony Narodowej wyciągnęło stosunkowo szybko właściwe wnioski i dokonało istotnych zmian w Dowództwie Wojsk OPK.[10/]
Dokonane zmiany personalne w Dowództwie Wojsk OPK wymagały właściwych wyjaśnień i ukierunkowań stanów osobowych w poszczególnych Korpusach OPK, lepszego wykorzystania istniejącego sprzętu i techniki bojowej. xxxxx
Zmiany personalne, nowe koncepcje i kierunki rozwoju Wojsk OPK zakończyły drugi powojenny etap rozwoju Wojsk Obrony Powietrznej Kraju.
Wystąpienia marcowe studentów w Warszawie w 1968 roku i sierpniowe wydarzenia w Czechosłowacji wymagały ukierunkowania działalności partyjno-politycznej, wzmożenia politycznej czujności i szerokiej pracy informacyjnej. W tej sprawie odbywały się liczne zebrania partyjne, narady i szkolenia, na których analizowano i oceniano aktualne wydarzenia oraz powstałą sytuację.
Niezależnie od wytworzonej sytuacji realizowano szereg przedsięwzięć związanych z przygotowaniem do obchodów XXV rocznicy ludowego Wojska Polskiego i przygotowań do V Zjazdu PZPR. Praca przedzjazdowa wymagała ukierunkowania pracy partyjno-politycznej i realizacji szeregu nowych zadań.
Rok 1970 i 1971 przebiegał w kraju pod znakiem doniosłych przemian społeczno-politycznych, zmiany w polityce PZPR oraz personalne w składzie jej kierownictwa przyjęte zostały z ulgą i zadowoleniem.

10/. O zmianach personalnych w Dowództwie Wojsk OPK szerzej poruszono w rozdziale IV niniejszej pracy.

Program przyśpieszonego rozwoju kraju oraz szybkiego wzrostu poziomu życia społeczeństwa spotkał się z jednomyślnym poparciem. Wzmogła się aktywność w wykonywaniu obowiązków służbowych i ożywiła się działalność podstawowych organizacji partyjnych.

W działalności i inicjatywach pracy partyjno-politycznej Zarządu Politycznego Wojsk OPK po zmianach personalnych, wystąpiło szereg nowych elementów na rzecz kształtowania postaw i specyfiki służby w Wojskach OPK.

Począwszy od 1968 roku rozwinięto akcję przeszkalania dowódców pododdziałów z zakresu propedeutyki nauk psychologiczno-pedagogicznych oraz zasad i metodyki pracy partyjno-politycznej prowadzonej w wojsku. Na krótkoterminowych kursach w Wojskowej Akademii Politycznej i Ośrodku Szkolenia Oficerów Politycznych w latach 1968 - 1970 przeszkolono ponad 300 dowódców pododdziałów, 90 dowódców jednostek i samodzielnych pododdziałów oraz wszystkich dowódców plutonów i około 400 szefów pododdziałów.

Ogółem w Wojskach OPK w ramach pedagogizacji kadry przeszkolono 4970 oficerów i około 400 podoficerów zawodowych. Akcja ta była wyjściem na zapotrzebowanie kadry celem opanowania wiedzy teoretycznej o podstawowych zasadach wychowania i psychologii w wojsku. Kursy te spłeniły swoje cele i stały się obowiązujące w Siłach Zbrojnych PRL.

Zwracano również uwagę na działalność społeczno-użyteczną Wojsk OPK na rzecz społeczeństwa, do najbardziej efektywnych form działania w tej dziedzinie był udział żołnierzy w pracach związanych z inżynieryjną rozbudową dróg, osiedli i innych obiektów oraz budownictwo wojskowe.

Wartość tych prac wykonanych w latach sześćdziesiątych oceniono na sumę 400 000 000 złotych, większość tej sumy pochłonęły prace związane z rozbudową i zabezpieczeniem inżynieryjnym jednostek Wojsk OPK.

Inspirowane przez aparat partyjno-polityczny, organizacje partyjne i młodzieżowe wykonywały dodatkowo czyny społeczne na rzecz gospodarki narodowej przy budowie szkół, mostów, sadzeniu lasu, uporządkowywaniu osiedli, parków, boisk sportowych, pływalni i innych o łącznej wartości ponad 40 milionów złotych.

Szczególnie wysoką aktywność żołnierze Wojsk OPK wykazali podczas akcji odśnieżania w czasie zimy stulecia 1969/70, w akcji ratowania i ewakuacji ludności po katastrofie kolejowej na linii Warszawa - Poznań i w czasie gaszenia pożaru rafinerii w Czechowicach.

Prowadzona działalność ideowo-wychowawcza na rzecz społeczeństwa w sposób stały i systematyczny, obejmowała swym zasięgiem różne środowiska miejskie i wiejskie a przede wszystkim młodzież.

Jednostki Wojsk OPK współpracowały i sprawowały opiekę nad organizacjami młodzieżowymi, paramilitarnymi i społecznymi, do najczęściej występujących należały: Koła ZMS, ZMW, TPPR, LOK, ZBoWiD, Kluby Oficerów Rezerwy, drużyny ZHP, szkoły podstawowe, szkoły licealne i technika, terenowe oddziały samoobrony, zakłady pracy i wioski patronackie w liczbie 1070 różnych organizacji.

Ponadto 3068 żołnierzy kadry zawodowej Wojsk OPK działało stale i systematycznie w cywilnych organizacjach polityczno-społecznych, instytucjach państwowych, władzach terenowych i zakładach pracy. W okresie różnych akcji związanych z uroczystościami i jubileuszami państwowymi, kadra, aktyw partyjny i młodzieżowy aktywnie uczestniczył w spotkaniach z ludnością. Tylko w akcji majowej 1970 roku w ciągu dwóch dni 276 oficerów Wojsk OPK wygłosiło referaty w 344 wsiach, w których uczestniczyło ponad 37900 osób.

W warunkach napięć społeczno-politycznych w lutym 1969 roku na kolejnej VI Konferencji Sprawozdawczo-Wyborczej Wojsk OPK dokonano głębokiej krytycznej oceny pracy partyjnej za ubiegłe lata, nakreślono zadania na najbliższe lata oraz wybrano nowy Komitet PZPR Wojsk OPK. ××××××

Obrady konferencji sprawozdawczo-wyborczej Wojsk OPK przebiegały w atmosferze niedawno podjętych uchwał V Zjazdu PZPR, na którym Wojska Obrony Powietrznej Kraju reprezemtowali także delegaci z Wojsk OPK.

W obu składach personalnych występuje wyraźny brak przedstawicieli dołowych ogniw instancji partyjnych. Komitet pracował w trudnym okresie sytuacji wewnętrznej kraju, powstałej głównie na tle sytuacji społeczno-ekonomicznej i warunków bytowych.
Mimo obiektywnych trudności podejmował szereg ważnych problemów natury ideologiczno-wychowawczej, do których należy zaliczyć: kampanię wyborczą do Sejmu i rad narodowych, obchody 100 rocznicy urodzin Włodzimierza I. Lenina, analizę dyscypliny i gotowości bojowej wojsk, problemami ideowo-politycznymi i patriotycznym wychowaniem młodzieży wojskowej, analizą nastrojów kadry i żołnierzy służby zasadniczej, oceną stanu gospodarki w wojsku i wykorzystaniem środków techniczno-bojowych oraz materiałowo-finansowych, oceną orzecznictwa partyjnego w organizacjach i instancjach partyjnych, stopniem zaangażowania oficerów sztabów i dowództw w działalności społeczno-politycznej i ukierunkowaniem działalności podstawowych organizacji partyjnych w pododdziałach.[11/]

Pod znakiem wzrostu jakości przebiegała działalność kulturalno-oświatowa w Wojskach OPK w zakresie kulturalnego wypoczynku, rozrywki, turystyki i rekreacji, mającej duże znaczenie w specyficznej służbie wojskowej.
Po 1968 roku w działalności kulturalno-oświatowej położono mocny akcent na rozwijanie inicjatyw i twórczości w małych i odległych garnizonach, na kulturę stosunków międzyludzkich, służbowych, nawyki kultury osobistej, kulturę pracy, higienę fizyczną i psychiczną oraz rozwijanie kręgu doznań estetycznych.
Istotną rolę w dziedzinie przygotowania do pracy społecznego aktywu kulturalno-oświatowego odegrała intensywna działalność instruktorsko-metodyczna prowadzona przez kluby garnizonowe, żołnierskie i biblioteki. Właściwie zorganizowany system szkolenia i doszkalania pracowników etatowych i aktywu kulturalno-oświatowego oraz włączenie tej problematyki do szkoleń aparatu dowódczego różnych szczebli i kierowniczego aparatu partyjno-politycznego, przyniosło dobre i pożądane efekty.

11/. Jaworski Zdzisław, op.cit. s. 154-158. Obrady VI Konferencji sprawozdawczo-wyborczej Wojsk OPK odbyły się 12.02.1969 r. Natomiast delegaci na V Zjazd PZPR zostali wybrani na V Konferencji przedzjazdowej Wojsk OPK.

Od 1969 roku w Wojskach Obrony Powietrznej Kraju wprowadzono specjalny program działalności kulturalno-oświatowej dostosowany do warunków życia i służby a także uwzględniający konkretne potrzeby intelektualne. Budowę takiego programu wszechstronnie przedyskutowano z aktywem kulturalno-oświatowym i pracownikami etatowymi różnych szczebli, sięgnięto do dotychczasowych doświadczeń oraz dorobku. Szeroki zakres prac w tej dziedzinie pozwolił na ostateczne opracowanie programu działalności kulturalno-oświatowej i wprowadzenie go w życie na przełomie 1969/70 roku we wszystkich jednostkach Wojsk OPK.
Zasadniczą zaletą programu było jego wszechstronne dostosowanie do specyfiki Wojsk OPK. W trakcie jego realizacji uzyskał wysoką ocenę kierownictwa, dowódców pododdziałów, aktywu kulturalno-oświatowego i żołnierzy służby zasadniczej.
Struktura programu charakteryzowała się przejrzystym układem, podbudowana wykazem literatury, audycji, nagrań, przeźroczy i filmów. Jego treść wydana w formie poradnika instruktorsko-metodycznego, określała cele prowadzonej działalności programowej, rolę i zadania dowódców, aparatu partyjno-politycznego i ośrodków kulturalno-oświatowych różnych szczebli.

W ramach realizacji programu rozwijano działalność kursów chemizacji rolnictwa i oświaty rolnej dla żołnierzy służby zasadniczej, kursy nauki języków obcych głównie dla kadry i rodzin wojskowych, rozwijano także różnorodne koła zainteresowań i zespoły twórczości artystycznej.
Dużo miejsca w Wojskach OPK zajmowała działalność kół PTTK i działalność rekreacyjno-turystyczna, w tej dziedzinie na szczeblu Wojska Polskiego odnotowano spore sukcesy.

Okres działalności ideowo-wychowawczej i partyjno-politycznej w Wojskach OPK lat 1962 - 1970 w pewnym sensie zamknęły wypadki grudniowe na Wybrzeżu i w całym kraju. Były one wynikiem osłabienia od połowy lat sześćdziesiątych, a następnie naruszenia więzi między kierownictwem a masami pracującymi, rosnące niezadowolenie z polityki gospodarczej i socjalnej, z metod kierowania sprawami partii i państwa przekształciło się w grudniu 1970 roku w kryzys.

Sytuacja w jakiej znalazł się kraj w grudniu 1970 roku wymagała szybkich decyzji. Wymagała w pierwszym rzędzie uporządkowania sytuacji w kierownictwie partii, przejęcia jego steru przez ludzi mogących sprostać nowym czasom i nowym zadaniom.[12/]

W Wojskach Obrony Powietrznej Kraju wiele zrobiono w celu umocnienia autorytetu i powszechnego poparcia dla nowego kierownictwa partii oraz w kwestii upowszechnienia ocen stanu polityczno-ekonomicznego kraju i perspektyw naprawy błędów ubiegłego okresu.
Dla Wojsk OPK oznaczało dalszy postęp we wzroście nakładów na modernizację sprzętu i uzbrojenia, budownictwo koszarowo-mieszkaniowe i urządzenia socjalne. W działalności partyjno-politycznej oznaczało nowe ukierunkowanie pracy ideowo-wychowawczej i ożywieniem działalności wszystkich ogniw organizacji partyjnej.

5.2. PODSTAWOWE PROBLEMY DZIAŁALNOŚCI PARTYJNO-POLITYCZNEJ W WOJSKACH OBRONY POWIETRZNEJ KRAJU W LATACH 1971 - 1980.

W całokształcie problematyki działalności partyjno-politycznej Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w latach 1971 - 1980 należy wyodrębnić dwa podstawowe etapy; lata 1971 - 1975, koniec roku 1975 - 1979 i rok 1980.
Zarówno pierwszy jak i drugi etap nie można zamknąć ściśle wymienionymi datami ze względu na ich logiczną ciągłość.
Wyznacznikami pierwszego etapu były głównie uchwały VI Zjazdu PZPR, natomiast drugiego etapu uchwały VII i VIII Zjazdu PZPR.
Uchwały VI, VII i VIII Zjazdu PZPR miały zasadniczy wpływ na główne kierunki procesu ideowo-wychowawczego i pracy partyjno-politycznej w Wojskach Obrony Powietrznej Kraju. Bogata problematyka w treści ideowo-wychowawcze pierwszego etapu poparta zdobytymi doświadczeniami, została przetransponowana i przystosowana do nowych warunków w klimacie realizacji uchwał VII a później VIII Zjazdu PZPR.

12/. Góra Władysław, Polska Rzeczpospolita Ludowa 1944 - 1974, Warszawa 1976, s. 456.

Zasadniczy wpływ na kierunki i rezultaty pracy Zarządu Politycznego i komitetu PZPR Wojsk OPK oraz wszystkich wydziałów politycznych, organizacji i instancji partyjnych w latach 1971 - 1975 miały uchwały VI Zjazdu PZPR, Komitetu Centralnego, I Krajowej Konferencji Partyjnej, wytyczne i zalecenia Głównego Zarządu Politycznego WP, a także zadania stawiane przed Wojskami OPK przez kierownictwo Ministerstwa Obrony Narodowej.
Natomiast podstawą partyjnego działania w Wojskach OPK wszystkich organizacji partyjnych stanowiły uchwały programu działania IX Konferencji Sprawozdawczo-Wyborczej PZPR Wojsk OPK.
W nowym klimacie politycznym wyraźnie poprawiła się efektywność procesu szkoleniowo-wychowawczego i ideologicznego, poprawie uległy stosunki międzyludzkie i atmosfera pracy we wszystkich układach organizacyjnych Wojsk OPK. Umocniła się organizacja partyjna Wojsk OPK, wzrósł jej autorytet i wpływ na wszystkie dziedziny życia społeczno-politycznego i wojskowego.
W pracach Zarządu Politycznego Wojsk OPK, w działalności organizacji i instancji partyjnych wykorzystano ideowo-polityczne i wychowawcze aspekty rocznic historycznych; 30-lecia Ludowego Wojska Polskiego i 30-lecia Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.
W toku realizacji obchodów wielkich rocznic, wyzwolono i realizowano wiele cennych inicjatyw i czynów społecznych, wojskowo-użytecznych, wychowawczych i produkcyjnych. Uzyskano także wiele wartości wymiernych, które były wyrazem wysokich morali, patriotycznych i zaangażowanych postaw stanów osobowych Wojsk OPK oraz skuteczności prowadzonej pracy polityczno-wychowawczej. W prowadzonej pracy ideowo-wychowawczej kierowano się niezmienną zasadą ścisłego łączenia procesu ideowo-wychowawczego z procesem szkolenia i umacniania gotowości bojowej Wojsk OPK. Rozwijano poczucie odpowiedzialności każdego członka partii, każdego żołnierza i pracownika za jego własny odcinek pracy i za całość zadań spoczywających na jego macierzystej jednostce lub instytucji wojskowej, a przez to za wykonanie zadań postawionych przed Wojskami OPK.

W zamierzeniach i działalności Komitetu PZPR Wojsk OPK, organizacji i instancji partyjnych wszystkich szczebli wiele uwagi poświęcono na pobudzenie zainteresowania członków i kandydatów PZPR problematyką teorii marksistowsko-leninowskiej, zagadnieniami światopoglądowymi, a także problemami kształtowania patriotycznych i internacjonalistycznych postaw stanów osobowych.

W warunkach nowego klimatu politycznego w marcu 1971 roku odbyła się kolejna VII Konferencja Sprawozdawczo-Wyborcza PZPR Wojsk OPK, na której wybrano nowe władze partyjne.
W tym samym roku 19 listopada odbyła się VIII konferencja przedzjazdowa, na której wybrano delegatów na VI Zjazd PZPR.*

W toku realizacji zadań ideowo-wychowawczych w latach 1971 - 1975 w Wojskach OPK, główny akcent kierowano na kształtowanie wysokiego stanu moralno-politycznego podległych wojsk, umacnianie zwartości stanów osobowych, dyscypliny wojskowej i gotowości bojowej.
W kształtowaniu aktywnych postaw żołnierzy w celu wyrobienia i umocnienia dyscypliny i obowiązkowości wykorzystano obchody 30-lecia ludowego WP i w następnym roku 30-lecia PRL.
W wyniku intensywnego oddziaływania Wojska OPK w tych latach osiągnęły lepsze niż w latach ubiegłych efekty szkoleniowe, wyższy poziom stanu moralno-politycznego, wyższą zwartość kolektywów żołnierskich oraz poczucia osobistej odpowiedzialności każdego żołnierza za dyscyplinę i wykonanie powierzonych zadań.

Dowodem potwierdzającym powyższe stwierdzenia były wyniki uzyskane przez jednostki podczas inspekcji prowadzonych przez Ministerstwo Obrony Narodowej, z inspekcji za całokształt działalności Wojska OPK otrzymały ocenę 4,23, w tym za stan moralno-polityczny 4,09 i za stan dyscypliny 4,38.
W okresie tym widocznemu zmniejszeniu uległy istotne dla wojska i dyscypliny wypadki nadzwyczajne i przestępstwa. Tylko w porównaniu do roku 1973, w roku 1974 ilość wypadków nadzwyczajnych zmalała o 32,5%, wypadków mających związek z dyscypliną i porządkiem wojskowym o 27,2%, a ilość ściganych sprawców przestępstw o 25%.

Wzrosło zrozumienie i przekonanie kadry i żołnierzy służby zasadniczej o celowości i konieczności dalszego umacniania siły obronnej kraju, gotowości bojowej, poziomu wyszkolenia, dyscypliny i porządku wojskowego w jednostkach Wojsk OPK.
W trosce o lepsze doskonalenie i funkcjonowanie systemu obronnego Wojsk OPK, w roku 1974 do poszczególnych komisji zgłoszono 1098 wniosków racjonalizatorskich z czego 1020 przyjęto do realizacji, uznając je za wartościowe i mające wpływ na lepsze rozwiązanie wielu dziedzin życia wojskowego.
Z okazji wielkich rocznic podjętych zostało szereg czynów, jednak większość żołnierskich czynów koncentrowała się wokół przodownictwa i współzawodnictwa, walki o miano przodującej jednostki, drużyny służby socjalistycznej oraz zdobywania klas i zamiennych specjalności wojskowych.
Około 43% szeregowców służby zasadniczej, 93% podoficerów i 32% podchorążych zdobyło odznakę "Wzorowy Żołnierz" i 18% kierowców "Wzorowego Kierowcy".
32% żołnierzy zdobyło klasę specjalności wojskowej, a 15% drugą specjalność, wyróżniono także 36 dowódców różnych szczebli złotą odznaką "Wzorowy Dowódca", 86 srebrną a 184 brązową odznaką.
Wartość podjętych i zrealizowanych w roku 1974 czynów żołnierskich wyniosła 24 573 536 złotych, z tego na rzecz gospodarki narodowej 6 346 287 złotych i na rzecz wojska 18 227 249 złotych, w czynie społecznym żołnierze oddali 4403 litrów krwi, a na społeczny Fundusz Zdrowia zebrano 2 223 818 złotych.[13/]

Pozytywnym potwierdzeniem społecznego zaangażowania żołnierzy Wojsk OPK, było poparcie akcji fundowania książeczek mieszkaniowych dla sierot po kadrze zawodowej do końca roku 1974, przekazano sierotom 29 książeczek na łączną sumę 198 tys. złotych.

13/. DWOPK, teczka nr 11/79, Sprawy dyscypliny, porządku wojskowego, sprawozdania. Sprawozdanie o stanie dyscypliny w Wojskach OPK w 1974 r., s. 8.

W ciągu lat 1973 - 1974 w Wojskach OPK zrealizowano ponad 200 tys. różnego rodzaju czynów i zobowiązań indywidualnych oraz zespołowych mających ogromne znaczenie wychowawcze, dla umocnienia gotowości bojowej, szkolenia i dyscypliny a także o charakterze gospodarczym i wojskowo-użytecznym.
W czynach społecznych wyróżniło się wiele oddziałów i związków taktycznych, a zwłaszcza: Centralne Stanowisko Dowodzenia, 1 pułk lotnictwa myśliwskiego OPK "Warszawa", 1 i 3 dywizje artylerii OPK, 4 i 26 brygady artylerii OPK, 11 i 26 pułki lotnictwa myśliwskiego, Centrum Szkolenia Specjalistów Artylerii i Radiotechniki i Wyższa Oficerska Szkoła Radiotechniczna.[14/]

Tylko w roku 1974 w zakresie umacniania dyscypliny osiągnięto zadowalające rezultaty w procesie szkolenia i gotowości bojowej oraz w wychowaniu i kształtowaniu zaangażowanych postaw. Dobre rezultaty w dyscyplinie wpływały dodatnio na realizację zadań szkoleniowych, których realizacja przebiegała prawidłowo. Świadczyły o tym wzorowo przygotowane jednostki 3 Korpusu OPK do dwuetapowego ćwiczenia "NEON-74", które w końcowym efekcie działań bojowych na poligonie w Związku Radzieckim otrzymały oceny bardzo dobre. Uzyskały także wysoką ocenę specjalistów radzieckich. Otrzymaną ocenę potwierdziła przeprowadzona jesienią 1974 roku inspekcja jednostek 3 Korpusu OPK przez Dowództwo Zjednoczonych Sił Zbrojnych państw Układu Warszawskiego, która również wystawiła ocenę bardzo dobrą.
Dobre rezultaty osiągnęły jednostki biorące udział w ćwiczeniach "WIOSNA" i "LATO-74" oraz "GRANIT-74".
O zadowalających efektach uzyskanych przez Wojska OPK w roku 1974 świadczyła również ocena 4,23 wystawiona Wojskom OPK przez Inspekcję Sił Zbrojnych MON za całokształt działalności szkoleniowo-wychowawczej.

14/. Sprawozdanie na X Konferencję Sprawozdawczo-Wyborczą Wojsk OPK, Warszawa 1975, s. 16.

W wyniku należytego zrozumienia i wykonywania postawionych zadań, których wykonanie przyniosło znaczne zmniejszenie się w porównaniu do roku 1973 ujemnych zjawisk rzutujących na dyscyplinę wyrażających się w ogólnej ilości spadku wypadków nadzwyczajnych z 246 do 166, a także ilości spadku przewinień dyscyplinarnych z 20853 do 17414.

W latach 1971 - 1975 kadra realizowała zadania związane z podwyższaniem kwalifikacji, opracowane długofalowe plany zostały wykonane, ogółem w tym okresie studia wyższe ukończyło: 16,8% oficerów, uzyskało nowe specjalności lub podwyższyło klasę specjalności wojsk 11,4% oficerów, 48,1% chorążych i 41,7% podoficerów, ponadto 18,6% podoficerów zdobyło wykształcenie średnie.[15/]

Natomiast pogłębianiu wiedzy ideowo-politycznej członków i kandydatów PZPR służyło szkolenie partyjne. W latach 1973 - 1974 w organizacjach partyjnych Wojsk OPK osiągnięto dalszy postęp jakościowy we wszystkich formach szkolenia partyjnego, nadano mu właściwą rangę w całokształcie pracy ideologicznej.

Studiami na Wieczorowym Uniwersytecie Marksizmu-Leninizmu w roku szkolnym 1973/74 objęto 16% członków partii spośród kadry zawodowej. Potwierdzeniem wzrostu zainteresowania kadry tą formą podnoszenia wiedzy ideowo-politycznej było stałe powiększanie ilości filii i uczestników studiów na WUML.
W ostatnich dwóch latach ilość filii WUML zorganizowanych na bazie jednostek wojskowych OPK i garnizonów wzrosła z 16 do 21, a ilość studiujących z 1134 do 1329 osób, które w 1974 roku zaliczyły pomyślnie I lub II rok studiów, głównie z wynikiem dobrym lub bardzo dobrym. W przeciwieństwie do lat ubiegłych nastąpiła pozytywna zmiana w uprofilowaniu studiów. W szerszym zakresie podejmowane były studia na kierunkach: filozoficzno-socjalogicznych, ekonomicznych i regligioznawczo-etycznych, które w swych programach zawierają bogaty ładunek teorii marksizmu-leninizmu.

15/. DWOPK, teczka nr 11/74, Sprawozdanie o stanie dyscypliny w Wojskach OPK w 1974 r., s. 12 - 19.

W roku szkolnym 1974/75 studia na różnych kierunkach WUML podjęło 1390 słuchączy, największą frekwencją cieszyły się wydziały: religioznawczo-etyczny i filozoficzno-socjalogiczny. Absolwenci WUML stanowili poważne grono aktywu partyjnego szeroko angażowanego w procesie działalności ideowo-politycznej i propagandowej, zwłaszcza jako kierownicy grup szkolenia ideowo-politycznego i partyjnego, a także w innych formach pracy propagandowej, szczególnie lektorskiej.

Ważną formą edukacji ideologicznej podchorążych i kadetów Wyższej Oficerskiej Szkoły Radiotechnicznej były studia i kursy religioznawcze, w których w roku szkolnym 1973/74 uczestniczyło 91% członków i kandydatów PZPR tej grupy osobowej, a które w roku szkolnym 1974/75 ukończyło 359 słuchaczy.

Szkoleniem w Kołach Wiedzy o Partii w organizacjach partyjnych Wojsk OPK w roku szkolnym 1973/74 objęto 95,6% członków i kandydatów PZPR, żołnierzy służby zasadniczej oraz 4546 aktywistów SZMW.
Szkolenie partyjne stało się platformą służącą zaznajamianiu żołnierskiego aktywu z programem, statutem, historią i zadaniami partii, było także szkołą wychowania i partyjnego działania, istotnym elementem przygotowania kandydatów i młodych członków partii do aktywnego udziału w pracy propagandowo-politycznej w środowisku żołnierskim.[16/]

Powszechną formą doskonalenia wiedzy ideowo-politycznej i kształtowania socjalistycznych i patriotycznych postaw żołnierzy, stanowił program szkolenia ideowo-politycznego. Jakość, poziom i wychowawcze funkcje tego szkolenia zależały w głównej mierze od członków partii, którzy 81% stanowili kierowników grup szkolenia politycznego szeregowych i grup szkolenia kadry zawodowej.
Na wzrost poziomu tego szkolenia, na przestrzeni lat 1973 - 1974 wskazywały wyniki uzyskiwane w czasie zajęć seminaryjnych i sprawdzających, a także podczas inspekcji MON. Tylko w 1974 roku we wszystkich jednostkach podlegających inspekcji, kontrolowane grupy uzyskały oceny powyżej 4,00,

---

16/. Sprawozdanie na X Konferencję Sprawozdawczo-Wyborczą Wojsk OPK, Warszawa 1975, s. 6 i 7.

Istotną rolę w procesie ideowo-politycznego wychowania i partyjnej propagandy spełniała działalność lektorska, w latach 1973 - 1975 lektorzy i prelegenci Wojsk OPK wygłosili 12 tysięcy odczytów i prelekcji, których wysłuchało 800 tys. słuchaczy wojskowych i około 380 tys. osób cywilnych. Do pozytywów tej działalności należy zaliczyć ukształtowanie się dużego zastępu dobrze przygotowanych merytorycznie i metodycznie do pracy lektorów. W 96 nieetatowych zespołach lektorskich i grupach prelegentów skupionych było 1208 oficerów, głównie członków partii.
Na płaszczyźnie działalności lektorskiej umocniła się więź wojska, partyjnego i społecznego aktywu ze społeczeństwem i wielkoprzemysłową klasą robotniczą. O zasięgu i randze tych spotkań świadczył fakt pobytu lektorów w FSO na Żeraniu, w bydgoskiej ELTRZE, toruńskiej ELANIE, wrocławskim DOLMELU, Paznańskich Zakładach Stalowych, Gdyńskiej Stoczni im. Lenina i innych liczących się w kraju zakładach w rejonie stacjonowania jednostek Wojsk OPK. Zawierały one dużo aspektów ideowo-wychowawczych i propagandowych, służyły umacnianiu więzi naszych wojsk z klasą robotniczą, jej aktywem i organizacjami partyjnymi, a także wymianie i upowszechnianiu dorobku i doświadczeń pracy ideowo-wychowawczej i partyjnej.
W jednostkach Wojsk OPK działało ponadto 180 lektorów młodzieżowych, w których aktywnie pracowało i wychowywało się 1200 członków SZMW, w tym wielu członków i kandydatów partii.

Bardzo ważne ogniwo w procesie ideowego wychowania członków i kandydatów PZPR, bezpartyjnych żołnierzy i rodzin kadry zawodowej w latach 1971 - 1975 stanowiło krzewienie naukowego światopoglądu i laickich postaw. Dużo uwagi problemom naukowego światopoglądu, świeckiej obyczajowości i obrzędowości, zagadnieniom religioznawstwa poświęcało SZMW zwłaszcza poprzez działalność lektorów młodzieżowych w środowiskach żołnierskich. W oparciu o uchwałę i materiały VII Plenum KC PZPR, w Wojskach OPK nastąpiła dalsza intensyfikacja pracy z młodzieżą wojskową oraz dziećmi i młodzieżą rodzin kadry zawodowej.

Problemy ideowo-patriotycznego i internacjonalistycznego wychowania oraz partyjnego kierowania SZMW stanowiły bardzo często tematykę zebrań POP, posiedzeń instancji partyjnych, były także przedmiotem głębokich i wnikliwych analiz i ocen Egzekutywy i Komitetu PZPR Wojsk OPK.

W latach 1971 - 1975 inspirującą i aktywizującą rolę w działaniu SZMW miały tezy programowe VII Plenum KC PZPR, Narada Aktywu KMW i Narada Ideologiczna Sił Zbrojnych oraz nowe zasady działania SZMW. Ważny wpływ na polepszenie działalności organizacji młodzieżowej wywarła również uchwała Komitetu Partyjnego Wojsk OPK z 27 lipca 1973 roku "W sprawie zadań organizacji i instancji partyjnych w działalności wychowawczej z młodzieżą oraz kierownictwa partyjnego SZMW".

Organizacje SZMW inspirowane przez aktyw partyjny i młodzieżowy, aktywnie włączyły się w nurt obchodów 30 lecia ludowego WP i 30 lecia PRL, podjęły i zrealizowały wiele ciekawych i znaczących przedsięwzięć w dziedzinie ideowo-patriotycznego wychowania. Popularyzacji genezy powstania i najnowszych tradycji ludowego WP, polsko-radzieckiego braterstwa broni, dorobku i perspektyw rozwoju społeczno-ekonomicznego i kulturalnego Polski Ludowej.

Organizacje SZMW w Wojskach OPK wypracowały i realizowały wiele inicjatyw wychowawczych, do bardziej istotnych należy zaliczyć: wybory najlepszego żołnierza i kolegi miesiąca, kwartału, roku; działalność na rzecz rehabilitacji żołnierzy karanych dyscyplinarnie; "żołnierska studniówka"; aktywizacja w służbie wojskowej żołnierzy starszego rocznika pod hasłem "wzorową służbą i społeczną aktywnością wpisujemy się w tradycje Wojsk OPK"; przeprowadzenie w 4 brygadzie artylerii OPK udanej akcji pod ogólną nazwą "sekunda" i wielu innych. Duże znaczenie wychowawcze i aktywizujące młodzież wojskową miała organizacja konkursu o najlepsze Koło SZMW w Wojskach OPK.

Wyrazem patriotyzmu i społecznej aktywności młodzieży wojskowej był jej szeroki udział w czynach partyjnych i społecznych dla uczczenia 30 lecia ludowego WP, 30 lecia PRL i 30 lecia zwycięstwa nad hitlerowskimi Niemcami oraz dla uczczenia VII Zjazdu PZPR.[17/]

W latach 1971 - 1975 jedną z ważnych dziedzin działalności partyjno-politycznej, było działanie na rzecz umacniania gotowości bojowej, szkolenia, dyscypliny, doskonalenia techniki, zaopatrzenia i warunków socjalno-bytowych Wojsk OPK.
W całokształcie działalności partyjno-politycznej sporo wysiłku włożono na rzecz umacniania jedności procesów szkolenia i wychowania oraz ścisłych związków postaw ideowo-moralnych stanów osobowych z wykonywaniem zadań i obowiązków służbowych. Wszystkie formy pracy ideowo-wychowawczej w organizacjach i instancjach partyjnych, poza ogólnymi celami związanymi z socjalistycznym i partiotycznym wychowaniem żołnierza - obywatela wiązano z konkretnymi zadaniami i problemami służby, pracy, szkolenia, dyscypliny, gotowości bojowej i innymi dziedzinami życia wojskowego.

Lata 1974 - 1975 stanowiły dla Wojsk OPK okres dalszych ewidentnych rezultatów w stanie moralno-politycznym, w umacnianiu zwartości ideowo-moralnej i dyscyplinie oraz szeroko pojętej gotowości bojowej wojsk. Procesom umacniania stanu moralno-politycznego i zwartości kolektywów żołnierskich sprzyjały decyzje Partii i Rządu związanych z przyśpieszonym tempem budownictwa socjalistycznego, dynamicznym rozwojem kraju, przekroczeniem założonych w programie VI Zjazdu PZPR planów społeczno-gospodarczego rozwoju i wzrostem warunków bytowo-socjalnych ludzi pracy.
Adaptując założenia programowe i uchwały partii na grunt potrzeb i zadań wojsk, uzyskano coraz lepsze rezultaty w usprawnianiu systemu dowodzenia i kierowania wojskami, w czasie ćwiczeń i strzelań na poligonach, a postawa i zaangażowanie stanów osobowych w wykonywaniu tych zadań stanowiły najlepszy wyraz wzrostu wartości moralno-bojowych i politycznych zespołów żołnierskich, pododdziałów, oddziałów i związków taktycznych i taktyczno-operacyjnych.

17/. Sprawozdanie na X Konferencję Sprawozdawczo-Wyborczą Wojsk OPK, Warszawa 1975, s. 14 - 16.

Wojska OPK w omawianych latach zdobyły wielokrotnie pierwsze miejsce wśród rodzajów Sił Zbrojnych PRL i Okręgów Wojskowych, były wyróżniane przez Ministra Obrony Narodowej, świadczyło to o trwałym dorobku szkoleniowo-wychowawczym.

Szczególnie rok 1974 był rokiem dobrych osiągnięć Wojsk OPK we wszystkich najważniejszych dziedzinach a zwłaszcza w gotowości bojowej.

Dowódcy, aparat partyjno-polityczny, instancje i organizacje partyjne i młodzieżowe z dużym dynamizmem prowadziły wielokierunkową działalność wiążąc je ściśle z obchodami 30 lecia PRL. W rezultacie sprawniejszej działalności dowództw i sztabów, służb technicznych i zaopatrzenia wspartych intensywnym działaniem organizacji i instancji partyjnych. Wojska OPK w roku 30 lecia PRL osiągnęły jeszcze lepsze niż w latach ubiegłych efekty szkoleniowe, wyższy poziom stanu moralno-politycznego i dyscypliny, wyższą gotowość bojową.

Podczas inspekcji MON w 1974 roku Wojska OPK za całokształt działalności otrzymały ocenę 4,23, za stan moralno-polityczny 4,69, a za stan dyscypliny 4,38.

W okresie tym nastąpiła dalsza poprawa przygotowania do działań oraz pełnienia dyżurów bojowych przez wydzielone siły i środki. Kontrole wykazywały wysoką gotowość bojową dyżurnych sił i środków Wojsk OPK. Stan gotowości bojowej i alarmowej na podstawie przeprowadzonych kontroli przez Dowództwo Wojsk OPK oceniało się na dobrze.

W realizacji zadań związanych z opracowaniem i wdrożeniem nowej struktury organizacji systemu dowodzenia i wybudowaniem umocnionych stanowisk dowodzenia na szczeblu taktycznym ogromną rolę spełnili członkowie partii i SZMW, głównie zaś kadra zawodowa i żołnierze pionu dowodzenia oraz wojsk radiotechnicznych.

W latach 1973 - 1974 wykonano w Wojskach OPK wiele poważnych zadań z zakresu gotowości bojowej, szkolenia operacyjno-taktycznego i specjalistycznego.

Do najważniejszych, zasługujących na podkreślenie należy zaliczyć: przeprowadzenie na wysokim poziomie ćwiczeń z wojskami 1 i 3 Korpusu OPK połączonych ze strzelaniem na poligonie w ZSRR na ocenę bardzo dobrą; wykonanie na wysokim poziomie strzelań rakietowych na poligonie w ZSRR. Na 25 dywizjonów odbywających te strzelania, 21 uzyskało oceny bardzo dobre, a pozostałe dobre, także piloci biorący udział w strzelaniach rakietami na poligonie w ZSRR uzyskali oceny bardzo dobre; udział w ćwiczeniach organizowanych przez Dowództwo Zjednoczonych Sił Zbrojnych państw Układu Warszawskiego, Ministra Obrony Narodowej, Szefa Sztabu Generalnego i wielu innych.
Wszystkie wymienione i inne zadania wykonano w nakazanym terminie, a udział wojsk w ćwiczeniach został wysoko oceniony przez kierownictwo MON i DZSZ państw UW.

Mobilizującym czynnikiem wysokiego angażowania się dowództw i sztabów jednostek Wojsk OPK w roku 1974 i w latach poprzednich we właściwym organizowaniu i przeprowadzaniu szkolenia bojowego i specjalistycznego były zawody użyteczno-bojowe oraz konkurs na jednostkę 30 lecia PRL w Wojskach OPK, to zaszczytne miano zdobyła 1 dywizja artylerii OPK, którą dowodził wówczas płk Jan Łazarczyk.
O właściwym poziomie szkolenia specjalistycznego świadczyła także wzrastająca liczba specjalistów klasowych. Jeśli w połowie 1973 roku było ich 12673, to na dzień 30 czerwca 1974 roku już 15273.
O dobrym wyszkoleniu pilotów świadczył także ich udział w defiladzie 30 lecia PRL, w której uczestniczyli głównie piloci 1 pułku lotnictwa myśliwskiego OPK "Warszawa" i częściowo 34 pułku lotnictwa myśliwskiego OPK. Dalszy postęp poczyniono w przeszkoleniu pilotów na nowych typach samolotów, a także osiągnięto dobre rezultaty w całokształcie szkolenia lotniczego.

Olbrzymi wysiłek kolektywów jednostek lotniczych związany był z wdrożeniem nowej struktury pułków lotniczych, a w wojskach radiotechnicznych, batalionów i brygad radiotechnicznych.

Uzyskano znaczny postęp w bezpieczeństwie latania, zwłaszcza w roku 1974, uwidoczniło się to w zmniejszeniu wypadków ciężkich, strat osobowych i materialnych.
Natomiast na niezmienionym poziomie utrzymuje się ilość uszkodzeń sprzętu lotniczego.

W Wyższej Oficerskiej Szkole Radiotechnicznej i Centrum Szkolenia Specjalistów Artylerii i Radiotechniki uległa dość wyraźnej poprawie jakość pracy dydaktyczno-wychowawczej.
W roku 1974 uzyskano dalszy postęp w szkoleniu ogólnowojskowym, w utrwalaniu znajomości i przestrzegania obowiązujących przepisów i regulaminów.
Ważnym zadaniem była realizacja 5-letniego planu podnoszenia kwalifikacji przez kadrę zawodową, do końca 1975 roku zobowiązało się podnieść swoje kwalifikacje 55% kadry zawodowej.[18/]

Bezpośredni wpływ na umocnienie dyscypliny wojskowej wywierało szkolenie ogólnowojskowe, w szczególności z regulaminów i musztry, Ogólna ocena za szkolenie ogólnowojskowe od wielu lat utrzymywała się w granicach oceny dobrej i charakteryzowała się niezmiennym, ale stałym wzrostem.
Uzyskiwanie dobrych wyników w dziale szkolenia ogólnowojskowego było rezultatem konsekwentnego działania wszystkich szczebli dowodzenia.[19/]

W wypracowaniu tych i wielu innych rezultatów miały swój zasadniczy udział organizacje i instancje partyjne, członkowie partii, którzy wykonując postawione zadania nie szczędzili sił i czasu oraz wykazali wiele twórczej inicjatywy. Inspiratorska rola POP, instancji i aktywu partyjnego oraz indywidualny trud członków partii legły u podstaw osiągnięć w umacnianiu gotowości bojowej, szkolenia operacyjno-taktycznego i specjalistycznego wojsk.

18/. Sprawozdanie na X Konferencję Sprawozdawczo-Wyborczą Wojsk OPK, Warszawa 1975, s. 25 - 27.

19/. DWOPK, teczka nr 11/74, Sprawozdanie o stanie dyscypliny w Wojskach OPK w 1974 roku, s. 26.

Lata 1973 - 1974 były także okresem licznych inicjatyw i intensywnej działalności służb techniki i zaopatrzenia, przy odpowiednim zaangażowaniu dowódców, aparatu partyjno-politycznego i organizacji partyjnych.
W rezultacie tej działalności zapewniono Wojskom OPK wysoką sprawność techniczną działania i gotowości bojowej a także operatywny i ekonomicznie uzasadniony wysiłek w wyszukiwaniu i uruchamianiu własnych rezerw.

Świadectwem wysokiego poziomu sprawności i eksploatacji techniki bojowej i sprzętu zabezpieczającego były bardzo dobre i dobre oceny uzyskane w czasie inspekcji w roku 1973 przez jednostki 1 Korpusu OPK a w 1974 roku przez jednostki 3 Korpusu OPK. Wojska OPK za stan techniczny i utrzymanie sprzętu bojowego i technicznego uzyskały w 1974 roku ocenę 4,28, która dała I miejsce wśród Okręgów Wojskowych i Rodzajów Sił Zbrojnych PRL. Osiągane rezultaty były wynikiem sprzężenia procesów wyposażenia w technikę ze szkoleniem specjalistycznym kadr oraz wysokiego ich zaangażowania ideowo-politycznego i partyjnego.
Na podkreślenie w tym zakresie zasługuje szeroki ruch, który obejmował modernizację zestawów rakietowych, co pozwoliło na polepszenie parametrów i właściwości taktyczno-technicznych sprzętu już eksploatowanego do poziomu sprzętu nowoczesnego. Inspiratorską rolę w tym zakresie spełniał ruch nowatorski i wynalazczy, organizacje i instancje partyjne, członkowie partii. Duże znaczenie w popularyzacji i upowszechnianiu tego ruchu miały organizowane w Wojskach OPK konkursy racjonalizatorskie, a od roku 1974 giełdy racjonalizatorskie połączone z wystawą projektów racjonalizatorskich i nowatorskich.
Działalność i osiągnięcia wielu racjonalizatorów i nowatorów zasługiwały i zasługują na słowa najwyższego uznania, stanowiły wyraz społecznego i twórczego zaangażowania w proces doskonalenia gotowości bojowej wojsk, a także głębokiego zrozumienia i praktycznego wdrażania w życie uchwał i dyrektyw partii.

Wojska OPK miały też poważne osiągnięcia w zakresie racjonalnego gospodarowania techniką i środkami materiałowymi. W roku 1973 zaoszczędzono około 200 mln złotych, a w roku 1974 oszczędności były jeszcze większe ze względu na pomyślne efekty wyszukiwania i zagospodarowania zbędnych zasobów materiałowych. Zadania wynikające z uchwał partii, postwione przez Ministra Obrony Narodowej w zakresie efektywnego i oszczędnego gospodarowania i wykorzystania środków materiałowych i finansowych były pomyślnie realizowane.

W całokształcie pracy partyjno-politycznej w latach 1971 - 1975 znacznej poprawie uległa praca wewnątrzpartyjna a także styl, metody działania organizacji i instancji partyjnych Wojsk OPK w zakresie umacniania jakości szeregów i organizacji partyjnych oraz kierowniczej roli partii.
Głównym kierunkiem realizacji wytyczonych przez partię zadań, było umacnianie kierwoniczej roli partii, stanowiącej naczelną zasadę politycznego systemu socjalistycznego. Podjęto wiele skutecznych inicjatyw w celu przezwyciężenia niedomagań i braków w pracy wewnątrzpartyjnej, a szczególnie w dziele umacniania szeregów partyjnych.
Do PZPR przyjmowani byli najlepsi, legitymujący się ewidentnymi osiągnięciami żołnierze i pracownicy cywilni oraz zwiększono wymagania wobec członków partii.
Troska o umocnienie szeregów partyjnych, o ich jakość cechowała pracę wszystkich instancji i organizacji partyjnych. Tej sprawie były poświęcone posiedzenia Komitetu i Egzekutywy oraz podległych instancji partyjnych Wojsk OPK.
Problem umacniania szeregów partyjnych był przedmiotem szkoleń teoretyczno-metodycznych oraz narad prowadzonych z sekretarzami komitetów partyjnych i podstawowych organizacji partyjnych.
Według oceny Komitetu PZPR Wojsk OPK proces wzrostu ilościowego i jakościowego szeregów PZPR w organizacjach partyjnych wojsk przebiegał prawidłowo.

Przyjmowano głównie żołnierzy służby zasadniczej należących do aktywu SZMW, przodowników wyszkolenia i dyscypliny. Stanowili oni 75,2% ogółu przyjętych do PZPR w roku 1974, natomiast w roku 1973 aż 78,3%. Przyjętych pochodzenia robotniczego było 60,7%, chłopskiego 22,5%, inteligenckiego 16,5% oraz rzemieślniczego 0,3%.

Upartyjnienie w grupie oficerów pod koniec roku 1974 wynosiło 86,5%, w grupie chorążych 52% i podoficerów zawodowych 45,8%, natomiast w grupie podchorążych i podoficerów służby zasadniczej upartyjnienie wynosiło 10,1% i szeregowców tylko 3,9%. Ogółem w Wojskach OPK upartyjnienie wojskowych wynosiło 21,7%. Stosunkowo nisko kształtowało się upartyjnienie pracowników cywilnych i na dzień 1 stycznia 1975 roku wynosiło zaledwie 8,3%. W roku 1975 uczyniono dalszy postęp w pracy na odcinku wzrostu szeregów partyjnych. Organizacje partyjne Wojsk OPK przyjęły w poczet kandydatów PZPR o 10% więcej niż w roku 1973. Najlepsze rezultaty osiągnęły organizacje partyjne 3 Korpusu OPK.

Komitet PZPR Wojsk OPK, obok dążenia do umocnienia szeregów partyjnych, stałą troską jego był problem doskonalenia stylu i skuteczności pracy dołowych ogniw partyjnych, Komitetowi chodziło przede wszystkim o ulepszenie i rozwijanie funkcji i roli podstawowych organizacji partyjnych w środowiskach wojskowych oraz o uzyskanie zdecydowanej poprawy pracy grup partyjnych.
Temu celowi poświęcono szereg badań, kontroli, spotkań i narad z aktywem partyjnym oraz bezpośrednie kontakty członków Komitetu Partyjnego i oficerów Zarządu Politycznego i aktywu Dowództwa Wojsk OPK z komitetami i stanami osobowymi podstawowych organizacji partyjnych.
Wyniki badań i obserwacji oraz rezultaty pracy partyjnej potwierdziły wzrost roli i znaczenia w życiu pododdziałów, oddziałów i sztabów POP i grup partyjnych.

Czynnikiem sprzyjającym aktywizacji dołowych ogniw partyjnych był również właściwy stosunek dowódców pododdziałów i oddziałów do pracy organizacji partyjnych, docenianie ich roli w rozwiązywaniu problemów i wykonywaniu zadań szkoleniowo-wychowawczych, właściwy stosunek do wniosków i postulatów oraz krytyki partyjnej na zebraniach, aktywny udział większości dowódców w pracy organizacji partyjnych i społeczno-politycznych.

Do nowych zjawisk w stylu pracy partyjnej dołowych ogniw partii, wprowadzonych głównie po VI Zjeździe PZPR należało wówczas zaliczyć następujące momenty: na posiedzeniach komitetów partyjnych, szczególnie szczebla pułkowego wprowadzono zasadę polegającą na skrótowym analizowaniu poszczególnych problemów koncentrując uwagę na precyzowaniu wniosków i propozycji do dalszej pracy partyjnej i formę tę zastosowano w komitetach partyjnych dowództwa 1 Korpusu OPK, 2 pułku radiotechnicznego, dowództwa 3 Korpusu OPK i Wyższej Oficerskiej Szkoły Radiotechnicznej; niektóre komitety partyjne prowadziły planową, aktywną i wszechstronną pracę indywidualną ze swymi członkami partii, w czasie której obok rozpatrywania problemów pracy i służby rozmówców interesują się warunkami ich życia osobistego i rodzinnego niektóre podstawowe organizacje partyjne organizowały zebrania, na których uczestnicy mogli zgłaszać dowolne wnioski i propozycje.

Działalność Komitetu PZPR Wojsk OPK w latach 1973 - 1974 była wielostronna, bogata w formy i treści. Podstawowym celem pracy organizacji i instancji partyjnych oraz Komitetu Wojsk OPK było dążenie do systematycznego i skutecznego doskonalenia stylu pracy partyjnej.

Zasadnicze znaczenie miało umacnianie więzi Komitetu Partyjnego i aktywu partyjnego z organizacjami podstawowymi i stanami osobowymi w pododdziałach i oddziałach. Wyrażało się to głównie w systematycznym udziale jego członków i aktywu partyjnego w zebraniach podstawowych organizacji partyjnych, posiedzeniach instancji partyjnych, spotkaniach środowiskowych oraz indywidualnych kontaktach z członkami partii w czasie pobytu w jednostkach.

Ważną formą utrzymywania kontaktów i więzi z członkami partii było przeprowadzenie posiedzeń komitetów i egzekutyw na sesjach wyjazdowych. Rozpatrywano sprawy dla tych pododdziałów i oddziałów, w których posiedzenia przeprowadzono. Popularyzowano przodujące metody i formy pracy partyjnej oraz dokonywano wnikliwej oceny przyczyn występujących niedociągnięć.

W działalności Komitetu Partyjnego Wojsk OPK dążono do zachowania pełnej kolegialności, swobody wypowiadania sądów, propozycji, wniosków i krytyki partyjnej. W ramach Komitetu Partyjnego Wojsk OPK działały także komisje problemowe. Komisje problemowe prowadziły badania i kontrole wybranych problemów pracy partyjnej zgodnie z programem działania. Działalność komisji problemowych sprzyjała utrzymywaniu kontaktów z podstawowymi organizacjami i członkami partii.
Formą działania organizacji i instancji oraz Komitetu Partyjnego Wojsk OPK, która miała poważny wpływ na kształtowanie aktywnych i zaangażowanych postaw członków i kandydatów partii były rozmowy indywidualne i oceny członków partii związane z wymianą legitymacji partyjnych. Rozmowy przeprowadzone zostały w szerszej partyjnej i krytycznej atmosferze przy wzajemnym zrozumieniu zespołów prowadzących rozmowy jak i rozmówców.

W latach 1973 - 1974 wzrosło zaangażowanie kierowniczej kadry dowódczo-partyjnej w bezpośrednią pracę ideowo-wychowawczą i szkoleniową z żołnierzami podległych oddziałów i pododdziałów w myśl wytycznych Szefa GZP WP z 1966 roku o pracy podstawowych organizacji partyjnych sztabów i wytycznymi z 7 stycznia 1973 roku. Problem ten był przedmiotem kontroli i analiz przeprowadzonych przez Komitet Partyjny Wojsk OPK.
Uzyskano dalszy postęp w umacnianiu więzi ze społeczeństwem. Polegała ona przede wszystkim na prowadzeniu pracy ideowo-wychowawczej z młodzieżą, zacieśnianiu kontaktów z klasą robotniczą i na udzielaniu pomocy cywilnym organizacjom obronnym.[20/]

20/. Sprawozdanie na X Konferencję Sprawozdawczo-Wyborczą Wojsk OPK, Warszawa 1975, s. 39 - 52.

W roku 1975 w Wojskach OPK w całokształcie pracy polityczno-wychowawczej nie zaszły większe zmiany, prowadzona była w oparciu o uchwały VI Zjazdu PZPR i w atmosferze przygotowań do VII Zjazdu PZPR a także w związku z przypadającymi jubileuszami 30 lecia zwycięstwa nad faszyzmem i 20 lecia Układu Warszawskiego. Wymienione uroczystości w Wojskach OPK przebiegały na wysokim poziomie merytorycznym i metodycznym.
W odpowiedzi na apel 3 Berlińskiego Pułku Zmechanizowanego masowo rozwijał się żołnierski czyn społeczny oraz ruch przodownictwa i współzawodnictwa, a także podjętych zobowiązań indywidualnych i zespołowych. W okresie tym podjęto; 29142 zobowiązania indywidualne a zrealizowano 30204, podjęto 9811 zobowiązań zespołowych, zrealizowano 100025, których ogólna wartość wynosiła 41 mln złotych, w tym na rzecz gospodarki narodowej 6240 tys. złotych. Liczne kontrole w jednostkach i pododdziałach stwierdziły pełniejsze i emocjonalne zaangażowanie się w realizację zadań szkoleniowo-wychowawczych, wyróżniające się sumiennym wypełnianiem obowiązków żołnierskich.

Obchodzone rocznice skłoniły Zarząd Polityczny Wojsk OPK, do przeprowadzenia analizy, oceny i wniosków wynikających z obchodów rocznic i wielkich kampanii politycznych, do których zaliczono w przyszłości stosować:

1. W realizację przedsięwzięć kampanii politycznych angażować wszystkie ogniwa dowodzenia i wychowania oraz zapewnić masowy udział stanów osobowych jednostek;

2. Wszechstronniej w pracy ideowo-wychowawczej wykorzystywać w przyszłości doświadczenia obchodów wielkich rocznic;

3. Uogólnić pozytywne doświadczenia jednostek i szeroko popularyzować je w środowiskach masowej propagandy i informacji.

W rezultacie dalszego wdrażania instrukcji o przodownictwie i współzawodnictwie a zwłaszcza po wprowadzeniu zarządzenia MON nr 103 z dnia 31 grudnia 1973 roku, nowej instrukcji opracowany został szczegółowy harmonogram zamierzeń organizacyjno-szkoleniowych i propagandowych.
W oparciu o zasady zawarte w nowej instrukcji we wszystkich jednostkach zostały opracowane i zatwierdzone nowe regulaminy współzawodnictwa o miano "przodującego pododdziału".
Stosownie do specyfiki Wojsk OPK, został opracowany i zatwierdzony nowy regulamin współzawodnictwa o miano "Przodującego Oddziału Wojsk OPK".
Zdecydowanie poprawiły się i wzbogaciły formy propagandy przodownictwa i współzawodnictwa. Wprowadzono "Księgi Zasłużonych". Odbyły się zloty przodujących dowódców "Drużyn Służby Socjalistycznej" oraz spotkania Dowództwa Wojsk OPK z "Wzorowymi Dowódcami" i dowódcami "Kluczy Służby Socjalistycznej".
Dużo uwagi przywiązywano do takich form współzawodnictwa, które w warunkach jednostek Wojsk OPK odpowiadały wymogom wysokiego opanowania techniki i sprzętu bojowego, tytuł "mistrza walki powietrznej, indywidualnej i zespołowej"; "mistrzowski dywizjon artylerii rakietowej"; "mistrzowski pododdział techniczny artylerii rakietowej" i "mistrzowski pododdział Wojsk Radiotechnicznych".

W trosce o stałe pogłębianie i podnoszenie wiedzy marksistowsko-leninowskiej myślą przewodnią w upowszechnianiu tej wiedzy było hasło "Każdy oficer wykształconym marksistą".
W zakresie tym podjęto następujące formy szkolenia: szkolenie partyjne w ramach dwuletnich studiów WUML oraz roczne studia na Wydziale Podstaw Marksizmu-Leninizmu; zaoczne studia wyższe o profilu humanistycznym i studia specjalistyczne.
Jako uzupełnienie form szkolenia stanowiły: szkolenie ideologiczne kadry zawodowej; działalność propagandowo-odczytowa; samokształcenie w formie perspektywicznych długoterminowych poleceń partyjnych przydzielanych członkom i kandydatom partii nie objętych organizowanymi formami szkolenia partyjnego i zebrania partyjne o problematyce ideologicznej.

W roku 1975 w pracy partyjno-politycznej ukierunkowano pracę komitetów partyjnych i podstawowych organizacji partyjnych na zwiększenie skuteczności w działalności szkoleniowo-wychowawczej, zgodnie z wymogami VII Zjazdu PZPR i zaangażowanie także kierowniczej kadry jednostek i sztabów.
Opracowane programy działalności szkoleniowo-wychowawczej określały konkretne zadania oraz formy realizacji dla kierowniczej kadry jednostki i oficerów sztabów. Ogółem w różnych formach pracy szkoleniowo-wychowawczej uczestniczyło i realizowało 543 razy kadry kierowniczej jednostek i sztabów. Najlepiej te przedsięwzięcia realizowane były w 79 samodzielnym pułku artylerii, 10 pułku lothictwa myśliwskiego i 3 pułku zakłóceń radioelektronicznych.
Na dobre wyniki pracy szkoleniowo-wychowawczej kierowniczej kadry jednostek i oficerów sztabów decydujący wpływ wywarły takie czynniki jak:

1. Działalność instrukturs ko-metodyczna komitetów partyjnych i sekcji politycznych ukierunkowująca pracę oraz wzbogacająca wiedzę prowadzących i przygotowanie do pracy szkoleniowo-wychowawczej. Działalność ta prowadzona była we wszystkich jednostkach na dobrym poziomie;
2. Równomierne obciążenie pracą szkoleniowo-wychowaczą kierowniczej kadry jednostek i oficerów sztabu.

W wyniku pracy szkoleniowo-wychowawczej kierowniczej kadry jednostek i oficerów sztabów osiągnięte zostały następujące cele: wzrosła ranga i autorytet bezpośredniej pracy wychowawczej z żołnierzami jako jednego z podstawowych elementów kształtowania stanu moralno-politycznego i umacniania gotowości bojowej; nastąpiło zgłębienie wiedzy kierowniczej kadry jednostek o nastrojach, stanie moralno-politycznym, warunkach socjalno-bytowych i stosunkach międzyludzkich panujących w podległych sobie jednostkach i pododdziałach; umocniło się przekonanie kierowniczej kadry jednostek i sztabów o potrzebie ścisłego kontaktu z masami żołnierskimi w celu wysłuchania ich postulatów i wniosków oraz reagowania na negatywne zjawiska utrudniające proces szkolenia i wychowania; wzrósł poziom dyscypliny i porządku

wojskowego; poprawiła się jakość wykonywania obowiązków służbowych a przede wszystkim wzrosła troska kadry i żołnierzy o należyte pełnienie służb i dyżurów; mimo obiektywnych trudności odnotowano dalszy postęp na drodze do poprawy warunków socjalno-bytowych i kulturalno-wypoczynkowych kadry, żołnierzy i pracowników cywilnych; poprawiła się jakość i skuteczność pracy organizacji społecznych, a przede wszystkim SZMW i ORW, a także takich czynników społecznych jak Rad Podoficerów Zawodowych i Sądów Honorowych i Sądów Koleżeńskich.[21/]

Na początku roku 1976 dokonana została ocena realizacji zadań przez instancje i organizacje partyjne Wojsk OPK, dotyczących szkolenia wojskowego i gotowości bojowej w świetle uchwały VII Zjazdu PZPR i X Konferencji Sprawozdawczo-Wyborczej Wojsk OPK.

W wyniku dobrze wykonywanych obowiązków w okresie tym uzyskano bardzo dobre i dobre wyniki w szeregu dziedzinach działalności szkoleniowej i wychowawczej. Najbardziej przekonywującym dowodem skuteczności stosowanych form, metod i kierunków działania dowódców, aparatu politycznego, instancji i organizacji partyjnych w tym zakresie było:

- uzyskanie wysokich ocen w strzelaniu na poligonie w ZSRR przez 3 Łużycką Dywizję Artylerii, 4 i 26 brygadę artylerii OPK, wymienione związki taktyczne otrzymały oceny bardzo dobre;
- uzyskanie zadowalających wyników w inspekcji MON przez 79 samodzielny pułk artylerii, 31 batalion radiotechniczny, 62 pułk lotnictwa myśliwskiego i Centrum Szkolenia Specjalistów Artylerii i Radiotechniki, wszystkie jednostki otrzymały oceny bardzo dobre;
- uzyskanie pierwszego i drugiego miejsca w III Centralnych Zawodach Rozpoznania Powietrznego przez pilotów Wojsk OPK, w zawodach tych pierwsze miejsce zespołowe zdobyli piloci z 3 Korpusu OPK;

21/. Biuletyn nr 1/76, Materiały i postanowienia z zamierzeń partyjnych KP Wojsk OPK przeprowadzonych w okresie od listopada 1975 r. do stycznia 1976 r., Warszawa 1976, s. 20 i 21.

- uzyskanie w pierwszym półroczu 1975 r. miana "Wzorowego Dowódcy" przez 276 dowódców, w analogicznym okresie roku 1974 miano to uzyskało tylko 183 dowódców;
- nadanie 8366 odznak "Wzorowego Żołnierza" i 213 odznak "Wzorowego Kierowcy";
- uzyskanie przez 746 drużyn miana "Drużyny Służby Socjalistycznej";
- uzyskanie wyższej klasy specjalisty wojskowego przez 10319 osób.

Na szczególne podkreślenie zasługiwał ogromny wysiłek kadry i żołnierzy służby zasadniczej wielu jednostek włożony w inżynieryjną rozbudowę i modernizację obiektów specjalnych, gospodarczych i socjalnych.
Zadania nakreślone w dyrektywie Ministra Obrony Narodowej i wytycznych Szefa GZP WP dla Wojsk OPK na rok szkolny 1975 zostały zrealizowane w stopniu zadowalającym.[22/]

W całokształcie działalności szkoleniowej i partyjno-politycznej w roku 1975 integralną część stanowiła problematyka przodownictwa i współzawodnictwa, do zwiększenia jej efektywności wykorzystano sprzyjającą atmosferę polityczną towarzyszącą obchodom 30 lecia zwycięstwa nad faszyzmem, 20 lecia podpisania Układu Warszawskiego i kampanii przygotowań do VII Zjazdu PZPR. Szczególnie intensywnie w roku 1975 rozwinęło się przodownictwo indywidualne, ogółem w Wojskach OPK miano "Wzorowego Żołnierza" w poszczególnych grupach żołnierzy służby zasadniczej uzyskało 37,7% stanu osobowego. Odznaki "Wzorowego Dowódcy" uzyskało 432 dowódców.
Pracownikom cywilnym nadano 160 pracownikom miano "Pracownika Pracy Socjalistycznej" i "Zasłużonego Pracownika Pracy Socjalistycznej".

22/. Biuletyn nr 1/76, Materiały i postanowienia z zamierzeń partyjnych KP Wojsk OPK przeprowadzonych w okresie od listopada 1975 r. do stycznia 1976 r., Warszawa 1976 r. s. 29 i 30.

Znaczny był również udział w przodownictwie członków i kandydatów PZPR, ponad 71% uzyskało miano "Wzorowego Żołnierza".
Udział członków SZMW w przodownictwie i współzawodnictwie był także duży ze względu na stosowane różne formy działania.
Jedną z bardziej inowacyjnych form działania było organizowanie współzawodnictwa o miano "Przodującego Koła SZMW w Wojskach OPK", do konkursu tego przystąpiło 462 koła SZMW. Ponadto organizacje SZMW przeprowadziły 2098 różnego typu konkursów ze znajomości sprzętu bojowego, zorganizowano także 122 olimpiady wiedzy technicznej.
W wyniku realizacji podjętego czynu żołnierskiego 11 161 żołnierzy zdobyło odznaki "Wzorowego Żołnierza" i "Wzorowego Kierowcy".
Ogółem w Wojskach OPK w 1975 roku członkowie SZMW w stosunku do ogółu członków zdobyli ponad 53% odznak "Wzorowego Żołnierza".

Oprócz współzawodnictwa indywidualnego rozwinęło się współzawodnictwo zespołowe o miano "Drużyny Służby Socjalistycznej", "Klucza Służby Socjalistycznej" oraz przodującego pododdziału i oddziału.
W roku 1975 w Wojskach OPK o zdobycie "Drużyny Służby Socjalistycznej ubiegało się 1873 drużyny i zespoły, uzyskało 1091, które stanowiły 35% ogółu drużyn w Wojskach OPK.
We współzawodnictwie "Kluczy Służby Socjalistycznej" brało udział 50% wszystkich kluczy, z których 35 zatwierdzono, stanowiło to ponad 47% ogółu kluczy.
O miano przodującego pododdziału ubiegało się 795 plutonów, stanowiły one więcej niż 69% ogółu plutonów, miano przodującego zdobyło tylko 174 plutonów. Równolegle z wymienionymi pododdziałami o miano przodującej ubiegało się 287 kompanii, które stanowiły ponad 75% ogółu kompanii, wymagane warunki spełniło tylko 88 kompanii.[23/]
Analiza rozwoju przodownictwa i współzawodnictwa za rok 1975 wykazała, że w wyniku właściwie ukierunkowanej i w zdecydowanej większości jednostek dobrze prowadzonej działalności dowództw, instancji i organizacji partyjnych, aparatu partyjno-politycznego i SZMW potwierdziła prawidłowy rozwój tego ruchu i jego pozytywny wpływ na podniesienie poziomu szkolenia, dyscypliny i gotowości bojowej.

23/. DWOPK, teczka nr 4/76, Informacja o rozwoju ruchu przodownictwa indywidualnego i współzawodnictwa zespołowego w Wojskach za 1975 r. z dnia 27.02.1976 r., s. 20 -22.

Oddziały wyróżniane w rozkazie Ministra Obrony Narodowej nr 023 z dnia 31.10.1975 roku, za osiągnięcie najlepszych wyników, za całokształt działalności a zwłaszcza w dyscyplinie i przygotowania bojowego legitymowały się również wyższymi wskaźnikami osiągniętymi w przodownictwie i współzawodnictwie, do nich należały: 1 Dywizja Artylerii OPK im. Powstańców Śląskich, kolejno po raz drugi uzyskała ponad 51% "Wzorowych Żołnierzy"; 3 Łużycka Dywizja Artylerii OPK uzyskała 49% "Wzorowych Żołnierzy"; Wyższa Oficerska Szkoła Radiotechniczna im. kpt. S. Bartosika; 3 brygada radiotechniczna uzyskała ponad 45% "Wzorowych Żołnierzy"; 11 Brandenburski Pułk Lotnictwa Myśliwskiego OPK uzyskał także ponad 47% "Wzorowych Żołnierzy".

Równocześnie Dowódca Wojsk OPK za uzyskanie bardzo dobrych i dobrych wyników w utrzymywaniu wysokiego poziomu gotowości bojowej, szkolenia i dyscypliny w rozkazie nr 0264 z dnia 13 listopada 1975 roku wyróżnił następujące jednostki: 3 Korpus OPK, który uzyskał 48% "Wzorowych Żołnierzy"; Centralne Stanowisko Dowodzenia Wojsk OPK, uzyskało 67% "Wzorowych Żołnierzy" i Centrum Szkolenia Specjalistów Artylerii i Radiotechniki. W rozkazie tym również zostały wymienione jednostki, które osiągnęły niskie wskaźniki w całokształcie szkolenia, gotowości bojowej i dyscyplinie, sklasyfikowano je niżej w rocznej ocenie Wojsk OPK, do nich zaliczono: 24 Ośrodek Szkolenia Specjalistów Samochodowych; 34 pułk lotnictwa myśliwskiego OPK i 3 pułk rozpoznania radioelektronicznego.[24/]

Trwające obrady VII Zjazdu PZPR w dniach 8 - 12 grudnia 1975 roku, przed wszystkimi ludźmi w mundurach określiły nowe zadania a przed Wojskami OPK szczególne zadania. Już w okresie trwania Zjazdu prowadzona była wzmożona praca, dająca konkretne efekty w kształtowaniu dobrych nastrojów, stanu moralno-politycznego i dyscypliny. Uwidoczniło się umocnienie kierowniczej roli partii i jej autorytetu, czego dowodem było wstępowanie przodujących żołnierzy w szeregi partii, w okresie tym przyjęto 422 kandydatów PZPR.

24/. DWOPK, teczka nr 9/2P, Ocena rozwoju ruchu przodownictwa i współzawodnictwa w Wojskach OPK za 1975 r., s. 39 i 40.

Obrady VII Zjazdu PZPR stanowiły dobry początek walki o wyższą jakość pracy partyjnej i służbowej.

Treść i uchwały VII a później VIII Zjazdu PZPR wytyczały kierunki pracy partyjno-politycznej na lata 1976 - 1980.
W pracy partyjno-politycznej i wychowawczej na początku roku 1976 przystąpiono do realizacji najbliższych zadań wynikających dla Wojsk Obrony Powietrznej Kraju, do nich zaliczono:

1. Przyswojenie dorobku VIII Zjazdu PZPR, treścią jego uchwały, referatami programowymi Edwarda Gierka, gen. armii Wojciecha Jaruzelskiego i Leonida Breżniewa a także ukompletowanie całości materiałów z VII Zjazdu PZPR;

2. W codziennej pracy propagandowo-agitacyjnej dotarcie z materiałami VII Zjazdu PZPR do wszystkich grup i środowisk żołnierskich;

3. Dorobek teoretyczny VII Zjazdu PZPR, którego jednym z istotnych elementów był problem zbudowania rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego wymagał wszechstronnego wyjaśnienia tej problematyki;

4. Wyjaśnienia wymagało także programowanie wzajemnej relacji i zależności między dalszym dynamicznym rozwojem budownictwa spcjalistycznego, o wyższą jakość pracy i warunków życia narodu;

5. Podkreślenie międzynarodowego znaczenia VII Zjazdu PZPR i internacjonalistycznego ruchu robotniczego, walki o pokój i socjalizm na całym świecie;

6. W zaostrzającej się walce ideologicznej i rozwijającej się propagandzie antyimperialistycznej wyłaniają się zadania wychowania antyimperialistycznego we wszystkich formach oraz umacnianie obronności kraju i wypełnienia sojuszniczych zobowiązań w ramach Układu Warszawskiego;

7. Działanie na rzecz podnoszenia gotowości bojowej, wzorowej służby, szkolenia i wychowania, a szczególnie w dyscyplinie wojskowej, pracy ideowo-wychowawczej, sprawnego funkcjonowania systemu kierowania i dowodzenia, przestrzegania porządku wojskowego i bezpieczeństwa lotów;

8. Doskonalenie i umacnianie kierowniczej roli partii w Wojskach OPK;

9. Podkreślenie rangi pracy ideologicznej, w myśl rzuconego hasła "każdy żołnierz zawodowy wykształconym marksistą". W tym układzie szczególnego znaczenia nabierało szkolenie ideowo-polityczne i partyjne.

Kolejnym ważnym działaniem wszystkich ogniw partyjno-politycznych Wojsk OPK na początku roku 1976, były wybory do Sejmu PRL i Rad Narodowych szczebla wojewódzkiego przewidziane na 21 marca 1976 roku.
Praca nad projektem i uchwaleniem Konstytucji PRL, a także praca wyjaśniająca i organizacyjna nad połączeniem trzech dotychczasowych organizacji młodzieżowych; Związku Młodzieży Socjalistycznej, Socjalistycznego Związku Młodzieży Wojskowej i Socjalistycznego Związku Młodzieży Wiejskiej w jeden Związek Socjalistycznej Młodzieży Polskiej.

W działalności partyjno-politycznej w tym okresie zamierzano uzyskać następujące cele: pogłębienie zespolenia Sił Zbrojnych wokół linii politycznej partii oraz mobilizacja żołnierzy do aktywnego udziału w realizacji nakreślonego na VII Zjeździe PZPR programu rozwoju kraju; eksponowanie na tle wyborów postępującego procesu demokratyzacji życia społecznego oraz zwiększenie możliwości bezpośredniego udziału obywateli w kierowaniu życiem kraju, regionu i środowiska, utrwalenie przekonania o wyższości demokracji socjalistycznej oraz olbrzymiej roli Sejmu PRL i organów przedstawicielskich w życiu społeczno-politycznym naszego kraju; ukształtowanie przekonań i zaangażowanych postaw w realizacji zadań wytyczonych przez partię w tym zadań umacniania zdolności obronnej Sił Zbrojnych PRL.[25/]

25/. Biuletyn nr 1/76, Materiały i postanowienia z zamierzeń partyjnych KP Wojsk OPK przeprowadzonych w okresie od listopada 1975 r. do stycznia 1976 r., Warszawa 1976, s. 50 - 52.

Na początku roku 1976 dokonano oceny udziału instancji i organizacji partyjnych w kształtowaniu stanu moralno-politycznego i dyscypliny. Stwierdzono, że na tym odcinku poczyniono znaczne postępy i uzyskano liczące się efekty. Jednak nie we wszystkich jednostkach udało się osiągnąć jednakowe rezultaty, w konsekwencji doprowadziło to do obniżenia stanu dyscypliny w roku 1975. Najsłabszym ogniwem w pracy partyjno-politycznej, było zjawisko nie doprowadzania informacji i pracy polityczno-wychowawczej do podstawowych ogniw jakimi były: kompania, pluton, drużyna a nawet pojedynczy żołnierz.
Dążono do wyrobienia wśród stanów osobowych świadomości, że gotowość bojowa składa się z działania pojedynczych ludzi, a następnie zgrania poszczególnych kolektywów, pododdziałów, pułków, korpusów i całych wojsk.

W toku realizacji zadań wynikających z uchwał partii i X Konferencji Sprawozdawczo-Wyborczej Wojsk OPK, nastąpiło znaczne ożywienie oraz wzrost ofensywności pracy ideowo-wychowawczej w organizacjach partyjnych. W działalności Komitetu Partyjnego Wojsk OPK oraz organizacji i instancji partyjnych w oddziałach i sztabach wiele uwagi poświęcano pobudzeniu zainteresowania członkom i kandydatom PZPR problematyką teorii marksistowsko-leninowskiej, zagadnieniem światopoglądowym, a także problemami kształtowania patriotycznych i internacjonalistycznych postaw stanów osobowych.[26/]

W wyniku prowadzenia wielokierunkowej pracy partyjno-politycznej i wychowawczej w ostatnich latach Wojsk OPK zdobywały wielokrotnie pierwsze miejsce wśród rodzajów Sił Zbrojnych PRL, co świadczyło o trwałości i corocznym potwierdzeniu dorobku szkoleniowo-wychowawczego.
Rok 1975 był dla Wojsk OPK rokiem mniej korzystnym. Wystąpiło szereg ujemnych zjawisk w sferze działania ludzi, które stały się główną przyczyną regresu w procesie wyszkolenia i dyscypliny.

26/. Biuletyn nr 2/76, Materiały i postanowienia z zamierzeń partyjnych KP Wojsk OPK ptzeprowadzonych w okresie od stycznia do kwietnia 1976 r., Warszawa 1976 r., s. 21.

Dowódcy, aparat partyjno-polityczny, instancji i organizacje partyjne oraz młodzieżowe mimo prowadzonej wielokierunkowej działalności, pożądanych efektów nie osiągnęły, w tej sytuacji zagrożone stały się zadania roku 1976, przy dalszym obniżaniu dyscypliny, której wyniki były wymierne.
Jeżeli Wojska OPK podczas inspekcji Ministerstwa Obrony Narodowej w roku 1974 za całokształt działalności otrzymały ocenę 4,23, za stan moralno-polityczny 4,69 i za stan dyscypliny 4,38, to w roku 1975 otrzymały ocenę 3,57, a za stan moralno-polityczny 3,9.[27/]

Ze względu na powstanie Związku Socjalistycznej Młodzieży Polskiej oraz wprowadzenie w życie znowelizowanych instrukcji " O pracy POP w Siłach Zbrojnych" i "Zadaniach, kompetencjach, strukturze organów partyjno-politycznych, aparatu politycznego i instancji partyjnych Sił Zbrojnych PRL", które wprowadziły nowe elementy i określiły nowe zadania dla aparatu politycznego i organizacji partyjnych w dziedzinie udzielania pomocy i inspirowania oraz kierowania pracą Związku Socjalistycznej Młodzieży Polskiej.

W minionych latach do wyróżniających się komitetów i egzekutyw sprawujących opiekę nad organizacjami młodzieżowymi należały komitety partyjne: 1 Korpusu OPK, 4 brygady artylerii OPK, Centrum Szkolenia Specjalistów Artylerii i Radiotechniki, Wyższej Oficerskiej Szkoły Radiotechnicznej, 1 dywizji artylerii OPK, 34 pułku lotnictwa myśliwskiego i wiele innych instancji partyjnych.[28/]

W ciągu trzech lat działalności SZMW umocniono działalność ideowo-wychowawczą w organizacji młodzieżowej w zakresie wychowania patriotycznego, internacjonalistycznego, antyimperialistycznego i laickiego.

27/. Biuletyn nr 2/76, Materiały i postanowienia z zamierzeń partyjnych KP Wojsk OPK przeprowadzonych w okresie od stycznia do kwietnia 1976 r. Warszawa 1976 r., s. 24.

28/. Biuletyn nr 3/76, Materiały dotyczące pracy partyjnej oraz oceny i postanowienia Komitetu i egzekutywy KP Wojsk OPK z maja 1976 r., Warszawa 1976 r. s. 24.

Wzrosła liczba lektoratów młodzieżowych, działających w nich lektorów i wygłoszonych prelekcji.
Doskonalił się również poziom ich prowadzenia oraz wzrosła ich rola wychowawcza i skuteczność. Szczególną zasługą lektoratów młodzieżowych była popularyzacja i udział w konkursach organizowanych przez Radę Młodzieżową Wojsk OPK polegających na opisywaniu wspomnień i przeżyć bohaterów walki i pracy do Polski Ludowej. Tylko w dwu ostatnich konkursach z okazji 30-lecia PRL i 30-lecia zwycięstwa nad faszyzmem wzięło udział 960 aktywistów SZMW, którzy w oparciu o 1758 zwiadów i patroli do weteranów zebrali interesujący materiał o dużej wymowie ideowo-patriotycznej.[29/]

Działalność organizacji młodzieżowych Wojsk OPK w Siłach Zbrojnych PRL uzyskała wysoką ocenę, potwierdzomą na naradzie aktywu SZMW. Wniosły one godny i liczący się wkład do bilansu osiągnięć z pełną konsekwencją dążyły do realizacji postawionych sobie celów.
Jednym z ważnych przedsięwzięć roku 1976, zgodnie z założeniami programowo-organizacyjnymi i wytycznymi GZP WP w dniu 16 maja 1976 roku przeprowadzony został w Wojskach OPK Ogólnopartyjny Czyn Społeczny i Produkcyjny. W czynie tym wzięło udział 11046 członków i kandydatów partii, ponadto uczestniczyło 21 392 żołnierzy bezpartyjnych, 1606 pracowników cywilnych i 1546 członków rodzin kadry zawodowej.
Szacunkowa wartość zrealizowanych prac w Wojskach OPK kształtowała się w granicach 3370 tys. złotych, z tego na rzecz wojska 3192 tys. złotych i gospodarki narodowej 178 tys. złotych.
Do ważniejszych przedsięwzięć zrealizowanych na rzecz gospodarki narodowej zaliczono: sadzenie drzew w Toruniu i Mrzeżynie, budowa boisk sportowych wspólnie z zakładami pracy w Toruniu i Radzionkowie, praca przy budowie szosy Sosnowiec-Katowice i praca przy zakładaniu parku wypoczynkowego w Nowym Dworze Mazowieckim.[30/]

29/. Biuletyn nr 3/76, Materiały dotyczące pracy partyjnej oraz oceny i postanowienia Komitetu i egzekutywy KP Wojsk OPK z miesiąca maja 1976 r., Warszawa 1976 r., s. 34 i 35.

30/. Biuletyn nr 3/76, Materiały dotyczące pracy partyjnej oraz oceny i postanowienia Komitetu i egzekutywy KP Wojsk OPK z miesiąca maja 1976 r., Warszawa 1976 r., s. 58 - 59.

W roku 1976 w całokształcie szkolenia politycznego kadry zawodowej i żołnierzy służby zasadniczej osiągnięto dobre rezultaty, uzyskując podczas inspekcji ogólną ocenę 3,91, był to najlepszy wynik w Siłach Zbrojnych PRL.
Natomiast w tym samym roku w systemie szkolenia partyjnego działało 301 Kół Wiedzy o Partii, które obejmowały 5878 uczestników.
Ogółem na poszczególnych wydziałach WUML rozpoczęło studia; filozoficzno-socjalogiczne 480 słuchaczy, religioznawczo-etyczne 368 słuchaczy, ekonomiczne 260 słuchaczy, nauk politycznych i wojskowych 54 słuchaczy, podstaw marksizmu 349 słuchaczy i kierowniczej kadry 23 słuchaczy.[31/]

Wykonane zostały także główne zadania szkoleniowe wytyczone na rok 1976 w rozkazie Ministra Obrony Narodowej nr 023 z dnia 31.10.1975 roku i wystąpieniach jego na odprawach kierowniczej kadry Sił Zbrojnych z dnia 6.11.1975 roku i 29.03.1976 roku, zostały przez Wojska OPK wykonane.
Stan wyszkolenia związków taktycznych i oddziałów został oceniony jako dobre ze średnią 3,85, wyższą od poziomu z roku 1975.
Wojska rakietowe uzyskały wyniki wyższe niż w latach poprzednich, na 12 strzelających dywizjonów 10 uzyskało oceny bardzo dobry a 2 oceny dobre.
W roku 1976 w Wojskach OPK osiągnięto najlepsze wyniki z wychowania fizycznego w Siłach Zbrojnych uzyskując średnią ocenę 4,27, podobnie najwyższą ocenę uzyskano z gotowości alarmowej ze średnią 3,93.[32/]

Rok 1977 był kontynuacją zamierzeń szkolemiowo-wychowawczych i realizacją uchwał VII Zjazdu PZPR, zapoczątkował obchody wielkich rocznic, które rozpoczęła 60 rocznica Wielkiej Socjelistycznej Rewolucji Październikowej.
Uchwały VII Zjazdu PZPR oraz III i VII Plenum KC PZPR wyznaczały kierunki i treści pracy ideowo-wychowawczej związanej z kształtowaniem świadomości socjalistycznej i umacnianiem ideowej i patriotycznej jedności narodu w warunkach istniejącej sytuacji polityczno-militarnej w świecie i konfrontacji ideologicznej między dwoma systemami społeczno-politycznymi.

31/. Biuletyn nr 4/76, Materiały dotyczące pracy partyjnej oraz oceny i postanowienia Komitetu i egzekutywy KP Wojsk OPK podjęte w okresie czerwiec-lipiec 1976 r., Warszawa 1976, s. 6-25.

32/. Biuletyn nr 1/77, Materiały dotyczące pracy partyjnej oraz oceny i postanowienia Komitetu i egzekutywy KP Wojsk OPK podjęte w okresie listopad-grudzień 1976 r., Warszawa 1977, s. 5 - 44.

Jednym z głównych zamierzeń było umacnianie stanu moralno-politycznego Wojsk OPK, organizacje i instancje partyjne traktowały je jako jedno z zasadniczych zadań codziennej działalności, poprzez dowódców, aparat partyjno-polityczny oraz organizacje ZSMP.

W rezultacie całokształtu działalności szkoleniowo-wychowawczej rok 1977 w Wojskach OPK zakończony został bilansem pozytywnym. Zadania postawione przed Wojskami OPK w dyrektywie Ministra Obrony Narodowej zostały pomyślnie zrealizowane. Uczyniono krok naprzód w doskonaleniu i umacnianiu systemu obrony powietrznej kraju.

W wyniku realizacji zasadniczych zadań szkoleniowych, organizacyjnych i materiałowo-technicznych umocniona została gotowość bojowa Wojsk OPK. Wojska OPK pozytywnie zostały ocenione na Radzie Wojskowej państw Układu Warszawskiego w październiku 1977 roku, na komitecie Ministrów Obrony 28 - 29 listopada 1977 roku, oraz na Radzie Wojskowej Wojsk OPK z udziałem Ministra Obrony Narodowej w dniu 25 listopada 1977 roku.

Szereg jednostek zostało wyróżnionych przez Ministra Obrony Narodowej oraz przez Dowódcę Wojsk OPK.

Do szczególnych osiągnięć roku 1977 należała organizacja i działanie 3 Korpusu OPK w ćwiczeniach "NEON-77" połączonych ze strzelaniami bojowymi na poligonie w ZSRR prowadzonych po raz pierwszy w warunkach nocnych. Jednostki lotnicze osiągnęły dobry poziom wyszkolenia taktyczno-specjalnego, natomiast wojska radiotechniczne utrzymały wysoki stan sprawności dyżurów bojowych i sprawnie wprowadzały do pracy bojowej nowy sprzęt radiolokacyjny.

Do wszystkich bardzo dobrych i dobrych wyników uzyskanych w szkoleniu i gotowości bojowej Wojsk OPK 1977 roku przyczyniła się ofiarna, zaangażowana kadra i żołnierze służby zasadniczej oraz aktywna i dość skuteczna działalność wszystkich ogniw partyjno-politycznych i młodzieżowych.[331]

---

331. Biuletyn nr 1/78, Materiały dotyczące pracy partyjnej oraz oceny i postanowienia komitetu i egzekutywy KP Wojsk OPK podjęte w okresie listopad-grudzień 1977 r., Warszawa 1978.

Pozytywną ocenę pracy organy partyjno-polityczne w Wojskach OPK uzyskały także w 1978 roku. W tym roku nastąpiło usprawnienie wielu odcinków pracy organów partyjno-politycznych, do których zaliczono: zwiększenie wymagalności i pryncypialności rozliczania z wykonywania stawianych zadań; udoskonalenie organizacji pracy aparatu partyjno-politycznego w czasie ćwiczeń; uczynienie dalszego postępu w wypracowaniu skuteczniejszych form i metod pracy partyjno-politycznej dostosowanych do specyfiki poszczególnych rodzajów Wojsk OPK oraz wprowadzono wiele nowych rozwiązań podnoszących skuteczność pracy politycznej.
Główne cele i zadania w działalności partyjno-politycznej i ideowo-wychowawczej wyznaczały uchwały VIII Zjazdu PZPR i II Krajowej Konferencji partyjnej oraz postanowienia plenarne KC PZPR.[34/]
Istotnym czynnikiem mającym wpływ na poprawę stylu i organizacji pracy partyjno-politycznej w Wojskach OPK miały zmiany personalne.[35/ xx]

Rok 1978 w Wojskach OPK charakteryzował się dalszą ofiarną pracą dowódców, aparatu partyjno-politycznego, instancji i organizacji partyjnych, młodzieżowych i ogniw społecznego działania na rzecz jak najlepszego wykonania zadań nakreślonych w Dyrektywie MON do działalności Sił Zbrojnych PRL w latach 1976 - 1980, rozkazie Ministra Obrony Narodowej do szkolenia Sił Zbrojnych w 1978 roku oraz wytycznych Szefa GZP WP do pracy partyjno-politycznej na ten rok.
Rok 1978 obfitował także w wiele doniosłych rocznic, których obchody wpłynęły na wzrost tętna życia w Wojskach OPK. Szczególne znaczenie miały obchody 35-lecia ludowego WP, a zwłaszcza realizacja uchwały Sekretariatu KC PZPR w sprawie podejmowania czynów i zobowiązań dla uczczenia tego jubileuszu.

34/. Wyższa Oficerska Szkoła Radiotechniczna /i dalej WOSR/, teczka nr 20/II/79, Ocena niektórych elementów stylu i organizacji pracy organów partyjno-politycznych w Wojskach OPK dokonana na posiedzeniu Kolegium Zarządu Politycznego Wojsk OPK w dniu 28.12.1978 r. s. 6 i 7.

35/. Dotychczasowy szef ZP WOPK gen.bryg. Jan Cieślik odszedł do pracy w organizacjach paramilitarnych.

Właściwie wykorzystano także w działalności ideowo-wychowawczej obchody 61 rocznicy Wielkiej Socjalistycznej Rewolucji Październikowej oraz 60-lecie odzyskania niepodległości przez Polskę i 30-lecie zjednoczenia polskiego ruchu robotniczego.

W rezultacie szeroko zakrojonej i różnorodnej działalności partyjno-politycznej w zakresie dalszego pogłębiania i umacniania stanu moralno-politycznego w Wojskach OPK uzyskano szereg pozytywnych wyników. Właściwie wówczas oceniano zjawiska ideowo-polityczne w ówczesnym świecie i w pełni solidaryzowano się z pokojowymi inicjatywami państw socjalistycznych.
Wymiernym wyznacznikiem wzrostu świadomości i społeczno-politycznego zaangażowania żołnierzy Wojsk OPK, był systematyczny wzrost szeregów partyjnych.
Natomiast wykładnikiem patriotycznych i obywatelskich postaw żołnierskich Wojsk OPK były zrealizowane czyny społeczne podjęte w odpowiedzi na apel 1 Warszawskiej Dywizji Zmechanizowanej. Czyny te dobrze służyły i służą dalszemu umacnianiu gotowości bojowej, realizacji bieżących zadań szkoleniowych, poprawie warunków socjalno-bytowych, podnoszeniu estetyki rejonów zakwaterowania, wpływających pozytywnie na ruch przodownictwa i współzawodnictwa, były jednocześnie ważnym elementem w procesie patriotycznego i internacjonalistycznego wychowania.

Tylko realizacji czynów społecznych przyczyniła się w znacznej mierze do uzyskania trwałych efektów ideowo-wychowawczych, szkoleniowych i gospodarczych. Ogólna wartość czynów i zobowiązań podjętych w Wojskach OPK wyniosła ponad 60 milionów złotych.
W ramach podjętych zobowiązań ponad 16 tysięcy żołnierzy Wojsk OPK oddało 7456 litrów krwi. W wyniku zadeklarowanych kwot na Narodowy Fundusz Ochrony Zdrowia wpłacono 3400 000 złotych.
Wyrazem zaangażowanych postaw stanów osobowych jednostek Wojsk OPK był dalszy rozwój ilościowy i jakościowy przodownictwa i współzawodnictwa. Zdynamizowana działalność dowódcza i partyjno-polityczna w roku 35-lecia ludowego WP wyzwoliła nowe rezerwy w tym zakresie, spowodowała iż ruch ten odegrał znaczną rolę w procesie szkoleniowo-wychowawczym, w kształtowaniu zdyscyplinowanych postaw i aktywności społecznej.

Realizując podjęte zobowiązania żołnierze Wojsk OPK uzyskali 10565 tytułów "Wzorowy Żołnierz", 798 "Wzorowy Kierowca", 176 "Wzorowy Podchorąży", 198 "Wzorowy Dowódca" i 1542 drużynom przyznano miano "Drużyny Służby Socjalistycznej". 12 tysięcy żołnierzy zdobyło klasę specjalisty wojskowego. Odnotowano także znaczny postęp we współzawodnictwie o miano "Przodującego poddoaziału" oraz "Pododdziału wzorowej kultury".
Zangażowane postawy żołnierzy Wojsk OPK znajdowały również swoje potwierdzenie w należytym wykonywaniu codziennych obowiązków służbowych a zwłaszcza w realizacji trudnych i złożonych zadań w czasie ćwiczeń "KRYPTON-78", "LATO-78" i "GRANIT-78" oraz strzelań na poligonie w Związku Radzieckim, wszystkie grupy wyjeżdżające na strzelanie do ZSRR w 1978 roku uzyskały oceny bardzo dobre.[36/]

W 1978 roku osiągnięto dalszy postęp w działalności dowódców, aparatu partyjno-politycznego, organizacji partyjnych i młodzieżowych w procesie doskonalenia przodownictwa i współzawodnictwa w Wojskach OPK. Położono nacisk na jakość tego ruchu, na umacnianie rangi i wartości miana "Wzorowy..." w środowisku wojskowym. Zwrócono także uwagę na ściślejsze powiązanie ruchu współzawodnictwa z procesem szkolenia i wychowania oraz jakości tego ruchu.
Na zadawalający stan przodownictwa i współzawodnictwa w Wojskach OPK w istotnym stopniu wpłynęło: szkolenie instrukturskometodyczne kierowniczego aparatu partyjno-politycznego Wojsk OPK; jak również ocena pracy ogniw służbowych i społecznych w dziedzinie jakościowego rozwoju przodownictwa i współzawodnictwa dokonywana na posiedzeniach Rady Wojskowej Wojsk OPK, związków operacyjno-taktycznych i związków taktycznych.

36/. WOSR, teczka nr 20/II/79, Ocena stanu moralno-politycznego i dyscypliny w WOPK w tym członków i kandydatów partii oraz dalsze zadania w tej dziedzinie w świetle "Programu umacniania dyscypliny w Siłach Zbrojnych PRL" i "Harmonogramu umacniania dyscypliny w Wojskach OPK" s. 60 - 62.

Całokształt działalności partyjno-politycznej w Wojskach OPK w 1979 roku nie zaszły istotne zmiany, realizowano je w dość skomplikowanej sytuacji międzynarodowej oraz wciąż wzrastających wymogów w dziedzinie umacniania obrony i bezpieczeństwa kraju. Konsekwentnie dążono do podniesienia jakości i skuteczności pracy partyjno-politycznej w Wojskach OPK, których niewątpliwie nieodłączne elementy stanowią styl i organizacja działania organów partyjno-politycznych.

Problemowi doskonalenia stylu i jakości pracy partyjno-politycznej i ideowo-wychowawczej w Wojskach OPK poświęcono wiele uwagi oraz nadano najwyższą rangę. W ciągu całego roku organy partyjno-polityczne wszystkich szczebli nieustannie doskonaliły styl swego działania, widząc w tym jedno z głównych źródeł podniesienia jakości i skuteczności pracy ideowo-wychowawczej. Celowi temu służyło doskonalenie wiedzy i praktycznych umiejętności oficerów politycznych w czasie szkoleń teoretyczno-metodycznych, wymiany doświadczeń i wzorowego pokazu.

W 1979 i 1980 roku Zarząd Polityczny Wojsk OPK przeprowadzał szkolenia teoretyczno-metodyczne aparatu partyjno-politycznego poszczególnych rodzajów wojsk na wybrane tematy na bazie przodujących związków taktycznych i oddziałów.

Zwiększono bezpośredni udział i pomoc oficerów organów partyjno-politycznych w programowaniu działalnosci i organizowaniu ważniejsz przedsięwzięć w podległych jednostkach. Poprawiono koncentrację działania organów i ogniw partyjno-politycznych na zadaniach zasadniczych, zwiększając czas oficerów politycznych na działalność koncepcyjną i wdrożeniowo-kontrolną.

Nie w pełni zdołano wyeliminować z praktyki pracy organów partyjno-politycznych asekuranctwo oraz przesadne koncentrowanie uwagi na zamierzeniach organizacyjnych nie mające większego znaczenia dla jakości i skuteczności pracy ideowo-wychowawczej.

Osiągnięto wyższą jakość dokonywanych analiz, ocen i opracowań problemowych. Podniesiono poziom merytoryczno-organizacyjny narad, odpraw i innych przedsięwzięć organizacyjnych na rzecz jakości,

znacznie wzrosła jakość i efektywność kontroli i nadzoru służbowego poprzez zwiększenie ilości oraz jakości kontroli prowadzonych przez organa partyjno-polityczne związków taktycznych i operacyjno-taktycznych.
Zwiększono także popularyzację i upowszechnianie najskuteczniejszych form, metod i doświadczeń pracy partyjno-politycznej.

Efekty szkoleniowo-wychowawcze uzyskane przez Wojska OPK w 1979 roku i w pierwszym półroczu 1980 roku, potwierdziły dobrą jakość i skuteczność stylu, form i metod pracy aparatu partyjno-politycznego Wojsk OPK i wykazały znaczną poprawę stylu, wzrostu jakości oraz efektywności pracy organów partyjno-politycznych w stosunku do lat ubiegłych.[37]

Osiągnięte wymierne rezultaty i efekty pracy partyjno-politycznej w Wojskach OPK w 1979 roku i w pierwszej połowie roku 1980 skłoniły kierownictwo Zarządu Politycznego Wojsk OPK do wydania zaleceń celem dalszego doskonalenia stylu, organizacji i efektywności pracy organów partyjno-politycznych Wojsk OPK do końca 1980 roku i na rok 1981.
W tym celu zalecono: nieustanne doskonalenie stylu pracy organów partyjno-politycznych oraz poszczególnych oficerów aparatu partyjno-politycznego, jako jednego z głównych elementów podnoszenia jakości i efektywności pracy; zwiększenie udziału oficerów politycznych w bezpośredniej pracy ideowo-wychowawczej z żołnierzami i pracownikami cywilnymi; mierzenie i ocenianie efektywności pracy partyjno-politycznej przede wszystkim przez konfrontację z uzyskanymi rezultatami, zwłaszcza w stanie moralno-politycznym, nastrojach, dyscyplinie, postawach żołnierzy, gotowości bojowej i w realizacji innych ważnych zadań; doskonalenie i wzbogacanie we wszystkich organach i ogniwach partyjno-politycznych "banku informacji" oraz szerszego wykorzystywania posiadanych informacji w praktycznym działaniu; zwiększenie efektywności kontroli i nadzoru służbowego organów nad działalnością podległego aparatu partyjno-politycznego i zwiększenie popularyzacji i upowszechniania najskuteczniejszych form i metod pracy oraz doświadczenia aparatu partyjno-politycznego.[38]

37/. DWOPK, Materiały na posiedzenie Kolegium ZP WOPK, Ocena stylu i organizacji pracy organów partyjno-politycznych Wojsk OPK z dnia 23.04.1979 r. s. 1- 5.

38/. DWOPK, Materiały na posiedzenie Kolegium ZP WOPK, op.cit. s. 5 - 10.

Niezależnie od wydanych zaleceń w zakresie poprawy stylu i organizacji pracy organów partyjno-politycznych w Wojskach OPK na lata 1980 - 1981, zostały także określone główne cele pracy partyjnej na lata 1980 - 1981.
Główne cele pracy partyjnej zakładały oparcie całej działalności o uchwały VII Zjazdu PZPR, Dyrektywy Ministra Obrony Narodowej na lata 1976 - 1980 i zadania oraz uchwały VIII Zjazdu PZPR. Zamierzano koncentrować uwagę na następujących głównych kierunkach: dalsze umacnianie jedności moralno-politycznej stanów osobowych; rozwijanie aktywności polityczno-społecznej w kampanii przedzjazdowej i pozjazdowej, wyborów do Sejmu PRL i Wojewódzkich rad narodowych, 35-lecia obchodów zwycięstwa nad faszyzmem oraz zbliżających się obchodów setnej rocznicy powstania polskiego ruchu robotniczego; upowszechnianie dorobku dekady lat siedemdziesiątych oraz inspirowanie dyskusji nad wizją Polski lat osiemdziesiątych w oparciu o uchwały VIII Zjazdu PZPR; pogłębianie świadomości historycznej stanów osobowych, zrozumienia marksistowsko-leninowskich procesów dziejowych Polski w oparciu o materiały III Narady Ideologicznej Sił Zbrojnych PRL; kształtowanie poczucia powszechnej dyscypliny i odpowiedzialności w umacnianiu gotowości bojowej, wykonywanie zadań szkoleniowo-wychowawczych i dyscypliny wykonawczej oraz programowanie roli efektywnego i racjonalnego gospodarowania.[39/]

Przedstawione zasadnicze problemy działalności partyjno-politycznej i ideowo-wychowawczej w Wojskach OPK w latach 1962 - 1980 nie wyczerpują wszystkich problemów występujących na przestrzeni omawianych lat.
Działalność ta prowadzona była nie tylko o wytyczne organów partyjno-politycznych WP, ale także o wytyczne KC PZPR i dostosowana do aktualnych potrzeb wewnętrznej i międzynarodowej sytuacji społeczno-politycznej i uwzględniała również specyfikę Wojsk Obrony Powietrznej Kraju.

39/. WOSR, teczka nr 20/II/79, Ogólne wytyczne do planowania pracy partyjnej na lata 1980 - 1981, s. 111 - 113.

Ze względu na duże rozśrodkowanie i różnorodność rodzajów Wojsk OPK a także zadania, działalność partyjno-polityczna posiada swoiste i niepowtarzające się cechy, które trudno byłoby zastosować w innych rodzajach Sił Zbrojnych i Okręgów Wojskowych. Skąpa baza materiałowa i źródłowa wytwarzanych dokumentów w Zarządzie Politycznym Wojsk OPK w latach 1962 - 1970 i w latach wcześniejszych nie pozwala na gruntowne przebadanie występujących problemów i zjawisk w Wojskach OPK. Problem ten w najbliższych latach wymaga odrębnego opracowania.

5.3. W N I O S K I

Całokształt działalności partyjno-politycznej w Wojskach Obrony Powietrznej Kraju w latach 1962 - 1980, cechuje swoista specyfika tych wojsk. Ze względu na ciągłą gotowość bojową, ważność wykonywanych zadań i obszar działania na terenie całego kraju oraz przeobrażeń organizacyjnych i technicznych z działalności partyjno-politycznej w Wojskach OPK wynikają następujące wnioski:

1. W pierwszej połowie lat sześćdziesiątych z momentem powstanie Wojsk Obrony Powietrznej Kraju, czyniono wysiłki integracyjne nad ujednoliceniem form i metod oddziaływania ideowo-wychowawczego na wszystkie rodzaje Wojsk OPK. Prowadzono prace nad ujednoliceniem struktury aparatu partyjno-politycznego odpowiadającej strukturze organizacyjnej; artylerii lufowej i rakietowej, lotnictwu myśliwskiemu OPK i wojskom radiotechnicznym;

2. Opracowano i wdrożono do działalności partyjno-politycznej w Wojskach OPK szereg dokumentów normatywnych, które uwzględniały instrukcje i wytyczne Głównego Zarządu Politycznego WP oraz własną specyfikę i strukturę organizacyjną;

3. Ze względu na stacjonowanie samodzielnych pododdziałów różnych specjalności w odległym terenie, całą działalność partyjno-polityczną prowadzono nie tylko w oparciu o wytyczne wyższych instancji i organów partyjno-politycznych, ale także uwzględniano warunki i potrzeby ludności miejscowej;

4. Działalność partyjno-polityczna w latach 1962 - 1970 uwzględniała także najistotniejsze problemy życia wewnętrznego wojska, jego właściwych postaw etyczno-moralnych, patriotycznych i zaangażowania społeczno-politycznego w najważniejszych wydarzeniach kraju;

5. W latach 1971 - 1980 w działalności partyjno-politycznej na wszystkich szczeblach nastąpiło znaczne ożywienie, spowodowane głównie ważnymi wydarzeniami w kraju w dziedzinie politycznej i społeczno-ekonomicznej;

6. Ogólnospołeczne ożywienie w pierwszej połowie lat siedemdziesiątych miało istotne znaczenie na intensyfikację indywidualnego i zespołowego zaangażowania się we wzorowe wykonywanie zadań bojowych, przodownictwa i współzawodnictwa oraz podnoszenie kwalifikacji i wartości indywidualnych;

7. W drugiej połowie lat siedemdziesiątych a zwłaszcza w latach 1976 - 1980 mimo poprawy stylu działania ogniw partyjnych i politycznych oraz wielu przedsięwzięć organizacyjnych, wyraźnie obniżyły się efekty szkoleniowe i dyscyplina;

8. W okresie tym nasiliło się znaczne uczestnictwo w ćwiczeniach w systemie koalicyjnym, które wymagało zwiększonego wysiłku fizycznego i organizacyjnego a także specyfiki oddziaływania partyjno-politycznego podczas ćwiczeń.

6. PRZEZNACZENIE, WŁAŚCIWOŚCI BOJOWE I ZADANIA LOTNICTWA MYŚLIWSKIEGO OPK W LATACH 1962 - 1980.

6.1. PRZEZNACZENIE, WŁAŚCIWOŚCI BOJOWE I ZADANIA LOTNICTWA MYŚLIWSKIEGO OPK.

Wraz z momentem utworzenia Wojsk Obrony Powietrznej Kraju jako samodzielnego rodzaju Sił Zbrojnych PRL, do końca 1962 roku w jego składzie organizacyjnym znajdowało się dwanaście pułków lotnictwa myśliwskiego OPK. Ze względu na specyfikę, nowoczesność sprzętu lotniczego i uzbrojenie, lotnictwo myśliwskie OPK stało się pierwszoplanowym, podstawowym i najbardziej manewrowym rodzajem Wojsk Obrony Powietrznej Kraju.
Od kwietnia do października 1962 roku w trzech Korpusach OPK organizacyjnie wchodziło jedenaście pułków lotnictwa myśliwskiego OPK, w skład organizacyjny 1 Korpusu OPK wchodziły 1, 2, 13 i 39 plm OPK, bazujące kolejno w następujących miejscowościach: Mińsk Mazowiecki, Kraków, Łęczyca i Mierzęcice.
W skład 2 Korpusu OPK wchodziły: 11 plm w Debrznie, 25 plm w Pruszczu Gdańskim, 26 plm w Zegrzu Pomorskim i 28 plm w Słupsku oraz w skład 3 Korpusu OPK wchodziły: 3 plm we Wrocławiu, 45 plm w Babimoście i 62 plm w Poznaniu.
W październiku tego roku przejęto 34 plm od Marynarki Wojennej w Babich Dołach.[1/]

Lotnictwu myśliwskiemu OPK w wymienionym składzie organizacyjnym i podległości postawiono zadania związane nie tylko z obroną powietrzną ośrodków przemysłowych, administracyjno-politycznych i gospodarczych, ale także zadania polegające na obronie portów, węzłów komunikacyjnych, przepraw oraz bazujących wojsk znajdujących się w rejonach przyszłych działań.

1/. 34 plm w Babich Dołach przejęto z dniem 16 października 1962 roku na mocy zarządzenia MON nr 076/Oper. podlegającego dotychczas Dowództwu Marynarki Wojennej, jako dwunasty plm OPK,

Zadania mogły ulec zmianie w zależności od potrzeb i aktualnej sytuacji polityczno-militarnej kraju w ewentualnym konflikcie zbrojnym.
Przeznaczone do niszczenia środków napadu powietrznego, takich jak: samoloty bombowe, myśliwsko-bombowe, rozpoznawcze, transportowe, balony i samoloty - pociski, których prędkości i wysokość lotu nie przekraczały możliwości samolotu myśliwskiego. Wyszczególnione środki napadu powietrznego niszczone mogły być na dalekich i bliskich podejściach do osłanianych obiektów i rejonów. Lotnictwo myśliwskie OPK mogło działania bojowe prowadzić samodzielnie i również w ścisłym współdziałaniu z naziemnymi środkami obrony powietrznej zwłaszcza z artylerią rakietową.
Ze względu na swoją manewrowość, mogło ono dokonywać szybkiej koncentracji wysiłku obrony powietrznej w dowolnym miejscu i czasie, zapewniając nieprzerwane oddziaływanie na cele powietrzne na całej trasie jego lotu.
Dobre wyszkolenie i wyposażenie współczesnego lotnictwa myśliwskiego pozwala na niszczenie środków napadu powietrznego przeciwnika we wszystkich warunkach atmosferycznych, w dzień i w nocy w różnych warunkach sytuacji bojowej i na wszystkich wysokościach; jest ono także zdolne w sprzyjających warunkach do niszczenia tych środków na ziemi, na terenie przeciwnika. W razie konieczności lotnictwo myśliwskie OPK może być przeznaczone do prowadzenia rozpoznania lotniczego, jak i do wykonywania uderzeń szturmowych na obiekty naziemne i nawodne przeciwnika.[2/]

Do głównych współczesnych właściwości bojowych lotnictwa myśliwskiego OPK zalicza się: zaczepny charakter działań, wynikający z przeznaczenia i specyfiki jego zadań obronnych i zaczepnych; wysoki stopień gotowości bojowej i zdolności do szybkiego wykonania postawionego zadania bojowego; zdolność do samodzielnego zabezpieczenia się przed przeciwdziałaniem lotnictwa myśliwskiego przeciwnika i częściowo jego naziemnych środków

---

2/. Tupalski Edward, Przeznaczenie, właściwości bojowe, zadania oraz zasady bojowego wykorzystania lotnictwa myśliwskiego Wojsk OPK, Warszawa 1978, s. 8.

obrony przeciwlotniczej; swoboda manewru w powietrzu pozwalająca na osłonę nie tylko poszczególnych obiektów, ale i całych rejonów, poszczególnych kierunków operacyjno-powietrznych przez stosowanie szybkiego manewru sił na zagrożony kierunek; szeroki promień działania w porównaniu z naziemnymi środkami obrony przeciwlotniczej, pozwalający na zwalczanie celów powietrznych na dalekich odległościach od osłanianych obiektów; możliwość kierowania z ziemi działaniami bojowymi samolotów, pozwalający na zmianę wykonywanych zadań w powietrzu w zależności od potrzeb i sytuacji bojowej; duża skuteczność rażenia celów powietrznych w dzień, w nocy i w różnych warunkach atmosferycznych na wszystkich wysokościach i prędkościach lotu, mieszczących się w granicach możliwości samolotu myśliwskiego.[3/]

Z przedstawionych właściwości i przeznaczenia lotnictwa myśliwskiego OPK, wynikają szczegółowe zadania bojowe, które będzie wykonywało zgodnie ze swoim przeznaczeniem.
Do zadań podstawowych należy zaliczyć:

1. Osłanianie wojsk lądowych i obiektów położonych w strefie frontowej lub rejony i obiekty położone na obszarze kraju oraz obiekty marynarki wojennej przed rozpoznaniem i uderzeniami lotnictwa i niektótych bezpilotowych środków napadu powietrznego przeciwnika;

2. Zabezpieczenie działań bojowych innych rodzajów lotnictwa przed przeciwdziałaniem lotnictwa myśliwskiego przeciwnika;

3. Zwalczanie desantów powietrznych przeciwnika w czasie ich przelotu i lądowania oraz prowadzenie walki z transportem powietrznym przeciwnika;

4. Prowadzenie rozpoznania lotniczego obiektów naziemnych, powietrznych i nawodnych przeciwnika;

5. Wykonywanie uderzeń szturmowych przy użyciu bomb i rakiet na niektóre obiekty naziemne i nawodne przeciwnika.

3/. Tupalski Edward, op.cit. s. 8 i 9.

Ponadto lotnictwo myśliwskie w systemie obrony powietrznej kraju, jako jeden z podstawowych i najbardziej manewrowy rodzaj Wojsk OPK w ramach wykonywanych zadań osłony zapewnia: w czasie pokoju, nienaruszalność granic powietrznych kraju przez samoloty i inne aparaty latające państw obcych; a w czasie wojny, obronę przed uderzeniami z powietrza ważniejszych obiektów i rejonów położonych na obszarze kraju oraz osłonę najważniejszych kierunków operacyjno-powietrznych i niedopuszczenie do przelotu w głąb kraju a także do sąsiadów rozpoznania, napadu i dywersji przeciwnika z powietrza.[4/]

Z przedstawionych zadań wynika kolejny element, jakim są zasady bojowego wykorzystania lotnictwa myśliwskiego OPK, które mają zasadniczy wpływ na wykonanie zadań bojowych, należą do nich:

1. Utrzymanie ciągłej gotowości bojowej.
2. Koncentrowanie wysiłku na wykonaniu głównych zadań w najważniejszych okresach walki.
3. Ścisłe współdziałanie z innymi rodzajami lotnictwa i naziemnymi środkami OPL.
4. Zaskoczenie przeciwnika.
5. Ekonomiczne użycie posiadanych sił i środków.
6. Centralizacja dowodzenia.[5/]

Specyfika zadań i organizacji systemu OPK rzutuje na sposoby działań bojowych prowadzonych przez pułki lotnictwa myśliwskiego OPK, do których należy zaliczyć trzy podstawowe sposoby; z położenia dyżurowania na lotniskach w poszczególnych stopniach gotowości bojowej; z położenia dyżurowania w powietrzu w strefach dyżurowania lub krótkotrwałego wyczekiwania i z położenia patrolowania w odpowiednich strefach znajdujących się w polu radiolokacyjnym lub poza nim.

4/. Organizacja systemu OPK i perspektywy rozwoju, Warszawa 1972, s. 22 i 23.

5/. Tupalski Edward, op.cit.s. 11 i 12.

Wymienione sposoby działań bojowych lotnictwa myśliwskiego stosowane są zazwyczaj i równocześnie. Zmienia się tylko w zależności od aktualnej sytuacji taktyczno-bojowej, procentowy stosunek każdego z nich.[6/]

6.2. ORGANIZACJA SYSTEMU DOWODZENIA I NAPROWADZANIA LOTNICTWA MYŚLIWSKIEGO OPK.

Wraz z rozwojem sprzętu lotniczego i wprowadzeniem na uzbrojenie samolotów naddźwiękowych istotnego znaczenia nabierał system dowodzenia i naprowadzania lotnictwa myśliwskiego na cele powietrzne. System ten na przestrzeni lat 1962 - 1980 ulegał ciągłym zmianom i był modyfikowany stosownie do potrzeb i możliwości bojowych samolotów myśliwskich i innych rodzajów wojsk wchodzących organizacyjnie w skład Wojsk OPK.
Już w momencie utworzenia Wojsk Obrony Powietrznej Kraju istniał ukształtowany system dowodzenia wojskami, w skład którego wchodziły: Centralne Stanowisko Dowodzenia Wojsk OPK; stanowiska dowodzenia Korpusów OPK; pomocnicze i połączone stanowiska dowodzenia Korpusów OPK; stanowiska dowodzenia oddziałów lotnictwa myśliwskiego, artylerii, wojsk radiotechnicznych i rozpoznania radioelektronicznego oraz stanowiska dowodzenia pododdziałów artylerii, radiotechnicznych i radioelektronicznego przeciwdziałania. Centralne Stanowisko Dowodzenia Wojsk OPK spełniało nadrzędną rolę w stosunku do wszystkich stanowisk i elementów dowodzenia wojsk własnych oraz stanowisk dowodzenia oddziałów i związków obrony przeciwlotniczej innych rodzajów Sił Zbrojnych PRL i armii sojuszniczych dyslokowanych na terytorium naszego kraju i działających w systemie OPK. Ponadto było ono centralnym organem powiadamiania i informowania o sytuacji powietrznej dla wszystkich dowództw rodzajów Sił Zbrojnych PRL, związków operacyjnych państw sąsiadujących i Centralnego Stanowiska Dowodzenia Wojsk Obrony Powietrznej Kraju państw Układu Warszawskiego.

6/. W latach sześćdziesiątych obowiązywało trzy stopnie gotowości bojowej, w latach siedemdziesiątych wprowadzono cztery stopnie gotowości bojowej.

Przez wiele lat stanowisko to było modernizowane i udoskonalane z racji priorytetu i kompetencji w sprawach obrony powietrznej, w okresie pokoju i na czas wojny wykonywało ono szereg istotnych zadań w systemie obrony kraju.
Do zasadniczych kompetencji i zadań należy zaliczyć: kierowanie pełnieniem dyżurów bojowych przez wydzielone siły i środki; kierowanie i zbieranie danych z rozpoznania powietrznego; doprowadzenie wojsk oraz operacyjnie podporządkowanych sił i środków OPK do pełnej gotowości bojowej; śledzenie i kierowanie przebiegiem osiągania gotowości bojowej przez Wojska OPK; kierowanie osłoną powietrzną Sił Zbrojnych w rejonach alarmowych, mobilizacyjnych i ześrodkowania; planowanie użycia sił i środków OPK do działania na poszczególnych kierunkach operacyjno-powietrznych przez określenie kolejności wejścia do walki powietrznej poszczególnych rzutów oraz ustalenie rubieży przeciwdziałania; wyprowadzenie sił i środków Wojsk OPK spod uderzenia nieprzyjaciela; określenie zakresu i sposobu współdziałania Wojsk OPK w ramach obrony kraju oraz stopnia centralizacji dowodzenia i kierowania manewrem sił i środków Wojsk OPK na poszczególnych kierunkach operacyjno-powietrznych i nad obszarem całego kraju.

Stanowiskom dowodzenia Korpusów OPK powierzono analogiczne funkcje i zadania, wynikające z obszaru działań i podległych wojsk.
W układzie zadań i obowiązków wynikających z funkcji stanowisk dowodzenia Wojsk OPK i Korpusów OPK, nowym i charakterystycznym elementem ówczesnego systemu dowodzenia w Wojskach OPK było zorganizowanie przy pomocniczych połączonych stanowiskach dowodzenia, węzłów naprowadzania lotnictwa myśliwskiego, które obok naprowadzeń zajmowały się także zbiorem informacji o planowanych i wykonywanych lotach oraz kontrolę i ubezpieczenie lotów w obszarze kontroli powietrznej danego węzła naprowadzania.

W konsekwencji takiego rozwiązania, dowódcy pułków lotnictwa myśliwskiego nie mieli możliwości bezpośredniego dowodzenia swoimi załogami w powietrzu i żadnego wpływu na przebieg walki powietrznej własnych samolotów.
Dopiero po agresji Izraela na kraje w czerwcu 1967 roku i w wyniku własnych doświadczeń, dotychczas stosowany system naprowadzenia uległ zmianie.7/

Na zmianę systemu naprowadzania po 1967 roku wpłynęły trzy zasadnicze czynniki: własne doświadczenia zdobyte na przestrzeni lat 1962 - 1967; wprowadzenie znacznej ilości nowoczesnych samolotów pościgowych, głównie Mig-21 różnych wersji i wzrost zadań w zakresie zwalczania środków napadu powietrznego.

Nowa organizacja i technika systemu naprowadzania polegała na tym, że istniejące dotąd strefy naprowadzania zostały przemianowane na węzły naprowadzania lotnictwa myśliwskiego OPK. Funkcjonowały one w oparciu o działalność samodzielnych batalionów radiotechnicznych i podporządkowane były szefostwom lotnictwa Korpusów OPK.
Organizacyjnie w skład węzłów naprowadzania wchodziły: główne punkty naprowadzania, pułkowe punkty naprowadzania i w niektórych wysunięte punkty naprowadzania. Zadaniem węzłów naprowadzania było, naprowadzanie lotnictwa myśliwskiego na cele powietrzne sposobem wzrokowo-fonicznym.

Wprowadzenie na uzbrojenie Wojsk OPK artylerii rakietowej spowodowało dalsze zmiany w systemie dowodzenia i naprowadzania, przede wszystkim wystąpiła konieczność ściślejszego współdziałania artylerii rakietowej i lotnictwa myśliwskiego. Wobec istnienia odrębnych stanowisk dowodzenia, w początkach lat siedemdziesiątych rozpoczął się proces kształtowania zintegrowanych stanowisk dowodzenia dla wszystkich rodzajów Wojsk OPK.

7/. Jaworski Zdzisław, Zarys historii Wojsk Obrony Powietrznej Kraju za lata 1962 - 1972, Warszawa 1973, s. 42 - 44.

Na bazie niektórych stanowisk dowodzenia samodzielnych batalionów radiotechnicznych, węzłów naprowadzania i stanowisk dowodzenia związków taktycznych i oddziałów, artylerii rakietowej powstały połączone oraz pomocnicze połączone stanowiska dowodzenia /PSD i PPSD/ Korpusów OPK.
Uzyskano w ten sposób lepsze współdziałanie lotnictwa myśliwskiego i artylerii rakietowej podczas zwalczania celów powietrznych we wspólnej strefie oraz zapewniono bezpieczeństwo lotnictwu myśliwskiemu poprzez terminowe dorptowadzenie go na określonych rubieżach od celu powietrznego przy działaniach w oddzielnych strefach.[8/]

Ukształtowany system dowodzenia i naprowadzania ulegał ciągłej modyfikacji, w miarę wprowadzania na uzbrojenie większej ilości samolotów typu Mig-21 i kompletów zautomatyzowanego systemu naprowadzania WOZDUCH-1p i 1M, dotychczas stosowany system naprowadzania wzrokowo-foniczny nie zdał egzaminu i był mało skuteczny.
Od 1964 roku na wyposażenie Wojsk OPK zaczęto wprowadzać pierwsze zestawy aparatury systemu "WOZDUCH-1p", które umożliwiły stosowanie nowych metod naprowadzania: metody manewru, przechwycenia i pościgu.
System ten zapewniał naprowadzanie lotnictwa myśliwskiego na cele powietrzne działając z prędkościami naddźwiękowymi, w dużych przedziałach wysokości i w różnych warunkach.

Pierwsze cztery komplety WOZDUCH-1p otrzymały i rozwinęły na swoich stanowiskach dowodzenia: 6 samodzielny batalion radiotechniczny w Warszawie-Radiowo, 7 samodzielny batalion radiotechniczny w Wiewiórczynie k/Łasku, 8 samodzielny batalion radiotechniczny w Angowicach k/Chojnic i 18 samodzielny batalion radiotechniczny w Poznań - Babki. Wprowadzenie zestawów WOZDUCH-1p stworzyło możliwość wprowadzenia nowego systemu obiegu informacji radiolokacyjnej, a także możliwość naprowadzania samolotów myśliwskich z zastosowaniem aparatury LAZUR, która pozwalała przekazywanie zadań i komend do samolotu automatycznie lub z wykorzystaniem półautomatycznego naprowadzania, z jednoczesnym podawaniem komend fonicznie przez nawigatora naprowadzania przyrządowego.[9/]

8/. Rozwój Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w latach 1962-1972, Warszawa 1972, s. 47 i 48.

9/. Rozwój Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w latach 1962-1972, Warszawa 1972, s. 49.

Po 1967 roku nastąpiło dalsze nasycenie Wojsk OPK aparaturą typu WOZDUCH, powstały sprzyjające warunki do dalszej automatyzacji obiegu informacji o sytuacji powietrznej. Lotnictwo myśliwskie OPK coraz bardziej przystosowywano do warunków walki ze współczesnymi środkami napadu z powietrza. Każdy pułk lotnictwa myśliwskiego przygotowano do prowadzenia działań bojowych z dwóch lotnisk. Taka możliwość sprzyjała rozśrodkowaniu lotnictwa w okresie działań i ułatwiała tworzenie odpowiedniego ugrupowania zapewniającego wcześniejsze przechwycenie celów lub wzmocnienie osłony rejonów chronionych przez niewielką ilość sił.

Dalsze poważniejsze zmiany organizacyjne w zakresie systemu dowodzenia i naprowadzania lotnictwa myśliwskiego OPK zostały przeprowadzone w latach 1972 - 1977. Istotą dokonanych zmian była likwidacja dotychczasowych pomocniczych połączonych stanowisk dowodzenia i połączonych stanowisk dowodzenia Korpusów OPK. Wraz z nimi nastąpiła likwidacja wchodzących w ich skład węzłów naprowadzania oraz utworzenie połączonych stanowisk dowodzenia nowego typu.

W wyniku reorganizacji utworzonych zostało 13 sektorów odpowiedzialności podporządkowanych poszczególnym połączonym stanowiskom dowodzenia. 1 Korpusowi OPK przypadło 4 sektory, 2 Korpusowi OPK - 5 sektorów i 3 Korpusowi OPK - 4 sektory.

Reorganizację wprowadzano stopniowo, poprzedzając ją długotrwałymi próbami i doświadczeniami. W wyniku prób połączone stanowiska dowodzenia rozpoczynały funkcjonowanie: w 3 Korpusie OPK, w czwartym kwartale 1974 roku; w 2 Korpusie OPK w końcu 1975 roku i w 1 Korpusie OPK w pierwszym kwartale 1976 roku. Nowy system połączonych stanowisk dowodzenia przeznaczony został do dowodzenia związkami taktycznymi rodzajów Wojsk OPK. Połączone stanowiska dowodzenia zostały urządzone na bazie zautomatyzowanych batalionów radiotechnicznych.

W skład połączonych stanowisk dowodzenia w zależności od aktualnego ugrupowania stanu sił i środków w danym rejonie weszły następujące stanowiska dowodzenia: związku /oddziału/ wojsk rakietowych, oddziału lotnictwa myśliwskiego i pododdziału radiotechnicznego; związku /oddziału/ wojsk rakietowych i pododdziału radiotechnicznego; oddziału lotnictwa myśliwskiego i pododdziału radiotechnicznego.

Wspólne rozmieszczenie stanowisk dowodzenia pułku lotniczego oraz oddziału wojsk rakietowych i wojsk radiotechnicznych, pozwoliło ich dowódcom na uzgadnianie realizacji zadań w bezpośrednim kontakcie. Spośród dowódców jednostek wyznaczeni zostali starsi, którzy w sytuacjach zmuszających do zdecentralizowanego dowodzenia byli przygotowani do koordynacji działań jednostek w sektorze odpowiedzialności.

Na każdym połączonym stanowisku dowodzenia, bez względu na jego skład, organizowany był zawsze punkt naprowadzania lotnictwa.

Dowódcy pułków lotniczych z połączonego stanowiska dowodzenia kierowali tokiem pełnienia dyżurów, szkoleniem taktyczno-ogniowym i taktyczno-bojowym oraz dorpowadzaniem podległego im pułku do pełnej gotowości bojowej, oceniali sytuację powietrzną i aktualne możliwosci w zakresie rozpoznania i zwalczania celów powietrznych, jak również bezpośrednio współdziałali z dowódcami innych rodzajów wojsk, szczególnie wojsk rakietowych i artylerii OPK oraz wojsk radiotechnicznych. Ponadto dowódcy pułków lotnictwa myśliwskiego OPK znajdujący się na połączonym stanowisku dowodzenia określali siły do zwalczania celów nakazanych przez dowódcę Korpusów OPK, przekazywali zadania podległym punktom naprowadzania, śledzili działania załóg w powietrzu oraz sytuację atmosferyczną i skażeń. W razie potrzeby przekazywali dowodzenie myśliwcami w powietrzu na sąsiednie stanowiska dowodzenia. W wypadku decentralizacji dowodzenia podejmowali samodzielne decyzje o zwalczaniu celów powietrznych w ramach posiadanego limitu sił, byli także przygotowani w wypadku uderzeń na lotniska do kierowania odtwarzaniem gotowości bojowej podległego pułku, jego ewakuacją lub manewrem na inne przydzielone im lotnisko.

Dla zapewnienia zachowania ciągłości dowodzenia przygotowano i urządzono zapasowe stanowiska dowodzenia zdolne do natychmiastowego przejęcia dowodzenia w wypadku zniszczenia lub obezwładnienia stanowiska zasadniczego.
Celem zabezpieczenia dowodzenia samolotami w powietrzu i ich naprowadzania na cele powietrzne i naziemne zorganizowany został system naprowadzania lotnictwa.
W skład tego systemu weszły główne i wysunięte punkty naprowadzania. Przy każdym głównym punkcie naprowadzania wchodzącym w skład połączonego stanowiska dowodzenia zorganizowany został główny zautomatyzowany punkt naprowadzania. Ponadto na niektórych wysuniętych punktach naprowadzania zorganizowano zautomatyzowane wysunięte punkty naprowadzania.
W wyniku reorganizacji każdy dowódca pułku lotnictwa myśliwskiego OPK dysponował w ten sposób na połączonym stanowisku dowodzenia głównym punktem naprowadzania oraz 1-2 wysuniętymi punktami naprowadzania rozwiniętymi na bazie posterunków radiotechnicznych.[10/]
System dowodzenia i naprowadzania ulega ciągłej modyfikacji poprzez wprowadzanie automatyzacji na wszystkich szczeblach dowodzenia w Wojskach Obrony Powietrznej Kraju.

Wraz z reorganizacją systemu dowodzenia i naprowadzania lotnictwa myśliwskiego, opracowano na początku stycznia 1975 roku jednolite zasady podziału stref patrolowania i dyżurowania, tworząc tzw. "blokady" na kilku kolejnych rubieżach i na kierunkach spodziewanego nalotu środków napadu powietrznego prawdopodobnego przeciwnika, opracowano również specjalne nowe wytyczne w sprawie użycia lotnictwa myśliwskiego do działań bojowych na okres zagrożenia i wojny.
Zmieniono dotychczasowe obowiązujące trzy stopnie gotowości bojowej lotnictwa a wprowadzono na ich miejsce czterostopniową skalę gotowości bojowej, wprowadzając pośredni stopień między dotychczasowym drugim a trzecim stopniem, który przewiduje przebywanie załóg na lotnisku lub w jego pobliżu na zajęciach, a w czasie wolnym od zajęć odpoczynek w formie skoszarowanej.

10/. DWOPK, Tupalski Edward, Rozwój lotnictwa myśliwskiego OPK w latach 1972 - 1977 z dnia 22.12.1977 r., s. 16 - 20.

Opracowano i wprowadzono w życie w czwartej dekadzie 1976 roku nowe bardziej realne normy odtwarzania gotowości bojowej lotnictwa na lotniskach manewru siłami komend lotniska zapasowego, wzmocnionymi odpowiednimi siłami niezbędnych specjalistów służby inżynieryjno-lotniczej i przy zaangażowaniu do bezpośredniej obsługi samolotów personelu latającego.[11/]
Oprócz zasadniczych zmian organizacyjnych, mających podstawowy wpływ na działanie i możliwości bojowe pułków lotnictwa myśliwskiego OPK. Wprowadzono szereg zmian o mniejszym znaczeniu, do których należy zaliczyć powstanie w 1976 roku nieetatowych kluczy lotnictwa transportowo-łącznikowego przy pułkach lotnictwa myśliwskiego OPK.

6.3. PRZEMIANY ORGANIZACYJNE, STRUKTURALNE I TECHNICZNE W LOTNICTWIE MYŚLIWSKIM WOJSK OPK W LATACH 1962 - 1980.

Przemiany organizacyjne i strukturalne lotnictwa myśliwskiego OPK, ściśle było związane z wyposażeniem je w samoloty o coraz wyższych parametrach technicznych.
Tuż po zakończeniu II wojny światowej wydzielone pułki lotnictwa myśliwskiego do zadań związanych z obroną powietrzną kraju wyposażone były w samoloty tłokowe JAK-9 i JAK-9p przeznaczone były do osłony wojsk na polu walki, osłony innych rodzajów lotnictwa i do obrony przeciwlotniczej obszaru kraju.[12/]

U progu lat pięćdziesiątych nastąpiło wyjątkowe zaostrzenie się sytuacji międzynarodowej, a tocząca się wojna w Korei jeszcze bardziej spotęgowała napięcie między krajami demokracji ludowej a blokiem państw kapitalistycznych. Wojna ta spowodowała szybki rozwój i modernizację lotnictwa, lotnictwo zwłaszcza myśliwskie zostało przezbrojone w samoloty odrzutowe. Na wyposażenie lotnictwa myśliwskiego weszły samoloty odrzutowe produkcji radzieckiej początkowo JAK-23 a później Mig-15 i Mig-15 bis. Te ostatnie zaliczane były wówczas do najlepszych i najsilniej uzbrojonych samolotów myśliwskich świata.

11/. DWOPK, Tupalski Edward, op.cit. s. 22 i 23.
12/. Pułkami lotnictwa myśliwskiego OPL były pułki: 1, 2 i 3 plm, wyznaczone rozkazem dowódcy WL nr 0482 z dnia 16 sierpnia 1947

Najbardziej dynamiczny rozwój ludowego Lotnictwa Polskiego przypada na lata 1950 - 1955, w tych latach dokonują się jego zmiany ilościowe i jakościowe. Przede wszystkim zwiększono liczbę pułków lotniczych we wszystkich rodzajach lotnictwa, najbardziej dynamicznie rozwija się lotnictwo myśliwskie. Do 1949 roku lotnictwo dysponowało trzema pułkami lotnictwa myśliwskiego a w 1955 roku było już 14 pułków lotnictwa myśliwskiego, na stanie których znajdowało się 955 samolotów odrzutowych. Zwiększa się także liczba pułków lotnictwa szturmowego i lotnictwa bombowego oraz sieć nowych lotnisk i garnizonów.[13/]

W drugiej połowie lat pięćdziesiątych lotnictwo polskie cechuje dalszy rozwój jakościowy, szczególnie burzliwie rozwija się lotnictwo myśliwskie. Lotnictwo myśliwskie zostaje wyposażone w bardziej nowoczesne samoloty odrzutowe, myśliwce przechwytujące Mig-17p i Mig-19 oraz samoloty własnej produkcji Lim-1, Lim-2, Lim-5 i Lim-5p.

W samoloty te zostały wyposażone pułki lotnictwa myśliwskiego OPL, wszystkich 11 pułków wchodzących organicznie w skład trzech Korpusów OPK o numeracji: 1, 2, 3, 11, 13, 25, 26, 28, 39, 45 i 62 plm OPL, oraz operacyjnie podporządkowanych: 29, 40 i 41 plm Lotnictwa Operacyjnego i 34 plm Marynarki Wojennej.

Na początku 1959 roku ukompletowanie wszystkich pułków lotnictwa myśliwskiego wynosiło 84%, niewielki procent wyposażenia stanowiły samoloty Mig-19, Lim-5 i Lim-5p. Podstawowym samolotem był Lim-2, który wówczas stanowił około 65% wyposażenia jednostek, ze względu na swoje parametry i osiągi stawał się samolotem przestarzałym. W takiej sytuacji lotnictwo myśliwskie OPL OK posiadało w zasadzie możliwości przeciwdziałania środkami napadu powietrznego w dzień w zwykłych warunkach atmosferycznych, natomiast w warunkach trudnych nie było zdolne do przeciwdziałania.[14/]

13/. CAW, prot. 4411/48, Projekt planu zamierzeń organizacyjnych WL i OPL OK w latach 1957 - 1960, s. 38 i 39.

14/. CAW, prot. 1332/1482, Możliwości bojowe Wojsk OPL OK, stan i możliwości bojowe lotnictwa myśliwskiego OPL OK na dzień 20.04.1959 r., s. 1 - 4.

W wyniku zaostrzającej się sytuacji międzynarodowej i potencjalnego zagrożenia naszego kraju przez samoloty przeciwnika, aparaty bezpilotowe i uskrzydlone rakiety na początku lat sześćdziesiątych, spowodowały konieczność przezbrojenia lotnictwa myśliwskiego.
Lotnictwo myśliwskie zostało przezbrojone i przystosowane do zwalczania celów powietrznych we wszystkich porach doby i warunkach atmosferycznych.
Dążono do zwiększenia ilościowego stanu samolotów pościgowych Lim-5p wyposażonych w radiolokacyjne stacje przechwytywania RP-5 i samolotów Mig-19 uzbrojonych w pociski kierowane "powietrze - powietrze".
Wprowadzenie na uzbrojenie samolotów Mig-19, wymagało specjalnego przeszkolenia personelu latającego, które przeprowadzono przy końcu 1959 i na początku 1960 roku.
Samoloty myśliwskie Lim-5p i Mig-19p w pierwszej połowie lat sześćdziesiątych stanowiły podstawę uzbrojenia pułków lotnictwa myśliwskiego OPL OK.
W tym czasie rozpoczęto wprowadzanie na uzbrojenie ponaddźwiękowe samoloty Mig-21 f-13 wyposażone w samonaprowadzające się rakiety R-3s klasy "powietrze - powietrze" i działko NR-30.
Samoloty te bardzo skuteczne w działaniach w zwykłych warunkach atmosferycznych, charakteryzowały się stosunkowo niskim prawdopodobieństwem rażenia przy atakowaniu celów powietrznych wykonujących lot w chmurach i nie posiadały pokładowej radiolokacyjnej stacji naprowadzania.
W krótkim czasie zostały zastąpione nowymi typami Mig-21 pf, Mig-21 pfm, Mig-21 bps i Mig-21 mf, wyposażone w stacje radiolokacyjne RP-21, rakiety RS-2us klasy "powietrze-powietrze" i dwulufowe działko GSz-23Ł oraz możliwość uzbrojenia w rakiety na podczerwień. Były one zdolne do wykonywania zadań zwalczania celów powietrznych w zwykłych i trudnych warunkach atmosferycznych, w dzień i w nocy oraz w chmurach.[15/]

15/. Rozwój Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w latach 1962 - 1972, Warszawa 1972, s. 46.

Coraz powszechniejsze wprowadzanie samolotów naddźwiękowych uzbrojonych w różne typy rakiet następuje przezbrojenie większości eskadr w bardziej nowoczesne typy samolotów. Przezbrojenie wiązało się także z reorganizacją lotnictwa myśliwskiego, podporządkowanego częściowo powstałemu Dowództwu Wojsk Obrony Powietrznej Kraju i częściowo Dowództwu Lotnictwa Operacyjnego.
Pod koniec 1962 roku Dowództwu Wojsk Obrony Powietrznej Kraju organizacyjnie podlegało dwanaście pułków lotnictwa myśliwskiego OPK, w większości wyposażone w samoloty Lim-2.
Na podstawie porozumienia zawartego w Moskwie w dniach 24 - 27 marca 1958 roku w sprawie dostaw sprzętu lotniczego i pocisków rakietowych typu "powietrze - powietrze", na lata 1959 - 1965 przewidywano przezbrojenie lotnictwa w samoloty pościgowe Mig-19 i własnej produkcji Lim-5p.
Na tej podstawie już pod koniec 1959 roku, wyposażono jedną eskadrę /12 samolotów" w samoloty typu Mig-19. Plany rozwojowe dotyczące przezbrajania lotnictwa myśliwskiego OPK do końca 1965 roku zakładały wyposażenie dwunastu eskadr w samoloty typu Mig-19 nie licząc eskadr wyposażonych w samoloty Lim-5p.
Równolegle z wprowadzeniem na uzbrojenie samolotów typu Mig-19 i Lim-5p, trwało wprowadzanie samolotu Mig-21 różnych wersji który po 1965 roku stawał się dominującym typem samolotu.

Nowa Dyrektywa Ministra Obrony Narodowej na lata 1966 - 1970, kierując się założeniami operacyjnymi oraz możliwościami ekonomicznymi i limitowymi, nakazywała przeprowadzenie zmian organizacyjnych i dyslokacji lotnictwa myśliwskiego Wojsk Lotniczych i Wojsk Obrony Powietrznej Kraju. Dyrektywa nakazywała również przezbrajanie pułków lotnictwa myśliwskiego OPK w nowsze wersje samolotów typu Mig-21 i dokonania częściowe reorganizacji. Na tej podstawie stan ilościowy pułków lotnictwa myśliwskiego OPK uległ zmniejszeniu z dwunastu do ośmiu pułków. Nakazywała w 1965 roku rozformowanie 25 plm OPK w Pruszczu Gdańskim i w 1968 roku 13 plm OPK w Łęczycy, oraz przekazanie w 1966 roku Lotnictwu Operacyjnemu; 11 plm OPK w Dębrznie i 45 plm OPK w Babimoście.

Po przedyslokowaniu w 1967 roku 1 plm OPK z Modlina do Mińska Mazowieckiego, skład organizacyjny każdego pułku lotnictwa myśliwskiego OPK miał wynosić 46 pilotów i 36 samolotów bojowych, w tym 26 samolotów typu Mig-21 i 10 samolotów typu Lim-5p.[16/] W ten sposób pułki lotnictwa myśliwskiego OPK organizacyjnie i terenowo zostały rozmieszczone: 1 plm OPK w Mińsku Mazowieckim i 2 plm OPK w Łasku podlegały organizacyjnie 1 Korpusowi OPK; 26 plm OPK w Zegrzu Pomorskim, 28 plm OPK w Słupsku i 34 plm OPK w Babich Dołach podlegały organizacyjnie 2 Korpusowi OPK; 3 plm OPK we Wrocławiu, 39 plm OPK w Mierzęcicach i 62 plm OPK w Poznań - Krzesiny podlegały organizacyjnie 3 Korpusowi OPK.

W wyniku realizacji Dyrektywy MON na lata 1966 - 1970, dokonanej reorganizacji i intensywnych prac związanych z przezbrajaniem lotnictwa myśliwskiego OPK, jakościowo skład poszczególnych typów samolotów będących na uzbrojeniu tych pułków uległ radykalnej zmianie. W 1971 roku ilość poszczególnych typów samolotów myśliwskich OPK kształtował się następująco: samolotów typu Mig-21 było 57%, Lim-5 - 35% i Mig-19 tylko 8%.[17/] Natomiast realizacja Dyrektywy MON w zakresie przekazania dwóch pułków i rozformowania dwóch pułków lotnictwa myśliwskiego OPK przeciągnęła się do 1971 roku.

W 1966 roku wszystkie pułki lotnictwa myśliwskiego OPK uległy częściowej reorganizacji, przy wszystkich pułkach utworzono dywizjony dowodzenia lotami i bataliony zaopatrzenia.

Mimo, że lotnictwo myśliwskie OPK przeszło dość istotne zmiany organizacyjne w latach 1962 - 1970, to proces tych przemian nie został zakończony i był kontynuowany w latach 1971 - 1975 oraz dalej do 1980 roku. Trwający proces przemian organizacyjnych dyktowały głównie wchodzące na uzbrojenie nowe typy samolotów o wyższych osiągach i możliwościach bojowych.

16/. AWL i WOPK, prot. 4846/8, Dyrektywa Ministra Obrony Narodowej w sprawie organizacji i dyslokacji Wojsk Lotniczych i Wojsk Obrony Powietrznej Kraju na lata 1966 - 1970, s. 17.

17/. Rozwój Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w latach 1962 - 1977, s. 45.

Już od drugiej połowy 1973 roku wszystkie pułki lotnictwa myśliwskiego OPK w trzyeskadrowej struktury organizacyjnej przeszły na strukturę dwueskadrową.
W zasadzie do tego czasu pułki lotnictwa myśliwskiego OPK posiadały na uzbrojeniu trzy typy samolotów bojowych; samoloty Mig-21 różnych wersji stanowiących trzon lotnictwa OPK, samoloty Lim-5 i niewielką ilość samolotów Mig-19 pm.
Z posiadanych typów samolotów zostały zorganizowane dwa rodzaje pułków lotnictwa myśliwskiego OPK; pułki o dwueskadrowej strukturze organizacyjnej wyposażone w jednolity sprzęt lotniczy samoloty Mig-21 i także pułki o dwueskadrowej strukturze organizacyjnej wyposażone w dwa typy samolotów, Mig-21 i Lim-5.[18/]

Po dokonanych zmianach organizacyjnych lotnictwo myśliwskie OPK posiadało następujące pułki wyposażone w jednolity sprzęt: 1 plm OPK w Mińsku Mazowieckim, 11 plm OPK we Wrocławiu-Strachowicach, 34 plm OPK w Babich Dołach, 39 plm OPK w Mierzęcicach i 28 plm OPK w Słupsku.
Natomiast pułkami wyposażonymi w dwa rodzaje bojowego sprzętu lotniczego, pułki: 10 plm OPK w Łasku, 26 plm OPK w Żegrzu Pomorskim i 62 plm OPK w Poznaniu-Krzesinach.
Pierwsze eskadry wyposażone były w samoloty Mig-21 a drugie eskadry w samoloty poddźwiękowe Lim-5.
Organizacyjnie w skład każdej eskadry wchodziły: cztery klucze lotnicze, cztery klucze eksploatacji samolotów, klucz eksploatacji uzbrojenia lotniczego, klucz eksploatacji osprzętu oraz klucz urządzeń radioelektronicznych.
W pułkach posiadających na uzbrojeniu wyłącznie samoloty naddźwiękowe w każdej eskadrze znajdowało się po 18 samolotów Mig-21, w pułkach o organizacji mieszanej w pierwszej eskadrze po 18 samolotów Mig-21 i w drugiej eskadrze po 20 samolotów Lim-5.[19/]

18/. Zmiany w strukturze organizacyjnej pułków lotnictwa myśliwskiego zapoczątkowało zarządzenie Szefa Sztabu Generalnego WP nr 058 z dnia 16.08.1973 r.

19/. Tupalski Edward, Rozwój lotnictwa myśliwskiego OPK w latach 1972 - 1977, s. 20 - 22.

Wraz ze zmianami organizacyjnymi dokonującymi się w lotnictwie myśliwskim OPK w latach 1971 - 1975, następowały również zmiany jakościowe poprzez wprowadzanie na uzbrojenie i wyposażenie nowego sprzętu lotniczego.
Część samolotów i śmigłowców starszego typu zostało wycofane, a na ich miejsce wprowadzono nowy bardziej doskonały sprzęt. Jedną z głównych zmian jakościowych było wycofanie znacznej części samolotów Lim-5 i wprowadzenie na ich miejsce samolotów naddźwiękowych typu Mig-21 różnych wersji, spowodowały one wzrost możliwości bojowych lotnictwa myśliwskiego OPK.

Oprócz postępujących zmian związanych z przezbrajaniem w samoloty o wyższych parametrach technicznych i możliwościach bojowych następowały także zmiany w pozostałym sprzęcie lotniczym.

W połowie 1976 roku zostały wycofane z eksploatacji w pułkach lotniczych samoloty TS-8 "Bies", na ich miejsce wprowadzono odrzutowe samoloty szkolno-treningowe TS-11 "Iskra", zostały wycofane również samoloty łącznikowe Jak-12, a wprowadzono nowe własnej konstrukcji PZL-104 "Wilga-35", wycofano także śmigłowce Mi-4 a później SM-1 i SM-2 wprowadzając śmigłowce Mi-2 i przystosowano je do poszukiwania rozbitków lotniczych w ramach akcji ratownictwa lotniczego.
Przezbrojenie lotnictwa myśliwskiego OPK w nowe typy samolotów pociągnęło za sobą konieczność wprowadzenia pewnych zmian w służbie inżynieryjno-lotniczej, środkach materiałowo-technicznego zabezpieczenia, środkach ubezpieczania lotów i w bazie szkoleniowej.

Proces przezbrajania i modernizacji lotnictwa myśliwskiego OPK nie został zakończony w 1975 roku, trwał on nadal w latach 1976 - 1980.
W tej ostatniej pięciolatce w strukturze organizacyjnej lotnictwa myśliwskiego OPK nie przewidywano większych zmian, nie przewidywano także zakupów nowej wersji samolotów naddźwiękowych następcy Mig-21.

Dopiero w 1979 roku planowano wprowadzić na uzbrojenie lotnictwa myśliwskiego OPK samoloty typu Mig-23 w jednym 28 plm OPK i Mig-21 bis w 34 plm OPK, które miały zastąpić wycofywane w dwóch etapach do 1982 roku samoloty typu Lim-5.
Takie przedsięwzięcie winno zapewnić pełne ukompletowanie istniejących ośmiu pułków lotnictwa myśliwskiego OPK w nowoczesne samoloty naddźwiękowe.
W pierwszym półroczu 1979 roku przewidywano uzbrojenie drogą przesunięć pomiędzy jednostkami, jednej eskadry 26 plm OPK, a w latach 1980 - 1981 dalszych dwóch eskadr 10 i 62 plm OPK na samoloty Mig-21 bis.[20/]

Zgodnie z planem przezbrajania 28 plm OPK w samoloty Mig-23, na okres dwóch miesięcy w pierwszej połowie 1979 roku została skierowana grupa 45 żołnierzy zawodowych z tego pułku na przeszkolenie do Związku Radzieckiego. Od 11 czerwca 1979 roku rozpoczęło się przejęcie sprzętu lotniczego i szkolenie jako pierwszy dzień na nowym typie samolotu Mig-23 w Wojskach Obrony Powietrznej Kraju.[21/]
W ten sposób od połowy 1979 roku rozpoczął się kolejny etap przezbrajania lotnictwa myśliwskiego OPK, którego zamierzano realizować w pierwszej połowie lat osiemdziesiątych, poprzez wprowadzanie na uzbrojenie nowego typu samolotu Mig-23 i dalszych jego wersji.

6.4. PODSTAWOWE PROBLEMY SZKOLENIA LOTNICZEGO W WOJSKACH OPK W LATACH 1962 - 1980.

Dysponowanie nowoczesnym sprzętem lotniczym w Wojskach OPK wymagało coraz intensywniejszego programu szkolenia pilotów myśliwskich. W szkoleniu tym zwracano wielką uwagę na mistrzowskie opanowanie techniki pilotowania niezależnie od pory roku, doby i panujących warunków atmosferycznych.

20/. DWOPK, teczka nr 66/78, Materiały na Radę Wojskową OPK z lipca 1978 r. dotyczące szkolenia lotniczego pilotów Wojsk OPK do poziomu I klasy kwalifikacji, s. 100.

21/. DWOPK, teczka nr 9/79, Rozkaz nr 093 dowódcy Wojsk OPK z dnia 9.06.1979 r. w sprawie szkolenia składu osobowego 28 plm OPK na nowym samolocie myśliwskim produkcji radzieckiej Mig-23, s. 307.

Dużo miejsca zajmowała nauka praktycznych umiejętności prowadzenia walki powietrznej ze środkami napadu powietrznego prawdopodobnego nieprzyjaciela. Skomplikowana sytuacja powietrzna wymaga od pilotów nie tylko ustawicznego treningu ale nabycia umiejętności walki z konkretnym przeciwnikiem, przeciwstawieniem własnej taktyki walki działaniom przeciwnika.
Musi również umieć odszukać wyznaczony dla niego cel w różnych sytuacjach operacyjno-taktycznych i warunkach atmosferycznych, zaatakować i rozstrzygnąć walkę na swoją korzyść.
W celu ustawicznego szkolenia wykorzystywano doświadczenia z Wietnamu i działań lotnictwa izraelskiego na Bliskim Wschodzie. Przygotowanie pilotów już w warunkach pokojowych do działań ma ogromne znaczenie w kwestii zachowania żywotności oraz wysokiego stopnia gotowości bojowej systemu obrony powietrznej kraju. Jednym z istotnych momentów szkolenia lotniczego jest jak najlepsze przygotowanie pilotów do startowania i lądowania w trudnych warunkach terenowych, z lotnisk zapasowych, polowych o nawierzchni trawiastej oraz odcinków autostrad i dróg. Opracowano także metody szybkich startów w celu wyjścia jednostek lotniczych spod ewentualnego uderzenia i prowadzenia działań w warunkach użycia broni masowego rażenia.
W procesie szkolenia pilotów myśliwskich OPK dużo uwagi poświęca się na zapoznanie ich z lotniskami współdziałania, potrzeba taka wynika, że lotnictwo OPK wykonuje swoje zadania w ramach ogólnego systemu obrony powietrznej państw Układu Warszawskiego.[22/]

W procesie szkolenia lotniczego poszukuje się wciąż nowych rozwiązań, aby przy tych samych kosztach, osiągać wyższe efekty szkoleniowe, dążenie do objęcia szkoleniem wszystkich specjalistów lotniczych i doskonalenie sprawności bojowych oraz umiejętności specjalistycznych.
Do trwałych osiągnięć w zakresie szkolenia, należy opracowanie w 1965 roku przez szefostwo lotnictwa Wojsk OPK metody nauki praktycznego strzelania rakietami klasy "powietrze-powietrze" na poligonie krakowym. Pozwoliło to zaoszczędzenie środków finansowych, usprawnienie procesu organizacji i zabezpieczenie szkolenia.

22/. Rozwój Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w latach 1962-1972, Warszawa 1972, s. 65 - 67.

W 1966 roku zorganizowano i przeprowadzono centralne szkolenie grupy pilotów spośród dyżurnych kierowników lotnisk w pilotowaniu samolotów transportowych.
Od 1969 roku rozpoczęto szkolenie pilotów samolotów Mig-21 w umiejętności prowadzenia walki w składzie kluczy samolotów z przeciwnikiem stosującym energiczny manewr obronno-zaczepny. Natomiast w następnym roku w lotnictwie OPK wprowadzono centralne szkolenie młodych pilotów - absolwentów Wyższej Oficerskiej Szkoły Lotniczej do poziomu pierwszej klasy kwalifikacji pilota wojskowego na samolotach Lim-5 oraz przeszkolenie pilotów na samolotach Mig-21.
Konieczność scentralizowanego szkolenia wynikała z faktu, że dotychczasowy system szkolenia w pułkach nie zdał egzaminu.
W trosce o wyższy poziom wyszkolenia po raz pierwszy w lotnictwie OPK na bazie pułków lotniczych zorganizowano szkolenie pilotów myśliwskich. Od 1971 roku zapoczątkowano nowe formy centralnego szkolenia teoretycznego dla nawigatorów naprowadzania, szkoleniem tym objęci zostali wszyscy nawigatorzy naprowadzania Wojsk OPK. Ponadto w szefostwie lotnictwa OPK opracowano i wprowadzono podręczniki: "Zbiór treningów z nawigacji, bombardowania i naprowadzania LM", "Podręcznik przyrządowego naprowadzania lotnictwa przechwytującego z wykorzystaniem aparatury WOZDUCH-1M" oraz instrukcję "Dowodzenie i naprowadzanie LM Wojsk OPK z zastosowaniem WOZDUCH-1p"[23/]

W 1970 roku opracowano i wprowadzono specjalne wskazówki metodyczne do szkolenia na samolotach pościgowych Mig-21. Umożliwiły one ściślejsze współdziałanie między lotnictwem a pozostałymi rodzajami Wojsk OPK, szczególnie z artylerią rakietową i wojskami radiotechnicznymi oraz współpracę personelu latającego z nawigatorami naprowadzania.

23/. Jaworski Zdzisław, Zarys historii Wojsk Obrony Powietrznej Kraju za lata 1962 - 1972, Warszawa 1973, s. 133 i 134.

Spośród wielu inicjatyw podejmowanych przez szefostwo lotnictwa OPK, mających na celu podniesienie na wyższy poziom kompleksowego szkolenia lotniczego z zastosowaniem bojowym, zorganizowano i przeprowadzono po raz pierwszy w 1971 roku indywidualne i zespołowe zawody lotnictwa myśliwskiego OPK o tytuł "mistrza walki powietrznej" na samolotach Mig-21, które przeprowadzane są sukcesywnie każdego roku.
Celem zawodów było i jest nadal podniesienie rangi i poziomu wyszkolenia taktycznego personelu latającego. Wojsk OPK przy ścisłym współudziale pozostałego personelu jednostek lotniczych, nawigatorów naprowadzania i personelu służby inżynieryjno-technicznej.
Niezależnie od organizowanych zawodów własnych lotnictwo myśliwskie OPK od 1970 roku brało udział w VI zawodach rozpoznawczych organizowanych przez Dowództwo Wojsk Lotniczych a od 1971 roku w centralnych zawodach rozpoznawczych organizowanych przez Główny Inspektorat Szkolenia.[24/]

Wprowadzone zmiany organizacyjne na początku lat siedemdziesiątych, nowych typów samolotów i innego sprzętu lotniczego, wpłynęły na metody i organizację szkolenia lotniczego. W związku z przezbrojeniem jednostek lotniczych, zaistniała pilna potrzeba przeszkolenia personelu latającego na nowe typy samolotów i śmigłowców. Przeszkolenia takie prowadzono w macierzystych jednostkach, na specjalnych kursach w WOSL w Dęblinie i TSWL w Zamościu oraz na bazie specjalnie wydzielonych pułków lotniczych. Do głównych przedsięwzięć w tym zakresie było kontynuowanie szkolenia na samolotach Lim-5 młodych pilotów po ukończeniu WOSL w Dęblinie, na bazie jednego z trzech wybranych pułków lotniczych: 10 plm OPK w Łasku, 26 plm OPK w Zegrzu Pomorskim lub 62 plm OPK w Poznaniu-Krzesinach oraz dalsze ich przeszkalanie w Ośrodku Centralnego Przeszkalania zorganizowanego na bazie 11 plm OPK we Wrocławiu-Strachowicach.
Ponadto w Ośrodku Centralnego Przeszkalania odbywały się kursy w 1973, 1975 i 1977 roku, na których przeszkolono kilkudziesięciu pilotów na samolocie Mig-21.

24/. Rozwój Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w latach 1962 - 1972, Warszawa 1972, s. 68 i 69.

W 1975 roku na bazie 28 plm OPK w Słupsku zorganizowano centralny ośrodek szkolenia kierowników lotów, w tym roku opracowano także "Tymczasowy program szkolenia kierowników lotów" a w następnym "Zasady szkolenia służby startowej kierowania lotami w jednostkach lotniczych Wojsk OPK".
W ramach prac związanych z bezpieczeństwem latania i ratownictwa lotniczego opracowano "Instrukcję ratownictwa lotniczego w obszarze lądowym PRL". Unormowano zasady szkolenia załóg ratownictwa lotniczego i składów osobowych stanowisk dowodzenia. Wydzielono lotniska i lądowiska przeznaczone do wykorzystania przez ratownicze statki powietrzne transportujące poszkodowanych do szpitali.
W ramach szkolenia metodycznego organizowano corocznie przez szefostwo lotnictwa Wojsk OPK z dowódcami pułków lotniczych, przeprowadzono sprawdziany z teoretycznej i praktycznej znajomości zasad dowodzenia i obowiązujących przepisów, wykonywania lotów, umiejętności strzelania oraz stopnia opanowania wiedzy stosowanej.[25/]

Wraz z wprowadzeniem na uzbrojenie pocisków H-66 przeznaczonych do zwalczania celów naziemnych i nawodnych zaistniała potrzeba przeszkolenia pilotów w ich praktycznym odpalaniu. Przeszkolenie takie zorganizowano w Malborku wspólnie z Dowództwem Wojsk Lotniczych w pierwszej połowie 1975 roku.
Wiele uwagi poświęcono również strzelaniu pociskami do celów powietrznych, które prowadzono w kraju i na poligonie w Związku Radzieckim.
W ramach poszukiwań nowych form organizacji szkolenia lotniczego szefostwo lotnictwa OPK opracowało w 1975 roku "Zasady planowania lotów na dzień i noc letnią" oraz tzw. "Standardowy tydzień pracy". Na początku 1976 roku opracowano i wprowadzono do użytku "Zasady planowania pracy w jednostkach lotniczych Wojsk OPK", które przewidywały trzy warianty pracy pułku lotniczego.

25/. Tupalski Edward, Rozwój lotnictwa myśliwskiego OPK w latach 1972 - 1977, s. 25 - 30.

W szkoleniu lotniczym wiele uwagi poświęcono nawigatorom oraz problemom bezpieczeństwa latania. W wyniku szeregu przedsięwzięć w ostatnim okresie zmalała ogólna ilość wypadków lotniczych, w tym najcięższych wypadków, wzrósł także średni nalot w przeliczeniu na jeden wypadek lotniczy.
Oprócz osiągnięć organizacyjnych i szkoleniowych w latach 1970 - 1980 wojska lotnicze OPK dokonały szeregu innych ważnych przedsięwzięć, do których należą: rozbudowa lotnisk oraz specjalnych umocnień na lotniskach i budowa drogowych odcinków lotniskowych.
W ramach wymiany doświadczeń i doskonalenia bojowego pilotów Wojsk OPK dokonano oblotu lotnisk współdziałania: w Związku Radzieckim, Niemieckiej Republice Demokratycznej i Czechosłowackiej Republice Socjalistycznej. Głównie lotniska w: Cottbus, Peenemunde, Preszen, Mosznow i Niwińskoje.X

Niezależnie od przedstawionych problemów szkolenia lotniczego w Wojskach OPK na przestrzeni lat 1962 - 1980, odrębnego przedstawienia wymaga służby inżynieryjno-lotnicza, służba ubezpieczenia lotów i służba tyłów. Bez sprawnego funkcjonowania tych służb i techniczno-materiałowego zabezpieczenia, osiągnięcie widocznych rezultatów byłoby wątpliwe.
Ze względu na charakter niniejszej pracy, powyższe problemy zostały jedynie potraktowane marginesowo a które wymagają gruntowniejszych badań.

6.5. W N I O S K I

Utworzenie w 1962 roku Wojsk Obrony Powietrznej Kraju, ściśle zostało związane z zadaniami obrony powietrznej obiektów na terenie kraju, które w znacznej części wykonywało lotnictwo myśliwskie OPK. Z racji swoich walorów taktyczno-technicznych spełniało ono rolę głównego środka walki z środkami napadu powietrznego przeciwnika nad obszarem kraju i poza jego granicami. Ze spełnianej roli i zadań przez lotnictwo myśliwskie OPK wynikają następujące wnioski:

1. Od początku utworzenia Wojsk Obrony Powietrznej Kraju, organizacyjnie w ich skład wchodziło początkowo dwanaście pułków lotnictwa myśliwskiego, które z kolei podlegały poszczególnym Korpusom OPK i było ono pierwszoplanowym i najbardziej manewrowym rodzajem Wojsk OPK;

2. Po 1967 roku lotnictwo myśliwskie OPK, pod wpływem doświadczeń z wojny izraelsko-arabskiej podlegało modernizacji głównie w zakresie usprawnienia systemów naprowadzania. Stało się to możliwe ponieważ na uzbrojenie weszły wówczas nowsze wersje samolotów pościgowych Mig-21 i aparatura typu "WOZDUCH";

3. W latach siedemdziesiątych pułki lotnictwa myśliwskiego OPK przeszły ponowną reorganizację, przede wszystkim po 1973 roku przeszły na strukturę dwueskadrową ze względu na posiadane typy samolotów.
W tym czasie wprowadzono także wiele wersji nowszych typów samolotów szkolno-treningowych;

4. W połowie lat siedemdziesiątych zmniejszyła się liczba pułków lotnictwa myśliwskiego OPK z jedenastu do ośmiu, podyktowana głównie zmianami jakościowymi;

5. Pod koniec lat siedemdziesiątych wprowadzono kolejne nowsze wersje samolotów myśliwskich, które wymagały zmiany systemu szkolenia i zaopatrzenia materiałowo-technicznego oraz naprowadzania.

7. PRZEZNACZENIE I ZADANIA WOJSK RAKIETOWYCH I ARTYLERII OBRONY POWIETRZNEJ KRAJU W LATACH 1962 - 1980.

7.1. POWSTANIE I ROZWÓJ ARTYLERII LUFOWEJ I RAKIETOWEJ WOJSK OBRONY POWIETRZNEJ KRAJU W LATACH 1959 - 1972.

Do 1959 roku ważne ośrodki przemysłowe i administracyjno-polityczne osłaniane były przez oddziały artylerii przeciwlotniczej, które wspólnie z lotnictwem myśliwskim OPK stanowiły podstawową siłę przeznaczoną do zwalczania środków napadu powietrznego przeciwnika nad obszarem kraju.
Najbardziej dynamiczny etap rozwoju artyleria przeciwlotnicza przeszła w latach 1949 - 1957, szybki rozwój podyktowany był wzrostem napięcia w sytuacji międzynarodowej.
W ciągu dwóch lat nastąpił gwałtowny rozwój organizacyjny, jeżeli w 1949 roku Dowództwu Wojsk Obrony Przeciwlotniczej podporządkowany był tylko jeden 86 pułk artylerii rozmieszczony w Legionowie, to na początku 1951 roku dowództwo Wojsk OPL dysponowało: jednym Korpusem artylerii przeciwlotniczej w Bytomiu, jedną dywizją artylerii przeciwlotniczej w Warszawie i czterema samodzielnymi pułkami artylerii przeciwlotniczej w Mrzeżynie, Szczecinie, Gdyni i Nisku, w składzie 10 pułków artylerii lotniczej. Gwałtowny wzrost liczby pułków artylerii i wielu służb zabezpieczających wpłynęła na decyzję Ministra Obrony Narodowej o zmianie nazwy dowództwa, na Dowództwo Wojsk Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju.
Przez cały rok 1951 formowano kolejne pułki artylerii przeciwlotniczej, których czasowo liczba wzrosła do 13 pułków.
Ze względu na trudności w dowodzeniu istniejący 7 Korpus Artylerii Przeciwlotniczej, już na początku drugiej połowy 1951 roku został przereorganizowany, na bazie którego powstały dwie dywizje; 13 dywizja artylerii przeciwlotniczej w Bytomiu i 15 dywizja artylerii przeciwlotniczej we Wrocławiu.[1/]

1/. Pietz Kazimierz, Historia Szefostwa Wojsk Rakietowych i Artylerii Obrony Powietrznej Kraju i jednostek podległych, Warszawa 1971, s. 4 - 10.

W zasadzie do 1957 roku pułki artylerii przeciwlotniczej OPL OK wyposażone były w armaty małego i średniego kalibru; 37 i 85 mm armaty i przyrządy kierowania ogniem PAUZO-3. Stosowane działa i urządzenia pozwalały prowadzić ognień do samolotów i innych środków napadu powietrznego lecących do wysokości 8000 m i z prędkością 640 km/g /180 m/sek/. Możlwiości ówczesnego sprzętu artyleryjskiego nie pozwalały skutecznie zwalczać samoloty latające na dużych wysokościach i prędkościach oraz pocisków rakietowych.

Postęp techniczny i stosowanie coraz doskonalszych środków napadu powietrznego, wpłynęły na decyzje umowocześnienia uzbrojenia pułków artylerii przeciwlotniczej i wprowadzenie nowych typów armat; w miejsce armaty 85 mm wprowadzenie armaty 100 mm a w miejsce 37 mm wprowadzenie armaty 57 mm. Wprowadzono również nowe przyrządy do kierowania ogniem baterii artyleryjskich; PAUZO-6-19 i radiolokacyjne stacje artyleryjskie typu SON-9A.

Przezbrajanie w nowy sprzęt artyleryjski i zmiany organizacyjne, przeprowadzono w latach 1957 - 1960, które pozwalały na zwiększenie skuteczności ognia artylerii OPL OK do wysokości 10000 m i prędkości 1400 km/godz.

Natomiast w latach 1961 - 1965 planowano kolejne przezbrojenie pułków artylerii przeciwlotniczej w armaty nowszego typu i większego kalibru, armaty 130 mm.

Jednak środki klasyczne o zwiększonym kalibrze i donośności, stawały się mniej skuteczne w walce z coraz bardziej doskonalszymi środkami napadu powietrznego przeciwnika.[2/]

W drugiej połowie 1957 roku oddziały i związki taktyczne artylerii przeciwlotniczej OPL OK przeszły kolejną reorganizację. W związku z utworzeniem trzech Korpusów OPL OK, nastąpiła zmiana podległości i systemu dowodzenia.

2/. CAW, prot. 4411/48, Projekt planu zamierzeń organizacyjnych WL i OPL OK w latach 1957 - 1960, s. 54 i 55.

W skład 1 Korpusu OPL OK włączono 9 i 13 dywizję artylerii przeciwlotniczej oraz 3, 90 i 115 samodzielne pułki artylerii przeciwlotniczej, w skład 2 Korpusu OPL OK weszły 129 i 136 samodzielne pułki artylerii przeciwlotniczej a w skład 3 Korpusu OPL OK weszły również dwa pułki 14 i 98 samodzielne pułki artylerii przeciwlotniczej.
Zaplanowane przedsięwzięcia organizacyjne na lata 1958 - 1960 i przezbrajania w nowy sprzęt artyleryjski nie zostały całkowicie zrealizowane, ponieważ począwszy od 1960 roku planowano wprowadzić na uzbrojenie pociski rakietowe klasy "ziemia - powietrze".

Rokiem przełomowym w zmianach organizacyjnych i technicznego przeobrażenia w artylerii OPL OK był 1959 rok. W tym czasie zapadły istotne decyzje, celem wzmocnienia obrony przeciwlotniczej obszaru kraju i wprowadzenie na wyposażenie jednostek Wojsk OPL OK uzbrojenia rakietowe.
W tym roku rozpoczęły się prace przygotowawcze do przyjęcia sprzętu rakietowego i zorganizowania pierwszych dywizjonów artylerii rakietowej, prace przygotowawcze zmierzały do: przygotowania kadry oficerskiej, podoficerskiej i żołnierzy służby zasadniczej dla pierwszych jednostek rakietowych; wytypowania obiektów i rejonów, które w pierwszej kolejności należało osłaniać siłami wojsk rakietowych OPL oraz harmonogram prac inżynieryjno-saperskich i budowlanych.
Wprowadzenie na wyposażenie Wojsk OPL OK rakiet wymagało jeszcze wykonania szeregu innych przedsięwzięć organizacyjnych, do których należało wytypowanie i wysłanie 25 osobowej grupy ofiecrów na przeszkolenie do Związku Radzieckiego. Oficerowie ci stanowić mieli trzon kadry dydaktycznej, zorganizowanego już w czerwcu 1959 roku Ośrodka Szkolenia Specjalistów Artylerii. Ze względu na kłopoty lokalizacyjne związane z ochroną tajemnicy początkowo zamierzano zlokalizować go w Giżycku, jesienią 1959 roku przeniesiono do Gołdapu, aby ostatecznie w czerwcu 1960 roku przenieść do Bemowa Piskiego z równoczesną zmianą nazwy na Centrum Szkolenia Specjalistów Artylerii i Radiotechniki.[3/]

3/. DWOPK, teczka nr 75/66, Materiały problemowe dotyczące historii Centrum Szkolenia Specjalistów Artylerii i Radiotechniki, s. 21 i 22.

Centrum Szkolenia Specjalistów Artylerii i Radiotechniki było pierwszą jednostką, która przyjęła pierwsze dostawy sprzętu rakietowego i szkoliła kadry dla powstających dywizjonów artylerii rakietowej.
Na podstawie Dyrektywy Ministra Obrony Narodowej z grudnia 1959 roku, stanowiącej podstawę całokształtu działalności związanej z prowadzeniem na uzbrojenie sprzętu rakietowego a artylerii OPL OK, określała jednocześnie terminy formowania i szkolenia jednostek artylerii rakietowej OPL OK na lata 1960 - 1965.[4/]

Dywizjony artylerii rakietowej organizowana na bazie dotychczasowych pułków artylerii lufowej OPL OK, jako pierwsze uległy rozformowaniu dwa pułki: 87 i 94 pułki artylerii przeciwlotniczej OPL OK broniących obiektów Warszawy.
Zgodnie z Dyrektywą MON w latach 1960 - 1963 w rejonie Warszawy zamierzano zlokalizować i zorganizować dywizję artylerii rakietowej w składzie ośmiu dywizjonów ogniowych i dwóch dywizjonów technicznych, podobnie w latach 1961 - 1962 na Śląsku także dywizję artylerii rakietowej w identycznym składzie organizacyjnym. Ponadto w rejonie Łodzi zorganizowanie pułku artylerii rakietowej w składzie czterech dywizjonów ogniowych i jednego dywizjonu technicznego, którego organizację później przeniesiono do Poznania i przeniesienie wysiłku na wybrzeże Morza Bałtyckiego.
Wspomniana Dyrektywa MON została zmodyfikowana rozkazem Ministra Obrony Narodowej ze stycznia 1961 roku, ze względu na ponowne zaostrzenie się sytuacji międzynarodowej, rozkaz nakazywał: przyśpieszenie realizacji przezbrajania jednostek artylerii OPL OK w nowy sprzęt o dwa lata, z takim wyliczeniem aby do końca 1963 roku wystawić do osłony obiektów Warszawy, Śląska, Gdyni i Poznania sześć pułków artylerii rakietowej; zaplanowanie dodatkowo na 1961 rok dostawę jednego zespołu baterii radiotechnicznych z przeznaczeniem dla Centrum Szkolenia Specjalistów

---

4/. Historia organizacji i szkolenia jednostek artylerii rakietowej OPK 1959 - 1966, s. 9. Dyrektywa Ministra Obrony Narodowej nr 0049 została wydana 9.12.1959 r., która regulowała sprawy organizacji i uzbrojenia jednostek artylerii rakietowej OPL OK do 1965 r.

Artylerii i Radiotechniki; jeszcze w styczniu 1961 roku w Zarządzie Lotniskowym WL i OPL OK utworzenie w ramach limitów własnych, oddziału inwestycji specjalnych w zakresie inwestora naczelnego budownictwa specjalnego i powiększenie stanu osobowego CSSAiR celem zabezpieczenia szkolenia podwojonej ilości dywizjonów w latach 1961 - 1963 oraz przeformowanie Inspektoratu Artylerii OPL OK w Szefostwo Artylerii OPL OK. Na tej podstawie w CSSAiR rozpoczęto szkolenie pierwszego turnusu przeznaczonego do obsadzenia etatów w pierwszych czterech dywizjonach rakietowych przeznaczonych dla 9 dywizji artylerii OPL OK. Oprócz rozformowania 87 i 94 pułków artylerii przeformowano dowództwo 9 dywizji i 60 baterię dowodzenia. Do 15 kwietnia 1960 roku zgodnie z rozkazem Ministra Obrony Narodowej miały być zorganizowane: 2, 3, 4 i 5 dywizjony rakietowe i 1 dywizjon techniczny zlokalizowane w rejonie Warszawy. Natomiast szkolenie specjalistów dla dalszych czterech dywizjonów zamierzano zakończyć w pierwszej połowie 1962 roku.
Równolegle z przeformowywaniem oddziałów 9 dywizji, trwały prace przygotowawcze i szkolenie specjalistów dla 13 dywizji artylerii. W styczniu 1961 roku rozpoczęto szkolenie obsług czterech dywizjonów ogniowych i jednego technicznego a we wrześniu dla dalszych czterech dywizjonów przeformowanej 13 dywizji artylerii, a kwietniu 1962 roku prace organizacyjne zakończono. W 1967 roku obie dywizje artylerii przemianowano: 9 dywizję artylerii OPK na 3 Łużycką Dywizję Artylerii OPK a 13 dywizję artylerii OPK na 1 Dywizję Artylerii OPK im. Powstańców Śląskich.5/

Od jesieni 1962 roku rozpoczęto przygotowania do przeformowania w sprzęt rakietowy 60 samodzielnego pułku artylerii OPK osłaniającego Gdynię oraz rozpoczęto szkolenie obsług dla pięciu dywizjonów ogniowych i jednego technicznego, w związku z modernizacją techniczną, wszelkie prace zakończono dopiero w pierwszej połowie 1964 roku.

5/. Historia organizacji i szkolenia jednostek artylerii rakietowej OPK w latach 1959 - 1966, s. 10 - 14.

Na początku 1963 roku przystąpiono do szkolenia kadry dla przeformowania 14 samodzielnego pułku artylerii OPK, na bazie tego pułku organizowano cztery dywizjony ogniowe i jeden dywizjon techniczny, przeznaczonych do osłony obiektów przemysłowych Poznania. Pułk ten w 1967 roku przemianowano na 79 samodzielny pułk artylerii OPK.
Najpóźniej przystąpiono do formowania kolejnego związku taktycznego artylerii rakietowej 26 brygady artylerii OPK, która została zorganizowana dopiero w 1967 roku na bazie 129 samodzielnego pułku artylerii lufowej OPK. Brygadę organizowano początkowo w składzie pięciu dywizjonów ogniowych i pięciu baterii technicznych a w następnym roku włączono dwa dalsze dywizjony ogniowe. Organizowano ją według nowszych rozwiązań organizacyjnych, bez dywizjonu technicznego, w miejsce którego przy każdym dywizjonie ogniowym utworzono baterię techniczną.[6/]
Skład organizacyjny obu dywizji i brygad oraz pułku nie miał wartości stałej, liczba dywizjonów ogniowych ulegała ciągłej zmianie w zależności od potrzeb i modernizacji technicznej uzbrojenia rakietowego.
Pierwsze dywizjony rakietowe wyposażono w jednolite zestawy SA-75 DWINA, które w początkowej wersji przetrwały do 1963 roku. Od roku 1964 w wojskach rakietowych oprócz rozwoju ilościowego zaznaczył się wyraźny postęp jakościowy. Intensywne udoskonalanie środków napadu powietrznego, doświadczenia eksploatacyjne i doświadczenia wojny wietnamskiej spowodowały opracowanie nowych, doskonalnych zestawów i gruntowniejszej modernizacji zestawów będących na uzbrojeniu wojsk. Do osłony kolejnych obiektów na obszarze kraju, wyposażono jednostki w zestawy S-75 WOŁCHOW, a od roku 1970 w zestawy S-125 NEWA.
Pierwotnie zestawy DWINA były przystosowane do zwalczania celów powietrznych w przedziale wysokości od 3 do 27 km, a ich bliższa granica strefy ognia w odległości wynosiła ponad 10 km.

6/. Pietz Kazimierz, Historia Szefostwa Wojsk Rakietowych i Artylerii OPK i jednostek podległych, Warszawa 1971, s. 19-22.

Kolejne wersje tych zestawów cechowały się lepszymi parametrami technicznymi, możliwością zwalczania celów naziemnych lub nawodnych i obniżenie dolnej granicy strefy ognia z 500 m do 100 m. Wprowadzona na uzbrojenie w 1971 roku nowa wersja rakiety W-750W charakteryzowała się wysoką odpornością na zakłócenia aktywne, posiadała zwiększoną manewrowość i zwiększone ładunki bojowe.
Zestawy rakietowe WOŁCHOW także przechodziły kilka modernizacji, polegających na polepszeniu właściwości celów nisko lecących oraz manewrujących oraz możliwościami zwalczania celów lecących z prędkościami do 1100 m/sek.

W wyniku powstawania nowych dywizjonów rakietowych, oddziałów i związków taktycznych artylerii rakietowej OPK, traci na priorytecie artyleria lufowa, istniejące pułki artylerii lufowej uległy częściowej reorganizacji a później sukcesywnemu rozformowaniu. Rozformowywanie pułków artylerii lufowej postępowało w miarę ilości dostaw zestawów rakietowych, budowy nowych obiektów i powstawania nowych dywizjonów rakietowych. Zasadnicza zmiana na niekorzyść artylerii lufowej nastąpiła w latach 1958 - 1960, w tym czasie zrezygnowano z modernizacji technicznej sprzętu artyleryjskiego, głównie wyposażenia niektórych pułków artylerii w działa dużego kalibru.
Modernizacja techniczna artylerii OPK, spowodowała konieczność nie tylko dokonania zmian w uzbrojeniu i organizacji jednostek artylerii, ale również zmian w koncepcji osłony obiektów na terenie kraju.
W następnych latach a zwłaszcza 1960 - 1965 osłona ważnych obiektów miała być organizowana sposobem kombinowanym. Obiekty Warszawy zamierzano osłaniać siłami dwóch pułków artylerii dużego kalibru, dwoma dywizjonami pocisków rakietowych, jednym pułkiem artylerii średniego i jednym pułkiem artylerii małego kalibru.
Podobnie rejon przemysłowy Górnego Śląska zamierzano osłaniać jednym pułkiem artylerii dużego kalibru, dywizjonem pocisków rakietowych, dwoma pułkami artylerii średniego i jednym pułkiem artylerii małego kalibru.

Pozostałe obiekty przemysłowe; Łodzi, Poznania, Szczecina, Bydgoszczy, Wrocławia, Stalowej Woli i Nowej Huty osłaniane po jednym pułku artylerii średniego kalibru.[7]

Powyższa koncepcja sugeruje, że do końca pierwszej połowy lat sześćdziesiątych, zamierzano utrzymywać znaczne ilości pułków artylerii lufowej małego, średniego i dużego kalibru oraz tylko ośmiu dywizjonów artylerii rakietowej. Zwiększone dostawy sprzętu rakietowego odwróciły planowane pierwotnie propozycje na korzyść artylerii rakietowej.

Na piętnaście istniejących pułków artylerii w 1958 roku, który był szczytowym rokiem rozwoju artylerii lufowej, w wyniku postępującej rakietyzacji do końca 1964 roku, osiem pułków artylerii zostało rozformowanych. Rozformowaniu uległy głównie pułki wchodzące organicznie w skład 9 i 13 dywizji artylerii OPL OK. Na początku 1965 roku artyleria Wojsk OPK dysponowała dwoma dywizjonami artylerii rakietowej, każda w składzie ośmiu dywizjonów rakietowych i dwóch dywizjonów technicznych, jedną brygadę artylerii rakietowej w składzie pięciu dywizjonów rakietowych i jednego technicznego, jednego samodzielnego pułku artylerii rakietowej w skłaszie czterech dywizjonów rakietowych i jednego technicznego oraz CSSAiR jako odwodu dowódcy Wojsk OPK w składzie dwóch dywizjonów rakietowych i jednego technicznego.

Ponadto stan artylerii lufowej Wojsk OPK w osłonie poszczególnych obiektów przedstawiał się następująco: 3, 64, 85, 90, 98, 129 i 136 samodzielne pułki artylerii OPK utrzymywano do osłony obiektów: Łodzi, Warszawy, Górnego Śląska, Nowej Huty, Wrocławia, Szczecina i Bydgoszczy.[8]

W następnych latach zamierzano stopniowo zmniejszać liczbę pułków artylerii lufowej i zwiększać liczbę dywizjonów rakietowych w poszczególnych dywizjach i brygadach, zmierzając do ich całkowitego rozformowania, które miało zostać zakończone w latach 1970 - 1975.

7/. DWOPK, teczka nr 79, Materiały problemowe dotyczące spraw ogólnych artylerii lufowej OPK 3.01.1966-31.12.1973, s. 14 i 15.

8/. AWL i WOPK, prot. 5260/2 Informacja o stanie artylerii OPK według stanu na dzień 7.12.1964 r., s. 197 i 198.

Na podstawie przeprowadzonych zmian organizacyjnych, zarysowały się wyraźne tendencje ograniczenia roli artylerii klasycznej i zupełnego jej zaniku jako środka zwalczania środków napadu powietrznego i osłony obiektów na obszarze kraju. Nastąpił wyraźny zmierzch jej użycia w walce i rozwoju organizacyjnego.

Przełomowym rokiem ponownego rozwoju organizacyjnego artylerii lufowej, był rok 1967, w którym nastąpił nawrót do użycia środków klasycznych w zwalczaniu samolotów przeciwnika. U podstaw tych tendencji legły sukcesy i skuteczność klasycznej artylerii przeciwlotniczej w zwalczaniu lotnictwa Stanów Zjednoczonych w Wietnamie oraz lothictwa Izraela na Bliskim Wschodzie.

W celu utrzymania odpowiedniej ilości klasycznej artylerii przeciwlotniczej w systemie obrony powietrznej kraju i dalszego jej wzmocnienia, Minister Obrony Narodowej w lipcu 1967 roku wydał w tej sprawie specjalny rozkaz. Nakazywał wykorzystanie posiadanych aktualnie klasycznych środków obrony przeciwlotniczej dla zorganizowania osłony stanowisk ogniowych artylerii rakietowej, lotnisk, stanowisk dowodzenia, posterunków radiolokacyjnych, składnic i innych obiektów na obszarze kraju. W tym celu należało przystąpić do organizowania oddziałów i pododdziałów skadrowanych o obsługach szkolonych w ramach drugich specjalności oraz przygotowania odpowiednich rezerw osobowych dla tych oddziałów i pododdziałów.9/

W oparciu o powyższy rozkaz Szef Sztabu Generalnego WP gen. dyw. Wojciech Jaruzelski wydał zarządzenie wykonawcze, które regulowało realizację zadań w zakresie wzmocnienia osłony przeciwlotniczej kraju i wojsk. Wszystkie przedsięwzięcia z tym związane realizowano w trzech etapach. W pierwszym etapie obejmującym 1967 rok, przewidywano utrzymanie przeznaczonych do rozformowania czterech pułków artylerii OPK, sformowanie dywizjonu artylerii przeciwlotniczej armat kalibru 100 mm, szesnastu baterii artylerii przeciwlotniczej armat kalibru 57 mm, dziesięciu baterii artylerii armat kalibru 37 mm i stu czterech drużyn wielkokalibronych karabinów maszynowych.

9/. AWL i WOPK, prot. 4417/5, Rozkaz Ministra Obrony Narodowej nr 094/Org. z dnia 6.07.1967 r. w sprawie wzmocnienia obrony przeciwlotniczej, s. 8.

W drugim etapie przypadającym na 1968 rok zakładano sformowanie dalszych czternaście baterii artylerii przeciwlotniczej armat 37 mm i sto dwie drużyny wielkokalibrowych karabinów maszynowych i w trzecim etapie roku 1969 planowano sformowanie dwudziestu siedmiu baterii artylerii przeciwlotniczej armat 85 mm.[10/]

Na tej podstawie dowódca Wojsk OPK nakazał przeprowadzenie reorganizacji 3, 136, 90 i 98 pułków artylerii przeciwlotniczej, które otrzymały nową numerację i występowały jako 77, 32, 81 i 17 samodzielne pułki artylerii OPK, otrzymały one etaty jednostek skadrowanych po sześć baterii armat 100 mm i od jednej do trzech baterii armat 57 mm.

Natomiast na niezmienionych zasadach organizacyjnych pozostały 64 i 85 samodzielne pułki artylerii, otrzymały one numerację 16 i 18 samodzielne pułki artylerii OPK. Najpilniejszą potrzebą było sformowanie piętnastu baterii osłonowych armat 37 mm do osłony stanowisk ogniowych dywizjonów rakietowych, ośmiu baterii osłonowych armat 37 mm do osłony lotnisk lotnictwa myśliwskiego OPK i w styczniu 1968 roku rozformowanie 18 samodzielnego pułku artylerii OPK.

W latach 1968 - 1973 zorganizowanych zostało dalszych 52 baterii osłonowych wyposażonych w armaty 37 mm, które w 1973 roku przezbrojono w armaty 57 mm.

Łącznie w latach 1967 - 1973 zostało zorganizowanych 75 baterii osłonowych armat 37 i 57 mm. Postępujące przemiany organizacyjne w tych latach wpłynęły na zmniejszenie się ilościowego stanu baterii osłonowych. W 1968 roku przekazano Wojskom Lotniczym 25 plm wraz z baterią osłonową armat 37 mm, w 1969 roku również Wojskom Lotniczym przekazano 9 plm z jedną baterią i 45 plm z dwoma bateriami osłonowymi armat 37 mm.

Pierwsza połowa lat siedemdziesiątych charakteryzuje się dalszymi przemianami organizacyjnymi artylerii przeciwlotniczej Wojsk OPK.

10/. AWL i WOPK, prot. 4417/5, Zarządzenie Szefa Sztabu Generalnego WP nr 0132/Szt. z dnia 12.09.1967 r., w sprawie realizacji zadań w zakresie wzmocnienia osłony przeciwlotniczej kraju i wojsk, s. 196 i 197.

Już na początku 1970 roku całkowicie rozformowano 16 samodzielny pułk artylerii OPK, a w 1971 roku rozformowany został kolejny 18 samodzielny pułk artylerii OPK i wraz z przekazanym Wojskom Lotniczym 13 plm jedna bateria osłonowa armat 37 mm. Natomiast w 1972 roku przekazano Wojskom Obrony Przeciwlotniczej 77 samodzielny pułk artylerii OPK oraz w skadrowanych 17, 32 i 81 samodzielnych pułkach artylerii OPK zostały rozwiązane organiczne baterie armat 57 mm a w następnym roku rozformowano kolejny 17 samodzielny pułk artylerii OPK.
Po prawie trwających pięciu latach prac organizacyjnych i reorganizacyjnych pod koniec 1973 roku w Wojskach OPK znajdowało się dwa skadrowane, 32 i 82 samodzielne pułki artylerii OPK oraz 70 baterii osłonowych w tym: dwadzieścia baterii armat 57 mm i pięćdziesiąt baterii armat 37 mm. Przy czym już w następnym roku przewidywano sformowanie dalszych trzech baterii osłonowych armat 37 mm.[11/]

Zmiany w organizacji i szkoleniu artylerii lufowej Wojsk OPK zostały zapoczątkowane w 1967 roku, pod wpływem napięcia w sytuacji międzynarodowej i zdobytych doświadczeniach w wojnie w Wietnamie i na Bliskim Wschodzie.
Wymagały one przede wszystkim przeprowadzenia szeregu zmian w procesie szkolenia oraz szkolenia rezerw dla pułków skadrowanych i baterii osłonowych w ramach drugich specjalności.

7.2. ZMIANY STRUKTURALNE W WOJSKACH RAKIETOWYCH I ARTYLERII OPK W LATACH 1972 - 1980.

W latach 1972 - 1980 w wojskach rakietowych OPK nastąpiły dalsze zmiany organizacyjne, które były kontynuacją podjętych prac w tym zakresie jeszcze na początku 1970 roku. Przede wszystkim realizowana była koncepcja tworzenia mieszanych ugrupowań bojowych w 4 i 26 brygadzie artylerii OPK na wybrzeżu, przez organizowanie nowych dywizjonów rakietowych przeznaczonych do zwalczania celów na małych wysokościach.

11/. DWOPK, Szkolenie pododdziałów artylerii lufowej OPK w latach 1967 - 1973, materiały opracowane przez ppłk. Henryka Sawickiego 23.01.1974 r., s. 119 - 122.

Od 1973 roku przystąpiono do organizowania ośmiu nowych dywizjonów rakietowych wyposażonych w zestawy rakietowe NEWA-M, które prowadzone były w dwóch etapach: w pierwszym etapie przystąpiono do organizacji pierwszych czterech dywizjonów rakietowych, po dwa dla każdej brygady i w drugim etapie następne cztery dywizjony także po dwa dla każdej brygady.
Pierwsze cztery: 64, 65, 66 i 67 dywizjony rakietowe zostały włączone w system obrony powietrznej kraju i osiągnęły gotowość bojową z dniem 1 lipca 1975 roku, a następne cztery: 68, 69, 70 i 71 dywizjony z dniem 1 października tego roku.[12/]

Wszystkie dywizjony otrzymały zmodernizowane zestawy rakietowe typu NEWA-M o lepszych oarametrach taktyczno-bojowych w stosunku do wcześniej wprowadzonych zestawów tego typu, umożliwiały jednoczesne przygotowanie w dywizjonie szesnastu rakiet gotowych do startu.
W dążeniu do skrócenia czasu obiegu radiolokacyjnej informacji o celach powietrznych, kontynuowano akcję dowiązywania dywizjonów rakietowych do najbliższych posterunków radiolokacyjnych, wykorzystując w tym celu łączność przewodową i radioliniową. Jednocześnie w roku 1977 dla zwiększenia żywotności i efektywności dowodzenia wojskami rakietowymi na wybrzeżu, utworzono na połączonym stanowisku dowodzenia w Słupsku etatową grupę dowodzenia wojsk rakietowych z zadaniem przejęcia dowodzenia częścią dywizjonów ogniowych 4 i 26 brygady artylerii OPK rozwiniętych w tym rejonie, oraz wprowadzenie zautomatyzowanego systemu dowodzenia wojskami rakietowymi typu WEKTOR.

W wyniku przeprowadzonych prac modernizacyjnych i organizacyjnych, do końca 1975 roku zamierzano utworzyć związki taktyczne artylerii rakietowej typu mieszanego. Typ mieszany stanowiły 1 i 3 dywizje artylerii OPK oraz 4 i 26 brygady artylerii OPK, natomiast 79 pułk artylerii OPK stanowił organizację typu jednorodnego.

12/. DWOPK, teczka nr 9/74, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0188/Org. z dnia 19.09.1974 r., s. 4 oraz wcześniej wydany rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0127/Org. z dnia 11.08.1973 r. oba zostały wydane na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 057/Org. z dnia 2.08.1973 r. i nr 062/Org. z dnia 2.08.1974 r.

Pod koniec tego roku ogółem do działań bojowych Wojska OPK miały dysponować 48 dywizjonami rakietowymi, w tym: 14 dywizjonami typu DWINA, 12 dywizjonami typu WOŁCHOW i 12 dywizjonami typu NEWA. Ponadto w stan artylerii przeciwlotniczej OPK wchodziły wówczas, jeden samodzielny pułk artylerii średniego kalibru oraz 77 baterii osłonowych małego kalibru armat 57 i 37 mm. Posiadane zestawy rakietowe drogą permamentnych modernizacji dostosowane zostały do zwalczania środków napadu powietrznego w granicach wysokości od 50 m do 35 km lecących z prędkością do 1100 m/sek, stosujących szeroki manewr przeciwrakietowy oraz działających w warunkach zakłóceń radioelektronicznych.[13/]

Jednym z ostatnich przedsięwzięć organizacyjnych mających na celu wzmocnienie obrony powietrznej obiektów Górnego Śląska przed środkami napadu powietrznego działającymi na małych wysokościach było włączenie w system obrony powietrznej kraju czterech dywizjonów rakietowych, 72, 73, 74 i 75 w skład 1 dywizji artylerii OPK, wyposażone w zestawy NEWA.
Dywizjony te w marcu 1979 roku zostały włączone w system obrony powietrznej kraju.[14/] Do końca 1980 roku nie przewidywano większych zmian organizacyjnych w artylerii rakietowej OPK, jedynie dalszą modernizację techniczną posiadanych zestawów rakietowych.

Zasadnicze kierunki modernizacji zestawów rakietowych w latach 1973 - 1980, zmierzały do: uodpornienia stacji naprowadzania rakiet na zakłócenia elektroniczne oraz zwiększenie skuteczności zwalczania celów w warunkach zakłóceń; wprowadzania układów pozwalających na dezinformację przeciwnika powietrznego w momencie startu rakiet; zwiększenia niezawodności układów elektronicznych; wyposażenia stacji naprowadzania rakiet w etatową aparaturę imitacyjną; dostosowania zestawów rakietowych do scentralizowanego automatycznego kierowania ogniem kilkunastu dywizjonów i skrócenia czasu osiągania technicznej gotowości zestawów rakietowych do bojowego wykorzystania.

13/. DWOPK, teczka nr 59/73, Meldunek Szefa Wojsk Rakietowych i Artylerii OPK o planowanym rozwoju wojsk rakietowych i artylerii OPK, złożony na szkoleniu zespołu MON w dniu 3.11.1973 r., s. 16.

14/. DWOPK, teczka nr 9/79, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0034 z dnia 13.03.1979 r. w sprawie włączenia w system OPK nowo sformowanych dywizjonów ogniowych wojsk rakietowych OPK, s. 134.

Mimo prowadzonych systematycznie modernizacji w zestawach DWINA i WOŁCHOW w latach sześćdziesiątych i na początku siedemdziesiątych, kolejną modernizację przeprowadzono w latach 1973 - 1974, która objęła także po raz pierwszy zestawy NEWA.
Poprzez modernizację w zestawach DWINA, osiągnięto: wprowadzenie do systemu odbiorczego układów korelacyjnych i automatycznej impulsowej regulacji wzmocnienia przez co wzrosła skuteczność zwalczania celów w warunkach zakłóceń; dokonano zmian konstrukcyjnych w automatyce startowej oraz w rakietach W-750 W i W-759 WM, które skróciły czas przygotowania rakiet do startu ze 120 do 30 sekund; wprowadzono układy pozwalające dezinformować przeciwnika o momencie startu rakiety; dostosowano wszystkie zestawy do współpracy z automatycznym systemem ASURK, który zabezpiecza zdalne automatyczne nakierowywanie zestawów na cel oraz optymalny podział celów między działające dywizjony ogniowe.
W zestawach WOŁCHOW w stosunku do modernizacji tych zestawów sprzed 1972 roku, w następnych latach wszystkie zestawy dostosowano do współpracy z urządzeniami imitacyjno-oceniającymi AKORD-75/125, które umożliwiło trenowanie i ocenę obsług w oparciu o imitowaną sytuację powietrzną. W wyniku zmian konstrukcyjnych skrócono czas przygotowania rakiet do startu ze 120 do 30 sekund.
W zestawach NEWA zainstalowano aparaturę KARAT umożliwiającą telewizyjne wykrywanie i śledzenie celów, tym samym uzyskano całkowite uodpornienie kanałów odbiorczych celu stacji naprowadzania rakiet na zakłócenia aktywne.
Ponadto uzyskano: wprowadzenie nowego typu rakiety SW-27U posiadający w aparaturze pokładowej bloki UR-8, które zabezpieczają szybszą stabilizację rakiety na torze co zapewnia przybliżenie bliższej granicy strefy ognia z 6 do 3,5 km; skrócenie czasu przygotowania rakiet ze 120 do 30 sekund; dostosowanie zestawu NEWA do współpracy z systemem ASURK; dywizjony ogniowe uzbrojone w zestawy typu NEWA wyposażono w RSWP typu JAWOR-M z wysokościomierzem BOGOTA-M, pozwoliło to na zabezpieczenie dywizjonu w pewną i ciągłą informację o celach w koniecznej przestrzeni powietrznej.[15]

15/. DWOPK, Hille Kryspian, Materiały szefostwa wojsk rakietowych i artylerii OPK do historii wojsk za lata 1973-1977 z dnia 13.06.1977 r., s. 4 i 5.

Wszystkie zamierzenia organizacyjne, techniczne i modernizacyjne w latach 1975 - 1980 zmierzały do zamknięcia procesu przeobrażania jednorodnych ugrupowań rakietowych OPK w ugrupowania mieszane i ostateczne sfinalizowanie organizacji systemu rakietowego OPK całej rubieży nadmorskiej i rejonu Warszawy. Przez wprowadzenie do ugrupowania bojowego nowych sił i środków rakietowych oraz artylerii przeciwlotniczej a także przez zautomatyzowanie systemów dowodzenia.
W zasadzie posiadane siły i środki zostały rozmieszczone na trzech zasadniczych kierunkach: na kierunku północno-zachodnim rozmieszczono 24 dywizjony rakietowe i 48 baterii osłonowych; na kierunku zachodnim 13 dywizjonów rakietowych i 19 baterii osłonowych oraz na kierunku południowo-zachodnim 17 dywizjonów rakietowych i 18 baterii osłonowych.[16/]
W ten sposób podstawowe środki artylerii rakietowej i lufowej rozmieszczono na najważniejszych kierunkach zagrożenia kraju przed środkami napadu powietrznego ewentualnego przeciwnika.

7.3. ORGANIZACJA I REALIZACJA PROCESU SZKOLENIA ARTYLERII RAKIETOWEJ I LUFOWEJ OPK W LATACH 1962 - 1980.

W organizacji i realizacji procesu szkolenia artylerii rakietowej i lufowej OPK w latach 1962 - 1980 należy wyodrębnić kilka okresów i złożoności szkolenia. Od początku odrębny problem stanowiło szkolenie artylerii lufowej pułków artylerii przeciwlotniczej i później baterii artylerii osłonowej oraz dywizjonów artylerii rakietowej. Szkolenie artylerii lufowej przeważnie odbywało się na poligonach w kraju, natomiast szkolenie dywizjonów artylerii rakietowej przeważnie na poligonie w Związku Radzieckim. Ponadto do szkolenia na poligonach potrzebny był cały proces szkolenia specjalistów artylerii i czynności zgrywających, który był niezwykle ważnym składającym się przede wszystkim na wyniki strzelań.

16/. DWOPK, teczka nr 59/73, Meldunek Szefa Wojsk Rakietowych i Artylerii OPK o planowanym rozwoju wojsk rakietowych i artylerii OPK, przedstawiony w dniu 3.11.1973 r., s. 18.

Problem szkolenia artylerii lufowej wyniknął wraz z burzliwym rozwojem organizacyjnym artylerii przeciwlotniczej jeszcze w 1950 roku, który pociągnął za sobą szkolenie nowych specjalistów artylerii przeciwlotniczej, ponieważ ilość dotychczas szkolonych specjalistów nie wystarczała na pokrycie rosnących potrzeb. Oficerska Szkoła Artylerii Przeciwlotniczej w Koszalinie nie mogła dostarczyć tak ogromnej ilości kadry oficerskiej, w tej sytuacji szereg oficerów przenoszono na wakujące stanowiska z naziemnej artylerii lufowej.
Celem szkolenia kadry podoficerskiej zorganizowano w każdym pułku artylerii przeciwlotniczej dywizjony szkolne, które spełniały rolę szkoły podoficerskiej i obsługi baterii ogniowych.
W początkowym procesie szkolenia napotykano na szereg obiektywnych trudności w postaci braku pomieszczeń, literatury, pomocy naukowych i doświadczonej kadry oficerskiej.
Natomiast proces szkolenia bojowego żołnierzy odbywał się w początkowej fazie na miejscu stacjonowania jednostek a w drugiej fazie prowadzony był na poligonie, na którym prowadzono dalsze szkolenie i ostre strzelania.
Ostre strzelania na poligonie stały się faktyczną formą sprawdzenia poziomu wyszkolenia poszczególnych oddziałów artylerii przeciwlotniczej, do tego celu początkowo był używany Centralny Obóz w Mrzeżynie a od 1950 roku przemianowany na 15 Poligon Artylerii OPK.
Wraz z rozwojem podstawowego szkolenia bojowego, rozwijało się szkolenie taktyczno-bojowe. Dowództwa i sztaby wszystkich szczebli artylerii przeciwlotniczej przeprowadzały treningi bojowe oraz ćwiczenia grupowe na mapach, celem przygotowania kadry dowódczo-sztabowej do prowadzenia działań w warunkach bojowych.
Od 1954 roku zwrócono szczególną uwagę na szkolenie oddziałów artylerii przeciwlotniczej w ścisłym współdziałaniu z lotnictwem myśliwskim i wojskami radiotechnicznymi.

Przeprowadzono szereg treningów na Centralnym Stanowisku Dowodzenia mających na celu zgranie systemu obrony przeciwlotniczej obszaru kraju. Wyraźny postęp w szkoleniu oddziałów artylerii przeciwlotniczej nastąpił z momentem utworzenia Korpusów OPK i jej podporządkowaniu poszczególnym Korpusom.[17/]
W 1954 roku wprowadzono nowy program szkolenia uwzględniający trzyletni okres służby wojskowej a w 1957 roku ponownie wprowadzono nowy program szkolenia, który uwzględniał już dwuletni okres służby wojskowej i przewidywał 20-miesięczny cykl szkolenia oddziałów artylerii przeciwlotniczej. Rozpoczęte przezbrajanie w nowy sprzęt artyleryjski spowodowało kolejną zmianę programu na lata 1958 - 1959 i lata następne.[18/]
Nowe jakościowo zmiany w procesie szkolenia artylerii lufowej Wojsk OPK zaszły w latach 1967 - 1973. W tych latach nastąpiło rozformowanie zdecydowanej większości pułków artylerii lufowej OPK, których dotychczasową rolę przejęły baterie osłonowe stanowisk dowodzenia, lotnisk, posterunków radiolokacyjnych i innych obiektów. Zmiany organizacyjne spowodowały zmiany w procesie i systemie szkolenia obsług tych pododdziałów, które występowały jako samodzielne baterie przeznaczone do wykonywania określonych zadań. Ze względu na braki etatowe noszą one charakter pododdziałów skadrowanych i obsługiwane są przez żołnierzy w ramach zdobytych drugich specjalności oraz przez żołnierzy powoływanych z rezerwy, których szkolono na poligonie i w warunkach miejscowych. Ten system utrzymuje się w latach osiemdziesiątych, w takiej sytuacji wzrosła rola Ośrodka Szkolenia Poligonowego Artylerii OPK w Mrzeżynie.

Szkolenie artylerii rakietowej OPK posiada bardziej skomplikowany charakter, przede wszystkim proces szkolenia trwa dłużej i wymaga zgrania wielu specjalistów oraz systemów.

17/. DWOPK, Historia Szefostwa Wojsk Rakietowych i Artylerii OPK i jednostek podległych, Warszawa 1971, s. 25.

18/. DWOPK, Szkolenie pododdziałów artylerii OPL OK w latach 1945 - 1960, organizacja, planowanie, przebieg i wyniki szkolenia, s. 2 - 4.

Od początku wiodącą rolę w szkoleniu specjalistów artylerii rakietowej spełniał Ośrodek Szkolenia Specjalistów Artylerii, przemianowany później na Centrum Szkolenia Specjalistów Artylerii i Radiotechniki i ostatecznie przemianowany w ostatnich latach na Centrum Szkolenia Specjalistów Wojsk OPK. W ośrodku tym przeszły przeszkolenie obsługi wszystkich powstających dywizjonów rakietowych, składy dowództw i sztabów oddziałów i związków taktycznych artylerii rakietowej OPK. Szkolenie w artylerii rakietowej ma wielostopniowy charakter, kończone strzelaniem na poligonie połączony z bojowymi startami rakiet na określone cele. W całokształcie procesu szkolenia artylerii rakietowej istotne znaczenie mają ostre strzelania, które są uwieńczeniem wielomiesięcznych treningów i szkolenia.

Już z chwilą powstania pierwszych dywizjonów rakietowych na podstawie Dyrektywy Ministra Obrony Narodowej z grudnia 1959 roku, rozpoczynały wyjazdy poszczególne dywizjony rakietowe na poligon do Związku Radzieckiego celem odbycia ostrych strzelań. Jako pierwsze w 1960 roku wyjechały dwa dywizjony rakietowe i jeden techniczny z 9 dywizji artylerii OPK o stanie osobowym 60 oficerów, 1 podoficer zawodowy i 55 żołnierzy służby zasadniczej. W skład kierownictwa strzelań oprócz ówczesnego dowódcy Wojsk OPK gen. G. Mankiewicza, wchodził płk Longin Łozowicki i płk Roman Paszkowski. Wszystkie strzelania z zasady odbywają się niezmiennie na poligonie w Aszałuku.
W następnym roku na strzelania wyjechały kolejne trzy dywizjony tej dywizji, od 1962 roku liczbę dywizjonów biorących udział w strzelaniach zwiększano do ośmiu dywizjonów.[19]

Pierwsze strzelanie na poligonie z bojowymi startami rakiet wykonywane przez dywijzon ogniowy polegało na zestrzeleniu rożka typu RM-2 zrzucanego na spadochronie z samolotu nosiciela.

19/. DWOPK, Historia organizacji i szkolenia jednostek artylerii rakietowej OPK w latach 1959 - 1966, s. 18 - 42.

W latach 1961 - 1964 strzelania bojowe prowadzone już były do tarcz powietrznych typu ŁA-17M lecących na średnich wysokościach z prędkościami do 200 m/sek. Strzelania szkolne utrudniano przez wprowadzenie przenoszenia ognia na kolejny cel.
Od 1965 roku wprowadzono następne utrudnienie w wykonywaniu strzelań bojowych polegających na stosowaniu przez imitatory celów zakłóceń pasywnych.
Na podstawie doświadczeń z działań wojsk rakietowych w Wietnamie ustalono, że skuteczną osłonę obiektów można uzyskać tylko w wypadku jednoczesnych działań grupy dywizjonów ogniowych przy scentralizowanym dowodzeniu ze stanowiska dowodzenia pułku lub brygady. Dlatego od 1967 roku strzelania bojowe na poligonie i szkolne wykonywano w składzie pułku lub brygady.
Zmieniły się również warunki zadań szkolnych i bojowych.
W zadaniach bojowych wprowadzono strzelanie rakietami bojowymi z ręcznym śledzeniem, z ograniczonym promieniowaniem stacji naprowadzania rakiet i strzelanie do rakiet uskrzydlonych typu "powietrze - ziemia".
Od roku 1967 w szkoleniu wojsk rakietowych duży wysiłek skupiono na przygotowanie grup bojowych stanowisk dowodzenia pułków i brygad do kierowania działaniami bojowymi dywizjonów ogniowych w skomplikowanej sytuacji powietrznej.
W roku 1968 wykorzystując doświadczenia z działań bojowych w Wietnamie, wprowadzono wiele zmian w sposobie oceny dywizjonów za strzelanie szkolne i bojowe. Najważniejsze z nich to uwzględnienie oceny za czas pracy bojowej, który liczył się od momentu wydania komendy o poszukiwaniu celu do momentu startu rakiet. Chodziło o maksymalne skrócenie czasu promieniowania stacji naprowadzania rakiet, zwłaszcza podczas działań w warunkach niestosowania przez nieprzyjaciela zakłóceń radioelektronicznych i użycia samonaprowadzających się pocisków typu SHRIKE.
Szkolenie jednostek rakietowych zintensyfikowano. Wprowadzenie strzelań bojowych do celu RM-205 było dalszym utrudnieniem wykonania zadań.

Kolejnym utrudnieniem w wykonywaniu strzelań bojowych na poligonie było wprowadzenie celów manewrujących wysokością, a w 1971 roku prowadzenie strzelań ugrupowaniem mieszanym. Wykonanie strzelań coraz bardziej uzależnione zostało od pracy stanowisk dowodzenia pułku i brygady, na którym spoczywał ciężar podziału celów między dywizjony ogniowe.
W tym samym roku Dowództwo Wojsk OPK po raz pierwszy zorganizowało ćwiczenia z wojskami Korpusu ze strzelaniem bojowym na poligonie. W strzelaniu wzięła udział brygada, pułk lotnictwa myśliwskiego i pułk radiotechniczny.
Odpieraniem pozorowanego na poligonie nalotu z prowadzeniem strzelań bojowych kierował dowódca Korpusu.[20/]

W oparciu o doświadczenia szkoleniowe z lat 1969 - 1970 zaistniała potrzeba przejścia do nowego systemu organizacji szkolenia taktyczno-bojowego wojsk rakietowych, określenia jego zadań i ustalenia podstawowych wymagań, które określa "Szkoła Ognia".
Wprowadzając w roku 1972 nową "Szkołę Ognia" założono następujące cele szkoleniowe: wyrobienie u dowódców wszystkich szczebli dowodzenia twórczego myślenia taktycznego; praktyczne przerabianie przedsięwzięć związanych z organizacją obrony rakietowej, systemu ognia, zabezpieczenia działań bojowych i wyrobienie nawyków walki z nieprzyjacielem powietrznym stosującym współczesne sposoby pokonywania obrony powietrznej.
W nowej "Szkole ognia" zwrócono uwagę na taktyczne przygotowanie wojsk, nie zmniejszając wymagań w zakresie doskonalenia ogniowego obsług bojowych pododdziałów rakietowych OPK, wydzielając w niej trzy podstawowe działy: gotowość sprzętu, gotowość składu osobowego i praca bojowa.
Struktura "szkoły ognia" została ustalona tak, aby a przygotowaniu do walki i prowadzeniu walki można było wydzielić elementarne operacje wykonywane przez pojedynczych funkcyjnych, zespoły, obsługi lub pododdziały.

20/. Rozwój Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w latach 1962 - 1972, Warszawa 1972, s. 94 - 97.

Następnie każda operacja jest rozpatrywana w zależności od jej wagi, możliwości obiektywnej kontroli i oceny lub określenia jakości jej wykonania. Wszystkie oceny wystawiane za wykonanie operacji w ogniwie niższym, z takim samym stopniem ważności uwzględniane są w ocenie ogniwa nadrzędnego. W nowej strukturze zrezygnowano ze sprawdzania przygotowania teoretycznego szeregowców i podoficerów, zwracając szczególną uwagę na ich wyszkolenie praktyczne, a zwłaszcza nie wykonywanie tych operacji, które decydują o wynikach strzelania jak: dokładność śledzenia celów, przeładowanie wyrzutni i określenie danych wyjściowych.

Od 1972 roku pododdziały ogniowe i techniczne oraz stanowiska dowodzenia związków taktycznych i oddziałów były sprawdzane w kraju i na poligonie w Związku Radzieckim według kryteriów nowej "szkoły ognia". Strzelania były prowadzone w dwóch etapach na tle ćwiczenia taktycznego. W pierwszym etapie ćwiczenie prowadzi sztab Korpusu OPK ze wszystkimi pododdziałami danego związku taktycznego wojsk rakietowych Korpusu OPK, z następnym wyprowadzeniem wydzielonych sił i środków w rejony zgrupowań przedpoligonowych.
Drugi etap ćwiczenia prowadzi sztab Wojsk OPK na poligonie w Związku Radzieckim, tylko z wydzielonymi siłami i środkami związku taktycznego.

W roku 1973 przeprowadzono ćwiczenie Korpusu OPK połączone ze strzelaniami bojowymi, w którym wojska rakietowe wystąpiły w ugrupowaniu mieszanym dywizjonów WOŁCHOW, DWINA i NEWA.
Od tego rozpoczęto również strzelania do manewrujących rakiet uskrzydlonych typu RM-207. Pierwsze strzelania były wykonane do tarczy RM-207, manewrującej wysokością z 21 do 7 km i prędkością z 900 ÷ 500 m/sek przy ześrodkowaniu ognia dwóch dywizjonów ogniowych artylerii rakietowej, 23 dywizjonu i 24 dywizjon.
Charakterystyczną cechą wykonywanych strzelań po 1974 roku było zbliżenie pozorowanej sytuacji powietrznej do warunków współczesnego pola walki. Głównymi elementami komplikującymi sytuację powietrzną były intensywne zakłócenia radioelektroniczne różnego typu oraz działanie celów na małych stratosferycznych wysokościach.

W historii strzelań bojowych na poligonie w Związku Radzieckim najwyższe wyniki wojska rakietowe uzyskały w 1976 roku. Średnia ocena wojsk rakietowych OPK za 1976 rok wynosiła 4,76. Na 12 strzelających dywizjonów ogniowych artylerii rakietowej, 10 z nich uzyskało oceny bardzo dobre i 2 dobre. Po raz pierwszy strzelało na poligonie pięć nowosformowanych dywizjonów NEWA z 4 i 26 brygad artylerii OPK, uzyskując oceny bardzo dobre. Wzrósł również poziom przygotowania grup operacyjnych związków taktycznych, wszystkie grupy operacyjne za organizację i prowadzenie działań bojowych otrzymały oceny bardzo dobre. Wzrost wyników nastąpił w warunkach zaostrzenia wymagań i utrudnienia wykonania zadań strzelań szkolnych i bojowych. W roku 1976 zapoczątkowano strzelania dywizjonów typu DWINA do manewrujących tarcz powietrznych typu RM-207A.
W 1977 roku po raz pierwszy w ćwiczeniu Korpusu OPK wojska rakietowe wystąpiły w składzie dwóch związków taktycznych, każdy w ugrupowaniu mieszanym dywizjonów WOŁCHOW i NEWA.

Osiągane w latach 1973 - 1977 i następnych, były rezultatem coraz doskonalszych metod szkolenia oraz wprowadzenia do szkolenia i trenowania obsług na początku lat siedemdziesiątych urządzenia AKORD. Urządzenia te do roku 1973 były wykorzystywane jedynie do prowadzenia treningów obsług stanowisk dowodzenia dywizjonów ogniowych, w tym samym roku zespół oficerów z Szefostwa Wojsk Rakietowych Wojsk OPK oraz z podległych jednostek opracował system wykorzystania urządzeń AKORD do pozoracji sytuacji powietrznej, jednolitej dla stanowisk dowodzenia związku taktycznego i dywizjonów ogniowych.
Wykorzystanie w procesie szkolenia zgrywania i kontrolowania wojsk rakietowych sytuacji powietrznej symulowanej przez urządzenia treningowe umożliwiło: ograniczenie do niezbędnego minimum realnych lotów lotnictwa do pozoracji celów powietrznych; stosowanie nowoczesnych metod szkolenia wojsk z uwzględnieniem doświadczeń z działań na Bliskim Wschodzie i Wietnamie oraz taktyki walki lotnictwa współczesnego i perspektywicznego; stosowanie w miarę obiektywnych metod kontroli wyszkolenia składów osobowych stanowisk dowodzenia związków taktycznych i pododdziałów.

W 1975 roku przystąpiono do opracowania systemu modelowania sytuacji powietrznej przy wykorzystaniu elektronicznej techniki obliczeniowej oraz połączenia systemu symulacji sytuacji powietrznej z urządzeń AKORD z systemem wielofunkcyjnym wykorzystywanym przez wojska radiotechniczne. Pozwoliło to na prowadzenie wspólnych treningów wojsk rakietowych i radiotechnicznych przy dowodzeniu z połączonego stanowiska dowodzenia działaniami aktywnych środków OPK. Dokonano poważnego kroku w kierunku stworzenia jednolitego symulowanego pola radiolokacyjnego. Prowadzone treningi grup operacyjnych połączonego stanowiska dowodzenia z udziałem pododdziałów rakietowych i radiotechnicznych, przy wykorzystaniu symulowanej sytuacji powietrznej, pozwoliły na wyeliminowanie wielu braków w pracy grup operacyjnych i uzyskanie wysokich efektów szkoleniowych.

W 1976 roku po raz pierwszy zorganizowano w 2 Korpusie OPK ośrodek kontrolno-treningowy na zgrupowaniu przedpoligonowym na lotnisku Pieniężnica, który swym zasięgiem objął dwa związki taktyczne wojsk rakietowych OPK w składzie pięciu pododdziałów ogniowych, stanowisko dowodzenia Korpusu oraz miejscową kompanię radiotechniczną.

W tym roku zmieniono również system prowadzenia strzelań szkolnych do celów realnych.

Opracowany nowy program szkolenia taktyczno-bojowego zakładał wykorzystanie lotów lotnictwa w rejonie połączonego stanowiska dowodzenia przez wszystkie jednostki rakietowe, lotnicze i radiotechniczne na bazie wspólnego ćwiczenia kierowanego przez Szefa Sztabu Korpusu OPK lub starszego połączonego stanowiska dowodzenia.[21/]

Opracowany w 1976 roku maszynowy system zbierania i analizowania danych z realizacji szkolenia ogniowego wojsk rakietowych OPK, wprowadzony w życie w 1977 roku i stosowany w latach następnych wyeliminował opracowane w Korpusach i jednostkach sprawozdania kwartalne oraz zbiorcze zestawienia za wojska rakietowe wykonywane w Dowództwie Wojsk OPK.

21/. DWOPK, Hille Kryspian, Materiały Szefostwa Wojsk Rakietowych i Artylerii OPK do historii wojsk za lata 1973 - 1977, s. 9-19.

Wypracowany system szkolenia i strzelań dywizjonów rakietowych w latach sześćdziesiątych, zmodyfikowany na początku lat siedemdziesiątych funkcjonował przez całe dziesięciolecie. Do wypracowanego systemu wprowadzono nowe elementy i stopnie trudności a także automatyzację. Wszystkie prace i usprawnienia zmierzały do skutecznego przeciwstawienia się ciągle modernizowanym środkom napadu powietrznego przeciwnika. Natomiast odbywające się strzelania dywizjonów rakietowych na poligonie w Związku Radzieckim stanowiły najważniejsze przedsięwzięci szkoleniowe i taktyczno-operacyjne każdego roku w wojskach rakietowych OPK. Wszystkie dywizjony rakietowe odbywające strzelania na przestrzeni lat 1960 - 1980 uzyskiwały oceny bardzo dobre i dobre.

7.4. W N I O S K I

Wojska rakietowe i artylerii OPK w latach 1962 - 1980 przeszły najbardziej dynamiczną modernizację i reorganizację ze wszystkich rodzajów Wojsk OPK. Na początku lat sześćdziesiątych rozpoczęto tworzenie nowego systemu obrony a także szkolnictwa wojskowego dostosowanego do potrzeb sprzętu rakietowego. Prowadzone prace organizacyjne, techniczne i zabezpieczenia materiałowego, pozwalają na sprecyzowanie następujących wniosków:

1. W pierwszej połowie lat sześćdziesiątych zakończone zostały prace organizacyjne nad utworzeniem podstawowych związków taktycznych artylerii rakietowej OPK. W ten sposób zorganizowano jednocześnie obronę ważnych obiektów na terenie kraju, głównie Śląska, Warszawy i Poznania.

2. W latach 1963 - 1967 przystąpiono do organizacji nowych dwóch brygad artylerii rakietowej OPK, przeznaczonych do obrony wybrzeża morskiego. W miarę napływu sprzętu rakietowego brygady te wyposażono w zestawy rakietowe o charakterze mieszanym typu DWINA, WOŁCHOW i NEWA.

3. Lata 1967 - 1970 są okresem ponownego nawrotu do wykorzystania artylerii lufowej i nowej organizacji, głównie tworzenia baterii osłonowych artylerii przeciwlotniczej przy lotniskach, stanowiskach ogniowych, dowodzenia, posterunkach radiolokacyjnych i innych obiektach.

4. Tworzenie baterii osłonowych artylerii przeciwlotniczej, definitywnie zakończyło etap istnienia pułków artylerii przeciwlotniczej. Do 1975 roku całkowicie zostały rozwiązane, których kadrę i sprzęt wykorzystano do ukompletowania dywizjonów artylerii rakietowej i baterii osłonowych.

5. W latach 1973 - 1980 prowadzono intensywne prace nad modernizacją techniczną zestawów rakietowych, głównie w celu uodpornienia ich na zakłócenia elektroniczne oraz skuteczne działanie w warunkach współczesnych działań bojowych.

6. W latach 1962 - 1980 w wyniku przemian modernizacyjnych i organizacyjnych artylerii rakietowej i lufowej, nastąpiły także zmiany w systemie szkolenia artylerii lufowej w kraju i artylerii rakietowej w ZSRR.

8. ROZWÓJ WOJSK RADIOTECHNICZNYCH OPK W LATACH 1962 - 1980.

8.1. PRZEMIANY ORGANIZACYJNE WOJSK RADIOTECHNICZNYCH OPK W LATACH 1962 - 1980.

Na przemiany organizacyjne wojsk radiotechnicznych OPK w latach 1962 - 1980, miał wpływ przede wszystkim dalszy intensywny rozwój środków napadu powietrznego potencjalnego przeciwnika, ciągłe doskonalenie tych środków pod względem prędkości, wysokości lotu, zasięgu działania i wyposażenia w aparaturę radiotechniczną, nawigacyjną, rozpoznania oraz przeciwdziałania. Rozwój tych środków spowodował konieczność zmiany nie tylko w dotychczasowej strukturze organizacyjnej wojsk radiotechnicznych, ale i w wyposażeniu technicznym oddziałów i pododdziałów. Utworzenie Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w 1962 roku spowodowało zmiany w składzie organizacyjnym 1 i 3 Korpusu OPK i zmianę rozgraniczenia rejonów obrony tych Korpusów. Już w maju 1962 roku 14 samodzielny batalion radiotechniczny został przekazany z 1 do 3 Korpusu OPK z jednoczesną zmianą miejsca postoju z Krakowa do Chorzowa. Jeszcze w tym roku dokonano zmian podległości niektórych pododdziałów radiotechnicznych, które nie miały większego wpływu na istniejącą aktualnie strukturę organizacyjną tych wojsk.

Pod koniec 1962 roku struktura organizacyjna wojsk radiotechnicznych OPK oparta była o sieć dziewięciu samodzielnych batalionów radiotechnicznych. Rozmieszczenie i podległość tych batalionów przedstawiała się następująco: 3 batalion w Sandomierzu, 6 batalion w Warszawa-Bemowo i 7 batalion w Lublińcu k/Łodzi podlegały 1 Korpusowi OPK; 2 batalion w Gdynia-Grabówek, 8 batalion w Słupsku i 9 batalion w Choszcznie podlegały 2 Korpusowi OPK oraz 14 batalion w Chorzowie, 18 batalion w Poznaniu i 22 batalion we Wrocławiu- Strachowicach podlegały organizacyjnie 3 Korpusowi OPK.

W związku z przeniesieniem na początku 1963 roku 2 samodzielnego batalionu radiotechnicznego z Grudziądza do Gdynia-Grabówek, z jego składu przekazano dwie kompanie radiotechniczne w Angałowicach k/Chojnic i Czarnowczynie k/Bydgoszczy do 8 samodzielnego batalionu radiotechnicznego, z którego przekazano dwie kompanie w Babich Dołach i Lisewie Kaszubskim do 2 batalionu,[1/]

Zmiany organizacyjne i podległości podyktowane były doskonaleniem systemu obrony powietrznej oraz polepszenie stref wykrywania i zabezpieczenia radiolokacyjnego działań bojowych środków aktywnych obrony powietrznej.
Maksymalnego wykorzystania parametrów technicznych sprzętu radiolokacyjnego i działania zabezpieczającego na rzecz lotnictwa myśliwskiego i artylerii rakietowej OPK.

Kolejne zmiany organizacyjne nastąpiły w 1964 roku, które w istotny sposób zmieniły charakter wojsk radiotechnicznych, przez wyposażenie ich w nowy rodzaj sprzętu o wysokim stopniu automatyzacji dowodzenia. Wojska radiotechniczne otrzymały cztery komplety aparatury systemu WOZDUCH-1p, wpłynęły one na zmianę możliwości bojowych i zapoczątkowały ich reorganizację.
Pierwsze cztery kompelty WOZDUCH-1p zainstalowano w kompaniach radiotechnicznych w Warszawie-Radiowo, Wiewiórczynie k/Łasku, Angałowicach k/Chojnic i Poznaniu-Babki. Niebawem kompanie te przekształcono w zautomatyzowane centra rozpoznania radiolokacyjnego i dowodzenia, spowodowały także konieczność stworzenia nowego systemu obiegu informacji radiolokacyjnej w kanałach foniczno-ręcznych i zautomatyzowanych.[2/]

Pierwsza poważniejsza reorganizacja wojsk radiotechnicznych OPK nastąpiła w grudniu 1966 roku i była realizowana jeszcze w 1967 roku. Istota reorganizacji polegała na utworzeniu dwóch pułków radiotechnicznych i likwidacji czterech samodzielnych batalionów radiotechnicznych oraz zmianie podporządkowania niektórych pododdziałów radiotechnicznych.

1/. Kowynia Stanisław. Michniuk Konstanty, Zarys historii wojsk radiotechnicznych Obrony Powietrznej Kraju za lata 1950-1972, Warszawa 1972, s. 79 - 82.

2/. Jaworski Zdzisław, Zarys historii Wojsk Obrony Powietrznej Kraju za lata 1962 - 1972, Warszawa 1973, s. 55.

Na bazie 2 i 8 samodzielnych batalionów radiotechnicznych utworzono 12 pułk radiotechniczny z miejscem postoju sztabu w Gdynia-Grabówek, w skład którego weszły trzy bataliony radiotechniczne; 1 batalion w Babich Dołach, 2 batalion w Angowicach i 3 batalion w Duninowie oraz sześć kompanii radiotechnicznych: 11 kompania w Chruścielu, 12 kompania w Pruszczu Gdańskim, 13 kompania w Lisewie Kaszubskim, 22 kompania w Grudziądzu, 23 kompania w Czarnowczynie i 31 kompania w Łękini.
Natomiast drugi 19 pułk radiotechniczny w Chorzowie utworzono na bazie 14 i 22 samodzielnych batalionów radiotechnicznych. W skład pułku weszły dwa bataliony radiotechniczne; 3 batalion w Ożarowicach i 4 batalion w Pietrzykowicach oraz sześć kompanii radiotechnicznych; 31 kompania w Brzoskwini, 32 kompania w Radoczy, 33 kompania w Kobyle, 34 kompania w Dolnej, 41 kompania w Osinie Wielkiej i 42 kompania w Porębie Górnej.[3/]
W ten sposób wojska radiotechniczne OPK organizacyjnie składały się z pięciu samodzielnych batalionów i dwóch pułków radiotechnicznych. Z tego 3 batalion w Sandomierzu, 6 batalion w Warszawie-Bemowo i 7 batalion w Lublinku k/Łodzi podlegały 1 Korpusowi OPK; 9 batalion w Choszcznie i 12 pułk radiotechniczny w Gdyni-Grabówek podlegały 2 Korpusowi OPK oraz 18 batalion w Poznaniu i 19 pułk radiotechniczny w Chorzowie podlegały 3 Korpusowi OPK.
Zmiany organizacyjne spowodowały również zmiany rozgraniczenia stref wykrywania, rejony działań i terytorium odpowiedzialności poszczególnych Korpusów, z wyraźnym przesunięciem ważności działań na Korpusy pierwszorzutowe; 2 i 3 Korpusy OPK.
2 Korpusowi OPK powierzono obronę północnych obszarów kraju od Kostrzynia na północ do Świnoujścia i wzdłuż wybrzeża Morza Bałtyckiego, łącznie z obszarem wód terytorialnych.

3/. DWOPK, teczka nr 7/67, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 042/OPK z dnia 29.04.1967 r. w sprawie częściowych zmian w systemie OPK, związanych z rozformowaniem i przeformowaniem niektórych jednostek Wojsk OPK. s. 229 - 235.

Rozwinięte w tym obszarze siły i środki radiotechniczne podległe 2 Korpusowi OPK otrzymały zadanie zorganizowania systemu wykrywania i powiadamiania o celach powietrznych i przekazywania informacji o sytuacji powietrznej w tym rejonie. Zobowiązane zostały także do zorganizowania współdziałania, zabezpieczenia naprowadzania i koordynacji działań bojowych lotnictwa myśliwskiego OPK, lotnictwa myśliwskiego i myśliwsko-szturmowego Lotnictwa Operacyjnego i Marynarki Wojennej.
3 Korpusowi OPK powierzono obronę terytorium kraju od Kostrzynia na południe, wzdłuż granicy zachodniej i południowo-zachodniej i w głąb kraju do Miechowa, Radomska i Radziejowa.
Działanie rozmieszczonych tu sił i środków wojsk radiotechnicznych miało podobny charakter i zadanie jak w 2 Korpusie OPK.[4/]

Utworzenie w jednym czasie dwóch pułków radiotechnicznych z jednoczesną reorganizacją systemu wykrywania, było przedsięwzięciem trudnym nie tylko do zrealizowania, ale przedsięwzięciem naruszającym dotychczasowy ukształtowany system w obszarze obu Korpusów. Bardziej celowe i uzasadnione było stopniowe przechodzenie na nową organizację i modernizację utworzonego systemu.

Dalsze zmiany organizacyjne w wojskach radiotechnicznych OPK nastąpiły dopiero w drugiej połowie 1968 roku, dotyczyły one utworzenia dwóch nowych pułków radiotechnicznych. 2 pułku radiotechnicznego w Warszawie-Radiowo, zorganizowanego na bazie 6 samodzielnego batalionu radiotechnicznego. W skład pułku weszły dwa bataliony radiotechniczne; 4 batalion w Radiowie i 6 batalion w Lipowcu oraz sześć kompanii radiotechnicznych; 42 kompania w Mińsku Mazowieckim, 43 kompania w Roskoszy, 45 kompania w Druchowie, 61 kompania w Ostródzie, 62 kompania w Kruklankach i 63 kompania w Brykach.
Czwarty kolejny 13 pułk radiotechniczny w Choszcznie zorganizowano głównie na bazie 9 samodzielnego batalionu radiotechnicznego, w skład którego weszły trzy bataliony radiotechniczne: 4 batalion w Witkowie, 5 batalion w Gryficach i 6 batalion w Darsewie i pięć kompanii radiotechnicznych; 41 kompania w Kołbaskowie, 42 kompania w Chwiramie, 43 kompania w Boleszkowicach, 51 kompania w Chynowie i 52 kompania w Przedminie.[5/]

4/. DWOPK, teczka nr 7/67, op.cit. s. 230 - 235.
5/. Kowynia Stanisław, Michniuk Konstanty, op.cit. s. 90 - 92.

Ze względu na zmiany planów rozwoju wojsk radiotechnicznych OPK zaniechano organizacji 6 batalionu radiotechnicznego, utrzymując go jako kompanię radiotechniczną podporządkowaną operacyjnie 5 batalionowi radiotechnicznemu.

W rezultacie dokonanych zmian organizacyjnych w latach 1969 - 1970 wojska radiotechniczne OPK z czterech pułków radiotechnicznych i trzech samodzielnych batalionów radiotechnicznych. Pułki radiotechniczne rozmieszczone były: 2 pułk w Warszawie-Bemowo podporządkowany 1 Korpusowi OPK, 12 pułk w Gdynia-Grabówek i 13 pułk w Choszcznie podporządkowane 2 Korpusowi OPK i 19 pułk w Chorzowie podporządkowany 3 Korpusowi OPK. Natomiast 3 batalion w Sandomierzu i 7 batalion w Lublinku k/Łodzi podlegały 1 Korpusowi i jedyny 18 batalion w Poznaniu podlegał 3 Korpusowi OPK. Niebawem batalión ten w drugiej połowie 1970 roku został przemianowany na 17 pułk radiotechniczny w skład pułku weszły dwa bataliony radiotechniczne: 1 batalion w Babkach i 2 batalion w Szczawnie oraz pięć kompanii radiotechnicznych; 11 kompania w Mechnaczu, 12 kompania w Ruchocinku, 13 kompania w Radłowie, 22 kompania w Kotli i 23 kompania w Dłużynie Dolnej. Sformowanie pułku nie wpłynęło na zmianę rozgraniczenia stref wykrywania, jedynie spowodowało konieczność zmiany systemu obiegu informacji o sytuacji powietrznej.[6/]

Szybki rozwój wojsk radiotechnicznych OPK pod względem organizacyjnym i technicznym, zwłaszcza w latach 1962 - 1967, odsunął na dalszy plan problem żywotności systemu radiolokacyjnego oraz wyrobienia jednolitego poglądu na temat stosowania stacjonarnego lub manewrowego.

W miarę rozwoju myśli taktycznej o użyciu wojsk radiotechnicznych zwyciężyła idea uczynienia systemu radiolokacyjnego systemem stałym, odpornym na działania ogniowe i skutki użycia broni masowego rażenia. Pogląd ten pociągnął za sobą konieczność prowadzenia na szeroką skalę rozbudowy inżynieryjnej wszystkich elementów ugrupowania bojowego wojsk radiotechnicznych OPK.

6/. Kowynia Stanisław, Michniuk Konstanty, op.cit. s. 95 - 97.

Rozbudowa inżynieryjna elementów ugrupowania bojowego charakteryzuje się pewną specyfiką, ma ona na celu ukryć posiadany sprzęt radiolokacyjny i jednocześnie zabezpieczyć stacjom radiolokacyjnym dobre warunki obserwacji. Wraz z rozbudową inżynieryjną ukryć dla sprzętu radiotechnicznego prowadzono rozbudowę schronów przeznaczonych na stanowiska dowodzenia pododdziału i oddziału radiotechnicznego. Po 1967 roku przystąpiono do budowy połączonych stanowisk dowodzenia i rozbudowę inżynieryjną obiektów przeznaczonych dla kompanii radiotechnicznej, było to przedsięwzięcie wieloletnie, które prowadzono także w latach siedemdziesiątych.

W latach 1971 - 1975 istniejąca struktura organizacyjna i ukształtowany system radiolokacyjna w ubiegłej pięciolatce nie wystarczały na pełne zabezpieczenie pola radiolokacyjnego. System ten ciągle doskonalono i przystosowywano do zadań wynikających z rozwoju środków napadu powietrznego. Dlatego od 1970 roku planowano dalsze doskonalenie pola radiolokacyjnego celem zabezpieczenia wykrywania i ciągłego prowadzenia celów na wysokościach poniżej 500 metrów, w zasadzie w granicach od 50 do 30000 metrów i na całą głębokość obrony. Różnorodność posiadanych stacji radiolokacyjnych, pod względem parametrów i przeznaczenia oraz ciągłe zwiększanie się liczby źródeł informacji powodowało konieczność organizowania wielowarstwowego pola radiolokacyjnego na małych, średnich i dużych wysokościach. Planowano zwiększenie liczby posterunków radiolokacyjnych do liczby 120, w tym 74 stałe i 46 dodatkowo utworzonych posterunków radiolokacyjnych oraz dalszą automatyzację istniejącego systemu radiolokacyjnego.7/

Utworzona organizacja pułkowa i batalionowa w wojskach radiotechnicznych OPK przetrwała do końca 1972 roku. Przesłanki do nowej struktury organizacyjnej tych wojsk dał sformowany jeszcze w 1971 roku 33 batalion radiotechniczny w Radzionkowie, do przejścia wojsk radiotechnicznych na strukturę brygadową.

7/. AWL i WOPK, prot. 5840/2, Plan rozwoju wojsk radiotechnicznych na lata 1971 - 1975, s. 2.

W drugiej połowie 1973 roku rozpoczęto przygotowawcze prace organizacyjne nad nową strukturą, jako pierwsza formowała się 3 brygada radiotechniczna we Wrocławiu. W skład brygady weszło cztery bataliony radiotechniczne: 31 batalion w Babkach, 32 batalion w Szczawnie, 33 batalion w Radzionkowie i 35 batalion w Pietrzykowicach. Wraz z utworzeniem 3 brygady radiotechnicznej zostały stworzone przesłanki do sformowania w następnej kolejności 2 i 1 brygady radiotechnicznej, poprzez przeformowanie 7 samodzielnego batalionu radiotechnicznego w Łasku na 7 batalion radiotechniczny i na bazie niektórych pododdziałów 12 pułku radiotechnicznego sformowano 22 batalion radiotechniczny w Chojnicach. W związku z utworzeniem 3 brygady radiotechnicznej, uległy rozformowaniu dwa pułki radiotechniczne: 17 pułk w Poznaniu i 19 pułk w Chorzowie bez rozwiązania szkoły Specjalistów Wojsk Radiotechnicznych, przeformowano stanowisko dowodzenia i dowództwo 3 Korpusu OPK.[8/]

Jeszcze w listopadzie 1973 roku przystąpiono do formowania zalążków 2 brygady radiotechnicznej w Bydgoszczy, której pierwszym pododdziałem stał się 21 batalion radiotechniczny we Władysławowie, utworzony na bazie 12 pułku radiotechnicznego, który został rozformowany. W pierwszej połowie 1974 roku rozformowany został kolejny 13 pułk radiotechniczny w Choszcznie oraz 12 i 13 węzły naprowadzania. W czerwcu tego roku na bazie 3 batalionu, powstaje 23 batalion radiotechniczny w Słupsku, w sierpniu 4 batalion przemianowano na 27 batalion radiotechniczny z dyslokacją w Witkowie i jako ostatni w grudniu powstał 28 batalion radiotechniczny w Pruszczu k/Gryfic na bazie 5 batalionu. Ponadto w skład brygady wszedł istniejący już 22 batalion w Chojnicach i 11 kompania radiotechniczna w Chruścielu, przeformowano także stanowisko dowodzenia i dowództwo 2 Korpusu OPK.

Przesłanki do sformowania trzeciej kolejnej 1 brygady radiotechnicznej w Warszawie powstały jeszcze w kwietniu 1974 roku, w ramach powstającego 4 batalionu radiotechnicznego, utworzono dwie kompanie radiotechniczne: 142 kompanię w Łagunach i 142 kompanię w Pacewie oraz wcześniej sformowany 7 batalion radiotechniczny w Wiewiórczynie.

8/. DWOPK, teczka nr 9/73, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0190/Org. z dnia 13.11.1973 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego WP nr 061/Org. z dnia 11.09.1973 r. s. 591 i 592.

W skład tego batalionu weszły jeszcze kompanie radiotechniczne w Druchowie, Białej Podlaskiej i Mińsku Mazowieckim, a dowództwo batalionu przeniesione do Radiowa.
Dopiero w drugiej połowie 1975 roku sformowano 8 batalion radiotechniczny w Lipowcu w składzie trzech kompanii radiotechnicznych: 181 kompanii w Ostródzie, 182 kompanii w Kruklankach i 183 kompanii w Plewkach, ponadto brygadzie podporządkowano istniejący 3 batalion radiotechniczny w Sandomierzu.
Wraz z ukształtowaniem się brygady, rozformowaniu uległ 2 pułk radiotechniczny, 2, 3 i 7 węzły naprowadzania, przeformowano stanowisko dowodzenia i dowództwo 1 Korpusu OPK.[10/]

Z dniem 2 marca 1976 roku został zakończony proces reorganizacji wojsk radiotechnicznych OPK i przejście na nową brygadową strukturę organizacyjną. W zasadzie do 1980 roku w ukształtowanej strukturze nie zaszły większe zmiany organizacyjne, jedynie doskonalono powstały system radiolokacyjny poprzez modernizację techniczną sprzętu i zwiększenia skuteczności pola radiolokacyjnego.
Wraz z trwającym procesem organizacyjnym, już od 1974 roku rozpoczęto wdrażanie pracy bojowej w systemie brygadowym. Określono realne strefy wykrywania dla małych wysokości lotów nad całym obszarem kraju. Analiza pola radiolokacyjnego wykazała celowość wykorzystania w systemie OPK czterech posterunków radiolokacyjnych Wojsk Lotniczych w Malborku, Debrznie, Świdwinie i Goleniowie oraz potrzebę korekty w rozmieszczeniu wysuwanych posterunków radiolokacyjnych w rejonie Helu, Zasiek, Lublińca i Sochaczewa.
Drugim istotnym problemem w wojskach radiotechnicznych OPK były zagadnienia żywotności systemu wykrywania, rozpoczęta budowa umocnionych połączonych stanowisk dowodzenia w 1974 roku kontynuowana była także w następnym roku. W wyniku trwających prac pod koniec 1974 roku umocniono 76% wszystkich pozycji wojsk radiotechnicznych.

10/. DWOPK, teczka nr 9/75, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0200/Org. z dnia 4.08.1975 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego WP nr 042/Org. z dnia 25.06.1975 r.

Nastąpiła również dalsza poprawa w stanie technicznego wyposażenia stanowisk dowodzenia w aparaturę zdejmowania i przekazywania informacji radiolokacyjnej systemu "WOŹDUCH"[11/]

8.2. WYPOSAŻENIE WOJSK RADIOTECHNICZNYCH OPK W SPRZĘT RADIOLOKACYJNY W LATACH 1952 - 1980.

Zorganizowany system obserwacyjno-meldunkowy, którego podstawę stanowiła sieć posterunków obserwacji wzrokowej rozmieszczona wzdłuż granicy państwowej i w głębi kraju, począwszy od 1951 roku była stopniowo wypierana przez stacje radiolokacyjne. W 1951 roku zaczęły napływać na wyposażenie Wojsk OPL OK pierwsze stacje radiolokacyjne produkcji radzieckiej typu AN-TPS-3 i SCR-527, a od 1952 roku RLS-20 "PERYSKOP" i P-3, stopniowo modernizowane na P-20m i P-3a.
Stacje te głównie zostały rozmieszczone wzdłuż wybrzeża Morza Bałtyckiego i w głębi kraju na Pomorzu Zachodnim, ugrupowane w drugim rzucie.
Jakość techniczna i parametry pierwszych przekazanych stacji radiolokacyjnych nie wystarczały na utworzenie ciągłego pola radiolokacyjnego w północnych rejonach kraju.
Pod koniec 1952 roku rozpoczęto wycofywanie starych typów stacji radiolokacyjnych, zastępując je zmodyfikowaną wersją typu P-3a i P-20m. Od 1954 roku na wyposażenie wojsk radiotechnicznych zaczęto wprowadzać nowe typy stacji radiolokacyjnych P-8 i P-10, także produkcji radzieckiej. Niezależnie od wprowadzanych stacji radiolokacyjnych produkcji radzieckiej rozpoczęto próby i produkcję polskiej stacji radiolokacyjnej typu NYSA. Produkcji podjęły się zakłady T-3 w Warszawie, już w grudniu 1952 roku stacja ta przeszła pomyślne próby na poligonie w Babicach, odznaczała się dobrymi walorami techniczno-taktycznymi i wkrótce przystąpiono do produkcji następnych typów tej stacji.

11/. DWOPK, teczka nr 6/74 WRT, Notatka o stanie wojsk radiotechnicznych OPK na dzień 15.12.1974 r. s. 138 i 139.

W następnych latach w Zakładach RAWAR przystąpiono do produkcji nowych doskonalszych typów stacji radiolokacyjnych z rodziny JAWOR, które cechowały się znacznie lepszymi parametrami technicznymi od stacji typu NYSA.
W drugiej połowie lat pięćdziesiątych na uzbrojenie wojsk radiotechnicznych weszły kolejne nowe typy stacji radiolokacyjnych, wspomniana już NYSA, P-25 i P-30 oraz wysokościomierze radiolokacyjne PRW-9 i PRW-10, rozpoczęto wycofywanie przestarzałych już stacji radiolokacyjnych P-3a.
Posiadanym sprzętem radiotechnicznym w latach 1952 - 1960 rozpoczęto organizację pola radiolokacyjnego wykrywania nad obszarem kraju i na możliwie dalekich podejściach.
Proces zagęszczania pokrycia terytorium kraju siecią posterunków radiolokacyjnych przebiegał stopniowo, najpierw pole radiolokacyjne organizowano na północnych obszarach kraju, następnie zachodnich i południowo-zachodnich terenach.

Nasycenie sprzętem radiotechnicznym pozwoliło już na początku 1959 roku wojskom radiotechnicznym zorganizować 40 posterunków radiolokacyjnych, w tym 24 podwójnych dysponującymi dwoma stacjami radiolokacyjnymi.
Utworzone w tym czasie ugrupowanie bojowe wojsk radiotechnicznych, stwarzało pole radiolokacyjne, którego dolna granica wykrywania wynosiła: wzdłuż północnej granicy 700 metrów; wzdłuż zachodniej i południowo-zachodniej od 1000 do 1200 metrów i nad centralnym rejonem kraju 1500 metrów.

Powstanie Korpusów OPK i powstanie w 1962 roku Wojsk Obrony Powietrznej Kraju wpłynęło pozytywnie na dalszy jakościowo rozwój wojsk radiotechnicznych. W tym czasie weszło na uzbrojenie szereg nowych stacji i sprzętu radiolokacyjnego, przede wszystkim stacje P-12, P-15, P-35 i P-35M oraz JAWOR i wysokościomierze radiolokacyjne PRW-11.[12/]

12/. Kowynia Stanisław, Michniuk Konstanty, op.cit. s. 105 i 106.

Intensywny rozwój wojsk radiotechnicznych OPK a zwłaszcza wyposażenie w sprzęt radiolokacyjny wpłynął dodatnio nie tylko na zagęszczenie pola radiolokacyjnego, ale wpłynął również na zautomatyzowanie systemu zbierania i przekazywania informacji. Zapoczątkowany w 1965 roku proces automatyzacji obiegu informacji w wojskach radiotechnicznych stał się początkiem jakościowych zmian zachodzących w całym systemie Wojsk OPK. Proces ten dotyczył głównie newralgicznego problemu zbierania, przekazywania i zobrazowania informacji oraz zautomatyzowania procesów naprowadzania lotnictwa myśliwskiego, wyraźnie podniosło poziom gotowości bojowej Wojsk OPK oraz poważnie przyśpieszyło proces reagowania całego systemu na ewentualne naruszenia granic przez środki napadu powietrznego przeciwnika.
Wprowadzony w 1965 roku system WOZDUCH-1p składał się z dwóch rodzajów aparatury: aparatury zdejmowania i przekazywanie danych ASPD, skompletowanej w obiekty 2B i 8D oraz aparatury przyrządowego naprowadzania skompletowanej w obiekcie 6B.

W roku 1967 wprowadzono na uzbrojenie jednostek radiotechnicznych cztery komplety systemu WOZDUCH-1p, które włączono do pracy bojowej na następujących posterunkach radiolokacyjnych: w Ożarowicach, Ustce k/Słupska, Pietrzykowicach k/Wrocławia i Babich Dołach k/Gdyni. Pozwoliło to na organizację dalszych zautomatyzowanych punktów naprowadzania samolotów myśliwskich, oraz poprzez zastosowanie odpowiednich kanałów łączności telegraficznej, na wzajemną wymianę informacji w ustalonych relacjach.
W 1969 roku otrzymano i wprowadzono na uzbrojenie wojsk radiotechnicznych dalsze cztery komplety systemu WOZDUCH-1p w wersji zmodernizowanej, które pozwoliły zautomatyzować kolejne cztery posterunki radiolokacyjne w Wiewiórczynie k/Łodzi, poprzedni zestaw przeniesiono do Lipowca; w Ożarowicach, poprzedni przeniesiono do Ożarowa, w Chynowie i Witkowie. W latach 1970 - 1971 otrzymano kolejne trzy zestawy WOZDUCH-1p, które w zasadzie zostały wprowadzone na podmianę poprzednio rozwiniętych i częściowo wyeksploatowanych zestawów; w Radiowie k/Warszawy, w Lipowcu i Babich Dołach, stary zestaw przeniesiono do Szczawna.

Dalsze dostawy sprzętu w tych latach pozwoliły na utworzenie zautomatyzowanego systemu zbierania informacji w poszczególnych Korpusach OPK od szczebla batalionu radiotechnicznego do stanowiska dowodzenia Korpusu OPK.
W drugiej połowie lat sześćdziesiątych i na początku lat siedemdziesiątych obok systemów WOZDUCH-1p weszło kilka nowych typów stacji radiolokacyjnych; P-14, P-15M, P-35M, P-40, JAWOR-M, JAWOR-M2 i BOGOTA.
Natomiast z eksploatacji wycofane zostały: P-8 później P-10, P-25, P-30 i NYSA oraz wysokościomierz radiolokacyjny PRW-10.[13/]

W latach 1972 - 1977 i następnych w wojskach radiotechnicznych nastąpił dalszy jakościowy i ilościowy rozwój stacji radiolokacyjnych. Zakłady RAWAR rozpoczęły produkcję stacji radiolokacyjnych JAWOR-m%, jednocześnie na uzbrojenie wojsk radiotechnicznych weszły doskonalsze stacje radiolokacyjne produkcji radzieckiej. W połowie 1977 roku wojska radiotechniczne OPK dysponowały 55 posterunkami radiolokacyjnymi w tym 13 batalionowymi i 42 kompanijnymi.
W omawianych latach pod koniec 1977 roku ukompletowanie wojsk radiotechnicznych w sprzęt radiolokacyjny wynosiło: w dalmierzach 83% i w wysokościomierzach 92%. Taki stan ugrupowania i wyposażenia pozwoliło uzyskać w stałej gotowości bojowej dyżurne pole radiolokacyjne z dolną granicą wykrywania: w pasie wybrzeża morskiego 500 metrów, wzdłuż zachodniej i południowo-zachodniej granicy 2000 metrów i w głębi kraju 4000 metrów.
Równolegle z wyposażeniem wojsk radiotechnicznych w sprzęt radiolokacyjny następuje automatyzacja obiegu informacji w 2 brygadzie radiotechnicznej w latach 1976 - 1977 nastąpiło zautomatyzowanie pododdziałów radiotechnicznych 3 brygady a w następnym roku 1 brygady radiotechnicznej.
W latach 1975 - 1976 w 22 batalionie radiotechnicznym w Chojnicach przeprowadzono w warunkach bojowych badania modelu użytkowego zestawu urządzeń podsystemu zdejmowania, przetwarzania, przesyłania i zobrazowania informacji o sytuacji powietrznej szczebla taktycznego przy pomocy zestawu urządzeń DUNAJEC nazwany obiektami DS-11 i DS-21.

13/. Jaworski Zdzisław, op.cit. s. 30 - 38.

Obiekt DS-11 stanowi zestaw urządzeń dla szczebla kompanii radiotechnicznej a obiekt DS-21 dla szczebla batalionu radiotechnicznego. Obiekty te przy wykorzystaniu aktualnie eksploatowanej aparatury systemu WOZDUCH-1p oraz stacji radiolokacyjnych zapewnią w przyszłości realizację zadań bojowych na niższych szczeblach dowodzenia wojsk radiotechnicznych.[14/]
W ostatnich trzech latach 1978 - 1980 na uzbrojenie wojsk radiotechnicznych weszły nowe typy stacji radiolokacyjnych: P-18, P-14F i P-37 oraz produkcji polskiej NIDA, NAREW, wysokościomierze PRW-13, PRW-16 i radiolinia RL-30M.

8.3. PROBLEMATYKA SZKOLENIA SPECJALISTYCZNEGO I TAKTYCZNO-OPERACYJNEGO W WOJSKACH RADIOTECHNICZNYCH OPK.

Organizacja szkolenia wojsk radiotechnicznych OPK od początku powstania tych wojsk do 1980 roku była różnorodna i ulegała ciągłej ewolucji. Częste zmiany wynikały z faktu wprowadzenia coraz doskonalszego sprzętu, podnoszenia poziomu wykształcenia ogólnego oraz przygotowania specjalistycznego, wojskowego i technicznego kadry. Proces szkolenia odmiennie przebiegał dla kadry zawodowej i żołnierzy służby zasadniczej w oddziałach liniowych, szkołach i ośrodkach szkolenia.
W początkowym okresie istnienia wojsk, w zasadzie do 1957 roku nasycenie wojsk technicznym sprzętem bojowym było niewielkie, również ilość typów sprzętu radiolokacyjnego i łączności będących na wyposażeniu była mało zróżnicowana. Na uzbrojeniu znajdowało się w owym czasie kilka typów stacji radiolokacyjnych, kompanie obserwacyjno-meldunkowe stanowiły w dalszym ciągu znaczny procent składu oddziałów i spełniały one istotne ogniwo w systemie wykrywania środków napadu powietrznego. Dopiero pod koniec 1955 roku w wyniku zwiększonego wyposażenia wojsk w sprzęt radiolokacyjny i przesunięcia ciężaru jakościowego z rozpoznania wzrokowego na rozpoznanie radiolokacyjne, przeformowano istniejące dotychczas samodzielne pułki obserwacyjno-meldunkowe w samodzielne bataliony radiotechniczne.

14/. DWOPK, Lisowski Józef, Historia wojsk radiotechnicznych OPK w latach 1972 - 1977, opracowane w dniu 8.06.1977 r. s. 4 i 5.

Do końca 1955 roku szkolenie żołnierzy służby zasadniczej wszystkich specjalności odbywało się wyłącznie w oddziałach radiotechnicznych, natomiast szkolenie specjalistów; operatorów stacji radiolokacyjnych i radiotelegrafistów odbywało się w pułkowych szkołach podoficerskich, pozostałych specjalistów szkolono w nieetatowych pododdziałach szkolnych. Okres szkolenia w pułkowych szkołach podoficerskich trwał przeciętnie dziesięć miesięcy, natomiast w pododdziałach w ciągu całego roku.
W miarę nasycania wojsk sprzętem technicznym i pojawianiu się nowych typów stacji radiolokacyjnych nastąpiła gruntowna reorganizacja systemu szkolenia. Zlikwidowano pułkowe szkoły podoficerskie i sformowano ośrodki centralnego szkolenia specjalistów; operatorów stacji radiolokacyjnych, elektromechaników, radiotelegrafistów i telegrafistów.
W ten sposób oddziały liniowe zostały odciążone od kłopotliwego szkolenia specjalistycznego, umożliwiło im skoncentrowanie wysiłku personelu dowódczego i technicznego na prace związane z rozwojem bazy szkoleniowej.
Wypracowany system szkolenia przetrwał do dnia dzisiejszego, natomiast w oddziałach liniowych w dalszym ciągu realizowane jest podstawowe szkolenie specjalistyczne i szkolenie doskonalące wszystkich żołnierzy, obejmowało w zasadzie przedmioty: szkolenie polityczne, szkolenie taktyczne wojsk radiotechnicznych, szkolenie techniczne, ogólnowojskowe i wychowanie fizyczne, na które przeznaczono około 440 godzin rocznie.
W okresie intensywnego rozwoju wojsk radiotechnicznych, zwłaszcza w latach 1958 - 1961, nastąpiły pewne zmiany w procesie szkolenia wojsk, ze względu na wyposażenie wojsk w bardziej skomplikowany sprzęt radiolokacyjny i sprzęt łączności. Szkolenie żołnierzy służby zasadniczej nie uległo zmianie, natomiast zintesyfikowano szkolenie kadry zawodowej w oddziałach i pododdziałach radiotechnicznych. Utworzono liczne grupy szkoleniowe i specjalistyczne, dążono do przekazania kadrze dużego zakresu wiedzy teoretycznej i specjalistycznej. Osiągano mierne wyniki ze względu na słabe materiałowo-techniczne zabezpieczenie zajęć.

Po 1965 roku zmieniono programy szkolenia, istota zmiany polegała na znacznym rozszerzeniu działu szkolenia taktyczno-specjalistycznego. Program zawierał szereg zadań i ćwiczeń specjalistycznych, które obejmowały wszystkie czynności i przedsięwzięcia wynikające z pracy bojowej wojsk radiotechnicznych OPK. Jednocześnie zmniejszono liczbę godzin szkolenia teoretycznego co bardziej korzystnie wpłynęło na wyszkolenie i przygotowanie stanów osobowych do pracy bojowej.
Począwszy od roku 1968 wprowadzone zostały nowe programy szkolenia bojowego oddziałów i pododdziałów wojsk radiotechnicznych OPK, a pod względem szkolenia taktycznego WRT do szczebla RIC Centralnego Stanowiska Dowodzenia dowódcy WOPK. Programy te w odniesieniu do pododdziałów i oddziałów radiotechnicznych określały szkolenie taktyczne i techniczne żołnierzy spcjalności wojsk radiotechnicznych. Żołnierze innych specjalności szkoleni byli według odrębnych programów. Szkolenie polityczne i ogólnowojskowe żołnierzy służby zasadniczej wszystkich specjalności realizowano według jednolitych programów, za wyjątkiem pododdziałów wartowniczych.
Ponadto żołnierzy służby zasadniczej szkolono celem zdobywania przez nich drugich zamiennych specjalności wojskowych oraz uzyskiwania i podnoszenia kwalifikacji specjalisty wojskowego. Całokształt spraw z tym związanych pozostawiono w gestii dowódców oddziałów radiotechnicznych.
W 1970 roku przeprowadzono pierwszy w Wojskach OPK konkurs o tytuł najlepszego planszecisty, a w następnym roku rozszerzono go o współzawodnictwo zespołowe w przekazywaniu i zobrazowaniu informacji radiolokacyjnej.
Programowe szkolenie kadry zawodowej w większości obejmowało szkolenie teoretyczne ze znajomości sprzętu bojowego i zagadnień taktyki WRT. Do 1968 roku podział na grupy specjalistyczne oraz tematy szkoleniowe ustalono centralnie na szczeblu dowództwa Wojsk OPK, wydając szczegółowe wytyczne w postaci szeregu zeszytów.

W ostatnich latach, usprawniając system dowodzenia i organizację pracy, zrezygnowano z wydawania szczegółowych wytycznych, pozostawiono więcej swobody w działalności szkoleniowej niższych szczebli dowodzenia, które pozytywnie wpłynęło na wyniki szkolenia.

Niezależnie od szkolenia programowego kadry zawodowej i żołnierzy służby zasadniczej organizowano szereg przedsięwzięć w postaci treningów bez udziału i z udziałem samolotów oraz szereg ćwiczeń taktycznych od szczebla węzła naprowadzania i wyżej. Natężenie tych przedsięwzięć do połowy lat siedemdziesiątych było duże. W ostatnich latach nastąpił spadek liczby treningów bez udziału samolotów, które było zjawiskiem pozytywnym.
Od 1962 roku przeprowadzono szereg ćwiczeń z wojskami na szczeblu Korpusu OPK, dowództwa Wojsk OPK, i państw Układu Warszawskiego, do 1972 roku przeciętnie każdy oddział radiotechniczny uczestniczył od 10 do 11 razy w różnego rodzaju ćwiczeniach, nie licząc ćwiczeń z udziałem samolotów organizowanych na szczeblach niższych lub na współdziałanie. We wszystkich ćwiczeniach wojska w których brały udział wojska radiotechniczne, z postawionych zadań wywiązywały się dobrze i uzyskiwały wysokie oceny przełożonych.

W 1971 roku wojska radiotechniczne OPK po raz pierwszy brały udział w ćwiczeniach na terenie Związku Radzieckiego, zabezpieczając zwalczanie realnie pozorowanego przeciwnika powietrznego. W ćwiczeniach tych pod kryptonimem "ARAGON-71", brały udział wydzielone siły i środki 2 Korpusu OPK.
Wojska radiotechniczne reprezentował 12 pułk radiotechniczny w składzie trzech posterunków radiotechnicznych, uzyskały wysoką ocenę. Od tego czasu zaznaczył się systematyczny udział wojsk radiotechnicznych OPK w różnych ćwiczeniach organizowanych na wyższych szczeblach dowodzenia w układzie międzynarodowym.[15/]
Systematyczny udział wojsk radiotechnicznych w ćwiczeniach, strzelaniach i zawodach specjalistycznych na przestrzeni lat 1970 - 1980 i uzyskiwane wysokie oceny świadczyły o pełnym rozwiązaniu problematyki szkolenia specjalistycznego i dostosowaniu tych wojsk do potrzeb wykrywania i zwalczania współczesnych środków napadu powietrznego przeciwnika.

15/. Kowynia Stanisław, Michniuk Konstanty, op.cit. s. 109-118.
Por.: Jaworski Zdzisław, op.cit. s. 142 - 145.

Działalność i poziom wyszkolenia wojsk radiotechnicznych w latach 1970 - 1980 sprawdzono i oceniono na podstawie kontroli prowadzonych przez Inspekcję Sił Zbrojnych i kompleksowe kontrole organizowane przez Dowództwo Wojsk OPK. Mimo prowadzonej w wojskach radiotechnicznych w tych latach reorganizacji i intensywnej rozbudowy inżynieryjnej a także trwających prac nad poprawieniem parametrów pola radiolokacyjnego nad obszarem kraju, uzyskiwano dobre i bardzo dobre oceny.

8.4. W N I O S K I

Wojska radiotechniczne stanowią trzeci rodzaj Wojsk OPK, ze względu na swój charakter, przeznaczenie i zadania, głównie zabezpieczają działania lotnictwa myśliwskiego i artylerię rakietową. Podobnie jak dwa poprzednie rodzaje Wojsk OPK w latach 1962 - 1980 przeszły modernizację techniczną i przeobrażenia organizacyjne. Ogrom dokonanych prac w wojskach radiotechnicznych oraz przebytej drogi pozwala na sprecyzowanie następujących wniosków:

1. Wojska radiotechniczne OPK do 1962 roku przeszły kilka modernizacji technicznych i przemian organizacyjnych przede wszystkim do tego czasu zostały zlikwidowane wszystkie pododdziały obserwacyjno-meldunkowe, które zastąpiono pododdziałami radiotechnicznymi;

2. Utworzenie pododdziałów radiotechnicznych i nowej struktury organizacyjnej było możliwe w wyniku napływu stacji radiolokacyjnych początkowo wyłącznie produkcji radzieckiej a później także produkcji krajowej;

3. Znaczne nasycenie tych wojsk sprzętem radiotechnicznym, wymagało dużej ilości specjalistów z dziedziny radiolokacji, do 1962 roku utworzono odpowiedni system kształcenia kadr podoficerskich i oficerskich;

4. W latach 1962 - 1966 istniejący system radiolokacyjny oparty na strukturze samodzielnych batalionów radiotechnicznych, podległych Korpusom OPK, uległ częściowej zmianie i miał strukturę mieszaną. W wyniku napływu kompletów "WOŹDUCH", powstało kilka pułków radiotechnicznych, głównie na południu i północy kraju, natomiast na zachodzie i wschodzie system radiolokacyjny funkcjonował w oparciu o strukturę batalionową;

5. Prowadzone prace reorganizacyjne w latach 1968 - 1970 doprowadziły do powstania kolejnych pułków radiotechnicznyc Stopniowej likwidacji uległa struktura batalionowa ustępując pierwszeństwa strukturze pułkowej na której oparto podstawę systemu radiolokacyjnego;

6. Dalsze wymogi w zakresie poprawy pola radiolokacyjnego, zwłaszcza na małych wysokościach, spowodowały, że od 1972 roku przystąpiono do prac nad nową strukturą organizacyjną wojsk radiotechnicznych OPK;

7. W latach 1972 - 1976 utworzona została nowa struktura organizacyjna, której podstawę stanowiły trzy brygady radiotechniczne. Wypracowana struktura organizacyjna przetrwała do 1980 roku i później;

8. Przemiany struktury organizacyjnej wojsk radiotechnicznych OPK w latach 1962 - 1980, następowały głównie pod wpływem użycia nowoczesnych środków napadu powietrznego, napływu nowoczesnego sprzętu radiolokacyjnego i kadr o wyższym przygotowaniu technicznym.

9. STRUKTURA, FUNKCJONOWANIE SŁUŻB TECHNICZNYCH I ZAOPATRZENIA, ROZPOZNANIA I PRZECIWDZIAŁANIA RADIOELEKTRONICZNEGO ORAZ SZKÓŁ I OŚRODKÓW SZKOLENIA WOJSK OPK W LATACH 1962 - 1980.

9.1. STRUKTURA I FUNKCJONOWANIE SŁUŻB TECHNICZNYCH I ZAOPATRZENIA WOJSK OPK W LATACH 1962 - 1980.

Szefostwo Służb Technicznych i Zaopatrzenia Wojsk OPK, rozpoczęło samodzielne funkcjonowanie dopiero od 1962 roku, od momentu powstania Wojsk Obrony Powietrznej Kraju jako samodzielnego Rodzaju Sił Zbrojnych PRL.
Od 1954 roku istniało Szefostwo Tyłów Wojsk Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju, które podobnie jak te wojska przechodziło kolejne etapy reorganizacji i przemian. Już w 1957 roku organem szczebla centralnego służb zaopatrzenia był Zarząd Zabezpieczenia Lotniczo-Technicznego, a od 1959 roku Szefostwo Zaopatrzenia Wojsk Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju, podobne służby zaopatrzenia funkcjonowały na szczeblu taktycznym.
Zalążkiem powstania Szefostwa Służb Technicznych i Zaopatrzenia Wojsk OPK, była częściowa reorganizacja Wojsk Lotniczych i OPL OK i sformowanie w 1957 roku trzech Korpusów OPL OK, przy których powstały oddziały zaopatrzenia lotniczo-technicznego. Szefostwo usamodzielniło się w pierwszej połowie 1962 roku, któremu podlegały służby: samochodowa, lotniskowa, materiałów pędnych i smarów, elektrogazowa, amunicji lotniczej, mundurowa i żywnościowa.

Szefostwo Służb Technicznych i Zaopatrzenia Wojsk OPK w początkowym okresie istnienia dysponowało przestarzałym sprzętem technicznym i w ilościach nie pozwalających na pełne zabezpieczenie wszystkich rodzajów Wojsk OPK.

W służbie samochodowej na posiadanych 7400 pojazdów mechanicznych, 4300 stanowiły pojazdy stare i wyeksploatowane, dysponowano również wysłużonymi ciągnikami artyleryjskimi.
Służba materiałów pędnych i smarów dysponowała: 154 dystrybutorami paliwowymi, 41 dystrybutorami olejowymi, 289 cysternami samochodowymi i 185 cysternami przyczepnymi.
Pojemność transportu nalewczego, mogła jednorazowo zabezpieczyć w paliwo tylko w około 14% potrzeb wszystkich dwunastu pułków lotnictwa myśliwskiego.
Służba elektrogazowa posiadała na swoim stanie: 12 dystrybutorów tlenowych, 48 rozruszników elektrycznych, 24 kompresorów powietrza i 12 stacji ładowania akumulatorów, był to sprzęt w większości wyeksploatowany bez części zamiennych. Przypadkowa awaria jednego z wymienionych egzemplarzy sprzętu mogła unieruchomić działanie całego pułku lotnictwa myśliwskiego.
Występowały niedobory w sprzęcie służby lotniskowej i inżynieryjno-saperskiej, zupełny brak było zgarniarek i równiarek samojezdnych. Ponadto występowały braki w parkowych stacjach obsługi, zaledwie 480 pojazdów mechanicznych znajdowało się w garażach ogrzewanych i 1300 w garażach nieogrzewanych, pozostałe pojazdy garażowano w miejscach nie osłoniętych.
Łączna powierzchnia administrowanych i użytkowanych przez Wojska OPK lotnisk wynosiła 10620 ha, prawie połowa 4380 ha stanowiły lotniska o nawierzchni darniowej, pozostała część była nawierzchnią betonową lub asfaltowo-betonową, nie w pełni nadającą się dla samolotów odrzutowych.[1/]
Wykazane braki tylko w niektórych służbach o głębokim zaniedbaniu we wszystkich działach technicznego zaopatrzenia, których trudno było usunąć ze względu na priorytet uzupełniania i modernizacji sprzętu bojowego. Wówczas wystąpiły najpilniejsze sprawy modernizacji artylerii OPK, bojowego sprzętu lotniczego i wojsk radiotechnicznych.

1/. Jaworski Zdzisław, Zarys historii Wojsk Obrony Powietrznej Kraju za lata 1962 - 1972, Warszawa 1973, s. 29 - 34.

Lata 1962 - 1972 dla Szefostwa Służb Technicznych i Zaopatrzenia Wojsk OPK, były etapem ukształtowania się aktualnej struktury organizacyjnej. W tych latach struktura organizacyjna przedstawiała się następująco, Szefostwu STiZ podlegały: oddział organizacji planowania i szkolenia; oddział samochodowy, oddział eksploatacji lotnisk a od 1969 roku oddział inżynieryjno-lotniskowy; wydział materiałów pędnych i samrów od 1964 roku przemianowany na oddział; wydział elektrogazowy; wydział administracji lotnisk i nadzoru uzbrojenia; wydział nadzoru kwatermistrtowskiego; od 1969 roku wydział kontroli wojskowej i od 1967 roku sekcja wczasowo-socjalna. Ponadto podlegały oddziały zaopatrzenia Korpusów OPK; 24 szkolny batalion samochodowy od 1964 roku 24 Ośrodek Szkolenia Samochodowego, 12 składnica sprzętu samochodowego, 15 składnica materiałów pędnych i smarów, 125 ruchomy warsztat remontu samochodów, ruchome warsztaty sprzętu elektrogazowego i jednostki bezpośrednio podległe Dowództwu Wojsk OPK.

Pierwsze lata 1962 - 1964 były dla służb zaopatrzenia etapem przejściowym, polegającym głównie na zgrywaniu działalności poszczególnych komórek celem samodzielnego kierowania podległymi służbami. Wiele wysiłku poświęcono badaniom i analizom przydatności posiadanego sprzętu obsługowo-zabezpieczającego oraz przyjętej strukturze i systemowi zaopatrywania.
Do najpilniejszych zadań tego okresu należało wyposażenie jednostek w nowoczesne urządzenia i sprzęt, przygotowanie kadr technicznych do jego obsługi. Nowoczesna baza obsługowa była warunkiem wykonania zadań bojowych przez Wojska OPK.
W tym czasie środek ciężkości działalności służb zaopatrzenia przesunął się wyraźnie w kierunku rozwijających się wojsk rakietowych i radiotechnicznych. Najwięcej wysiłku i zaangażowania pochłonęło budownictwo i przygotowanie bazy obsługowo-zaopatrzeniowej. Nowo formowane jednostki wymagały zwiększonego zaopatrzenia, od podstaw budowano nowe obiekty specjalne, koszarowo-techniczne oraz mieszkania dla kadry i rodzin.

W latach 1962 - 1972 wybudowano 6500 kwater o 16261 izbach mieszkalnych, zwiększono liczbę miejsc w ośrodkach wczasowych, na koloniach i obozach młodzieżowych, zbudowano 11 własnych przedszkoli i żłobków z 600 miejscami.
Zwiększeniu uległa liczba samochodów z 7400 do 9690, unowocześniono część parku samochodowego nowymi typami samochodów: Warszawa 223, Nysa, Żuk, Star-25, Star-66 i inne, zwiększono także liczbę dystrybutorów paliwowych, dystrybutorów tlenowych, rozruszników elektrycznych, kompresorów powietrza i stacji ładowania akumulatorów. Ilość posiadanego sprzętu zabezpieczenia technicznego i znaczne jego odnowienie, poprawiło sytuację na odcinku obsługi technicznej samolotów i dywizjonów rakietowych.
Poprawiła się również sytuacja w sprzęcie służby lotniskowej i inżynieryjno-saperskiej. W celu usprawnienia systemu zaopatrywania i transportu wewnętrznego w sprzęt i środki materiałowe, magazyny jednostek i składnic zaczęto systematycznie zaopatrywać w różnego typu nowe zmechanizowane środki przeładunkowe.
Dość wyraźny postęp możliwości obsługowo-naprawczych nastąpił także w wyniku udoskonalenia organizacji pracy w ruchomych i stacjonarnych warsztatach.

W tym okresie na siedmiu lotniskach wydłużono do 2400-2500 metrów drogi startowe, a na sześciu pogrubiono nawierzchnię zwiększając ich wytrzymałość. Wprowadzenie na uzbrojenie samolotów, kierowanych rakiet "powietrze - powietrze", stworzyło konieczność budowy na każdym lotnisku stałych stanowisk technicznych do przygotowania i elaboracji rakiet.
Podstawowym warunkiem zapewniającym zabezpieczenie materiałowe, było posiadanie i odpowiednia dyslokacja składnic i baz zaopatrzenia, zapewniająca jak najkrótsze ramię dowozu do jednostek zaopatrywanych. Na podkreślenie zasługuje zorganizowanie w pierwszych latach istnienia Wojsk OPK wielobranżowych składnic sprzętu lotniczo-technicznego przy każdym Korpusie.[2/]

2/. Jaworski Zdzisław, op.cit. s. 71 - 77.

Po 1967 roku nastąpiła znaczna poprawa na odcinku materiałowo-technicznego zabezpieczenia, zwłaszcza w omawianych kwestiach pod względem jakości i ilości posiadanego sprzętu technicznego oraz sprawniejszego kompleksowego zaopatrywania jednostek Wojsk OPK.
Realizując koncepcję dalszej intengracji w systemie zaopatrzenia w 1971 roku jednostki Wojsk OPK garnizonu Wrocław włączone zostały do zrejonizowanego systemu zaopatrywania w połączeniu z jednostkami Śląskiego Okręgu Wojskowego. Ponadto; 10 pułk lotnictwa myśliwskiego OPK, 77 samodzielny pułk artylerii OPK, 3 i 7 samodzielna bataliony radiotechniczne i Centrum Szkolenia Specjalistów Artylerii i Radiotechniki zostały terytorialnie przydzielone na zaopatrzenie w określony asortyment do centralnych składmic sprzętu pancerno-samochodowego MON w Łodzi i Suwałkach.
Ważnym elementem zabezpieczenia gotowości bojowej Wojsk OPK było zabezpieczenie obiektów przed rażeniem bronią klasyczną przeciwnika oraz maksymalnego osłabienia rażącego działania broni jądrowej. Doświadczenia z agresji Izraela na kraje arabskie w 1967 roku wykazały jak wielkiego znaczenia nabierała inżynieryjna rozbudowa podstawowych obiektów lotniczych, wojsk rakietowych i radiotechnicznych.
Doświadczenia i wnioski z wojny izraelsko-arabskiej z jednej strony wykazały ogromne zaniedbania w tej dziedzinie, z drugiej zaś przyśpieszyły decyzje o szybkiej rozbudowie inżynieryjnej ukryć dla sprzętu bojowego i technicznego Wojsk OPK.
Najwięcej inwestycji inżynieryjnych wybudowano w latach 1967 - 1970, realizowano je etapami dla poszczególnych rodzajów Wojsk OPK.

Inżynieryjną rozbudowę lotnisk rozpoczęto już jesienią 1967 roku, w pierwszym etapie ograniczono się do wykonania obwałowań ziemnych dla samolotów na pięciu lotniskach stałego bazowania. W następnych dwóch latach zrealizowano podstawowy etap rozbudowy polegający na wykonaniu 2-3 eskadrowych stref rozśrodkowania na pięciu lotniskach stałego bazowania oraz 1-2 stref na sześciu lotniskach zapasowych.

Każda strefa wyposażona została w 12 obwałowań stoisk samolotowych z żelbetonowymi magazynami rakiet, szczelinami i schronami dla obsługi, płaszczyznami postojowymi z doprowadzonymi drogami kołowania oraz ukryciami ziemnymi dla samolotów zabezpieczających loty. Ponadto na wszystkich lotniskach stałych i zapasowych zadołowano i obwałowano zbiorniki w magazynach materiałów pędnych i smarów, łącznie 550 zbiorników.
Rozbudowa inżynieryjna lotnisk była realizowana siłami jednostek i częściowo siłami przydzielonymi przez okręgi wojskowe.
W wyniku prowadzonych prac inżynieryjnych wykonano łącznie 389 obwałowań stoisk samolotowych, 194 magazyny na rakiety i 361 szczelin przeciwlotniczych, ułożono 150 000 m^2 nawierzchni żelbetonowych. Wartość szacunkowa wykonanych prac oceniana została w ówczesnych relacjach cen na sumę ponad 10 milionów złotych.

W drugiej kolejności od 1968 roku rozpoczęto rozbudowę inżynieryjną w jednostkach artylerii rakietowej OPK, a podstawowe prace zakończono już pod koniec 1969 roku. W tym stosunkowo krótkim czasie wybudowano w 22 dywizjonach ogniowych schrony dla stanowisk dowodzenia baterii radiotechnicznych oraz po 3-4 żelbetonowe schrony dla obsług wyrzutni, ponadto w dywizjonach technicznych po 5-8 żelbetonowych schronów dla ukrycia stanu osobowego, łącznie wybudowano 124 schrony.
Niezależnie od budowy schronów na stanowiskach ogniowych artylerii rakietowej podwyższono od 2 do 5 metrów nasypy pod stanowiska naprowadzania rakiet z równoczesnym wykończeniem osłon kabin obrotowych, co znacznie zmniejszyło kąty zakrycia i ograniczyło niezbędny wyrąb lasów w koło 20%.
Prace budowlane i roboty ziemne w jednostkach artylerii rakietowej były wykonywane wyłącznie siłami Wojsk OPK przy centralnym zaopatrzeniu jedynie w niezbędne materiały, dokumentację techniczną i środki finansowe. Wartość kosztorysowa wykonanych prac została określona na sumę 60.197000 złotych, z tego wydatkowano 26 216000 złotych, wyłącznie na zakup materiałów.

W jednostkach radiotechnicznych rozbudowę inżynieryjną obiektów dla tych wojsk rozpoczęto najpóźniej, dopiero w 1969 roku, w kompaniach radiotechnicznych wykonano półzagłębione żelbetonowe schrony dla stanowisk dowodzenia kompanii, nasypy z płaszczyznami postojowymi pod stacje radiolokacyjne i wysokościomierze. W batalionach radiotechnicznych prowadzono prace przy budowie połączonych stanowisk dowodzenia.
Wartość wykonanych prac na obiektach wojsk radiotechnicznych OPK w latach 1969 - 1971 oceniona została na sumę około 45 mln złotych, wydatkowano 26,5 mln złotych.[3/]

Inżynieryjna rozbudowa obiektów Wojsk OPK, prowadzona była z rozmachem i na szerokim froncie, w konsekwencji wpłynęła niekorzystnie na proces szkolenia i na stan zużycia sprzętu inżynieryjnego i środków transportowych.
Jednak uzyskane efekty zrekompensowały chwilowe niedociągnięcia w wynikach szkolenia, ponieważ tylko rozbudowa inżynieryjna lotnisk na obecnym etapie zmniejsza skutki ewentualnego napadu powietrznego od 3 do 4 razy. Wybudowane schrony podnoszą w zasadniczy sposób żywotność Wojsk OPK, chronią całkowicie przed odłamkami zwykłych bomb lotniczych, bomb kulkowych, konwencjonalnych pocisków rakietowych i bronią chemiczną.

Kolejne zmiany w strukturze służb technicznych i zaopatrzenia Wojsk OPK nastąpiły w latach 1972 - 1977, już w 1972 roku w ramach zmiany struktury organizacyjnej Wojsk OPK nastąpiła integracja służb technicznych i zaopatrzenia Dowództwa Wojsk OPK i Korpusów OPK.
Komórki techniczne, które dotychczas organizacyjnie znajdowały się w poszczególnych rodzajach Wojsk OPK zostały zintegrowane ze służbami pionu zaopatrzenia. Natomiast w rodzajach wojsk pozostały piony eksploatacji sprzętu za wyjątkiem Szefostwa Wojsk Lotniczych, w którym pozostawiono pion obsługowo-naprawczy.
Całością zintegrowanych Służb Technicznych i Zaopatrzenia Wojsk OPK aktualnie kieruje zastępca dowódcy Wojsk OPK do spraw techniki i zaopatrzenia poprzez sztab służb techniki i zaopatrzenia a na szczeblu Korpusu OPK zastępca dowódcy Korpusu OPK do spraw techniki i zaopatrzenia.

3/. Jaworski Zdzisław, op.cit. s. 121 - 126.

W 1974 roku w ramach reorganizacji Dowództwa Wojsk OPK nastąpiły także zmiany organizacyjne w służbach techniki i zaopatrzenia: w sztabie Służb Techniki i Zaopatrzenia Wojsk OPK powstał oddział organizacji, planowania i szkolenia w wyniku połączenia dwóch oddziałów; oddziału operacyjno-organizacyjnego i oddziału koordynacji służb technicznych i planowania materiałowego. W służbie uzbrojenia i elektroniki Wojsk OPK zlikwidowano wydział uzbrojenia artyleryjskiego i strzeleckiego, ponadto w większości oddziałów zlikwidowano strukturę wydziałową i zmieniono nomenklaturę stanowisk; starszych specjalistów, starszych oficerów i oficerów. W 1973 roku oddział materiałów pędnych i smarów i oddział służby zdrowia przemianowano na szefostwo materiałów pędnych i smarów i szefostwo służby zdrowia. W tym samym roku zmieniono także strukturę organizacyjną pułku lotnictwa myśliwskiego OPK, przechodząc ze struktury trzyeskadrowej na strukturę dwueskadrową. W ramach tej reorganizacji następujące zmiany w pionie służb technicznych i zaopatrzenia pułku lotnictwa myśliwskiego OPK: utworzono stanowisko zastępcy dowódcy pułku do spraw technicznych, któremu podporządkowano wszystkie służby techniczne pułku; zmieniono strukturę organizacyjną batalionu zaopatrzenia wyłączając z niej służbę zaopatrzenia lotniczo-technicznego oraz służbę samochodową, tylko w części administracyjnej i obsługowo-remontowej. Natomiast w batalionie zaopatrzenia pozostawiono kompanię samochodową, jako pododdział transportowy. W tym roku zmieniono również etat i profil szkolenia 24 Ośrodka Specjalistów Służb Samochodowych, polegającego na zmianie programu, w którym zrezygnowano z podstawowego szkolenia kierowców na rzecz drugich specjalności; kierowcy elektromechanika wojsk radiotechnicznych i ubezpieczenia lotów oraz kierowcy ciężkiego ciągnika samochodowego. Zmiana profilu szkolenia spowodowana została potrzebą lepszego przygotowania do pracy taktyczno-bojowej kierowcy z podwójną specjalnością oraz zwiększonymi możliwościami otrzymywania w ramach poboru kierowców z zawodowymi prawami jazdy.[4/]

4/. DWOPK, Mac Bolesław, Struktura i funkcjonowanie Służb Technicznych i Zaopatrzenia Wojsk OPK w latach 1972-1977, s.1-5.

W latach 1972 - 1977 nastąpił dalszy proces unowocześniania uzbrojenia i sprzętu technicznego mającego istotny wpływ na gotowość bojową i żywotność systemu Wojsk OPK.
Na wyposażenie Wojsk OPK wprowadzone zostały nowe typy uzbrojenia i sprzętu z jednoczesnym wycofaniem sprzętu wyeksploatowanego i przestarzałego mniej przydatnego do działań bojowych w warunkach współczesnego pola walki.
W lotnictwie myśliwskim OPK, pułki lotnicze wyposażno w samoloty Mig-21 wersji sps i mf, jednocześnie wycofano samoloty Lim-2 i Lim-5p a w latach 1975 - 1976 także samoloty Mig-19.
W miejsce samolotów szkolno-treningowych TS-8 BIES, wprowadzono samoloty polskiej produkcji TS-11 ISKRA, a w 1976 roku samolot transportowo-treningowy WILGA w miejsce wycofanego samolotu JAK-12. W miejsce śmigłowców SM-1 i SM2, wprowadzono śmigłowce MI-2.
W wojskach rakietowych i artylerii OPK utworzono nowe dywizjony, wyposażając je w zestawy rakietowe typu NEWA, przewidziane do nisiczenia celów niskolecących, a w 1974 roku zmodernizowane zestawy NEWA z wyrzutniami czterobelkowymi. Jednostki rakietowe wyposażono w urządzenia treningowe typu AKKORD-75/125 i zmodernizowano urządzenia AKKORD-75 przystosowując je do współpracy z zestawami DWINA.
W wojskach radiotechnicznych OPK przyjęto i wdrożono do eksploatacji nowe stacje radiolokacyjne P-14F typu stacjonarnego oraz JAWOR-M2 produkcji krajowej. Jednocześnie na uzbrojenie wprowadza się radiowysokościomierze PRW-13 i PRW-16 w celu pokrycia pola radiolokacyjnego oraz wykrywania celów niskolecących.
Tworzy się i przystosowuje do pracy w systemie stacjonarnym aparaturę ASPD szczebla kompanii i batalionu radiotechnicznego, usprawniającej proces automatyzacji dowodzenia.
Wprowadzono do użytku nowe pojazdy samochodowe i nowe wzory broni strzeleckiej. W latach 1973 - 1977 nastąpiła dalsza modernizacja sprzętu zestawów rakietowych WOŁCHOW i DWINA, a w latach 1974 - 1976 zestawy NEWA.

Modernizacja sprzętu rakietowego ulepszyła parametry taktyczno-techniczne i niezawodność tego sprzętu, wykonywana była głównie siłami własnych zakładów remontowych oraz jednostek rakietowych. W wyniku działalności racjonalizatorskiej wprowadzono wiele usprawnień i ulepszeń na sprzęcie technicznym. Wprowadzono zmiany konstrukcyjne i uzupełnienia do trenażerów typu AKKORD-75, zapewniając ich współpracę z zestawami DWINA, osiągnięto olbrzymie korzyści szkoleniowe i oszczędności dewizowe. Samoloty Mig-21pfm i sps przystosowano do rozpoznania topograficznego przy użyciu aparatury AFA-39. Zaprojektowano i wykonano sygnalizator ostrzegania na samolotach Mig-21 oraz sygnalizację niebezpiecznych przechyłeń oraz układ przyśpieszonego włączania aparatury nadawczej wysokościomierza PRW-11. Zestaw radiolokacyjny JAWOR-M + BOGOTA-M dostosowano do współpracy z zestawami rakietowymi NEWA, także zmodernizowano celowniki radiolokacyjne umożliwiające obniżenie dolnego pułapu operowania przez samoloty Mig-21.

Oprócz działalności racjonalizatorskiej dużo uwagi poświęca się również działalności obsługowo-naprawczej. Obsługa techniczna i remont sprzętu w miarę rozwoju Wojsk były ciągle udoskonalane i ulepszane. Proces ten odbywał się w specyficznych warunkach ze względu na szeroki asortyment posiadanej techniki, rozśrodkowania jej na terytorium całego kraju w także na konieczność utrzymywamia ciągłej gotowości bojowej. Cały ciężar napraw przejęły warsztaty naprawcze szczebla oddziałowego, korpuśnego i okręgowego podległe bezpośrednio Dowództwu Wojsk OPK.

Od 1972 roku zintegrowany pion służb technicznych i zaopatrzenia Wojsk OPK podległy zastępcy dowódcy Wojsk OPK do spraw Techniki i Zaopatrzenia. Problematyką zaopatrzenia w zintegrowanej strukturze organizacyjnej Służb Technicznych i Zaopatrzenia, ponadto zajmowały się: szefostwo służby uzbrojenia i elektroniki; oddział zaopatrzenia lotniczo-technicznego, wydział komunikacji wojskowej; oddział inżynieryjno-lotniskowy i szefostwo MPS Wojsk OPK.

Szefostwo służby uzbrojenia i elektroniki Wojsk OPK jest bezpośrednim odbiorcą sprzętu rakietowego i radiolokacyjnego z importu oraz części zamiennych.
W ramach eksperymentalnego wdrażania zintegrowanego terytorialnego systemu zaopatrywania została sformowana nieetatowa baza zaopatrzenia materiałowo-technicznego w Gdynia-Grabówek z zadaniem zaopatrywania jednostek 2 Korpusu OPK.
W 1975 roku na bazie sekcji zaopatrzenia 3 brygady radiotechnicznej sformowano bazę zaopatrzenia materiałowego dla sprzętu służb uzbrojenia i elektroniki we Wrocławiu, z zadaniem zaopatrywania jednostek 3 Korpusu OPK, Wyższej Oficerskiej Szkoły Radiotechnicznej i Ośrodka Szkolenia Specjalistów Wojsk Radiotechnicznych w asortymenty ogólnotechniczne oraz w części zamienne do silników spalinowych.
W 1977 roku sformowano bazę zaopatrzenia materiałowego w Gryficach, dla zaopatrywania 26 brygady artylerii OPK, 27 i 28 batalionu radiotechnicznego oraz 15 Ośrodek Szkolenia Poligonowego Artylerii OPK.
W wyniku takich rozwiązań znacznie skrócono drogi dowozu zaopatrzenia i dostawy sprzętu uzbrojenia i elektroniki do podległych jednostek.
System integracji zaopatrzenia w ramach Sił Zbrojnych PRL, pozwolił na stworzenie wyspecjalizowanych baz zaopatrzenia oraz odciążenia dowódców i personelu kierowniczego jednostek liniowych od licznych i pracochłonnych czynności związanych z działalnością finansowo-gospodarczą oddziałów gospodarczych.

W latach 1973 - 1975 wybudowano szereg obiektów koszarowo-technicznych dla nowoformowanych i reorganizowanych jednostek OPK. W okresie tym przekazano do użytku budynki koszarowe dla 3122 żołnierzy służby zasadniczej, 332 stanowiska garażowe i 30 wolnostojących budynków magazynowo-warsztatowych.
Sposobem gospodarczym kontynuowano inżynieryjną rozbudowę w wojskach radiotechnicznych OPK, pozwoliło to zaoszczędzenie 70 milionów złotych.

Ciągły wzrost poziomu technicznego Wojsk OPK powodował konieczność doskonalenia zabezpieczenia obiektów pod względem elektroenergetycznym, na lotniskach stałego bazowania i na obiektach radiotechnicznych.
W ramach realizacji programu efektywnego wykorzystywania zasobów materiałowych i potencjału gospodarczego osiągnięto wiele konkretnych efektów oszczędnościowych w poszczególnych służbach techniki i zaopatrzenia. W służbie materiałów pędnych i smarów zaoszczędzono około 182 miliony załotych; w służbie samochodowej oszczędności wynosiły 24 miliony złotych; w służbie uzbrojenia i elektroniki ponad 20 milionów złotych; w służbie zaopatrzenia lotniczo-technicznego uzyskano oszczędności ponad 22 miliony złotych.[5/]

W celu zabezpieczenia napraw własnego sprzętu i urządzeń w latach 1976 - 1980 rozpoczęto realizację integracji warsztatów na szczeblu Korpusów OPK oraz Dowództwa Wojsk OPK.
Korpuśne zintegrowane bazy obsługowo-remontowe powstały we Wrocławiu, w Gdyni, w Warszawie i centralna zintegrowana baza obsługowo-naprawcza Wojsk OPK w Toruniu, wszelkie prace miały zostać zakończone pod koniec 1980 roku.
Uwzględniając prognozy dalszych zmian w stanie techniki w latach 1980 - 1985, przyjęto do realizacji następujące kierunki rozwoju zaplecza usługowo-remontowego: odnowa i modernizacja ruchomych środków remontowych; modernizacja stacjonarnej bazy naprawczej w zakresie wyposażenia w aparaty i narzędzia do prac usługowo-remontowych; utworzenie grup serwisowych, wyposażonych w ruchome szybkie środki umożliwiające dotarcie do oddalonych jednostek; opracowanie technologii i uruchomienie wykonania OT-3 dalszych typów sprzętu elektronicznego i zakończenie organizacji centralnej i korpuśnych zintegrowanych baz usługowo-naprawczych.[6/]

5/. DWOPK, Mac Bolesław, Struktura i funkcjonowanie Służb Technicznych i Zaopatrzenia Wojsk OPK w latach 1972-1977, s. 5 - 20.

6/. DWOPK, teczka nr 95/78, STiZ, Meldunek Szefa Służb Technicznych Wojsk OPK do zastępcy Głównego Inspektora Techniki WP, dotyczący rozwoju bazy technicznej w latach 1981-1985, s. 308 - 331.

W pracy i działalności Szefostwa Służb Techniki i Zaopatrzenia Wojsk OPK w latach 1962 - 1980 zostały uwzględnione główne kierunki i zasadnicze problemy działania. Służby te musiały nadążać stale za rozwojem organizacyjnym, przemianami technicznymi, rozbudową inżynieryjną i kwaterunkową, Wojsk OPK we wszystkich etapach ich rozwoju. Pokonywały wiele trudności organizacyjnych, materiałowych i technicznych ze względu na specyfikę i ogromne rozśrodkowanie wojsk OPK na obszarze całego kraju. We wszystkich etapach i okresach zadania wykonywano pomyślnie.

9.2. PRZEZNACZENIE I ZADANIA ROZPOZNANIA RADIOELEKTRONICZNEGO OPK.

Rozpoznanie radioelektroniczne stanowi podstawowe źródło rozpoznania operacyjnego, jego zadaniem jest dostarczenie danych o stanie i możliwościach środków napadu powietrznego zarówno w czasie pokoju jak i wojny. Rozpoznanie radioelektroniczne w poważnym stopniu wydłuża również zasięg rozpoznania radiolokacyjnego.7/

Jeszcze w 1957 roku przed Wojskami Lotniczymi i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju postawiono zadania dotyczące posiadania przez nie sił i środków rozpoznania radioelektronicznego pozwalającego już w czasie pokoju zdobycie możliwie najwięcej danych o potencjalnym przeciwniku. Utworzony system rozpoznania radioelektronicznego zabezpieczał przede wszystkim działanie lotnictwa, mniej dostarczał danych systemowi obrony powietrznej kraju.

Posiadane w owym czasie szczupłe siły i środki techniczne, pozwalały jedynie odbierać proste emisje radiowe na falach krótkich i określały kierunki na pracujące radiostacje.

Prowadzono rozpoznanie w kilkunastu sieciach radiowych przeciwnika i kontrolowano bazowanie rozpoznawanych jednostek.

Szczególne znaczenie nadawano rozpoznaniu systemów obrony przeciwlotniczej, organizacji dowodzenia, możliwości oraz skuteczności odpierania nalotów. Podstawowe zadania rozpoznawcze polegały na zdobyciu danych o newralgicznych punktach w obronie przeciwlotniczej przeciwnika pozwalających na jej przenikanie bez narażenia na straty własnego lotnictwa.

7/. Uchański Jan, Wojska Obrony Powietrznej Kraju jako rodzaj Sił Zbrojnych, ASG - skrypt 1972, s. 26.

W latach 1958 - 1959 podjęto decyzję o rozszerzeniu możliwości rozpoznania radioelektronicznego przez zorganizowane dodatkowo powietrznego rozpoznania radioelektronicznego w zakresie fal centymetrowych i decymetrowych, przez wyposażenie kilku samolotów pułku lotnictwa rozpoznawczego w urządzenia rozpoznawcze pozwalające na określenie podstawowych parametrów stacji radiolokacyjnych obrony przeciwlotniczej przeciwnika oraz ich przybliżonej dyslokacji.

Wraz z wyodrębnieniem się nowego rodzaju Sił Zbrojnych PRL Wojsk Obrony Powietrznej Kraju, latem 1962 roku dotychczasowe siły i środki rozpoznania radioelektronicznego zostały rozdzielone. Wojskom OPK podporządkowano rozpoznanie radiolokacyjne naziemne, natomiast powietrzne rozpoznanie radioelektroniczne pozostało w kompetencji wojsk lotniczych.

W nowej sytuacji rozpoznanie radioelektroniczne zostało dostosowane do zadań wykonywanych przez Wojska OPK, którego struktura organizacyjna dostosowana została do działań w okresie pokoju i na czas wojny.

W pierwszej połowie lat sześćdziesiątych rozszerzono i doskonalono możliwości rozpoznania w zakresie fal krótkich, głównie w zakresie: uzyskiwania wiadomości o dyslokacji, gotowości bojowej, systemach dowodzenia i sytuacji wojskowo-politycznej oraz szkolenia w wojskach potencjalnego przeciwnika; i wiadomości dotyczące sytuacji radioelektronicznej przeciwnika.

Zadania rozpoznania radioelektronicznego pierwszej grupy sprowadzały się do: rozpoznania dyslokacji jednostek lotniczych i rakietowych; organizacja systemów dowodzenia; sposoby prowadzenia mobilizacji i uzupełnień wojsk oraz ich szkolenie; stosowane środki i organizacja łączności radiowej oraz ich tendencje rozwojowe; przygotowanie nowych rodzajów broni masowego rażenia; system przygotowania agresji i aktów prowokacji związanych z naruszeniem granic państwowych; planowane loty szkoleniowe i rozpoznawcze oraz określenie miejsca położenia i typu środków napadu powietrznego; uprzedzanie Wojsk OPK o podchodzeniu środków napadu powietrznego do granic państwowych; stopień gotowości środków napadu powietrznego; naloty ewentualnych naruszycieli granic państwowych; podsłuchiwanie korespondencji radiowej wymienianej przez samoloty kurierskie, oraz opracowywanie manewrów

i ćwiczeń, a szczególnie ich przygotowania, wykrywanie w czasie ćwiczeń pojedynczych i grupowych lotów samolotów bojowych, koncentracji wojsk w rejonach przygranicznych, organizacji, przebiegu i wyników ćwiczeń.
Do zadań rozpoznania radioelektronicznego drugiej grupy należały: ustalenie rozmieszczenia źródeł promieniowania energii elektromagnetycznej ważnych dla Wojsk OPK; analiza charakterystyk sygnałów przechwytywanych urządzeniami rozpoznawczymi; rozpoznawanie systemów organizacji łączności radiowej; ustalanie typów radiostacji stosowanych na poszczególnych szczeblach dowodzenia i w obiektach powietrznych oraz ich danych taktyczno-technicznych; oraz analiza korespondencji radiowej wymienianej w sieciach i kierunkach radiowych obsługujących jednostki środków napadu powietrznego.
Zaletą rozpoznania radioelektronicznego na falach krótkich była możliwość prowądzenia jego na bardzo dużą głębokość, ograniczoną jedynie lokalizacją źródeł promieniowania, które w warunkach Polski, pokrywa prawie cały europejski teatr działań wojennych. Ponadto jest ono niezależne od pory doby, warunków atmosferycznych i może być prowadzone z własnego terytorium dostarczając natychmiast wiarygodnej, udokumentowanej informacji.
Rozpoznanie na falach krótkich nie dawało jednak pełnej charakterystyki potencjalnego przeciwnika, analiza dotychczasowych wyników rozpoznania radioelektronicznego wykazała konieczność rozszerzenia jego w całym zakresie częstotliwości stosowanych przez środki napadu powietrznego państw NATO.

Od 1964 roku zapadła decyzja rozszerzenia rozpoznania radioelektronicznego o rozpoznanie radiowe na falach ultrakrótkich oraz w planach rozwoju rozpoznania systemów radiolokacyjnych.
W 1966 roku rozszerzono rozpoznanie radioelektroniczne na falach ultrakrótkich o rozpoznanie systemów radiolokacyjnych, tym samym zrealizowano postulat objęcia rozpoznaniem całego zakresu częstotliwości stosowanych przez pokładowe urządzenia elektroniczne samolotów państw NATO.[8/]

8/. Rozwój Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w latach 1962 - 1972, Warszawa 1972, s. 129 - 135.

Od 1967 roku na wyposażenie 1 Ośrodka Rozpoznania Radioelektronicznego w Grójcu zaczęto wprowadzać coraz nowocześniejszy sprzęt rozpoznawczy, umożliwiający odbiór prawie wszystkich znanych emisji elektromagnetycznych.
W wyniku wzrostu wyposażenia technicznego a także stale rosnących potrzeb w zakresie sprawnie funkcjonującego rozpoznania radioelektronicznego, już na początku 1969 roku wynikła konieczność zorganizowania rozpoznania radioelektronicznego na falach ultrakrótkich wzdłuż wybrzeża Morza Bałtyckiego.
W tej sprawie dowódca 1 Ośrodka Rozpoznania Radioelektronicznego otrzymał zadanie dokonania zmian etatowych ośrodka i zorganizowania do października 1969 roku rozpoznania radiowego na falach ultrakrótkich na wybrzeżu Morza Bałtyckiego. Przeznaczone do tego celu siły i środki rozpoznania radiowego rozwijano etapami, tworząc pododdziały rozpoznania radioelektronicznego.
W tym czasie utworzono następujące pododdziały: 1 kompania rozpoznania radiowego UKF, stanowisko dowodzenia tej kompanii i pluton przechwytu radiowego w Mrzeżynie, natomiast grupy namierzania radiowego rozmieszczono w Chynowie, Rogowie i Uniestach; 2 kompania rozpoznania radiowego UKF, stanowisko dowodzenia kompanii i pluton przechwytu radiowego w Duninowie, a grupy namierzania radiowego w Darłówku, Ustce i Człopinie; 3 kompania rozpoznania radiowego UKF, stanowisko dowodzenia i pluton przechwytu radiowego w Rozewiu, grupy namierzania radiowego tej kompanii w Rozewiu, Łebie i Helu-Borze.[9/]
Na początku 1972 roku 1 Ośrodek Rozpoznania Radioelektronicznego w Grójcu, uległ ponownemu przeformowaniu na etat wojenno-pokojowy. Z istniejących trzech kompanii rozpoznania radioelektronicznego na wybrzeżu został sformowany 14 batalion rozpoznania radioelektronicznego o etatach wojenno-pokojowych w Słupsku. Batalionowi podporządkowano 1 kompanię w Słupsku, 2 kompanię w Mrzeżynie i 3 kompanię w Rozewiu, których koordynował działanie.

9/. DWOPK, teczka nr 9/69, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 012/OPK z dnia 3.02.1969 r. w sprawie zorganizowania rozpoznania radioelektronicznego na falach ultrakrótkich wzdłuż wybrzeża Morza Bałtyckiego, wydany na podstawie dyrektywy MON nr 00120/MON z dnia 21.08.1967 r., s. 40 i 41.

Natomiast sformowany batalion w czasie pokoju podporządkowano całkowicie dowódcy ośrodka rozpoznania radioelektronicznego.[10/] Ukształtowany system rozpoznania radioelektronicznego Wojsk OPK, nie tylko zabezpiecza wybrzeże Morza Bałtyckiego, ale od wielu lat prowadzi intensywne rozpoznanie radioelektroniczne. Rozpracowano już wiele ćwiczeń państw NATO, prowadzonych w różnych porach roku w krajach Europy zachodniej, rozpoznano stacjonowanie wielu jednostek i urządzeń radiolokacyjnych oraz źródeł promieniowania energii elektromagnetycznej. Postęp techniczny w tej dziedzinie a także w dziedzinie pocisków rakietowych dalekiego zasięgu oraz wojskowych statków kosmicznych, przeznaczonych do celów rozpoznawczych i wczesnego ostrzegania, stworzył dalsze perspektywy rozwoju technicznych środków walki elektronicznej.

9.3. PRZEZNACZENIE I ZADANIA PRZECIWDZIAŁANIA RADIOELEKTRONICZNEGO OPK.

Wojska przeciwdziałania radioelektronicznego są przeznaczone do obezwładniania przy pomocy zakłoceń radioelektronicznych środków radiotechnicznych nieprzyjaciela przeznaczonych do dowodzenia lotnictwem i kierowania rakietami, celem zmniejszenia skutków działań bojowych nieprzyjaciela.[11/] Podobnie jak powstał i rozwijał się system rozpoznania radioelektronicznego, również w drugiej połowie lat pięćdziesiątych rozwija się system przeciwdziałania radioelektronicznego. Początkowo jest wspólny dla Wojsk Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju, pierwszą jednostką tego typu było zorganizowanie w lipcu 1957 roku plutonu zakłóceń radiolokacyjnych, który organizacyjnie podlegał wydziałowi radiotechnicznemu 1 Korpusu OPK.[12/]

10/. DWOPK, teczka nr 9/71, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0153/Org. z dnia 27.12.1971 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego WP nr 048/Org. z dnia 13.09.1971 r. s. 362.

11/. Uchański Jan, Wojska Obrony Powietrznej Kraju jako rodzaj Sił Zbrojnych ASG- skrypt 1972, s. 25.

12/. Rozwój Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w latach 1962-1972, Warszawa 1972, s. 146, był to rozkaz dowódcy WL i OPL OK nr 033/Org. z dnia 24.07.1957 r.

Pluton dysponował stacjami zakłóceń radiolokacyjnych typu SPB-1 oraz stacjami rozpoznania radiolokacyjnego typu RPS-1.
W latach 1958 - 1960 napływ nowych środków pozwolił na wyposażenie samolotów bombowych Ił-28 w stacje zakłóceń czynnych typu SPS-2 oraz urządzenia ASO-28 do zrzucania elementów zakłócających naziemne stacje radiolokacyjne. W zarządzie elektroniki sztabu WL i OPL OK powstał w 1960 roku wydział przeciwdziałania radioelektronicznego, który dał początek rozwoju bazy szkoleniowej celem przygotowania kadry oficerskiej i dalszego rozwijania pododdziałów zakłóceń radioelektronicznych.
W lutym 1961 roku został sformowany 3 Ośrodek Przeciwdziałania Radioelektronicznego w Lidzbarku Warmińskim, ośrodek ten podporządkowany Wojskom OPK stał się jednym z aktywnych sposobów działania na środki napadu powietrznego przeciwnika.
Przeciwdziałanie radioelektroniczne Wojsk OPK zmniejsza efektywność wykorzystania środków rażenia i obejmuje całokształt przedsięwzięć organizacyjno-technicznych, zapewniających pozbawienie swobody pracy środków radioelektronicznych przeciwnika, uniemożliwiała przeciwnikowi swobodne dowodzenie wojskami i kierowanie środkami rażenia poprzez obezwładnienie jego systemów radioelektronicznych.
Zasadnicze zadania przeciwdziałania radioelektronicznego w Wojskach OPK określono następująco: zmniejszenie skuteczności działań środków napadu powietrznego; zmniejszenie dokładności naprowadzeń samolotów i okrętów przeciwnika na obiekty i do rejonów startu pocisków rakietowych; uniemożliwienie rozpoznania obiektów naziemnych z powietrza; zakłócenie łączności radiowej dowodzenia samolotami przeciwnika z powietrza.

Powyższe zadania wpłynęły na dalszy rozwój i reorganizację ośrodka w 1963 roku oraz sformowanie pododdziałów do zakłóceń radiolokacyjnych wyposażonych w najnowsze wówczas typy stacji zakłóceń SPB-7 i rozpoznania radiolokacyjnego ROST.
Wprowadzenie na uzbrojenie pododdziałów przeciwdziałania radioelektronicznego tych stacji zwiększył się zasięg rozpoznania do 200 km i zakłóceń do 120 km.[13/]

13/. Reorganizacja ośrodka nastąpiła na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 072/Org. z dnia 14.05.1963 r. Por. Zdzisław Jaworski, op.cit. s. 71.

Ponowną reorganizację pododdziały przeciwdziałania radioelektronicznego przeszły w latach 1967 - 1968, w wyniku zdobytych doświadczeń w wojnie w Wietnamie i agresji Izraela na kraje arabskie.
Wówczas zwrócono uwagę na wykonanie dwóch zasadniczych zadań: dezorganizację działania systemów i środków radioelektronicznych służących do kierowania środkami rażenia przeciwnika i zapewnienie własnym środkom radioelektronicznym niezawodnej pracy w warunkach zakłócania ich i niszczenia.

Rozwój nowych środków przeciwdziałania radioelektronicznego i związanych z tym zadań, spowodował reorganizację 3 Ośrodka Przeciwdziałania Radioelektronicznego na 3 pułk zakłóceń radioelektronicznych z pozostawieniem w Lidzbarku Warmińskim, jego trzy kompanie rozmieszczono: 1 kompanię zakłóceń radioelektronicznych w Gryficach; 2 kompanię zakłóceń radioelektronicznych w Słupsku i 3 kompanię w Gdyni.[14/]
Struktura pułku i dyslokacja części pododdziałów w terenie pozwoliła zorganizować strefową osłonę zakłóceniami radiolokacyjnymi, które ułatwiało osłonę obiektów i maskowanie punktów orientacyjnych.
W latach 1968 - 1972 zwrócono uwagę na aspekt walki radioelektronicznej związane z zapewnieniem ciągłości pracy własnych systemów radioelektronicznych. Zapewnienie ciągłości pracy własnym wojskom radiotechnicznym i uodpornienie ich na działanie przeciwnika w trzech zasadniczych aspektach; dla utrudnienia rozpoznania, dla uodpornienia na niszczenie i dla uodpornienia na zakłócenia.
Podobne przedsięwzięcia zostały podjęte w artylerii rakietowej w celu skrytości działania artylerii rakietowej, uniemożliwienia rozpoznania sygnałów energii elektromagnetycznej promieniowanej przez urządzenia zestawów rakietowych.
W tych latach szeroko stosowano zakłócenia łączności radiowej w sieciach naziemnych i powietrznych Wojsk OPK w czasie ćwiczeń i treningów.

14/. DWOPK, teczka nr 9/71, Rozkaz dowódcy Wojsk OPK nr 0153/Org. z dnia 27.12.1971 r. wydany na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 048/Org. z dnia 13.09.1971 r. s. 422.

Pododdziały zakłóceń brały udział w ćwiczeniach organizowanych przez Dowództwo Zjednoczonych Sił Zbrojnych państw Układu Warszawskiego i ćwiczeniach organizowanych przez Sztab Generalny WP. Sprawdzony wielokrotnie w działaniach system przeciwdziałania radioelektronicznego wymagał ciągłego doskonalenia poprzez wprowadzenie nowych środków walki radioelektronicznej, ciągłe szkolenie, trening, ćwiczenie i wprowadzanie układów automatycznych.

9.4. ROLA WYŻSZEJ OFICERSKIEJ SZKOŁY RADIOTECHNICZNEJ W KSZTAŁCENIU KADR DLA WOJSK OPK.

Powstanie Wyższej Oficerskiej Szkoły Radiotechnicznej było ściśle związane z zachodzącymi przemianami organizacyjno-technicznymi na początku lat pięćdziesiątych w wojskach radiotechnicznych Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju. Przekazanie i napływ stacji radiolokacyjnych na wyposażenie tych wojsk oraz stopniowe wypieranie tradycyjnego systemu obserwacyjno-meldunkowego, spowodowały konieczność kształcenia własnych kadr dla powstających wojsk radiotechnicznych.
W wyniku narastających potrzeb rozkazem Ministra Obrony Narodowej z dnia 14 maja 1952 roku została powołana do życia i zorganizowana Oficerska Szkoła Radiotechniczna Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju początkowo w Beniaminowie koło Warszawy.
Mimo pierwotnych intencji związania szkoły z Wojskami Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju, w wyniku licznych reorganizacji tych wojsk, praktycznie szkoła została wyłączona spod kompetencji dowództwa Wojsk OPL OK a później Wojsk OPK aż do 1972 roku. Wywarło to ujemne skutki na proces kształcenia i rozwój szkoły, zwłaszcza w latach 1954 - 1969 i w latach następnych, kiedy podporządkowana była Dowództwu Wojsk Lotniczych a w ponad 80% kształciła kadry dla wojsk radiotechnicznych OPK.

W początkowym okresie istnienia szkoły w myśl założeń organizacyjnych proces kształcenia odbywał się w pięciu cyklach przedmiotowych, następujących specjalności: cykl polityczny, taktyki ogólnej, sprzętu, elektroniki i taktyki specjalnej. Pierwszy rok szkolny 1952/53 rozpoczął proces kształcenia na dwóch rocznikach; pierwszy rocznik stanowili kandydaci z cywila o niepełnym średnim wykształceniu, drugi rocznik podchorążowie z Oficerskiej Szkoły Radiowej. Takie ustawienie organizacyjne i proces kształcenia pozwoliło już w 1954 roku wykształcić pierwszych absolwentów specjalistów wojsk radiotechnicznych w liczbie 86 oficerów.[15/]
Początkowo Oficerska Szkoła Radiotechniczna kadry specjalistów wojsk radiotechnicznych w trzech zasadniczych profilach: artyleryjskim, obserwacyjno-meldunkowym i reflektorzystów. W latach 1952 - 1954 szkoła napotykała olbrzymie trudności w zabezpieczeniu procesu dydaktyczno-wychowawczego, nie miała odpowiedniej bazy materiałowo-technicznej i przygotowanej kadry dydaktycznej, wśród której zaledwie 9% legitymowało się wykształceniem wyższym 32% wykształceniem średnim.
W wyniku przemian strukturalnych w ludowym Wojsku Polskim, w październiku 1954 roku nastąpiło połączenie Dowództwa WL i Dowództwa Wojsk OPL OK w Dowództwo Wojsk Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju, któremu Oficerska Szkoła Radiotechniczna została podporządkowana pod każdym względem. Połączenie dowództw obu rodzajów wojsk miało dla szkoły daleko głębsze znaczenie, ponieważ nastąpiło również połączenie oddzielnych dotychczas dwóch systemów radiolokacyjnych wykrywania i naprowadzania w jednolity radiolokacyjny system wykrywania i naprowadzania. W miarę zmieniających się zadań stawianych przed wojskami radiotechnicznymi i w miarę wprowadzania na uzbrojenie nowoczesnego sprzętu radiolokacyjnego, wzrastały także wymagania stawiane przed szkołą w zakresie unowocześniania procesu kształcenia.

15/. Zarys historii Oficerskiej Szkoły Radiotechnicznej, oprac. zbior. pod red. Kazimierskiego Wacława, Jelenia Góra 1967 r., s. 30 - 37.

Tradycyjną mało skuteczną obserwację wzrokową stosowaną w wojskach radiotechnicznych zastąpił sprzęt radiolokacyjny.
Postęp naukowo-techniczny i postępująca z nim modernizacja sprzętu radiolokacyjnego oraz rozbudowa wojsk radiotechnicznych, wymagały kadr o wyższych kwalifikacjach przygotowanych do ich obsługi i eksploatacji miała dostarczać Oficerska Szkoła Radiotechniczna.

Warunki lokalowe i techniczne w rejonie Warszawy nie odpowiadały już wzrastającym wymogom i zapotrzebowaniu, toteż po drugich kolejnych egzaminach państwowych zapadła decyzja o przeniesieniu Oficerskiej Szkoły Radiotechnicznej do Jeleniej Góry.
W nowym miejscu dyslokacji szkoła zyskała dogodne warunki dla rozbudowy bazy szkoleniowej, laboratoryjnej i materiałowo-technicznej, gdyż stale zmieniający się unowocześniony program nauczania wymagał odpowiedniej również bazy naukowo-dydaktycznej. Zmiana etatów szkoły stworzyła możliwość zwiększenia stanów szkolonych niemal trzykrotnie w stosunku do stanu pierwotnego. Zwiększenie stanu ilościowego szkolonych wymagało rozbudowy bazy szkoleniowej, urządzenia nowych laboratoriów, sal wykładowych oraz opracowania programów szkolenia z uwzględnieniem nowych specjalności.
Od grudnia 1957 roku szkoła zmieniła profil szkolenia, oprócz szkolenia podchorążych, rozpoczęła szkolenie mechaników i operatorów w dwóch pięciomiesięcznych turnusach. Każdego roku szkolono dla potrzeb wojsk radiotechnicznych, a od 1965 roku elewów Podoficerskiej Szkoły Zawodowej.

Rozdzielenie w kwietniu 1962 roku Dowództwa Wojsk Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju, miało dla Oficerskiej Szkoły Radiotechnicznej dalsze konsekwencje jej podległości, podporządkowano szkołę nadrzędnej instytucji Inspektoratowi Lotnictwa. Po rozwiązaniu Inspektoratu Lotnictwa do 1972 roku szkoła podlegała Dowództwu Wojsk Lotniczych, mimo że ponad 80% absolwentów każdego roku przeznaczano na obsadzenie stanowisk w Wojskach Obrony Powietrznej Kraju.

W latach 1967 - 1972 Oficerska Szkoła Radiotechniczna głębokie przeobrażenie organizacyjne i kadrowe. Od października 1967 roku przystąpiono do szkolenia pierwszego roku kadetów w powstałej Szkole Chorążych Wojsk Radiotechnicznych, kształcącej absolwentów w dwu i trzyletnim programie nauczania o profilu techniczno-dowódczym głównie dla potrzeb wojsk radiotechnicznych.
Utworzenie Szkoły Chorążych Wojsk Radiotechnicznych wymagało zmian w bazie szkoleniowej, w procesie dydaktyczno-wychowawczym dostosowanym do ludzi prezentujących inny zasób wiedzy i umiejętności. Wymagało to opracowania także nowych metod kształcenia i wychowania oraz spowodowało stopniowe zmniejszanie stanów etatowych, Podoficerskiej Szkoły Zawodowej i Szkoły Specjalistów Wojsk Radiotechnicznych na przestrzeni lat 1967 - 1969.
Stopniowe eliminowanie tych dwóch szkół stawało się konieczne ponieważ od wielu lat szkoła z oficerskiej przekształcała się w ośrodek szkolenia różnych specjalistów nie wymagających daleko rozwiniętych struktur organizacyjnych i dydaktycznych.
Na mocy rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów w marcu 1967 roku i rozkazu Ministra Obrony Narodowej w lipcu tego roku szkoła otrzymała status Wyższej Szkoły Oficerskiej przyjmując nazwę Wyższej Oficerskiej Szkoły Radiotechnicznej.
Lata 1967 - 1969 dla szkoły należy uznać za okres przejściowy, w którym podjęto wielokierunkowe przygotowania do realizacji zamierzeń dydaktyczno-wychowawczych w nowym systemie kształcenia kadr, zgodnego z wymogami nowoczesnej techniki elektronicznej dostosowanej do potrzeb współczesnego pola walki.
W tym okresie szkoła jeszcze realizowała proces kształcenia podchorążych według starego programu nauczania obowiązującego w szkole oficerskiej. Dopiero od września 1969 roku rozpoczął się nowy etap szkolenia podchorążych w systemie dydaktyczno-wychowawczym Wyższej Szkoły Oficerskiej.
Z chwilą przejścia na nowy system szkolenia cała działalność szkoły została nakierowana na przygotowanie nowych programów, nowej bazy dydaktyczno-wychowawczej, laboratoryjnej i poligonowej, umożliwiającej kształcenie kadr inżynieryjno-dowódczych oraz zwiększonej ilości kadr techniczno-dowódczych korpusu chorążych specjalistów radiotechnicznych.

Reorganizacja i modernizacja techniczna towarzyszyła zmianom etatowym i kadrowym. Podjęto także szereg przedsięwzięć zmierzających do podnoszenia kwalifikacji zawodowych kadry dydaktycznej, poprzez studia drugiego stopnia i studia doktoranckie.

Istotnym wydarzeniem postępujących przemian organizacyjnych i strukturalnych szkoły było podporządkowanie Wyższej Oficerskiej Szkoły Radiotechnicznej z dniem 1 czerwca 1972 roku Dowódcy Wojsk Obrony Powietrznej Kraju.
Przejście szkoły pod nowe rozkazy spowodowało istotne zmiany w ukierunkowaniu jej działalności dydaktyczno-wychowawczej stosownej do wymogów szkolnictwa wyższego.
Konkretnym przedsięwzięciem było przeniesienie w październiku 1972 roku Szkoły Specjalistów Wojsk Radiotechnicznych a w następnym roku Podoficerskiej Szkoły Zawodowej Wojsk Radiotechnicznych do Chorzowa.
W następnych latach 1972 - 1980 ukształtowana została dzisiejsza struktura organizacyjna szkoły, która oprócz podstawowego pionu szkolenia podchorążych o profilu inżyniersko-dowódczym kształci liczne kadry techniczno-dowódcze korpusu chorążych wojsk radiotechnicznych a także oficerów wojsk radiotechnicznych na wieczorowych i zaocznych kursach inżynierskich i na Wyższym Kursie Doskonalenia Oficerów oraz kursach podoficerów zawodowych na chorążych. Od lipca 1974 roku rozpoczęto szkolenie podchorążych Szkoły Oficerów Rezerwy a w roku szkolnym 1977/78 dwuletnie studia inżynierskie dla absolwentów szkoły chorążych.
W latach 1973 - 1980 w historii istnienia Wyższej Oficerskiej Szkoły Radiotechnicznej odbyło się osiem promocji w wyniku których uczelnię ukończyło ponad 700 absolwentów specjalistów wojsk radiotechnicznych. W tym okresie podchorążych kształcono w pięciu podstawowych profilach: w profilu wojsk radiotechnicznych; w profilu rozpoznania radioelektronicznego; w profilu walki radioelektronicznej; w profilu wojsk rakietowych OPK i w profilu ubezpieczenia lotów. Wszystkie profile szkolenia mieszczą się w strukturze organizacyjnej Wojsk OPK a zwłaszcza wojsk radiotechnicznych.

Natomiast w latach 1972 - 1980 w Technicznej Szkole Wojsk Radiotechnicznych odbyło się dziewięć promocji, w wyniku których ukończyło ją około 1700 absolwentów pionu dowódczo-technicznego chorążych specjalistów z dziedziny radiolokacji.
W szkole chorążych kadeci są kształceni w ośmiu profilach: w profilu wojsk radiotechnicznych, w profilu rozpoznania radioelektronicznego, w profilu walki radioelektronicznej, w profilu artylerii rakietowej OPK, w profilu artylerii WP, a profilu artylerii OPL, w profilu ubezpieczenia lotów i w profilu elektronicznych maszyn cyfrowych.

Niezależnie od kształcenia dwóch podstawowych pionów podchorążych i kadetów, szkołę ukończyło kilkudziesięciu absolwentów na wieczorowym kursie inżynierskim i zaocznym kursie inżynierskim z jednostek bojowych i ośrodków szkolenia.
Szkoła posiada także osiągnięcia w kształceniu podchorążych Szkoły Oficerów Rezerwy, do 1980 roku zakończono szkolenie czternastu turnusów.
Wyższą Oficerską Szkoła Radiotechniczna systematycznie zwiększa stany szkolonych zwłaszcza podchorążych, unowocześnia bazę materiałowo-techniczną i czyni przygotowania do przejścia na katedralny system kształcenia drugiego stopnia, które nastąpi w latach 1981 - 1985.[16/]

9.5. ROLA CENTRUM SZKOLENIA SPECJALISTÓW ARTYLERII WOJSK OPK W KSZTAŁCENIU SPECJALISTÓW ARTYLERII OPK.

Obok Wyższej Oficerskiej Szkoły Radiotechnicznej bardzo ważną rolę w wojskach rakietowych i artylerii OPK spełnia Centrum Szkolenia Specjalistów Artylerii Wojsk OPK, ośrodek ten stał się kuźnią kadr specjalistów rakietowych.
Z racji spełnianych funkcji wpływa w istotny sposób na stan wyszkolenia jednostek rakietowych OPK.

16/. WOSR, Stachula Adolf, Wyższa Oficerska Szkoła Radiotechniczna w latach 1952 - 1980, s. 1 - 28.

Do formowania Ośrodka Szkolenia Specjalistów Artylerii OPL OK przystąpiono w czerwcu 1959 roku początkowo w Giżycku, by jeszcze w tym samym roku przenieść go do Gołdapu, ze względu na trudności wynikające z ochrony i zabezpieczenia tajemnicy wojskowej.
Idea sformowania ośrodka wynikła z powodu wejścia na uzbrojenie Wojsk OPK artylerii rakietowej i konieczności przeszkolenia znacznej ilości kadry pułków artylerii lufowej do obsadzenia stanowisk w dywizjonach rakietowych.
We wrześniu 1960 roku ośrodek ponownie przebazowano w nowe miejsce do Bemowa Piskiego, z którym został związany do chwili obecnej. Wraz z przebazowaniem zmieniono nazwę z Ośrodka Szkolenia Specjalistów Artylerii OPL OK na Centrum Szkolenia Specjalistów Artylerii i Radiotechniki.

W latach 1960 - 1965 CSSAiR odegrał szczególną rolę w przygotowaniu kadr i specjalistów dla pierwszych jednostek artylerii rakietowej OPK, szkolenie w ośrodku przechodzili oficerowie, podoficerowie zawodowi i żołnierze służby zasadniczej. Przy ośrodku funkcjonowała także Szkoła Podoficerów Artylerii Rakietowej OPK, która oddała duże zasługi w kształceniu kadry podoficerskiej.
Jako pierwsi już w pierwszej połowie 1960 roku przeszły kadry techniczne, dowódcze i żołnierzy służby zasadniczej dla dowództwa i pierwszych dywizjonów ogniowych oraz dywizjonu technicznego 9 dywizji artylerii rakietowej OPK. Początkowo szkolenie prowadzono na zestawach DWINA a później WOŁCHOW, do końca 1964 roku szkolenie specjalistów dla tej dywizji zakończono. Równolegle szkolone były obsługi ośmiu dywizjonów ogniowych i dwóch dywizjonów technicznych przeznaczonych dla 13 dywizji artylerii rakietowej OPK.
Od jesieni 1962 roku rozpoczęto przygotowania do przeformowania na sprzęt rakietowy 60 samodzielnego pułku artylerii OPK i przekształcenie go w 60 brygadę artylerii OPK, do obsadzenia stanowisk wykorzystano absolwentów OSR, OSAPlot i WAT.
Obsługi przechodziły przeszkolenie dwukrotnie, początkowo na zestawach DWINA a później WOŁCHOW.

Jako ostatnie w tych latach przechodziły przeszkolenie w ośrodku obsługi przeznaczone dla 14 samodzielnego pułku artylerii OPK. Jednocześnie CSSAiR w tym czasie zostało włączone w system obrony powietrznej kraju, w 1965 roku do tego celu wydzielał dwa dywizjony rakietowe, jeden zestaw WOŁCHOW i drugi DWINA oraz jeden dywizjon techniczny.
W drugiej połowie lat sześćdziesiątych w ośrodku przechodziły przeszkolenie obsługi przeznaczone dla 26 brygady artylerii OPK.[17/] Natomiast po 1972 roku rozpoczął szkolenie pierwszych dywizjonów rakietowych NEWA dla 4 i 26 brygady artylerii OPK.

Na początku lat siedemdziesiątych Centrum Szkolenia Specjalistów Artylerii i Radiotechniki osiągnął poważne sukcesy w szkoleniu specjalistycznym podchorążych i kadetów.
Rozpoczęto pomyślnie realizację programu wspólnie z Wyższą Oficerską Szkołą Radiotechniczną, który realizowany jest aktualnie.
Uzyskano poważny postęp w rozwoju bazy szkoleniowej i zastosowania najnowszych środków audiowizualnych oraz automatyzacji.
W ramach gromadzenia i oceny własnych doświadczeń dydaktycznych powołano nieetatowy zespół badania metodyki nauczania, który podjął szereg tematów w zakresie doskonalenia działalności dydaktycznej.
Od 1974 roku rozpoczęto szkolenie podchorążych Szkoły Oficerów Rezerwy w trzech profilach: radiotechnicznym, startowym i elaboracji rakiet.

Niezależnie od zadań szkoleniowych realizowanych na korzyść Wojsk OPK, w ośrodku szkolono specjalistów rakietowych typu KUB dla potrzeb Wojsk OPL. Na przestrzeni lat 1974 - 1975, przeszkolono dwa pułki rakietowe KUB w składzie 11 baterii ogniowych i dwie baterie techniczne.
W 1975 roku przeszkolono kolejne cztery dywizjony NEWA, których wprowadzenie na uzbrojenie zakończyło pierwszy etap rozwoju wojsk rakietowych OPK w zakresie wprowadzania na uzbrojenie zestawów rakietowych przeznaczonych do zwalczania celów na małych i średnich wysokościach.[18/]

17/. DWOPK, Historia organizacji i szkolenia jednostek artylerii rakietowej OPK 1959-1966, s. 1 - 16.

18/. DWOPK, Hille Kryspian, Materiały szefostwa wojsk rakietowych i artylerii do historii wojsk za lata 1973 - 1977, s. 19-20.

W latach 1976 - 1980 ośrodek znacznie usprawnił proces nauczania w oparciu o własne doświadczenia i doświadczenia Wyższego Szkolnictwa Wojskowego, przede wszystkim usprawnieniu uległa organizacja procesu dydaktyczno-wychowawczego. Na usprawnienie procesu złożyły się: wybudowanie nowych bloków i obiektów szkolnych, dostawy nowego sprzętu oraz znacznego wyposażenia w środki audiowizualne i inne pomoce naukowe. Nastąpił poważny wzrost wykształcenia kadry poprzez studia doktoranckie i studia drugiego stopnia.

Oprócz funkcjonowania Wyższej Oficerskiej Szkoły Radiotechnicznej i Centrum Szkolenia Specjalistów Wojsk OPK, które od początku swego istnienia wykształciły tysiące absolwentów różnych specjalności dla potrzeb wojsk radiotechnicznych i artylerii OPK. Ponadto dla potrzeb Wojsk OPK w kształceniu kadr młodszych specjalistów wojsk radiotechnicznych dużą rolę spełnia Szkoła Specjalistów Wojsk Radiotechnicznych w Chorzowie. Podobną rolę odgrywa 6 Ośrodek Szkolenia Specjalistów Łączności w Nowym Dworze Mazowieckim, szkoląc młodsze kadry dla potrzeb łączności w Wojskach OPK. Od wielu lat funkcjonuje 24 Ośrodek Szkolenia Specjalistów Samochodowych oraz Ośrodek Szkolenia Poligonowego Artylerii OPK w Mrzeżynie Gryfickim. Na całokształt funkcjonowania Wojsk Obrony Powietrznej Kraju w latach 1950 - 1980, nie tylko składało się funkcjonowanie poszczególnych rodzajów wojsk, związków operacyjno-taktycznych, taktycznych, oddziałów, pododdziałów, szkół i ośrodków szkolenia, ale także cały system komórek, składnic, warsztatów i wielu służb zabezpieczających, które nie zostały uwzględnione w niniejszej pracy. Na przestrzeni tych lat różne etaty przewinęło się kilkadziesiąt tysięcy oficerów, chorążych i podoficerów zawodowych, a których pozytywny wkład w rozwój Wojsk OPK był wielo liczący się, objętość i cele pracy nie pozwoliły na wykazanie wszystkich zasłużonych dla Wojsk Obrony Powietrznej Kraju.

9.6. W N I O S K I

W funkcjonowaniu i strukturze organizacyjnej Wojsk Obrony Powietrznej Kraju istotne miejsce zajmowały: służby techniczne i zaopatrzenia, rozpoznania i przeciwdziałania radioelektronicznego, szkoła oficerska oraz ośrodek szkolenia. Wymienione elementy organizacyjne Wojsk OPK stanowią zasadnicze zabezpieczenie funkcjonowania i działań trzech podstawowych rodzajów Wojsk OPK; lotnictwa myśliwskiego, wojsk rakietowych i wojsk radiotechnicznych.
Z istoty funkcjonowania wymienionych elementów Wojsk OPK wynikają następujące wnioski:

1. Służby Techniczne i Zaopatrzenia Wojsk OPK samodzielne funkcjonowanie rozpoczęły dopiero od 1962 roku, od chwili usamodzielnienia się Wojsk OPK, które dostosowały swoją strukturę dla potrzeb i zaopatrzenia tych wojsk;

2. W ciągu dziesięciu lat Służby Techniczne i Zaopatrzenia OPK udoskonaliły swoją strukturę organizacyjną, wykształtowały poszczególne jej elementy, które nabrały stałych wartości i były aktualne do 1980 roku;

3. W latach 1962 - 1980 Służby Techniczne i Zaopatrzenia Wojsk OPK dokonały olbrzymiego postępu prac w zakresie budownictwa inżynieryjno-technicznego w postaci modernizacji i rozbudowy inżynieryjnej lotnisk, obiektów koszarowych dla dywizjonów artylerii rakietowej i posterunków radiotechnicznych;

4. Wzrost ilości i jakości urządzeń radiotechnicznych a także coraz szersze zastosowanie w wojsku, stworzyły możliwości wykorzystania tych urządzeń do rozpoznania radioelektronicznego, którego podstawy zostały utworzone jeszcze w 1957 roku a rozbudowane w latach 1958 - 1959. Po 1962 roku środki rozpoznania radioelektronicznego zostały dostosowane dla potrzeb i specyfiki Wojsk OPK, stanowiły one ważne ogniwo w systemie wydłużonego zasięgu rozpoznania radiolokacyjnego;

5. Potrzeby i zadania stojące przed rozpoznaniem radioelektronicznym sprawiły, że w latach 1967 - 1980 nastąpiło kilka reorganizacji i utworzenia systemu rozpoznania radioelektronicznego wzdłuż wybrzeża Morza Bałtyckiego;

6. W podobnych warunkach i czasie powstawał system przeciwdziałania radioelektronicznego.
W latach 1967 - 1980 system ten przeszedł kilka reorganizacji zwłaszcza po doświadczeniach z wojny izraelsko-arabskiej i został również rozwinięty głównie wzdłuż wybrzeża Marza Bałtyckiego;

7. Rownolegle z rozwojem systemów Wojsk OPK powstawało i rozwijało się szkolnictwo wojskowe, które pokrywało zapotrzebowanie kadrowe różnych specjalności radiotechnicznych i rakietowych. Najstarszą uczelnią wojskową dla tego rodzaju wojsk jest Wyższa Oficerska Szkoła Radiotechniczna, której rodowód przypada na początek lat pięćdziesiątych;

8. Liczącym się ośrodkiem szkolenia specjalistycznego jest aktualnie Centrum Szkolenia Specjalistów Wojsk OPK, ktory powstał z momentem wprowadzenia na uzbrojenie jednostek artylerii OPK rakiet typu ziemia - powietrze.
Istotne znaczenie w systemie szkolenia młodszych specjalsitów miały ośrodki szkolenia, szkoła specjalistów Wojsk Radiotechnicznych i Ośrodek Szkolenia Specjalistów Łączności.

Z A K O Ń C Z E N I E

Wojska Obrony Powietrznej Kraju jako samodzielny rodzaj Sił Zbrojnych PRL są najmnłodszym rodzajem wojsk, które powstały i ukształtowały swoją strukturę dopiero w latach pięćdziesiątych. Na przestrzeni 30 lat przechodziły wielokrotnie przeobrażenia organizacyjne i strukturalne oraz podległości i podporządkowanie. Wszelkie przemiany tych wojsk uzależnione były od wielu czynników; postępu naukowo-technicznego, stopnia zagrożenia kraju, doświadczeń i licznych napięć w sytuacji międzynarodowej oraz wojen lokalnych, zwłaszcza wojny w Wietnamie i wojen izraelsko-arabskich. Na kształt dzisiejszej struktury organizacyjnej i ukształtowanego systemu obrony powietrznej kraju złożyły się doświadczenia i wnioski wielu pokoleń i okresów historycznych, zarówno doświadczenia własne, jak również doświadczenia zaczerpnięte od państw sąsiednich.

Podwaliny pod współczesny system zostały częściowo ukształtowane jeszcze w okresie międzywojennym i w czasie wojny.

W okresie wzrostu zagrożenia kraju w początkach lat pięćdziesiątych przyśpieszyły decyzje o zorganizowaniu jednolitego systemu obrony powietrznej kraju.

Jednak przez przeszło dziesięć lat ścierały się różne koncepcje i poglądy nad strukturą organizacyjną, składem, kompetencjami, zadaniami i podległością Wojsk OPK.

Dopiero w pierwszej połowie 1962 roku, ówczesne kierownictwo Ministerstwa Obrony Narodowej zdecydowało się na dokonanie rozdzielenia Wojsk Lotniczych i Obrony Przeciwlotniczej Obszaru Kraju na dwa samodzielne rodzaje Sił Zbrojnych PRL.

Najwięcej kontrowersji budziło rozdzielenie lotnictwa myśliwskiego i jego podporządkowanie, na lotnictwo podległe Wojskom Operacyjnym i Wojskom Obrony Powietrznej Kraju. Trwająca długotrwała dyskusja na ten problem z gabinetów i sal konferencyjnych przeniosła się na łamy prasy wojskowej, głównie "Myśli Wojskowej" i innych czasopism.

Początek rozdziału zapoczątkowało powołanie trzech Korpusów Obrony Powietrznej Kraju, dysponujących niezbędnymi siłami i środkami do zwalczania środków napadu powietrznego przeciwnika na podległych im obszarach kraju. Koordynacja działań tych związków operacyjno-taktycznych, dysponujących trzema podstawowymi rodzajami wojsk; lotnictwem myśliwskim, artylerią rakietową i lufową oraz wojskami radiotechnicznymi, była konieczna. Rakietyzacja, przezbrajanie lotnictwa i unowocześnianie sprzętu radiotechnicznego oraz idące za tymi zjawiskami przeobrażenia organizacyjno-strukturalne, umocniły koncepcję samodzielnego funkcjonowania Wojsk OPK.
Lata 1962 - 1972 istnienia Wojsk Obrony Powietrznej Kraju, były latami wypracowywania odpowiedniej i optymalnej w warunkach Polski struktury organizacyjnej i takiego systemu, który w czasie zagrożenia stworzyłby maksimum bezpieczeństwa.
W tych latach nastąpiło zupełne przezbrojenie artylerii OPK, z artylerii lufowej na artylerię rakietową, jako podstawowego obok lotnictwa myśliwskiego środka zwalczania przeciwnika powietrznego.
Stopniowo wprowadzano na uzbrojenie coraz bardziej udoskonalone zestawy rakietowe DWINA, później WOŁCHOW a od roku 1970 zestawy NEWA. Po wyniesionych doświadczeniach w wojnie w Wietnamie i w wojnie izraelsko-arabskiej, rozpoczęto formowanie baterii artylerii osłonowych armat 37 i 57 mm. Artyleria w tym czasie przechodzi najdynamiczniejsze lata rozwoju i koncepcji jej użycia. Swoją strukturę organizacyjną zmienia także lotnictwo myśliwskie OPK, dostosowując ją nie tylko dla potrzeb współczesnego pola walki, ale również dąży do zachowania żywotności i ciągłości oddziaływania na przeciwnika. Przezbrojenie lotnictwa myśliwskiego w nowoczesne samoloty pościgowe, powoduje zmianę sposobu prowadzenia walki powietrznej i zmianę sposobu zabezpieczenia jego działań.

Wojska radiotechniczne dążyły także do wypracowania nowej struktury organizacyjnej, utrzymania ciągłości pola radiolokacyjnego, polepszenia jego parametrów na średnich i niskich wysokościach. Oprócz doskonalenia własnego systemu obrony powietrznej kraju, w tych latach wypracowano także zasady wspólnego systemu obrony powietrznej państw Układu Warszawskiego.

Lata 1972 - 1980 charakteryzują się dalszym jakościowym rozwojem Wojsk Obrony Powietrznej Kraju, dokończone zostały prace organizacyjne wojsk radiotechnicznych. Rozpoczęto procesy automatyzacji systemów dowodzenia na wszystkich szczeblach struktury organizacyjnej Wojsk OPK. W powszechne użycie weszły nowe pojęcia; supertechniki i powszechności automatyzacji. Niezależnie od tych procesów, wypracowano optymalne zasady użycia w działaniach bojowych poszczególnych rodzajów wojsk OPK. W ostatnim dziesięcioleciu ppwstało najwięcej prac naukowych podejmujących głównie problematykę taktyczno-operacyjną kierunków zagrożenia kraju.

Niewątpliwie w tej dziedzinie najwięcej dorobku wniosła Akademia Sztabu Generalnego, poprzez prace doktorskie i habilitacyjne oraz skrypty i opracowania. Do powszechnie znanych prac naukowych należy zaliczyć: Kukuły Zygmunta i Smotera Józefa, "Odpieranie pierwszego nalotu środków napadu powietrznego NATO w granicach PRL"; Pokruszyńskiego Witolda "Podstawowe problemy kierowania ogniem wojsk rakietowych OPK w przyszłościowym zautomatyzowanym systemie dowodzenia"; Kukuły Zygmunta, "Podstawowe problemy użycia lotnictwa myśliwskiego OPK do zwalczania lotnictwa przeciwnika powietrznego wykonującego działania bojowe na małych wysokościach" i Czernowa Apolinarego, Lipkowskiego Bogdana, Zalewskiego Ryszarda, "Problemy podziału kompetencji między poszczególne szczeble dowodzenia Wojsk OPK w świetle perspektywy rozwoju środków walki i automatyzacji". Ponadto do grona naukowcow podejmujących problematykę Wojsk OPK należą: Grzeszek Eugeniusz, Machura Jerzy, Piątkowski Edmund, Uchański Jan, Żarski Zdzisław i inni.

Proces powstawania prac naukowych w Akademii Sztabu Generalnego, w Wojskowej Akademii Technicznej i Wojskowej Akademii Politycznej o Wojskach Obrony Powietrznej Kraju ma wielostronny charakter, traktuje o założoności tych wojsk, ważności funkcjonowania w okresie pokoju, zagrożenia i na wypadek wojny.
Są to wojska nazywane w literaturze potocznej i środkach masowego przekazu "wojskami pięciu minut", Wojska które przyjmą pierwsze uderzenie środków napadu powietrznego przeciwnika.
Z racji swej funkcji i miejsca w systemie obronnym kraju, muszą ciągle doskonalić struktury organizacyjne, wprowadzać na uzbrojenie najnowocześniejsze urządzenia techniczne i elektroniczne oraz doskonalić sposoby i zasady działań bojowych, od tych czynników zależą sukcesy, skuteczność i żywotność Wojsk Obrony Powietrznej Kraju.

Druk WOSR zam. 0220/92

BIBLIOTEKA NAUKOWA AGG WP
Nr ewid. 01337
(III)
Dział Zbiorów Specjalnych

BIBLIOTEKA NAUKI
Archiwum
Rękopisów
Nr inw. 43639
A.SG WP